R. P. F.

IOANNIS DVNS SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS, ORDINIS MINORVM,

Quæstiones Quodlibetales, à mendis expurgatæ, Annotationibus marginalibus, Doctorúmque celebriorum ante quamlibet Quæstionem citationibus exornatæ, Scholiísque per textum insertis illustratæ.

Per R.P.F. HVGONEM CAVELLVM *Hibernum, Lectorem Iubilatum, & in Conuentu S. Mariæ de Ara-cœli in Vrbe S. Theologiæ primarium Professorem,*

Cum Commentariis Reuerendissimi P. F. FRANCISCI LYCHETI Brixiensis, Ordinis Minorum Regularis Obseruantiæ olim Ministri Generalis.

ADDITÆ SVNT CONCILIATIONES LOCORVM Quodlibetalium apparenter aliis Scoti locis repugnantium.

ITEM GVIDI BARTOLVCCII SOLVTIONES Contradictionum in doctrina eiusdem Doctoris apparentium.

TOMVS DVODECIMVS.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Ad Lectorem

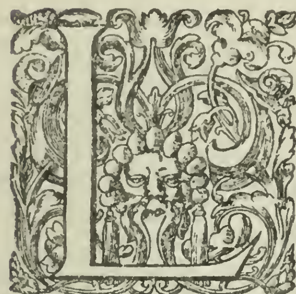
Sequens editio sive potius reeditio Quaestionum Quodlibetarum Ioannis Duns Scoti modestis mediis peracta hoc solummodo intendit, ut textus huius operis a Doctore Subtili ultimo atque maturius exarati ad manus studentium tam in Ordine Fratrum Minorum quam extra Ordinem perveniatur. Haud dubium est peritis, quin investigatio seriosa theologiae atque philosophiae doctoris nostri graviter impediatur propter raritatem editionum eius operum. Ut hoc impedimentum aliqualiter e medio tollatur, Institutum Franciscanum apud Collegium Sancti Bonaventurae primum conatum suum imprimendi ope artis photographicae atque lithographicae textus scholasticos in editionem Waddingam direxit. Quamvis haec editio propter antiquitatem, et praesertim propter defectus impressionis et tenuitatem chartae quae saepe litteras paginae aversae facit apparere in parte recta et viceversa, magnas difficultates paravit, nihilominus hunc textum et non editionem Vivès selegimus, quia securior est, minore numero paginarum contentus necnon indice alphabetico ornatus est.

Quamvis immensus labor huius reeditionis nondum ad perfectionem desideratam pervenerit, tamen recte sperare possumus sequentes fasciculos fore meliores.

Hunc fasciculum duo sequentur, quorum ultimus etiam continebit indicem alphabeticum.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

AVDABILIS, & antiqua fuit Vniuersitatis Parisiensis, nec adhuc esse desiit consuetudo, quam Salmaticensis, & aliæ celebriores Scholæ mutuatæ sunt, vt cuilibet ad lauream Doctoratus, vel Magisterij in Theologia promouendo, varia proponerentur dubia ad varias spectantia materias, in vna disputatione generali ventilanda, & in vtramque partem disputanda, ad quorum quodlibet tenebatur respondere. Hinc talis disputatio, Quodlibetica, seu Quodlibeta, vel Quodlibet, quia de quolibet proposito dubio respondebatur, vocari consueuit. Quædam proponi solebant cum argumentis alia sine illis: quod in Salmaticensi celeberrima Academia obseruatum vidi. Laureandi aut postea, qui volebant proposita dubia fusiùs pertractantes, & exactiùs examinantes, libros de eisdem componebant, addentes de suo varias quæstiones; quia verisimile non est tot fuisse proposita dubia D. Thomæ, Henrico, Ægidio, & Richardo, quot in suis Quodlibetis tractant, & resoluunt. Doctor subtilis communem Scholæ morem sequutus, de propositis sibi dubiis, seu quæstionibus, cùm lauream Doctoratus Parisiensis accepturus esset (iam antea Doctor erat Oxoniensis) præsens opus Quodlibeticum composuit; quod colligi potest ex quæst. 14. vbi explicans titulum, *De intellectu* (inquit) *fuerunt quæsita duo, primum fuit*, &c. quo loquendi modo, vel simili. nempe, *quærebantur à nobis tria, proponebantur* (vtuntur in suis Quodlibetis) Diuus Thomas, Henricus, Ægidius, Richardus. Quot autem in hoc Opere numerari debeant Quodlibeta, incertum est: quidam duo ponunt, primum priores 11. Quæstiones quæ de Deo. Secundum, reliquas quæ de creatura, complectens. Alij septem esse volunt, nullo solido fundamento nixi. Mihi videtur cùm nullus hîc, vel in manuscriptis, vel in impressis habeatur Quodlibetorum numerus, vel distributio, & apud alios, Quodlibetorum Authores longè plures quæstiones quàm iste tractatus habeat, vnico Quodlibeto comprehendantur, (habet Henricus Quodlibeto primo, 42. quæst. & Ægidius Quodlibeto secundo 80.) opus istud vnicum tantùm esse Quodlibetum, & omnes istas quæstiones vnica disputatione generali Doctori subtili propositas, & ab eo resolutas. Nec multum refert quòd à quibusdam citatis Quodlibeto tertio, vel quarto, &c. iuxta numerum quæstionum, quia vel decepti sunt, vel per *Quodlibetum* intelligunt quæstionem quodlibetalem. Vt vt sit, opus est pretiosissimum suum, & medullam doctrinæ, quam Doctor in Sententiis tradidit, maiori claritate, faciliori methodo, & solidiori argumentorum fundamento complectens, in omnibus subtilis, hîc subtilissimus extitit Doctor, vbi alis aliæ speculationis leuauit se supra se. Vltimum omnium opus istud scripsit; vt igitur posterius generatione, ita prius perfectione inter omnia eius opera habendum est. In Scholiis cito loca, quibus in Sententiis de hîc tractatis agit, vt eò recurras, benigne Lector, quando libuerit. Adiunxit Conciliationes locorum, quæ in hoc opere cum aliis eiusdem Doctoris locis dissentire videbantur, vt semper sibi consentientem nunquam contradicentem, Doctorem cernas. VALE.

INDEX

Ad secundum. Dico, quòd quamuis sciam in confuso quòd voluntas perfectissima est medium, &c. non tamen ex hoc sequitur quòd ergo possim illam conclusionem demonstrare *propter quid*, sed requiritur quòd ego sciam illud medium distinctè, quia medium in demonstratione potissima debet esse primò notum distinctè, non enim sufficit scire medium sic in generali, & in confuso, quia nec vt sic, ponitur medium in demonstratione *propter quid*, sed ponitur medium sub sua ratione formali, & distincta, & vt sic debet cognosci si vult demonstrare propter quid. Per hoc idem dico ad secundam instantiam.

Ad dubia sequentia pro nunc omitto, sed relinquo illa ingeniosiori, & subtiliori me.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm Filius vel Verbum diuinum [a] habeat causalitatem aliquam propriam respectu creaturæ.

D.Thom. 1.q.q.63.*ar.*5.*&* 2.d.1. Scot. *d.* 10.*ad vltimum, & d.*12.*ad vltimum,*2.*d.*1.*q.*1. *Et quod.* 14. Henr. *quod. 6. q.* 2.

ARGVITVR quòd sic; quia ars dicit respectum causalitatis ad artificiatum, & idea ad ideatum; sed Verbo diuino competit propriè esse artem, & habere in se ideas omnium factibilium ergo, &c. Minor patet per August.6. de Trin. cap.9. vel.39.*verbum*, inquit, *perfectum, cui non deest aliquid, est ars quidem omnipotentis, & sapientis Dei*; hoc pro prima parte minoris. Et sequitur: *Plena omnium rationum viuentium incommutabilium*: Et hoc pro secunda parte minoris; quia per rationes illas intelligit ideas, vt patet ex intentione eius 83.*qu.quæst.*46. & sequitur ibi: *Nouit Deus omnia, quæ fecit per ipsum.* Hoc pro vtraque parte minoris: intelligendo sic; nouit tanquam in arte, in qua relucent rationes artificiatorum. 1.

Ratio ad opp. Ad oppositum Augustinus, 2.*de Trin.c.*5. loquens de Filio incarnato: *Mitti*, inquit, *à Patre sine Spiritu sancto non potuit*: & sequitur paucis interpositis, *Fortasse aliquis cogitat, vt dicamus etiam à seipso missum esse Filium*: *quia ille Mariæ conceptus, & partus operatio Trinitatis est, qua causante, omnia causantur.* 2.

Et istam conclusionem concedit implicitè, cùm respondet ad obiectionem, quæ posset fieri contra eam, dicens: *Quomodo*, inquit, *Pater Filium misit, si ipse se misit? Cui primò respondeo*, &c. Item ibidem, intelligit istam Incarnationem vna eadémque operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factã, nõ vtique inde separato Spiritu sancto.

Item, idem li.4.cap.22.vel 38. *Planè fidenter dixerim Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnius eiusdémque substantiæ, Deum creatorem, Trinitatem omnipotentem inseparabiliter operari.*

SCHOLIVM.

Non est aliqua ratio agendi ad extra propria Verbo, vel Filio Dei. Probat primò ex Aug. & Dionys. Secundò à posteriore ex authoritate Euangelij, quia Filius quicquid facit Pater, facit eodem modo cum eo; ergo non habet propriam rationem agendi, quia hæc vel informat, vel est idem supposito agenti; & neutro modo Filius est in Patre vel è contra, & reijcit responsionem Henrici. Tertiò à priori, quia principium formale agendi in Deo est intellectus, & voluntas, vel actus harum potentiarum, vel alterius earum, & ista sunt eodem modo in tribus personis, hanc rationem attingit Augustinus citatus. Reijcit rationem D.Thomæ ad conclusionem, quia scilicet essentia est vna in tribus, ideò non est propria ratio agendi alicui illarum. Contrà quia per essentiam non agitur ad extrà, quia naturaliter ageret Deus ad extrà: De quo 1.dist. 10.& infrà q.16. Hanc conclusionem latè probat Doctor 2.d.1.q.1.

QVÆSTIO ista generaliter proposita intelligi potest de quacumque causalitate, quæ Deo conuenit respectu creaturæ; sed argumenta magis tangunt de causalitate effectiua. 3.

De ista ergo causalitate primò inquirenda, sunt tria videnda. Primò vtrùm aliqua ratio formalis causandi sit propria Verbo. Secundò vtrùm aliquis modus, vel ordo in causalitate, seu causãdo, sit proprius sibi. Tertiò, vtrũ aliquis respectus causalitatis, vel aliquis suis respectus ad creaturã includatur per se in eius proprietate constitutiua.

De pri

De primo dici potest [a], quòd non est propria sibi aliqua ratio formalis agendi ad extrà.

Et hoc potest tripliciter ostendi. Primò, auctoritate. Secundò, ratione sumpta à posteriori, & tandem ratione sumpta à priori.

Auctoritas est Augustini 5. Trin. 14. vel 34. vbi dicit sic: *Ad creaturam Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnum principium, sicut vnus creator, & vnus Deus.*

Tres personæ vnum principium creaturæ.

Ex hoc videtur, quòd sicut est in eis vna formalis deitas, per quam dicuntur vnus Deus: sic est vna formalis ratio causandi, & principiandi, per quam dicuntur vnus Creator, & vnum principium. Hoc idem vult Dionysius *de Diu. Nom.* dicens *communia toti diuinitati sunt causabilia omnia.*

Causabilia omnia communia sunt Trinitati.

4. Ratio à posteriori sumitur [b] ab actu causandi, de quo actu ait Saluator Ioan. 5. *Quæcunque ille*, scilicet Pater *fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Per hoc, quòd ait, *quæcunque*, patet quòd non se habent Pater & Filius in agendo, sicut causa vniuersalis & particularis: sicut Sol, & Pater in generatione animalis. Ex hoc, quòd ait, *hæc*, patet, quòd non sunt causæ variæ respectu aliorum causatorum, sed eorundem. Ex hoc, quòd ait: *facit*, patet quòd non se habent, sicut agens, & ratio agendi: ratio quippe agendi non propriè agit. Ex eo quòd ait *similiter*, patet, quòd non habent se in agendo, sicut causa superior, & inferior, quæ non agit virtute propriâ sed virtute alterius, puta dependenter & imperfectè respectu eius: nec etiam agunt sicut duæ causæ partiales † continentes vnam causalitatem completam siue sint eiusdem rationis, vt duo trahentes nauem: siue sint alterius rationis, vt intellectus agens, & phantasma secundùm aliquos, in mouendo intellectum possibilem: quia in talibus neutra causa potest dici completè facere: sed ambæ faciunt completè, & totaliter: vtraque autem per se non nisi diminutè & partialiter: vnde magis propriè dici potest vtraque alteri coagere, quàm facere effectum. Similiter tales duæ causæ non omnino similiter causant effectum.

Ratio agēdi nō agit, propriè.

His ergo differentiis, & imperfectionibus exclusis, intellexit Christus, quòd Pater, & Filius, & pari ratione tota Trinitas quæcunque causata simul causant, & hoc æquè perfectè & completè.

Tres personæ æquè perfectè causant. vide 1 d. 3. q. 8.

Ex hoc sequitur, quòd Verbo non est propria aliqua ratio formalis agendi. Consequentia ista probatur [c] nullum suppositum formaliter agit nisi sit actu per illud, quod est sibi formaliter ratio agendi, & intelligo sic: vel quòd habeat illud tanquam formā informantem, vt est in creaturis, propter quod Arist. 2. *de Anima* concludit animam esse actum & formam corporis; quia est principium, quo conueniunt ei operationes corporis animati: vel sic, quòd illud, quod est principium agendi sit omnino idem supposito agenti, sicut est in forma simplici subsistente, quæ se tota statim est illud, quod est, *ex 8. Metaph.* & ita se tota agit. Nunc autem illud, quod est proprium vni personæ non potest esse actus alterius personæ: nec primo modo, nec secundo modo, sicut vult August. *7. de Trin. c.* 1. vel 9. vbi vult, quod *pater non potest esse sapiens sapientia genita* Sequitur ergo, si illud quod est ratio formalis agendi in aliqua actione sit proprium vni personæ, quòd alia persona non agit formaliter illa actione.

Vitatur eadē ratione in 2. d. 1. q. 1. Tex. 6. & 18. & 24. Tex. 18.

5. Si dicatur ad illud secundùm vnam opinionem, quòd tres personæ in suo intellectu communi, & essentiali habent vnum verbum, quod est formale principium causandi quasi proximum, & essentia quasi remotum; sed Pater habet illud Verbum à se, quasi dicendo ipsum: Filius & Spiritus sanctus habent ipsum à solo Patre; qui vice omnium vnicum Verbum dicit ad perficiendum intellectum essentialem: & similiter dicitur de Spiritu sancto, respectu voluntatis.

Henr. quol. 6. q. 2.

Contrà, certum est [d] quòd Pater non habet Verbum vt actum suum formalem, altero prædictorum modorum: ergo tantummodò habet ipsum vt correlatiuum, vel consubstantiale, distinctum tamen in supposito; sed neuter modus habendi sufficit ad hoc, vt sic habens dicatur formaliter agere ista actione, respectu cuius illud, quod sic habetur, est proprium formale principium: quia neuter modus habendi saluat hoc principium formale haberi, tanquam formam, vel actum habentis. quod tamen requiritur ad hoc, quod habens posset dici agere tali actione. Istud patet de creaturis non tantùm de correlatiuis, sed quibuscunque distinctis hypostaticè comparatis ad eandem actionem.

Habens aliquid vt correlatiuū vel consubstantiale, non potest per illud agere.

Tertiò arguitur [e] ad propositum à priori, primò per medium proprium sic. Formalis ratio causandi in Deo & proxima est intellectus, vel voluntas, vel aliquis actus intellectus, vel voluntatis; sed trium personarum est idem intellectus, & eadem voluntas, & per consequens, eorum est omnino idem actus intelligendi & volendi, & idem obie

Eadē sunt potentiæ & actus triū personarū.

obiectum, siue primarium, siue secundarium: ergo & eadem ratio formalis causandi etiam proxima est communis tribus personis.

Prim. Ioan. 10. 1. Ioa. 17 Prim Rom. 5. 1 Gal. 1. Hanc rationem tangit Augustinus secundo de Tri. †. 5. *Quomodo* inquit, *Pater eum*, scilicet Filium, *sanctificauit, si ipse seipsum sanctificauit? vtrunque enim ipse Dominus ait, sicut probat ibi*: & post, *quomodo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? vtrunque enim dicit Apostolus*: sicut ipse probat ibi. Et subdit responsionem, *credo, respondebis, si probè sapis: quia vna voluntas est Patris & Filij, & inseparabilis operatio*, quasi dicat, huiusmodi veri, quòd Pater agit & Filius similiter agit, causa est propter eandem rationem agendi: quia vna voluntas est Patris, & Filij, & ex hoc sequitur inseparabilis operatio. Hoc etiam confirmatur per illud 3. Trin. 4. *Voluntas Dei prima est, & summa causa omnium*, id est, formalis ratio causandi.

Henr. vbi supra. Diceretur ad hoc [f], quòd licèt voluntas, vel intellectus sit formalis ratio causandi, non tamen in qualibet persona, sed aliqua propriè habet potentiam, vt est principium formale, vel proximum causandi.

Potentia eadem in quocunque supposito, est eadem ratio agendi. Contra hoc, si est eadem potentia, & habens eundem actum, & circa idem obiectum, ipsa in quocunque supposito sit semper habebit eandem rationem causalitatis, respectu obiecti causabilis per ipsam potentiam: nam suppositum non tribuit aliquam rationem causalitatis ipsi rationi formali agendi, sed ipsum habet rationem causæ agentis præcisè per hoc, quod habet rationem formalem agendi: quæcunque ergo persona habet eandem potentiam, habebit eandem habitudinem ad obiectum causabile. 7.

Tho. 1. p. sum. q. 45. art. 6. Aliud medium [g] proprium accipitur ad propositum, ipsum, scilicet *esse* diuinum, & ex hoc medio arguitur sic: *esse* diuinum commune est tribus, quia ipsa essentia communis est tribus: *esse* autem diuinum est proprium principium causandi. Probo, *esse* rerum propriè est esse causatum, & oportet quòd causetur à suo simili: ergo per se causatur ab *esse* diuino.

Essentia non agit ad extra. Contra hoc: essentia vt essentia non est principium agendi nisi per modum naturæ: Deus autem ad extrà nihil agit hoc modo.

Omne causatum dependet à causa, prima vt imperfectum à perfecto. Vltimò potest ostendi propositum per medium commune à priori, & hoc sic: omne causatum per se dependet à causa prima, sicut imperfectum & possibile à perfecto, & simpliciter necessario: ergo illud, quod est formalis ratio causandi, est formalis ratio terminandi istam dependentiam causati, & per consequens formalis ratio essendi perfectum, & necessarium: sed necessitas, & perfectio eadem est communis tribus personis; ergo & ratio terminandi dependentiam causati erit communis, & per consequens formalis ratio agendi erit communis.

COMMENTARIVS.

1. a DE primo. Quamuis Doctor hunc primum articulum probauerit *in secundo, dist. 1. q. 1. art. primo, & in primo, dist. 25.* imò ibi *in primo* quasi totam quæstionem hic positam, & omnia sunt ibi exposita, tamen quia etiam hic addit aliqua, ordinatè procedam exponendo quæstionem. Et primò primum articulum. Probat ergo in isto primo articulo quòd Filius non habeat propriam rationem formalem causandi creaturas effectiuè, & primò auctoritatibus.

b Secundò probatur ratione à posteriori sumpta ab actu causandi; siue ab effectu, de quo actu causandi, &c. Et dicitur causa vniuersalis, quia ad plura se extendit, quàm particularis. Dicitur etiam vniuersalis, quia superior, & talis communiter determinat particularem ad agendum. Si ergo omne causabile, ita est à Filio sicut à Patre, patet quòd vna non erit vniuersalis, & alia particularis, imò vtraque vniuersalis erit. Ex hoc quòd ait *Hæc*, patet quòd non sunt causæ variæ respectu aliorum causatorum, sed eorundem; patet, quia benè sequitur, quæcunque facit Pater, hæc facio, ergo eadem quæ præcisè producuntur à Patre producuntur à Filio. Ex hoc, quòd ait *facit*, patet quod non se habent Pater, & Filius sicut agens, & ratio agendi, &c. Cùm ergo dicitur, *quæ Pater facit*, notatur per hoc verbum *facit*, quòd Pater sit agens, & non ratio agendi, & si Filius eadem facit, notatur quòd ita sit agẽs, & non ratio, scilicet agendi sicut & Pater. Et quod dicit, quod *illud quod est ratio agendi non agit*, quomodo hoc debeat intelligi, vide quæ exposui de hoc *in 2. dist. 1. q. 1.* Ex eo quod ait *similiter*, patet quod non se habent in agendo sicut causa superior, & inferior, quæ non agit virtute propria, sed virtute alterius, puta dependenter, & imperfectè respectu eius: nec etiam agunt sicut duæ causæ partiales continentes vnam causalitatem completam, siue sint eiusdẽ rationis, vt duo trahentes nauem, siue sint alterius rationis, vt intellectus agens, & phantasma (secundùm aliquos) in mouendo intellectum possibilem, quia in talibus neutra causa potest dici completè facere, sed ambæ faciunt completè, & totaliter, vtraque autem per se non nisi diminutè, & partialiter. Vnde magis propriè dici potest vtraque alteri coagere, quã facere effectum. Similiter tales duæ causæ non omnino similiter causant effectum, De

Quomodo Sol sit Pater in generatione animalu.

De istis differentiis causarum, vide Doctorem *in primo, distin.* 3. *q.*8. *& in secundo, dist.*3. & vide quæ ibi exposui. Quod dicit de intellectu agente,& phantasmate, secundùm vnam opinionem, Hæc est opinio Gothofredi quam Doctor improbat in primo dist.3.4.7.

2. c *Consequentia ista probatur*, scilicet, quòd Verbum non habeat propriam rationem agendi, nec per consequens sit ratio formalis agendi ipsi Patri. Et probatio stat in hoc, quòd nullum suppositum formaliter agit, nisi sit in actu per illud quod est sibi formalis ratio agendi. Nota quòd dicitur suppositum formaliter agere, ex hoc, quod principium formaliter agendi est formaliter in tali supposito; sicut cùm dico ignis formaliter calefacit lignum, id est, quòd ignis habet in se formaliter calorem, per quem, vt per rationem formalem calefaciendi, calefacit lignum, oportet ergo quòd tale suppositum per tale principium formale sit in actu, non in actu suppositum, sed quòd actu habeat rationem formalem agendi, si debet dici formaliter agere. Hoc etiam expositum est *in primo, dist.*17. *& in secundo, distin.*1.*q.*1. *art.primo.* Nota etiam quòd aliquid formaliter agit, vel per formam inhærentem, sicut ignis calefacit per calorem inhærentem: & similiter anima est ratio formalis corpori, quâ conueniunt ei operationes vitales, vt patet 2. *de Anima*: vel aliquando principium agendi est omnino idem, sicut cùm dicimus Ludouicus generat Ioannem, ratio formalis generandi est entitas quiditatiua Ludouici, vt aliàs exposui. Oportet ergo quòd si *A* sit ratio formalis agendi formaliter ipsi *B*, quòd *B* sit in actu per *A*, id est, oportet quòd *B* habeat in se formaliter, vel quiditatiuè, vel denominatiuè ipsum *A* per quod sit in actu ad agendum formaliter: modò in proposito, Verbum nullo modo est formaliter in Patre, vt patet: ergo Verbum non erit ratio formalis agendi Patri, quia tunc Pater esset in actu per Verbum, id est, actu haberet in se Verbum vel vt formam informantem, vel vt pertinens ad *esse* quiditatiuum Patris, quæ omnia sunt absurda, cùm nec Pater sit sapiens sapientia genita secundùm Augustinum 7. *de Trin.c.*4. *id est* 19. id est, quòd Pater non est formaliter sapiens ipso Verbo, quia tunc Verbum esset formaliter in Patre.

Quomodo anima sit ratio formalis corpori.

Si dicatur ad illud, &c. Hîc nititur ostendere secundùm opinionem Henrici quomodo Verbum est in Patre. Et dicit ista opinio, quòd tres personæ in suo intellectu communi, & essentiali habent vnum verbum, quod est formale principium causandi quasi proximum, & essentiam quasi remotum; sed Pater habet illud Verbum à se, quasi dicendo ipsum, sed Filius, & Spiritus sanctus habent ipsum à solo Patre, qui vice omnium vnicum verbum dicit ad perficiendum intellectum essentialem. Dicit ista opinio quòd Verbum diuinum accipitur in intellectu essentiali, siue nudo, & communi tribus personis: vult enim quòd intellectus, vt formatus notitia simplici, quâ cognoscit essentiam, sit ratio formalis producendi Verbum, & ipsum Verbum accipitur in intellectu, non vt informato notitia simplici & essentiali, sed vt nudè considerato, & quia talis intellectus est in tribus personis, sequitur etiam quòd verbum erit in tribus, & sic verbum hoc modo erit ratio formalis causandi proxima, tam Patri, quàm Spiritui sancto, quam etiam sibimet: essentia tamen diuina erit ratio formalis agendi remota. Et hæc opinio prolixiùs est exposita in secundo *dist.* 1. *q.*1. *art.* 1. & specialiter in primo *dist.* 2. *parte* 2. *q.* 4. *& dist.* 27. vide ibi.

*Quomodo Verbum sit in Patre secundum Henric. quodl.*6. *q.*2.

d Contra hanc responsionem instat Doctor dicens: *Certum est quòd Pater non habet Verbum vt actum*, &c. Vult dicere quòd habere Verbum nec vt correlatiuum, nec vt consubstantiale, non sufficit vt per illud Pater dicatur formaliter agere. Dicitur Pater habere Verbum vt correlatiuum, sicut dicimus, Pater habet Filium ad quem refertur: modò correlatiuum non est formaliter in Patre, cùm sint formaliter opposita: ergo hoc modo Pater non aget per Verbum, vt per principium formale agendi, quia tunc Verbum vt correlatiuum esset formaliter in Patre. Dicitur etiam Pater habere Verbum vt consubstantiale, distinctum tamen in supposito, id est, quòd Verbum vt suppositum distinctum à Patre est consubstantiale Patri, id est, eiusdem substantiæ cum Patre. Sed Verbum vt sic habitum, vt consubstantiale Patri, non est ratio formalis agendi ipsi Patri, quia æquè Pater est consubstantialis Filio. Neuter ergo modus habendi Filium est ratio formalis agendi ipsi Patri, quia neutro modo Pater est in actu per Verbum, cùm ipsum Verbum vtroque modo semper sit personaliter distinctum à Patre, & vt sic, nullo modo potest esse formaliter in Patre, quod tamen requireretur, si Pater per Verbum ageret, vt per rationem formalem agendi. *Et istud patet in creaturis, non tantùm de correlatiuis, sed de quibuscunque distinctis hypostaticè comparatis ad eandem actionem*, nunquam vnum suppositum est ratio formalis agendi, alteri supposito, vt patet per experientiam. 3.

e *Tertiò arguitur ad propositum à priori*, id est, per rationem sumptam à forma, siue à causa, quæ propriè est ratio formalis causandi, sicut ratio sumpta ab actu principij formalis dicitur ratio sumpta à posteriori: sic ratio sumpta à principio formali productiuo est ratio sumpta à priori. Ratio ergo stat in hoc: voluntas, vel intellectus, vel aliquis actus voluntatis, vel intellectus, est proxima ratio formalis agendi, & illa eadem est in tribus: ergo tres personæ habent simpliciter eãdem rationem formalem agendi, ergo Verbum non habebit propriam ratioñe formalem agendi.

Quomodo voluntas, vel intellectus sit proxima ratio formalis agendi.

f Adducit vnam responsionem, quam improbat, scilicet, quòd *diceretur ad hoc, quòd licèt voluntas*, &c.

Contra hoc, si est eadem potentia, &c. Hoc etiam suprà clariùs patuit in primo, d. 7. & 27. & in secundo, d.1.q.1.art.1.

g *Aliud medium proprium.* Doctor adducit aliud medium vnius Doctoris ad probandum propositum, & accipit ipsum *esse* diuinum. Sed hæc ratio prolixiùs tractatur in quarto, d.1.q.1.

Doctor hoc improbat, quia essentia, vt essentia non est principium agendi, nisi per modum naturæ, vt patuit in primo, d.2. & infrà patebit *q.* 14. *art.* 2. Deus autem ad extrà nihil agit hoc modo, quia tunc ageret de necessitate naturæ, & secundùm vltimum potentiæ suæ, vt patet à Doctore in primo, dist.8.q.vlt.

An essentia sit principium agendi.

SCHOLIVM.

Obijcitur ex Henrico tenente amorem & notitiam, vt procedentes esse rationes à Deo operandi ad extra. Primò, quia sapientia essentialis est speculatiua, personalis est practica; hæc autem requiritur ad operandum ad extra. Secundo, artifex habet vnam notitiam vniuersalem purè speculatiuam, vltra quam habet aliam practicam dispositiuam ad opus: ergo sic in Deo est notitia essentialis & notionalis. Tertiò, forma naturalis non est principium, nisi vt respicit effectum: ergo amor & sapientia non sunt principium nisi vt respiciunt effectum, & hoc est vt sunt procedentes. Quartò, si pater haberet in se omnem rationem operandi ad extra, producere posset etiam non genito filio.

vbi supra. Rationes Henr. *Amor & notitia procedentes, sunt rationes operandi ad extra secundum Henr.*

Contra ista potest argui:[h] notitia, & amor in diuinis, secundùm quod sunt procedentes sunt rationes secundùm quas creaturæ producuntur, & hoc secundùm genus causæ formalis, sine quibus intellectus & voluntas essentiales non sufficienter disponerent ad ipsas creaturas producendas: nunc autem notitia procedens verbum est, & amor procedens Spiritus sanctus est: ergo verbo est aliqua ratio formalis causandi propria, & similiter Spiritui sancto: maior ostenditur quadrupliciter. Primò sic, sapientia vt est essentialis non est nisi speculatiua, sed vt personalis est practica respectu operandorum continens in se ideas, quæ sunt principia operandi: nunc autem non sufficit ad operandum aliqua notitia, tanquam ratio proxima, nisi sit practica, ergo, &c. 8.

Notitia artis duplex speculatiua & practica secundum Henr.

Secundò ostenditur per exemplum de artifice creato: artifex enim in sapientia artis duplicem habet notitiam de artificiato: vnam simplicis notitiæ in arte vniuersali, qua intuetur operanda purè speculatiuè, & aliam habet notitiam dispositiuam ad opus, qua in arte particulari concepta de arte vniuersali intuetur ordinem productionis suæ in opus, & est cognitio practica: sine qua impossibile est artificem procedere in opus. Similiter Deus in notitia simplici essentiali nouit singula simpliciter & absolutè, tanquam in manifestatione quadam: in notitia verò producta nouit eadem intrinseca & extrinseca, tanquam in quodam declaratiuo, & specialiter nouit factibilia in eo, tanquam in quodam dispositiuo eorum ad opus. Sicut ergo notitia artis vniuersalis non sufficit sine notitia artis particularis, quæ est dispositiua, & practica: ita in Deo non sufficit notitia essentialis sine notitia producta.

Forma naturalis tãtũ est principium operandi vt respicit effectum secundum Henr.

Tertiò ostenditur ista maior per quoddam simile in naturalibus: quia sicut forma naturalis non est principium actionis, secundum quod est perfectio eius in quo est, sed solummodo, secundum quod habet respectum ad effectum, similiter sapientia vel amor solummodo secundum quod habet respectum ad effectum, est principium operandi, sapientia autem disponens, & amor affectans, quæ respiciunt effectum, non sunt nisi sapientia & amor procedentes. 9.

Quartò ostenditur eadem maior ex ordine productionis intrinsecæ ad extrinsecam: & hoc sic, vbi in diuinis terminatur ordo rationis in essentialibus; ibi incipit ordo originis in personis: ergo pari ratione, vbi terminatur ordo originis in personis, ibi incipit ordo originis creaturarum: non potest ergo pater creaturam producere: nisi prius productis Verbo, & Spiritu sancto: si autem pater haberet in se formaliter omnem rationem causandi creaturam, ita quod in Verbo non esset aliqua propria ratio causandi, videtur quod posset pater causare, licet non produceret filium.

Creatura non potest esse nisi per verbũ Dei.

Confirmatur istud per August. 15. de Trin cap. 11. vel 28. *potest esse*, inquit, *verbum nostrum quod non sequatur opus*: opus *autem esse non potest nisi præcedat verbum, sic & verbum Dei esse potuit, nulla existente creatura, creatura autem nulla esse potest, nisi per ipsum per quod facta sunt omnia.*

SCHOLIVM.

Respondet Doctor ad rationes Henrici per solidam & subtilem doctrinam ad multa deseruientem: ostendit, quod in tribus primis rationibus falsum assumit. & ad 4. benè explicat qua ratione processiones ad intra præexigantur productionibus ad extra, licet non sint ratio aliqua propria vel formalis ad eas. Habet in solutionibus exquisita & clara Philosophica dogmata, quæ noto in margine: vide eum de his d. 1. q. 1. n. 12. & 14. vbi etiam latè Henr. refutat.

Ad ista

10. AD ista, maior primæ rationis neganda est: quia (vt dictum est prius) notitia & amor, secundùm quòd Deus est causa creaturæ, sunt communes formaliter tribus personis.

Ad primam probationem istius maioris, notitia in memoria, & notitia verbi non differunt in nobis vt speculatiua & practica: quia non differunt nisi sicut habitualis notitia & actualis, quæ conueniunt semper in ratione speculatiui vel practici: si ergo notitia essentialis in patre se habet sicut notitia in memoria respectu notitiæ, quæ est in verbo, non erit illa in patre speculatiua & alia practica: sed vel vtraque practica, vel vtraque speculatiua. Quod additur ibi de continentia idearum, soluetur respondendo ad argumentum principale.

Al. quæ.

Notitia in memoria, & verbo, se habet sicut habitualis & actualis.

Ad secundum, notitia in patre de creatura non se habet, sicut notitia artis vniuersalis respectu notitiæ eiusdem in verbo. Patet hoc ex prædictis, quia se habent sicut notitia memoriæ, & intelligentiæ, & licet prima sit quasi habitualis, & secunda quasi actualis: tamen vtraque est æquè vniuersalis, vel particularis.

Notitia patris de creatura, & in verbo, æquè vniuersales.

11. Illud etiam quod dicitur de arte vniuersali, quod ipsa sit speculatiua, & ars particularis practica, non videtur verum: quia secundùm definitionem artis 6. Ethic. *Ars est habitus cum recta ratione factiuus*: patet ergo quòd omnis ars est habitus practicus: quia omnis habitus factiuus est practicus. Hoc etiam arguitur ex eo, quòd dicitur, artem particularem concipi de arte vniuersali: quia conclusiones practicæ resoluuntur in principia practica, saltem vt in principia proxima: imò videtur, quod non possint resolui aliquo modo in principia speculatiua, nisi practica sit subalternata speculatiuæ: quia omnis doctrina conclusiones proprias resoluit in principia propria, nisi sit subalternata alicui superiori, cuius conclusiones habet pro principiis. Si quandoque ergo inueniatur dictum ab aliquo auctore, quòd ars vniuersalis est speculatiua, & particularis practica, hoc indiget expositione, & potest sic intelligi: quantò aliquod medium recedit magis ab vno extremo: tantò non solùm accedit ad alterum, sed dicitur habere rationem alterius; sicut patet *ex 5. Phys.* quòd rubeum respectu albi dicitur nigrū: nunc autem cognitio merè speculatiua est illa, quæ nullo modo est directiua in opus: cognitio verò merè practica est illa, quæ immediatè est directiua in opus: quæcunque ergo cognitio media pro quanto magis recedit ab vno extremorum, tanto magis potest dici contineri sub altero: nunc autem cognitio artis vniuersalis non est immediate directiua in opus, quia operationes sunt circa singularia 1. *Metaph.* notitia autem artis particularis est immediatè directiua. Pro tanto igitur notitia artis vniuersalis potest dici speculatiua, pro quanto non est immediate directiua in opus, sicut est particularis: nec tamen est simpliciter speculatiua, sed directiua: licèt mediatè; quia particularis, virtute eius, est immediatè directiua.

Cap. 5.

Omnis ars est habitus practicus.

Conclusiones practicæ resoluuntur in principia practica.

Tex. cō. 52.

Rubrum respectu albi, dicitur nigrum.

Cognitio purè speculatiua, quæ nullo modo dirigit ad opus: & purè practica quæ immediatè sic dirigit.

12. Quod igitur additur, quòd in Verbo tanquam in dispositiuo nouit Deus factibilia: quæro quid intelligit per notitiam dispositiuam in Deo. In nobis video vnā notitiam de agibili determinantem quid sit agendum, & hanc sequitur actus voluntatis: quâ rectè volo sic agere, sicut ratio dictat agendum esse. Istam volitionem sequitur quædam cognitio, quâ scio me sic velle: & si scirem volutatem meam esse immutabilem, & non impedibilem, scirem me aliquando sic facturum esse: in Deo autem non possumus habere distinctos actus, re, sed quasi ratione: aut ergo per notitiā dispositiuam intelligis in Deo notitiam quasi præcedentem omnem actum voluntatis, siue illum, quo vult se sic facturum esse, & tunc sequitur quòd si talis notitia in Deo dispositiua est in vna persona, & in alia; quia omnis notitia in Deo, quæ quasi præcedit omnem actum voluntatis, habetur in intellectu diuino virtute primi obiecti mouentis: illud autem mouet necessariò intellectum diuinum ad quamcunque notitiam præcedentem actum voluntatis: quia in tota ista motione non inuenitur principium motiuum nisi per modum naturæ, & per consequens necessariò.

de qua 1. d. 38. q. 2. & 1. prooemio.

In nobis est vna notitia determinās de agibili, quam sequitur actus voluntatis.

Aut per notitiam dispositiuam intelligis illam, quæ sequitur determinationem voluntatis, & tunc sequitur, quòd cùm quælibet persona nouit determinationem voluntatis in quacunque persona, sicut in se ipsa, quòd quælibet habet æquè notitiam dispositiuā de quolibet operabili. Nec valet dicere, quòd hæc persona nouit aliam sic disponere de operabili, sed non seipsam, quia sicut argutum est ad conclusionē principalem istius articuli. Vnius voluntatis vna est dispositio, & ita si vna persona disponat de hoc operabili, per consequens & alia, quæ habet eandem voluntatem eodē modo: imo eodem actu disponit, & per consequens reflectendo se per actum intellectus super actum voluntatis, sicut vna scit se sic disponere de hoc operabili, sic & alia, & sic noti-

Vnius voluntatis vna est dispositio, & sic communis tribus.

noticia dispositiua isto modo intellecta est communis tribus personis.

Ad tertiam probationem, quæ est de forma naturali actiua. Respondeo, licèt forma naturalis actiua habeat respectum quendam ad productum, qui respectus significatur per nomen *principij*, vel *potentiæ*: tamen illud, quod dicitur esse principium, vel potentia tanquam substratum huic respectui est aliqua forma absoluta. Quod probatur, quia non minùs formale principium actionis vel motus est aliquod absolutum, quàm terminus: & præcipuè si ista propositio est vera: *Illud est formale principium agendi, in quo agens & productum assimilantur*: nunc autem terminus formalis actionis vel motus non solùm potest esse forma absoluta, sed necessariò videtur *ex* 5. *Phys.* quod est forma absoluta, non includens aliquam relationem; ergo vel est necessarium, vel saltem possibile, quod illud quod est principium formale agendi sit forma absoluta, & vt forma absoluta. Hoc declaratur in exemplo: quia licèt calor sit potentia calefaciendi, & hoc quod dico, *potentia*, importat respectum in concreto, tamen ille respectus per se non includitur in ratione principij actiui, sicut loquimur de principio actiuo, accipiendo pro illo, quod immediatè denominatur ab illo respectu. Hoc patet in alio exemplo magis remoto, hoc quod est, esse obiectum, importat ex significatione nominis respectum. 13.

Principiũ operandi sicut & terminus est absolutum.

Tex. c. 10. & expressius 7. Phy. Tex 17. & 20.

Si tamen quæratur, quid sit primum obiectum visus, non respondetur per aliquod relatiuum, quia tunc esset facilè assignare omnia obiecta potentiarum, puta quòd primum obiectum visus est visibile, & auditus audibile: & sic de aliis: sed oportet assignare pro primo obiecto aliquod absolutum substratum illi relationi, quæ importatur per hoc, quod est obiectum, cuius absoluti forma sit per se motiua talis potentiæ: sicut lux, vel color respectu visus, & sonus respectu auditus. Et sic de aliis; hoc est quod dicit Arist. secundo de anima, *cuius*, inquit, *est visus, hoc est visibile*, & sequitur, *visibile est color, hoc autem est secundùm se visibile, secundùm seipsum autem, non ratione, sed quoniam in seipso habet causam esse visibile, omnis enim*, &c. Vult dicere, quòd si color est primum obiectum visus, ipsum secundùm se est visibile, non per se primo modo: & hoc est, quod dicit, non ratione, hoc est, hoc prædicatum quod est visibile, non cadit in ratione subiecti: sed per se secundo modo: quia in subiecto est causa prædicati, & hoc intendit, cùm subdit: *sed quoniam in seipso habet causam.* 14.

Obiecta visus & auditus sunt absoluta.

Explicat descriptionem obiecti visus.

Consimiliter est in multis aliis, & specialiter in proposito: quia cùm quærimus principium actiuum respectu alicuius actionis, non intelligimus de respectu, qui importatur in concreto, per hoc quod est principium actiuum: tunc enim facilè esset ostendere respectu omnis actionis suum principium: quia principium actiuum respectu calefactionis est calefactiuum: & illuminationis illuminatiuum: & sic de singulis. Sed intelligimus de illo, quod est proximum fundamentum illius respectus: illud autem est forma absoluta, & hoc non includendo aliquem respectum, quia respectus ille non posset alicui esse prior natura termino respectus: forma autem actiua est prior natura termino actionis, saltem in actionibus æquiuocis. Applicando ergo ad propositum, si notitia, quæ est ratio formalis producendi creaturam, non plus includat rationem respectus ad eam, quàm ratio respectus includitur in forma in ratione principij actiui naturalis, & ibi non includitur, sed tantùm consequitur, videtur sequi, quòd in ratione notitiæ, vt est formale principiũ producendi creaturã, non includitur respectus ad eã.

Cùm quæritur principiũ actionis, quæritur de fundamento respectus, non de respectu.

Aliter breuissimè potest dici, quòd in notitia producta non est aliquis respectus ad creabile, qui non sit in notitia communi tribus personis, sicut priùs probatum est.

Ad quartam probationem maioris, licèt ista congruentia de prioritate productionis intrinsecæ ad extrinsecam posset multipliciter impediri: tamen conceditur conclusio, quòd vera est scilicet, quòd Pater non posset producere creaturas, nisi priùs productis Filio & Spiritu sancto; & ratio huius est: quia quando ab eodem vnum simpliciter necessariò producitur, & aliud contingenter, non potest producere illud, ad quod contingenter se habet, nisi priùs producto illo, ad quod necessariò se habet: & maximè quando eadem est necessitas producti, & producentis: productum autem extrinsecum contingenter producitur; intrinsecum verò necessariò, sic quòd ipsum est necessarium eadem necessitate, quâ & producens. Non potest ergo inchoari ordo productorum extra nisi prius terminato ordine productorum intra. 15.

Productio ad intra, quia omnino necessaria, præcedit productionem ad extrà.

Alia ratio est, quia producto priori communicatur causalitas respectu posterioris, si non repugnet propriæ rationi illius producti, nam ex ordine productorum nulla repugnat sibi causalitas, cùm ipsum sit priùs productum. Cùm ergo persona producta (vt tactum est in ratione priori) sit producta priùs quacunque creatura: & cum non repugnet

Producto priori communicatur causalitas respectu

repugnet sibi ex ratione productionis causalitas respectu creaturæ; sequitur quòd est prius creatura non tantùm vt est priùs producta quàm ipsa creatura, sed & vt productiua ipsius.

posterioris, si sit capax.

16. Et hæc duplex ratio prioritatis potest haberi ex verbis Augustini ibi adductis; prima ratio in hoc, quòd ait, *verbum Dei esse potuit non existente creaturâ, non autem à conuerso*; secund , in hoc quòd subdit, *per quod omnia facta sunt.* Nec tamen ex istis duabus rationibus, nec ex ista auctoritate sequitur, quòd Verbo sit aliqua propria ratio formalis causandi, quia absque tali proprietate rationis causandi potest stare tam prioritas personæ ad creatúram tanquam producti ad productum, quàm prioritas, tanquam principi productiui ad productum: non enim oportet quòd productum immediatius producenti, vel productioni, & etiam productiuum tertij habeat propriam rationem producendi illud tertium: sed sufficit, quòd habeat rationem communem eandem cum primo producente: sicquòd necessariò sibi illam communicat antequàm vltimum productum producatur, & sic est in proposito. Per hoc apparet, quare Pater Filio, & Spiritu sancto non productis, non posset creare: quia non producto illo, ad quod producens necessariò se habet, non potest produci illud aliud, ad quod contingenter se habet: non producto etiam illo, quod natum est habere eandem causalitatem respectu tertij cum producente, non potest produci illud tertium: ergo illa propositio assumpta: si verbum non haberet propriam rationem causandi, pater, etsi non produceret verbum, tamen posset creare, falsa est propter duplicem rationem prædictam.

Non oportet quod productum prius sit ratio producendi posterius productũ.

17. Si arguitur contra hoc, quia secundùm auctoritatem Augustini, creatura necessariò præexigit Verbum in ratione causæ, vnde ait, *creatura nulla esse possit nisi per ipsum, per quod omnia facta sunt*, scilicet Verbum, non autem necessariò præexigeretur in ratione causæ, si totalis & completa causabilitas esset in Patre. Respondeo, quod Verbum necessariò præexigatur in ratione caasæ ad productionem creaturæ, potest dupliciter intelligi, vel tanquam causalitatem perficiens, vel tanquam in eadem causalitatem perficiens, vel tanquam in eadem causalitate cum primo præexacto conueniens. Primo modo non requiritur Filius, quia non perficit causalitatem Patris: sed Pater in se: & à se habet causalitatem perfectam & eam communicat Filio: & ideò Filius habet, quia Pater habet, secundo modo requiritur Filius: quia enim priùs quàm creatura producatur, communicatur sibi eadem naturà cum Patre, & per consequens eadem virtus actiua respectu cuiuscunque posterioris: sequitur quòd Filius tanquam conueniens in eadem causalitate cum Patre præexigitur ad productionem creaturæ.

Per hanc resp. soluuntur hæ auctoritates Verbo Domini cæli, &c. Omnia per ipsum facta sunt. Per quem fecit & sæcula: *ly.* Per, *non dicit causam formalem.*

Aliter potest dici, & redit in idem, quod effectum præexigere aliquid in ratione causæ potest esse dupliciter. Vno modo ex parte ipsius effectus simpliciter, quantum est de se ita scilicet quod effectus non haberet à quo sufficienter posset produci, nisi illud esset causa: alio modo ex parte necessariæ comcomitantiæ in causa: primo modo Filius non præexigitur in ratione causæ, sed secundo modo: quia eandem perfectionem totalem causandi haberet Pater si per impossibile solus esset, sed non potest in actu illius causalitatis exire nisi priùs Filius concurrat secum, vel communicet secum in eadem perfectione, & secundùm eam exeat in eundem actum.

Filius præexigitur creaturæ, quia eandem habet actiuitatem cum Patre.

COMMENTARIVS.

4. Contra, *ista potest argui.* Hîc Doctor intendit probare per aliquas rationes, quòd Verbum dicat propriam rationem causandi, & similiter Spiritus sanctus. Et arguit sic primò, n.8. *Notitia; & amor in diuinis, secundùm quòd sunt procedentes*, &c. Vult dicere in maiori, quòd sunt rationes formales producendi, & hoc est quod dicit, *secundùm genus causæ formalis*, sicut dicimus, calor in igne est ipsi igni forma, secundùm quam potest calefacere, sic Verbum est forma, & ratio secundùm quam creaturæ producuntur. Deinde cùm dicit de intellectu essentiali potest dupliciter accipi intellectus, & similiter voluntas. Primò dicitur intellectus essentialis, prout ponitur potentia intellectiua communis tribus; & similiter voluntas: secundò potest accipi pro actu intelligendi communi tribus, & similiter voluntas pro actu volendi, & sic multoties apud Sanctos accipitur *voluntas* pro actu volendi, sicut Augustinus accipit *primo Retrac.* cùm dicit quòd nihil est tam in potestate voluntatis, quàm ipsa voluntas, id est, actus voluntatis, & exponit Doctor in primo d. 1. q.4. & in quarto dist. 46. In proposito accipit *intellectum*, & *voluntatem* primo modo, & possunt dici potentiæ essentiales dupliciter. Primò, quia sunt communes tribus, sicut etiam Doctor p.1. accipit *essentiale.* Secundò dicuntur essentiales, pro quanto sunt in potentia remota ad agendum: sicut etiam dicimus quòd intellectus ante speciem intelligibilem est in potentia essentiali, siue remota ad actum intelligendi abstractiuam, & habita specie est in potentia accidentali, & propinqua ad producendum actum intelligendi, vt patet à Doctore *in primo, d.3. q.6.* & vide quæ ibi exposui. Hoc modo in diuinis istæ potentiæ

Voluntas potest dupliciter accipi.

Voluntas, & intellectus sunt potentiæ essentiales dupliciter.

possint dici essentiales, quia & potentia remota ad producendum creaturas, sed habita notitia, procedens, siue ipso verbo in intellectu diuino, tunc potest intellectus dici potentia accidentalis, siue propinqua ad producendum creaturas:& sic Verbum erit ratio formalis ipsi intellectui, & propinqua ad producendum creaturas: & similiter Spiritus sanctus, vt existens in voluntate diuina, erit ratio formalis, & propinqua ipsi voluntati ad producendum creaturas. Et sic patet intellectus illius maioris quam Doctor negat, scilicet, quòd Verbum in intellectu sit formalis ratio producendi, & quod negat de Verbo similiter negat de Spiritu sancto. Probatur ergo ista maior quadrupliciter. Et sigillatim adducam rationes. Prima probatio stat in hoc: Sapientia, vt est essentialis, non est nisi speculatiua, sed vt est personalis, est practica respectu operandorum continens in se ideas, quæ sunt principia operandi; nunc autem non sufficit ad operandum aliqua notitia tanquam ratio proxima, nisi sit practica.

Quomodo accipiatur sapientia. Accipit hic sapientiam essentialem, vel pro actu intelligendi communi tribus, vel pro memoria, quæ dicitur sapientia habitualis, vt expositum est *in primo, d.2. par.2. d.6. d.27.* In proposito accipit, vel pro notitia habituali, vel actuali. Dicitur speculatiua, pro quanto notitia, siue habitualis, siue actualis nullo modo est directiua ad agendum:& dicitur practica, pro quanto est directiua ad agendum extrà. De hoc vide in prolo. q. vlt.

5. Respondet n. 10. negando maiorem primi argumenti, quia notitia, & amor secundùm quæ Deus est causa creaturæ sunt communes tribus, & accipit hîc *notitiam* pro actu intelligendi communi tribus, vel pro actu volendi cõmuni tribus, Doctor tamen tenet quòd principium immediatum producendi creaturas ponitur actus volendi, vel actus voluntatis, vel ipsa voluntas. Est tamen differentia inter actum voluntatis, & actum volendi, quia omnis actus volendi est actus voluntatis, sed non omnis actus voluntatis est actus volendi. Patet, quia actus, siue productio, quâ voluntas producit actum volendi dicitur actus voluntatis productiuus, & tamen non est actus volendi. Similiter in intellectu actus intelligendi, & actus intellectus differunt: quia omnis actus intelligendi est actus intellectus, sed non omnis actus intellectus est actus intelligendi. Patet quia actus, siue productio, quo, vel qua producitur actus intelligendi in nobis, est actus intellectus, sed non est actus intelligendi; actus enim intelligendi est actus, quo intellectus formaliter intelligit, sed actu productiuo non intelligit. Sed Doctor hîc ponit vel actum intellectus, vel actum voluntatis esse principium creaturarum immediatum, & non habet hîc discutere an producantur actu intelligendi, vel actu productiuo, vel actu volendi, vel actu voluntatis productiuo, quia qualitercunque ponatur, sunt isti actus communes tribus personis. Et quòd sint necessariò communes tribus prolixè ipse probat in secundo, d.1. q.1.

Ad primam probationem maioris. Dicit, quòd *in nobis notitia in memoria, & notitia in verbo non differunt, vt speculatiua, & practica, &c.* Hîc aduerte pro maiori intelligentia, quòd nôtitia in memoria in nobis, quæ dicitur habitualis, potest dupliciter accipi. Primò, pro ipsa memoria, quæ nihil aliud includit, nisi præsentiam obiecti, vel in se, vel in aliquo repræsentatiuo, & intellectus, vt patet à Doctore *in primo, d.2. p.2. q.3. dist.6.* & dicitur memoria hoc modo notitia habitualis, quia sicut habens habitum ex frequentatis actibus, promptè, & faciliter operatur, sic habens memoriam perfectam, id est, præsentiam obiecti in intellectu faciliter intelligit. Secundò, potest accipi notitia habitualis pro habitu causato ex frequentatis notitiis actualibus. Et dicitur etiam pertinere ad memoriam, quia sicut memoria propriè, vt memoria ponitur principium productiuũ, sic omne concurrens ad talem productionem dicitur pertinere ad memoriam, vt memoria est, & quia habitus ponitur etiam causa partialis actus, vt patet à Doctore *in primo, d.17.* & ideò dicitur pertinere ad memoriam: notitia ergo in memoria accipitur vel pro habitu, qui dicitur in memoria, pro quanto pertinet ad memoriam productiuam; vel accipitur pro obiecto relucente, vel præsente intellectui, cùm sit principium productiuum actus intellectus, vt patet à Doctore *in primo, d.3. q.7.* vel accipitur pro tota memoria, quæ tunc includit necessariò obiectum, & potentiam, quia vno istorum deficiente, non posset haberi actus intelligendi, vel actus intellectus: habitus verò non requiritur, nisi ad perfectiorem actum, sed non necessariò requiritur ad actum absolutè. De istis vide quæ exposui *in primo, d.3. q.7. & d.17. & in d.2. par.2. q.3.* Sed notitia in Verbo idem est quòd ipsum Verbum. *Notitia in verbo quid sit.* Vnde est ibi constructio intransitiua, quia in nobis omnis notitia actualis dicitur verbum, vt patet à Doctore *in primo, d.27.* eo modo, quo ponitur notitia etiam verbum, quia si est notitia perfecta, erit verbum perfectum, si imperfecta imperfectum, vt patet à Doctore *vbi suprà.*

Nota secundò, quòd si notitia actualis, puta cœli, est speculatiua, etiam habitualis causata ex frequentatis notitiis, erit speculatiua, vt patet, 7. quia si actus est speculatiuus, & habitus, ex quo generatur, erit similiter speculatiuus. Similiter si notitia actualis cœli est speculatiua, & notitia habitualis, accipiendo habitualem pro obiecto præsente in memoria (vt exposui) erit similiter speculatiua, quia tale obiectum, puta cœlum, vt præsens intellectui, non est natum producere de se, nisi notitiam speculatiuam, cùm sit obiectum merè speculabile. Similiter si notitia actualis sit practica, id est, directiua in praxim, etiam habitualis vtroque modo erit practica, & de omnibus istis vide Doctorem *in prolo. q. vlt.* & vide quæ ibi prolixè exposui.

Tertiò nota de notitia in diuinis: nam notitia in diuinis potest tripliciter accipi. *Notitia in diuinis potest tripliciter accipi.* Primò, pro notitia habituali, & talis est præcisè memoria fœcunda, non enim ponitur in diuinis aliquis habitus, qui sit generatus ex frequentatis actibus, vel ex vno actu, cùm hoc dicat imperfectionem, & quòd talis habitus non ponatur, patet à Doctore *in quarto, d.46. q.1.* Secundò, ponitur notitia actualis communis tribus, & ideò essentialis: & talis notitia est intellectio actualis, quâ personæ diuinæ formaliter intelligunt omnia, tam creata, quàm increata. Tertio ponitur notitia verè genita, & talis est Verbum, quod dicitur notitia genita. Si ergo notitia in Patre essentialis, siue habitualis, siue actualis est speculatiua, ita notitia in Verbo, siue notitia genita, quæ est Verbum, erit speculatiua. Patet, si enim notitia habitualis, siue ipsa memoria nullo modo est productiua cognitionis actualis practicæ respectu cuiuscunque obiecti,

Practicum, & speculatiuum à quo accipiantur.

obiecti,nec ipsa notitia actualis erit practica,quia speculatiuum,& practicum accipiuntur per comparationem ad obiecta,à quibus sic denominantur,vt exposui *in prolo.q.vlt.*vide ibi:notitia enim essentialis in Patre , & actualis , quæ etiam est communis Filio , & Spiritui sancto est declaratiua omnis obiecti,tam intrinseci , quàm extrinseci,vt patet à Doctore *in primo,d 27.& in 2.d.1.q.1.*& vt sic declaratiua , quasi producitur à memoria diuina,sequitur quòd si memoria non est practica , quòd nec notitia actualis erit practica. Et si illa actualis non est practica , nec notitia in Verbo erit practica , siue notitia genita , quæ est Verbum:patet,quia illa est declaratiua omnis obiecti.Tum etiam,quia illa est producta ab eadem memoria , à qua & notitia essentialis actualis. Tum, quia si illa essentialis actualis esset realiter distincta à Patre,esset verè genita, & eadem præcisè,quæ nunc est,& quæ Verbum est , vt patet à Doctore *in primo,d.2.par.2.* & vide quæ ibi exposui super ista materia, de notitia genita , & ingenita.Ex his ergo patet qualiter probatio maioris non est vera scilicet , quòd notitia essentialis sit speculatiua, & illa quæ est in Verbo practica, imò simpliciter si vna est practica similiter , & alia,& si vna speculatiua,similiter,& alia erit speculatiua,vt suprà patuit.

8. Secundò principaliter probatur eadem maior , n. 8. quia artifex in sapientia artis duplicem habet notitiam de artificiato, &c.

Quid sit ars.

Pro declaratione huius rationis nota primò, ars , secundùm quam quis denominatur artifex, est cognitio verè practica , quæ est directiua in opus , siue ad operandum sic & sic. Et vltrà vult ista ratio quòd notitia in vniuersali, quam habet artifex,puta de domo ædificanda, non sufficit ad operandum.Est enim pro nunc duplex notitia in artifice,vna scilicet,qua respicit in generali, puta, quòd domus ædificanda debet ædificari sic , & sic,puta ex lapidibus,lignis, ferro,& huiusmodi; & hæc notitia dicitur notitia simplex,siue speculatiua,quia non dirigit opus , & non dicitur simplex notitia prout distinguitur contra complexam,sed dicitur simplex, quia stat in illa sola speculatione,siue consideratione,& prout distinguitur contra practicam,quæ non solùm est consideratio mediorum ad opus,sed actu dirigit in opus. Vult ergo ista ratio,quod solùm illa notitia , quæ immediatè dirigit ad opus in particulari,puta ad hanc domum ædificandam,quæ tunc actu dirigit, quando actu dictat de omnibus mediis in particulari,necessariò requisitis,illa verò,quæ tantùm sic dictat in vniuersali dicitur speculatiua , alia verò practica.Secundò dicit ista ratio;quòd notitia essentialis in Deo , quæ est communis tribus quâ omnia intelligit est speculatiua , & non practica,& ista non dirigit ad opus. Sed cognitio in Verbo , siue ipsum Verbum est verè directiua in opus,quæ notitia necessaria est artifici,& sine illa operari non posset,& sic patet ratio.

Duplex notitia in artifice. Simplex, siue speculatiua. Alia vero practica.

9. Respondet Doctor & primò dicit, quod notitia essentialis in Patre de creatura non se habet sicut notitia artis vniuersalis respectu notitiæ,&c: Patet,quia si accipiatur habitualis pro memoria fœcunda,illa est productiua notitiæ respectu omnium intelligibilium. Si etiam essentialis,est notitia actualis non producta,sed omnibus communis,illa respicit omnia intelligibilia , & omnium declaratiua.Sic similiter notitia, quæ est verbum est omnium declaratiua , cùm sit de omnibus intelligibilibus producta secundùm *quid* præterquam de essentia diuina , vt patuit in secundo *d.1.q.1.*& sic sequitur quòd si vna sit vniuersalis, & alia similiter erit , cùm vna præcisè respiciat obiecta sicut alia , & vna non plus se extendit quàm alia. Et quod dicit quòd notitia essentialis in Patre,& notitia in Verbo se habent sicut notitia memoriæ , & intelligentiæ, notitia in memoria est notitia habitualis,vel quasi habitualis modo præexposito superiùs : notitia in intelligentia est notitia actualis, vel quasi. Et idem est notitia in intelligentia,quòd intellectio actualis,& notitia in memoria , quòd notitia habitualis. Posset etiam dici quòd quando loquitur de notitia in Verbo quòd multoties loquitur non de notitia genita,quæ est Verbum, sed de notitia essentiali, quæ est communis tribus,quæ tamen appropriatur Verbo,vt patet *in primo.d. 27. & in 2. dist.1. q.1.*vide quæ ibi exposui.Sed in probatione illius maioris,accipitur notitia in Verbo pro ipsa notitia genita,quæ verbum est.Patet,quia si acciperet notitiam essentialem appropriatam tamen Verbo : tunc talis notitia non est propria ratio producendi ad extra in Verbo , nisi tantùm appropriatè,quod Scotus concedit *in primo,d.27. & in secundo , dist.1.quæst.1.* Si ergo accipit rationem propriam,accipit vt est notitia genita, quæ Verbum est.

Subtilis doctrina.

Secundò dicit de arte in vniuersali, quòd ipsa non est verè speculatiua sed practica, cùm ars sit habitus cum recta ratione factiuus , vt patet 6. *Ethi.*si ergo habitus artis est directiuus ad factibile,sequitur quòd erit practica.Tum etiam,quia iste vult quòd ars particularis concipiatur ab arte vniuersali, sequitur quòd ipsa vniuersalis sit practica, quia conclusio practica non potest resolui in principia speculatiua, saltem in proxima principia,imò fortè nec in remota.Tertiò addit,quòd ars vniuersalis,licèt sit practica,potest tamen dici speculatiua , pro quanto recedit à verissimè practica,qualis est ars particularis. Nec oportet hîc multùm insistere,cùm omnia ista de arte vniuersali , & particulari sint prolixè exposita in prolog.q.vlt.vide ibi singularia dicta.

Ars est practica non autem speculatiua

Tertia probatio maioris est à simili ; n. 9. quia sicut forma naturalis non est princi- 10.
pium actionis,secundùm quòd est perfectio eius, in quo est , sed solummodò secundùm quod habet respectum ad effectum ; sic sapientia, vel amor , &c. Et per consequens talis respectus ad effectum erit ratio formalis principiandi , siue causandi , & sic Verbum habebit rationem propriam causandi creaturam , quia respectum proprium ad effectum , & similiter Spiritus sanctus, siue amor productus.

Respondet Doctor primò,n. 13.quòd licèt forma naturalis actiua habeat respectum quendam ad producendum , quia respectus significatur per nomen *principij*,vel potentiæ,tamen id,quod dicitur esse principium, vel potentia tanquam substratum huic respectui,est aliqua forma absoluta. Et hoc patet per propositionem sæpiùs allegatã à Doctore *in primo & secundo,* quòd ad absolutum in causa sequitur absolutum in effectu , ita quòd prius est absolutum in causa, & similiter in effectu , quàm sit respectus causæ ad effectum , & è conuerso, & vide huius propositionis expositionem in secundo , d. 1. Doctor tamen hoc probat dupliciter.Primò, quia principium formale motus,vel actionis non est minùs absolutum, quàm terminus

Forma naturalis actiua habet respectum ad producendum.

terminus motus, vel actionis. Patet ista propositio, quia non minoris entitatis est principium formale productiuum, quàm terminus formalis, cùm talis terminus sit per tale principium communicatus; sed terminus motus, præcipuè loquendo de motu, qui est ad substantiam, quantitatem, & qualitatem, est ens absolutum, vt patet per Philosophum. 5. *Phy.* qui terminus non includit, scilicet formaliter siue quiditatiuè aliquem respectum, cùm ille necessario sit posterior, vt supra dixi. Et forte etiam terminus motus ad *vbi*, accipiendo *vbi* non formaliter, & pro respectu, sed pro substrato, vt patuit in secundo, dist. 2. respondendo ad obiectiones Gregorij contra Doctorem: vide ibi. Probat secundò quòd si terminus formalis generationis, vel actionis, sit forma absoluta, quòd est principium formale producẽdi, quia principiũ formale productiuũ est id, in quo producto assimilitatur producens, sicut & terminus formalis actionis, siue generationis, est id, in quo productum assimilatur producenti, ergo si terminus actionis sit forma absoluta, etiam principium formale producendi, imò a fortiori, quia terminus formalis dependet à principio formali productiuo. Et hoc declarat per exemplum de calore, qui etsi dicatur potentia calefaciendi, & illa potentia importet respectum in concreto, tamen ille respectus non includitur in ratione formali caloris, vt principij productiui. Exempla sequentia sunt clara in litera.

Exemplum de calore.

11. *Contra Henricum.*

Deinde applicat ad propositum dicens, n. 14. *si notitia, quæ est ratio formalis producendi creaturam non plus includit rationem respectus ad eam*, &c. Et patet, quia prius est absolutum in creatura producta, quàm sit respectus ad causam producentem, vt patuit *in primo, d. 3. q. 5.* contra Henricum & *in secundo, d. 1. q. 2.* Et quod dicit de notitia, quòd est principium formale producendi creaturam, hoc non dicit secundum opinionem propriam, siue loquendo de notitia genita, vt supra patuit; siue de notitia ingenita, quæ nullo modo est principium producendi: tum, quia eius actio esset necessaria, quia omnis forma actiua agit per modum naturæ præter voluntatem, vt patet à Doctore in pluribus locis. Tum etiam, quia notitia non ponitur forma productiua, cùm sit terminus potentiæ, vt patet a Doctore *in primo, d. 2. par. 2. q. 3. & 4. & d. 6.* Nec etiam talis notitia ponitur dispositiua causa eo modo, quo in nobis ponitur notitia practica, quæ pro tanto dicitur causa dispositiua, pro quanto dirigit voluntatem ad operandum. Sed nulla notitia in Deo, quæcunque sit illa, dirigit voluntatem ad operandum aliquid extra, vt subtiliter patet à Doctore *in prolog. q. vlt.* imò prius voluntas diuina determinat quid sit agendum ad extrà, quam intellectus diuinus intelligat, vt patet à Doctore *vbi suprà, & specialiter in 39. d. primi, & q. 14. quodl. art. 3.* Et sic patet quomodo nullo modo ponit notitiam, siue genitam, siue ingenitam esse rationem formalem producendi. Sed dicit Doctor hîc ex intentione quòd posito quòd notitia genita sit principium formale producendi, ex hoc non sequitur quòd in tali ratione formali includat respectum ad creaturam, quia nullus talis respectus requiritur ad agendum, cùm sit posterior principio formali. Dat vltimò aliam responsionem, quòd posito, quòd in principio formali productiuo creaturæ includatur respectus ad creaturam (quod tamen nullo modo est verum, vt patet in primo, *d. 27.* & in secundo, *d. 1. q. 1.* & in præsenti quæst. *ar. 3.*) tamen ille respectus erit communis tribus personis, vt prius patuit. & sic patet.

Scotus loquitur ad hominem.

Quartò, & vltimò probatur illa maior n. 9. ex ordine productionis intrinsecæ ad productionem extrinsecam, &c. 12.

Respondet primò, n. 15. quòd illa congruentia de prioritate productionis intrinsecæ ad extrinsecam, posset multipliciter impediri. Et patet quomodo posset impediri; primò, quia in aliquo priori terminatur ordo rationis in essentialibus, & tamen ibi non incipit ordo originis. Et declaro hoc, nam ordo rationis in essentialibus in diuinis est ordo, qui est inter perfectiones diuinas, quia saltem secundùm rationem priùs intelligitur essentia diuina, quàm alia. Deinde priùs secundùm rationem intelligitur intellectus voluntate, & priùs secundùm rationem intelligitur intellectus actu suo intelligendi, & voluntas actu suo volendi. Dicit ergo, quòd in illo signo, in quo terminatur ordo rationis, qui est inter perfectiones diuinas, incipit ordo originis. Hoc non videtur verum, quia omnis perfectio diuina est prior omni notionali, vt patet a Doctore in. primo; non ergo in eodem signo, quo habetur omnis perfectio diuina, est ordo originis, imò in aliquo posteriori incipit ordo originis, vt posset deduci ex dictis Doctoris *in primo, d. 1. q. 2. par. 2. d. 6. 7. 26. in secundo, d. 1. q. 1.* & vide quæ ibi exposui de istis ordinibus, & in multis aliis locis. Secundò, impeditur etiam in hoc, quod dicit scilicet, vbi terminatur ordo originis personarum, ibi incipit ordo originis creaturarum, quia in aliquo priori naturæ terminatur ordo originis in personis, & tamen in illo priori non incipit ordo originis in creaturis, vt patet à Doctore *in secundo, d. 1. q. 1.* qui vult, quòd in secundo signo naturæ sit ordo originis creaturarum, & in primo signo naturæ completus est ordo originis productionis personarum possent etiam assignari alia impedimenta, quæ breuitatis causa transeo.

Nota.

Omnis perfectio diuina est prior omni notionali.

Deinde Doctor concedit quòd Pater non potest producere creaturam, nisi priùs productis Verbo, & Spiritu sancto, quia productio necessaria est prior contingenti. Et hæc materia est prolixè tractata à Doctore *in secundo, d. 1. q. 1. art. primo*, & vide dubia, quæ ibi adduxi. Aduerte tamen, quod si per impossibile non esset productio Filij, adhuc Pater posset producere creaturas, quia in eo esset perfecta ratio producendi scilicet voluntas; & hoc patet à Doctore *in secundo, d. 1. q. 1. art. 3.* Et nunc necessariò Filius eadem productione producit, qua & Pater, quia Pater producendo Filium necessariò communicat sibi eandem voluntatem, & hoc ante productionem creaturarum, & hoc idem dico de Spiritu sancto. Et patet litera.

13. *Productio necessaria est prior contingenti.*

Ad auctoritatem Augustini cum dicit quod creatura non potest esse nisi per Verbum. Dicit, quod creatura benè necessario præexigit Verbum tanquam conueniens in eadem causalitate cum Patre: sed non præexigit in ratione causæ, quasi ipsum sit formalis ratio causandi, quia illa est sola voluntas, quæ est communis tribus, sed præexigit vt necessariò concausans Patri, quia necessariò habet idem principium formale causandi, & si, per impossibile, Verbum non esset, adhuc Pater posset causare, vt suprà dixi: ergo nullo modo præexigitur vt ratio formalis causandi; si enim

Quomodo creatura non potest esse nisi per Verbum.

si enim necessariò hoc modo præexigeretur, tunc esset impossibile Patrem (Verbo, per impossibile, non existente) aliquid creare, quia non haberet rationem formalem, imò etiam si Verbum actu existeret, adhuc Pater non posset creare, quia Verbum non esset formaliter in Patre, & sic non esset actu per ipsum, vt suprà patuit. Tota litera huius articuli sequens clara est nec indiget alia expositione.

SCHOLIVM.

Datur ordo originis inter Patrem, & Filium in causando, quia Pater à se, Filius à Patre habet causare: & hac ratione Ioan. 5. Christus negat à se auctoritatem primariam causandi, quam Patri attribuit, sibi subauctoritatem assumendo. Eodem modo dicendum de Spiritu sancto respectu vtriusque; neque hinc sequitur aliquid bis produci, scilicet priùs & posteriùs, sed tantùm aliquid produci ab vno habente à se virtutem, & ab alio non sic eam habente. Materia huius literæ tractatur 2. d. 1. ad longum. Vide 1. d. 15. vbi hac ratione vna persona dicitur ab alia mitti. Vide etiam 1. d. 12. q. 2. vbi ostenditur Spiritum sanctum, non priùs spirari à Patre, quàm à Filio.

18. DE Secundo articulo principali dico, quòd Filius negat à se auctoritatem primariam causandi Ioan. 5 *non potest Filius à se facere quicquam*; concedit autem subauctoritatẽ in causando, cùm subdit: *nisi quod viderit Patrem facientem*. Et infrà ibidem: *opera, quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio*, &c. *Dedit mihi Pater*, ecce subauctoritas, *ergo facio*, ecce causalitas. Consimiliter respectu Spiritus sancti, habet Filius auctoritatem in agendo; & ratio vtriusque est, quia à quo aliquid habet principium agendi, ab eo habet & agere, & per consequens virtute illius agit, non virtute eius tanquam causæ superioris, quia non habet virtutem distinctam ab eo, sed virtute illius tanquam principij communicantis sibi causalitatem, & ideò habentis auctoritatem in ista causalitate, in qua recipiens habet subauctoritatem. *A quo habetur principium agendi, ab eodem & agere.*

Sed hîc obiicitur: quia si Pater priùs ordine causat, quàm Filius: ergo Filius non causat illud causatum: quia quod priùs causatum est, posteriùs causari non potest, nisi idem bis causaretur, quod est impossibile. Similiter potest argui de ordine originis, sicut de ordine causalitatis, quia si Pater facit à se, & Filius non à se, ergo Pater causat priùs origine, & tunc, vt priùs, non poterit causari à Filio quasi in secundo signo originis, quia idem non potest bis causari.

19. Ad ista respondeo, quòd ordo in causando potest intelligi, vel vt actio respicit producens, vel vt respicit productum. Si primo modo, est ordo auctoritatis, & subauctoritatis in proposito: quia ille est inter supposita agentia in habendo principium formale agendi, pro quanto, scilicet vnum illorum habet illud ab altero. Secundo modo non est hic ordo, quia non priùs ponitur creatura in *esse* per actionem Patris, & postea sequitur actio Filij: sed virtus causandi ordinatè secundùm ordinem originis habetur in vtroque priùs natura quàm terminus producatur. Et ista virtute habita à tribus in eodem signo naturæ: completo tamen toto ordine originis, ponitur effectus omnino simul à tribus. Quod ergo dicitur, quòd priùs causatum non potest posteriùs causari, concedatur, referendo prius & posterius ad ipsum causari. Et sic probatur propositio, sed non propter hoc est negandum quin priùs habens virtutem causandi, & posteriùs origine habens eandem, possint per ipsam simul natura habitam, in vtroque simul effectum causare. *Ordo auctoritatis, & subauctoritatis in personis, quoad operari ad extra.*

Aliter posset dici specialiter ad secundum quòd prius origine causare est, causare à se: posteriùs origine causare, est causare ab alio: sicut autem ab alio habet virtutem causandi, vel à se, sic & causare: nec est verum, quòd sic priùs causatum ab aliquo, non possit posteriùs causari ab alio: quia huiusmodi intellectus est iste, quod aliquid non possit causari ab vno à se, & ab alio non à se, qui intellectus falsus est; vbi eadem virtus actiua est in producente & producto. *Prius origine productum ab aliquo, potest ab alio posterius origine produci.*

SCHOLIVM.

Nullus respectus ad creaturam potest per se includi in constitutiuo Verbi, quia talis esset realis, & necesse esse, quæ repugnant. De quo latè Doctor 1. d. 27. q. 3. num. 12. Occasione secundæ obiectionis, benè explicat quomodo Verbum primariò importet expressionem intellectualem passiuam. Secundò, connotat notitiam per talem expressionem communicatam, quæ appropriatur Verbo. Tertiò connotat omnia noscibilia; & iuxta hac explicat

subtiliter

ſubtiliter locum Auguſtini. Vide eum loco citato, vbi iſta fuſiùs habet. Ad ſecundam obiectionem num. 23. benè explicat, qualiter Deo neceſſariò coëxiſtat eſſe *cognitum creaturæ, non tamen* eſſe *reale. Non vult Doctor, quòd non poſsit eſſe reſpectus paſsiuus rationis ad creaturam proprius vni perſonæ, quia vt habuit 3. d. 1. q. 1. Verbum dicit talem reſpectum ad naturam humanam, ſed quòd nullus talis reſpectus includitur in proprietate Verbi, quod veriſsimum eſt. Quod ait hic num. 20. reſpectum eſſe communem, quando fundamentum eſt tale, habet inſtantiam, quia Paternitas fundatur in eſſentia, & ſimiliter æqualitas Patris, tamen iſti reſpectus non ſunt communes. Dici poteſt quòd Doctor hoc non aſſerat, vt patet ex verbis eius ibi in fine, vel, &c. quòd paternitas proximè fundatur in memoria, vti eſt principium productiuum: qua ratione eſt proprium Patri, & æqualitas in eius magnitudine, & comitatur tale principium, & ſic de aliis, prima ſolutio magis placet.*

Nullus reſpectus ad extrà includitur in Verbo.

DE Terio articulo principali [a] dico, quòd nullus reſpectus ad creaturam poteſt per ſe includi in conſtitutiuo perſonæ Verbi, tum, quia quicquid in ea includitur per ſe, eſt reale, diſtinguendo reale contra ens rationis: quia conſtitutum eſt ſic reale, & per conſequens quicquid in ipſo per ſe includitur, eſt hoc modo reale. Nunc autem quicunque reſpectus in diuinis ad creaturam eſt tantummodò ens rationis: ergo, &c. tum quia quicunque reſpectus Dei ad creaturam habet pro fundamento proximo, aliquid commune tribus, non dico ſic proximo, quòd ex natura fundamenti oriatur relatio illa, quia tunc eſſet relatio realis, ſed ſic proximo, quòd illud ſit proxima ratio comparandi per actum intellectus diuini, perſonas diuinas ad creaturam: ſicut etiam tactum eſt in primo articulo de intellectu, & voluntate. Sic poſſet probari de quocunque, ſecundùm quòd Deus per actum intellectus eſt comparabilis ad creaturam. Quando autem fundamentum proximum eſt commune tribus: reſpectus non poteſt eſſe proprius vni: non ergo reſpectus ad creaturam includitur per ſe in proprietate alicuius perſonæ: quia quicquid includitur, ſic eſt proprium illi perſonæ. Tum tertiò: quia iuxta primam viam poſſet argui, quòd quicquid eſt in perſona diuina eſt neceſſe eſſe à ſe, & hoc excludendo, per ly, *à ſe*, aliud in ratione cauſæ; non autem in ratione principij: quia quicquid eſt ibi, eſt incauſatum: licèt aliquid ibi poſſet poni principiatum: nunc autem reſpectus ad creaturam, etiam in quocunque *eſſe* reali, vel cognito non poteſt eſſe neceſſarius à ſe, hoc modo: quia nec terminus reſpectus poteſt eſſe neceſſarius ſic: quia in quocunque *eſſe* creatura eſt vel poſſibilis, vel ſaltem non neceſſaria à ſe: ergo nullus reſpectus ad creaturam in quocunque *eſſe* poteſt per ſe includi in perſona diuina. 20.

Quicquid eſt in perſona diuina eſt neceſſe eſſe à ſe, quia incauſatum.

Sed iſta ratio, licèt fortè procedat ex veris, tamen apparenter poſſet multipliciter improbari, & impediri, & non euidenter ſolui, niſi cum prolixitate tanta, quantam hic aggredi non intendo.

b Sed obiicitur contra iſtud: quia Verbum importat per ſe proprietatem ſecundæ perſonæ, & cum hoc per ſe importat reſpectum ad creaturam; ergo, &c. Prima propoſitio patet ex principio Euangelij Ioan. *In principio erat Verbum*, vbi Euangeliſta per hoc, quod eſt Verbum, intendit exprimere propriè ſecundam perſonam in Diuinis: Et Aug 7. de Trin c. 2. *Eo Verbum, quo filius*. Secunda propoſitio probatur per illud 83. qq. q. 63 vbi exponitur illud, *In principio erat verbum, quod Græcè*, inquit, λόγος *dicitur; Latinè Verbum & rationem ſignificat: hic tamen Verbum meliùs interpretatur, vt ſignificetur non ſolum ad Patrem reſpectus, ſed etiam ad illa, quæ per Verbum facta ſunt, operatiua potentia.* Vult ergo quòd cùm dicitur Verbum, importetur reſpectus ad creaturam. 21.

Quòd Dei reſpectus ad extrà ſit neceſſarius bonum argumentum.

c Item contra rationem factã obiicitur: quia ſi verum ſit hoc, quod accipitur in illa ratione, quòd creatura in quocunque *eſſe* non eſt neceſſaria à ſe, nec per conſequens quicunque reſpectus ad creaturam eſt ſic neceſſarius tunc ſequitur, quod nec reſpectus Dei, vt intelligentis ad creaturam intellectam, nec reſpectus eius, vt creatiui ad creaturam, vt creabilem, ſit neceſſarius à ſe, ſed Deus nihil eſt formaliter, & neceſſariò, niſi illud ſit neceſſarium à ſe: ergo ſequeretur quod Deus non neceſſariò eſt intelligens creaturam, nec cauſatiuus creaturæ, quorum vtrumque eſt falſum.

d Ad iſta; ad primum poſſet eſſe duplex difficultas, vna ex re, alia ex ſignificato huius nominis, *Verbum*. 22.

Quantùm ad primum dico, quòd in proprietate ſecundæ perſonæ non includitur aliquis reſpectus per ſe proprius ad creaturam, propter rationes ad hoc poſitas.

Idem q. 1. quodl. & alibi.

Quantùm ad ſecundum dico, quòd reſpectus realis, & reſpectus rationis non faciunt aliquid per ſe vnum & ideò ſi tales duo reſpectus importentur per hoc nomen *Verbum*,

Verbum, sequitur quòd illud non præcisè significat vnum per se conceptum quia respectus ad Patrem vt dicentem est realis, respectus autem ad creaturam, vt dictam vel causatam, est rationis tantùm: ergo si hoc nomen *Verbum* per se importat tantum vnum conceptum, sequitur quòd alterum illorum significabit, & alterum connotabit tantummodò; quod si verum est, probabiliter dici potest, quòd sicut idem significat Filius, & filiatio, licèt alio modo significandi, sic idem significat Verbum, vt est quasi concretum, & eius abstractum, (si licet fingere) quod, scilicet est verbatio, quod significat idem: licet alio modo: *verbari* est enim idem quod *dici*, siue intellectualiter exprimi, & per consequens Verbum importat in concreto hoc quod est intellectualiter expressum, & tunc connotabit relationem ad illud, quod dicitur per Verbum, pro tanto, quòd connotat notitiam perfectam: quæ notitia habet respectum rationis ad cognita per eam: secundùm hoc igitur quantùm ad significatum huius vocis *Verbum*, esset iste ordo, quòd primò & per se significatur respectus originis, scilicet expressio intellectualis passiua, sed modo concreto. Secundo connotatur notitia, quasi terminus formalis communicatus per istam expressionem, & illa est communis tribus, tamen appropriata Verbo. Tertiò verò per hoc, quòd ista notitia habet respectum ad noscibilia, connotaretur in nomine Verbi talis respectus.

23. Secundùm hoc ergo neganda esset secunda propositio assumpta in argumento. Et cùm probatur per Augustinum. 83. *quæst.* q. 63. dici potest quòd pro tanto melior est translatio huius, quod est λόγος, in hoc, quod est Verbum, quam in hoc quod est ratio: quia hoc nomen *ratio* nec respectum originis proprium, nec illum consequentem appropriatum, qui est ad creaturam, ita importat, sicut hoc nomen *Verbum*; quare Verbum, vt Verbum, potest comparari per intellectum ad quodcunque, & per consequens habere appropriatam relationem rationis. Quod verò ait, *vt significatur ad Patrem respectus*, hoc debet intelligi de eo, quod primò & principaliter significatur: quod autem addit *ad ea, quæ facta sunt*, ibi debet intelligi *significare*, pro *connotare*.

Ad secundum potest dici, quòd necessarium à se absque omni repugnantia, quantùm ex parte sui, potest esse sine *esse* reali cuiuscunque non necessarij à se: quia non est contradictio, quantùm est ex parte prioris absoluti, quòd ipsum sit sine posteriori: tamen illud necessarium non potest esse sine *esse* cognito cuiuscunque alterius: quia *esse* eius necessariò requirit cognitionẽ alterius: & per consequens alterũ in *esse* cognito: & consimiliter est de *esse* possibili. Non igitur personæ diuinæ competere aliquid reale potest, nisi illud sit necessarium à se, hoc est incausatum: (quicquid autem includitur in proprietate personæ, competit personæ vt aliquod reale) potest tamen personæ diuinæ competere aliquod cognoscere, vel aliquod posse: licèt illud non sit necessarium à se, sicut nec terminus.

24. Aliter potest dici, quòd Deus est sic necessariò intelligens creaturam, & causatiuus creaturæ, quòd vtrumque istorum formaliter dicitur aliquid necessarium à se, prout *à se* excludit causam: sed non necessarium in *esse* reali: sed in aliquo *esse* diminuto: quicquid autem includitur in proprietate personæ, sic est necessarium à se, quòd est in *esse* reali: nunc autem necessarium à se non necessariò coëxigit aliquid aliud in *esse* reali, licèt coexigat aliquid aliud in *esse* cognito, vel *esse* diminuto. Tertio modo posset dici, quòd alio modo est necessarium illud, quod necessariò requiritur: & hoc siue præexigatur, siue coëxigatur ad *esse* necessarij: alio modo est necessarium illud, quod ad *esse* necessarij necessariò consequitur.

Ex dictis [c] de causalitate effectiua patet solutio quæstionis de causalitate exemplari & finali: quia cùm causa exemplaris in aliqua ratione formali exemplans, & causa finalis sit aliqua ratione terminans, siue finiens, sicut causa efficiens aliqua ratione formali efficiens, sequitur ex consimili ratione, quòd nulla istarum causalitatum potest esse propria, nisi ratio formalis causandi, sit propria: non ergo potest alicui personæ esse propria ratio exemplandi, siue finiendi, sicut nec formalis ratio agendi.

Hoc posset probari hìc sicut priùs probatum est de causa effectiua: sed de probationibus priùs positis euidentior ad propositũ videtur illa vltima; quia ratio formalis terminãdi dependentiam causati ad causam in quocunque genere causæ, de quo est hic

[Margin notes:] ... idem. Vide de hoc 1. d. 27. qu. 3. Verbũ primo significat expressionẽ passiuã, quæ est respectus originis: secundo connotat notitiam communem ... à per illã respectũ quæ est communis tribus sed appropriatur Verbo. Tertio respectus ad noscibilia. Exponit optime August. Hanc eandem regulam docet in 1 dist. 8. Esse Deum causatiuũ, & cognoscitiuũ creaturæ, est necessarium à se, id est, incausato, sed nõ quid reale in Deo. Hinc collige illud a re spectũ esse multipliciter necessarium præexigitiuè, coexigitiuè & consecutiuè. Nulla ratio finiẽdi, vel exemplandi, est propria alicui personæ. Ratio terminandi dependentiã causati, est perfectio

hic sermo, est aliqua perfectio, & loquendo de causa prima in quocunque illorum generum est aliqua perfectio simpliciter: si ergo quæcunque perfectio simpliciter eadem est in tribus, sequitur quòd quæcunque causalitas in quocunque generum illorum sit communis.

Ad argumenta in oppositum. Ad argumentum in oppositum. Ad minorem dico, quòd quælibet persona sicut est creatrix, sic est artifex, & cùm sit simplex, in qua non differt habens, & illud quod habetur: quælibet est ars, & ars æquè particularis, & æquè actualis, sicut patet respondendo ad obiectiones in primo articulo: tamen appropriatè Verbum dicitur ars sicut sapientia siue notitia, pro tanto, quia ex modo suæ processionis competit sibi, quòd sit notitia actualis procedens de memoria paterna, declarans omne intelligibile, quod in memoria illa continetur. Hoc patet per Augustinum 7. Trin. cap. 7. *Ita dicitur Filius sapientia Patris quemadmodum dicitur lumen Patris*, & qualiter hoc sit, statim subdit, id est, *quemadmodum lumen de lumine, & vtrunque idem lumen: sic intelligitur sapientia de sapientia, & vtraque vna sapientia*: Consimiliter dico ars de arte, & vtraque vna ars. 25.

Quælibet trium personarum est artifex & ars, sed appropriatè Verbum est ars.

Ad aliud, quod additur in minore de ideis, patet priùs in responsione ad primam obiectionem in primo articulo: quia ideæ sunt communes cuilibet personæ: licèt appropriientur Verbo propter modum proprium emanationis eius: quia procedit vt notitia actualis declaratiua omnis obiecti: quod quasi habitualiter continetur in memoria paterna

Ideæ sunt personis communes.

COMMENTARIVS.

14. a DE tertio articulo principali, scilicet an aliquis respectus ad creaturam per se includatur in constitutiuo personæ Verbi, siue in ratione ipsius Verbi. Dicit Doctor quod non, *quia quicquicquid per se includitur in Verbo est reale*, vt patet, quia Verbum est verè ens reale, sed respectus ad creaturam est tantùm ens rationis, vt probat Doctor *in primo, distinct.* 30. Tum etiam, quia respectus Dei ad creaturam habet pro fundamēto proximo aliquid commune tribus personis, quia actum voluntatis, quem Deus comparatat ad creaturam, vel ipsam voluntatem, quia actus*, vel voluntas est proxima ratio comparandi per actum intellectus diuini personas diuinas ad creaturam; quia enim intellectus cognoscit in personis eandem voluntatem, vt rationem formalem causandi, ideò intellectus comparat personas diuinas, vt causas creaturarum. Tum tertiò, quia quicquid est in persona diuina, est necesse à se, & hoc excludendo per ly *à se* aliud in ratione causæ, non autem in ratione principij, quia quicquid est ibi est incausatum, licèt aliquid posset poni ibi vt principiatum, quia causatum, vt causatum, semper est aliud essentialiter à causa, sed non semper principiatum est aliud; causa enim semper producit aliud inquantùm aliud. Sed respectus ad creaturam etiam in quocunque *esse* reali, vel cognito, non potest esse necessarius à se hoc modo, scilicet incausatus, quia nec terminus respectus potest esse necessarius sic, quia in quocunque esse creatura est, vel possibilis, vel non necessaria à se: ergo nullus respectus ad creaturam, in quocunque esse potest per se includi in persona diuina. Sed ista ratio licèt procedat ex veris, tamen apparenter posset multipliciter improbari, & impediri, & non euidenter solui, nisi cum prolixitate tanta, quantam hîc aggredi non intendo.

Quicquid est in persona diuina est necesse esse à se.

15. b *Sed obiiciatur contra istud.* Hîc Doctor primò obiicit probando quòd Verbum importet per se respectum ad creaturam, quia Verbum dicit proprietatem secundæ personæ, vt patet Ioãnis 1 *In principio erat Verbum*, vbi Ioannes intendit per hoc exprimere proprietatem secundæ personæ. Et quòd dicat respectum ad creaturam, patet per Augustinum 83. *qu.q.*63. vbi exponit illud: *In principio erat Verbum.*

c Secundò instat contra rationem illam vltimam, *quia si verum sit hoc*, &c.

d Respondet Doctor ad primam obiectionem. Sed quia ista littera est hîc clara, vt *in primo, distinct.* 27. exposita, ideò hîc eam aliter non expono.

e *Ex dictis de causatione effectiua*, &c. Nunc Doctor ostendit quomodo Verbum non sit aliqua ratio propria respectu causæ exemplaris nec finalis, quia ratio formalis exemplandi, & ratio formalis finiendi est communis tribus, & posset probari per eadem media, per quæ est probatum de ratione formali efficiendi, & inter omnes rationes hæc videtur præcipua, quia ratio formalis terminandi dependentiam causati ad causam in quocunque genere causæ, siue exemplaris, siue finalis, siue efficientis, est aliqua perfectio, & illa eadem, quæ est causa terminandi est etiam ratio formalis efficiendi, si est ratio terminandi dependentiam causati ad causam vt supra patuit.

Argumentum principale cum sua responsione patet hîc in littera, & in primo. dist. 27. Et quod additur de ideis patet quòd sunt communes tribus personis. Et de hoc satis dictum est in primo. dist. 35. vide ibi.

Ideæ sunt cōmunes tribus personis.

16. In ista quæstione occurrunt aliqua dubia, primò in hoc, quòd *essentia, vt essentia diuina non est principium agendi, nisi per modum naturæ.*

Secundò dubitatur de hoc scilicet, *illud quod est ratio formalis causandi est ratio formalis terminandi istam dependentiam causati.*

Tertiò dubitatur de hoc, quòd *omnis notitia in Deo*

Quomodo essentia est principium. *in Deo quæ præcedit à causa voluntatis habetur in intellectu diuino virtute primi obiecti mouentis necessariò,& illud mouet necessario intellectum diuinum ad quamcunque notitiam præcedentem actum, voluntatis, quia in tota ista motione non inuenitur principium motiuum, nisi per modum naturæ.*

Quartò dubitatur in hoc,scilicet,quòd *in notitia producta non est aliquis respectus ad creabile, quod non sit in notitia communi tribus personis.*

Quintò dubitatur de hoc, quòd *non producto illo, ad quod Pater necessariò se habet, non potest producere aliud, ad quod contingenter se habet, non producto etiam illo, quod natum est habere eandem causalitatem respectu tertij, cùm producent, non potest produci tertium.*

Sextò dubitatur de hoc,scilicet,quòd *quicquid per se includitur in Verbo est ens reale.*

Septimò dubitatur in hoc, *quando fundamentum proximum est commune tribus, respectus in ipso fundatus necessario est communis tribus.*

Octauo dubitatur, de hoc, scilicet,*quòd quicquid includitur in persona diuina est necesse esse, licèt illud posset poni principiatum, non tamen causatum.*

Nonò dubitatur de hoc, scilicet,quòd *Deus est sic necessariò intelligens creaturam. & causatiuus creaturæ, quòd vtrunque istorum formaliter dicitur aliquid necessarium à se prout à se, excludit causam, sed non necessarium in* esse *reali,sed in aliquo* esse *diminuto.*

Decimo dubitatur de hoc,scilicet,*quicquid includitur in persona diuina sic est necessarium a se, quòd est in* esse *reali.*

17\. *Contra ista instatur.* Contra ista instatur.Et primo contra primum, probando quòd essentia diuina, vt essentia, non agat per modum naturæ.Et instatur sic; essentia, vt essentia, agit liberè, & per modum libertatis: ergo non per modum naturæ. Consequentia est nota, etiam apud Doctorem qui vult quòd agere per modum voluntatis, & per modum naturæ sint oppositi modi agendi, ita quòd sit simpliciter impossibile quòd vnum, & idem sub eadem ratione formali consideratum, possit agere per modum naturæ, & per modum libertatis: De hoc vide *in primo, dist.3. parte, 2. qu. 4. & dinst. 10. q. vnica, & in secundo,dist.1.q.3. & in quodl. qu. 16.* Antecedens probatur multipliciter, primò quando aliquid in sua ratione formali ,& quiditatiua includit aliquid, quod simpliciter est principium formale productiuum per modum libertatis, illud quiditatiuè acceptum agit per modum libertatis. Sed essentia diuina sub ratione essentiæ in suo intellectu essentiali, & quiditatiuo formaliter includit entitatem libertatis, siue entitatem principij productiui per modum libertatis; ergo essentia, vt essentia,siue vt quiditatiuè accepta, erit principium liberum, & per modum libertatis. Maior patet, quia est impossibile quòd homo in suo conceptu quiditatiuo includat animal, & quòd formaliter homo, non sit animal. Minor patet per Doctorem *in primo,dist.8.q.pen.& in quodl. quæst.1.* vbi vult quòd intellectus, & voluntas non sint attributa, sed vult quòd si essentia definiretur, definiretur per hoc quod dico *intellectuale*, & similiter per entitatem formalem voluntatis.

Secundò probatur idem antecedens, suppo- 18.
nendo quòd Spiritus sanctus producatur ab essentia, vt essentia, & à voluntate diuina,vt patet à *Secundò probatur* Doctore *in primo, dist. 10 & in secundo.d.1.qu 1.* licet non ita expresse nominet essentiam, tamen ex intentione eius in pluribus locis, vult quòd essentia ibi concurrat. Hoc præsupposito arguitur sic: Spiritus sanctus liberè, & per modum libertatis producitur, vt probat Doctor *in primo, dist.10. in secundo,dist.1.in quodl.q 16.* ergo principale principium in tali productione erit principium productiuum per modu libertatis. Consequentia probatur, quia Spiritus sanctus magis suo modo dependet à principaliori principio, quam à minus principali, vel sic: productio Spiritus sancti magis est à principaliori principio, quàm à minùs principali. Hoc patet,& illa productio, vt productio, formaliter Spiritus sancti dicitur libera, quia à principio productiuo libero; ergo vt libera erit à principio principaliori, ergo principalius principium liberè, & per modum libertatis erit productiuum. Et illud est essentia diuina, vt essentia,patet, tum, quia essentia, est fundamentum, & origo omnis perfectionis diuinæ, vt suprà patuit, *quæst.1. art.1.& q.5.* Tum, quia est principium magis vniuersale,quia ipsa concurrit cum intellectu ad productionem Filij, & cum voluntate ad productionem Spiritus sancti: ergo magis, & perfectius, & vniuersalius principium.

19

Tertiò probatur idem antecedens:voluntas diuina agit merè liberè, & per modum libertatis, imò sola illa, licet aliquæ aliæ potentiæ dicantur liberè agere participatiuè tamen. Hoc patet *Tertiò probatur* à Doctore *in primo, dist.2 & 10. d 6. d.13.in secundo, d. 1. dist.25. in quodl. qu 16. & alibi sæpe*, & sic patet hoc antecedens, ergo essentia diuina, vt essetia, agit liberè.Probatur cõsequentia,suppon ẽdo duo dicta Doctoris primũ, quòd omnis perfectio diuina simpliciter est ab essentia, vt essentia, vt à fundamento, & origine talium perfectionum; & si realiter distingueretur, esset verè ab ipsa originata, secundùm Doctorẽ *in primo, dist.8. q. 3. & in quodl. quæst. prima, & 5.* Secundum suppositum est,quòd si aliquod principium inferius agit liberè, & contingenter, sequitur quòd prima causa agat magis liberè. Hæc est consequentia Doctoris, quàm facit *in primo; distinct.2. parte prima,qu.1. distinct.8.quæst.vlt. dist.39. in secundo, dist. 1. & in multis aliis locis.* Istis præsuppositis, patet consequentia sic: voluntas diuina est per modum libertatis productiua: ergo & essentia diuina, vt essentia. Patet consequentia, quia voluntas diuina suo modo agit liberè in virtute essentiæ diuinæ, quia ab ipsa habet quicquid habet: ergo magis essentia concurrit ad illam actionem, vt patet per consequentiam Doctoris. Si dicatur quòd vera esset consequentia, si realiter distingueretur. Contra, quia qualis est ordo inter aliqua vbi realiter distinguuntur, talis est vbi etiam sola ratione distinguuntur, vt patet à Doctore *in prolo. q.3. & & in quodl.q.1.* Sed si volũtas distingueretur realiter ab essentia diuina,ageret in virtute essentiæ; & per consequens magis essentia ageret, ergò & nunc, saltem secundùm rationem, voluntas agit in virtute essentiæ, & sic essentia principalius, & magis liberè aget.

20. *Quartò probatur.* Quartò probatur idem antecedens: conceditur à [illegible] Doctore *in 4. diſtinct. 49.* imò ibi ſubtiliter probatur quòd voluntas eſt formaliter perfectior intellectu. Tunc: ſic in natura intellectuali, vt eſt intellectualis formaliter debet includi, imò magis illud, quod eſt ex ſua ratione perfectius in tali natura; patet, quia ſi ibi formaliter includitur illud, quod ex ſua formali ratione eſt imperfectius, vel non ita perfectum. à fortiori debet includi quod eſt formaliter perfectius, & pertinens ad naturam intellectualem: ſed eſſentia diuina, vt eſſentia, eſt formaliter natura intellectualis, vt patet à Doctore *ſuprà qu. 1.* & voluntas pertinet ad naturam intellectualẽ, vt patet. Et de ratione voluntatis eſt libertas, vt patet à Doctore in pluribus locis. Si ergo natura diuina, vt natura intellectualis, includit principium formale productiuum per modum naturæ, quia ipſum intellectum, ergo à fortiori, vt formaliter natura intellectualis, includit principium productiuum per modum libertatis, cùm illud ex ſua [illegible] formali ſit perfectius, licet non ſit in Deo perfectior voluntas quam intellectus, cùm vterque ſit formaliter infinitus: tamen ſi ab vtroque poſſet circumſcribi infinitas intenſiua, formaliter voluntas eſſet perfectior; ergo eſſentia, vt natura intellectualis magis erit principium productiuum per modum libertatis, quam ſit principium productiuum per modum naturæ.

21. *Quintò probatur.* Quintò probatur idem antecedens, ſupponendo dictum Doctoris *in primo, diſt. 3. qu. 1. & alibi ſæpe*, ſcilicet quòd omnis perfectio, quæ ex ſua ratione formali non includit neceſſariò aliquam imperfectionem formaliter, debet Deo attribui ſub ratione perfectiſſima. Tunc arguo ſic: præſcindatur ab eſſentia omnis ratio attributalis, ſola eſſentia, vt hæc eſſentia, remanente, libertas voluntatis ex ſua formali ratione nullam includit imperfectionem; ergo ipſa eſt attribuenda Deo ſub ratione Deitatis, aliter eſſentia, vt eſſentia, non includeret formaliter quicquid eſt perfectionis in creaturis, non includentis aliquam imperfectionem, quod non videtur verum.

Sextò probatur. Sextò, & vltimò probatur idem antecedens, ſupponendo ſecundùm multos, quòd eſſentia ſub ratione eſſentiæ eſt obiectum beatificum, vt expreſsè patet à Doctore *in primo, diſt. 1. qu. 2. & in 4. diſt. 49.* ergo eſſentia, vt eſſentia beatificat, ſiue intellectum, ſiue voluntatem, pro nunc non curo, an ſcilicet beatitudo ſit in viſione, vel fruitione. Et ſi beatificat, quæro tunc à quo ſit iſta beatitudo? Non à creatura, vt patet ſecundùm omnes. Non à voluntate diuina, vt voluntas, quia tunc non eſſentia, vt eſſentia, beatificaret, ſed voluntas diuina, vt voluntas. Si igitur eſſentia, vt eſſentia, beatificat, quia illa ſola eſt obiectum beatificum; ergo ipſa ſaltem vt principalis cauſa, cauſat beatitudinem in creatura beata, ergo eſſentia, vt eſſentia cauſat liberè ipſam beatitudinem. Iſta vltima conſequentia patet per Doctorem in *primo, diſtinct. 2. 8. & 39. & in ſecundo, d. 1. & in quodl. qu. 7. & alibi ſæpe*, vbi vult quòd omnis cauſatio Dei ad extrà ſit merè contingens.

22. *Reſponſio ad primum.* Reſpondeo ad omnes iſtas obiectiones. Ad primã, quâ probatur antecedẽs primæ conſequẽtiæ. Dico primò, quòd eſſentia vt eſsẽtia, non includit intellectum, & voluntatem, vt ſunt potentiæ, ſiue operatiuæ, ſiue productiuæ, vt expoſui *in 1. q quodl.* nec Doctor dicit quòd ſi eſsẽtia definiretur, definiretur per intellectũ, & voluntatem, ſed benè dicit quod definiretur per hoc quod eſt *intellectualitas*, & per hoc quod eſt *volitiuitas*, ſiue entitas voluntatis, quæ vt ſic non nominat potentias neque operatiuas, neque productiuas, ſicut dicimus quòd Angelus eſt quidditatiuè natura merè intellectualis, & tamen in illo ſigno non intelligo in Angelo neque potentiam intellectiuam, neque volitiuam, cùm illæ ſint poſteriores. Sicut etiam dicimus quòd anima intellectiua, vt intellectiua, eſt natura quædam intellectualis, & tamen vt ſic, non includit in ſua quiditate neque intellectum, neque voluutatem, vt ſunt potentiæ operatiuæ, ſiue productiuæ, cùm ipſæ ſuo modo pullulent, vt poſteriores ab ipſa anima intellectiua; & ipſa ſimiliter contineat eas per identitatem, & non ècontra, vt patet à Doctore *in ſecundo, diſt. 16. qu. vnica.* Sic dico in propoſito, quòd eſſentia diuina, vt hæc eſſentia, eſt quædam natura merè intellectualis, & vt ſic, non includit neque intellectum, neque voluntatem, vt ſunt potentiæ operatiuæ, ſiue productiuæ, ſed ſuo modo originantur ab eſſentia, vt natura intellectuali. *Anima eſt natura intellectualis.*

Si dicatur, eſſentia, vt eſſentia eſt principium formale, quaſi productiuum intellectionis, & verè productiuum notitiæ genitæ, ergo ſi ſibi conuenit in illo priori, quòd ſit potentia verè productiua reſpectu notitiæ genitæ, & quaſi productiua intellectionis eſſentialis, quare etiam in eodem ſigno non poteſt ſibi competere potentia intellectiua, & potentia volitiua. Dico primò, quòd aliud eſt loqui de principio productiuo, vel quaſi per modum obiecti, & aliud per modum potentiæ, vt potentia, quia primo modo competit in primo ſigno, ſed non ſecundo modo. Sicut etiam patet de anima intellectiua, quæ vt præſens intellectui, pura Angelico, mouet ipſum ad ſui cognitionem, quæ terminatur ad animam abſolutè, & tamen in illo priori non intelligitur habere potentiam neque intellectiuam, neque volitiuam. Sic in propoſito. Dico ſecundò, quòd quia intellectus, & voluntas ſunt tales potentiæ, quæ pullulant ab eſſentia; ideò pro primo ſigno non conueniunt eſſentiæ, & quia eſsentia eſt talis entitas, ideò conuenit ſibi pro illo ſigno, quo eſt eſsentia, quod ſit ratio formalis mouendi intellectum in ratione obiecti, non enim omnium licet rationes aſſignare. *Voluntas & intellectus pullulant ab eſſentia.*

23. Secundò poteſt dici, quòd quamuis voluntas creata includat formaliter libertatem, tamen poteſt conſiderari, non vt libera, ſed vt quidam appetitus, & vt per modum naturæ inclinans, ſicut patet ab Anſelmo de caſu Diaboli, qui finxit illum Angelum, &c. De quo vide Doctorem *in ſecundo, diſtinctione 6. quæſtione 2.* Sic pariformiter poſset dici (poſito, ſed non conceſso, quòd eſsentia, vt eſsentia includat intellectum, & voluntatem, vt potentias operatiuas, & productiuas) quòd eſsentia poteſt abſolutè conſiderari, vt hæc eſsentia, præſcindendo ipſam ab omni ratione potentiæ operatiuæ, vel productiuæ, ſiue natura, vt eſt quædam merè intellectualis, & vt ſic, ageret tantùm per modum naturæ. Sed reſponſio prima eſt melior, & realior, & magis

& magis ad mentem Doctoris. Licèt etiam secunda posset sustineri, sed tunc oporteret soluere multa dubia, quæ non essent præsentis speculationis.

24. *Ad secundum.* Ad secundum dico primò, sicut dicit Franciscus Mayronis in suo Conflatu, quòd quando aliquid est à duobus, quorum vnum sit agens per modum libertatis, quòd tale productum dicitur liberè produci, & exemplificat de essentia diuina, & voluntate diuina respectu Spiritus sancti. Dico secundò quòd in re voluntas diuina est ita perfectum principium Spiritus sancti, sicut essentia, cùm vtrunque sit formaliter infinitum. Et cùm dicitur quòd essentia est principium magis vniuersale, hoc non intelligitur absolutè de quolibet principio, sed intelligitur vbi est ordo essentialis, quia semper causa superior est vniuersalior, quia ad plures effectus se extendit, quia tunc talis causa vniuersalis intelligitur semper principalior, cùm secundæ agant in virtute illius. *Vbi ordo essentialis, ibi distinctio.* Sed in proposito non est ordo essentialis producendi Spiritus sancti inter voluntatem, & essentiam diuinam, nec quasi ordo; quia vbi est ordo essentialis inter aliqua, ibi est distinctio naturarum specifica, quia superior causa est essentialiter, & specificè perfectior, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 2. Vbi etiam est quasi ordo essentialis, ibi est quasi distinctio specifica: modò inter essentiam diuinam, & voluntatem non est aliqua distinctio specifica, nec quasi, vt patet *in primo, d.* 8. *qu.* 2. Dico tertiò, & breuiùs, & magis ad propositum, quòd in causis partialibus ad eundem effectum, vel quasi effectum concurrentibus (& non ex æquo; sicut concurrunt duo trahentes nauem, siue alterius rationis, sicut concurrunt intellectus, & obiectum, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 3. *qu.* 8.) non semper effectus denominatur à principaliori: & patet, quia intellectio, puta lapidis, est ab ipso lapide, & ab intellectu, & tamen denominatur ab ipso lapide, quia specificatur ab ipso; patet à Doctore *in primo, d.* 3. *qu.* 7. sequitur quòd volitio diuina magis denominabitur ab essentia quàm à voluntate; quia essentia concurrit, vt obiectum, & operatio dicitur talis, quia est talis obiecti: non enim distinguuntur per potentiam (quia omnium est idem intellectus) sed per obiecta.

25. Dico ergo quòd quæuis operatio habeat principaliter ab obiecto vnitatem talem, tamen modum talis vnitatis, puta, quòd talis vnitas sit producta per modum naturæ, vel per modum libertatis non habet ab obiecto. Et tunc dico quòd quando est à potentia libera, & ab obiecto, illa operatio dicetur simpliciter libera. Potest etiam quartò dici, quòd sicut ex vna de necessario, & altera contingenti, semper sequitur conclusio contingens, vt patet *primo Priorum*, & hoc est, quia conclusio sequitur partem debiliorem: & vltrà, quia maior veritas potest concludi in conclusione, quàm sit inter extrema in præmissis, vt patet à Doctore in pluribus locis, sic in proposito, quando ad eundem effectum concurrunt duæ causæ, quarum vna agit per modum naturæ, & alia per modum libertatis, quod effectus sequitur causam liberam: & sic dicetur liberè producere, quia nunquam potest esse maior necessitas in effectu, quàm sit in his causis partialibus; si enim ille effectus esset simpliciter necessarius, tunc sequeretur, quod haberet necessitatem à causa liberè, & contingenter producente.

Nota. Nec valet dicere quod partim erit necessarius, & partim contingens, cum æquè sit à causa necessariò agente, sicut à causa contingenti agente. Dico quod hoc non sequitur, sicut nec sequitur de conclusione sequente ex vna necessario, & ex alia contingenti, quia semper conclusio erit contingens. Dico vltimo loco, quod causa huius est natura causarum, quod quando scilicet causa per modum naturæ, & causa per modum libertatis ad inuicem vniuntur ad productionem alicuius effectus, semper producitur ille effectus liberè, & contingenter. Sicut etiam licèt ex propositionibus de possibili sequatur cõclusio de possibili, tamen aliquando ex duabus de possibili adinuicem vnitæ, & pertractatæ, sequitur conclusio de impossibili, vt hîc *possibile est omne currens esse asinum: possibile est omnem hominem esse currens; ergo possibile est omnem hominem esse asinum*: non sequitur imo sequitur conclusio impossibilis, & hoc est ex natura talium propositionum, & nulla alia causa videtur assignanda. Sic videtur dicendum in proposito, quod quamuis Spiritus sanctus, simul sit à voluntate diuina, & essentia, vt essentia, vt principiis partialibus productiuis, tamen erit liberè productus, & hoc ex natura talium principiorum sic vnitorum: & fortè nulla alia melior causa videtur posse assignari, quicquid alij dicant, tamen omnis alia responsio hîc data videtur sustentabilis, licèt vna magis sustentabilis, quàm alia. *Ad tertium. Spiritus sanctus est liberè productiuum.*

Ad tertium principale concedo antecedens; quod voluntas, vt voluntas, semper liberè agat, sed negatur consequentia. Ad probationem concedo absolutè illa duo præsupposita sano modo intellecta. Et cùm dicitur quod voluntas diuina agit in virtute essentiæ diuinæ. Dico, quod hoc potest habere multiplicem intellectum. Primo, quod agat in virtute essentiæ, id est, quod habeat originatiuè ab essentia virtutem, siue perfectionem, qua agit, & hoc verum est per primum præsuppositum, sed vltrà non sequitur quòd si voluntas liberè agat, quod etiam essentia: sicut non sequitur, voluntas nostra secundùm totam suam operationem pullulat ab anima intellectiua, ergo si voluntas elicit actum liberè, sequitur quod etiam anima, vt anima eliciat eundem actum libere, patet quod non sequitur. Secundo, potest intelligi sic quod agat in virtute essentiæ suæ, quod in agendo dependeat ab essentia ita quod actio voluntatis diuinæ, vel verè, vel quasi, dependeat ab essentia diuina, vt essentia: sicut dicimus quod Sol agit in virtute primæ causæ, non solùm quia habet virtutem agendi ab illa, sed quia in agendo necessario dependet à prima causa, ita quod esset impossibile Solem agere, nisi prima causa simul ageret, vt exposui *in primo, distinct. tertia, quæst. prima*, contra Ocham. Vide ibi multa singularia. *Contra Ocham.* Hoc modo intelligendo, negatur quod voluntas diuina agat in virtute essentiæ, quia si sic ageret, sequeretur necessario quod priùs saltem secundùm perfectionem ageret essentia diuina, vt essentia, ad eundem effectum, quod est impossibile simpliciter. Cùm infertur, quod *qualis est ordo inter aliqua*, &c. concedo propositionem, sed postea negatur quod si voluntas, per possibile,

26.

possibile, vel impossibile, esset realiter distincta ab essentia, quòd ageret in virtute essentiæ modo prædicto, quia nec illi qui dicunt potentias animæ realiter distingui ab anima, & ipsas habere virtutem, & perfectionem ab anima, non dicerét quòd illæ potentiæ agerent in virtute animæ, ita quòd in agendo dependerent, modo præexposito.

27. *Ad quartum* Ad quartum principale dico, quòd voluntas vt voluntas, saltem in creaturis est perfectior intellectu secundùm quòd Doctor loquitur *in quarto, dist.* 49. Et cùm infertur quòd in natura intellectuali magis deberet includi, quam intellectus. Dico primò, quòd perfectioni quasi secundæ repugnat quòd sit perfectio prima, vt patet: potentia intellectiua, & volitiua sunt perfectiones secundæ naturæ intellectualis, vt patet; modò si includerentur formaliter, & quiditatiuè in illa, essent perfectiones primæ, ideò nego absolutè quòd in essentia diuina, vt est simpliciter quædam natura intellectualis, includantur quiditatiuè tales potentiæ operatiuæ, & productiuæ, imò ab ipsa quasi originantur.

Ad quintum Ad quintum. Dico breuiter, quod illa propositio, scilicet, quòd *omnis perfectio in creaturis, quæ ex sua ratione formali non includit necessario imperfectionem necessariò debet attribui Deo*; debet intelligi vel formaliter quiditatiuè, vel formaliter quasi denominatiuè; illa enim perfectio, quæ etiam in creaturis est tantùm nata prædicari quasi denominatiuè. vt sapientia, bonitas, & huiusmodi, non potest sic attribui Deo, quòd de ipso prædicetur quiditatiuè, vel quòd sit de eius ratione intrinseca, quia huiusmodi perfectio præsupponit quiditatem, de qua prædicetur. Concedo ergo quod omnis talis perfectio est formaliter in Deo, & in summo: accipiendo *formaliter* denominatiuè, si sit talis perfectio secunda; vel formaliter quiditatiuè, vt entitas, quæ in summo reperitur in Deo, & intellectualitas. Sed in proposito intellectus, & voluntas sunt perfectiones consequentes entitatem quiditatiuam, ideò non possunt Deo attribui; nisi vt perfectiones, quasi secundæ, & sic concedo quòd essentia, vt essentia, in primo signo, quo absolutè consideratur essentia, istæ perfectiones non insunt formaliter, imò nullo modo insunt. Sed sufficit quòd insunt fundamentaliter, & originaliter, quia essentia diuina, vt essentia est talis entitas, & sola illa quæ nata est esse fundamentum, & origo omnium talium perfectionum, & hoc sufficit.

Essentia est verum obiectum beatificum. Ad sextum, & vltimum. Dico absolutè quòd essentia sub ratione essentiæ, & sola illa est obiectum verè beatificum, & cùm infertur, ergo sub ratione essentiæ beatificat. Dico quòd beatificare potest dupliciter intelligi, scilicet vel effectiuè, vel obiectiuè, effectiuè, causando beatitudinem; obiectiuè, terminando actum beatificum puta visionem, vel fruitionem. Primo modo, voluntas diuina beatificat. Secundo modo sola essentia, vt essentia beatificat, quia illa sola terminat primò actum beatificum. Sed hæc materia differatur vsque ad 49. quarti.

28. *Primò instatur.* Secundò principaliter instatur contra secundum dubium, probando quòd illud, quod est ratio terminandi non sit ratio causandi. Et primo sic: essentia diuina, vt hæc essentia, est ratio terminandi omnes relationes creaturæ ad Deum, & tamen non est ratio causandi ipsas. Primum patet a Doctore *in prolo. q* 1. *penult.* Secundum patet, quia voluntas est ratio formalis causandi, siue creandi, vt patet a Doctore *præsenti quæst.* & *in primo, distinct.* 2. & 9. & *in secundo, distinct.* 1. *quæst.* 1. & 37. & *in quodlib. quæstion.* 7. & 14.

Secundò instatur. Secundò instatur, quia essentia, vt essentia, est ratio formalis terminandi dependentiam effectus, vt ad causam finalem, & tamen non est ratio causandi causa finali, nisi vt amata, & desiderata. Primum patet secundùm Doctorem, quia nullus respectus est ratio formalis terminandi aliquam dependentiam realem: sed omne causatum realiter dependet non tantùm à causa efficiente, sed etiam à causa finali. Secundum patet, quia essentia non causat, vt causa finalis, nisi vt amata, vt ostendit Doctor *in primo, distinct.* 2. *par.* 2. *quæst.* 1. sed ipsam esse amatam, vt huiusmodi, dicit respectum rationis, vt patet: ergo.

Tertiò instatur. Tertiò instatur, quia species intelligibilis est causa, saltem partialis, causandi intellectionem abstractiuam, & tamen non est ratio formalis terminandi illam intellectionem. Primum patet à Doctore *in primo, distinct.* 3. *quæst.* 6. & 8. & *in secundo, distinct.* 3. Secundum patet, quia obiectum intelligibile est simpliciter ratio formalis terminandi intellectionem, vt ab omnibus conceditur. Similiter patet de intellectu agente, qui ponitur ratio formalis causandi cognitionem obiecti, puta lapidis, vt patet à Doctore *in primo, d.* 3. *q.* 7. & clariùs *q.* 15. *quodl.* & tamen non est ratio formalis terminandi huiusmodi cognitionem.

Quartò instatur. Quartò instatur, quia ideæ in mente diuina ponuntur rationes formales causandi ideata, vt patet à communiter Doctoribus. Vnde Doctor *in primo, distinctione* 35. dicit quòd idea est ratio æterna in mente diuina, secundùm quam natum est produci vnumquodque, &c. & tamen non ponuntur rationes formales terminandi dependentiam ideatorum, imò talis dependentia terminatur ad Deum sub ratione Deitatis.

Quintò instatur. Quintò instat, quia materia, quæ ponitur causa intrinseca compositi naturalis est ratio formalis causandi materialiter ipsum compositum, vt patet; & tamen nullo modo est causa, siue ratio formalis terminandi dependentiam suppositi ad ipsam, quia si talis dependentia necessariò terminaretur ad materiam, sequeretur quòd idẽtificaretur realiter ipsi composito: patet quia omnis relatio identificatur realiter identificatur fundamento, cui simpliciter repugnat esse sine termino, vt patet à Doctore *in* 2. *dist.* 1. *quæst.* 4. sed impossibile est compositum esse sine materia; ergo dependentia, quâ dependeret ad materiam esset realiter idem composito, quòd non videtur verum. Tum etiam, quia videretur materia nobilior composito, quia terminans dependentiam alicuius est nobilius ipso, quia terminans habet rationem independentis; nam terminans dependentiam alicuius est independens independentia opposita dependentiæ illius, quod dependet, vt dicit Doctor *in* 3. *dist.* 1. *q.* 1. compositum autem esset dependens, ergo imperfectius: 29.

perfectius: Nec valet dicere quòd totaliter non dependet à materia, sed tantùm partialiter, quia etiam dependet à forma. Dico quòd hoc nihil est, quia saltem habeo quòd compositum sit imperfectius materia, & forma etiam simul sumptis, quia totaliter ab illis dependet, modò compositum est perfectius omnibus partibus, etiam simul sumptis, vt patet à Doctore *in tertio, distinct. 2. in 4. distinct. 43. & in quodli. quæst. 9.*

Sextò instatur. Secundò instatur, quia Pater in diuinis, vt Pater, est ratio formalis terminandi generationem passiuam Filij: patet, quia solus Pater est terminus talis relationis, & tamen Pater non est ratio formalis generandi Filium, sed est memoria fœcunda, vt patet à Doctore *in primo, dist. 2. par. 2. quæstion. 3. & distinct. 7. & 28.* & sic patet quomodo illa non est simpliciter vera, *quòd est ratio terminandi, est ratio agendi.*

30. *Responsio ad primum.* Respondeo ad instantias omnes. Ad primam dico primò quòd ipsa voluntas est simpliciter ratio terminandi, & cùm dicitur quòd relatio creaturæ terminatur ad essentiam, vt hæc. Dico, quòd Doctori sufficit ibi accipere essentiam, vt hæc, pro aliqua perfectione formaliter infinita, quæ sub ratione sua formali, & distinctissima terminet, quæ via naturali non potest cognosci. Multoties enim accipit *Deitatem* pro aliquo debente perfectionem simpliciter perfectè identificato ipsi Deitati, & hoc sufficit. Dico secundò, quòd posito quòd talis relatio terminetur ad essentiam, vt hæc, non requiritur quòd ipsa, vt hæc, sit ratio formalis causandi: sed sufficit quòd ipsa, vel aliquid quod est realiter ipsa essentia diuina, sit ratio causandi, vt patet à Doctore infrà *qu. 14. articulo 3.* Si dicatur quòd eodem modo potest dici de Verbo, quòd licèt essentia diuina sit ratio formalis terminandi dependentiam creaturæ ad ipsam, tamen ratio formalis causandi ipsam erit Verbum, quod realiter est ipsa essentia diuina. Dico, quòd non est simile de Verbo, & voluntate diuina, quia sicut ratio formalis terminandi dependentiam causati, saltem æquiuocè, in Deo necessariò dicit perfectionem simpliciter sic, & ratio formalis causandi; sufficit ergo pro veritate propositionis scilicet, quod est ratio formalis terminandi dependentiam creaturæ, quòd ipsum vel aliquid quod est realiter ipsum dicens perfectionem simpliciter sit ratio causandi; & hoc sufficit: modò Verbum, siue proprietas verbi nullam perfectionem dicit.

Responsio ad secundum. Ad secundum. Dico, quòd essentia sub ratione essentiæ est ratio formalis terminandi, & similiter ratio formalis causandi, siue mouendi effectus, sed actu non mouet nisi, vt actu amata; actu ergo amari requiritur, non vt ratio formalis, sed vt conditio agentis siue, vt finis causantis.

Responsio ad tertium. Ad tertium de specie intelligibili, & intellectu agente, dico, quod vterque terminat dependentiam cognitionis; dependentiam dico causati ad causam, & hoc partialiter, sicut etiam partialiter causant, & talis notitia, vt terminatur ad obiectum non dicit dependentiam causati ad obiectum causans, sicut causans in aliquo similitudinem, si est causabilis, terminat dependentiam illius. vt causati, & tamen ipsa similitudo terminatur ad aliud correlatiuum.

31. *Responsio ad quartum.* Ad quartum de ideis, dico quòd ideæ non ponuntur rationes formales causandi, sed sola voluntas diuina. Sed benè præsupponuntur, quia voluntas nihil potest velle nisi sit præcognitum, *esse* enim cognitum creaturarum ponitur ideæ in mente diuina vt patet à Doctore *in primo, distinct 35.* & ideò dicuntur ideæ rationes causandi, pro quanto per ipsas ideas obiecta causabilia sunt pœnitentiæ voluntati diuinæ.

Responsio ad quintum. Quomodo Ideæ dicuntur rationes causandi. Duplex est dependentia, quædam est in genere causæ efficientis, & finalis, & arguit imperfectionem. Ad quintum, concedo quòd materia terminat dependentiam partialiter ipsius compositi naturalis, cùm necessariò dependeat ab illa, vt à causa materiali. Et cùm infertur, quòd talis dependentia compositi ad materiam esset realiter idem ipsi composito. Dico quòd non solum est verum, imò est necessarium, vt patet per propositionem Scoti. Cùm secundò infertur, quòd materia est perfectior si terminat talem dependentiam. Dico, quòd terminare dependentiam qualemcunque non semper arguit perfectionem in terminante, sed benè terminans vel esse rationem formalem terminandi dependentiam causati ad causam effectiuam, vel finalem, vel exemplarem, vel mensurati ad mensuram, semper arguit perfectionem in terminante, & imperfectionem in terminato.

Ad vltimum dico, quòd propositio Doctoris intelligitur de ratione formali terminandi dependentiam essentialem causati, aliquorum modorum, quos immediatè diximus; modò generatio Filij non est relatio aliquo modo dependentiæ, cum Filius non dependeat à Patre, dependentia enim proprie est inter essentias, vt patet à Doctore *in primo, distinct. secunda, parte 2. quæst. 3. respondendo ad argumenta principalia.*

32. *Alia est dependentia in genere causæ formalis, & materialis, & arguit potius perfectionem, quomodo includit illa à quibus pendet tanquam partes eius.* Tertiò principaliter instatur contra tertium dubium, probando quòd obiectum primum in diuinis, &. solum illud non mouet immediatè ad omnem notitiam ante actum voluntatis diuinæ, & primò instatur sic; quia quod est obiectum immediatius intellectui diuino, quàm essentia diuina, & est obiectum ex sua formali ratione motiuum immediatius mouet intellectum ad sui notitiam, si non sit impedimentum. Sed intellectus diuinus est immediatius sibimet in ratione obiecti actu intelligibilis, & ex ratione sua formali natus est mouere ad sui notitiam; ergo immediatè potest mouere intellectum diuinum, siue seipsum ad sui notitiam. Maior patet, & minor similiter. Nam & intellectus Angeli immediatè mouet se ad sui notitiam intuitiuam, vt patet à Doctore *in 2. dist. 3. qu. 8.* multò fortiùs intellectus diuinus cùm sit formaliter infinitus intensiuè.

Quomodo in diuinis sint plura per se obiecta. Secundò instatur, quia in diuinis sunt plura per se obiecta ex ratione sua formali nata mouere ad sui notitiam, vt intellectus, voluntas, bonitas, & breuiter omnia attributa, cum sint formaliter infinita: imo a fortiori, quia ista in creaturis, vbi sunt limitata, & formaliter finita habent rationem propriam mouendi ad sui notitiam; ergo multo magis vbi sunt formaliter infinita, & simpliciter illimitata.

Tertiò instatur de actu reflexiuo, quo intellectus diuinus cognoscit se cognoscere, quia talis

[illegible] actus videtur quòd immediatè causetur ab intellectu diuino, & a primo actu, super quo reflectitur, & non immediatè ab essentia diuina.

Quartò instatur, quia si essentia diuina immediatè mouet ad notitiam omnium obiectorum ante actum voluntatis, sequitur quòd in illo instanti, in quo est perfectissimè præsens intellectui diuino in ratione obiecti actu intelligibilis, quòd ipsa necessariò moueret intellectum diuinum ad notitiam omnium obiectorum. & sic ante productionem diuinarum personarum erit in intellectu diuino notitia omnium creaturarum. Cuius oppositum probat Doctor in *secundo, distinct. 1. quæst. 1. & infra, qu. 14. art. 3.*

33. Quintò instatur, quia posito quòd notitia sit immediatè ab essentia, quòd tamen talis notitia terminetur ad tale, vel tale obiectum, hoc non videtur esse ab essentia, quia intellectionem terminari ad obiectum dicit relationem, quæ videtur oriri ab illa intellectione, & obiecto intelligibili. Et posito quòd non sic oriatur, tamen illa relatio rationis non erit ab essentia, quia quicquid est ab essentia, vt essentia est ens reale, vt posset probari ex dictis Doctoris *in primo, distinct. secunda, quæst. 7. & distinct. 8. quæst. 3.*

Sextò instatur, quia immediatè posset causare. vel quasi causare in intellectu diuino notitiam omnium creaturarum; ergo virtualiter contineret omnes creaturas, vt patet à Doctore *in primo, distinct. 3. quæst. 1. distinct. 8. quæst. 2. in secundo, distinct. 3. quæst. 10. & quodlib. quæst. 14. articulo 2.* Sed si virtualiter continet illas, ergo essentia, vt essentia, potest illas immediatè causare. Patet consequentia, quia continentia virtualis est continentia causalitatis effectiuè, vt patet à Doctore in pluribus locis, præcipuè in prologo, quæst. 3. artic. 1.

Septimò instatur, quia si immediatè mouet intellectum diuinum ad notitiam omnium intrinsecorum, vt attributorum, & proprietatum, ergo realiter continet notitiam illorum, ergo & entitatem eorum, quæ omnia sunt absurda cùm in Deo nulla sit continentia nec virtualis nec eminentialis, vt patet à Doctore.

Sola essentia est præsens intellectui diuino.

Respondeo simul ad primum, & secundum, quòd sola essentia diuina est præsens intellectui diuino in ratione obiecti actu intelligibilis, & motiui, quia ipsa propter sui perfectionem infinitam tam formaliter, quàm originaliter, & fundamentaliter, vt patet à Doctore *in primo, dist. 8. quæstione tertia, & suprà quæst. 5.* & ideò necessariò mouet ad notitiam omnium, licèt si non moueret immediatè alia intrinseca dicentia perfectionem simpliciter, posset mouere ad sui notitiam, & de hoc aliàs multa singularia dixi, & exposui.

34. Ad tertium dico quòd actus reflexus est immediatè ab essentia, & intellectu, & non à primo actu.

Ad sextum, concedo quòd continet virtualiter omnem creaturam, & cùm arguitur, ergo immediatè potest omnem creaturam creare: Dico, quòd sufficit quòd originaliter, & fundamentaliter contineat voluntatem eandem sibi realiter: quæ est immediatum principium respectu omnium creaturarum.

Ad septimum dico, quòd notitiam omnium intrinsecorum continet virtualiter, accipiendo *virtualiter*, id est, originaliter, & fundamentaliter, non autem accipiendo propriè virtualiter, quod dicit causalitatem effectiuam.

Ad quartum responsum est in secundo, dist. 1. q. 1. vide ibi, & etiam responsio patet in quodl. q. 14. art. 3. vide ibi.

Ad quintum dico, quod sicut notitia immediatè est ab essentia, ita terminatio est ab illa, & talis terminatio, si dicat relationem rationis, certum est, quòd non est immediatè ab essentia, cùm non sit causatiua entis rationis, tamen si ponatur talis relatio, illa poterit esse ab actu collatiuo intellectus, qui actus etiam est ab intellectu, & essentia. Potest tamen breuiter dici quòd producens notitiam formaliter infinitam, illa erit omnium obiectorum, vt aliàs exposui.

Contra quartum dubium instatur, probando quòd in notitia genita sit aliquis respectus proprius sibi. Et primò sic: Verbum est productum, saltem secundùm *quid* de omnibus cognoscibilibus vt patet à Doctore *in secundo, dist. prima, quæstio. 1.* ergo dicit proprium respectum ad illa cognoscibilia. Probatur consequentia, quia sicut notitia genita de memoria fœcunda dicit relationem propriam ad ipsam memoriam vt patet à Doctore *in primo, distinct. 27. & in quodlib. qu. præsenti*, ergo similiter si est producta secundùm *quid* de omnibus obiectis secundariis, videtur dicere proprium respectum ad ipsa obiecta secundaria. 35.

Secundò instatur, quia intellectus diuinus potest comparare Verbum vt productiuum creaturæ subauctoritatiuè, & sic potest causari respectus rationis in Verbo, qui tantùm Verbo competat, & sic non erit necessariò communis tribus.

Tertiò, Verbum dicit relationem rationis ad naturam humanam, vt vnitam, vt patet à Doctore *in tertio, d. 1. q. 1.* ergo.

Respondeo, quòd nasci secundùm *quid* de obiectis secundariis, non est proprium notitiæ genitæ; sed tantùm appropriatum, vt prolixè exposui *in secundo, distinctione prima, quæstione prima*, vide ibi multa necessaria ad hoc propositum.

Ad secundum dico, quòd comparatio actiua est communis tribus personis, vt patet à Doctore *in primo, distinct. 27. & in secundo, distinct. 1. qu. 1.* Sed comparatio passiua immediatè fundata in notitia genita soli illi conuenit. Sed Doctor hoc modo non intelligit, sed intelligit quòd nullus respectus rationis sit proprius, ita quòd includatur in proprietate Verbi, vt patet in *præsenti quæst.*

Comparatio actiua est cōmunis tribus.

Respondeo ad tertium per idem, quòd non necessario includit, talem respectum rationis. Et breuiter non intelligit Doctor quin possit esse aliquis respectus passiuus in vna sola persona fundatus, cùm possit ab intellectu diuino comparari specialiter ad creaturam, & sic erit talis comparatio passiua in vna persona; sed intelligit quod nulla relatio rationis actiua, vt cumparatio actiua, & similiter omnis respectus creationis, & huiusmodi est communis tribus personis.

Quinto principaliter instatur contra septimum 36.

mum dictum probando quòd non sit verum, videlicet, quòd si fundamentum est commune, quòd fundatum in illo erit necessariò commune.

Nota diligenter. Instatur sic primò, quia essentia, vt essentia diuina, est communis tribus personis, & in ea fundatur paternitas, & tamen paternitas non est communis tribus, quia tunc sequeretur quòd Filius esset Pater, & similiter quòd Spiritus sanctus esset pater. Similiter filiatio fundatur in essentia communi tribus, & tamen filiatio non est communis tribus, aliter sequeretur quòd Pater esset Filius, & similiter Spiritus sanctus, quæ omnia sunt inconuenientia.

Secundò instatur, quia sequeretur quòd æqualitas, quæ formaliter est in Filio, & qua Filius est formaliter æqualis Patri, esset formaliter in Patre, & in Spiritu sancto. Probatur, quia fundamentum proximum, & immediatum est magnitudo intensiua, siue infinitas intensiuà, siue vnitas magnitudinis, siue vnitas infinitatis intensiuè, quæ est communis tribus personis, vt patet, & sic si æqualitas fundata esset communis sequeretur quòd Pater æqualitate Filij esset æqualis Filio, & Filius æqualitate Patris, esset æqualis Patri, imò sequeretur quòd simul essent in Filio duæ æqualitates, quia duæ sunt in Fili[illegible]d Patrem, & Spiritum sanctum, & duæ in Spiritu sancto ad Patrem, & Filium. Cum ergo illæ sex fundentur in eadem magnitudine intensiua communi tribus, sequitur quòd illæ sex simul sint in Patre, & Filio, & Spiritu sancto.

Quid sit fundamentum similitudinis in diuinis. Tertiò instatur de similitudine, quia fundamentum similitudinis in Diuinis est vnitas perfectionis attributalis, puta vnitas sapientiæ, vel bonitatis, quæ est communis tribus personis; ergo similitudo, quæ formaliter denominat Patrem, esset formaliter in Filio, & formaliter denominaret illum, & simili modo arguatur sicut argutum est de qualitate.

Quartò instatur, quia in memoria diuina immediatè fundatur generatio actiua, qua Pater dicitur generans, & illa eadem memoria est communis tribus personis; ergo generatio actiua erit communis Filio, & Spiritui sancto; ergo Filius denominatur à tali generatione actiua, & tunc ita erit verum dicere quod Filius generat Filium; & similiter quòd Spiritus sanctus generat, sicut est verum dicere de Patre.

Respondeo primò ad omnes instantias simul, quod aliud est loqui de relationibus pertinentibus ad originem, & aliud est de non pertinentibus. De pertinentibus dupliciter, primò, & immediatè, vt generatio actiua, & passiuà, & spiratio actiuà, & passiua. Secundò mediatè, vt æqualitas, similitudo, & identitas. Omnes enim relationes originis, siue originem consequentes non considerantur præcisè, in eodem fundamento Nam generatio actiua fundatur in memoria, vt est principium formale productiuum, & generatio passiua fundatur in eadem, vt est terminus formalis generationis, vt patet à Doctore *in primo*. Similiter æqualitas in patre fundatur in magnitudine infinita non absolutè, sed vt concomitatur principium formale productiuum, & æqualitas in Filio, vt concomitatur primum terminum formalem. Et sic dico breuiter, quòd non fundatur in aliquo, vt simpliciter communi, quia memoria, etsi absolutè sit communis tribus, tamen est principium formale productiuum, tantùm Patri conuenit, & vt est formalis terminus generationis soli Filio conuenit. Conclusiò igitur intelligitur propriè de fundamento communi, & sic omnis respectus ad extra fundatur in aliquo communi tribus, & sic Doctor intelligit. 57.

Vbi fundetur generatio actiua.

Quibus conueniat memoria foecunda.

Sextò instatur contra octauum dictum, probando quòd non sit formaliter necesse esse omne quòd est in Verbo. Et primò sic; quia si filiatio est ex se necesse esse, ergo formaliter dicit perfectionem. Patet, quia secundum Doctorem *in primo, distinct.* 2. necessitas est conditio perfectionis, quia ens diuiditur per necessarium, & possibile.

Secundò instatur, quia sequitur quod plures necessitates formaliter includerentur in Filio, & tunc esset necesse multiplici necessitate, quod est falsum, & contra Doctorem *in primo, dist.* 2.

Tertiò instatur, quòd filiatio non sit à se necesse esse, id est, non causata, sicut ipse exponit quia ipsa filiatio est producta, vt realiter distincta à Patre, & est simpliciter alterius rationis à Patre, imò primo diuersa a paternitate, vt patet à Doctore *in primo, distinct.* 13. ergo dicit allam entitatem quasi essentialiter à Patre, ergo saltem erit quasi causata, & sic non erit ex se necesse esse. Multæ aliæ instantiæ possent adduci, quas pro nunc omitto.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IX.

Vtrùm Deus poßit facere Angelum informare materiam?

D.Thom.1.*p.q.*76. *art.*5.*& q.* 89.*art.*1. Scot. 4. *d.*43.*q.*2.Rich. 2.*d.*3.*art.*1.*q.*2. Henr.*quodl.*1.*q.*9. Ægid. *tract. de* esse *& essentia.*

CONSEQVENTER quæritur de omnipotentia in comparatione ad obiectum, quòd respicit: & sunt tres quæstiones. Prima quæstio de omnipotentia, vt respicit substantiam immaterialem, & est ista: *Vtrùm Deus possit facere Angelum informare materiam?* Secunda quæstio est de omnipotentia, vt respicit formam accidentalem, sed habentem *esse* modo supernaturali, & est ista: *Vtrùm Deus possit species in Eucharistia conuertere in aliquid praexistens?* Tertia est de omnipotentia, prout respicit formam accidentalem habentem *esse* modo naturali, & est hæc: *Vtrùm Deus possit facere quòd manente corpore & loco, corpus non habeat* vbi, *siue* esse *in loco?* 1.

Argum. Ad primam quæstionem, arguitur quòd sic. Deus potest facere formam materialem esse sine materia: ergo & formam immaterialem esse in materia, & per consequens Angelum esse in materia, & informare materiam. Antecedens probatur sic: quia Deus facit accidens materiale sine subiecto in Sacramento Altaris. Consequentia probatur: quia non magis videtur repugnare formæ immateriali esse in materia, quàm formæ materiali esse sine materia.

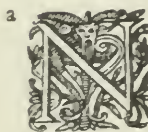
Ratio opp. Contrà, si Angelus informaret materiam, aut daret ei actum simpliciter, siue substantialem, aut actum secundùm *quid*, siue accidentalem Non primo modo, quia cùm sit per se subsistens, non potest facere per se vnum cum alio, actus autem substantialis facit per se vnum cum illo, quod informat. Nec secundo modo, quia secundùm Aristotelem primo Physicorum, *quod verè est, nulli accidit* Angelus est id quòd verè est, id est substantia; ergo, &c. *Tex.*26. *&* 27.

Hîc sunt tria videnda. Primò intellectus quæstionis exponatur. Secundò solutio eius, prout possibile fuerit, declaretur. Tertiò aliqua dubia dissoluantur. 2.

Explicatur titulus quæstionis. De primo breuiter. Hîc non quæritur si Angelus habeat materiam partem sui, quia tunc Angelus non informaret materiam, sed forma, quæ esset altera pars eius informaret eam, sicut ignis non informat materiam, sed forma, quæ est altera pars eius. Nec quæritur vtrùm Angelus possit informare materiam, hoc est, effectiuè transmutare materiam ad formam [a] & hoc virtute Dei, licèt fortè virtute sui non possit, vt sic Deus faciat Angelum effectiuè informare materiam, sicut secundùm aliquos, facit corpus effectiuè agere in spiritum.

Ricard. & D.Thom. Sed quæritur de informatione formali, an scilicet Deus possit facere Angelum esse formam informantem.

COMMENTARIVS.

1. [a]

NEc quæritur, an Angelus possit informare materiam, hoc est, effectiuè transmutare materiam ad formam, puta transmutare materiam, quæ nunc est sub forma ligni, facere eam sub forma ignis, corrumpendo formam ligni, & inducendo formam ignis, & hoc virtute Dei, *licèt fortè virtute propria non posset, vt sic Deus faciat Angelum informare materiam*, scilicet faciat ipsum effectiuè transmutare materiam, *sicut secundùm aliquos facit corpus effectiuè agere in Spiritum.* Et dicit *secundùm aliquos,* quia ipsè expresse tenet, nullum corpus posse agere in Spiritum, & hoc actione corruptiua, nec similiter posse in Spiritum causare tristitiam, vt patet in *quarto, distinctione* 44. *quæstione secunda*, licèt tamen corpus posset agere in Spiritum actione perfectiua, quia potest saltem partialiter causare in intellectu Angeli speciem intelligibilem sui, & similiter cognitionem sui intuitiuam, vt patet à Doctore *in secundo, distinctione tertia, quæstione* 11. *& in quarto, distinctione* 45. Sed quæritur de informatione formali, an scilicet Deus possit facere Angelum esse formam informantem materiam aliquam. Et sic intelligitur titulus quæstionis.

SCHO

SCHOLIVM.

Angelus nulla potentia poteſt informare materiam. Probatur quia eſt ens per ſe complete ſubſiſtens: de quo pulchram habet doctrinam. Secundò, Actui ſimpliciter per rationem propriam conuenit aptitudo ad informandum, vel repugnantia: primum non conuenit Angelo: ergo ſecundum: ſed propria ratio Angeli eſt ſua eſſentia: ergo eſſentialiter repugnat ei informare. Tertiò, Angelus magis recedit à materia, quàm anima rationalis. Hæc ſibi relicta poteſt eſſe ſine materia: ergo ille neceſſariò eſt ſine ea. Hanc ſoluit. Quartò, operatio Angeli, vt intelligere, *eſt immaterialis, ergo & potentia, ergo & natura: ergo non poteſt informare materiam. Contra hanc, quæ eſt D. Thomæ inſtat, quia probat idem de anima rationali. Latè tractat hanc rationem, & replicas eius, adducens triplicem ſenſum, quo dici poteſt immaterialis. De quo vide eum 4. diſtinct. 43. quæſtione 2. vbi de immortalite animæ, an ſit demonſtrabilis.*

3. DE ſecundo b concluſio negatiua eſt tenenda, & ad hoc poſſent poni duæ rationes: quarũ prima ſumitur ex medio communi; ſecunda ex medio magis proprio. Addentur poſtmodùm rationes, inquirendo de eis, ſi concludant.

Prima ratio eſt iſta, illud quod eſt ſimpliciter per ſe ſubſiſtens, non poteſt eſſe forma materiæ; Angelus eſt huiuſmodi: ergo, &c. Maior declaratur: ens per ſe poteſt intelligi tripliciter: vno modo intelligitur ens per ſe ſolitariè, prout accipitur *primo poſteriorum* in tertio modo *per ſe*, c & hoc modo accidens poteſt eſſe ens per ſe, quãdo non eſt in ſubiecto. Secũdo modo dicitur ens per ſe prout diſtinguitur contra ens in alio, & ſic per ſe ens eſt idem quod non inhærens actualiter, nec aptitudinaliter, & hoc modo quæcunque ſubſtantia non tantùm compoſita, ſed etiam materia, & forma eſt ens per ſe, quia forma ſubſtantialis, licet inſit materiæ informando, non tamen inhæret; quia inhærere dicit non per ſe informare: quia inhærens nec eſt actus ſimpliciter, ſed actus ſecundùm *quid*; nec cum illo, cui inhæret facit per ſe vnum, oppoſita conueniunt ei, quod per ſe informat. Tertiò modo ens per ſe dicitur illud, quod habet actualitatem vltimam, ita quòd non eſt per ſe ordinabile ad aliquẽ actum ſimpliciter, vltra iſtum, quem habet, qui quidem actus vlterior poſſit eſſe actus eius per ſe: & hoc, vel primò, vel participatiuè: quod hoc modo eſt per ſe ens communiter dicitur ſuppoſitum, & in natura intellectuali dicitur perſona: hoc modo intelligitur maior de ente per ſe. Iſtud ſolum dicitur propriè ſubſiſtens, ſicut Philoſophus loquitur *ſecundo de Anima* dicens, *quòd materia eſt potentia hoc aliquid, ſpecies autem, ſecundùm quam aliquid dicitur hoc aliquid: tertium, quod eſt ex ipſis, quod ſimpliciter eſt hoc aliquid*, ſcilicet per ſe ſubſiſtens habet actualitatem vltimam non ordinabilem per ſe ad aliquem actum vlteriorem.

Tex 9.

Ens per ſe *tripliciter ſumitur, primò, actu nõ inhærens: 2. non aptum inhæreret 3. quod habet vltimã actualitatẽ, nec eſt ordinabile ad aliquem actum ſimpliciter, quod cõuenit tantùm ſuppoſito.*

4. Maior ſic intellecta probatur: quia forma ſubſtantialis per ſe ordinatur ad *eſſe* totius: illud autem *eſſe* eſt actus ſimpliciter, compoſiti quidem per ſe primò d ſed formæ participatiuè: quia pars dicitur eſſe per ſe, per accidens, hoc eſt per ſe participatiuè, totum autem primò: quod igitur e eſt per ſe ſubſiſtens nec poteſt ordinari ad aliquod *eſſe* per ſe, illud non poteſt eſſe per ſe forma. Probatiò minoris: Angelus eſt perfectus in ſpecie perfecta, imò perfectiori, quàm ſit aliqua ſpecies ſubſtantiæ materialis (ordo enim ſpecierum eſt vt ordo numerorum 8. *Metaphyſ.*) nunc autem aliqua ſubſtantia materialis eſt ita in actu vltimo, quòd eſt per ſe ordinabilis ad aliquem actum vlteriorem, alioquin poſſet eſſe proceſſus in infinitum in ſubſtantiis materialibus, vt quælibet poſſet eſſe pars alterius: ergo multò magis Angelus eſt per ſe ſubſiſtens, ſecundùm intellectum prædictum.

Per ſe perfecte ſubſiſtens nõ poteſt eſſe forma.

Tex. 16.

Hæc ratio procedit ex medio communi, quia medium illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens æquè concludit propoſitum de igne, ſicut de Angelo, imò de quocunque, quod eſt completè in aliqua ſpecie ſubſtantiæ.

Hinc etiam patet f quòd non vnibile non eſt differentia diſtinguens Angelum ab anima: quia eſt commune Angelo, & igni. Hinc etiam patet g quare anima ſeparata non eſt perſona: licèt enim non ſit nata inhærere, & ideo ſit ens per ſe ſecundo modo prædicto, licèt etiam poſſet eſſe ens per ſe primo modo, id eſt, ſolitariè: non tantùm per virtutem cauſæ extrinſecè, ſicut poteſt accidens vel forma materialis: ſed virtute naturæ ſuæ ſibi derelictæ, & hoc quia non neceſſariò dependet à materia in proprio ſuo *eſſe* tamen non poteſt eſſe ens per ſe tertio modo prædicto, & ſolũ illud, quod

Anima nõ eſt perſona; quia nõ eſt per ſe tertio modo.

Perſona eſt incõmunicabilis, vt vniuerſale & vt forma.

Tex. 15. & inn.

quod eſt ſic per ſe ens, dicitur ſuppoſitum : in natura autem intellectuali dicitur perſona, & ſic eſt perſona incommunicabilis : quia ſibi repugnat communicari, non tantùm vt vniuerſale, ſingularibus, ſed vt forma materiæ actuandæ per ipſam.

5. Secunda ratio ad propoſitum eſt hæc. Quicquid poteſt eſſe forma ſubſtantialis hoc ſibi competit immediate per eſſentiam ſuam, ſcilicet poſſe dare actum ſimpliciter ipſi materiæ quia 8. *Metaph.* patet quòd non eſt alia ratio, quare hoc poſſet facere per ſe vnum cum materia : niſi quia hoc eſt per ſe actus, & illud per ſe potentia, & huius non eſt aliqua ratio vlterior : niſi propria ratio huius & illius ; ergo cui repugnat eſſe actum materiæ, hoc præcisè repugnat ſibi per rationem propriam. Cònſequentia iſta probatur: quia maiori perfectioni atteſtatur quòd alicui repugnat eſſe formam materiæ : quam quòd ſibi conueniat : ſi ergo non poteſt hoc ſibi conuenire niſi per ſuam propriam rationem, ſequitur quòd cui repugnat, maximè repugnabit per propriam rationem formalem ipſius. Si igitur ratio propria quiditatiua Angeli eſſet nota : per illam propter *quid* poſſet oſtendi, quod ſibi repugnet informare materiam.

Dare actũ ſimpliciter cõuenit formæ ſubſtãtiali, & nõ accidẽtali, quia hoc eſt hoc, & illud, ſecundùm Phil.

Iſta ratio, licèt oſtendat, quòd medium eſſet proprium ad concluſionem, ſi ipſa eſſet nota, tamen non oſtendit concluſionem eſſe veram : vnde negans eam, diceret quòd non repugnat huic informare, nec eſſentia ſua propria eſt ratio per ſe repugnantiæ. Ideò vlteriùs confirmatur ratio ſic : cuilibet actui ſimpliciter, per rationem propriam, vel conuenit aptitudo ad per ſe informandum, vel repugnat informare : de eſſentia Angeli non eſt dari primum, ergo ſecundum : & tunc vltrà, vt argutum eſt, ipſa eſſentia eſt propria ratio repugnantiæ. Probatio minoris [h] aptitudo non eſt ſine actualitate, quin ſit imperfectio aliqua.

Actui ſimpliciter cõuenit aptitudo, vel repugnantia ad informandum.

Vide 1. de Anima & 2. de Ge.

6. Tertia ratio poſſet poni talis: ordo perfectionis in formis videtur eſſe per receſſum earum à materia, ſicut actus perfectior plus recedit à potentia; ſed anima intellectiua tantùm recedit à materia, quòd naturæ ſuæ relicta, poteſt habere *eſſe* ſuum proprium ſine ea : ergo Angelus, qui eſt perfectior quacunque anima intellectiua, plus recedit à materia, ſed non videtur quòd plus poſſit recedere, niſi ſibi repugnet ineſſe materiæ.

Angelus plus recedit à materia, quã anima.

Iſta ratio non videtur multum probare : quia multiplex datur excellentia actus ad actum alia, quàm iſta, ſic recedere à materia : imò anima intellectiua, licèt poſſit eſſe ſine materia : tamen ita perfectè poteſt vniri materiæ ſicut aliqua forma inferior; ita diceretur quòd Angelus poteſt quidem eſſe ſine materia, etiam perfectiori modo, quàm anima intellectiua, ſed tamen poteſt eſſe in materia : quia licèt dependere à materia ſit imperfectionis, non tamen eſt euidens, quòd poſſe communicare actualitatem ſuam materiæ ſit imperfectionis ; & præcipuè, quando talis communicatio poteſt eſſe ſine dependentia, ſicut poneretur in propoſito.

D. Th prima p. ſummæ q. 89. art. 1. vide eum q. 50. ar. 2. & qu. 28. art. 2.

Sequitur, ſi operatio eſt immaterialis : ergo & potẽtia, ergo & natura.

7. Quarta ratio videtur ſumi, ſecundùm aliquos, ex operatione Angeli, quæ eſt *intelligere*; & hoc ſic : *intelligere* eſt operatio immaterialis : ergo intellectus eſt potentia immaterialis : & vlteriùs, ergo natura intellectualis eſt natura immaterialis. Prima conſequentia probatur per hoc, quòd operatio non eſt magis abſtracta à materia, quã potentia, cuius eſt operatio : operatio enim ineſt operanti ſecundùm potentiam propriam, vt ſecundùm rationem proximam operandi : & per conſequens, ſi potentia ſit materialis, illa operatio non eſt immaterialis. Secunda conſequentia probatur, quia potentia non excedit ſubſtantiam : & videtur iſta conſequentia præcipuè tenere de natura illa, quæ eſt merè intellectualis, cuiuſmodi eſt natura Angelica: non ſic manifeſtè tenet de natura, quæ eſt diminutè intellectualis; & cum hoc ſenſitiua quantùm ad aliquam potentiam: ſicut ex anima noſtra : quia illa dependet à materia in operando, ſaltem aliqua operatione, ſed natura merè intellectualis nullo modo dependet à materia in operando, nec per conſequens in eſſendo Videtur etiam conſequentia à primo ad vltimum confirmari per commentum propoſitionis penultimæ de Cauſis, vbi habetur. *Impoſsibile namque eſt vt ſit res, cuius ſubſtantia cadat ſub tempore, & eius actio ſub æternitate, ſic enim eius actio melior eſſet ipſius ſubſtantia*, hoc eſt impoſſibile. Primum antecedens probatur ex obiecto : quia ab obiecto actus quilibet recipit ſpeciem, & perfectionem ; nunc autem obiectum intellectus, inquantùm huiuſmodi, à materia abſtrahitur ; quia formæ in materia ſunt indiuiduales; quas non apprehendit, ſecundùm quòd huiuſmodi.

1. & 2. de Anima.

Iuxta rationẽ datã, anima non poſſet

8. Si huic rationi inſtetur, quia ſimili ratione poſſet concludi per operationem; & vlteriùs per potentiam, quòd anima intellectiua eſſet immaterialis, & tamen concluſio

eſt

est falsa:hoc est, quòd non est perfectio materiæ, licèt secundùm aliquos vera sit de immateriali:hoc est,non composita ex materia,& forma.

Diceretur, quòd bene potentia intellectiua est immaterialis, & etiam anima hoc modo est immaterialis;quia non est immersa materiæ, nec à materia totaliter apprehensa:& hoc declaratur,quia quantò forma est nobilior,tantò magis dominatur materiæ corporali, & minùs ei coniungitur,& magis eam sua virtute excedit anima autem nostra vltima est in nobilitate formarum:vnde in tantum sua virtute excedit materiam corporalem, quòd habet aliquam operationem & virtutem, in qua nullo modo communicat cum materia corporali; & hæc virtus dicitur intellectus.

Contra istud,homo non est homo secundùm animam,siue per animam nisi secundùm quòd anima informat materiam: ergo nec operatur operatione propriâ hominis,secundùm animam, nisi vt anima informat materiam: ergo vel non intelligit secundùm animam,vt secundùm formam,quæ sit principium huius operationis,vel intelligit secundùm eam,vt informat materiam.

Prima propositio probatur,quia compositum non est illud, quod est nisi ex partibus,& hoc non vt diuisis,sed vt vnitis, vt patet *ex 7. Metaph.* respectu huius syllabæ, *ab*,de *a.* & *b.* & ita vniuersaliter de partibus,& toto, nec solum est hoc verum de partibus materialibus,quas vocat ibi Philosophus elementa,sed etiam de partibus essentialibus,quæ sunt materia,& forma:compositum enim ex hoc vnum est, quia hoc est potentia,& illud actus,sicut vult 8.Metaph.hoc est,quia vna pars quæ est potentialis informatur,& alia quæ est actus informat ipsam.

9. Item secundò contra idem:anima secundum supremum gradum perfectionis suæ essentialis informat materiam, sed intelligere non potest competere sibi secundum aliquem gradum superiorem quam sit supremus: non ergo competit sibi vt excedit materiam:intelligendo per excedere non informare.Prima patet,quia alioquin homo non esset supremum ens corporale,nec per consequens proximum Angelo in ordine specierum,quia non esset actu formaliter per illud, quod est supremum in anima intellectiua,quæ est proxima forma Angelo.

De ista quarta ratione videndum est primò de antecedente. Illud autem antecedens,scilicet quod intellectio est operatio immaterialis,potest intelligi tripliciter.Vno modo per oppositum ad operationes sensitiuas, quæ dicuntur organicæ, quia exercentur per organa determinata,& sic materiales, quæ requirunt determinatam partem corporis determinatè complexionatam,& per oppositum intellectio est operatio non organica: non enim per aliquam partem corporis determinatam exercetur, & hoc modo intellectus dicitur esse nullius partis corporis actus, intelligendo sic, vt in nulla parte vel per nullam partem propriè exerceat operationem suam, sicut potentiæ sensitiuæ.

10. Sed ex isto intellectu antecedentis non videtur sequi immaterialitas formæ. Forma enim purè materialis, dum tamen sit vniformis in toto & in qualibet parte, non dicitur operari per organum,sicut ignis non dicitur operari per organũ & Commentator 7.Metaph. super illud:*ergo sicut dictum est, Virtutes istæ assimilantur intellectui in hoc,quod non agunt per organum*, & loquitur de virtutibus, quæ sunt in seminibus: & paulo post,*virtutes, quæ sunt in corporibus animalium agunt per instrumenta determinata & membra propria.* Virtus autem formatiua non agit per membrum proprium, & ratio huius est,quia illa sola forma dicitur principium operandi organicè, quæ, scilicet quodammodò illimitata in agendo potest esse principium difformium actionum, quæ tamen non possunt elici,nisi mediantibus partibus dissimilibus, & ideò requiritur,quòd perfectibile à tali forma habeat partes dissimiles, per quas operationes illæ organicæ exerceantur, & talis forma est propriè sola anima, quæ propter sui perfectionem, vltra formas inferiores potest esse principium plurium operationum per ipsam conuenientium suo toti, & ideò requirit pro suo perfectibili adæquato corpus habens partes maioris dissimilitudinis, quæ conueniunt pluribus operationibus dissimilibus,quarum potest esse principium.

Imò ex isto intellectu antecedentis videtur posse argui, quòd intellectio est operatio æquè materialis, sicut visio: quia visio potest exerceri per partem materialem determinatam: intellectio autem non per aliquam partem, sed est totius primò: non enim manus intelligit, sed homo: sed si anima non vt perficiens totum posit esse principium intelligendi:ergo ipsa vt perficiens quamcunque partem æquè posset esse principium intelligendi,

Marginalia: Si formæ materialis. — Quomodo anima est immaterialis. — Homo nec est homo, nec operatur secundum animam, nisi vt informat materiam. — Tex.6o — Tex 15. — Intelligere conuenit animæ, vt informat materiam. — Intellectus vno modo dicitur immaterialis, quia inorganicus. — Forma vniformis, vt ignis, non est organica. — Com.31. non longè à fine. — Forma organica non describitur. — ADDITIO.

sicut ipsa, vt perficiens totum, & tunc dici posset: ita digitus intelligere, sicut homo, quia ita digitus esset in actu per formam, vt est principium intelligendi. Si ergo totum est æquè materiale, sicut pars, vel magis, sequitur quòd ista operatio, quæ non competit formæ nisi vt est in toto, sit æquè materialis, sicut illa, quæ sibi competit vt est in parte.

Respondeo ad hoc, operatio quæ competit formæ, vt est quodammodo illimitata perfectio, si communicetur materiæ vel toti, communicatur ei, quod est in actu per formam sic illimitatam: tale est totum, & non aliqua pars eius, respectu animæ intellectiuæ, cui, vt sic illimitata est, competit intellectio.

Quiditas rei materialis potest esse obiectum intellectus nostri. De quo. 2. d. 3 q. 3.

ALio modo posset intelligi antecedens, quòd intellectio est immaterialis terminatiuè, hoc est, tendit in obiectum abstractum à materia: & in hoc intellectu videtur antecedens probatum fuisse per immaterialitatem obiecti: sed ista probatio non concludit immaterialitatem simpliciter, etiam terminatiuè, siue obiectiuè; quia secundùm omnes quiditas rei materialis potest esse per se obiectum intellectus nostri sed tantummodò, si requiritur in obiecto immaterialitas, hoc est, abstractio à materia indiuiduali, & ex hoc sequitur quod operatio sit immaterialis terminatiuè, hoc est, indifferens ad obiecta singularia materialia, & tunc ad habendum conclusionem intentam, oportet probare quòd operatio, quæ respicit vniuersale pro obiecto, non posset aliquo modo communicari materiæ. 11.

Receptiuũ intellectionis, anima; sensationis organum compositum ex anima, & parte corporis.

Tertius intellectus antecedentis est iste: intellectio non est primi alicuius materialis tanquam proximi receptiui, sed eius receptiuum proximum & proprium est forma, non illa totius, quæ est quiditas, sicut est humanitas, sed illa, quæ est simplex, & altera pars compositi, quælibet autem operatio sensitiua est primò compositi ex materia, & forma, sicut proprij receptiui, sicut patet in principio de sensu & sensato: non enim ipsa anima est immediatè receptiua visionis, sed ipsum organum, quod est compositum ex anima, & determinata parte corporis est proxima ratio recipiendi visionem, nec est anima, nec aliquid animæ nec illa forma mixtionis, quæ est in determinata parte corporis, sed forma totius organi eo modo, quo humanitas est forma totius hominis, est proxima ratio recipiendi visionem.

Quare oculus cæcus non est oculus?

Ex hoc patet, quòd si organum dicatur illa pars totius animalis, in qua tanquam in proximo receptiuo, recipitur sensatio, organum dicetur esse aliquid compositum ex anima, vt est principium talis operationis, & ex parte corporis sic mixta, & tunc patet, quare oculus cæcus non est oculus, nisi secundùm *quid*: quia non est nisi altera pars compositi, quod natum esset dici oculus carens alia parte, qua completè oculus est oculus. 12.

Anima separata potest intelligere, sed nō sentire, & quare.

Ex hoc etiam patere potest, quòd si potentia dicatur illud, quod est ratio proxima recipiendi actum, potentia visiua non erit aliquid præcisè animæ, sed vel erit forma totalis ipsius organi, vel aliquid consequens illam formam.

Patet etiam, quare anima separata non potest sentire, quia non habet receptiuum sensationis, quod est organum, nec formalem rationem recipiendi, quæ est forma totalis ipsius organi. Per oppositum est de intellectione, quia receptiuum eius proximum, & proxima ratio formalis recipiendi eam est anima, vel aliquid ex parte animæ præcisè, non includendo aliquam materiam; & propter hoc potest ipsa competere animæ separatæ, quia ibi manet proximum eius receptiuum.

Al. enim.

Secundùm † etiam illum tertium intellectum, qui plus continet veritatis, *intelligere* est operatio immaterialis: quia proximum receptiuum habet non includens materiã, saltem corporalem, & ideò sine tali materia potest ipsa operatio haberi: nunc autem potens habere operationem sine materia potest habere *esse* sine materia: ergo natura illa, cuius est ista operatio propria, potest habere *esse* sine materia.

Ex hoc ergo medio, scilicet operatione, potest concludi ipsius naturæ talis immaterialitas, hoc est, à materia in essendo separabilitas: non autem illa immaterialitas vlterior, quæ est impossibilitas informandi materiam, & hoc est rationabile, quod ex intellectione, quæ est medium, & commune animæ & Angelo, possit concludi immaterialitas communis vtrique.

CON.

COMMENTARIVS.

2. b DE secundo principali, dicit Doctor quòd repugnat Angelo posse esse formam informanté materiam, & adducit duas rationes, quarum prima sumitur ex medio communi, quia scilicet concludit non tantùm de Angelis, sed etiam de omni substantia corporali per se subsistente. Secunda sumitur ex medio magis proprio, quia talis ratio non concluderet de omni substantia per se subsistente. Prima ergo ratio stat in hoc; quod est per se subsistens non potest informare materiam, Angelus est huiusmodi; ergo.

Ens per se potest intelligi tribus modis primò modo habetur primo post ct. tex.9.

Maior declaratur: *Ens per se potest tripliciter intelligi. Primò intelligitur ens per se solitariè, prout accipitur primo Posteriorum in tertio modo per se*, id est, quando tantùm prædicat secundum adiacens; & hoc modo accidens potest esse ens per se, quando non est in subiecto, vt albedo separata est, sed quando est in subiecto, non dicimus, albedo est, sed album est. *Secundò dicitur ens per se prout distinguitur contra ens in alio*, &c. *Nec cum illo cui inhæret facit per se vnum*, vt patet 8. Met. opposita verò conueniunt ei, quod per se informat, & dicitur per se informare, quia ex ipsa forma, & materia, quam informat, fit per se vnum compositum, sicut forma accidentalis dicitur per accidens informare subiectum, quia ex tali forma, & subiecto fit vnum per accidens, vt patet 8. Met.

Tertiò dicitur ens per se illud quod habet actualitatem vltimam, &c. *Illud autem esse totius est actus simpliciter compositi, quidem per se primo*, id est, quòd compositum, siue *esse* compositi est per se primò subsistens, sed *esse* formæ est per se subsistens participatiuè tantùm, pro quanto est pars compositi, & omnis pars, vt participat *esse* compositi, vt etiam patet à Doctore, in 2. d. 17. & ideò dicitur per se ens per accidens, tamen accipiendo per accidens participatiuè. Et hoc modo *per accidens* distinguitur contra illud, quod est per se primò ens, siue subsistens, & non participatiuè ens sicut pars.

Quod est igitur per se subsistens, & non participatiuè, *nec potens ordinari ad aliquid esse per se* (& dicit *per se*, quia benè subsistens primò potest ordinari ad aliquod esse per accidens, quia potest recipere multa accidentia, quæ tantùm informant per accidens, sed non potest ordinari ad aliquam formam substantialem, quæ per se informat: quia si posset sic ordinari tunc ex ipso & illa forma posset per se fieri vnum compositum, & sic illud compositum esset per se primò subsistens, & illud quod ordinaretur esset participatiuè existens, quia pars alterius per se compositi) illud non potest esse per se forma informans materiam, vt patet suprà.

f *Hinc patet, quod non vnibile non est differentia distinguens Angelum ab anima.* Et fuit opinio Boëtij & Thomæ vt patuit *in secundo, d.* 11. *quæst. vltima*, quam opinionem ibi Doctor improbat, scilicet, quòd Angelus, & anima non distinguuntur specie per vnibile, & non vnibile. 3.

Anima separata non est persona.

g *Hinc etiam apparet quare anima separata non est persona*, licèt enim non sit nata inhærere, quia non est nata informari per accidens, cùm sit forma substantialis, & sit per se ens, secundo modo prædicto, quia forma per se informans, tamen non potest esse per se ens tertio modo prædicto, quia tunc non esset forma per se nata informare, imò simpliciter sibi repugnaret, vt suprà patet. Dicit etiam Doctor quòd ipsa separata potest esse per se ens, primo modo, id est, solitariè, non tantùm per virtutem causæ extrinsecæ (sicut potest esse accidens, scilicet absolutum, & forma materialis per diuinam potentiam tantùm. De accidente absoluto patet à Doctore *in quarto, dist.* 11. De forma materiali patet *in secundo, dist.* 12. *q.* 2.) sed virtute naturæ suæ sibi derelictæ, & hoc quia non necessariò dependet à materia in proprio suo *esse*, hîc tamen non est notum via naturali ipsam in suo *esse* non dependere à materia, vt ostendit Doctor *in dist.* 43. *q.* 2.

Secunda ratio ad propositum stat in hoc: Cui repugnat esse actum materiæ, hoc præcisè repugnat per rationem propriam, quia maiori perfectioni attestatur, quòd alicui repugnat esse formam materiæ, quàm quòd sibi conueniat; sed non posset alicui conuenire, nisi per rationem propriam, ergo à fortiori non posset alicui repugnare, nisi per rationem propriam. Cùm ergo repugnet Angelo informare materiam, ergo sibi repugnat per rationem propriam, quæ tamen est nobis ignota. Et ista ratio procedit ex medio proprio quia ex ratione propria ipsius Angeli.

h *Probatio* minoris, scilicet quòd non conueniat ei aptitudo ad informandum, quia aptitudo non est sine actualitate, quin sit imperfectio aliqua. Si ergo essentia Angeli, cùm sit perfecta inter omnes substantias, esset apta nata informare, & actu non informaret, tunc in ipso Angelo esset imperfectio aliqua.

SCHOLIVM.

Contra duas rationes allatas pro Concl. à num. 3. hîc ponit 7. obiectiones, & soluit per selectissimam, & claram doctrinam, explicando multa & abstrusa in Philosophia, vt noto in magine. Ad sextam, de animatione Cælorum non respondet, quia de hoc tractatum est 2. d. 8. q. vnica. Vide Lauch. qui hîc in fine mouet varia, & acuta dubia circa hanc quæstionem & in ea tractata.

13. DE tertio [i] principali, obiicitur contra primam rationem: quia ex 7. Metaph. *forma est magis ens, quàm compositum*: ergo illa non ordinatur ad *esse* totius tanquam ad aliquid perfectius. *Tex. c. 7.*

Prætereà specialiter de anima, videtur quòd ipsa sit per se subsistens [k] quia ipsa per se operatur: operatio enim quã compositum operatur per se, non competit soli formæ, animæ autem separatæ competit *intelligere*.

Prætereà *esse* animæ [l] est *esse* compositi: ergo non ordinatur ad illud *esse*.

Antecedens probatur: propter hoc enim anima humana remanet in suo *esse*, totius *esse* destructo, non autem aliæ formæ: quia hoc idem *esse* quod est totius, est ipsius animæ, non sic in aliis.

Prætereà. Hæc aqua potest esse pars alicuius totius aquæ, & ita est ordinabilis ad *esse* perfectius, quòd sit eius participatiuè, & per consequens hæc aqua nunc non est per se subsistens.

Prætereà. Idem non repugnat eidem nisi per eandem rationem repugnantiæ: si ergo Angelo repugnet informare materiam, hoc est per aliquam vnam rationem in Angelo propter quam sit ista repugnantia: non ergo sunt duæ rationes: vna communis, sicut processit prima ratio: & alia propria, sicut processit secunda ratio.

2. cæl. & 12. Met. c. 9. Met. Auic.

Prætereà. Secundùm Philosophos, Cœli videntur esse animati: non autem potest poni ibi anima intellectiua: quia intellectiua inferior Angelo non potest perficere corpus, nisi perficiat secundùm perfectionem vegetatiuæ, & sensitiuæ, quas includit; vel nisi illæ, si sint distinctæ, simul perficiant.

Prætereà. Angelus quandoque sumit sibi corpus, per quod exercet actus vitæ: ergo cùm *agere* præsupponit *esse*, dabit illi corpori *esse* viuum, & per consequens informabit illud.

Enumerat tantùm 5. hic soluenda, quia duo vltima habẽt solui in 2. 1. dist. 14. q. 1. 2. d. 8. q. vnica.

Ad ista quinque. Ad primum [m] non intelligitur *prius*, & *magis*, secundùm perfectionem, sed secundùm principalitatem, & independentiam: quia *esse* principij principalioris est independens respectu principiati, & respectu principij minùs principalis. 14

Ad secundum, quamuis ista ponatur ratio fundamentalis pro conclusione ista, quòd anima intellectiua est subsistens, tamen conclusio non videtur vera loquendo propriè de subsistente eo modo, quo priùs dictum est, quòd ens per se, tertio modo ibi accipiendo, dicitur subsistens, sed nec anima intellectiua vnita est per se subsistens, id est, solitariè, sicut accidẽs in Altari dicitur per se ens: quia tunc vnita non informaret corpus: separata enim, quia sic est per se ens, non informat: si ergo vnita, esset sic per se ens, eundem modum essendi haberet informans, & non informans.

Anima separata proximum receptiuum intellectionis, vnita non.

Quomodo homo dicitur receptiuum remotum intellectionis.

Ad rationem ergo illam: intellectio, quæ est operatio immanens in operante, potest dici competere per se alicui dupliciter. Vno modo sicut proximo susceptiuo: alio modo sicut remoto. Exemplum, primo modo superficies dicitur alba. Secundo modo non, sed benè dicitur, homo est albus. Sic anima dicitur per se intelligere tanquam proximum receptiuum intellectionis: sed non primum, quando est vnita: quia quando est vnita, est ratio, secundùm quam intellectio conuenit homini, tanquam tòti per formam: homo autem dicitur per se intelligere, tanquam receptiuum remotum: quia non recipit intellectionem, nisi per hoc, quòd anima, quæ est eius forma proximius recipit eam. Quando ergo accipitur in maiori, quod per se operatur, est per se subsistens; verum est de primo operante, quod, scilicet sic operatur, quòd non est vlteriùs alicui ratio operandi illâ operatione: si autem non esset subsistens, sed forma informans, non posset operari, quin vlteriùs esset ratio operandi suo toti; sed isto modo minor est falsa, quòd anima per se intelligit: hoc enim non est verum nisi eo modo, quo operatio conuenit formæ, sicut proximo susceptiuo.

Ex ista patet, quomodo intellectio est immaterialis, scilicet non quòd non sit ipsius animæ vnitæ prout informat materiam: sed quia ipsa est solius animæ, vt proximi susceptiui: totius autem compositi, tanquam remoti susceptiui, & tantùm secundùm partem formalem sui. 15

Ad tertiũ. Inconuenientia, quæ sequũtur, si dicatur quòd anima habet idem esse cum toto.

Ad aliud: [n] habens omnino idem *esse*, non videtur simpliciter imperfectum, per hoc, quòd non communicat alteri illud *esse*: si ergo animæ esset idem *esse*, quod & totius, quare anima separata esset imperfecta in essendo, cùm tunc nihil sibi tollatur, nisi quòd suum *esse* non communicat alteri? quare etiam idem *esse* habens, anima esset imperfecta in essendo, & totum habens idem *esse*, esset perfectum in essendo; quomodo etiam manet *esse* totius nisi maneat totum habens illud *esse*?

Dico ergo, quod *esse* animæ manet idem, dum anima manet ens illo *esse*, & hoc siue sit coniuncta siue separata: & consimiliter videtur, quòd *esse* totius non manet idem, nisi dum totum manet idem in illo *esse*: quia nullius esse actuale videtur manere idem:

nisi

nisi manente illo actualiter habentente illud *esse*. Videtur ergo ista neganda ° quòd *esse* animæ est idem, quod *esse* totius: quia anima habens *esse*, videtur pars totius habentis *esse*. Consimiliter videtur *esse* se habere ad *esse*.

16. Et illa probatio, quæ adducitur ad propositum, scilicet, quòd anima remanet in suo *esse*, non sic aliæ formæ, non concludit propositum; imò oppositú. Ideò enim ᴾ remanet in suo *esse*, quia *esse* eius est omnino incorruptibile, & per se, & per accidens: videretur autem corruptibile, si esset idem cum *esse* compositi. Compositum enim vere corrumpitur: sicut enim generatio videtur terminari ad *esse* generati: ita *esse* corrupti videtur esse terminus *quo* corruptionis: & per consequens non manere; aliæ autem formæ materiales non manent in suo *esse*, corrupto toto: non quia *esse* earum non fuerit aliud ab *esse* compositi corrupti: sed quia ipsæ corrumpuntur per accidens: hoc autem est, vel quia agens corrumpens per principium suum actiuum contrarium illis, attingat illas vt contraria: vel saltem attingit compositum corrumpendo ipsum: & formæ tales sunt inseparabiles à composito in essendo: neutrum autem istorum verum est de anima intellectiua.

Anima rationalis manet separata, quia est incorruptibilis per se, & per accidens, quia nec ratione sui, nec ratione compositi corrũpitur.

Si etiam (vt isti dicunt) anima intellectiua sit incorruptibilis, quia *esse* per se conuenit formæ, quæ est actus: quod autem secundùm se conuenit alicui, inseparabile est ab illo: sicut ergo impossibile est, quòd forma separetur à seipsa: sic impossibile est, quòd forma subsistens desinat esse. Si, inquam, ista sit ratio incorruptibilitatis animæ intellectiuæ, sequitur quòd non est incorruptibilis, propter hoc, quod idem est *esse* eius, & totius: est enim separabilis à toto, manens tamen inseparabilis à seipsá.

Causa quare formæ non remanent post compositum.

17. Potest tamen ᑫ ad clarius videndum responsiones ad duo argumenta prædicta distingui de *esse*: vno modo *esse* potest intelligi illud, quo primò formaliter aliquid recedit à *non esse*: primò autem receditur à *non esse* per illud, per quod aliquid est extra intellectum, & potentiam suæ causæ. Hoc modo cuiuslibet entis extra intellectum & causam, est proprium *esse*. Alio modo dicitur *esse* vltimus actus, cui, scilcet non aduenit aliquis alius dans *esse* simpliciter, & ipsum dicitur simpliciter habere *esse* cui primò conuenit *esse* sic dictum, primo inquam, sic, quòd non sit alicui alteri ratio essendi illo *esse*. Isto modo compositum perfectum in specie dicitur esse, & solum illud: pars autem eius dicitur esse per accidens tantummodò, vel magis propriè participatiuè isto *esse* totius: sic igitur solum compositum est per se ens, accipiendo *esse* secundo modo: anima autem intellectiua non dicitur subsistens nisi impropriè, & secundùm *quid*, licet dicatur ens, & per se ens primo modo, accipiendo *esse*, & hoc pro responsione ad primum argumentum.

Esse sumitur dupliciter, 1. pro poni extra causam, 2. pro vltimo actu, qui non potest esse ratio essendi alii.

Per eandem distinctionem patet ad secundum: quia primo modo accipiendo *esse* formæ, & totius non est idem *esse* omnino. Secundo modo est idem *esse*: sed illud non est vtriusque eodem modo, sed totius primò, & partis participatiue.

Compositum perfectum, solum dicitur esse, & pars per accidens esse.

18. Ex hoc patet quomodo anima separata dicitur imperfecta in essendo: quia eo modo quo ipsa est vnita potest dici perfecta in essendo, non essentialiter, & primariè, sed participatiuè: suo quidem proprio *esse* est æquè perfecta separata, & coniuncta: sed coniuncta perfecta est *esse* totius participatiuè, licèt non primariè. Et quantùm ad hoc separata esse imperfecta, quia caret ipso *esse* totius: & posset dici quòd ista imperfectio est imperfectio simpliciter, quia caret illo *esse*, quod est perfectio simpliciter, licèt non propria, imò ipsa est maior perfectio, quàm *esse* eius proprium, quia includens illud *esse*. Non igitur dicitur forma imperfecta ex hoc solo, quod non communicat suam perfectionem alteri, sicut nec ipsa perficitur in hoc, quod communicat, sed dicitur imperfecta ex carentia perfectionis *esse* totius, quæ carentia concomitatur illud non communicare.

Qu modo ... perfectius habet esse vnita, quàm separata.

Ad quartum illud, quod potest esse pars integralis homogenea totius, etsi participet *esse* eius, quando est in toto, & non participet, quando est extra totum: tamen separatum non dicitur imperfectum, quia habet *esse* æquè perfectum cum illo *esse* quod potest participare. Vnde non dicitur propriè ordinabile ad *esse* totius, sicut illud quod natum est esse pars essentialis per se ordinabilis ad *esse* illius, cuius natum est esse aliquid, nec potest esse in se aliquid eiusdem rationis cum illo.

Hanc solutionem require ... 2, q. 10.

Ad aliud dico, quòd in eodem possunt plura includi; quorum cuilibet secundùm propriam rationem, etiam alio circunscripto repugnat aliquid idem, & tunc quodcunque illorum potest esse ratio repugnantiæ illius includentis ad aliud.

Hanc regulam supra q. 7 & in 1 d. 16.

Aliquid potest repugnare alijs per varias rationes.

Exemplum: homini per rationem substantiæ repugnat, quòd sit albedo, etiam quocunque alio circunscripto: Item, per rationem rationalis: illa ergo propositio est neganda quòd *vnum vni non repugnat*, nisi per vnam rationem repugnantiæ, sed si adda tur, non nisi per vnicam rationem primam, distingui potest: quia ratio repugnantiæ vni extremo competit illi, cui est ratio repugnandi, & alteri repugnat, vel ergo primitas ista refertur ad istam conuenientiam, & tunc illa erit prima ratio repugnantiæ, quæ primò conuenit isti, & cum hoc repugnat alteri: vel primitas ista refertur ad repugnantiam, & tunc illa erit prima ratio repugnantiæ, quæ primò opponitur illi, & cum hoc conuenit isti, & vtroque modo potest distingui de primitate communitatis & perfectionis: 19.

Prius repugnat substantiæ esse quantitate, quàm animali, prioritate communitatis, non perfectionis.

Prius homo est substantia quam animal, communitate, non perfectione.

Quantùm ad primitatem communitatis, priùs repugnat substantiæ esse quantitatem, quàm animali: è conuerso tamen quantùm ad primitatem perfectionis, quia animal plura includit, propter quæ repugnat sibi, quòd sit quantitas, quàm substantia includit; accipiendo tamen vniformiter primitatem, vera est propositio, quod *eiusdem ad idem vna est prima ratio repugnantiæ*: & ex hoc sequitur, quòd non processit vtraque posita ad conclusione, ex ratione repugnantiæ: prima, eadem primitate, quod concedo.

Similiter quantùm ad primitatem communitatis, priùs competit homini esse substantiam, quàm rationalem, & quantùm ad primitatem perfectionis est è conuerso. 20.

Sed si arguatur, idem non competit eidem nisi per eandem rationem; ergo similiter est de repugnantia.

Respondeo: non est simile, quia multis communiter non conuenit idem prædicatum saltem, quod non est de essentia eorum, nisi per idem commune eis, sed multis repugnare potest idem non per aliquid commune eis. Exemplum: repugnat homini, & albedini esse Angelum, & licèt fortè homini, & albedini sit ens commune vniuocè. tamen ens non est ratio istius repugnantiæ quia conuenit Angelo. Exemplum manifestius, lapidi, albedini, chimeræ repugnat esse Deum; non tamen per aliquid commune, sicut manifestum est.

Cœlū nō est animatum, vide 2. d. 19. q. 1. Additio. *Angeli quomodo forma Cœli.*

Ad textum dici potest, quòd licèt Auicenna hoc posuerit 9. suæ Metaphysicæ cap. 4. scilicet Cœlum esse animatum: *tamen Aristoteles nunquam posuit. Et si dicatur, quòd Aristoteles in de Cœlo & mundo, & 12. Metaphysicæ videatur hoc dicere, vel alibi.*

Respondetur, quòd anima duplex officium habet, vt patet secundo de anima, *scilicet mouendi, & informandi. De primo dicit Aristoteles, quòd est secundùm quam intelligimus, & sentimus, & mouemur, & secundùm hanc vltimam proprietatem Cœli dici possunt esse animati, & sic Angeli sunt formæ Cœli non informantes, sed mouentes.*

Ad aliud per idem dico, vt patet in 2. dist. 8. quòd Angelus potest assumere corpus, & vniri illi, vt motor naui, & mobili, non autem per informationem, vt patet de multis Angelis & bonis & malis, vbi suprà in secundo, &c.

Ad argumentum principale, nego consequentiam, & ratio est, quia prius potest esse ratio repugnandi alicui ne insit sibi, quod si inesset, esset posterius sicut repugnat homini esse rugibilem, & illud, quo formaliter homo est homo, est ratio illius repugnantiæ, & tamen rugibile si inesset, esset posterius homine, sicut passio est posterior suo subiecto. Est igitur prius simpliciter necessariò causa repugnantiæ sic, scilicet quòd contradictio est illa coniungi: non sic necessariò potest esse ratio conuenientiæ alicuius posterioris sic, scilicet quòd contradictio sit illa non vniri, quia non est contradictio absolutum prius separari à suo posteriori. 21.

Forma potest separari a materia 2. d. 12. q. 2. quia non est ratio suæ vnionis.

Ad propositum, formam materialem separari à materia non requirit nisi quòd forma non sit simpliciter necessaria ratio suæ vnionis ad materiam, quod verum est, quia est entitas absoluta & ita prior natura illa vnione; sed formam immaterialem, vt Angelum, posse vniri materiæ poneret aliqua vniri, quorum vnum est ratio repugnantiæ, vt ostensum est in solutione quæstionis.

COMMENTARIVS.

4. 1 DE tertio articulo principali, in quo mouentur dubia. Instat ergo Doctor, primò probando quòd formæ substantiali magis repugnet per se ordinari ad aliud, quàm cōposito, imò si compositum non est per se ordinabile ad vlteriorem actum, multo fortiùs forma substantialis non erit ordinabilis; & probatur, quia magis ens est minùs per se ad aliud ordinabile; patet, quia ordinari ad aliud, vel non ordinari, siue esse ordinabile, vel non ordinabile.

sequitur

sequitur entitatem quantò enim aliquid est magis ens, & magis perfectius, tantò est minùs ordinabile. Sed forma substantialis est magis ens, quàm compositum, vt patet 7. Met.

k Secundò specialiter arguit de anima, quòd ipsa sit per se subsistens. Et cùm dicit *anima per se operatur*, siue per se intelligit, accipitur lv *per se* solitariè, vt suprà dixi.

l Tertiò instat, probando quòd anima sit per se subsistens, quia *esse anima est esse compositi*, &c. Et hæc est ratio Thomæ, quam etiam Doctor improbat *in 4. dist. 43*.

Improbatio huius opinionis. Quartò arguit per argumentum ducens ad impossibile, probando quòd ordinari ad aliud vt ad perfectius, cuius sit pars, non impediat ipsum esse per se subsistens, arguit ergo sic: *Hæc aqua potest esse pars totius aquæ*, &c.

Quintò instat, probando quòd illæ duæ rationes prima non procedant ex diuersis mediis, quorum vnum sit commune, & aliud proprium, quia idem non repugnat eidem.

Secundo Cæli & 9. met. Auicenna cap. 4. Sextò instat, quia secundum Philosophos cœli videntur esse animati, &c. Et quòd anima intellectiua non possit informare cœlum secundùm mentem Philosophi, ostendit Doctor *in 2. dist.* 14. vbi quærit an in cœlo sit materia.

Angelus potest informare materiam. Septimò, & vltimò arguit, quia *Angelus, quandoque sumit sibi corpus*. Et sic Doctor per has duas rationes vltimas probat quòd Angelus potest informare materiam, imò secundum penultimam, quòd de facto informet secundum Philosophos, quia anima intellectiua, vt supra patuit, non informat cœlum, & tamen ipsum est animatum, non animâ sensitiuâ, nec vegetatiuâ, nec animâ nostra intellectiua; ergo erit informatum aliqua forma quæ sit quiditatiuè Angelus.

5. *Forma quomodo sit magis ens composito.* m Respondet Doctor ad omnes istas instantias. Et primò ad primam dicit quòd propositio Philosophi non intelligitur quòd forma sit magis ens, id est perfectius composito, sed magis, quoad *principalitatem, & independentiam*, &c. Et sic forma substantialis dicitur magis ens, quàm compositum, quia compositum principalius dependet ab ipsa, & ipsa respectu compositi non dependet. Est etiam independens respectu principij minùs principalis, scilicet materiæ, quæ est aliud principium, minùs tamen principale ipsius compositi.

Intelligere competit animæ, & composito. Ad secundum dicit primò, quòd intelligere competit per se animæ, vt proximo susceptiuo, toti verò composito, vt remoto susceptiuo. Et quando est anima separata, est immediatum, & primum receptiuum; quando verò est vnita est immediatum receptiuum, sed non primò, imò compositum est per se primò receptiuum, quia tunc homo per se primò intelligit, & anima vnita non primò intelligit, sed est ratio ipsi homini, vt intelligat. Quando ergo accipitur in maiore, *quod per se operatur est per se subsistens*, verum est de primo operante, quod scilicet sic operatur, quòd non est vlteriùs alicui ratio operandi illa operatione; sed anima (etsi etiam separata per se operetur, id est, solitariè sic accipiendo lv *per se*) non potest dici per se subsistens, quia composito, cuius potest esse pars principalis, potest esse ratio operandi eadem operatione: patet, quia quando est coniuncta composito compositum per animam per se intelligit.

6. n Ad tertium, primo respondet negando animam habere idem *esse*, quod est *esse* compositi, & adducit multa inconuenientia, quæ sequerentur si præcisè diceret idem *esse*, quod *esse* compositi. Primum est, quia anima ab istis ponitur imperfecta in essendo, quando est separata; sed non quando est coniuncta, quia vt coniuncta participat *esse* compositi. Si ergo dicetur simpliciter esse ipsa separata secundùm suum *esse*, esset perfecta, & imperfecta; imperfecta quia separata a composito; perfecta quia totum *esse* compositi dicit. Secundum, quia anima separata esset imperfecta in essendo, cùm tunc nihil sibi tollatur, nisi quòd suum *esse* non communicat alteri: hoc autem non dicit imperfectionem quoad *esse* animæ. Tertium, quomodo manet *esse* totius, nisi maneat totum habens illud *esse*? Si enim anima dicit totum *esse* totius compositi, ergo ipsâ separatâ manet totum *esse* compositi, quia ipsa dicit totum esse ipsius, & tamen tunc non maneret compositum. Si ergo compositum non manet, quomodo potest manere totum *esse* compositi? &c.

o Videtur ergo ista neganda, quòd *esse* animæ est idem quòd *esse* totius, &c. id est, quòd sicut anima quæ habet *esse*, est pars totius habentis *esse*, sic *esse* animæ videtur pars alterius *esse*, scilicet compositi, & per consequens anima non dicit idem *esse* compositi, quia tunc idem esset totum, & pars.

p *Ideò enim remanet in suo esse, quia esse eius est omnino incorruptibile, & per se*, id est, quòd corruptio non terminatur per se, & primò ad ipsam animam, & per accidens, id est, quòd non corrumpitur ad corruptionem alterius (sicut aliæ formæ dicuntur per accidens corrumpi, & per corruptionem corrupti. Sicut enim forma materialis per se non generatur, sed dicitur per accidens generari, quia per generationem corrupti, ita non dicitur per se corrumpi, sed tantum per accidens, quia per corruptionem totius, cuius est pars. De hoc vide Doctorem *in 2. dist.* 17. & quæ ibi exposui) videretur autem *esse* animæ corruptibile, si esset idem cum *esse* corrupti, compositum enim vere corrumpitur. Sicut enim generatio terminatur ad *esse* totius generati, ita *esse* totius corrupti est terminus, *à quo* corruptionis, & per consequens non manet, formæ vero materiales non manent in suo *esse* corrupto toto, non quia *esse* earum non fuit aliud ab *esse* compositi, quia dicunt proprium *esse*, sed quia ipsæ corrumpuntur per accidens, scilicet ad corruptionem totius. Hoc autem est, vel quia agens corrumpens per principium suum actiuum contrarium illis, attingit illas, vt contraria, vt patet de igne corrumpente aerem; vel saltem attingit compositum corrumpendo ipsum, & formæ tales sunt inseparabiles à composito in essendo: neutrum istorum verum est de anima intellectiua, nec quia sit aliquid corruptiuum ipsius per se attingendo immediatè illam, nec sequitur corruptio ipsius ad corruptionem totius compositi.

q *Potest tamen.* Hic Doctor clariùs respondet ad illa duo argumenta, quæ procedunt de *esse* animæ, distinguendo de *esse* animæ. Vno modo accipitur *esse* illud, quo aliquid primò recedit à *non esse*, & sic primò *A* recedit à *non esse* per illud quod *A* habet *esse* extra intellectum, & extra suam causam, & sic omnis forma tam materialis, quàm immaterialis habet *esse*, quia extra intellectum, & extra suam causam. Alio modo acci- 7. *Esse enim duobus modis sumitur.*

accipiendo *esse* pro vltimo actu, cui non aduenit aliquis alius actus dans *esse* simpliciter, & ipsum dicitur simpliciter habere *esse*, cui primò conuenit: est etiam quòd non sit alicui alteri ratio essendi illo *esse*, quia etsi anima habeat primò *esse*, non tamen dicitur per se subsistens, quia alteri est ratio essendi illo *esse*, quia composito est ratio essendi animatum simpliciter. Anima ergo intellectiua non dicitur subsistens, nisi impropriè, & secundùm *quid*, licèt dicatur ens, & per se ens, primo modo accipiendo *esse*. Et hoc pro responsione ad primum argumentum, scilicet, quòd per se operatum, est per se subsistens, siue ens per se, conceditur, quòd est ens per se, vel primo modo, vel secundo modo: & sic anima, quæ per se operatur, erit ens per se primo modo, non tamen secundo modo. Per eandem distinctionem patet ad secundum, quia primo modo accipiendo *esse*, *esse* formæ, & *esse* totius non est idem *esse* omnino, imò distinguuntur realiter, vt probat Doctor *in tertio, dist.* 2. Sed accipiendo *esse* secundo modo, est idem *esse* formæ, & *esse* totius, sed formæ est participatiuè, totius verò primò. Totum enim primo habet *esse* subsistens, vt suprà patuit, & pars in toto participatiuè est illud idem *esse*.

Nec potest esse in se aliquid eiusdem rationis cum illo, sicut est pars integralis homogenea cum toto homogeneo, & ideò si totum homogeneum est per se subsistens, etiam quælibet pars integralis illius homogenea erit per se subsistens, saltem quando est separata, vt clarè ostendit Doctor *in secundo, dist.* 2. *q* 9. Vide ibi multa necessaria ad hoc propositum, & maximè dubia, quæ ibi adduxi in ista materia singulariter.

8. In ista quæstione occurrunt aliqua parua, & facilia dubia contra aliqua dicta. Et primò contra hoc, quod dicit, scilicet *compositum ex materia, & forma est per se subsistens, & non ordinabile ad vlteriorem actum, siue quod perfectè, & per se continetur in prædicamento substantiæ est verè per se subsistens, & Angelus est huiusmodi*: Primò instatur contra primam partem de composito in Prædicamento Substantiæ per se, quia aut intelligit per se subsistens pro supposito formaliter prout includit negationem duplicis dependentiæ vel communicabilitatis, de quibus *in* 1. *dist.* 2. *parte* 2. *q.* 1. *& in tertio, dist.* 1. *quæst.* 1. *& in quodl. q.* 19. aut intelligit de singulari priori tali negatione. Si primò, hoc non videtur, quia illud per se non ponitur in Prædicamento Substantiæ, cùm talis negatio maximè negatio actualis dependentiæ sibi accidat. Si secundò, nec hoc videtur, quia sicut potest alteri communicari *vt quo*, ita videtur quòd possit esse forma informans, quia forma informans propriè communicatur *vt quo*, vt patet à Doctore in *vbi suprà*.

Compositum an sit per se subsistens.

Secundò, sicut materia potest esse pars alterius, ergo multò magis compositum. Antecedens patet. Consequentia probatur, quia materia minùs simpliciter dependet, quàm compositum: patet, quia compositum dependet intrinsecè à materia, & forma, materia verò nullo modo dependet, nec aliquo modo alteri inhæret, vt patet.

Materia non dependet.

Tertiò, quia illud ens videtur magis subsistens, & per se stans, quod nec alteri inhæret, nec formaliter includit aliquid quod formaliter alteri inhæret, quàm illud quod in suo *esse* essentiali includit aliquid, quod formaliter alteri inhæret. Sed materia nec formaliter inhæret, vt patet: nec formaliter includit aliquod inhærens, quia materia prima nullam formam quouis modo includit. Maior videtur manifesta, & similiter minor: ergo cùm compositum realiter, & essentialiter includat formam quæ per se inhæret, non erit ita formaliter, & essentialiter per se stans, & subsistens sicut materia: ergo si materiæ, vt magis per se stanti, quàm compositum, non repugnat posse alteri communicari, vt pars: ergo multò magis non repugnabit composito substantiali posse alteri communicari vt pars formalis.

Quartò arguitur sic: Illud magis est ens subsistens, siue per se stans, quod vltimatè terminat dependentiam omnis formæ, tam substantialis, quàm accidentalis, quàm illud quod non vltimatè terminat, imò si terminat dependentiam formæ materialis, terminat ratione alterius partis, siue ratione illius, quod vltimatè terminat. Hæc videtur clara, & manifesta, quia subsistens propriè, etsi dependeat ad aliud vt ad causam effectiuam, vel finalem, vel exemplarem, tamen nullo modo dependet, vt alteri communicabile, & illud quod terminat vltimatè dependentiam formarum materialium, tam substantialium, quàm accidentalium, semper est minùs communicabile, quam illud quod non sic terminat, imò in suo *esse* essentiali includit verè communicabile. Sed materia videtur huiusmodi, quia dependentia formarum substantialium vltimatè terminatur ad materiam primam, loquendo de formis materialibus, & quia forma accidentalis immediatè terminatur ad formam substantialem, sequitur quòd vltimatè terminetur ad materiam, & compositum non terminat huiusmodi formas materiales, nisi ratione materiæ, quia enim compositum materiale ideò terminat. Et vltrà includit in suo *esse* essentiali formam substantialem, quæ verè est communicabilis materiæ, & materia nullam includit formam; ergo materia prima est simpliciter magis subsistens, & per se stans & tamen cum hoc potest esse pars alterius materialis: ergo multò magis compositum substantiale, cùm essentialiter non sit ita subsistens poterit esse pars alterius per se. 9.

Quintò principaliter instatur sic: Si de quo minus videtur, ergo, & de quo magis, sed minus videtur, quòd essentia diuina possit alteri communicari in ratione, quasi formæ, quàm compositum: sed ipsa potest sic communicari: ergo multò magis compositum substantiale. Maior patet, quia essentia diuina, vt essentia, est magis ens per se, quàm quæcunque substantia creata, quia per Augustinum si omnis res ad se subsistit, multò magis Deus, nec aliquis de hoc dubitat, quòd essentia diuina non sit magis per se stans, licèt non incommunicabiliter, vt patet à Doctore *in primo, di.* 2. 8. 26. *& q.* 1. *quodl.*

Sextò specialiter instatur de ipso Angelo, posito quòd sit in perfecta specie Substantiæ prædicamentalis, tamen videtur, quòd non repugnet ita posse informare materiam, sicut repugnat composito materiali, quia compositum materiale includit essentialiter aliquid, cui formaliter repugnat posse informare materiam, quia includit materiã, cui repugnat aliquid informare. Et hoc modo arguit Doctor *in* 2. *dist.* 16. contra D. Bonauenturam, qui videbatur ponere in anima 10.

Opinio S. Bonauent. anima materiam, & formam, quia tunc ipſa anima non poſſet informare materiam, ſi includit materiam, vide ibi. Modò Angelus ponitur ſubſtantia omnino immaterialis, & ſic non includit materiam, cui repugnat informare, & tamen compoſito materiali non repugnat, ergo multò minus repugnabit Angelo.

Septimo, ſi de quo magis videtur ineſſe, & non ineſt, ergo nec de quo minùs. Sed magis videtur repugnare Angelo poſſe dependere ad aliud in vnitate ſuppoſiti, quam eſſe formam materiæ ipſam informantem, & perficientem: & tamen poteſt dependere non tantum ad ſuppoſitum diuinum, ſed etiam creatum, vt patet à Doctore *in tertio, diſt.* 1. ergo. Probatur maior quia Angelo magis repugnat ſuppoſitari in alio, quia vt ſic, nullam perfectionem alteri communicat, ſed imperfectionem dicit ſi ſuppoſitetur in ſuppoſito creato, quia tantùm ibi dependet non perficiendo ipſum, vt explanaui *in tertio, diſt.* 1. *&* 2. vide ibi: ſi informat materiam tunc communicat ſuam perfectionem materiæ, & hoc eſt perfectionis.

11. *Reſponſiones ad diffic.* Reſpondeo ad omnes iſtas obiectiones præmittendo aliqua. Primum, quod Doctor *in præſenti q.* non loquitur de ſuppoſito propriè dicto, ſiue formaliter, prout actu includit negationem duplicis dependentiæ, ſcilicet aptitudinalis, & actualis, de quo Doctor *in tertio, diſt.* 1. *q.* 1. *& infra q.* 19. *quodlib.* ſiue prout includit negationem duplicis communicabilitatis, ſcilicet, vt *quo*, & vt *quod*, prout Doctor loquitur *in primo, diſt.* 2. *parte* 2. *q.* 1. *& diſt.* 26. quia accipiendo ſic ſuppoſitum, ſiue per ſe ſubſiſtens, quæſtio non habet difficultatem, quia tali ſubſiſtenti ex ſua formali ratione repugnat ſimpliciter, non ſolùm poſſe communicari, vt forma informans, imò ſimpliciter repugnat poſſe communicari alteri ſuppoſito, vt clarè patuit *in* 3. *diſt.* 1. *q.* 1. & clarè patebit infrà *q.* 19. non eſt ergo concluſio de ſuppoſito formaliter ſumpto.

Secundò præmitto, quòd Doctor in iſta concluſione loquitur præcisè de natura, quæ actu non eſt ſuppoſitum, ſed de natura verè ſuppoſitabili, ſiue in ſe, ſiue in alio, id eſt, quòd loquitur de natura ſingulari nata primò, & per ſe ſuppoſitari. Et dico *primò, & per ſe* ad differentiam illius, quæ tantùm nata eſt ſuppoſitari participatiuè, ſicut pars in toto, vt ſuprà patuit: accipiendo ergo illam naturam ſingularem (ex ſua ratione nata primò, & per ſe ſuppoſitari, ſiue in proprio ſuppoſito, ſiue alieno) vt priorem ratione formali ſuppoſitationis, ſiue in illo priori, in quo non includit negationem duplicis dependentiæ, quærit Doctor an ſibi repugnet poſſe eſſe formam informantem, & materiam perficientem.

Communicabile ſumitur tripliciter. Tertiò præmitto, quòd eſſe communicabile vt *quo*, poteſt tripliciter intelligi pro nunc. Primò, quod ſit communicabile alteri non perficiendo, nec inhærendo, nec dando aliquod *eſſe*, ſed tantùm in alio ſuſtentari. Secundò, quòd ſit communicabile alteri per ſe informando, & per ſe perficiendo aliquod per ſe informabile, & per ſe perfectibile. Tertiò, quòd ſit communicabile tantùm per accidens informando, & per accidens perficiendo aliquod tantùm per accidens informabile, & perfectibile. Primo modo, quælibet natura creata in perfecta ſpecie Prædicamenti Subſtantiæ per ſe, & primò exiſtens eſt verè communicabilis. Secundo modo omnis forma ſubſtantialis eſt per ſe communicabilis materiæ. Tertio modo omnis forma accidentalis, ſiue materialis, ſiue immaterialis eſt per accidens communicabilis. Omnis natura primo modo eſt verè ſuppoſitabilis, & nulla forma ſecundo modo, & tertio modo eſt per ſe ſuppoſitabilis, quia omnis talis nata eſt eſſe pars formalis perficiens. Primo modo natura accepta non eſt nata eſſe pars alterius, nec formalis, nec materialis, quia tunc non eſſet in perfecta ſpecie Prædicamenti Subſtantiæ per ſe, quia nulla pars eſt in Prædicamento per ſe, ſed tantùm reductiuè, & participatiuè: quia per rationem illius cuius eſt pars, vt patet à Doctore *in ſecundo, diſt.* 1. *q. vlt.* Et hoc primo modo loquitur Doctor.

His præmiſſis reſpondeo ad primam inſtantiam, & concedo quòd accipitur ſuppoſitum tantùm ſecundo modo, prout ſcilicet actu non includit negationem duplicis dependentiæ. Et cùm inſtatur contra ſecundum modum per omnes inſtantias ſequentes, dico quòd ſibi repugnat informari, quia tunc eſſet neceſſariò pars eſſentialis; modò parti repugnat eſſe per ſe in genere Subſtantiæ, & in recta linea prædicamentali, ſicut ponitur compoſitum ſubſtantiale, de quo intendit concluſio. Sed ponere ipſum alteri communicari non informando, nec eſſentialiter perficiendo, ſed tantùm ibi ſuſtentari, vel ſuppoſitari non impedit ipſum eſſe per ſe in Prædicamento Subſtantiæ, quia vt ſic dicit totum, & naturam perfectam, nec aliquo modo eſſentialiter vlteriùs perfectibilem. 12.

Ad ſecundam inſtantiam negatur conſequentia. Ad probationem cum dicitur, quod materia eſt magis per ſe ſtans, ſiue ſubſiſtens, Dico, quòd ſubſiſtens poteſt tripliciter accipi. Primo pro omni eo quod nec actu, nec aptitudine alteri inhæret, nec poteſt eſſe pars alterius eſſentialis, nec includit aliquam partem propriè eſſentialem (de accidentali parte non loquor, quia ſuppoſitum ſubſtantiæ eſt pars materialis compoſiti per accidens, puta huius, *album eſt*) Secundò pro omni eo, quod nec aptitudine, nec actu inhæret alteri, nec poteſt includere eſſentialiter aliquid, quod ſit pars eius, cum hoc tamen poteſt eſſe pars eſſentialis alterius. Tertiò pro omni eo, quod nec actu, nec aptitudine poteſt alteri inhærere, nec poteſt eſſe pars alterius eſſentialis, eſſentialiter tamen includit tam partem materialem quam formalem. Primo modo ponitur Angelus per ſe ſubſiſtens; ſecundo modo ponitur materia per ſe ſubſiſtens; tertio modo ponitur compoſitum ſubſtantiale per ſe ſubſiſtens. De primo & tertio modis intelligitur concluſio de per ſe ſubſiſtente. Oporteret ergo probare quòd materia prima magis per ſe ſubſiſteret primo, vel tertio modo, & ſic haberet intentum; ſed illæ inſtantiæ præcisè probant, quòd eſt magis ſubſiſtens, ſecundo modo, quàm compoſitum ſubſtantiale, quia nihil eſſentialiter includit, quod alteri inhæreat: ſicut compoſitum includit formam ſubſtantialem (licèt illa propriè non inhæreat, quia inhærere eſt accidentaliter, & non per ſe perficere, ſiue inhærere eſt tantùm ſecundùm *quid* perficere illud, quod ſubſtantialiter in ſe eſt perfectum) & hoc modo nulla forma ſubſtantialis inhæret, vt ſuprà patuit in iſtis quodlib. Et ex his patet ſolutio ad alias inſtantias, quæ procedunt ad probandam materiam magis ſubſiſtere, quia non procedunt de *ſubſiſtere*, nec primo, nec tertio modo, ſed tantùm *Subſiſtens ſumitur tripliciter.* *Nulla forma ſubſtantialis inhæret.*

tantùm secundo modo, & hoc non est ad propositum, vt patet.

13. Ad sextum, quod procedit de Angelo, conceditur quod essentia diuina est magis subsistens, & per se stans, licèt non incommunicabiliter, quàm quæcunque natura creata. Sed postea negatur, quòd ipsa sit quasi pars alterius, nec quasi formalis, nec quasi materialis, cum in diuinis non sit pars, nec quasi pars, vt probat Doctor *in primo, dist. 5. q. 2.* sed tantùm est communicabilis tribus suppositis, nec tamen vt pars, nec quasi pars. De hoc vide prolixè in primo, *dist. 5. q. 2. dist. 16.*

In diuinis non est pars.

Ad vltimum negatur minor, quia nullo modo repugnat per se existenti in genere Substantiæ posse communicari in vnitate suppositi, vt suprà patuit, repugnat tamen posse esse partem.

Secundò principaliter instatur contra hoc dictum, scilicet quòd *essentia principij principalioris est independens respectu principiati, & respectu principij minus principalis, & secundùm hanc principalitatem dicitur magis ens, & non secundùm perfectionem.* Contrà, primò, quia forma materialis, quæ ponitur principalius principium, necessario dependet à composito, ergo respectu compositi est magis dependens, quam è contra. Antecedens patet in sequenti quæst. vbi dicit, quòd formæ materiales sunt inseparabiles à composito in essendo, imò tantùm corrumpuntur per accidens, quia per corruptionem totius compositi.

Enumerat ea quæ soluenda.

Secundò instatur, quia forma, vt in composito participat nobilius *esse*, quàm extra compositum habeat, & perfectius *esse* participat à composito, quàm compositum à forma: patet, quia *esse* compositi est perfectius esse formæ, ergo forma magis dependet à composito, quàm è contra.

Tertiò instatur, quòd non sit independens respectu principij minùs principalis, quod est materia, quia forma materialis necessariò inhæret materiæ, & non econtra, vt patet; ergo ipsa dependet in *esse* à materia, vt patet.

14. Quartò instatur, quia forma materialis nullo modo causat nisi priùs inhæreat materiæ: per hoc enim compositum est, quia forma est in materia, vt patet præsenti quæstione: ergo tunc sequitur quòd ipsa dependeat à materia, & per consequens non videtur verum dicere, quòd sit independens respectu principij minùs principalis; imò magis ècontra.

Quintò instatur, quia terminans dependentiam alterius est independens independentia opposita dependentiæ quam terminat. Hæc est propositio Doctoris *in 3. dist 1. q. 1.* Sed materia prima terminat dependentiam formæ materialis: patet, quia terminat eius inhærentiam: ergo materia prima erit independens independentia opposita dependentiæ formæ; ergo formaliter non est independens respectu materiæ.

Sextò instatur, illud est simpliciter magis independens, quod potest per se stare, quàm illud quod tantùm habet *esse* in alio; sed materia prima potest per se stare, imò non potest in alio esse, vt patet à Doctore *in 2. dist. 12. q. 2.* forma autem non potest per se stare. Et posito quòd possit per se stare, tamen conuenit sibi posse ad materiam dependere, & ipsam informare, vt patet: sed hoc simpliciter repugnat materiæ, quæ licèt possit esse pars alterius, scilicet compositi naturalis, tamen simpliciter repugnat quòd possit esse in alio, vt forma ponitur in materia.

Septimò instatur, quia materia prima præsupponitur omni generationi, cùm sit simpliciter ingenerabilis, & incorruptibilis, vt patet *primo de Generatione.* Forma autem non præsupponitur, imò forma per generationem recipit *esse* in materia, vt patet; ergo sequitur quòd materia erit simpliciter magis independens, quàm forma. Si sic, sequitur quòd erit magis ens, (accipiendo magis, secundùm principalitatem) quàm forma, quia & magis independens.

Respondeo ad istas instantias præmittendo aliqua. Primò, quòd aliud est loqui aliquid ab alio dependere in *esse*, loquendo de *esse* proprio, sic quod sit simpliciter impossibile ipsum habere aliquod *esse* sine ipso; & aliud est loqui de ipso, quod habet suum *esse* proprium, licèt postea ab alio posset dependere, quo ad aliquod *esse* sibi aduentitium. Primo modo compositum simpliciter dependet à forma, quia est simpliciter impossibile ipsum posse habere aliquod *esse* sine forma, & etiam sine materia, & licèt ab vtroque habeat *esse*, tamen magis dependet in *esse* à forma, quàm à materia, cùm perfectius esse habeat à forma, quàm à materia, vt patet. Secundo modo forma dicitur dependere à composito, & sic tantùm participatiuè, & ex hoc sequitur quòd compositum simpliciter dependeat à forma, quia quo ad *esse* eius simpliciter, forma verò dependet tantum secundùm *quid*, quia non quo ad esse eius proprium, sed tantùm aduentitium. Et similiter dico de materia, quod compositum simpliciter dependet in *esse* à materia, quia est impossibile habere *esse* sine materia, materia vero tantùm dependet à composito secundùm *quid*, quia quo ad *esse* eius aduentitium, quia tamen forma est magis ens, quàm materia, ideo forma in principalitate causandi compositum præcedit materiam. 15

Responsio ad instantias.

Compositum dependet à forma.

Secundò præmitto, quod materia, & forma possunt ad inuicem dupliciter comparari. Primò in ratione causandi compositum. Secundò, vt forma perficit materiam.

Secundo modo conceditur simpliciter quòd forma aliquo modo dependet à materia, quia vt sic aliquo modo inhæret. Et similiter materia dicitur dependere à forma, quia materia perficitur à forma. Modò perfectibile, vt perfectibile dependet à forma perficiente. Et fortè isto secundo modo magis materia dependet à forma, quàm forma à materia, sed parum de hoc curo, cùm non sit multum ad propositum principale. 16

An materia dependeat à forma, vel forma à materia.

Primo modo dico, quòd in causando compositum, nec materia dependet à forma, nec èconttra, quia nec materia accipit causalitatem à forma: nec forma à materia, sed vtraque causat secundùm propriam entitatem, & causalitatem, vt patet à Doctore *in 2. & in 3.*

Tertiò præmitto, quòd loquendo de causis intrinsecis, illud quod est in se formaliter magis ens, & perfectius ens, magis dicitur causare, vt patet, quia forma substantialis est simpliciter magis ens, & perfectius ens, quàm materia, sequitur quòd magis, & perfectius causat compotum, quam materia, & quia compositum in suo *esse* proprio magis dependet à forma, quàm à materia, sequitur quòd forma erit magis dependens respectu ipsius principiati: & dicitur etiam

respectu

respectu materiæ independens non absolutè, sed tantùm in causando. His præmissis, patet solutio ad omnes instantias.

Tertiò principaliter dubitatur de hoc, scilicet, quòd *pars integralis homogenea totius, vt separata habet esse æquè perfectum, cum illo esse, quod potest participare.*

Quartò, videtur multum dubium, scilicet, *quod per se operatur est per se subsistens, quòd hoc est verum de primo operante*, quod sic, scilicet operatur, quod non est vlteriùs alicui ratio operandi illa operatione.

Quintò dubitatur de illa ratione, quam facit in primo articulo, scilicet, *cuilibet actui simpliciter per rationem propriam, vel conuenit aptitudo ad per se informandum, vel repugnat informare.* De essentia non est dare primum.

Sexto, & vltimo dubitatur de illa responsione ad principale argumentum, quæ non videtur euacuare rationem, quia oporteret probare quod prius non sit necessaria ratio conuenientiæ. Sed de his difficultatibus pro nunc non curo aliter insistere, sed subtiliores, & me in via Doctoris acutiores inueniant media ad propositas difficultates, &c.

QVÆSTIO X.

An Deus poßit species in Eucharistia conuertere in aliquid præexistens.

D. Thom. 3.*p.q.*75.*art.*4.*&* *q.*76. *art.*2. Scot. 4. *d.*10.*q.*1. D.Bona.*q.*1. Rich. *art.*1.*q.*1. Varro *d.*11. Henr. *quodl.*9.*q.*9. *&* *quodl.*4.*q.*12. Ægid.*Theor.*1.*&* 34. Suar. 3.*p.to.*3.*disp.*50.*t.*10.

1. D secundum quæsitum, an Deus posset species in Eucharistia conuertere in aliquid præëxistens. Arguitur quòd non, quia non potest aliquid conuerti in aliud, nisi habeat aliquid commune, istæ species non habent aliquid commune cum aliquo præexistente: ergo, &c. Maior probatur, si nihil maneret commune: ergo esset istarum specierum annihilatio, & non conuersio. Minor probatur, quia istæ species non habent substantiam subiectam, nec etiam materiam: quæ est primum subiectum in his, quæ transmutantur ad inuicem. *Argum. Ratio in primo Phy. sic. & 3. de ge. & 7. Met. & 12. eiusdem. & alibi sæpè.*

Contrà: natura potest istas species conuertere in aliquid non præexistens: ergo Deus potest illas conuertere in aliquid præexistens. Antecedens patet, quia istæ species conuertuntur per actum nutritionis in substantiam nutriti: ita quòd ex eis virtute naturæ generetur caro non præëxistens: quia si præëxistens, magis habetur propositum. Consimiliter ex eis virtute ignis posset generari ignis: & virtute Cœli posset generari aliquod animal per putrefactionem. Probatio consequentiæ: magis videtur potentia diuina posse super istas species vt conuertendas in præexistens, quàm potentia naturæ in non præëxistens, quia potentia excedit potentiam in infinitum, præëxistentia termini, & non præëxistentia non variant rationem termini in infinitum: ergo, &c.

2. Quæstio ista non quærit generaliter de possibilitate totalis conuersionis vnius in aliud, sed specialiter de conuersione inter tales terminos: de quibus est specialis, & propria difficultas.

Ad cuius solutionem propriam videndum est primò, si in istis terminis, de quibus quæritur, sit aliqua specialis ratio impossibilitatis ad conuersionem totalem.

Et hoc videndum est primò ex parte illius termini *à quo*, qui dicitur quantitas separata. Secundò ex parte termini *ad quem*, qui intelligitur per hoc, quod est aliquid præëxistens. Tertiò ex parte conuersionis, qualis est ista conuersio: puta si illa secundùm quòd tangit argumentum, sit annihilatio.

COMMENTARIVS.

1. Ro maiori intelligentia huius quæstionis, præmitto aliqua de isto termino, *conuersio*. Nam aliquid conuerti in aliud potest multipliciter intelligi.

Primo, quod *A* conuertatur in *B*, ita quod remaneat ratio formalis *A*, & dicatur verè conuerti in *B*, & talis conuersio est impossibilis, quia tunc sequeretur quod *A* esset formaliter *B*. *Aliquid conuerti in aliud potest multipliciter intelligi. Nota diligenter.*

Secundo, quod *A* terminatur in *Z*. Sic quod totaliter annihiletur, & in eodem instanti, quo *A* annihilatur, immediatè succedat *B*, non præëxistens, sed quod in eodem instanti mutatur in *B*. & hoc modo Deus annihilando vnum Angelum,

& in

& in eodem inſtanti creando alium, diceretur vnum Angelum conuertere in alium, ſcilicet per annihilationem vnius, & per creationem alterius immediatè ſuccedentis, & talis conuerſio eſt poſſibilis; quia ſicut Deus poteſt annihilare lapidem in inſtanti *C*, ita in eodem inſtanti poteſt creare Angelum, & tunc diceretur lapidem conuerti in Angelum.

Tertiò poteſt intelligi *A* conuerti in *B*, non ſecundum totum, nec categorematicè, nec ſyncategorematicè, ſed præcise ſecundùm vnam partem, ita quòd conuertatur in totum non acceptum categorematicè, nec ſyncategorematicè, ſed præcise acceptum ſecundùm vnam partem, ita quòd talis pars, in quam fit conuerſio non ſit præexiſtens, & hoc modo terra conuertitur in aquam, ita quòd in eodem inſtanti, quo forma ſubſtantialis terræ (loquendo de forma partis) deſinit eſſe, forma ſubſtantialis aquæ (loquendo de forma partis) incipit eſſe in eadem materia, in qua erat forma terræ, & talis conuerſio eſt poſſibilis, etiam per agens naturale, vt patet.

2. Sed an forma terræ poſſit conuerti in formam aquæ præexiſtentem, ita quòd in eodem inſtanti, quo forma partis terræ deſinit eſſe, ſuccedat in eadem materia terræ forma aquæ præexiſtens? Dico, quòd talis conuerſio non eſt poſſibilis per agens naturale, ſed benè per agens ſupernaturale, quia eſt impoſſibile agens naturale ſeparare formam ab vna materia, & inducere eandem formam in alia materia.

Quartò poteſt intelligi *A*, ſecundùm totum categorematicè acceptum, conuerti in *B*, ſecundum totum categorematicè acceptum, & hoc in *B* non præexiſtens: & hoc modo terra dicitur conuerti in aquam, ita quod in eodem inſtanti, quo forma totius terræ deſinit eſſe, immediatè ſuccedit forma totius aquæ, ita quòd in eodem inſtanti, quo agens corrumpit terram ſecundùm *eſſe* totius, ſiue ſecundùm formam totius, in eodem inſtanti generet aquam ſecundùm *eſſe* to-

Nota. tius, quod tunc fit quando corrumpit formam partis terræ, & inducit formam partis aquæ in eadem materia terræ; quia ſic aqua ſecundùm *eſſe* totius dicitur generari, ex hoc; quòd forma partis aquæ, inducitur in materia terræ per agens, vt patet à Doctore *in 4. diſt.* 1. *q.* 1. ita terra ſecundùm *eſſe* totius, dicitur deſinere *eſſe*, ex hoc, quòd ſeparatur forma partis terræ à materia terræ, & hæc conuerſio eſt poſſibilis per agens naturale.

Sed an hoc modo accipiendo *totum*, poſſit totum conuerti in totum præexiſtens, ita quod in eodem inſtanti, quo terra ſecundùm *eſſe* totius deſinit eſſe per aliquod agens ſuccedat in eodem loco definitiuo *eſſe* totius aquæ præexiſtens? Dico quòd hoc eſt poſſibile per agens ſupernaturale, vt infrà patebit, ſed non per agens naturale, quia agens naturale non poteſt aliquid corrumpere, niſi generando aliud; non enim poſſet conuertere terram in aquam, niſi corrumpendo terram, & nouam aquam generando.

Quintò poteſt intelligi *A* conuerti in *B*, ſecundùm *eſſe* totius, & hoc ſyncategorematicè, 3.
ſcilicet ſecundùm totum, & ſecundùm omnes partes totius: & hoc modo ſi lapis deſineret eſſe ſecundùm omnem partem ſui, & in eodem inſtanti ſibi ſuccederet in eodem loco, puta lignum, ita quòd lignum, nec ſecundùm totum, nec ſecundùm aliquam partem ſui præexiſteret, ſed ſecundùm omnem partem ſui de nouo inciperet eſſe, & hoc modo diceretur totum ſyncategorematicè conuerti in totum ſyncategorematicè, & talis conuerſio eſſet tantùm poſſibilis per agens ſupernaturale, vt infrà patebit: nullo enim modo eſt poſſibilis per agens naturale, quia agens naturale, ſiue corrumpendo, ſiue generando neceſſariò præſupponit aliquid præexiſtens, ſcilicet materiam. Deus autem poſſet in inſtanti *A* annihilare lapidem ſecundùm omnem ſui partem, & in eodem inſtanti poſſet creare lignum ſecundùm omnem ſui partem in eodem præcisè loco, in quo erat lapis. Sed an poſsit totum ſyncategorematicè conuerti in aliud totum ſyncategorematicè præexiſtens, ita quòd lapis totaliter de- .1
ſinat eſſe, & in eodem inſtanti, quo deſinat eſſe fiat lignum, præexiſtens in eodem loco definitiuè, in quo erat ſubſtantia lapidis? Dico, quòd hoc eſt benè poſsibile per diuinam potentiam, ſed non per agens naturale, vt infrà patebit.

Sextò poteſt intelligi *A* conuerti in *B*, intelligendo per *A* quantitatem molis, quæ præcisè ſit in loco palmali, & intelligendo per *B* corpus quantum, puta lapidem, an talis quantitas poſsit conuerti in lapidem, ita quòd in eodem inſtanti, quo talis quantitas deſinat eſſe, ſuccedat lapis in eodem præcisè loco, in quo erat talis quantitas, loquendo de lapide præexiſtente, & ſic diceretur quantitatem conuerti in lapidem præexiſtentem. Eſt ergo in propoſito ſpecialis difficultas de quantitate ſeparata in Euchariſtia. An ſcilicet Nota.
poſſet conuerti in corpus Chriſti præexiſtens, ita quòd illa quantùm ad ſuum *eſſe*, ſiue categorematicè, ſiue ſyncategorematicè deſinat eſſe, & in eodem inſtanti, quo deſinit eſſe corpus Chriſti per diuinam potentiam, poſsit ſuccedere in eodem præcisè loco, in quo erat talis quantitas, & ſic debet intelligi titulus quæſtionis. Et iſta quæſtio eſt ſpecialis, & alia ab illa quæ eſt poſita in 4. diſt. 10. vbi quæritur. An panis poſsit conuerti in corpus Chriſti.

S C H O L I V M.

Nullam eſſe repugnantiam, quin ſpecies conſecrata, ſeu quantitas ſeparata conuerti poſsit in aliquid præexiſtens. Probatur: quia conuerſio eſt poſsibilis, quando vterque terminus eſt in perfecta obedientia conuertentis, tam quoad eſſe, *tam quoad ſecundò quodlibet creatum ſecundùm ſe totum & ſecundùm quodlibet eius poteſt ſuccedere alteri creato in eadem præſentialitate. Non loquitur Doctor de conuerſione ſtrictè ſumpta, in qua aliquid remanet commune vtrique termino, vt patet ex eius ſecunda ratione. De quo 4. d. 11. q. 2. vbi idipſum notaui. vide ibi q. 3. multa de conuerſione totali.*

3. DE primo [a] dico, quòd non eſt aliqua ſpecialis ratio impoſſibilitatis in quantitate ſeparata, quin ipſa poſſit æquè conuerti in quodcunque, ſicut poſſet aliud creatum,

creatum vbi ponitur conuersio totalis esse possibilis, hoc potest ad præsens breuiter ostendi sic, illud agens æquè potest quemcunque terminum in quemcunque totaliter conuertere, quod in virtute sua actiua habet vtrumque terminum æque totaliter, quantùm ad *esse*, & *non esse*, & etiam quodlibet necessariò concomitans vtrunque terminum in essendo; Deus habet quæcunque duo creata æque isto modo in sua potestate, siue potentia actiua: ergo, &c. Maior primò exponitur sic: totum aliquando tenetur categorematicè, & significat idem, quod perfectum ex partibus: aliquando syncategorematicè, & significat idem, quod quælibet pars. In generatione substantiæ secundùm Phil. 1. *de Gener* conuersio est totius in totum. Hoc intelligitur primo modo, quia tam corruptum, quàm generatum est per se vnum, & ideò vere totum. In generatione verò secundùm *quid*, qualis est in alteratione, vel augmentatione, ibi generatum non est per se vnum secundùm Phil. 7. Metap. c. 6. *Non fit*, inquit, *quale*, *sed quale lignum*, *nec quantum*, *sed quantum lignum*: & ideò ibi genitum non est verè vnum.

In 4. d. 11. q. 1. & in 2. d. q. 1. Conuersio est possibilis ei, qui habet vtrunque terminum in sua potestate per- fecte. Tex. 10. & 21. vide 1. & 5. Phy. & 1. de Gen. Tex. c. 31

In proposito verò intelligitur conuersio totalis, siue totius in totum accipiendo totum syncategorematicè: vtpote, quòd sic conuertatur compositum in compositum, vt materia in materiam, & forma in formam. Maior sic exposita probatur: quia agens, quod æquè habet in virtute sua actiua vtrunque terminum conuersionis, quantùm ad aliquid partiale in eo æquè potest vnum in alterum conuertere conuersione partiali: sicut enim generans, quod habet in virtute sua actiua formam huius corrupti, & formam huius geniti, potest illud in illud conuertere conuersione partiali, quæ est secundùm formam, sic illud agens, quod æquè habet in virtute sua formam huius corrupti, & formam huius geniti, æquè potest partialiter conuertere istud in illud, corrumpendo, vel generando, ergo pari ratione, agens, quod æquè habet in virtute sua actiua vtrunque terminum istum, & vtrunque illum, & hoc quantùm ad quodlibet vtriusque, & quantùm ad quodlibet necessariò concomitans vtrunque in essendo, quæ potest vtrobique istum terminum conuertere in illum, conuersione totali, tale autem agens est Deus.

Habens in sua potestate æquè formam & materiam, secundum vtranque potest conuertere.

Secundò sic [b], eodem modo potest aliquid conuerti in aliquid, quo modo illud potest succedere isti, nunc autem, virtute diuina potest quodcunque creatum secundùm se totum, & quodlibet eius, succedere alteri creato: ergo, &c.

COMMENTARIVS.

4. a DE *primo*. Hîc Doctor dicit quòd non est aliqua specialis ratio impossibilitatis in quantitate separata, quin ipsa possit æquè conuerti in quodcunque, sicut posset aliud creatum, vbi ponitur conuersio totalis esse possibilis. Et sic primo modo exponit, quòd *totum* potest capi dupliciter, scilicet categorematicè pro toto resultante ex partibus, & syncategorematicè, scilicet pro ipso toto, & pro qualibet eius parte.

Totum potest capi dupliciter.

Primo modo in generatione Substantiæ, est conuersio totius in totum secundùm Philosophum, 1. de Gener. tex. com. 10. *Est* (inquit) *igitur generatio simplex, & corruptio non congregatio, & separatio, sed quoniam transmutatur hoc in hoc totum.* Et ibi Commentator: *Generatio simpliciter est transmutatio rei, secundùm totum ex hoc in hoc, vt hæc aqua in hunc aërem.* Hoc idem patet tex. com. 25. *Corrumpitur ergo totum categorematicè, & in eodem instanti generatur aliud totum categorematicè, quod succedit ipsi corrupto,* & addit, quòd totum substantiale corrumpitur per se, & generatur per se: quia tale totum est vnum ens per se distinctum à partibus. Et hoc dicit ad differentiam totius per accidens, siue geniti, siue corrupti per accidens, quia tale genitum non est per se vnum, secundùm Philosophum, 7. Metaph. tex. commen. 32. *Non enim fit quale, sed quale lignum, nec quantum, sed quantum lignum.* Vult dicere, quòd quale non est aliquod totum distinctum à subiecto, & accidente, quia totum per accidens, nihil aliud est, nisi partes vnitæ, quicquid Commentator ibi dicat. Nam ibi vult, quòd qualitas non generetur per se, sed generatur corpus habens qualitatem aliquam. Et similiter forma generabilis non generatur per se, & quo ad hoc benè dicit, quia forma partis propriè non dicitur generari per se, vt patet *in 2. dist.* 17. Si verò Comment. sic intendit, quòd in cõposito naturali non sit aliqua tertia entitas absoluta, quæ per se primò generetur distincta à partibus, vt ipse tenet 1. Phys. c. 17. in hoc Com. est negandus.

Videtur ergo dicendum, quòd secundùm Philosophum, nec quale, nec quantum est vnum ens per se, quod generetur, sed benè substantia composita est vnum ens per se distinctum à suis partibus. Et loquendo de toto categorematicè, siue per se, siue per accidens, non est præsentis speculationis, quia per agens naturale tale totum, siue per se, siue per accidens potest conuerti in totum. Sed est specialis difficultas de toto syncategorematicè, an tale totum per diuinam potentiam possit conuerti in quodcunque totum. Et quia *in 4. dist.* 10. *q* 2. probauit Doctor generaliter de quolibet ente, videlicet, quòd quodlibet ens per diuinam potentiam possit conuerti in quodlibet, hîc verò specialiter probat de quantitate separata, qualiter ipsa per diuinam potentiam potest conuerti in quodlibet ens, & hîc loquitur de conuersione non alicuius in præexistens, quia hoc pertinet ad secundum articulum,

ie[illegible] de conuersione totius, quod totaliter desinit esse in aliquid, quod de nouo inceperit esse, vt [illegible] probat ergo quomodo quantitas potest conuerti in quodlibet per diuinam potentiam, & probatio stat in hoc: Illud agens æque, potest quamcunque formam in quamcunque totaliter conuertere, quod in virtute sua actiua habet vtrunque terminum æque totaliter quantum ad *esse* illius termini, & *non esse*, & etiam quodlibet necessario concomitans vtrunque terminum in essendo. Sed Deus habet quæcunque duo creata isto modo, æque in potestate sua, siue in potentia actiua.

6 *Expositio tituli quæstionis.*

b Secundo modo sic: *Eodem modo potest conuerti aliquid in aliud, quomodo illud potest succedere isti*: patet ista, quia eo modo, quo *B*, potest succedere ipsi *A*, eodem modo *A* potest conuerti in *B*: potest autem *B* succedere ipsi *A*, vel omnibus mediis præmissis in exponendo titulum quæstionis, vel aliquibus illorum modorum, cum eisdem mediis, si *A* potest conuerti in *B*. Sed in proposito virtute diuina potest quodcunque creatum, secundum se totum, & quodlibet eius succedere alteri creato: ergo quodcunque creatum, secundùm se totum, & quodlibet eius, potest conuerti in quodlibet creatum. Patet minor, quia ex quo Deus habet omne creatum in potestate sua, quantùm ad *esse*, & *non esse* ipsius, sequitur quòd potest facere illud, secundùm se totum succedere alteri creato; sic intelligendo, quòd in eodem instanti, quo vnũ creatum desinit esse virtute diuina, aliud creatũ incipit esse, & per consequẽs succedere illi creato desinenti esse. Et sic patet quomodo virtute diuina quodlibet ens, secundùm se totũ, & quodlibet eius potest conuerti in quodlibet ens, saltem disiunctiuè, sic intelligendo, quòd accipiendo hoc ens, puta lapidem, potest lapis virtute diuina conuerti in hominem, in Angelum, in cœlum, in qualitatem, & in huiusmodi; patet, quia Deus potest annihilare lapidem, & in eodem instanti creare Angelum, vel cœlum, vel qualitatem. Et sic facere Angelum succedere lapidi annihilato, & sic lapis dicitur conuerti in Angelum.

S C H O L I V M.

Ponit tria argumenta contra conclusionem positam, & soluit clarissimè quod ait ad tertium, absolutum posse conuerti in relatiuum, & ècontra. Videtur quòd intelligendus, sit de respectu extrinsecus adueniente, vel si de alio respectu loquatur, intelligi debet de conuersione mediata, quia respectus intrinsecus adueniens non est producibilis nisi ad productionem fundamenti: vt habet Doctor 1. q. n. 15.

An corporeum conuertibile sit in incorporeum, vel è contra.

Contra [c] istud obiicitur, primò sic: quia secundùm hoc Deus posset æquè conuertere substantiam corpoream in substantiam incorpoream, & vnam incorpoream in aliam, sicut potest conuertere vnam corpoream in aliam corpoream. Consequentia patet, quia potentia diuina æque habet terminum vtrobique, sed consequens est falsum. Hoc probatur primò per Augustinum super Gen. 7. *Omne corpus in omne corpus posse mutari non defuerunt, qui assererent: corpus autẽ aliquod conuerti in animam, fierique naturam incorpoream, nec quemquam sensisse scio: nec fides habet.* In eod. lib. c. 20. expressiùs habet idem: *Omne*, inquit, *corpus in omne corpus mutari, credibile est: quodlibet autem corpus posse mutari in animam credere absurdum est.* 4.

cap. 12.

Præterea. Boëtius lib. de duabus naturis, & vna persona Christi, in parte, qua disputat contra Eutychen dicit: *neque corporea substantia in incorpoream mutari potest: nec incorporeæ in se inuicem proprias formas mutant: solæ enim in se mutari possunt, quæ habent vnius naturæ subiectum commune.* Hæc ille.

Secundò instatur contra istam rationem, quia cùm non solùm substantiæ creatæ, sed quæcunque creata æque subsint virtuti diuinæ: sequeretur quòd si aliquod creatum posset Deus totaliter conuertere in aliud creatum, quòd hoc possit æquè de quibuscunque creatis: & tunc sequuntur multa, quæ videntur inconuenientia: puta quòd substantia posset conuerti in accidens, & ita posset fieri, & inhærens, & absolutum posset conuerti in respectiuum: & ita posset habere duos terminos, & pari ratione è conuerso, in vtraque conuersione.

Tertiò instatur contra istam rationem: quia quòd agens in virtute actiua habeat totaliter vtrunque terminum non infertur, nisi quòd potest totaliter istum destruere, quod est creare: sed hoc creare, & illud annihilare non est conuertere hoc in illud: ergo, &c.

Ad ista. Ad primum [d] intentio Augustini ibi est probare, quòd anima in prima productione non sit producta de aliquo corpore, sicut ipse procedit: & primò per viã diuisionis de singulis corporibus; & tandem summatim de omni corpore, per illud quod allegatum est. *Corpus conuerti in animam*, &c. *Productio autem primaria non habet opus miraculosum, sed talis est, qualis competit rebus productis.* Non vult ergo negare: quin Deus posset conuertere corpus in animam: sed vult dicere, quòd hoc in prima rerum productione non sit factum, vel non potuit fieri secundùm modum illius productionis: quia illa non erat miraculosa, sed correspondens naturis rerum productarum, hoc est de intentione Augustini ibidem. 5.

Corpus cõuerti posse in animam & è contra.

Si verò

Si verò arguatur ex verbis Auguſtini quia dicit, omne corpus poſſe mutari in omne corpus, ſed non in animam: non eſt autem primum poſsibile, niſi per omnipotentiam diuinam: ergo nec ſecundum per illam eſt poſsibile: quod eſt propoſitum.

Impoſſibile ſumitur dupliciter.

Reſpondeo: ſi aliquid eſt impoſſibile, vbi concurrunt multæ rationes impoſſibilitatis, quodcunque aliud, vbi deficit aliqua illarum rationum comparatum ad illud, poteſt dici poſſibile non abſolutè, ſed reſpectu huius, verbi gratiâ: Si lapidem eſt impoſſibile videre, & animal excæcatum eſt impoſſibile videre, & catulum ante nonum diem impoſſibile eſt videre. In iſtis ſemper poſterius eſt poſſibile reſpectu prioris: quia non remanet ratio illa, quæ eſt præcipua reſpectu impoſſibilitatis in priori.

Ignis quare non conuertibilis in Cœlum.

6. Patet diſcurrendo [e] per rationes impoſſibilitatis in iſtis exemplis ad propoſitum, vt ignem conuerti in Cœlum, multas habet rationes impoſſibilitatis: puta quia non habent iſta corpora principia tranſmutandi ſe inuicem, cuiuſmodi ſunt qualitates actiuæ, & paſſiuæ formaliter, vel virtualiter oppoſitæ.

Animam conuerti in corpus, quo ſenſu impoſſibile.

Non etiam habent ſubiectum receptiuum tranſmutationis ad inuicem, non propter iſtas rationes ſolas eſt impoſſibile corpus conuerti in animam, ſed propter aliam rationem repugnat, quæ, ſcilicet eſt, quod vnum eſt extenſum, aliud non: & ſic non conueniunt in aliquo, quod eſt manere commune in tranſmutatione vnius corporalis in aliud: quia corporale non tranſmutatur in aliud, niſi per alterationem, quæ recipitur in corporali, & modo extenſo, & ita nec vt productum producitur niſi vt extenſum & habens modum extenſi.

Æs non poteſt naturaliter conuerti in lapidem.

Ad aliam auctoritatem [f] quæ eſt Boëtij: dico quòd intentio ſua eſt, quòd non ſunt conuertibilia in ſe inuicem niſi quæ habent materiam communem; nec hæc omnia, ſicut ait ibi: ſed ea tantùm, quæ in ſe facere, & pati poſſunt. Vnde dicit ibidem, quòd non poteſt æs in lapidem permutari; ergo non loquitur de quacunque conuerſione poſſibili Deo, ſed de conuerſione, quæ requirit materiam communem: imò & vltra hoc etiam, qualitates actiuas, & paſſiuas oppoſitas. quæ ſufficiunt ad conuerſionem merè naturalem: quia aliter intelligi non poteſt, quòd æs non poſſet conuerti in lapidem, niſi de conuerſione naturali, & non quacunque: ſed immediata.

7. Si obiicias, quòd ſic [g] intelligendo dicta ſua non poteſt haberi concluſio, quam intendit probare, ſcilicet quòd humanitas non poſſet conuerti in deitatem: quia ſecundùm prædicta, ex præmiſſis ſuis non poterit prædicta concluſio concludi niſi de conuerſione immediata, quæ poſſet fieri virtute naturæ, de tali conuerſione non fuit contradictio inter ipſum, & Eutychen.

Diuinitas quare non poteſt cauſari.

Reſpondeo: ratio Boëtij in præmiſſis ſuis non plus concludit, quàm quod dictum eſt ſuprà, ſcilicet quòd natura humana non poteſt conuerti in diuinitatem tali conuerſione, quæ requirit ſubiectum commune, & principia agendi, & patiendi mutuò in conuerſis: ſed vt habeatur concluſio, quam intendit, ſcilicet quod per nullam potentiam poteſt humanitas conuerti in diuinitatem: oportet addere iſtam propoſitionem: *diuinitas non minùs excedit actiuam potentiam quamcunque cauſatiuam in ratione termini, quàm vnum ens naturale excedit quamcunque potentiam naturalem comparatum ad aliud ens naturale.* Patet hæc propoſitio: quia cùm diuinitas ſit infinita, & incauſabilis; nullo modo poteſt eſſe terminus potentiæ cauſatiuæ: quodcunque autem creatum poteſt eſſe terminus potentiæ cauſatiuæ: & hoc non tantùm abſolutè, ſed comparatum ad quodcunque aliud ens creatum, tanquam ſuccedens illi, tunc fiat argumentum Boëtij per locum à maiori: ſi per totam potentiam creatam non poteſt æs immediatè mutari in lapidem: ergo magis, vel æquè non poteſt per quamcunque potentiam actiuam natura creata conuerti in diuinitatem.

8. h Ad illud de ſubſtantia & ente abſoluto, conced. poteſt concluſio quæ infertur, quòd ſubſtantia poteſt conuerti in accidens, & ens abſolutum in ens reſpectiuum: non tamen ſequitur, quòd ſubſtantia inhærebit manens ſubſtantia: quia vterque terminus conuerſionis habebit proprium modum eſſendi ſibi correſpondentem, ita quòd terminus *à quo* ſi fuerit ſubſtantia, habuit modum per ſe eſſendi: terminus autem *ad quem* iſtius conuerſionis, ſi fuerit accidens, habebit proprium modum ſibi correſpondentem, ſcilicet *eſſe in alio*: non ergo ſubſtantia exiſtit in alio ſed ſubſtantiæ per ſe enti, tanquam termino *à quo*, ſuccedit ens in alio tanquam terminus *ad quem*.

... & econtra.

... tiuum & econtra.

Conſimiliter de ente abſoluto & reſpectiuo. Ad tertium dici poteſt [i], quòd non improbat conuerſionem totalem quantitatis, nec etiam in aliquid præexiſtens. ſed ſi ali

aliquid improbat, improbat generaliter conuersionem totalem, quæ tamen in ista quæstione supponenda videtur: & illa supposita, difficilia declaranda essent.

COMMENTARIVS.

7. c *Contra istud obijcitur.* Hic Doctor contra hanc conclusionem, scilicet *quodlibet ens, secundum se totum syncategorematicè potest conuerti in quodlibet*, instat tribus mediis.

Primò, quia tunc Deus posset conuertere substantiam corpoream in spiritum: patet, quia tam spiritus quam corpus, quo ad totum eius *esse*, & *non esse*, sunt in potestate diuina, & per consequens potest annihilare corpus, & in eodem instanti creare spiritum succedentem corpori annihilato, & per consequens posset corpus conuerti in spiritum, quod est contra Augustinum, & Boetium.

d Respondet Doctor primò exponendo literam Augustini, &c.

Nota pro intelligentia huius literæ, quòd quando dicit quòd *in prima rerum productione non est opus miraculosum*, debet sic intelligi, quòd quamuis prima productio rei, puta animæ, sit immediatè à solo Deo, non tamen propriè dicitur opus miraculosum, quia illud opus, quod communiter recipit primum *esse* rei, non dicitur miraculosum, vt etiam patet de anima intellectiua, quæ quamuis immediatè sit à solo Deo, non tamen dicitur miraculosè creari. Sed illud propriè dicitur esse miraculosum, quod præsupponit *esse* rei, in quo immediatè recipiatur, quod tamen à nulla natura creata, nec mediatè, nec immediatè potest esse. Et hoc modo charitas, & alij habitus infusi, dicuntur propriè opera miraculosa, quia nec a natura habente illos, nec ab aliqua causa, secunda ponuntur in *esse* tali naturæ.

Habitus infusi sunt opera miraculosa.

8. Dicit ergo Doctor quòd productio primaria non est opus miraculosum, sed est talis qualis competit rebus productis.

Secundò nota, quòd cùm dicit, quòd *anima in prima productione non est producta de aliquo corpore*, ly *de aliquo corpore* non notat causam materialem intrinsecam; sicut dicimus, quòd substantia fit de substantia, sed magis notat oppositum; sicut dicimus, quòd ignis fit ex ligno, tanquam ex opposito; & quomodo hoc, exposui super primo, *dist. 2. parte secunda, q. vltima.* Sic in proposito, quòd anima non fit de aliquo corpore tanquam ex opposito, puta, quod immediatè succedat corpori corrumpendo, sicut dicimus quòd ignis fit de ligno tanquam ex opposito, quia in eodem instanti, quo lignum consumitur, generatur ignis, quia in eodem instanti, quo forma ligni desinit esse in materia ligni, forma ignis incipit ibi esse. Si ergo anima fieret de aliquo corpore, tanquam ex opposito, tunc in illo instanti, quo anima crearetur in aliqua materia, forma corporis desineret esse, quod tamen est falsum, quia ipsa anima præsupponit formam corporis organizati. Non posset ergo anima immediatè succedere alicui corpori, secundùm totum suum *esse*, nisi illud corpus totaliter desineret esse, & per consequens productio prima ipsius animæ, esset simpliciter miraculosa. Non vult ergo negare Augustinus quia Deus posset conuertere corpus in animam, scilicet annihilando tale corpus, & in eodem instanti creando animam: sed vult dicere quòd hoc in prima rerum productione non sit factum: patet, quia in eodem instanti, quo anima Adæ fuit creata, de qua loquitur ibi specialiter Augustinus, non fuit creata de aliquo corpore, sic, quòd in eodem instanti, quo fuit creata, aliquod corpus fuit annihilatum, cui immediatè succederet, & hoc, quoad intellectum Augustini.

Quomodo anima non sit de aliquo corpore.

Super Gen. 7. cap 4.

e *Patet discurrendo per rationes impossibilitatis, in istis exemplis ad propositum, &c.*

Nota cùm dicit in litera ista, quòd *ideò ignis non potest conuerti in cœlum, nec ècontra, quia cœlum non habet principia transmutandi*, scilicet qualitates actiuas, vel passiuas. Hoc debet sanè intelligi, quia secundùm Doctorem principium transmutandi substantiam, puta principium corrumpendi, vel generandi substantiam, non est aliqua qualitas actiua, sed tantùm substantia, vt subtiliter probat *in 4. dist. 13.* & hoc modo cœlum habet principium transmutandi; patet, quia Sol secundùm substantiam suam causat aliam, & aliam formam substantialem, non tantùm numero differentem, sed etiam specie, secundùm quòd approximatur alij, & alij materiæ: sed qualitates actiuæ, & passiuæ sunt principium transmutandi, quoad dispositiones præuias generationi, & corruptioni: nam caliditas in igne est principium disponendi lignum frigidum, ita quòd corrumpit frigiditatem in ligno, & inducit caliditatem, & tandem forma ligni corrumpitur, & inducitur in materia ligni forma substantialis ignis: & sic frigiditas in ligno dicitur qualitas passiua, pro quanto lignum frigidum patitur à calido, & vincitur ab eo. Si verò calidum vincatur à frigido, tunc calidum haberet rationem passiui, & frigidum rationem actiui. Vult ergo Doctor quòd illa quæ sunt ad inuicem transmutabilia via naturali, non tantùm habeant principia actiua, & passiua, scilicet principium actiuum generandi substantiam, & passiuum quo substantia nata est corrumpi. Sicut ignis habet principium generandi formam substantialem ignis in materia ligni, & lignum habet principium passiuum, secundùm quod forma ligni nata est corrumpi: sed etiam requiritur quod talia transmutabilia ad inuicem, scilicet. secundùm eorum *esse* substantiale, quod sunt transmutabilia ad inuicem, secundùm qualitates actiuas, & passiuas, quæ sunt dispositiones præuiæ: quia nullum agēs naturale immediatè agit in pa[illegible] priùs disponendo ipsum, secundum qualitat[illegible]as, quibus idipsum disponit, nec aliquod passum potest immediatè transmutari, secundùm formam substantialem ab aliquo agente naturali, nisi priùs disponatur, & recipiat qualitates conuenientes formæ generandi: licèt ergo cœlum habeat materiam eiusdem rationis, cum materia istorum inferiorum, vt patet à Doctore *in 2. dist. 14.* & per consequens, quantùm est de se posset passiuè transmutari: quia tamen nullam qualitatem actiuam, vel passiuam habet, ideo nullo modo potest transmutari ab agente naturali: potest tamen actiuè transmutare materiam istorum inferiorum ab vna forma ad aliam formam, quia etsi 9.

Nota.

etsi non habeat qualitates actiuas formaliter, habet tamen virtualiter, hoc sufficit, & si esset transmutabile passiuè ab agente naturali, esset tamen susceptiuum qualitatum corporalium.

10. *Notabilis declaratio qualitatum actiuarum & passiuarum.* Nota secundò, quòd dicit de qualitatibus actiuis, & passiuis formaliter, vel virtualiter. Qualitates actiuæ, & passiuæ formaliter sunt illæ, quæ mutuò formaliter se expellunt, sicut caliditas, & frigiditas. Et nota quòd caliditas in igne, dicitur qualitas actiua pro quanto est ratio formalis causandi caliditatem in ligno frigido, ita quòd caliditas formaliter causata opponitur frigiditati ligni, & ipsam expellit tantùm formaliter, & non actiuè. Et hoc modo caliditas in igne posset dici virtualiter opponi frigiditati ligni, quia est ratio producendi in ligno caliditatem, quæ formaliter opponitur illi frigiditati, quia aliquid opponi virtualiter alteri est habere in virtute sua effectum, qui formaliter opponitur illi alteri, vt suprà patuit *in primo, dist. 2 parte 1. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11.* Hoc idem dico de frigiditate, puta in terra, si esset fortior caliditate, puta aëris, tamen frigiditas in ligno, & caliditas in igne dicuntur esse qualitates oppositæ formaliter, quia vna ex sua ratione nata est opponi formaliter alteri, & ècontra; & sic possunt dici qualitates oppositæ formaliter, scilicet formaliter, & virtualiter modo præexposito. Sed caliditas in igne, tantùm opponitur virtualiter humiditati ligni, si tamen illa caliditas sit ratio formalis producendi siccitatem formaliter oppositam humiditati; quia videtur continere virtualiter effectum formaliter oppositum humiditati.

11. Nota etiam, cùm dicit, quòd *cœlum, & ignis non habet obiectum receptiuum transmutationis ad inuicem.* Si intelligit, quòd cœlum non habet materiam receptiuam formæ ignis, quantùm est ex parte illius materiæ, hoc non videtur, quia materia cœli est eiusdem rationis cum materia ignis, vt suprà dixi. Si verò intelligit quòd materia cœli non potest transmutari ab igne, quia ignis non posset abiicere formam cœli à tali materia, hoc verum est, quia ex quo forma cœli à solo Deo est immediatè creata, ab ipso, etiam solò potest immediatè corrumpi, vt patet à Doctore *in 2. distinct. 14.* Ex his patet quomodo corpus non potest conuerti in animam. Tum, quia anima non est nata pati ab aliquo corpore, secundùm aliquas qualitates passiuas corporales tantùm (sed benè nata est pati, secundùm qualitates spirituales, & recipi à corpore, saltem vt causa partialis speciem intelligibilem, & actum intelligendi, vt patet *in primo, distin. 3. quæst. 7.* Imò, & Angelus natus est sic pati, de quo minus videtur, vt patet à Doctore *in secundo, distin. 3. q. 10. & dist. 9. & in 4. dist. 45.*) vt patet. Tum etiam, quia anima non habet aliquam materiam, & non propter istas duas rationes, corpus non potest conuerti in animam, nec ècontra, quia omne agens naturale, agit tantùm in corpus, & per consequens agit in extensum; anima autem est omnino inextensibilis. *Quomodo corpus non possit conuerti in animã.*

12. f *Ad aliam rationem,* Doctor soluendo auctoritatem Boëtij, dicit quòd loquitur tantùm de conuersione eorum ad inuicem, quæ habent materiam communem; & sic ignis virtute naturali, dicitur conuerti in aërem, pro quanto forma ignis desinit esse, & forma aëris immediatè inducitur in materia ignis, quæ forma aëris immediatè succedit formæ ignis. Similiter aër dicitur conuerti in ignem, pro quanto forma aëris desinit esse, & in materia illius in eodem instanti, quo forma aëris desinit esse, inducitur forma ignis. Talia ergo habentia materiam communem sunt virtute naturali ad inuicem conuertibilia, loquendo semper de conuersione totius in totum accipiendo *totum* tantùm categorematicè, & non syncategorematicè. Si totus ignis syncategorematicè conuerteretur in aërem, sic quod etiam materia ignis desineret esse, tunc ignis, & aër non diceretur communicari in materia communi; tunc enim ignis, & aër communicant in materia communi, pro quanto materia ignis recipit formam aëris, & materia aëris recipit formam ignis. Et addit quòd etiam non omnia quæ habent materiam communem, sunt ad inuicem conuertibilia, loquendo de conuersione immediata, quæ tantùm fit per vnam transmutationem. & hoc virtute agentis naturalis, patet, quia licèt æs, & lignum habeant materiam communem, non tamen ab agente naturali potest æs immediatè conuerti in lignum, ita quòd in eodem instanti, quo forma æris desinit esse, immediatè inducatur ab agente naturali forma ligni in materia æris, licèt fortè possit conuerti mediatè, scilicet per multas transmutationes, puta, quia æs primò transmutetur in terram, & terra in lignum, &c.

Et nota quòd illa sunt ad inuicem, immediatè conuertibilia ab agente naturali, quæ habent qualitates actiuas, & passiuas. Sicut ignis immediatè potest conuerti in aerem, quia ignis est calidus, & siccus, aër vero calidus, & humidus.

q *Si obiicias, quod sic. Intelligendo dicta sua,* &c. & sic Boëtius per hoc non probat quòd intendit probare contra Eutichem, scilicet quod humanitas non potest conuerti in Deitatem, quia apud Eutichem non sequeretur humanitas, quia non communicat cum Deitate in materia communi, nec in qualitatibus actiuis, & passiuis: ergo non potest conuerti in Deitatem, quia nec hoc modò corpus communicat cum anima, & tamen corpus virtute diuina potest immediatè conuerti in animam, vt suprà patuit. 13. *Solutio auctoritatis Boetij.*

Respondet specialiter Doctor quòd ratio Boetij in præmissis suis non plus concludit, quàm quod dictum est suprà, scilicet quòd natura humana non potest conuerti in Deitatem tali conuersione, quæ requirit subiectum commune, & principia agendi, & patiendi mutuò in conuersis. Si tamen ex dictis Boetij volumus concludere esse simpliciter impossibile humanitatem posse conuerti in Deitatem, etiam per diuinam potentiam poterit concludi per argumentum à maiori, & hoc præsupponendo aliqua. *Responsio.*

Primò, quòd diuinitas non minus excedit actiuam potentiam, etiam increatam in ratione termini, scilicet producibilis, quam vnum ens naturale excedit quamcunque potentiam naturalem comparatam ad aliud ens naturale puta comparando æs ad lignum, sic quòd vtrunque comparetur ad potentiam actiuam naturalem, ita quòd Deitas non minus excedit potentiam actiuam increatam in ratione producibilis, comparando illam ad aliud ens, puta ad humanitatem, quàm æs in ratione causabilis excedat totam potentiam actiuam creatã, vt comparatur ad aliud ens, puta ad lignum. Sequitur ergo, si tota natura creata non potest immediatè conuertere lignum in æs, scilicet corrumpendo *Nota.*

 lignum,

lignum, & in materia ligni immediatè inducere formam æris, quæ tamen sunt causabilia, & corruptibilia virtute creata, & etiam ad inuicem conuertibilia, licet non immediatè: multò magis sequitur quòd etiam virtute diuina humanitas non potest, nec immediatè, nec mediatè conuerti in Deitatem, ita quòd Deitas succedat ipsi humanitati cum sit omnino incausabilis, & omne quod alteri succedit, siue mediatè, siue immediatè est causabile. Et sic patet intentio Boetij.

14. num. 4. Secundo principaliter * arguit contra illam rationem, quia tunc videtur sequi quòd Deus posset immediatè conuertere substantiam in accidens, cùm vtrunque subsit virtuti diuinæ, tam quoad *esse*, quàm quoad *non esse*. Et sic, si substantia conuerteretur in accidens, ipsa posset fieri inhærens, sicut & accidens. Et similiter posset conuertere absolutum in respectiuum propter causam superiùs dictam, & ita absolutum posset habere duos terminos, & sic absolutum esset respectiuum.

Quid sit conuerti substantiam in accidens.

h Et patet responsio ex supradictis, quia substantiam conuerti in accidens est substantiam desinere esse, & accidens immediatè causari succedens ipsi substantiæ desinenti esse: sed si substantia sic conuerteretur in accidens, ita quòd substantia sit realiter accidens, & non desineret esse formaliter, & realiter accidens, tunc substantia esset formaliter inhærens, sed casus est impossibilis, sicut quod homo conuertatur in asinum, sic quod maneat homo, & sit formaliter & quiditatiuè asinus, sed bene homo potest conuerti in asinum, sic quod asinus potest immediatè succedere homini desinenti esse. Per idem patet ad illud de absoluto, & respectiuo: potest enim Deus conuertere lapidem in similitudinem, quia in eodem instanti, quo annihilat lapidem potest immediatè creare duo alba, inter quæ oritur similitudo, & sic talis similitudo in eodem instanti, quo lapis desineret esse, succederet lapidi desinenti esse.

Tertio principaliter instat * contra illam rationem, quia quod agens in virtute actiua, &c. *num. 4.*

i Respondet Doctor quod hæc ratio non improbat specialiter conuersionem totalem quantitatis in aliquid de nouo sibi succedens, nec in aliquod præexistens, sed si aliquid improbat, improbat generaliter conuersionem totalem, scilicet quod aliquod totum syncategorematicè non posit conuerti in aliud. Sed hoc in præsenti quæstione supponitur tanquam verum; scilicet quod Deus potest aliquod totum syncategorematicè conuertere in aliud, puta lapidem in Angelum, annihilando scilicet ipsum lapidem, & creando Angelum succedentem lapidi annihilato: hoc probatur *in quarto, dist.* 10 Licèt ergo generaliter concedatur quòd Deus posit conuertere totaliter aliquid in aliud, est tamen specialis difficultas an posit conuertere ipsum in aliquod sibi succedens, vel in aliquod præexistens, & sic ex supradictis patet primus articulus.

Deus potest conuertere lapidem in Angelum annihilando lapidem.

SCHOLIVM.

Quoad secundum articulum, supposito secundùm fidem, quòd non repugnet ex parte termini præexistentis fieri conuersionem, Ægidius in huius possibilitatis declaratione ait totum conuerti in totum per hoc, quòd materia termini à quo, *informetur forma termini* ad quem, *& identitas formæ infert identitatem materiæ, & hic conuertitur totum in totum, materia in materiam, & forma in formam. Refutatur quod ait, materiam hanc fieri illam eo, quòd informatur forma illius,* 1. *ex Arist.* 2. *Si de materia panis educeretur forma corporis Christi, non ideò hæc materia est ista, vel conuerteretur in illam. Tertiò, materia eadem esse sub oppositis formis: ergo sicut non est diuersa ad diuersitatem formarum, nec erit eadem ex identitate formæ, & ratio est, quia forma est quid posterius, ad cuius variationem, vel vnitatem, non sequitur variatio vel vnitas prioris.*

DE secundo principali [k] conceditur communiter, quòd non est aliqua ratio specialis impossibilitatis ad istam conuersionem in præexistentia termini *ad quem*: 9.
quia in Eucharistia ponitur panis conuerti in corpus Christi præexistens. Huius autem crediti possibilitas declaratur vno modo sic: Deus quia non agit vt instrumentum, cùm sit primum agens, ideò potest agere non per motum, & sic sequitur, quod potest formam destructam eandem reducere, & hoc in eadem materia: nam ideo prohibetur forma eadem redire actione alicuius agentis creati, quia illud agens agit per motum, qui cùm sit successiuus, non potest idem redire.

Ægidius de Roma in Theorematibus Theor.

Vlteriùs, Deus respicit materiam vt est *quid*, & vt sic, est indistincta: quamcunque ergo formam potest ponere in hac materia, eandem potest ponere in quacunque materia. Ex istis duobus declaratis arguitur: quia Deus potest formam destructam eandem reducere in suam materiam, ex primo: & per consequens ex secundo potest illam formam in quamcunque materiam reducere: & pari ratione formam manentem in materia propria, potest eandem in quamcunque materiam inducere: sed ad identitatem formæ in numero sequitur quod eadem sit materia: ergo Deus potest facere quod quæcunque materia fiat hæc materia, sicut potest facere quòd fiat sub hac forma: potest ergo Deus facere, quod forma corporis Christi ponatur in materia panis, sicut potest facere quòd materia panis fiat sub hac forma, & sic ista materia conuertitur in materiam illius corporis & forma in formam, & totum in totum.

Assumpta

Assumpta multa in ista deductione declarantur diffusè: sed declarationes illæ causa breuitatis possunt omitti: imò istam deductionem breuiando, vis eius in hoc videtur stare: compositum *A* conuerti totaliter in compositum B est potentiale. *A* informari forma ipsius *B* hoc autem est possibile, ergo, &c. Prima probatur, quòd potentiale ipsius *A* informari forma ipsius *B* est istud potentiale fieri illud: quia identitas formæ concludit identitatem materiæ: & ita conuertitur *A* in *B*, non solum forma in formam, sed materia in materiam, & è contra. Probatio secundæ: quia potentiale ipsius *A*, & potentiale ipsius *B* est quid indistinctum, & sic in hoc, & in illud potest eadem forma induci ab agente respiciente illud potentiale, vt est *quid*.

Isto modo breuiando istam deductionem non videtur necessarium esse ad propositum, illud, quod ibi tangitur, de reditione formæ destructæ.

10. Contra istud [l] materia tota, vt est *quid*, sub qua ratione Deus attingit in agendo, aut intelligitur esse eadem identitate numerali, aut tantummodò eadem, quia eiusdem rationis: Si primo modo, hoc videtur falsum: & contra Arist. 12. Metaph. c. 2. *Tex. 27.* *horum*, inquit, *quæ sunt in eadem specie diuersa, supple sunt principia, non specie: sed quia singularium aliud tua materia, & species & mouens, & mea: ratione autem vniuersali, eadem.*

Si etiam sit eadem [m] numero materia *A*, & materia *B*: ergo cùm forma *A* non possit educi de materia *A*, quia materia *A* iam actu habet illã formã, pari ratione non poterit educi de materia *B*. Intelligatur per *A*, corpus Christi, & per *B*, panis: si de materia panis educatur forma corporis Christi, nõ propter hoc materia panis fiet materia corporis siue conuertetur in eam: quia materia quadam prioritate est prior forma, secundùm Aug. 12. *Confess. c.* 16. Esse vtique aliquid non formatum potest formari, quod autẽ non est, non potest: sic ergo est prior materia, quàm illud, quod ex ea fit: & in l. 13. c. 18. *Cùm aliud sit Cœli & terræ materies, aliud Cœli & terræ species. Materiam quidem de nihilo omnino: mundi autem speciem de informi materia: simul tamen vtrunque fecisti:* & secundum illud † 1. *Metaph* in fundamento naturæ non est aliquid distinctum, &c.

Si de materia panis educeretur forma corporis Christi, non ideò hæc materia fieret illa, vel cõuerteretur in illam. Al. 2.

Et per rationem: [n] quia ipsa materia est eadem sub oppositis formis: forma autem non potest sine ipsa manere: Nunc autem ad variationem posterioris non sequitur variatio prioris: non ergo, si hæc forma recipiatur in aliqua alia materia, sequeretur quòd illa fieret ista: nam ibi non est nisi inductio formæ in materiam, quæ priùs eam non habuit: materia autem transiens à priuatione ad formam, non propter hoc fit materia, quæ ipsa priùs non fuit.

Si autem intelligatur secundo modo, quòd quæcunque materia vt *quid*, est eadem: hoc est eiusdem rationis, ex hoc non sequitur quòd forma, quæ est ista materia, posset eadem numero simul inesse illi: sed tantummodò quòd aliqua eiusdem rationis cum ea, hoc autem non sufficit ad habendum intentum.

COMMENTARIVS.

15. k DE *secundo articulo principali*, qui est, an sit possibile quòd quantitas separata possit conuerti in aliquid præexistens, vt in corpus Christi actu præexistens. Hîc Doctor adducit primã opinionẽ Ægidij de Roma in Theorematibus suis, *Theoremate primo*, qui concordat cũ Doctore quoad conclusionem, videlicet, quod est possibile, quantitatem separatam conuerti in corpus Christi præexistens, sed discordat in modo probandi eandem conclusionem, quem modum Doctor improbat. Adducit ergo primò probationem ipsius Ægidij, & præsupponit duo. Primò, quòd Deus non agit per motum, cùm sit simpliciter primum agens, & per consequens potest eandem formam distinctam reducere in eadem materia, in qua priùs fuit; nam ideò prohibetur eadem forma redire actione alicuius agentis creati, quia agens creatum agit per motum, qui motus cùm sit successiuus non potest idem numero redire. Vult ergo quòd forma acquisita per motum, si est destructa, non potest eadem numero redire, nisi & idem motus numero, per quem prius fuit acquisita, possit redire. Sed hoc est impossibile secundum Ægidium. Secundum est, quòd Deus respicit materiam, vt est *quid*, & vt sic est indistincta. Nam materia, vt *quid* accepta secundum hanc opinionem consideratur præcise, vt est omnino indistincta, & per consequens consideratur vt simpliciter prior omni forma, quia materia distinguitur per aliam, & aliam formam, quia per aliam, & aliam formam ponitur alia, & alia materia, & vltrà materia vt *quid* accepta est simpliciter indifferens ad omnem formam, & sic indifferenter potest recipere quamcunque formam, & per consequens agens recipiens materiam vt *quid*, potest inducere in eam quamcunque formam.

Opinio Ægidij.

16. Istis præsuppositis, probat Ægidius quòd Deus potest conuertere qualitatem separatam in corpus Christi præexistens. Nam ex primo præsupposito Deus potest formam destructam eandem reducere in suam materiam. Et ex secundo præsupposito potest illam formam in quamcunque materiam inducere, cùm omnem materiam respiciat, vt *quid*. Et pari ratione formam manentem in materia propriè potest eandem in quamcunque

Probatio Ægidij, & Doctoris.

[illegible] materiam inducere. Sed ad identitatem [illegible] numero sequitur quod eadem sit materia, ergo Deus potest facere, quod quæcunque materia fiat hæc materia, sicut potest facere quod fiat sub humana forma, potest ergo Deus facere, quod forma corporis Christi ponatur in materia panis, sicut potest facere, quòd materia panis fiat sub humana forma. Et sic illa materia conuertitur in materiam illius corporis. Et forma in formam, & totum in totum. Et vis huius rationis in

Nota.

hoc videtur stare, compositum, puta *A* conuerti totaliter in compositum, puta *B*, est potentiale *A* informari forma ipsius *B*, hoc autem est potentiale; ergo prima probatur, scilicet, quod si potentiale, puta materia lapidis informetur forma ligni, tunc tale potentiale fit illud, puta fit forma ligni patet, quia identitas formæ numeralis concludit identitatem materiæ, ita quòd materia, vt sub tali forma dicitur præcisè eadem numero identitate numerali talis formæ. Et ita conuertitur *A* in *B*, non solùm forma in formam, sed materia in materiam, & e contra, scilicet *B* conuertitur in *A* nam si materia lapidis actu fiat sub forma ligni, tunc est eadem numero identitate illius formæ, & sic materia, quæ desinit esse sub forma lapidis, dicitur conuerti in materiam ligni, pro quanto fit sub forma ligni, & habet præcisè eandem identitatem numeralem, quam & forma ligni habet, & per consequens forma lapidis conuertitur in formam ligni, & sic totum in totum. Et sic patet hoc primum quomodo scilicet compositum idem numero potest conuerti in aliud compositum. Probatio secundæ, quomodo scilicet Deus potest conuertere panem in corpus Christi, quia materia panis, & materia corporis Christi consideratæ vt *quid*, sunt simpliciter quid indistinctum. Et sic tam in materia panis, quàm in materia corporis Christi potest eadem forma induci ab agente respiciente eandem materiam vt *quid*, & sic Deus potest formam corporis Christi inducere in materiam panis, & sic corpus Christi fiet panis, & similiter formam panis potest inducere in materiam corporis Christi, & sic panis fit corpus Christi, vt conuertitur in illud. Et similiter dico de quantitate separata, quia Deus potest illam inducere in materiam corporis Christi.

12. *Contra illud.* Hîc Doctor improbat positionem illam, & dicit, quod omnes materiæ, puta materia Francisci, Ioannis, Benedicti, & huiusmodi, vt *quid*, vel sunt præcisè vnum numero, aut sunt eiusdem rationis, puta quia conueniunt in materia communi, sed numero distinctè. Si primo modo, instat multipliciter probando quòd tales materiæ, vt *quid* non sunt idem numero. Et primò, quia est contra Philosophum 12. *Met. cap. 2. tex. com. 27.* qui sic dicit: *Eorum quæ sunt in eadem specie diuersa sunt principia non specie, sed quia singularium aliud materia tua, & species, scilicet,* forma, *& mouens, scilicet,* efficiens, *& mea materia, ratione autem vniuersali eadem.* Et sic patet quomodo materia Francisci est alia numero à materia Ioannis, similiter, & forma Francisci est alia numero à forma Ioannis. Si dicatur quòd illa diuisio materiæ numeralis est præcisè per aliam, & aliam formam. Contra hoc sic arguit, quia materia est prior forma, ergo in illo priori alia est materia Francisci, & alia est materia Ioannis, vt magis, & clariùs infrà patebit.

Scotus improbat opinionem Aegidij.

m Secundò subtiliter probat, quòd si materia, puta ligni, & materia puta lapidis, & huiusmodi, vt *quid* accepta essent idem numero, tunc forma ligni non posset educi, quia eam actu habet. Quod enim educitur de potentia alicuius actu non est, nec potest esse in illo, nec etiam sic forma lapidis posset educi de materia ligni, patet, quia ex quo eadem materia ligni, & eadem materia lapidis sunt eadem numero, sequitur quòd materia ligni actu haberet illam, supple materiam lapidis, quod est impossibile.

Tertiò probat quòd etiamsi de materia panis educeretur forma corporis Christi, non propter hoc de materia panis fieret materia corporis Christi, nec per consequens materia panis conuerteretur in materiam corporis Christi, vt iste Aegidius intendit, quòd scilicet sic intendit, quòd ideò materia panis conuerteretur in materiam corporis Christi, quia si forma corporis Christi educeretur de materia panis, ita quòd reciperetur in materia panis, tunc materia panis esset eadem numero cum materia corporis Christi, quam identitatem numeralem haberet præcisè per formam corporis Christi inductam in materiam panis. Et propter talem identitatem numeralem dicit materiam panis conuerti in materiam corporis Christi. Sed Doctor probat quòd etiamsi forma corporis Christi educeretur de materia panis, quod non propter hoc, modo materia panis esset idem numero cùm materia corporis Christi. Et ratio Doctor stat in hoc, quia ex quo materia panis est prior forma corporis Christi, in illo priori habet propriam vnitatem numeralem; & similiter materia corporis Christi est prior tam forma corporis Christi, quàm forma panis, & in illo priori habet propriam vnitatem numeralem; & sic materia panis, & materia corporis Christi, vt sunt priores forma, tam corporis Christi, quàm panis, sunt numero ab inuicem distincta, ergo materia panis per hoc quod recipit formam corporis Christi, non fit materia corporis Christi, cùm nec materia panis, nec materia corporis Christi habet suam propriam vnitatem à tali forma: nec similiter si in materia corporis Christi induceretur forma panis, non propter hoc materia corporis Christi fieret materia panis, quia materia corporis Christi, & materia panis non habent propriam vnitatem numeralem ab vnitate numerali formæ panis, cùm materia sit prior forma; & sic in illo priori sicut habet propriam entitatem numeralem, & realem, & realiter distinctam à forma, vt probat Doctor *in 2. d. 12. quæst. 1.* Ita habet propriam vnitatem. Sicut ergo materia non habet propriam entitatem à forma, cùm sit posterior, ita nec propriam vnitatem. Quòd autem materia sit prior forma probat auctoritate, & ratione. Vnde Augustinus 12. Confess. cap. 16. *Esse vtique aliquid non formatum potest formari, aut quod non est non potest.* Vult dicere, quod *esse* materiæ actu non habens formam potest informari tali forma, & per consequens erit prius forma, quia omne formabile aliqua forma est prius ea; & quod non habet esse non formatum, siue quod non habet *esse* formabile non potest formari, hoc idem patet, lib. 13. cap. 18. *Cum aliud*, inquit, *sit cœli, & terræ materies, aliud cœli, & terræ species, id est, forma, materia quidem de nihilo omnino* supple creata est, *mundi autem speciem de informi materia, simul tamen vtrunque fecisti.* Hæc

18.

Probatio Doctoris.

Hæc ille. Ex quo patet quòd ſi forma mundi eſt facta de materia informabili, quòd materia illa ſaltem prius natura fuit illa forma. Et ſecundum illud primi Met. tex.comm. 17. in antiqua tranſlatione. *in fundamento naturæ non eſt aliquid diſtinctum*, quod debet intelligi de diſtinctione, quæ eſt per formam, vt ſatis patet *in 2. diſt.*12.*q.*1.

19. n Probatur etiam per rationem, quia illa materia, puta materia ligni eſt eadem ſub oppoſitis formis, quia eadem materia, quæ actu eſt ſub forma ligni, manens eadem poteſt fieri ſub forma ignis, prius corruptâ formâ ligni. Cum ergo materia poſſit manere ſine forma, & forma non poſſit manere ſine materia, ſequitur quòd materia ſit prior forma: nunc autem ad variationem poſterioris non ſequitur variatio prioris. Non ergo ſi hæc forma reciperetur in aliqua materia, ſequeretur quòd illa materia fieret illa, nam ibi non eſt niſi inductio formæ in materiam, quæ materia prius eam non habuit, materia autem tranſiens à priuatione alicuius formæ ad illam formam, non propter hoc talis materia ſit illa materia, quæ præfuit ſub forma ad quam tranſit.

Si intelligatur ſecundo modo, ſcilicet, quod quæcunque materia, vt *quid* eſt eadem, hoc eſt eiuſdem rationis, patet quòd non ſequitur quòd forma quæ eſt in illa materia, puta forma panis quæ eſt in materia panis poſſet eadem numero ſimul ineſſe alij materiæ, ſed tantummodò vt aliqua forma eiuſdem rationis cum ea: puta aliqua forma panis poſſit ineſſe alij materiæ: ſed hoc non ſufficit ad habendum intentum ſecundum Ægidium, qui ex hoc vult quòd totum dicitur conuerti in totum, puta *A* in *B*, quia cùm potentiale *A* ſit ſub forma *B* tunc materia *A* ſit materia *B* & per conſequens forma *A* ſit forma *B* & ſic *A* ſit *B* &c.

SCHOLIVM.

Explicat tripliciter aliquid in præexiſtens conuerti poſſe. Primò in id, quod fuit, nunc tamen non eſt; & hoc eſſe poſsibile patet, quia non eſt aliud, quàm Deum poſſe idem numerò reproducere. Secundò, in præexiſtens manens ſimpliciter in eſſe *præhabito, addita tamen ſibi quadam nouitate, & hoc modo videtur corpus Chriſti manens in eodem* eſſe *ſimpliciter, per conuerſionem fieri præſens ſpeciei panis. Tertiò, in præexiſtens, ita vt nulla habeatur nouitas, nec in* eſſe *eius, nec in aliquo poſteriori eius, & hoc modo videtur poſsibile quantitatem conuertibilem eſſe in præexiſtens. Contra ſecundùm modum ponit vnum argumentum, & duo contra tertium modum conuerſionis.*

11. VLteriùs o quantùm ad iſtum articulum dico, quòd dupliciter poteſt intelligi conuerſionem fieri in præexiſtens Vno modo, ſcilicet in illud, quod aliquando fuit, ſed nunc non manet: alio modo in præexiſtens, quod ſcilicet præfuit, & nunc in eodem *eſſe* manet. *Dupliciter poteſt aliquid conuerti in præexiſtẽs.*

Et hoc ſecundum adhuc dupliciter intelligitur. Vno modo, quòd manens ſimpliciter in *eſſe* præhabito, tamen aliqua nouitate ſuperaddita illi *eſſe*, ſit terminus nouæ conuerſionis, puta quòd ibi ſit noua præſentia illius termini alicui, cui priùs non fuit præſens. Alio modo, quòd ibi non ſit aliqua nouitas, nec in ipſo *eſſe*, nec in aliquo poſteriori.

De iſtis tribus intellectibus per ordinem eſt videndum. Primus non habet aliquam difficultatem magis de termino præexiſtente, hoc eſt, quòd aliquando præfuit, quàm de non præexiſtente, niſi iſtam, ſi Deus poteſt deſtructum idem numero reparare, quod conceditur ab omnibus Catholicis, nec mirum, quia non eſt ibi contradictio. *Deus poteſt deſtructum idẽ numerò reparare.*

De alio autem intellectu præexiſtentiæ, quòd ſcilicet in eodem *eſſe* manet eſt amplior difficultas: quia nulla mutationum, de quibus loquitur Philoſophus, 5. *Phyſ* videtur poſſe poni ad terminum præexiſtentem ſic. Primus verò intellectus ſubdiuiſionis eſt ſecundus principalis, qui videtur poſſibilis, quia ita videtur de facto ponendum in Euchariſtia; corpus enim Chriſti præhabens, & retinens idem *eſſe* ſimpliciter, per iſtam conuerſionem ſit de nouo præſens ſpeciei panis: & conſimiliter poſſet poni de quantitate conuertenda in præexiſtens, quia non eſt aliqua repugnantia ex parte termini *ad quem*. *Tex.7. & inde.* *Corpus Chriſti præexiſtens ſimpliciter ſit præſens ſpeciei panis.*

12. Contra iſta arguitur. p Primò contra iſtud, quod dicitur de Euchariſtia, & hoc ſic: ſecundum illud aliquid eſt per ſe terminus *ad quem* conuerſionis, ſecundùm quòd ſuccedit termino *a quo*, ſed, per te, corpus ſuccedit pani ſecundùm iſtam præſentiam, quam habet de nouo, & non ſecundùm *eſſe* ſubſtantiale: ergo eſt per ſe terminus, ſecundùm quòd habet illam præſentiam, vel ſecundùm quòd ſit præſens: ſed ſic eſſe præſens non dicit formaliter ſubſtantiam, nec aliquid ſubſtantiale: quia eadem ſubſtantia, per te, manens non fuit priùs præſens, & nunc eſt præſens: ergo per ſe terminus *ad quem* conuerſionis in Eucharia non eſſet ſubſtantia, & per conſequens iſta

conuerſio

conuerſio non eſſet tranſubſtantiatio; quia tranſubſtantiatio eſt tranſitio vnius ſubſtantiæ in aliam.

Quare genitum eſt, vbi fuit corruptum. Præterea, ſecundò arguitur contra illud, quod dicitur, hoc eſſe poſſibile de quantitate. Primò ſic, ideò genitum eſt vbi priùs corruptum fuit quia ratio locandi, quæ eſt quantitas, manet eadem in vtroque; ſic etiam in Euchariſtia, quod fuit ratio locandi panem, manet idem in conuerſione, & per hoc, corpus Chriſti, quod eſt terminus conuerſionis, poteſt poni ibi eſſe, ſiue habere præſentiam talem: ergo per oppoſitum, ſi non manet illud, quod fuit in termino *à quo* ratio locandi, ſequitur quòd terminus *ad quem* non eſt ibi, vel non habebit talem præſentiam, ſed ſi quantitas conuertatur in aliquid, patet quòd ratio locandi non manet: quia quantitas fuit illa ratio locandi.

Præterea. Si per conuerſionem quantitatis in aliud, aliud fieret hîc præſens, ſequeretur quòd illud eſſet hîc tali modo eſſendi, quali modo conuerſum habuit hîc præſens eſſe, ſed conuerſum, quod eſt quantitas, fuit localiter circumſcriptiuè: igitur terminus *ad quem* conuerſionis eſt hîc localiter, ex quo videntur ſequi duo impoſſibilia. 13.

Impoſſibilia quæ videntur ſequi ex eo, quod vnum corpus ſit localiter in pluribus locis. Primò, quòd idem ſit ſimul in duobus locis localiter. Conſequentia probatur, quia terminus, qui fit hîc localiter, poteſt manere in ſuo proprio loco localiter, ſicut corpus Chriſti nunc manet localiter in Cœlo: conſequens autem, quòd idem ſit ſimul in duobus locis localiter videtur inferre multa impoſſibilia, puta quod idem ſimul moueretur, & quieſceret: quia poſſet ibi moueri, & hîc quieſcere. Similiter, quod idem ſimul calefieret, & frigefieret, ſi hîc habeat approximatum ignem, ibi aquam. Similiter idem eſſet continuum, & non continuum: ſi hîc habeat diuidens partem à toto, & ibi non. Similiter idem erit ſimul mortuum & viuum, ſi animal habeat ibi corruptiuum inferens mortem, & hîc non habeat, ſed quæcunque neceſſaria, & ſufficientia ad ſalutem.

Secundum impoſſibile principale ſequens ex hoc, quod terminus conuerſionis ſit hîc localiter, eſt iſtud, quod duo corpora poſſent eſſe ſimul in eodem loco. Conſequentia probatur: tum quia conuertitur iſtud in duo corpora, qua ratione eſt hîc localiter vnum, & aliud: tum quia conuertatur iſtud in aliquod maius: illud maius ſi ſit hîc localiter, par erit cum parte: conſequens autem, ſcilicet quod duo corpora ſint ſimul, videtur Ariſtoteles probare eſſe impoſſibile, ex intentione 4. *Phyſic.*

SCHOLIVM.

Ad primum, explicat non requiri ad tranſubſtantiationem quòd terminus ad quem *ſecundùm ſubſtantiam propriè ſuccedat termino* à quo, *quia hîc inciperet corpus poſt* deſinere *panis, ſufficit ergo quòd ſuccedat ſecundùm illud, quòd de nouo habet, id eſt, ſecundùm præſentiam, neque dicitur tranſubſtantiatio, quòd ſubſtantia producatur; ſed quia vna ſubſtantia deſinente altera ei ſuccedit ſaltem ſecundùm aliquàm nouitatem. Ad ſecundum contra tertium modum de conuerſione quantitatis, oſtendit non requiri, quòd maneat eadem ratio locandi tertium* à quo *in terminum* ad quem, *quia de facto quantitas panis non eſt ratio locandi corpori Chriſti. Ad tertium, non oportet terminum* ad quem *habere eundem modum eſſendi cum termino* à quo, *quia corpus Chriſti non eſt circumſcriptiuè ſub ſpeciebus, ſicut fuit panis Videtur ſecundùm mentem Doctoris ad conuerſionem vt ſic, ſufficere quòd vnum deſinat, & aliud ex intentione conuertentis ſuccedat, eſto nihil ſit commune vtrique termino. Vide Schol. 4. diſt. 11. q. 2.*

Non ſuccedit alteri propriè, quod non incipit poſt illud. AD iſta. Ad primum ſi terminus per ſe tranſubſtantiationis eſt ſubſtantia, & ſecundùm *eſſe* ſubſtantiæ, vt arguitur, cùm corpus ſecundùm *eſſe* ſubſtantiæ non ſuccedit pani, propriè loquendo de ſucceſſione, quia etſi habeat *eſſe* poſt *eſſe* panis, non tamen incipit habere illud *eſſe* deſinente pane: quod videtur neceſſarium ad hoc, quòd propriè diceretur ſuccedere ibi in *eſſe*: alioquin poſſet dici Sol ſuccedere vermi corrupto, quia habet *eſſe* ſuum poſt *eſſe* vermis. Neganda eſt ergo illa propoſitio *ſecundùm hoc aliquid eſt per ſe terminus* ad quem, *ſecundùm quod ſuccedit termino* à quo; quia ſecundùm idem eſt priùs, & nunc manens, & per conſequens alteri propriè non ſuccedens corpus Chriſti, diceretur terminus eſſe *ad quem* tranſubſtantiationis. Et hoc ideò, quia illa non eſt productiua termini *ad quem*: ſed tantummodò conuerſiua alterius in ipſum ſecundùm autem illud *eſſe*, non dicitur propriè ſuccedere termino *à quo*, ſicut priùs dictum eſt: poſſet tamen iſta concedi, quòd ſecundùm illud eſt nouitas in termino *ad quem*, ſecundum quod ſuccedit termino *à quo* accipiendo propriè *ſuccedere* 14.

& tunc

& tunc concedi potest, quòd non esset hîc nouitas in termino, nisi secundùm istam præsentiam, secundùm quam nunc verè, & realiter est hîc, & priùs non fuit hîc dum substantia panis fuit hic.

15. Ad secundum dico, quòd nunc corpus Christi est, vbi fuit panis: nec tamen quantitas, quæ fuit pani formalis ratio essendi hîc: est formalis ratio corpori Christi essendi hîc, tum quia quantitas ista non est formaliter in corpore Christi; ergo nec aliquid corpori Christi competit per illam, vt per rationem formalem, tum quia quantitas non potest esse formalis ratio locandi nisi circunscriptiuè: quia illa est ratio determinata ad illum modum locationis; quidquid ergo per quantitatem, vt per rationem formalem, locatur, hoc circunscriptiuè locatur corpus Christi non sic est præsens in Sacramento: patet, ergo, &c. Licèt ergo non maneret illud, quod fuit conuerso ratio formalis locandi, adhuc poterit Deus terminum conuersionis facere ibi præsentem, vbi conuersum fuit: & quod adducitur de generato, & corrupto, si concedetur eandem quantitatem manere, & ideò per illam generatum localiter esse vbi corruptum fuit: hoc non concludit propositum: quia per istam conuersionem non oportet terminum esse localiter vbi fuit ipsum conuersum: imò est hîc eodem modo essendi, quem tribuit sibi agens conuertens aliud in ipsum. *Quantitas panis non est ratio essendi hîc corpori Christi, quia ei non inest, & quia tantum circũscriptiuè locat.*

16. Ad aliud, negari potest ista propositio: *terminus est hîc eodem modo essendi, quo modo fuit hîc illud, quod conuersum est.* Instantia enim est: quia substantia panis, quæ conuersa fuit, fuit hîc localiter suo modo, sicut, scilicet substantia panis potest esse alicubi localiter: quia pars sub quantitate fuit in parte loci, & tota in toto: nec tamen substantia corporis Christi, in quam conuertitur, est hîc tali modo: imò tota est vbique: non ergo sequitur quòd terminus, in quem conuertitur quantitas necessariò sit sic localiter. *Non oportet terminum ad quem eodem modo esse præsentem quo fuit præsens terminus à quo.*

COMMENTARIVS.

20. o VLteriùs quantùm ad istum articulum. Hîc Doctor ponit modum proprium quomodo aliquid potest conuerti in præexistens, & dicit quòd hoc potest dupliciter intelligi. Primò, quòd potest conuerti in illud, quod aliquando fuit: sed nunc non manet, puta, vt lapis possit conuerti in ignem, quòd aliquando fuit, & postea annihilatus est, & hoc modo si lapis debeat conuerti in lignum præexistens, priùs tamen annihilatum, oportet quòd in eodem instanti, quo lapis desinit esse, creetur idem lignum, quod succedat lapidi desinenti esse. Et tunc in hoc est sola difficultas, an scilicet idem annihilatum possit redire per diuinam potentiam: Et hæc difficultas habet prolixè videri *in 4.d.* 43. Secundo modo potest intelligi conuerti in præexistens; quod scilicet præexistens præfuit, & nunc in eodem esse manet. Et hoc adhuc potest dupliciter intelligendi. Vno modo, quòd manens simpliciter in *esse* præhabito, tamen aliqua nouitate superaddita illi *esse* sit terminus nouæ conuersionis, puta quòd ibi sit noua præsentia illius termini alicui, cui priùs non fuit præsens, puta quòd panis conuertatur in corpus Christi actu præexistens, sic quòd corpus Christi succedens pani annihilato non acquirat nouum *esse* substantiale, cùm priùs habeat illud, sed tantùm nouam præsentiam, puta, quòd pane desinente fiat præsens quantitati panis, cui quantitati panis priùs fuit præsens, vel si quantitas panis separata conuertatur in corpus Christi, ipsi quantitati desinenti esse corpus Christi, fuit præsens loco, in quo priùs erat quantitas illa, puta, quòd fiat præsens aëri continenti illam quantitatem. Et sic corpus Christi diceretur terminus talis conuersionis per nouam talem præsentiam. Et hic modus conuersionis est possibilis, quia corpus Christi priùs habens *esse* potest acquirerere nouam præsentiam, quam priùs non habuit, vt diffusè pertractatur à Doctore *in* 4.*d*.10.*q*.1.*&* *d*.11. Alio modo, quod posset conuerti in præexistens, ita quod tale præexistens, quod ponitur terminus conuersionis, fiat terminus, quia ponitur terminus talis conuersionis nulla facta nouitate in illo. Et quoad hoc videtur difficile sustinere quod aliquid possit conuerti in sic præexistens. De primo ergo intellectu principalis diuisionis, & similiter de secundo intellectu subdiuisionis Doctor aliter non curat, quia primus intellectus (vt dixi) nullam difficultatem importat, nisi an idem annihilatum possit redire. Et similiter secundus intellectus subdiuisionis nullam aliam difficultatem importat, nisi an idem præexistens, nulla nouitate facta in illo possit esse terminus talis conuersionis. Et de hoc habet magis videri *in* 4. *d*. 10. vbi etiam Doctor videtur tenere quod Deus possit facere corpus Christi esse vbi panis præfuit sine noua præsentia, accipiendo *præsentiam* pro aliquo addito corpori Christi, siue illud additum sit entitas realis, siue respectiua. Sed de alio intellectu subdiuisionis, videlicet, quod tale præexistens sit terminus conuersionis per aliquid sibi additum, puta per nouam præsentiam sibi additam, de hoc Doctor principaliter intendit in hoc articulo. Et possibilitas talis intellectus clarius patet *in* 4.*d*.10.*&* 11.

Aliquid conuerti in præexistens potest intelligi dupliciter.

An idem annihilatum possit redire.

21. p *Contra ista argumenta n.* 12. Hîc Doctor instat, primò, probando quòd corpus Christi non dicatur terminus conuersionis panis per nouam præsentiam. Et ratio stat in hoc; quia conuersio panis in corpus Christi est vera transubstantiatio, cum sit transitio substantiæ ad substantiam, ergo terminus talis conuersionis erit præcisè substantia corporis Christi. Et similiter ratio formalis terminandi illam conuersionem erit substantia corporis Christi; ergo illa præsentia noua non

non est ratio terminandi talem conuersionem: quod tamen habet ponere, quia corpus Christi non ponitur terminus talis conuersionis, nisi secundum nouam præsentiam. Sed tunc aliquid dicitur esse per se terminus *ad quem* conuersionis secundum illud, secundum quod succedit termino *a quo*. Cum ergo corpus Christi, per te, secundùm nouam præsentiam succedat pani, vt termino *a quo*, ergo corpus Christi secundùm illam præsentiam erit terminus *ad quem* talis conuersionis.

22. Respondet *n.*14. Doctor præmittendo vnum, scilicet quod loquendo de successione propriè dicta, corpus præexistens secundùm suum *esse* substantiale non dicitur propriè, nec verè succedere alteri, nam sic posset dici quòd Sol succedit vermi desinenti esse, quia Sol secundum *esse* suum, est quando vermis desinit esse, quod *esse* idem priùs habet. De ratione ergo successionis propriè dictæ est, quod terminus *ad quem*, qui succedit termino *a quo* capiat *esse* de nouo. Et sic, si in eodem instanti, quo lapis desineret esse crearetur lignum, tunc lignum propriè succederet lapidi desinenti esse, & propriè lapis diceretur conuerti in lignum tale. Et conuersio talis diceretur productiua pro quanto scilicet terminus ad quem talis conuersionis de nouo capit *esse* per productionem, & loquendo de hac conuersione productiua in qua terminus *ad quem* dicitur propriè succedere termino *à quo*, hæc propositio esset vera, scilicet *Secundum hoc aliquid est per se terminus* ad quem, *secundum quod succedit termino* à quo & quia lignum secundùm *esse* substantiæ suæ succedit propriè lapidi desinenti esse, cùm capiat illud *esse* de nouo. Vnde sequitur quòd lignum secúdùm tale *esse* erit terminus *ad quē* illius cōuersionis. Si verò terminus *ad quē* conuersionis non capit *esse* suum in illo instanti, quo terminus *à quo*, neque enim talis conuersio dicitur productiua termini, *ad quem*, sed tantùm dicitur conuersiua termini *a quo* ad terminum *ad quem.* Et sic quando panis dicitur conuerti in corpus Christi præexistens, secundùm suum *esse* substantiale, ita quòd corpus Christi secundùm tale *esse* dicatur terminus illius conuersionis, tunc talis conuersio non est productiua termini *ad quem* conuersionis, sed est tantum conuersiua termini *à quo* in terminum *ad quem*, & talis conuersio conuersiua dicitur transubstantiatio, ita quòd transubstantiatio est duplex. Quædam quæ est tantum conuersio productiua termini *ad quem*: & sic lapidis dicitur transubstantiari in lignum, quando in eodem instanti, quo lapis desinit esse, lignum de nouo generatur, vt verè succedens lapidi desinenti esse. Alia est tantum conuersiua, qualis est in proposito conuersio panis in corpus Christi præexistens: ita quòd corpus Christi secundum suum esse intelligitur terminus ad quem talis conuersionis. Loquendo de hac conuersione non productiua, in qua terminus *ad quem*, non dicitur propriè succedere termino *à quo*, falsa est ista propositio, scilicet *secundùm hoc, aliquid est per se terminus* ad quem *secundùm quod succedit termino a quo*: quia in proposito corpus Christi secundum *esse* prius, & nunc manens, & per consequens alteri propriè non succedens diceretur terminus *ad quem* transubstantiationis panis; cùm ergo corpus Christi secundum *esse* suum sit terminus transubstantiationis panis, & nullo modo succedens termino *a quo*, Patet falsitas propositionis, scilicet quòd corpus Christi secundum illud *esse*, secundum quod est terminus ad quem transubstantiationis panis, quòd etiam secundum illud idem *esse* succedat termino *a quo*, quia secundum tale *esse* nullo modo succedit. Et hoc est quod intendit Doctor, & addit quòd ista propositio posset concedi, scilicet quòd *Secundùm illud est nouitas in termino* ad quem, *secundùm quod succedit termino* à quo, accipiendo propriè *succedere.* Et hoc modo hæc esset concedenda, corpus Christi secundum præsentiam nouam est terminus conuersionis, secundum quam verè succedit termino *a quo*, quia talis præsentia noua quæ ponitur terminus *ad quem*, acquiritur de nouo in corpore Christi. Et sic patet responsio ad deductionem.

Nota diligenter.

Duplex conuersio.

Considera hanc responsionem.

Secundò principaliter *n.* 12. arguit Doctor specialiter de quantitate, probando quòd quantitas separata nullo modo possit conuerti in corpus Christi præexistens, sic quòd acquirat nouam præsentiam secundùm quòd fiat præsens illi loco, vbi quantitas separata priùs fuit præsens, puta superficiei aeris priùs immediatè continenti eā. Et arguit tripliciter, primò sic: Ibi est genitum, vbi prius fuit corruptum, quia ratio locandi, quæ est quantitas, manet eadem in vtroque, scilicet, tam in corrupto, quàm in genito. Verbi gratia, si ignis generatur ex ligno, ita quòd lignum contineatur in tali superficie aëris localiter, & quantitas ligni est ratio formalis, quòd lignum sit in tali loco. Quando ergo dicitur quòd ignis genitus ex ligno, est in eodem loco, vbi priùs fuit lignum corruptum, hoc non videtur verum, nisi eadem quantitas, quæ fuit in ligno corrupto maneat eadem in igne genito, quia talis quantitas fuit ratio ligno essendi in tali loco. Si ergo quantitas panis conuertatur in corpus Christi, quæ fuit ratio essendi in tali loco, puta in tali superficie aeris, sequitur quòd corpus Christi non erit præsens in illo loco, in quo priùs fuit talis quantitas, cùm illa in tali conuersione non maneat. 23.

Respondet *n.* 15. quòd illa ratio, scilicet, quòd *genitum est vbi fuit corruptum*, si tenet, tantum tenet de loco circunscriptiuo, sicut exemplificaui de igne genito ex igne, sed in proposito non ponitur corpus Christi esse præsens circunscriptiuè loco, in quo fuit quantitas. Sicut etiam nunc ponitur præsens quantitati panis. Et tamen non localiter sine circunscriptione, vt prolixè patet a Doctore *in* 4. *d.*10. Dico etiam quòd ista propositio, scilicet, quòd *genitum est, vbi priùs fuit corruptum*, non dicitur vera, ex hoc, quòd maneat eadem quantitas in genito, quæ fuit in corrupto, quia ista quantitas corrupti nullo modo manet in genito, vt magis patebit in quarto, in materia de Eucharistia.

Vltimò arguit *n.*13. probando quòd talis quantitas non possit conuerti in corpus Christi, quia si per conuersionem quantitatis in aliud, illud aliud fieret hîc præsens, sequeretur quòd illud tale esset præsens tali modo essendi, quali modo conuersum habuit hîc esse præsens; sed conuersum, vt hæc quantitas, fuit localiter circunscriptiuè, quia in vltima superficie aëris immediatè continentis illam igitur corpus Christi, quod ponitur terminus *ad quem* talis conuersionis, erit in illa superficie aëris localiter; ex quo videntur sequi duo impossibilia. Primum, quòd idem sit simul in duobus locis localiter: patet, quia corpus Christi est in cælo localiter, & vt manens ibi, 24. *Nota.*

erit

erit etiam hîc localiter, vbi priùs fuit quantitas panis. Et quòd idem sit simul in duobus locis localiter, videntur sequi multa impossibilia; tum, quia idé simul moueretur, & quiesceret, quia in vno loco posset moueri, & in alio quiescere. Tum, quia idem simul posse calefieri, & frigefieri, si in vno loco esset ignis, & in alio aqua. Tum, quia idem simul esset continuum, & non continuum, si in vno loco haberet diuidens partem à toto, & in alio non. Tum, quia idem simul erit mortuum, & viuens, si in vno loco habeat corruptiuum inferens mortem, & in alio loco non haberet, sed habeat ibi necessaria, & sufficientia ad salutem.

Doctrina singularis. Secundum impossibile principale sequens est, quòd tunc duo corpora possent esse simul in eodem loco; patet, quia si quantitas conuertatur in duo corpora, qua ratione esset hîc localiter vnum, & aliud: Et sic duo corpora in eodem loco. Similiter si talis quantitas conuertatur in corpus maius, tunc illud maius si fit hîc localiter, tunc pars erit cum parte, & sic duo corpora in eodem loco, quod est contra Philosophum, *quarto Physic. tex. com. 76.*

Respondet * ad hoc argumentum, primò negando hanc propositionem, scilicet, quòd corpus Christi eodem modo sit in loco, sicut fuit quantitas panis præexistens. Et patet instantia de facto, quia nunc corpus Christi est, vbi fuit substantia panis, quæ est conuersa in illud, & tamen non eodem modo continetur sub eadem quantitate panis, sicut substantia panis ibi continebatur; patet, quia substantia panis fuit suo modo localiter sub quantitate panis, ita quòd vna pars sub vna parte quantitatis, & tota substantia sub tota quantitate. Sed corpus Christi fit sub sua quantitate, sic quòd vna pars corporis non præcisè correspondet vni parti illius quantitatis; sed præcisè est sub tota quantitate, & sic totum continetur sub illa quantitate, & totum sub qualibet parte. Et de hoc magis prolixè patebit in quarto, dist. 10. * *nu. 16.*

S C H O L I V M.

Ostendit, dato quòd quantitas conuerteretur in præexistens, quódque terminus ad quem *esset localiter in duobus locis, nulla inde sequi impossibilia; & ad soluenda multa talia apparentia hinc sequentia ponit duas regulas. Prima, formæ priores ipso* vbi, *id est, omnes formæ absolutè non variantur variato* vbi. *Secunda, quæ sequitur ex prima: eandem formam accipit corpus in duobus* vbi *approximatis ei duobus agentibus, quam acciperet, si in eodem* vbi *eadem agentia ipsi approximarentur. Explicat optimè exemplis. De quo latè agit* 4. *dist.* 10. *quæstion.* 2. *&* 3.

q SI tamen daretur, quòd Deus posset conuertere quantitatem in illum terminum, & quòd ille fieret hîc localiter, alicui fortè videretur, quòd illa, quæ sequuntur ex hoc, non sunt impossibilia simpliciter: sic, scilicet quòd includant contradictioné; quæ sola dicũtur esse impossibilia Deo apud quem non est impossibile omne Verbum: hoc est omnis cõceptus possibilis in intellectu, qualis est omnis conceptus, in quo non includuntur contradictoria. Cùm ergo ex proximo istorum, quod est, idem corpus esse simul in duobus locis localiter, inferuntur multa, quæ apparent impossibilia, per duas propositiones videtur probabiliter posse respondere.

Prima est, *Formæ priores ipso* vbi *non variantur propter variationem ipsius* vbi: *quia propter variationem posterioris non variatur priùs.* Ex qua propositione habetur quòd idem habens duo *vbi*, non propter hoc variatur secundùm aliquam formam substantialem, nec secundùm aliquam de genere Quantitatis, vel Qualitatis: quia formæ istorum generum sunt simpliciter priores ipso *vbi.* *Formæ priores ipso* vbi *non variantur variatio* vbi. De quo 4. d. 10. q. 2. & 3.

17. r Secunda propositio est ista; *Quamcunque passionem ad formam substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, reciperet idem corpus à duobus agentibus sibi in isto eodem vbi approximatis, illam & non aliam reciperet ab eisdem sibi in diuersis locis, vel* vbi *approximatis.* Exemplum: si hîc circa lignum approximentur ignis, & aqua, qualem transmutationem facient circa illud lignum in hoc *vbi*, eandem, & non aliam facient circa idem lignum si habeat duo *vbi*, & in vno approximetur sibi ignis, & in alio aqua. Istud probatur ex prima propositione præcedente, quia in diuersis *vbi* non variatur forma absoluta, quæ est simpliciter prior ipso *vbi*. Istas duas applicando, soluuntur quæ tanguntur in argumento, & multa similia. *Quam reciperet corpus formam in vno loco a duobus agentibus, eandem reciperet, si in duobus locis esset, eisdem agẽtibus ei approximatis.*

Primum, scilicet idem moueri in hoc loco siue *vbi*, & quiescere in alio *vbi*, non sunt repugnantia, sicut nec habere hoc *vbi*, & illud quia ista duo, scilicet moueri, & quiescere secundùm *vbi*, sunt posteriora ipso *vbi*, ideò possunt variari secundùm variationem in illo priori.

Secundum de *calefieri*, & *frigefieri*, soluitur per secundam propositionem: non enim aliter calefieret, & frigefieret idem existens in duobus *vbi*, quàm existens in vno *vbi*, in quo haberet ista duo agentia approximata; & sicut tunc si alterum agentium simpli- *Mouere, & quiescere non repugnant eidẽ,*

sed frigefieri, & calefieri sic.

ſimpliciter vinceret virtutem reliqui agentis, illud aſſimilaret ſibi paſſum,& impediret reliquum, quod eſſet minoris virtutis aſſimilare ſibi paſſum:ſi autem eſſent aliquo modo æqualia in virtute, alterarent etiam paſſum quaſi ad quoddam medium inter duo extrema; ſic etiam nunc quando ponitur idem in duobus *vbi*.

Non poteſt corpus eſſe continuum in vno loco, & diſcontinuum in alio: nec viuum in vno, & mortuum in alio.

Tertium de continuitate ſoluitur per idem: quia ſi agens ſoluens continuitatem vinceret virtutem conſeruantis continuitatem:abſolutè continuitas eſſet diuiſa vtrobique:non tamen,vt ab aliquo vtrobique,ſicut reſpondetur de corpore Chriſti in pixide,quando idem corpus fuit diuiſum in cruce.

Quartum ſimiliter,vel faciliùs ſoluitur:quia forma ſubſtantialis,ſi virtute alicuius agentis circa iſtud in vno loco ſepareturà materia ſimpliciter, nuſquam eſſet vnita eidem materiæ: vt diceretur de corpore Chriſti,quando fuit mortuum in cruce, non fuit viuum in Euchariſtia.

Plura corpora poſſe eſſe in eodem loco.

Secundum principale,quod infertur tanquam inconueniens,ſcilicet duo corpora poſſe eſſe ſimul,diceretur non eſſe inconueniens,nec impoſſibile: quia contradictio non apparet: cùm vnitas loci non ſit formaliter vnitas corporis: ſed corpus habet propriam vnitatem intrinſecam,cui accidentaliter aduenit eſſe in vno loco:ergo non ſequitur, quodcunque corpus eſt in hoc eodem loco; ergo eſt idem corpus; nec ſimultas variat vnitatem corporis, vel loci

Ad auctoritatem Ariſtotelis 4. *Phyſic.* dici poteſt:quòd probatio ſua ad hoc procedit,quòd virtute propria,vel naturæ creatæ propter ſui limitationem,non poteſt idem corpus eſſe in diuerſis locis adæquatis,ſed de virtute diuina illimitata non concludit.

COMMENTARIVS.

25. q *SI tamen daretur.* Conceſſo quòd corpus Chriſti ſit etiam localiter,vbi panis conuerſus præfuit, negantur illa impoſſibilia, quæ inferuntur eſſe impoſſibilia. Et quòd non ſint impoſſibilia, patet ex duabus propoſitionibus, quas præmittit,quarum prima eſt; *Formæ priores ipſo* vbi *non variantur propter variationem ipſius* vbi, *quia ad variationem poſterioris non ſequitur variatio prioris.* Cùm ergo *vbi* formaliter acceptum,quod nihil aliud eſt niſi circumſcriptio paſſiua fundata in corpore locato, & terminata ad vltimam ſuperficiem continentis, eſt ſimpliciter poſterius ſubſtantia, quantitate, & qualitate,& breuiter omni abſoluto exiſtente in corpore contento,& per conſequens non videtur implicatio contradictionis idem corpus ſimul habere duo,& tria,imò etiam infinita *vbi* per diuinam potentiam.

r Secunda propoſitio eſt iſta: *Corpus quamcunque paſſionem ad formam ſubſtantiæ,&c.*

ſ *Et illud probatur ex prima propoſitione præcedente:* Et tunc dico, quòd ſi ignis,& aqua eſſent ſibi approximata in eodem *vbi*, aut ignis totaliter vinceret virtutem aquæ, & tunc illud corpus tantùm calefieret,aut non totaliter vinceret, ſed eſſet æqualis in virtute. Et tunc aut nullum effectum inducerent,aut ſi aliquem inducerent,tantum inducerent effectum medium, in quo paſſum nec perfectè aſſimilaretur igni, nec perfectè aquæ. Eodem modo dico, ſi idem corpus eſſet in diuerſis *vbi*. Et in vno haberet ignem approximatum,& in alio aquam,& hoc clariùs patet à Doctore in 4.d.10.q.2. Dico tamen quòd in vno loco alteraretur,puta ſi calefieret ab igne,& in alio loco non alteraretur ab igne, ſi ignis non eſſet ſibi præſens, accipiendo *alterari* pro reſpectu conſequente illud *vbi*: quia vt ibi alteraretur, & vt in alio *vbi*, vt ibi non alteraretur,licèt eſſet eadem caliditas in eodem corpore in vtroque *vbi* exiſtente.

Ad aliud impoſſibile de *moueri*, & *quieſcere* concedit Doctor quòd ſimul moueretur, & quieſceret,quia reſpectu vnius *vbi* moueretur, & reſpectu alterius quieſceret,quia moueri, & quieſcere conſequuntur illud *vbi*. Et ſi vltrà inferatur, quòd tunc ſimul quieſceret, & non quieſceret, & ſimul moueretur, & non moueretur. Reſpondet Doctor alibi,ſcilicet *in 2.diſt. 2.q.7. & in 4.diſt.10.q.2.* quòd ibi eſt ignorantia Elenchi, & fallacia ſecundùm *quid* ad *ſimpliciter*, nam licèt ſequatur, quieſcit in illo *vbi*, ergo quieſcit abſolutè, non tamen infertur abſolutè non moueri, ſed tantùm cum illa determinatione;cū qua accipiebatur, *quieſcere* prout antecedebat,ad *quieſcere ſimpliciter*.Et ideò non ſequitur, niſi quòd hoc mouetur in hoc *vbi*, & non mouetur in illo *vbi*, quæ non ſunt contradictoria,quia non ſunt reſpectu eiuſdem, eſſent tamen contradictoria, ſi ſimul moueretur, & non moueretur in eodem *vbi*.

Ad aliud impoſſibile de continuitate, ſoluitur per idem, quod dictum eſt de *frigefieri*, & *calefieri*, quia ſi agens ſoluens continuitatem, 26.
vinceret virtutem conſeruantis continuitatem, abſolutè continuitas eſſet diuiſa vtrobique,non tamen vt ab aliquo vtrobique *vbi*, quia vt in vno *vbi* fuiſſet facta talis diuiſio, & non vt in illo, licèt illa diuiſio eſſet in eodem corpore exiſtente in vtroque, ſicut etiam patet de corpore Chriſti,vt in pyxide, & vt in Cruce, quia idem vulnus, quod habuit etiam vt in pyxide, non tamen vt in pyxide vulnerabatur, ſed vt in Cruce,quia talis vulneratio fit per motum localem,qui conſequitur ipſum *vbi*.

Ad ſecundum principale impoſſibile de duobus corporibus in eodem loco, hoc patet non eſſe impoſſibile, cùm vnitas loci non ſit formaliter vnitas corporis, quaſi quòd ſi ſit vnum corpus numero tantùm ſit vnus locus adæquatè ſibi correſpondens, nam corpus habet propriam vnitatem, ſcilicet intrinſecè, cui accidentaliter aduenit eſſe in vno loco. Et per conſequens

consequens non sequitur, si aliquid corpus est simul in eodem loco ergo est idem corpus cum alio corpore, quia ad vnitatem loci continentis non sequitur necessariò vnitas corporis contenti. Et accipitur hîc *locus* non pro respectu locantis ad corpus locatum, quia quot sunt corpora locata tot sunt respectus fundati in superficie continente; sed accipitur hîc *locus*, pro vltima superficie continentis, quia in eadem superficie possunt simul contineri plura corpora, & hoc propter penetrationem dimensionum illorum corporum. Et hoc magis patebit in 4. dist. 44. quæst. 6. quæ est vltima in ordine.

SCHOLIVM.

Declarat quomodo quantitas conuerti posset in præëxistens, licèt præëxistens per hoc nihil noui habeat; quia sicut conseruatio non requirit nouitatem intermino, ita nec conuersio. Nihil resoluit Doctor, sed tantùm disputat: puto eum non loqui de conuersione propriè dicta, quæ videtur exigere, quòd aliquid maneat commune vtrique termino, sed lato modo, prout idem est, quod hoc conseruare post illud; & ad hunc finem destruere illud. Quòd addo, quia aliàs quidquid annihilaretur, esset conuersum in omne, quod remanet. De quo 4. d. 11. q. 3. idque constat esse de mente Doctoris, quia hîc nu. 15. nihil commune requirit vtrique termino conuersionis præter habitudinem ad idem agens, id est, quòd subjaceat potentiæ agentis quoad esse, *&* non esse.

19. **T**Ertius intellectus principalis,[a] scilicet quòd aliquid manens in eodem *esse*, quòd iam priùs habuit, nulla omnino nouitate facta circa ipsum potest esse terminus nouæ conuersionis, declaratur esse possibilis hoc modo; quando Deus conseruat creaturam; terminus illius conseruationis non est aliquid nouum: sed idem, & secundùm idem *esse*, quod priùs habuit; non ergo requirit conseruatio actio, vel passio nouitatem in termino: ergo nec conuersio. Consequentia declaratur ex hoc, quòd sicut Deus volens hoc habere *esse* quasi post idem *esse*, conseruat illud, sic volens illud habere *esse* post *esse* illius, conuertit illud in istud: quia facit *esse* istius, & si non est propriè, tamen aliquo modo succedere ipsi *esse* illius; non requiritur autem ad hoc, quòd illud sit terminus actionis, quòd simpliciter, & propriè succedat alteri, scilicet tanquam nouum: sicut patet in conseruatione. Secundùm hoc diceretur, quòd sicut Deus eodem *velle* creat illud, inquantùm vult hoc *esse* post *non esse*, & conseruat illud inquantùm vult hoc *esse* quasi post idem *esse*, sic eodem *velle* conuertit aliud in istud: quia vult illud *esse* post istud. *Potest aliquid esse terminus conuersionis sine vlla nouitate in ipso facta.*

Si arguitur, quo modo potest illud esse terminus conuersionis positiuè, si per eam non accipiat aliquod *esse*: cùm etiam in diuinis illud, quod est terminus actionis, accipiat *esse* per illam actionem.

Diceretur, quòd non oportet omnem terminum actionis positiuè habere *esse* acceptum per illam actionem, nisi vel simpliciter, vel in ordine ad aliquod aliud: & sic terminus conuersionis potest dici accipere *esse* in ordine ad conuersum inquantùm Deus vult istud *esse* post illud.

Aliter diceretur, quòd actio positiua vel est productiua termini simpliciter, vel æquiualenter; & ista conuersio secundo modo est productiua: quia quantùm est ex parte sua ipsa sufficeret ad hoc, quòd terminus acciperet *esse* per eam: sed si non accipit *esse*, hoc ideò est: quia iam præhabet illud *esse*.

Contra istam declarationem arguitur: quia secundùm hoc posset dici, Deum quicquid annihilat, conuertere in Solem: quia vult Solem manere in suo *esse* post *esse* illius annihilati: sicut hoc præëxistens manet post *esse* illius conuersi.

Aliter potest declarari possibilitas illius intellectus, & hon sic; quod potest esse terminus conuersionis, concomitante ipsum aliquo posteriori, quod non includitur in per se termino ipsius, illo circunscripto, potest esse terminus eiusdem. Hoc patet, quia vt priùs, est terminus conuersionis, & à priori vt prius, potest circunscribi posterius: nunc autem substantia corporis Christi est per se terminus transubstantiationis, licèt concomitetur præsentia illa, qua de nouo est præsens speciei panis, sicut declaratum fuit exponendo intellectum præcedentem: ergo sine tali præsentia, & quacunque nouitate alicuius posterioris ipso *esse* corporis, posset corpus esse terminus conuersionis.

COMMENTARIVS.

17. Opinio Doctoris.

a Tertius intellectus principalis. Hîc Doctor intendit probare quomodo aliquid manens in eodẽ *esse*, quid iã priùs habuit, nulla omnino nouitate facta circa ipsum, potest esse terminus nouæ conuersionis. Et hoc declarat esse possibile, nam quando Deus conseruat creaturam, terminus illius conseruationis non est aliquid nouum, sed idem est secundùm idem *esse* manens, quid priùs habuit; patet, quia res dicitur conseruari pro quanto ponitur eadẽ res in *esse*, quæ priùs posita fuit, puta in primo instanti, quo capit *esse* dicitur creari, & vt ponitur eadem res in *esse* in tempore immediatè sequenti illud instans, dicitur conseruari, vt suprà patuit *in 2. dist. 2. q. 1.* & infrà patet q. 12. Cùm ergo eadem res ponitur in *esse* in tempore immediatè sequenti est terminus conseruationis, & tamen quando ponitur in tali *esse* nihil noui nec re, nec ratione ponitur in ipsa, quòd non re, patet, quia est præcisè eadẽ res, quæ priùs; quòd non ratione, patet quia dum ponitur in tali *esse*, non causatur aliquid reale in illa. Si dicatur, quòd res vt conseruatur, est distincta ratione à seipsa, vt dicitur creari, vt patet à Doctore infrà, *q. 12.* Dico, quòd dicitur distingui ratione, non actu, sed tantùm potentia pro quanto intellectus potest eandem rem, vt accipientem *esse* in tempore immediatè sequenti primum instans, comparare ad seipsam, vt accipientem *esse* in illo primo instanti, & ex tali comparatione causantur isti respectus rationis, qui dicuntur *creari*, & *conseruari*. Ad propositum ergo, si eadem res potest esse terminus huius actionis, quæ dicitur *conseruatio* nulla facta mutatione circa ipsum, ergo similiter in proposito potest aliquid esse terminus alicuius conuersionis, nulla mutatione facta in tali termino. Et patet ista consequentia, quia sicut Deus volens *A*. habere *esse* quasi post idem *esse* conseruat illud; sic volens *A*. habere *esse* post *esse* alterius, & fit *B*. tunc conuertit *B*. in *A*. & sic *A*. non dicitur propriè succedere *B*. desinenti esse, quia *A*. non capit *esse* de nouo, nec aliquid noui fit in *A*. per talem conuersionem, tamen aliquo modo potest dici *A*. succedere *B*. pro quanto, scil. in eodem instanti, quo *B*. desinit esse, in tali loco fit *A*. nihil noui acquirendo.

Subtilis doctrina.

b *Dicitur, quòd non oportet omnem terminum actionis positiuè habere* esse *acceptum per illam actionem, nisi simpliciter.* Sicut etiam filius Dei per generationem æternam accipit *esse* simpliciter, quid in primo instanti originis priùs non habuit: vel in ordine ad aliquid aliud: & si terminus conuersionis potest dici accipere *esse* non in se, cùm tale *esse* præcesserit, sed in ordine ad conuersum inquantum Deus vult hoc esse post illud. Et hoc modo corpus Christi potest dici accipere *esse* pro quanto Deus vult ipsum esse post annihilationem panis.

Et si quæratur, an tunc corpus Christi esset præsens speciei panis? Dico, quòd sic, loquendo de præsentia fundamentali, non autem formali. Quod sic intelligo, si corpus Christi, quid est in cœlo, illud idem realiter esset contentum sub quantitate panis, & perfectè præsens tali quantitati, non tamen diceretur præsens præsentialitate formali, quæ est quædam relatio realis fundata in tali corpore, & terminata ad quantitatem; quia Deus posset facere corpus illud esse præsens tali quantitati sine tali respectu præsentialitatis, cùm talis respectus poneretur extrinsecus adueniens, sicut etiam potest facere corpus reale contineri sub aliqua quantitate sine respectu commensurationis passiuæ talis quantitati, vt clarè patet à Doctore *in 4. dist. 10.* vide ibi multa singularia.

SCHOLIVM.

Sententia Henrici panem non annihilari, quia quod præfuit panis est corpus Christi, vel aliquitas corporis est eius, quod fuit panis. Contrà, corpus non se habet aliter in se post conuersionem, quàm ante. Secundò terminus ad quem *petit* non esse *termini* à quo*: ergo non accipit aliquitatem eius. Ægidius ait non annihilari, quia manet in materia corporis Christi in potentia. Contrà, sic nullum materiale esset annihilabile manente aliquo materiali. Secundò, in conuersione totali materia non manet. Sententia Varronis non esse annihilationem, quia conuersio panis habet terminum positiuum. Contrà, quia iste terminus est concomitans & termini per se desitionis sunt* esse *&* non esse *totale panis. Tandem ait posse dici ideò non esse annihilationem, quia eius terminus non est negatio extragenus, id est, purum nihil, sed negatio in genere, id est, inclusa in* esse *corporis Christi. De his negationibus vide eum 1. dist. 28. An verò absolutè dicendum panem annihilari Doctor nihil resoluit. De quo vide eum 4. d. 11. q. 4. mihi videtur parum referre, siue sic, siue sic loquamur; propriùs tamen loquendo videtur admittendum annihilationem, quia terminus per se desitionis panis est totale* non esse *eius; & per accidens est ex Dei institutione, quòd succedat corpus Christi. Ita Gabr. Maior. Occam, Albertus, Rubion, Bassol. Leuch. & alij quos citaui 4. d 11. q. 2. Scholio ad n. 14. vnde comprehendendus est, quòd asserat 4. d. 9. q. 2. ar. 4. hanc opinionem non posse doceri citra errorem.*

Quære Ochã quol. 5. q. 35. Hér. quol. 9. q. 9. quol. 11. q. 4. quol. 12. q. 4.

21. De tertio c principali tenetur communiter, quòd in conuersione non est annihilatio termini *à quo*. Vna opinio deducit ex hoc, quòd post conuersionem panis non est nihil: & probatur consequentia: quia si esset nihil, oporteret dicere, quòd esset annihilatus: & vltrà deducit. Si non est nihil, est aliquid: non autem est quod præfuit:

fuit : quia illud conuersum est : nec aliquid extra terminum *ad quem*. Patet discurrendo; ergo post conuersionem est illud, in quod conuersum est, vt sic verum sit dicere : quod præfuit panis est corpus Christi ; aut si ista negaretur, necessarium est dare, quòd aliquitas corporis Christi sit eius, quod fuit panis.

Contrà : illud quod ipse addit, quòd panis post conuersionem non est nihil, sed aliquid, sic quòd aliquitas corporis sit eius, quod fuit panis, potest argui primò sic. Quod nullo modo aliter se habet in se post conuersionem, quàm priùs se habuit, nec aliquid in se aliter habet, non habet aliquam aliquitatem, quam priùs non habuit ; corpus Christi nullo modo se habet in se aliter post conuersionem, quàm ante, sed ante conuersionem panis non habuit in se aliquitatem panis, nec aliquitas corporis erat aliquitas panis : ergo nec post conuersionem.

Prætereà. *Esse* termini *ad quem* conuersionis requirit *non esse* termini *à quo*. Patet, si termini sint oppositi : cùm *esse* vnius oppositi excludat *esse* alterius oppositi : ergo terminus *ad quem* conuersionis, vt talis, non habet in se entitatem vel aliquitatem termini *à quo*.

Terminus ad quem *petit* non esse *termini à quo.*

e Aliter dicitur quòd non-annihilatur, quia manet in potentia in materia corporis Christi.

Ægidius in Theor. 1. & 34.

Contra hoc arguitur : quia tunc non posset Deus annihilare aliquid materiale, nisi simul annihilaret omnia materialia, quia quocúnque materiali non annihilato semper in materia eius manet in potentia quodcúnque materiale.

Prætereà Vbi totum transit in totum, ibi non manet materia termini *à quo* : cùm ergo in transmutationibus, quæ requirunt materiam, materia manens sit illa, quæ fuit corrupta : ergo, &c.

Aliter dicitur quòd sicut secundùm Aristotelem 5. *Physic.* transmutatio naturalis aliqua est à non subiecto in subiectum, & illa est generatio, aliqua contra, vt corruptio, aliqua à subiecto in subiectum, vt alteratio : & generaliter omnis motus propriè dictus. Sic in transmutatione supernaturali aliqua est versio à non subiecto in subiectum vt creatio ; aliqua è conuerso, vt annihilatio, & aliqua à subiecto in subiectum, vt conuersio totali vnius positiui in aliud ; non est ergo ista conuersio annihilatio, quia habet per se terminum positiuum.

Var. 1. 4. d. 11. cum cócordat Ioã. Parisiẽsis. Tex. 7.

Contra hoc f licèt sint duo termini positiui, tamen concomitantur duo termini negatiui, sicut quando concurrunt generatio, & corruptio communiter in naturalibus sunt duo termini negatiui concomitantes duos terminos positiuos, sicut *esse* aquæ corrumpendæ concomitatur *non esse* ignis generandi, & *esse* ignis concomitatur *non esse* aquæ.

In generatione & corruptione sunt duo termini positiui & duo negatiui.

22. Consimiliter in proposito *esse* panis concomitatur *non esse* corporis Christi ; & *esse* corporis concomitatur *non esse* panis. Tunc arguitur : mutatio dicitur esse creatio, vel annihilatio ex per se terminis eius, non autem ex concomitantibus per se terminos, sicut generatio non est per se creatio propter hoc, quòd terminus per se *à quo*, non est nihil, sed priuatio ; & consimiliter est de per se termino *ad quem* corruptionis. Cùm ergo comparando per se terminos huius conuersionis, qui sunt *esse* panis, & *non esse* panis, cùm illud *non esse* sit totale *non esse*, quia nihil panis manet, sequeretur quòd ipsa destructio per se considerata sit annihilatio.

Generatio nõ est creatio, quia terminus à quo non est nihil.

Aliter potest dici, g & deduci ad propositum illud exemplum de corruptione, vbi non tantùm per accidens terminat aliquod positiuum, quod, scilicet est per se terminus generationis concomitantis, sed cùm corruptio sit destructio partialis scilicet totius, non nisi secundùm formam, ibi relinquitur altera pars compositi, scilicet materia per se : ergo corruptio non est annihilatio, quia aliquid corrupti manet : sed si ista esset præcisa ratio, tunc forma videretur annihilari, quia nihil eius remaneret.

Corruptio non ideò nõ est annihilatio, quia aliquid corrupti manet.

23. Similiter illud manens non est per se terminus corruptionis *ad quem*. Ideò magis adhuc distinguitur per se corruptio ab annihilatione per suum per se terminum, quia ille non est nihil, siue negatio absoluta, sed est negatio in apto nato, siue priuatio : & pro tanto etiam forma posset dici non annihilari quia ei succedit pro termino non nihil, sed priuatio illius formæ. Adhuc si vtráque istarum rationum deficeret, puta si Deus subitò converteret totum ignem in totam aquam, non manente eodem subiecto communi, adhuc non esset annihilatio, quia terminus *ad quem* destructionis ignis, etsi non sit proprie priuatio formæ ignis, tamen non est negatio extra genus, sed est negatio, vt includitur in forma opposita positiua, negatio autem in genere non potest esse terminus *ad quem* annihilationis, sicut nec talis negatio

Quare corruptio non est annihilatio.

potest esse terminus à quo creationis. In proposito, licet duæ primæ rationes non inueniantur, quia nec aliquid termini à quo manet, nec formæ eius succedit priuatio panis, propriè loquendo, quia non in eodem susceptiuo. Tertia tamen ratio inuenitur, quia destructionem panis terminat negatio esse panis, non extra genus, sed vt includitur in esse termini ad quem.

h Sed contra hoc arguitur, quia termino destructionis accidit, quòd sit terminus aliquis ad quem positiuus: ergo qualis esset ista destructio, si non esset terminus positiuus concomitans: talis est modo quantùm ad per se rationem destructionis; non ergo probabetur esse annihilatio per hoc, quòd terminus positiuus concomitatur.

Negatio extra genus, & in genere absolute, & priuatio quomodo differunt.

i Diceretur autem hic, quòd negatio extra genus, & negatio in genere absoluta tamen, & negatio, quæ dicitur priuatio non differunt formaliter secundùm rationem negationis, & tamen sic distinguuntur, quòd alicuius mutationis vnum est per se terminus, & non aliud, vt patet de corruptione: ita negatio, vt includitur in termino positiuo succedente, est hic per se terminus.

COMMENTARIVS.

28. *Opin. Henric.*

c Sententia Henrici. De tertio principali, videlicet an illa conuersio, qua scilicet panis conuertitur in corpus Christi sit necessaria annihilatio? Et dicit quòd communiter tenetur quòd in conuersione totali non est annihilatio termini à quo, & sic panis, qui totaliter conuertitur in corpus Christi, accipiendo totum syncategorematicè, vt supra expositum est, non dicitur annihilari. Et hoc expresse tenet hic, & in 4. dist. 11. Sed de modo istius annihilationis tres recitantur opiniones, quæ licèt conueniant in conclusione, tamen in modo probandi differunt adinuicem, quas opiniones quoad modum probandi Doctor improbat.

Prima opinio est Henrici quol. 9. q. 9. quol 12. qu. 4. qui dicit quòd post conuersionem panis non est nihil, quia si esset nihil, oporteret dicere quòd esset annihilatus, quod communiter non conceditur. Si ergo post conuersionem panis non est nihil, sequitur quòd est aliquid, sed non est illud, quod præfuit, suppl. non est panis post conuersionem, cùm panis sit conuersus, nec est aliquid extra terminum ad quem, id est, non est aliquid, in quod conuertitur; ergo post conuersionem est illud, in quod conuertitur; patet, quia ex quo panis post conuersionem est verè aliquid, & non est illud quod præfuit, quia non est panis, nec est aliquid aliud à termino ad quem conuersionis; ergo erit terminus ipsius conuersionis, vt sit verum dicere quod præfuit panis est corpus Christi, id est, illud aliquid, quod præfuit panis post conuersionem, est corpus Christi; aut si ista negaretur, scilicet quòd illud aliquid, quid præfuit panis, sit corpus Christi, tunc necessariò est dare aliquid, quod est corpus Christi, sit eius quod fuit panis. Vult dicere, quòd ex quo panis post conuersionem est verè aliquid, & non conceditur quòd illud aliquid sit corpus Christi, saltem oportet concedere è contra, scilicet, quòd aliquitas corporis Christi sit eius, quod præfuit panis id est, quòd sit illud aliquid, quod priùs fuit panis. Et hoc patet, quia si post conuersionem panis est verè aliquid, & illud tale non est panis, nec est corpus Christi, in quod panis est conuersus, ergo aliquitas corporis Christi erit illius, quod priùs fuit panis quàm quòd corpus Christi post conuersioné panis, habuit istud aliquid, quod præfuit panis: siue aliquã aliquitaté post conuersionem panis, quã priùs non habuit.

d Contra hoc Doctor probat quòd corpus Christi post conuersionem panis, non habet aliquam aliquitatem nouam, quam, supple, priùs non habuerit. Et arguit sic, illud quod nullo modo aliter se habet in se post conuersionem, quàm priùs se habuit ante conuersionem, nec in se aliquid aliter habet, non habet aliquam aliquitatem quam priùs non habuit; ista propositio est nota: sed corpus Christi post conuersionem panis nullo modo aliter se habet in se; patet, quia est illud idem corpus post conuersionem, quod fuit ante conuersionem, nec etiam habet in se aliquid aliter post conuersionem panis, quod priùs non habuerit ante conuersionem, sed ante conuersionem panis non habuit in se aliquitatem panis; patet, quia nihil panis fuit in corpore Christi, nec similiter ante conuersionem aliquitas corporis Christi erat aliquitas panis, quia non erat aliquid ipsius panis; ergo nec post conuersioné aliquitas corporis Christi erit aliquitas eius quod præfuit panis: siue non erit illud aliud quod præfuit panis. Et hoc manifeste patet, quia ex quo panis totaliter. cõuertitur nihil panis omnino remanet. 29. *Scotus improbat hanc opinionem.*

Secundò arguit ad idem, quia esse termini ad quem conuersionis totalis requirit non esse termini à quo; patet, si termini sint oppositi, sicut est in proposito, quia esse panis, & esse corporis Christi sunt termini oppositi, sicut etiam diceremus quòd lignum conuertitur in ignem, terminus ad quem, scil. ignis excludit terminum à quo id est, quòd post cóuersionem ligni in igné, ignis, & lignum non stant simul in eodem, & si terminus a quo quoad totum suum esse conuertitur in terminum ad quem, sicut est in proposito de conuersione panis in corpus Christi, tunc terminus ad quem totaliter excludit terminum à quo quoad totum suum esse, ita quòd nihil ipsius termini à quo stat post conuersionem cum termino ad quem, cùm esse vnius oppositi excludat esse alterius oppositi; ergo corpus Christi, quod ponitur terminus ad quem totalis conuersionis panis, non habet in se aliquam entitatem termini à quo; ergo post conuersionem panis non est verum dicere quòd sit aliquid, &c.

e Alius modus dicendi est Ægidij de Roma qui dicit quòd imo panis in hac cóuersione totali non annihilatur, quia etsi panis post conuersionem non maneat in se, nec aliquid ipsius panis 30. *Opinio Ægidij theor. 1. & 34.*

panis, quia tamen manet in potentia in materia corporis Christi, cum illa sit in potentia ad formam panis, sicut etiam fuit in potentia ad corpus Christi antequam informaretur forma corporis Christi, & propter talem potentialitatem panis post conuersionem non est annihilatus.

Contra hunc modum arguit Doctor deducendo ad hoc inconueniens: quia tunc sequeretur quòd Deus non posset annihilare aliquod materiale, &c.

Præterea, vbi totum syncategorematicè trãsit in totum, ibi non manet materia termini *à quo* cùm illa transeat. Cùm ergo in transmutationibus, quæ requirunt materiam, quales sunt vbi totum syncategorematicè non transmutatur in totum, sed tantum categorematicè in talibus transmutationibus materia manens est illa, quæ fuit incorrupta, sicut quando lignum transmutatur in ignem, materia manens est materia ligni corrupti, quæ est in potentia ad formam ignis, & ideò forma ignis, quæ educitur de potentia materiæ ligni non dicitur creari, nec similiter forma ligni dicitur annihilari. Vbi ergo totum transit in totum, sic, quòd nihil ipsius maneat, sequitur quòd materia termini *à quo* nullo modo maneat, &c.

31. Tertius modus dicendi est Varronis *in* 4. *dist.* 11.

f *Contra hoc*, Doctor improbat hunc modum dicendi. Et ratio stat in hoc, quia mutatio accipitur propriè ex per se terminis mutationis, qui sunt priuatio, & habitus. Termini enim per se generationis sunt *non esse*, & *esse*, ita quòd terminus *à quo* est *non esse*, & terminus *ad quem* est ipsum *esse*. Et termini per se corruptionis sunt *esse*, & *non esse*, nam terminus per se *a quo* est *esse*, & terminus per se *ad quem* est *non esse*, & ex talibus terminis dicitur per se generatio, vel corruptio. Et termini per se creationis sunt *non esse simpliciter*, & *esse simpliciter*, quia creatio per se est à *non esse simpliciter* ad *esse simpliciter*, & similiter annihilatio per se est ab *esse simpliciter* in *non esse simpliciter*. Si ergo terminus *ad quem* per se alicuius conuersionis est verè nihil, talis conuersio erit per se annihilatio. Cùm ergo terminus *ad quem* per se conuersionis panis sit nihil simpliciter, cùm panis totaliter desinat esse, sequitur quòd conuersio panis erit annihilatio. Et licèt ad *non esse* panis sequatur *esse* corporis Christi, vt terminus *ad quem* talis conuersionis, erit tamen terminus *ad quem* per se, quia si *esse* non est panis, sed tantùm concomitans, & tali termino concomitanti non determinatur per se mutatio aliqua.

g *Aliter potest dici.* Hîc Doctor ponit modum proprium satis singularem, & subtilem, & dicit, quòd ideò panis in hac conuersione totali non annihilatur propriè, quia terminus per se annihilationis est nihil simpliciter, siue est negatio simpliciter extra omne genus, sicut etiã terminus *à quo* creationis est nihil simpliciter, siue negatio extra omne genus, quæ nullum subiectum sibi determinat. In proposito ergo, cùm panis totaliter conuertitur, siue transit ab *esse* in *non esse*, negatio panis est tantùm negatio in genere, quia talis negatio determinat sibi corpus Christi, quod immediatè succedit: si enim ad *non esse* panis nihil positiuum succederet, verè annihilaretur, quia negatio panis nõ determinat sibi aliquod subiectum. Quando ergo ad *non esse* alicuius aliud succedit, tale *esse* non est nihil simpliciter, quia non est negatio extra omne genus, sed negatio in genere. Et ideò illud tale non diceretur per se, siue propriè annihilari, quia terminus *ad quem* per se non est simpliciter nihil, quia non est negatio extra omne genus. Et hoc est quod dicit in sententia.

32. h *Sed contra hoc arguitur.* Hîc intendit Doctor probare quòd talis negatio in genere tantum accideret termino *ad quem* conuersionis. Et propter hoc talis conuersio non esset annihilatio tantũ per accidens, & hoc probat. Nam termino *ad quem* destructionis accidit, quod sit terminus aliquis ad quem positiuus: siue accidit ipsi negationi, quæ ponitur terminus *ad quem*, quod succedat aliquod positiuum; ergo qualis esset ista destructio, supple per se si non esset terminus positiuus concomitãs ipsam negationẽ, quæ ponitur terminus per se *ad quem*, talis est modo ista destructio quantum ad per se rationem destructionis, non ergo prohibetur esse annihilatio per hoc, quòd terminus positiuus concomitatur.

Respondet Doctor quòd negatio extra genus, & negatio in genere, loquendo de negatione absoluta in genere, prout scilicet distinguitur à negatione, quæ dicitur priuatio, non distinguitur à negatione priuationis secundùm rationem formalem negationis, quia tam negatio in genere, quam negatio extra genus, & negatio quæ est priuatio est formaliter negatio. Non ergo istæ negationes in formali ratione negationis distinguuntur ad inuicem, sed præcise distinguuntur ex hoc, quòd negatio extra genus dicitur illa, quæ nullum subiectum sibi determinat; & negatio in genere absoluta dicitur illa, quæ aliquod subiectum sibi determinat, & hoc absolutè, quia non determinat sibi illud vt aptum natum, &c. Negatio verò quæ est priuatio, distinguitur per hoc quod determinat sibi subiectum tale, puta, quòd sit aptum natum, &c. quia priuatio est negatio in subiecto apto nato. Sic ergo terminus *à quo* per se generationis non est negatio simpliciter, sed negatio in subiecto apto nato, quæ est priuatio; & per se terminus *ad quem* corruptionis non est negatio absolutè, sed est negatio in subiecto apto nato, quæ est priuatio, quæ ponitur terminus per se *ad quem* corruptionis. Sic dico in proposito, & hæc conuersio est, quod terminus *ad quem* conuersionis per se non dicitur negatio absolutè, sed negatio in genere, ergo talis conuersio dicitur per se habere talem terminum *ad quem*. Si enim est conuersio totalis panis in corpus Christi, terminus *ad quem* per se illius conuersionis erit negatio in genere. Et licèt terminus *ad quem* positiuus, qui succedit accidat negationi absolutè sumptæ, non tamen dicitur propriè accidere negationi in genere, cùm negatio in genere determinet sibi necessariò aliquid subiectum; sicut etiam subiectum aptum natum potest dici accidere negationi absolutè sumptæ, non tamen dicitur propriè accidere negationi, quæ est priuatio, cùm priuatio sit per se negatio in subiecto apto nato.

Negatio duplex.

SCHOLIVM.

Ad primum docet non requiri aliquid commune realiter terminis conuersionis, tantùm enim habent communem habitudinem obedientiæ ad idem agens; & loquitur de conuersione latè sumpta, vt notam sup. in Scholio nu. 19. Ad argumentum ad oppositum explicat quare agens creatum corrumpere possit species Eucharistiæ: de quo latè q. 4. d. 12. q. 4 & 5. Item, quæ substantia succedit corrupta Eucharistia: de quo 4. d. 12. qu. 6. & dicendum quòd substantia composita, nata affici accidentibus inductis à causa naturali: quod est contra D. Thom. 3. p. qu. 77. à 5. qui asserit redire materiam, cuius sententiam solidiissimè refutat Doctor. d. 12. q. 6. num. 5. quia illa materia non potest poni ante vltimum instans conuersionis, neque in ipso vltimo instanti ob grauissima conuenientia, quæ inde sequuntur. Refutat etiam ibid. quod D. Thom. ait materiam conuersam, vel annihilatam non posse redire probans id manifestè falsum esse.

Alter terminus creationis, & nihilationis non continetur sub ente.

AD argumentum [k] principale, aliquid esse commune terminis potest esse du- 25.
pliciter, vel communitate reali, sicut materia, quæ est commune substratum vtrique termino in corruptione: hoc modo non oportet in conuersione totali aliquid esse commune terminis; imò tale commune repugnat conuersioni totali. Alio modo potest intelligi commune communitate rationis, puta quòd vterque terminus contineatur sub ente, & hoc sufficit ad excludendum rationem creationis, & annihilationis, quia in illis alter terminus non continetur sub ente, & hoc modo diceretur, quòd istæ species, & illud præexistens, in quod conuerterentur, haberent aliquid commune.

Quid requiritur cõmune vtrique termino in conuersione.

l Aliter posset poni aliquid commune terminis non essentialiter: sed communis habitudo ad idem agens; quia potentiæ agentis eodem modo subiacet vterque terminus conuersionis; & hoc etiam sufficit ad excludendum annihilationem, quia nihil propriè non subiacet potentiæ agentis; cùm non sit aliquid causabile.

Quare agens naturale non potest transsubstantiare, de quo 4. d. 13. q. 1.

Quomodo agens naturale corrumpit Eucharistiam, de quo 4 d. 12. q. 4. 5.

m Argumentum ad oppositum probat, quòd natura potest conuertere aliquid in aliud conuersione totali, & ita non requirit subiectum commune, quod manifestè est inconueniens in quacunque transmutatione naturali, secundùm Philosophum; ideo ad illud argumentum dicendum est quòd agens naturale potest omnem transmutationem illam, & solùm causare circa istas species; quæ transmutatio potest hîc habere subiectum transmutabile. Nulla autem transmutatio substantialis habet hîc subiectum transmutabile, quia nulla est hîc substantia, nec composita, nec materia; ideò agens naturale non potest hîc transmutationem substantialem causare, sed accidentalem, in qua sufficit quantitas pro subiecto. In illo ergo *nunc*, in quo per actionem agentis naturalis, Eucharistia habet primò *non est*, cùm natura nihil corrumpat nisi aliquid incompossibile producendo, produceretur virtute naturæ quoddam cõpositum per accidens, scilicet quantùm quale, qualitate incompossibili Eucharistiæ, quæ corrumpitur, & istius compositi subiectum præfuit, & forma inducta est ab agente creato habente eam in virtute suâ actiua.

Sed nunquid tunc [n] producitur aliqua substantia. 26.

Ad corruptione Eucharistiæ Deus producit substantiam natam affici accidentibus causatis ab agento naturali.

Respondeo non actione naturæ, quia non habet passum, de quo producat substantiam: si ergo tunc substantia producatur, hoc est actione Dei, qui disposuit nusquam accidens esse sine subiecto, nisi in Eucharistia manente; & ideò illa destructa Deus producit substantiam compositam, quæ nata est affici illis accidentibus causatis per agens naturale, nec illa substantia noua requiritur propter actionem naturæ: imò actionem illam sequitur ordine naturæ: nec necessariò, quia Deus posset non producere substantiam illam, sed sequitur ordine dispositionis diuinæ.

Opinio Innocentij de desitione Eucharistiæ, de quo d. 12. q. 6.

De ipsa autem desitione Eucharistiæ duplex est opinio. Vna quæ videtur esse Innocentij *de officio Missæ, Parte tertia*, vbi dicit, quòd quamuis species maneant, quæ possent afficere substantiam panis, & vini, si essent ibi, si tamen tanta fiat alteratio circa species, quòd panis eis affectus non esset conueniens nutrimentum, desinit esse Eucharistia: & in eodem instanti actione diuina fiet ibi noua substantia, quæ nata est affici illa qualitate: hæc autem est substantia panis, & tunc illa manet vlteriùs in alteratione vsque ad instans generationis nouæ substantiæ, & illam generat natura, corrumpendo illam substantiam compositam, quam potentia diuina reduxit.

Alia est opinio, quòd manet quamdiu manent qualitates, quæ possent afficere substantiam

ſubſtantiam conuerſam: licèt ipſa ſic affecta non eſſet conueniens nutrimentum: non ergo deſinit eſſe Euchariſtia, niſi quando deſineret ipſa ſubſtantia panis, & ſecundùm hoc eſſet dicendum, quòd in illo inſtanti corruptionis ſpecierum, eſt ibi ſubſtantia noua: ſed non panis: quia illa non eſſet nata affici qualitatibus incompoſſibilibus pani iam inductis, ſed talis eſt illa ſubſtantia noua, qualem natura generaret de pane corrupto, ſi ſubſtantia panis ibi fuiſſet.

Manet Euchariſtia, quandiu maneret ſubſtantia panis, ſi adeſſet, & ea deſinit, illa facta noua ſubſtantia, quam agens naturale faceret, ſi adeſſet pani.

COMMENTARIVS.

33. *Quid priuatio.*

k AD *argumentū principale.* Doctor arguit, probando, quod ſpecies in Euchariſtia nō poſſit virtute diuina conuerti in aliquid præexiſtens, & per conſequens, quod non poſſit conuerti in Corpus Chriſti. Et arguit ſic: quia omne quod conuertitur in aliud, habet aliquid commune cum illo in quod conuertitur; patet iſta, quia ſi lignum conuertitur in ignem, materia ligni eſt communis tam formæ ligni, quā formæ ignis. Et dicitur communis non communitate prædicationis, ſed quia eſt receptiua vtriuſque formæ non ſimul, ſed ſucceſſiuè. Sed ſpecies in Euchariſtia, quæ ſunt ſeparatæ à ſubſtantia panis non habent aliquod commune cum aliquo præexiſtente, patet: nec ſubſtantiam panis, nec materiam, quæ eſt primum ſubiectū, in quo transmutantur ad inuicem. Si ergo illæ ſpecies non habent aliquod commune, & totaliter conuertuntur in Corpus Chriſti, ſequitur quòd annihilentur. Et ſic talis conuerſio eſſet annihilatio.

Aliquid eſſe commune poteſt dupliciter intelligi.

Reſpondet quòd *aliquid eſse commune terminis poteſt dupliciter intelligi, vel communitate reali, ſicut materia quæ eſt commune ſubſtratum vtrique termino in corruptione*, ſcilicet formæ corrumpendæ, & formæ generandæ, *hoc modo non oportet in conuerſione totali* ſyncategorematicè *aliquid eſse commune terminis, imò tale commune repugnat conuerſioni totali*; patet, quia quando totum ſyncategoreumaticè tranſit in totum, nihil illius totius manet, & per conſequens nō manet materia receptiua vtriuſque termini. *Alio modo poteſt intelligi* commune communitate rationis, puta, quòd vterque terminus contineatur ſub ente; & hoc ſufficit ad excludendū rationem creationis, & annihilationis, quia in illis aliter terminus continetur ſub ente, & *hoc modo diceret, quod illæ ſpecies, & illud præexiſtens,* in quod conuerterentur haberēt aliquod commune, quia illum ens. Si dicatur, quòd terminus *ad quem*, qui ponitur Corpus Chriſti præexiſtens, non eſt per ſe terminus *ad quem* conuerſionis ſpecierum, ſed tantum concomitans, vt ſuprà patuit, & ſic talis conuerſio non diceretur annihilatio, niſi per accidens, tamen per ſe eſſet annihilatio, quia terminus *ad quem* per ſe eſt nihil. Dico, quòd ex hoc Doctor dicit talem conuerſionem non eſſe annihilationem, quia ad talem conuerſionē concomitatur Corpus Chriſti præexiſtens non vt terminus per ſe ad quem, ſed vt aliquid requiſitum ad per ſe terminū *ad quem*, quia terminus per ſe *ad quem* talis conuerſionis eſt negatio in genere, quæ ad hoc vt ſit negatio in genere determinat ſibi aliquod ſubiectū, & hoc modo Doctor intelligit.

Aliter poſset poni aliquod commune terminis non eſsentialiter, puta, quòd non prædicetur de illis in *quid*: *ſed poſset poni communis habitudo ad idem agens.* Vult dicere, quòd tam terminus *à quo* conuerſionis, quàm terminus *ad quem*, loquendo de termino *ad quem* poſitiuo, ſubiacet potentiæ agentis primi: ſubiacet dico, tam quoad *eſſe* illorum totale, quàm quoad *non eſſe*. Et ideò in eodem inſtanti, quo terminus *à quo* totalis deſinit eſſe in ſe virtute agentis primi virtute eiuſdem agentis aliquod ens poſitiuum poteſt ſuccedere, ſiue ſit præexiſtens. Sicut patet de corpore Chriſti, quod ſuccedit deſitioni panis, ſiue non ſit præexiſtens, ſed de nouo producatur, quoad *eſse* totale, in quo *eſse* fundatur negatio, quæ dicitur negatio in genere, & per conſequens talis conuerſio non erit annihilatio. Si verò terminus *ad quem* non ſubiacet potentiæ agentis, ſicut eſt nihil ſimpliciter, ſiue negatio extra genus, quæ nullo modo eſt cauſabilis, tunc quod conuertitur in talem terminum *ad quem*, verè annihilatur. Nota tamen quod negatio in genere non dicitur formaliter ſubiacere potentiæ agentis, ſed ex hoc dicitur ſubiacere, pro quanto ſubiectum, quod ſibi determinat, ſubiacet potentiæ agentis; quia ergo tale ſubiectum virtute agentis poteſt ſuccedere termino *à quo* conuerſionis, ideò negatio in genere, quæ ponitur per ſe ad terminum *ad quem* talis conuerſionis dicitur ſubiacere potentiæ agentis. Et hoc eſt quod dicit.

m Secundò principaliter arguit ad oppoſitum, probando ſcilicet quòd Deus poſſit illas ſpecies conuertere in aliquid præexiſtens, & arguit ſic: Natura creata poteſt illas ſpecies conuertere in aliquid præexiſtēs, ergo, & Deus, &c. 35.

Reſpondet quod agens naturale tantum poteſt tranſmutare illa quæ habent ſubiectum commune; vnde ſi generat aliquam ſubſtātiam corrumpendo aliam, vt quando ignis corrumpit lignum, & generat ignem: ſi ignis non haberet materiam ligni pro ſubiecto communi formæ ignis, & formæ ligni, nunquam poſſet ex ligno generare ignem: nec per conſequens poſſet conuertere lignum in ignem. In aliqua tranſmutatione ſubſtantiali ſemper agens naturale ſupponit materiam communem tam formæ ſubſtantiali corrumpendæ, quàm formæ ſubſtantiali generandæ, ita quòd nuquam poſſet corrumpere formam ligni, niſi in eodem inſtanti, in quo expellitur forma ligni induceret formam ignis incompoſſibilem formæ ligni, quia vtraque forma eſt nata tantum recipi in materia. In tranſmutatione verò accidentali, vbi agens naturale corrumpit illud accidens inducendo aliud, ſufficit quòd habeat aliquod ſubiectum commune, puta, quantitatem. Et ſic quando agens naturale corrumpit, puta ſaporem in Euchariſtia fundatum in quantitate ſeparata, ſuffit quòd habeat illam quantitatem pro ſubiecto; non poſſet ergo agens naturale tranſmutare aliquod accidens in ſubſtantiam, quia quando tranſmutat aliquid in ſubſtantiam.

[...]rum,præſupponit materiam illius transmutabilis, vt ſubiectum receptiuum formæ ſubſtantialis: ſed non eſt ſic in transmutatione accidentali, quia qualitati ſufficit habere quantitatem pro ſubiecto. Dicit ergo Doctor quòd in illo *nunc*, ſiue inſtanti, in quo per agentis naturalis actionem Euchariſtia habet non eſſe, cum natura nihil corrumpat, niſi aliquid incompoſſibile producendo, produceretur virtute naturæ quoddam compoſitum per accidens, ſcilicet aliquod quantum quale qualitate incompoſſibili Euchariſtiæ, quæ corrumpitur, & iſtius compoſiti ſubiectum præfuit, ſupple illa, quantitas, quæ recipit qualitatem incompoſſibilem qualitati pertinenti ad Euchariſtiam.

36. n *Sed nunquid tunc producitur aliqua ſubſtantia?* Nunc quærit Doctor, quando Euchariſtia corrumpitur, an in eodem inſtanti, quo corrumpitur generetur aliqua ſubſtantia? Et dicit quòd ſi aliqua ſubſtantia generatur, hoc non fit actione naturæ creatæ, quia illa non habet paſſum, ſupple materiam, de qua producat ſubſtantiam, quia in Euchariſtia corrumpenda nulla eſt materia; ſed hoc erit ſola actione Dei, qui diſponit nuſquam accidens eſſe ſine ſubiecto, niſi in Euchariſtia manente, & ideò in illo inſtanti, quo Euchariſtia corrumpitur per agens naturale, Deus in eodem inſtanti producit ſubſtantiam compoſitam, quæ nata eſt affici illis accidentibus cauſatis per agens naturale; nec illa ſubſtantia noua acquiritur per actionem naturæ, imò actionem illam, ſequitur ordine naturæ talis ſubſtantia, nec tamen neceſſariò, quia Deus poſſet non producere ſubſtantiam illam, ſed tantùm ſequitur ordine diſpoſitionis diuinæ, quæ diſpoſuit nullum accidens eſſe ſeparatum à ſubſtantia, niſi in ſola Euchariſtia, & ideò ſi quantitas aliqua eſſet ſeparata, & eſſet alba, ab agente naturali poſſet induci nigredo incompoſſibilis albedini, & tamen ad corruptionem albedinis non ſequitur generatio alicuius ſubſtãtiæ, ſed tantùm fieret quantũ nigrũ.

QVÆSTIO XI.

Vtrùm Deus poſsit facere, quòd, manente corpore, & loco, corpus non habeat vbi *ſiue* eſſe *in loco.*

Alenſ.4.*p.q.*11. D.Thom.*q.*52.*ar.*1.Bonau.2.*d.*2.*q.*5.Scot.*q.*5.*an.*10.Io.Baccon.2.*d.*3.*q.*3.Mayron. 2.*d.*1.*q.*6. Ricchard.4.*d.*2.*q.*2.Bellarm.*lib.*3.*de Euchar.cap.*3.4.Suar.3.*tom.d.*48.*ſ.*4.

Vide in 4. d. 20. q.3. Argum.

D tertium ſic proceditur. Arguitur, quòd Deus non poteſt facere, quòd manente corpore, & loco, corpus non habeat *vbi* in loco: quia non poſſunt manere extrema, quin maneat relatio media: ſicut non poſſunt eſſe duo alba, quin ſint ſimilia: corpus, & locus videntur eſſe extrema: inter quæ ipſum *vbi* eſt quaſi habitudo media, ſecundùm illud ſex Principiorum; vbi *eſt circunſcriptio corporis à circunſcriptione loci procedens.* 1.

Ratio opp.

Contrà, ſic ſe habent corpus, & locus ad *vbi*, ſicut actiuum & paſſiuum ad actionem, & paſſionem: nunc autem Deus poteſt facere, quòd manente actiuo & paſſiuo, non ſit inter illa actio, & paſſio: ergo, &c. Maior probatur: quia ita videtur *vbi* habitudo media inter locum & corpus: ſicut actio, & paſſio inter agens, & patiens. Minor probatur, quia ſicut habetur Daniëlis 3. Tres pueros in fornacem, miſſos ignis non combuſſit, & tamen fuit actiuus: quia flamma erumpens interfecit eos, qui miſerunt eos in fornacem, & corpora eorum erat paſſiua: quia non eſt veriſimile, quòd tunc habuerunt dotem impaſſibilitatis.

Pueri in fornace non fuerunt impaſſibiles.

Iſta quæſtio poteſt habere duplicem intellectum: vnum de corpore & loco in communi; alium de corpore & loco determinato, & vtérque poteſt ſubdiſtingui. Et ideò ſunt hîc quatuor declaranda. 2.

Quatuor ſint examinanda.

Primò, *ſi corpori in communi repugnat non habere* vbi, *poſito loco in communi.*

Secundò, *ſi repugnat loco in communi eſſe ſine* vbi, *ſiue non circumſcribere: & hoc poſito corpore in communi.*

Tertiò, *ſi poſsibile ſit hoc corpore, & hoc loco manentibus, ſed hoc corpore huic loco non præſente, quòd hoc corpus non habeat hoc,* vbi.

Quartò, *ſi hoc corpore, & hoc loco manentibus, & hoc corpore huic loco præſente, poſsibile eſſet hoc corpus non habere hoc* vbi?

SCHOLIVM.

Poſſe dari corpus ſine corpore locante, imò de facto ſic datur vltimum Cœlum. Patet, quia abſolutum poteſt eſſe ſine reſpectu ad id, quod nec eſt priùs nec ſimul natura cum ipſo: tale eſt

corpus

corpus respectu loci. Soluit tria argumenta in contrarium adducta. De hoc vide ipsum 4.d.10. qu.2.& 3.& 2.dist.2.q.5. Ad replicam primam contra solutionem tertij, dicendum, vbi *Cœli pertinere ad* vbi *actiuum. Ad secundum, si moueretur, nullo existente contento, esset motus localis quodammodo secundum partes. Vide Doct. de motu in vacuo 2.d.2.q.9.an. 41.*

3. DE primo dico, quòd non includit contradictionem corpus esse sine corpore aliquo continente, & per consequens sine *vbi*: imò ita est de primo Cœlo, quòd non habet corpus continens: posito etiam, quòd esset locus: non tamen quicunque, sed aliquis capax huius corporis, non esset adhuc contradictio, quòd hoc corpus non haberet *vbi*. Ratio primi est [a], quia non est contradictio absolutum maneret absque respectu ad illud, quod non est prius eo, vel saltem quod nec est prius, nec simul natura cum ipso: nunc autem locus nec est prius natura corpore, nec simul, imò videtur posterius corpore; ergo, &c. Ex hoc potest accipi ratio secundi. [b]

4. Phys. & 1. cœli & alibi. *Potest absolutum esse sine eo, quod non est prius, nec simul natura cum eo.*

Contra istud: [c] corpori per se competit esse in loco, ita quòd corporeitas est per se ratio essendi in loco, sed contradictio est rationem formalem esse, nisi illud sit, cuius est ratio formalis.

4. Physic

Prætereà. Corpus locatum dependet à locante, ergo illa habitudo locati ad locans, est habitudo quædam dependentiæ; sed absolutum non potest esse sine dependentia propria, quam natum est habere.

Prætereà Contra illud, quod dicitur de primo Cœlo, arguitur; quia illud corpus si moueatur non est dare quo motu moueretur; nisi locali, sed moueri localiter requirit esse in loco; quia moueri localiter est aliter se habere in loco nunc, quàm priùs. Si detur quòd Cœlum quiescit, sequitur quòd quiescit quiete opposita illi motui, quem natum est habere, & ita quiescit localiter: & tunc propositum.

1. & 6. Physic.

4. Ad primum potest dici, [e] quòd dimensio est ratio fundamentalis proxima respectu *vbi*, vel si sic intelligeretur ratio formalis, benè potest talis ratio formalis separari ab illo, respectu cuius dicitur esse ratio, & hoc intelligendo in actu: licèt non separaretur ab aptitudine vel potentia ad illud. Exemplum: albedo isto modo est ratio essendi simile & tamen non est contradictio, quòd sit sine similitudine actuali.

Dimensio est ratio fundamentalis respectu vbi *aptitudinalis.*

Contrà, si dimensio est propria [f] ratio fundamentalis respectu passiuæ locationis, saltem ista erit per se secundo modo; etsi non primo modo, corpus locatur, sicut color videtur, sed in propositione per se secundo modo, cùm sit necessaria simpliciter, subiectum non potest esse sine prædicato.

Respondeo, [g] quòd corporeitas est ratio fundamentalis respectu huius, quod est esse locabile, & respectu huius etiam, quod est locari. Propria quidem & proxima vtriúsque, quia cuius est potentia, eius est & actus: sed respectu primi est ratio necessaria, respectu secundi ratio non necessaria: quia aptitudo est intrinseca per istam rationem etiam præcisè acceptam; sed illud, ad quod est aptitudo non inest actualiter, nisi per agens, reducens aptitudinem ad actum: negandum est igitur quòd assumitur, scilicet hanc esse per se secundo modo, *corpus locatur*, licèt concedendum sit hanc esse per se: *corpus est locabile*. Exemplum huius, hæc est per se secundo modo: *homo est risibilis*; hæc autem contingens; *homo ridet*.

Primo de Somno & Vigilia c.1.

5. h Ad secundum: illa dependentia, quæ est locati ad locans, non est simpliciter necessaria ex parte eius, quod dicitur dependere: sicut est dependentia causati ad causam, sed est dependentia aliqualis, tanquam ad illud, quod natum est conseruare in sua dispositione naturali, corpus quidem naturale in suo loco naturali natum est sic conseruari: sine tamen tali conseruante potest absolutè esse.

Dependentia locati ad locum, non necessaria.

Ad tertium potest dici, quòd si mouetur, mouetur secundùm *locare*, non secundùm *locari*: quia nunc aliter locat corpus contentum, quàm priùs locauit: sed non aliter locatur: quia non locatur: & isto modo intelligitur dictum Auerrois, quòd *Cœlum est in loco per centrum*: quia suum esse in loco est locare locabile fixum in loco.

4. Physic. *An cœlum mouetur localiter.* 4 Phy. c 43

i Si quæratur de isto *locare* ad quod Genus pertinet, vt sic motus ille diceretur esse in illo Genere: non ad Genus *vbi*: quia *vbi* est circunscriptio passiua, non ad aliquod aliud Genus tum quia motus esset in pluribus Generibus, quàm ponit Philosophus 5. *Physic.* Tum quia discurrendo, non inuenitur ad quod Genus aliud pertineat

Tex. 4. & inde.

Prætereà. Sicut Cœlum potest circulare, licèt non contineatur à corpore, sic potest circulare, licèt non contineat corpus, puta si esset idē corpus continuum, & sphæricū, igitur illa forma fluēs, secūdū quā est per se motus circulationis, posset per se esse sine respectu, tam ad continens, quam ad contentum, & ista est forma mere absoluta.

Responsionem quære.

Ad primum dicitur, quod illud locare pertinet ad Prædicamentum vbi*: & licet non ponatur nisi* vbi *passiuum a Philosopho: tamen est aliud* vbi *actiuum, quod est species alia ipsius* vbi *quod est Prædicamentū cōmune ad* vbi *actiuum, &* vbi *passiuū, patet in 4 d.10.q.1.*

Ad secundum dicitur ab aliquibus, quod in tali casu non moueretur Cœlum.

Aliter tamen dico, quod talis motus esset ad vbi *imaginarium, non actuale, & reale; nec hoc est inconueniens concedere: cùm hoc sequatur ex casu. Patebit inferius in ista quæstione,* &c.

COMMENTARIVS.

1. a RAtio prima est, *&c.* Patet ista propositio in secundo, dist. 1. q.5. vbi eam prolixe exposui; ideò enim res, sicut absolutum patris, non potest manere sine respectu, & dependentia ad Deum, quia absolutū patris, necessario dependet à Deo essentialiter, vt à priori. Similiter patet in quantum pater nō potest manere sine filio, quia est simul natura cū filio. Vbi ergo absolutum potest manere sine alio absoluto, sequitur quòd tale absolutum possit manere sine respectu ad illud aliud absolutum; nunc autem locus non est priùs natura corpore, nec simul, imò videtur posterius. Et loquitur hîc de loco materiali, scilicet de vltima superficie continentis, quia loquendo de loco formali, scilicet de respectu locantis, talis respectus est simul natura cum locato, & locante. Et quòd dicit, quòd est quòd est quasi posterius natura, hoc patet, quia corpus facit latera continentis distare, & per consequens talis superficies est posterior corpore, vt patuit in 2.d.2.p.2.in materia de loco Angelorum.

Absolutum potest esse sine respectiuo.

b *Ex hoc potest accipi ratio secundi.* Secundum declaratum erat, quòd etiam posito loco capace huius corporis non esset adhuc contradictio, quòd hoc corpus non haberet *vbi*: & patet ratio huius secundi, quia si corpori absolutè non repugnat posse esse sine superficie locantis corporis, sequitur quòd nec huic corpori repugnat posse esse sine ista superficie capace huius corporis, & per consequens non repugnat sibi posse esse sine respectu ad eam.

c *Contra istud.* Nunc Doctor instat multipliciter contra illam conclusionem; probando quòd repugnet absolutè corpori esse sine loco. Primò arguit sic: *Corpori competit per se esse in loco*, &c. Si enim rationale est ratio quòd homo sit, si rationale est: necessariò homo erit, sic in proposito, si corporeitas est ratio formalis, quòd *A* sit in loco, si corporeitas *A*. est necessariò *A*. erit in loco.

d Secundò arguit, *corpus locatum dependet à locante*, &c. Patet, quia si *A*. dependet à *B*. in *esse & conseruari*, erit impossibile *A*. posse esse sine *B*. ergo erit impossibile *A*. posse esse sine dependentia ad *B*. Patet per propositionem Doctoris *in secundo, dist.1.q.5.* Cuicumque absoluto repugnat esse sine termino relationis ad ipsum, impossibile est tale absolutum posse esse sine relatione ad ipsum terminum.

2. e Respondet ad primum, quòd dimensio est ratio fundamentalis essendi in loco, sed ratio formalis essendi in loco est respectus locati, ad locantem. Primo modo potest esse sine loco passiuè, siue sine tali respectu locati ad locantem: secundo modo non, quia est impossibile effectum formalem esse sine causa formali. Sicut album absolutè potest esse sine similitudine ad aliud album, licèt sit ratio proxima fundamentalis similitudinis, tamen album formaliter simile non potest esse sine similitudine, quia simile formaliter est effectus formalis similitudinis.

Dimensio est ratio fundamentalis essendi in loco.

f *Contrà, si dimensio*, &c. Adhuc instat probando, quòd talis dimensio non potest esse sine respectu ad locum.

g Respōdet, quòd dimēsio est ratio fundamētalis respectu huius, quod est esse locabile, &c. Sicut rationale respectu risibilitatis est ratio necessaria, sed respectu actus ridēdi nō est necessaria. Ista ergo, *Corpus est locabile*, est per se secundo modo, & necessaria; sed ista, *Corpus locatur*, nullo modo est per se sed accidentalis, & cotingens.

An rationale sit ratio necessaria.

h Ad secundum dicit quòd dependentia quæ est locati ad locans, non est simpliciter necessaria &c. Aduerte tamen, quòd dependentia causati ad causam non inest necessariò causato, comparando ipsum ad qualemcunque causam, sed tantum inest necessariò comparando ipsum ad causam simpliciter primam, quia ab illa sola simpliciter dependet *inesse, & conseruari*, & est simpliciter impossibile causatum esse sine dependentia ad primam causam. Sed comparando ad causam secundam non simpliciter in essendo dependet ab illa quia prima simpliciter, & sola illa necessaria, vt aliàs probaui. Et dependet necessariò à secunda in essendo, non tamen dependet in *conseruari*. Vnde Doctor *in secundo, dist. 2. parte. 1. q. 4.* dicit quòd effectus præcisè pro illo instanti, quod accipit *esse* a causa secunda, depēdet ab illa; sed in toto tempore sequente immediatè dependet à prima, & vide ibi bonam difficultatem. Dico vltrà, quòd conclusio Doctoris de loco loquitur absolutè de ipso loco, scilicet de ipsa superficie locantis & non de loco naturali, qui vltra superficiem includit qualitates conuenientes loco naturali. Sed quomodocunque intelligatur conclusio, siue de locato, & loco absolutè sumptis, siue de locato, & loco naturalibus, patet quòd locatum non necessariò includit respectum ad ipsum locum.

Diligentia considera.

i *Si quæratur &c.* Respondeo ad primum primò, quòd locare actiuum, siue vbi actiuum est in eodem prædicamēto in quo & *vbi* passiuum, nec secundum Aristotelem habetur expressè quòd tantùm *vbi* passiuum sit in prædicamento *vbi*, quia hoc idem esset quærendum de omnibus alijs *vbi* actiuis. Sicut enim acquiritur per motum aliud, & aliud vbi passiuum in corpore locabili, ita acquiritur aliud, & aliud *vbi* actiuum in corpore locāte. Et si hoc non placet, dic sicut Doctor dicit in 4. dist. 10. de *vbi*. Corporis Christi in Eucharistia. vide ibi.

Ad secundū dico, quòd motus circulationis formaliter est relatio, quia formaliter est quædā successio, vt patet à Doctore in pluribus locis, sed forma secundum quam est talis successio alias patebit.

SCHO

SCHOLIVM.

Posse dari superficiem concauam sine respectu ad corpus contentum, probatur, quia iste respectus non est ad prius, nec ad id quod est simul naturâ cum ista superficie. Ostendit Deum posse causare vacuum, conseruando Cælum; & annihilando omnia elementa, quo casu latera Cæli non concurrunt in instanti, & ideò esset vacuum. Obiicit tripliciter. Ad primum, procedit ratio Philosophi contra vacuum, sumptum pro spatio quanto, non quali, de quo 2. d. 2. qu. 9. Ad secundum, ad distantiam non requiri medium positiuum, idem à nu. 40. Ad tertium, explicat quomodo quies mensurari potest tempore, id est, imaginario nullo corpore moto. Vide 2. d. 2. q. 11. n. 3. 5. & q. 4. n. 10. 11.

7. DE secundo articulo dico, quòd non apparet contradictio, superficiem concauam esse sine respectu ad aliud corpus, vt contentum, esto etiam quod aliud corpus sit, quod esset natum contineri, quia vt prius argutum est de respectu locationis passiuæ: ita potest hîc argui de locatione actiua.

Item confirmatur, quia Cœlum est incorruptibile, & licèt elementa secundùm se tota sint incorruptibilia secundùm Philosophum, non tamen eo modo sunt incorruptibilia, quo Cœlum; quia forma elementi, cùm sit eiusdem rationis in toto & in parte, non est formalis ratio incorruptibilitatis in toto, sicut nec in parte, & licèt non sit aliqua causa naturalis corruptiua totius elementi, sicut partis, tamen istam possibilitatem intrinsecam ad corruptionem reduci ad actum non est ita impossibile, sicut Cœlum corrumpi: aut saltem secundùm Theologos possibile est Deum elementa annihilare, quæ quantum est ex formis suis, sunt corruptibilia, licèt non annihilet Cœlum, quod secundùm formam suam est incorruptibile, quia in conseruando prius & magis necessarium non requirit tanquam medium, aliquod minùs necessarium conseruari. Absolutè igitur potest annihilare elementa, & nihil innouare circa *esse* Cœli: hoc posito, latera Cœli non concurrent in instanti, quia natura non potest facere talem transmutationem in instanti: remanere igitur potest superficies concaua Cœli, & tamen non continens aliquod corpus.

2. & 3. c. & in de Ge

Aliter Cœlũ est incorruptibile, & aliter elementa. Vide 2. d. 14. q. 1. & 4. d. 49. q. 6.

Cap. de Vacuo ferè per totum.

Tex. 37.

Contra ista: vacuum esse est impossibile simpliciter, vt probat Aristoteles 4. *Phys.* sed si superficies concaua esset sine corpore, esset vacuum, igitur, &c.

8. Ad probationem maioris, vna ratio Philosophi in ca. de Loco contra ponentes locum esse spatium, est ista; quia tunc infinita vtique essent loca, & subdit ad probationem istius consequentiæ: *distante enim aere, & aqua, idem faciunt omnes partes in toto, quòd omnis aqua in vase.*

Prætereà. Inter latera vacui nihil est medium, sed secundùm Philosophum 5. *Phys.* illa sunt simul, quorum nihil est medium, si igitur esset vacuum, latera essent simul, & non simul.

Tex. 21. & inde. Idẽ 6. Phy. tex. c 9. expressius.

Prætereà. In tempore est contradictio duo instantia esse distantia, & non esse tempus medium: igitur pari ratione in loco contradictio est duo esse localiter distantia, & non esse corpus medium.

Ad primum: ista probatio consequentiæ secundùm Philosophum multipliciter exponitur, sed qualitercunque consequentia declaretur, non tenet, nisi ponendo vacuum esse spatium actu dimensionatum: licèt non habeat qualitates naturales, quamdiu enim ponitur ibi dimẽsio in actu, semper remanet ratio secundùm Philosophum, quare non compatitur secum aliud corpus, nisi vnum diuidat alterum: sed vacuum istud, quod ponitur possibile Deo in isto membro, non est aliquod spatium habens dimensiones positiuas: sed tantummodò est ibi possibilitas ad tantas dimensiones positiuas, cum carentia cuiuscunque dimensionis in actu; & hoc modo potest dici de omnibus rationibus Philosophi ibi positis, quòd procedunt contra vacuum, vno modo imaginando, scilicet quòd sit spatium actu dimensionatum sine corpore, & ita nihil concludunt contra intellectum, qui conceditur Deo esse possibilis.

Quare Auerroem & alios.

Ad secundùm dico, quòd medium potest intelligi vel positiuum, & actuale, vel priuatiuum potentiale: & vtroque modo debet intelligi nullum esse medium eorum, quæ tangunt se, & quæ sunt simul, latera autem vacui, etsi non habeant medium primo modo, habent tamen medium secundo modo: quia inter ea posset tantùm corpus

Latera vacui habent medium [illegible]

corpus intercipi, quantum est illud corpus, quod intercipitur, quando spatium est actu plenum: est ibi igitur medium potentiale, & sequitur ex hoc, quòd est ibi medium priuatiuum, siue participatiuè: quia carens tanto medio, quantùm posset intercipi inter illa extrema.

Loquitur de tempore imaginario.

Ad tertium diceretur, quòd nullo motu existente, posset esse quies aliqua etiam propriè accepta, quia nullo corpore moto posset aliquod corpus vniformiter se habere, & cum hoc esse aptum natum aliter, & aliter se habere, sicut post iudicium corpus Beati posset vniformiter se habere in sua dispositione; licèt nullum corpus aliter se haberet, quia non oportet, quòd aliqua corpora inferiora aliter se habeant ad hoc, vt Beati vniformiter se habeant, nec aliqua alia corpora ponuntur tunc fore mouenda. Huic etiam vniformi dispositioni correspondet propria mensura, quæ est tempus: inter cuius quæcunque duo instantia imaginata posset tantus fluxus, siue motus intercipi, & ita si tempus dicitur mensura motus, siue fluxus, illa vniformis existentia habebit tempus: licèt non vniformiter actuale positiuum, sed potentiale, & priuatiuum. Vnde intellectus habens notitiam temporis actualis, & positiui, applicando eam ad istam durationem vniformem, potest cognoscere quantitatem ipsius, scilicet quòd tantam haberet positiue, si esset tempus positiuum.

Quies quomodo mensuratur tempore? Vide 2.d.q.4. & 11

Dimensio priuatiua mensurat partes permanentes sicut mora priuatiua partes successiuas.

Consimiliter est in proposito de distantia in loco positiua & priuatiua: sicut mora priuatiua mensurat partes alicuius successiuas: sic dimensio priuatiua mensurat partes permanentes, & hoc, quia priuatio æquatur habitui suo modo. Vnde illud argumentum potest adduci pro proposito confirmando, & hoc sic: possibile est distantiā aliquam esse inter aliqua, quasi secundùm tempus, licèt non sit inter illa tēpus positiuum intermedium: hoc est positiua mensura motus, sed sufficit quòd sit tempus potentiale, vel priuatiuè acceptum, ad hoc vt sit distantia inter illa, quasi temporalis, secundùm quam hoc dicitur esse posterius, vel prius illo: igitur à simili de loco, & distantia locali. 10.

Si arguitur contra hoc, quòd distantia non potest esse, nisi sit aliquid, in quo sit illa distantia, & hîc nihil est: quia nullum est medium.

Distantia formaliter est respectus inter extrema.

Potest dici, quòd distantia formaliter importat respectum inter extrema, respectus autem est in vno extremo, & ad aliud sicut ad terminum: hîc autem est dare vtrunque terminum positiuum, licèt non sit medium positiuum, & si ex solo primo istorum diceretur habitudo positiua, posset concedi, quòd hîc esset distantia positiua, sed si vltra hoc requiratur, quòd medium sit positiuum, tunc saltem saluatur propositum: quia hîc est distantia priuatiua, & positiua potentialis, sed non actualis.

SCHOLIVM.

Dari posse hunc locum, & hoc corpus, quod tamen illo non locatur; quia si est in alio loco non potest naturaliter in isto esse. *Hæc conclusio patet ex secundo articulo. Obiicit non posse esse hunc locum sine hoc contento, quia locus non est ipsa superficies, sed respectus eius ad contentum. Remanere eundem locum variatis locatis, quod intellige æquiualenter; quia locus est immobilis, id est, locali mutatione immutabilis, & quo ad distantiam à polis mundi, per inde est continere vnum vel plura locata. Vide Doctorem 2.d.2. qu.6. à num.6. vbi rem hanc subtilissime explicat, & 4 Physic.*

Dari posse hoc corpus, & hunc locum qui illud non cōtineat.

DE tertio patet, [k] quòd si hoc corpus non sit huic loco præsens, non circunscribitur isto loco: igitur non habet *vbi* in hoc loco: si etiam non est huic loco præsens secundùm cursum naturæ est in alio loco, & secundum naturam non potest simul habere duo *vbi*: ergo non habet hoc *vbi* & tamen iste locus manet: quia hoc vltimum corporis continentis, & hoc patet in secundo articulo.

Contra hoc [l] locus importat rationem continentis: quia superficies absoluta circumscripta ratione continentis non habet rationem loci. Nunc autem *continere*, cùm dicat respectum, non videtur manere, nisi sit ad eundem terminum: igitur quando continetur aliud, & aliud, non videtur manere idem locus, sed quando corpus non est præsens huic loco, non est idem contentum.

Respondeo

Respondeo 4. *Phys.* vult Philosophus, quòd idem locus maneat succedentibus sibi inuicē corporibus, ex hoc patet, quòd nō est alius locus, si aliud locatū contineat: *Tex. 23. & 21 & 36*
quādo igitur arguitur de relatione continentis ad cōtentū, cōcedi potest quòd locus vltra superficiem addit relationem continentis, vt intelligitur per illud, quod dicitur in definitione *vltimum continentis*, hoc est, proximum, & immediatum continens. & tunc consequenter dicendum est, vel quòd variato contento non variatur relatio in alio extremo: & hoc eodem modo, quo respicit illud extremum: quia respicit pro extremo per se contentum in communi, & non hoc signatum; vel potest dici, quòd variato contento variatur relatio ipsa correspondens, & ita est aliud & aliud continere respectu alterius, & alterius contenti, sed non variatur extremum relatum, quia idem est continens, & ita idem locus. Exemplum huius: corpus habens albedinem, si secundùm eam est simile multis, multas habet similitudines, quia similitudo numeratur termino numerato, sed tamen ipsum non est multa similia, sed vnum simile: sicut habens multas scientias est vnum sciens, quia concretum non numeratur ad solam numerationem formæ, sed oportet quòd cum hoc sit numeratio suppositi habentis formam. *2. Phys. tex 41.*

COMMENTARIVS.

k 3. DE *tertio* principali, scilicet si possibile sit hoc corpore, & hoc loco manentibus, sed hoc corpore huic loco non præsente, quòd hoc corpus non habeat hoc *vbi*. Dicit Doctor quod tale corpus non præsens illi loco, non habet *vbi* in illo loco, quia non circunscribitur illo loco. Tum etiam, quia si non est huic loco præsens secundùm cursum naturæ est in alio loco, & secundùm naturam non potest simul habere duo *vbi* adæquata tum, quia de inadæquatis non est impossibile, vt patet *in secundo, dist. 2.* de loco Angelorum. Vide ibi aliqua bona dubia. Si ergo corpus non præsens huic loco habet *vbi* in alio loco, sequitur quòd non habebit *vbi* in isto loco, cui non est præsens; aliter secundùm cursum naturæ haberet duo *vbi* adæquata, quia ab vtroque loco perfectè circunscriberetur. Et quando loquitur hic de loco, non loquitur de loco formali, qui est circunscriptio, sed loquitur de loco materiali, id est, de vltima superficie corporis continentis, & si non est præsens illi superficiei non habebit *vbi* positiuum in illa superficie, siue non erit à tali superficie circunscriptum. Et addit Doctor quòd manet iste locus, quia manet vltimum corporis continentis. Respondet tacitæ obiectioni, quia fortè diceretur, si hoc corpus non est præsens huic loco, talis locus non maneret, sed si maneret, hoc corpus esset in illo loco, sed ipso corpore non præsente, locus non maneret. Et ideò dicit Doctor quòd ipso corpore non præsente adhuc manet locus, quia manet vltima superficies corporis continentis. *Vide in 2. sent. dist. 2. aliqua bona dubia.*

4. l *Contra hoc.* Doctor probat, quòd si corpus non continetur, non erit locus, quia locus importat rationem continētis, &c. Vult ergo ex ista ratione, quòd si locus *A* successiuè contineret *B* & *C* quòd non esset idem locus respectu *B* & *C*, si esset præcisè vnus locus respectu *C*, & alius respectu *B*, & quàm primum *B* recedit à loco illo non est amplius ille locus; licèt *C* in eodem instanti subintret in eandem superficiem, quia superficies illa nunquam dicitur locus, nisi includendo respectum ad contentum, & quia quando continet *B*, habet vnum respectum ad *B*, sequitur quòd *B* recedente, qui est terminus illius, cuius non erit amplius ille locus.

Respondet secundùm intentionem Philosophi 4. physic. quòd semper manet idem locus, loquendo præcisè de loco materiali, & vult quòd vltima superficies, etiam absolutè sumpta, dicatur locus, scilicet materialis. Vult enim quòd idem locus manet succedentibus sibi inuicem corporibus, quia quando vnum corpus subintrat aerem, & actu facit distare latera aeris continentis, & sic illa superficies vltimà aeris continentis habet rationem loci materialis, & si mille corpora successiuè subintraret illam superficiem, semper manente illa superficie, manet idem locus materialis. Tamen non manet idem locus formalis, qui est respectus continentis ad contentum, qui respectus fundatur immediatè in vltima superficie continentis, & terminatur ad corpus contentū, & ideò nō manēte tali corpore præsente illi superficiei, corrumpitur ille respectus, qui fundatur in superficie. Et sic concedo quòd variantur illi respectus continentis ad variationem contentorum. Si etiam volumus tenere quod manet etiam idem locus formalis, accipiendo locum pro respectu continentis ad contentum, dicit Doctor quòd hoc modo sustinere quòd licèt respectus singulares fundati in eadem superficie continente varientur ad variationem contētorū, tamen nō variatur respectus absolute sumptus continentis ad contentum, quia continens formaliter non respicit pro per se termino hoc, vel hoc contentum; sed respicit contentum absolutè, & in communi, & quia semper in tali superficie continetur aliquod corpus, ideò semper manet idem locus, quia semper manet idem continens formaliter, non idem numero, quia ille respectus continentis variatur variato contento, sed manet idem continens in communi. Tamen prima responsio videtur melior, & realior, scilicet, quòd maneat idem locus materialis, quantūcunque succedant sibi inuicem corpora, & hoc est magis ad intentionem Philosophi, & etiam magis ad Intentionem Doctoris, tamen vtraque via est sustentabilis, &c. *4. phys. con. 1. 17. 21. & 36.* *Quid continēs respiciat.*

SCHOLIVM.

Quoad primum articulum, prima conclusio eſt, non poſſe hoc corpus eſſe quantitatiuè præſens huic loco ſine aliquo corpore; quin habeat hoc vbi, *quia circunſcribi eſt ita eſſe præſens loco. Mouet dubium, quod* vbi, *videtur eſſe reſpectus quod tamen videtur eſſe falſum, quia ſecundùm Philoſophum ad relationem non datur per ſe motus: qui tamen datur ad* vbi, *ex eodem. Reſpondet eſſe reſpectum extrinſecus aduenientem, vt ſunt omnia ſex vltima Prædicamenta, & Philoſophum loqui de relatione quarti Prædicamenti. Ponit differentiam inter intrinſecos, & extrinſecos. De quo latè 4.d.13.q.1. & d.6.q.10. & d.1. q.1.*

DE quarto [m] videtur quòd poſſet eſſe ibi triplex intellectus. Primus, quòd hoc corpus modo quantitatiuo ſit præſens huic loco ſine alio corpore ſic præſente. Alius intellectus, quòd ſimul cum alio præſente ſit hoc modo præſens. Tertius intellectus, quod isto modo quantitatiuo ſit huic loco præſens. 12.

Circũſcriptio eſt eſſe præſens loco quantitatiuè.

De primò planum videtur quòd talis præſentia non poteſt eſſe ſine *vbi*, ſicut non poteſt poni ſine circunſcriptione paſſiua corporis à loco: quia circumſcriptio illa non videtur aliquid ponere vltra hoc, quod eſt corpus, eſſe præſens huic loco modo quantitatiuo, ſcilicet tanquam coëxtenſum & commenſuratum.

Digreſſio. Tex. 10. Tex. 17. & inde. Tex. 9. & inde.

Sed hoc eſt dubium: quia iſta circunſcriptio, vel præſentia non videtur dicere aliquid niſi reſpectum formaliter, & per conſequens ipſum *vbi* nihil eſſet formaliter niſi reſpectus: hoc conſequens videtur falſum: quia ſecundùm Philoſophum 5. & 7. *Phyſ.* ad relationem non eſt per ſe motus, ſed ſecundùm Philoſophum 2. *Phyſ.* motus eſt per ſe in Genere *vbi*.

n Si dicitur, quòd *vbi* per ſe importat abſolutum, & reſpectum, & per illud abſolutum quod importat, diſtinguitur ab aliis Generibus, quæ ſimiliter important reſpectus, ſed determinatos per determinata fundamenta.

Abſolutũ & reſpectus non faciunt per ſe vnũ

Contrà: abſolutum, & reſpectus non faciunt per ſe vnum conceptum; ſed cuiuſcunque Generis eſt conceptus per ſe vnus; ergo, &c. Nec abſolutum per ſe contrahit reſpectum ad tale Genus, vel ad talem Speciem in tali Genere, propter idem medium: quia non facit per ſe vnum conceptum cum illo.

Similiter o ex eodem medio poteſt argui vlterius, quia accipiatur vterque iſtorum conceptuum per ſe; vterque, ſi eſt communis, eſt dicibilis de pluribus in *quid*: ergo vtrobique aſcendendo ſtatus eſt ad vnum conceptum cõmuniſsimum per ſe dicibilem de pluribus, & tunc in vtroque proceſſu ſtabitur ad conceptum proprij Generis in illo proceſſu. 13.

Sex vltima Prædicamenta ſunt reſpectus, nõ de Genere Relationis, de quo 4.d.13.q.1.

Hìc dici poteſt: p quòd, ſi ſecundùm communiter dicta, ſaluanda ſit diſtinctio decem Generum: & per conſequens ſex Genera vltima non contineantur ſub Genere Relationis, cùm non appareat quòd importent formas abſolutas: nec ſimul important abſolutum, & reſpectum, vt argutum eſt: conſequens eſt dicere, quòd ſint eſſentialiter reſpectus: nec tamen de Genere Relationis: igitur oportet diſtinguere inter reſpectum, & reſpectum, etiam diſtinctione ſecundùm Genus. Poteſt autem diſtinctio reſpectuum, quos important illa ſex Genera ab illo reſpectu, qui propriè dicitur Relatio, quæ eſt quartum Genus, accipi ex illo dicto communi, quo dicuntur reſpectus de Genere Relationis eſſe reſpectus intrinſecus aduenientes: reſpectus autem illorum ſex Generum extrinſecus aduenientes: hoc poteſt intelligi ſic, nullus reſpectus ſic intrinſecè aduenit abſoluto, quòd conueniat ei ſecundùm ſe, ſiue ad ſe: quia tunc non eſſet reſpectus: de ratione enim reſpectus eſt, quòd ſit vnius ad alterum: ille igitur reſpectus dicitur intrinſecus adueniens, qui neceſſariò conſequitur fundamentum, poſito termino: quia non poteſt eſſe reſpectus magis intrinſecus abſoluto, & per oppoſitum, ille eſt extrinſecus adueniens, qui non neceſſariò conſequitur fundamentum, etiam poſito termino.

Quomodo differũt reſpectus extrinſecus, & intrinſecus. Vide in 4.d.13.q.1.

Ad relationẽ nõ eſt per ſe motus, bene tamen ad reſpectus extrinſecos.

Si iſta ſint vera: reſponderi poteſt ad illam auctoritatem Philoſophi 5. *Phyſic.* quòd neget motum ad relationem propriè dictam, quæ pertinet ad quartum Genus, non autem ad quemcunque reſpectum pertinentem ad aliquod ſex Generum, imò concedit ibi motum eſſe in *vbi*: qui communiter non dicitur eſſe motus ad formam abſolutam: quia *vbi*, vt videtur, non eſt forma abſoluta, ſed reſpectus corporis contenti ad locum continentem. 14.

Ratio

Ratio autem differentiæ q relationis ab aliis respectibus, in non terminando motum, videtur esse, quia ex quo relatio necessariò consequitur extrema posita, nunquam potest ipsa acquiri per se, sed tantummodò per accidens, alio, scilicet absoluto acquisito in altero relatorum, & talia, quæ non acquiruntur nisi per accidens, scilicet alio acquisito, negat Philosophus *in 5. Phys.* per se terminare motum: respectus autem non necessariò consequens extrema, potest habere propriam nouitatem absque nouitate vnius, vel alterius extremi, & ideò potest habere propriam acquisitionem: nam ita videtur esse de *vbi*: quia potest Deus conseruare idem locabile, & eundem locum: & tamen non manebit eadem circumscriptio: quia corpus est absens ab illo loco: & hoc etiam potest natura facere, ponendo aliud corpus præsens illi loco: non igitur ista extrema, *locum*, & *locabile*, necessariò consequitur ipsum *vbi*, & ideò potest esse nouum nouitate propria, & acquiri corpori, nullo absoluto acquisito, nec corpori, nec ipsi loco. Vide in 1. d. 2. q. 5. & d. 5. q. 1. Tex. 10. & inde *Quare relatio nō potest per se terminare motum.*

r Sed si acquiratur quomodo potest acquisitio respectus esse successiua, nisi successio ponatur in aliquo absoluto?

Diceretur, quòd corpus successiuè secundùm partē aliā, & aliā fit præsens eidem parti loci. Similiter corpus secundùm eandem partem fit successiuè præsens alij, & alij parti loci: ita quòd tam ex diuisibilitate corporis, quàm loci, sequitur diuisibilitas circunscriptionis corporis à loco, & diuisibilitas successiua, quando pars post partem acquiritur. Non est ergo diuisibilitas in respectu sine diuisibilitate in absoluto, sed est successio in respectu, qui est circunscriptio, sine successione in forma absoluta corporis, vel loci.

COMMENTARIVS.

m DE *quarto principali*, scilicet si hoc corpore, & hoc loco manentibus, & hoc corpore huic loco, scilicet materiali præsēte, possibile esset hoc corpus non habere hoc *vbi*; sine illo loco materiali non circunscribi. Dicit Doctor quod hoc potest tripliciter intelligi. Primò, quod hoc corpus modo quiditatiuo sit præsens huic loco sine alio corpore sic præsente; corpus enim esse præsens loco materiali modo quantitatiuo, est quod corpus commensuraretur illi superficiei, ita quòd totum corpus correspondeat toti illi superficiei, & pars corporis parti superficiei. Secundùm quòd ipse exponit in quarto, distinctione 10. vide ibi. Secundò potest intelligi, quòd hoc corpus sit præsens loco materiali secundùm modum quantitatiuum & quod aliud corpus sit simul præsens eidem loco materiali secundùm modum quantitatiuum. Tertiò potest intelligi, quòd hoc corpus sit præsens huic loco, non tamen secundùm modum quantitatiuum, sed quòd absolutè sit præsens. *Corpus potest intelligi tripliciter.*

De primo dicit, quòd planū videtur, quòd talis præsentia nó potest esse sine *vbi*, scilicet passiuo, sicut non potest poni sine circunscriptione passiua corporis à loco, quia circunscriptio illa non videtur aliquid ponere, vltra hoc, quòd est corpus esse præsens huic loco modo quantitatiuo, scilicet tanquam coextensum, & commensuratum. Circunscribi enim corpus à loco nihil aliud est, quàm ipsum corpus commensurari loco, sic quòd circunscribi propriè dicit respectum totius contenti ad totum continens, & partium contenti ad partes continentis, siue dicit respectum totius correspondentis toti, & partium correspondentium totius ad partes continentis. De hoc vide Doctorem *in 4. distinct.* 10. Et breuiter circunscriptio passiua, siue respectus commensurati ad locum, cui cōmmensuratur, nihil aliud importat, nisi ipsum *vbi* formaliter, quod est respectus contenti circunscriptiuè terminatus ad vltimam superficiem continentis, siue circunscribentis, & similiter *vbi* actiuum nihil aliud est, quàm respectus siue relatio fundata in vltima superficie continentis circunscriptiue, & terminata ad corpus contentum, siue circunscriptum.

n Si dicatur, quod *vbi* per se importat, &c. quia alij, & alij respectus secundum speciem habent alia, & alia fundamenta, vt patet de æqualitate, quæ fundatur super quantitate, similitudo super qualitate, & sic discurrendo de aliis. 6. *5. & 7. phy. t. 10. & t. 17. & inde, & 5. phy. tex. 9. & inde*

Contra. Doctor improbat hanc responsionem supponendo vnum, scilicet quod *vbi* sit per se in aliquo genere, & in genere determinato, modo si *vbi* importaret per se absolutum, & respectiuum non esset vnus per se conceptus, quod tamen requiritur, vt possit per se esse in genere, vt sæpius expositum est: ex absoluto enim & respectiuo non fit per se vnum, nec similiter absolutum contrahit respectum ad talem speciem in tali genere, quia contrahens per se aliquid ad constituendum tertium semper ex contrahente, & contracto constituitur vnum per se, vt patet quando rationale per se contrahit animal ad hominem, tunc ex animali, & rationali fit homo per se; sed ex absoluto, & respectiuo, vt dictum est, non fit vnus per se cōceptus; ergo absolutum non per se contrahit respectiuū, & tamen si ex respectiuo, & absoluto, vnus per se constitueretur conceptus, oporteret vel quod absolutum contraheret per se respectiuum, vel ècontra, & in proposito oporteret ponere quòd absolutum contraheret per se respectiuum, quia ponitur quòd respectiuum *Vbi* distinguitur per absolutum (quòd per se includit) ab aliis generibus respectiuis.

o *Similiter ex eodem medio potest argui*, &c. Vult dicere Doctor quòd ex quo conceptus absolutus semper ascendendo prædicatur in *quid*, prædicatur de omni absoluto in eodem genere, vt patet in genere Substantiæ & Quantitatis, & Qualitatis, similiter conceptus respectiui semper ascendendo in eodem genere, prædicatur in *quid*, de omnibus inferioribus illius generis, & sic sequitur quòd conceptus absoluti non potest per se contrahere conceptum receptiui, patet, quia si conceptus alicuius communis absoluti, vt conceptus albedinis per se contraheret conceptum communem alicuius respectiui, puta conceptum respectiui ad *vbi*, qui conceptus respectiuus verè dicitur in *quid* de conceptu respectiuo *vbi*. Tunc multa sequerentur inconuenientia, sequeretur primò quod absolutum esset de essentia respectiui quiditatiuè, sicut patet, de differentia per se contrahente genus, quæ ponitur de essentia speciei, & multa alia sequerentur, quæ breuitatis causa omittuntur.

7. p *Hic dici potest.* Hic Doctor tenendo quòd decem sint Genera, ostendit quomodo 6. genera, scilicet *Actio, Passio, Situs, Quando, Habitus*, & *Vbi*, distinguantur à genere Relationis, quæ ponitur quartum genus. Et dicit quòd distinguuntur, quia sunt respectus extrinsecus aduenientes, & quartum genus est respectus intrinsecus adueniens, qui respectus sæpè declarati sunt à Doctore & sic hîc non oportet aliter insistere.

Hac distinctione præmissa de respectu intrinsecùs & extrinsecus aduenientibus, respondet ad auctoritatem Philosophi, ad quam etiam in multis aliis locis respondet. Dicit ergo, quòd licèt Philosophus neget motum ad Relationem propriè dictam, quæ pertinet ad quartum genus, non autem ad quemcunque respectum pertinentem ad aliquod sex generum, imò concedit ibi motum esse in *vbi*, qui communiter non dicitur esse ad formam absolutam, quia *vbi* (vt videtur) non est forma absoluta, sed respectus corporis contenti ad locum continentem, licet aliqui velint, quòd *vbi* nihil dicat vltra superficiem continentem, vt Gregorius Ariminensis, & multi alij Nominales, quos improbaui in secundo, dist. 2.

q Nunc assignat rationem, quare respectus sex generum possunt distingui à respectu quarti generis in terminando, vel non terminando motum. Dicit, quòd ex quo relatio intrinsecus adueniens, necessariò consequitur extrema posita, &c.

Et hoc etiam potest natura facere, ponendo aliud corpus præsens illi loco, & tunc manebit idem locus materialis, qui priùs, & corpus quod priùs manebit, & tamen non erit circunscriptum ab illo loco, quia tunc circunscribitur aliud corpus. Dico etiam quod manente eodem corpore, etiam contento ab eadem superficie, non manente tamen modo quiditatiuo; quòd adhuc Deus potest facere quod tale corpus non habeat *vbi* circunscriptum, vt probat Doctor *in quarto, dist.* 10. & hoc dixi ad euitandum hoc, scilicet quia fortè diceretur quòd stante perfecta approximatione, & præsentia corporis loco materiali, quod necessario oriretur *vbi* quod ponitur respectus, & sic *vbi* per se acquiri non posset. Auctoritas Philosophi, licèt hîc aliqualiter sit exposita, tamen vide in tertio dist. prima, qu. prima, vbi eam prolixè exposui similiter vide in secundo.

r *Sed si quæratur.* Deinde mouet aliud dubium, scilicet quomodo potest respectus acquiri per motum, & per consequens successiuè nisi ponatur successio in aliquo absoluto. Dicit, quòd corpus successiuè secundùm partem aliam, &c.

Et quomodo hæc litera clarè intelligatur, eam diffusè exposui in secundo, d. 2. de loco Angelorum. respondendo ad argumenta Gregorij contra Doctorem vide ibi multa singularia dubia. *Vbi sit expositio litera.*

SCHOLIVM.

Secunda conclusio quarti articuli. Corpus præsens huic loco quantitatiuè, simul cum alio sic præsente habet vbi *in hoc loco. Primò, aliàs locus eo casu esset vacuus. Secundò, altero ablato alterum habet* vbi *non nouum, sed antiquum. Soluit optimè, & clarè obiectiones contra hoc.*

De secundo[a] intellectu in isto articulo, scilicet an hoc corpus haberet hîc *vbi*, si simul cum ipso hîc esset aliud corpus modo extenso. Videtur posse dici, quòd tunc hoc corpus non haberet hîc *vbi*: quia pari ratione aliud corpus haberet hîc *vbi*, non possunt autem esse duo *vbi* eiusdem loci, quia vnius loci vna circunscriptio. 15.

Locatum facit distare latera cõtinentis. Item, corpus locatum facit latera continentis distare, sed hoc corpus, quod aduenit secundo huic loco, non facit latera eius distare, imò iam per aliud corpus, quod priùs fuit hîc, fuit distantia inter latera.

Et confirmatur: quia si vtrunque facerent latera distare: igitur vtrunque esset medium inter ista distantia; sed vbi est aliud, & aliud medium per se, ibi videtur esse alia, & alia distantia, & ita inter eadem latera eiusdem loci esset duplex distantia.

Corpus penetrans aliud est in eodem vbi cum illo. Potest tamen dici, quòd in isto intellectu vtrunque corpus haberet *vbi* in hoc loco, quia cum vtrunque ponatur hîc, sicut contentum coëxtensum, & commensuratum, vel vtrunque erit locatum, quod est propositum, vel neutrum; & tunc est locus

locus iste vacuus, in quo ponuntur esse duo corpora modo extensiuo, quod nullus diceret. Similiter vtroque istorum amoto, altero remanente, illud remanens habebit hic *vbi*, sed non alium modum habebit hic ex parte sui ad locum continentem, quàm modò habeat.

Istud patet per oppositum de Angelo: b quia si Angelus sit simul cum corpore, non habet propriè *vbi* in isto loco, in quo corpus coëxistens habet propriè *vbi*, quia Angelus non est ibi coëxtensus, & commensuratus illi loco: nec replet illum locum, vnde si corpore amoto solus Angelus ibi maneret, locus ille propriè diceretur vacuus. Opposita istorum sunt vera de corpore coexistente alteri corpori. *Quare Angelus existēs in corpore, nō habet ibi vbi.*

Et si quæras, quomodo potest locus iam plenus iterum repleri?

Respondeo ad hoc, & ad obiectiones pro alia parte.

Ad primam secundùm istam viam c quæ ponit in eodem supposito & fundamento posse esse plures respectus eiusdem rationis ad diuersos terminos, concedendum est, quòd eidem loco potest competere alia, & alia circumscriptio actiua, & potest sibi in alio, & alio corpore alia, & alia circumscriptio passiua correspondere. *Eidem loco conuenire plures locationes.*

Ad aliam: facere latera distare d potest intelligi dupliciter; vel effectiuè, & sic agens distendens latus à latere facit ea distare, vel quasi formaliter, & sic medium interceptum dicitur facere distare. Et hoc secundo modo concedendum esset; quòd vtrunque corpus hic extensiuè existens facit latera huius loci distare, quia vtrunque est medium inter extrema. Primo autem modò neutrum corpus facit latera distare, sed ipsum agens, quod primo diuidit hoc latus ab illo: & per hoc etiam patet quomodo vtrunque replet: quia non effectiuè, sed formaliter: non enim est maius inconueniens locum plenum repleri de nouo, aliquo replente formaliter, quàm continens vnum sibi commensuratum de nouo continere aliud simili modo continendi. *Vtrunque corpus penetrantium facit distare latera cōtinentis.*

16. Ad confirmationem illam diceretur, quod accipiendo distantiam pro illa habitudine, quæ est in vno distante ad alterum, vt ad terminum, non est nisi vna distantia inter eadem extrema, siue sint plura media, siue vnicum: nec illa est vera, hoc modo loquendo de distantia, quòd vbi est aliud per se medium, ibi est alia per se distantia, nisi intelligatur aliud per se medium: hoc est, aliud necessario requisitū, tanquam mediū distantiæ: sed in proposito nō requiritur illud tanquam aliud. Si autem distantia acciperetur alio modo pro dimensione media inter extrema, quæ distant: concedendum esset, sic loquendo, quod inter latera continentis duo corpora est duplex distantia. *Inter latera continētis duo corpora est duplex distātia vno sensu, alio sensu non.*

COMMENTARIVS.

8. a *De secundo intellectu in isto articulo.* Dicit Doctor quòd si vtrunque corpus esset in eadem superficie modo extenso, quòd vtrunque esset in eodem loco materiali, & vtrunque haberet *vbi* proprium, ita quòd vtrunque haberet propriam circunscriptionem passiuam, accipiendo *circunscriptionem passiuam* pro respectu circunscripti ad locum circunscribentem. Et sic similiter in superficie circunscribente essent duæ circunscriptiones actu, siue *duo* vbi actiua correspondentia duobus *vbi* passiuis. Et probat Doctor quod vtrunque haberet *vbi*, quia cum vtrunque ponatur ibi, sicut contentum, coëxtensum, & commensuratum loco materiali, vel vtrunque erit locatum siue erit in *vbi*, vel neutrū: si primò, habetur propositum, scilicet quod sint ibi vbicaliter. Si secundò, erit ergo locus vacuus, in quo ponuntur duo corpora modo quantitatiuo, siue extenso, quod nullus diceret. Similiter vtroque isto amoto altero remanente illud remanens habebit hîc *vbi*, ergo & nunc habet *vbi* alio simul manente; patet, quia vt manet cum alio corpore, simul non habet in loco aliud modum manendi, quàm habeat quando solum manet alio corpore non manente, quia ita habet modum quantitatiuum cum alio corpore, sicut quando manet non cum alio corpore.

b *Istud patet per oppositum de Angelo.* Hîc intendit probare quòd si neutrum esset in *vbi*, quòd locus esset vacuus. Et probat per oppositum de Angelo, quia si Angelus sit simul cum corpore, non habet propriè *vbi* in isto loco, scilicet materiali, puta, in quo corpus coëxistens habet propriè *vbi*, &c. *Locus ille propriè diceretur vacuus*, quia nullo corpore repletus, nec est natus repleri, nisi aliquo corpore, *opposita istorum sunt vera de corpore coexistēte alteri corpori*, scilicet quòd corpus coëxistens, & est coëxtensus loco, & secundo replet locum: quia verò Angelus, etsi sit in loco, non est coextensus, nec replet alium locum, ideò non est in *vbi* propriè, scilicet circunscriptiuè, & per consequens locus ille natus recipere corpus esset vacuus. 9. *An locus sit vacuus.*

Cùm ergo corpus coëxistens alteri corpori in eodem loco materiali coëxtendatur loco, & repleat eum, si ibi non esset localiter, tunc talis locus esset vacuus?

An duo corpora sint in eodem loco.

Doctor instat probando primò quòd illa duo corpora in eodem loco non habeant *vbi*, quia nõ possunt esse duo *vbi* respectu eiusdem loci, quia vnius loci vna circunscriptio.

c Respondet quòd non est inconueniens in eodem loco materiali posse esse duas circunscriptiones actiuas terminatas ad duo corpora contenta, vt ad duos terminos, & similiter in alio, & alio corpore ibi contento est alia, & alia circunscriptio passiua, siue aliud, & aliud *vbi* passiuum. Sicut etiam in eodem albo possunt simul esse plures similitudines terminatas ad diuersa alba, vt ad diuersos terminos, & quodlibet album includit propriam similitudinem terminatam ad idem album, sic in proposito.

Secundò instat, quia corpus locatum facit latera continentis distare, sed hoc corpus, quod aduenit secundo, non facit latera eiusdem distare, imò iam per aliud corpus, quod priùs fuit hîc, fuit distantia inter latera. Et confirmatur, quia si vtrunque faceret latera distare, igitur vtrunque esset medium inter ista distantia. Sed vbi est aliud, & aliud medium per se, ibi videtur esse alia, & alia distantia, & ita inter eadem latera eiusdem loci esset duplex distantia.

10. *Facere latera distare potest intelligi dupliciter.*

d Respondet Doctor quòd *facere latera distare potest dupliciter intelligi, vel effectiuè, & sic agens distendens latus à latere facit distare, vel formaliter, & sic medium interceptum facit formaliter distare.* Exemplum, proiiciens lapidem in aëre, vel aqua proiiciendo facit latera aëris, vel aquæ distare effectiuè, sed lapis subintrans facit formaliter distare. Sicut etiam producens albedinem in subiecto priùs nigro, effectiuè expellit nigredinem; sed albedo producta formaliter expellit nigredinem, quia est forma incompossibilis nigredini. *Secundo modo concedendum esset quòd vtrunque corpus hîc* scilicet, in loco materiali *extensiuè existens facit latera huius loci distare*, &c. *Sed ipsum agens, quod primò diuidit hoc latus ab illo,* & tunc diuidit, quando facit illa corpora esse simul in tali loco, vel saltem vnum. *Et per hoc patet etiam quomodo vtrunque replet*, &c. Vult inferre Doctor quòd si tu concedis quòd duo corpora possunt simul replere eundem locum, ita quòd sicut vnum perfectè replet, & aliud similiter, quòd etiam habes concedere quòd idem locus possit vtrunque continere localiter, cum non sit maius inconueniens primum, quàm secundum. *Nota.*

S C H O L I V M.

Tertia Conclusio: Corpus præsens non quantitatiuè non habet propriè vbi, *quia hoc est secundùm se diuisibile, est tamen impropriè in* vbi, *sicut Angelus, quia indistans seu quocunque modo contentus in hoc spatio.*

17. DE tertio intellectu in isto articulo, scilicet quòd si hoc corpus esset præsens huic loco, sed non modo quantitatiuo, hoc est, non tanquam coëxtensum loco, nec commensuratum. Potest dici, quòd tunc propriè non haberet *vbi* in hoc loco: quia propriè *vbi* est forma secundùm se diuisibilis, cùm secundùm eam per se posset esse motus; & ideò non conuenit alicui, nisi diuisibili, & per modum diuisibilis se habenti, corpus autem, quod non coëxtenditur loco, sed est totum præsens cuilibet parti illius loci, non habet modum diuisibilis in comparatione ad locum; nec per consequens habet *vbi* propriè respectu eius: extendendo tamen *vbi* ad talem præsentiam simplicem, secundùm quam Angelus dicitur esse hîc, sic concedendum esset, quòd corpus præsens, secundùm istum intellectum diceretur impropriè habere *vbi*, nam verè est hic præsens non circunscriptum.

Vbi *propria conuenit tantùm diuisibiliter se habenti.*

Ad argumentum principale; si illa maior, quæ accipitur, vera est, non habet veritatem nisi de relatione propriè dicta: respectus autem, quem importat *vbi* non est talis. Istorum autem declaratio patet ex dictis in tractando primum intellectum in quarto articulo principali.

C O M M E N T A R I V S.

11. *Dubia notanda.*

IN quæstione ista occurrunt aliqua dubia. Et primò in hoc: *Non potest aliquod corpus esse præsens modo quantitatiuo alicui loco materiali puta alicui superficiei continentis sine* vbi.

Secundò dubitatur in hoc, quòd *absolutum, & respectiuum non possunt facere vnum per se conceptum.*

Tertiò dubitatur in hoc, quòd *respectus intrinsecus adueniens dicitur ille, qui necessariò consequitur fundamentum posito termino, quia non potest respectus magis intrinsecus esse absoluto.*

Quartò dubitatur in hoc, quòd *respectus extrinsecus adueniens est ille, qui non necessariò consequitur fundamentum posito termino.*

Quintò dubitatur in hoc, quòd *respectus intrinsecus adueniens non potest habere propriam nouitatem per se, nisi prius aliquo absoluto prius acquisito in altero relatorum, & per consequens tantùm dicitur per accidens acquiri,* quia

quia præciſe acquiritur alio abſoluto priùs acquiſito.

Sextò dubitatur in hoc, quòd *reſpectus extrinſecus adueniens poteſt habere propriam nouitatem abſque nouitate vnius, vel alterius extremi.*

Septimò dubitatur in hoc, quòd *poteſt eſſe acquiſitio reſpectus eſſe ſucceſſiua abſque ſucceſſione in aliquo abſoluto.*

Octauò dubitatur in hoc, vbi *propriè eſt forma ſecundùm ſe diuiſibilis cùm ſecundum eam per ſe poſſit eſſe motus.*

13. *Duplex relatio intrinſecus adueniens, & extrinſecus adueniens.*

Contra primum dictum inſtatur ſic; & pono quòd ſit corpus pedale, quòd actu contineatur in ſuperficie pedali, ita quòd totum ſit perfectè præſens illi ſuperficiei, & pars parti, & hoc modo erit in illa ſuperficie ſecundùm modum quãtitatiuum, quia ibi eſt correſpondentia totius ad totum, & partium ad partes. Tunc quæro, aut neceſſariò eſt in *vbi*, aut non. Si primò, ergo ſequitur quòd illud *vbi* non erit reſpectus extrinſecus adueniens cum neceſſario oriatur poſitis fundamento, & termino. Si ſecundò, ſequitur propoſitum videlicet, quòd erit in loco materiali, ſiue continebitur in vltima ſuperficie continentis, & modo quantitatiuo, & tamen non erit in loco formali, ſiue *vbi*. Si dicatur, quòd quamuis non ſit in *vbi* neceſſario abſolutè poſitis fundamento, & termino, tamen poſita coextenſione, ſiue commenſuratione vnius ad aliud, tunc eſt in *vbi* neceſſariò. Contra: Tum, quia illa coëxtenſio ſiue commenſuratio, aut eſt quid reſpectiuum, aut præciſè dicit vtrũque extremum. Si primò, quæro de illo reſpectu, aut eſt extrinſecus adueniens, aut intrinſecus: ſi primò, ergo non ſequitur neceſſario ad fundamentum poſito termino, & ſimiliter *vbi* ſequens non erit reſpectus intrinſecus, & per conſequens poterit non eſſe etiam ſtante illa coextenſione, aut erit intrinſecus, & ſic ipſa poſita, vt reſpectu intrinſeco adueniente neceſſariò ponitur *vbi*, & tunc ſequitur quòd neceſſariò priùs ponitur reſpectus intrinſecus, quàm ponatur extrinſecus. Tum etiã, quia ſi poſita neceſſariò tali coextenſione, neceſſario ponitur *vbi*, ſequitur quòd vbi non erit reſpectus extrinſecus cum neceſſario oriatur ex natura rei. Si ſecundò ponatur illa commenſuratio prout præciſè dicit vtrunque extremum, aut tunc ponitur vbi neceſſariò, ergo non eſt reſpectus extrinſecus, aut non neceſſariò, ergo poterit eſſe perfecta continentia, & coextẽſio vnius ad aliud ſine *vbi*, quod eſt contra concluſionem, in qua ponitur, quod eſt impoſſibile corpus contineri in loco materiali modo quantitatiuo, & non eſſe in *vbi* formali.

Secundò principaliter inſtatur. Et pono quod Angelus poſſit eſſe in loco, puta vnius milliaris, vt in loco ſibi adæquato, ita quod in maiori non poſſit eſſe, quia non ponitur Angelus præciſè in loco quantumcunque magno, quæ omnia patent *in ſecundo, diſtinctione ſecunda*, de loco Angelorum: hoc poſito, quæro tunc aut Angelus eſt in *vbi* formali neceſſario, aut non; ſi primò, ergo tale *vbi* non erit reſpectus extrinſecus adueniens, quia neceſſario oriretur ad fundamentum poſito termino, nec eſt maior ratio de *vbi* definitiuo, quàm de *vbi* circunſcriptiuo, quia vtrunque *vbi* dicit præſentiam contenti ad continens, licèt aliter, & aliter, quia vbi circunſcriptiuum dicit præſentiam cum perfecta coextenſione formali corporis contenti ad ſuperficiem continentem. Sed *vbi* definitiuum dicit præſentiam abſolutè, vt ſic contenti ad continens. Si non eſt in tali *vbi* neceſſario, ergo erit reſpectus extrinſecus, & ſic ſeparabilis, ſtante Angelo in tali loco; hoc idem erit de corpore contento in loco materiali, quod non neceſſario erit in *vbi* formali. Nota

Tertio inſtatur ſic, *vbi* circunſcriptum ponitur à Doctore reſpectus extrinſecus adueniens, ergo poſito corpore perfectè præſente ſuperficiei continentis ſecundùm modum quantitatiuum, tale corpus non erit in *vbi*: Conſequẽtia patet, quia reſpectus extrinſecus adueniens non neceſſario oritur poſitis fundamento, & termino, etiam perfectiſſimè approximatis, vt patet de combuſtione, quæ non neceſſario oritur poſita perfectiſſima præſentia ignis circa combuſtibile, vt patet de tribus pueris in carmino ignis, & hoc eſt, quia talis combuſtio, ſiue actio, ſiue paſſio eſt reſpectus extrinſecus, vt patet à Doctore, ſic erit in propoſito: perfectiſſima enim præſentia corporis contenti ad ſuperficiem continentem eſt, quod ſit perfectè præſens ſecundùm ſe totum, & ſecundùm omnes partes, ita quod totum ſit perfectè præſens toti, & partes corporis partibus ſuperficiei: ergo ſequitur quod ſtante perfecta approximatione, quod adhuc non erit *vbi*, cum *vbi* ponatur reſpectus extrinſecus. 14.

Quartò inſtatur tenendo ſecundùm Doctorem & ſecundùm veritatem, quod *vbi* circunſcriptiuum ſit reſpectus extrinſecus adueniens, quæro tunc quando corpus locabile ſit præſens ſuperficiei continentis, ſiue locantis, & hoc ſecundùm modum quantitatiuum, & per te, neceſſario eſt in *vbi* circunſcriptiuo, à quo cauſatur illud *vbi*, ſiue ille reſpectus? aut immediatè cauſatur à corpore contento, & ſuperficie continente, & tunc quæro, aut ſimpliciter neceſſariò cauſatur, & tunc non erit reſpectus extrinſecus adueniens: patet, quia per hoc ponitur à Doctore differentia inter reſpectum extrinſecus aduenientem, & intrinſecus aduenientem, quia intrinſecus adueniens neceſſario oritur poſito fundamento, & termino: ſed extrinſecus poſitis fundamento proximo, & termino non neceſſario oritur, ſequitur ergo quod tale *vbi* non neceſſario cauſetur à fundamento, & termino. Si cauſatur contingenter, contrà. Tum quia poterit eſſe corpus contentum in loco materiali modo quantitatiuo, & tamen non erit in *vbi*, & ſic propoſitum. Tum, quia non videtur quòd contingenter poſſit cauſari, quia tam fundamentum, quàm terminus ponuntur cauſæ omnino naturales, & ſecundùm mod naũtoræ ſuo modo agentes ipſum *vbi*, tum ſola voluntas ponatur agens liberum. Aut ipſum *vbi* ponitur cauſari ab alio, quàm à fundamento, & termino, & tunc quæro de illo alio, quod non videtur aſſignandum, niſi dicatur quod immediatè cauſetur à fundamento, & termino, ſed non neceſſario ſimpliciter, & abſolutè, quia poſſunt impediri à Deo, ſicut & combuſtio in camino ignis, &c. Contrà, quia tunc habetur intentum, ſcilicet, quod non neceſſario corpus coextenſum erit in *vbi*, vt patet.

Quintò, & vltimo inſtatur ſic; quia idem eſt iudicium de toto corpore contento & de partibus eius, quia ſicut totum corpus habet vnum *vbi*, ita quælibet pars quantumcunque

mini

minima neceſſario habebit proprium *vbi*, & ſic vbi totius corporis erit integratum ex infinitis vbi partialibus,& tunc quæro, aut omnia illa *vbi* ſimul cauſabuntur, aut ſucceſſiuè? non primò, patet, quia corpus incipit prius contineri ſecundùm vnam partem, quàm ſecundùm aliam,imò nunquam eſt perfectè, & adæquatè præſens quāto; ſuper quo mouetur, niſi in puncto, vt patet à Doctore *in ſecundo,diſtinctione ſecunda, quaſt.* 9. Non ſecundò, quia tunc illi reſpectus nunquam eſſent ſimul; patet, quia quando corpus intrat ſecundùm partem *A* & poſt immediatè ſecundùm *B*: *A* perdit reſpectum quem habebat, quia relinquit reſpectum, quem habebat ad partem priorem, cui definit eſſe præſens ſubintrante parte *B*, & ſic de omnibus aliis ſucceſſiuè.

15. *Reſponſio ad omnes obiectiones.*

Reſpondeo ad omnes obiectiones præmittendo aliqua. Primò, quòd corpus contineri à loco materiali ſecundùm modum quantitatiuum,poteſt dupliciter intelligi.Vno modo,quòd ſit præſens illi loco tantùm materialiter, ita quòd præcisè ſit in tanta ſuperficie continentis, ita quòd non excedat nec excedatur. Secundo, quòd ſic ſit præſens, quòd vltra hoc, quòd non excedit nec exceditur,ſit etiam perfecta commenſuratio, ſiue coëxtenſio, ita quòd ſicut totum eſt præſens toti ſuperficiei continenti,ſic pars determinata, ſiue ſignata corporis ſit præſens parti ſuperficiei ſignatæ, & determinatæ,& talis commenſuratio paſſiua in corpore contento dicitur fortè *vbi* paſſiuum, quia commenſuratio illa ſiue coëxtenſio,videtur præcisè importare relationem ipſius contenti ad continens. Et quando Doctor dicit quòd non poteſt contineri modo quantitatiuo, quin ſit in *vbi*; hoc dicit, quia talis continentia ſecundùm modum quantitatiuum nihil aliud videtur eſſe,quàm circunſcriptio paſſiua,quæ propriè eſt *vbi* formale paſſiuum, ſicut circunſcriptio actiua eſt *vbi* formale actiuum.

Quid ſit continentia ſecundū modū quantitatiuum.

Secundò, præmitto quòd ponendo quòd corpus perfectè coëxtendi, & commenſurari ſuperficiei non ſit formaliter relatio, ſed præcisè ipſa extrema commenſurata,ſiue ſic coæqualia, & æqualitas inter ea ſit relatio intrinſecus aduenięs; vel inæqualitas, adhuc ibi erit reſpectus extrinſecus aduenięns:nec eſt inconueniens reſpectum extrinſecus aduenientem aliquo modo præexigere reſpectum intrinſecus aduenientem, & patet, quia corpus locabile corpori locanti prius comparatur ſecundùm æqualitatem, vel inæqualitatem,& ſtante æqualitate, vel inæqualitate vtriuſque, adhuc non ſequitur *vbi*, quia bene poteſt eſſe æquale, & tamen actu non contineri, nec circunſcribi.

16. Tertiò præmitto, quòd reſpectus extrinſecus adueniens propriè dicitur ille, qui non oritur neceſſariò ad fundamentum poſito termino;ſicut ſimilitudo, quia poſitis duobus albis, quantumcunque diſtantibus, adhuc eſt ſimilitudo: ſimiliter poſita causâ productiuâ, & ipſo producto, quamuis maximè diſtantibus, ponitur relatio producentis ad productum, & relatio producti ad producens; & ſic dico de aliis relationibus intrinſecus aduenientibus; reſpectus verò extrinſecus aliquando neceſſario oritur non ex abſoluta poſitione fundamenti, & termini, ſed ex poſitione fundamenti, & termini poſiti ſub aliquo alio reſpectu. Exemplum, paſſio eſt reſpectus extrinſecus, quia poſito paſſo, & actiuo,abſolutè non ſequitur in ipſo paſſo reſpectus paſſiuus: tamen poſito, quòd actiuum inducat formam in paſſum, & tunc oritur reſpectus intrinſecus adueniens,ſcilicet inducentis ad inductum, vt patet à Doctore in quarto in materia de Euchariſtia, & tunc poſita tali relatione inducentis ad inductum, & formæ inductæ in paſſo ad ipſum actiuum inducens,de neceſſitate in ipſo paſſo oritur paſſio, quæ eſt reſpectus extrinſecus ad ipſum agens; reſpectus ergo, qui eſt paſſio dicitur extrinſecus pro quanto fundamentum, & terminus abſolutè conſiderantur,quia vt ſic,non neceſſariò oritur, ſed præmiſſa aliqua alia relatione fundamenti, & termini, vt priùs exemplificati, tunc non dicitur extrinſecus adueniens, cùm tunc neceſſariò oriatur. Hoc idem dico de *vbi* formali, quod eſt reſpectus extrinſecus adueniens, prout comparatur ad fundamentum, & terminum abſolutè, & patet, quia ſtante corpore, & loco non ſequitur locatio paſſiua, quia ſi ponatur corpus actu non contineri, tunc non erit locatio paſſiua, & tamen reſpectu *vbi* erunt tam fundamentum, quàm terminus, imò fundamentum proximum, & ratio proxima fundandi, quia ſuperficies corporis quæ eſt ratio proxima fundandi ipſum *vbi*, vt ſuprà patuit. Si tamen ponatur corpus perfectè contineri ſecundùm coëxtenſionem,& commenſurationem, neceſſariò ſequitur quòd ſit in *vbi*, & vt ſic, non erit reſpectus extrinſecus, cùm neceſſariò oriatur, ſtante tali continentia, non quòd continentia illa paſſiua ſit formalis ratio recipiendi ipſum *vbi*, imò præcisè erit ſuperficies corporis.

His præmiſſis, patet quid dicendum ad rationes contra. 17. Ad primam, patet tenendo quòd talis præſentia, ſiue coëxiſtentia ſit formaliter ipſum *vbi*. Si verò teneatur, quod non ſit ipſum, patet reſponſio ex tertio præambulo, quia *vbi* dicitur reſpectus extrinſecus; prout comparatur ad fundamentum, & terminum abſolutè;ſed vt comparatur ad corpus, vt contentum modo quantitatiuo, tunc non dicitur extrinſecus, cùm neceſſariò oriatur, vt exemplificaui de paſſione, &c.

Ad ſecundum de Angelo, dico pariformiter, quod ſi Angelum actu contineri à tali quantitate, dicit ipſum *vbi*, patet reſponſio quomodo neceſſario eſt in *vbi*, quia ipſa continentia paſſiua dicitur *vbi*. Si verò teneatur, quod non ſit formaliter ipſa continentia. Dico tunc ſecundùm tertium præambulum, ſcilicet quòd *vbi* tale dicitur reſpectus extrinſecus,pro quanto abſolutè comparatur ad ipſum Angelum, vt ad fundamentum proximum, & ad ipſam quantitatem, vt ad ipſum terminum, quia ſi ſit Angelus extra illam quantitatem, actu ponuntur fundamentum proximum, & terminus ipſius *vbi*, & tamen non ponitur neceſſario *vbi*. Sed poſita continentia actuali ipſius Angeli in tali quantitate neceſſario ſequitur ipſum *vbi*. Ex his quæ ſuprà expoſui patet reſponſio ad alia duo argumenta immediatè ſequentia, nec oportet aliter reſpondere, quia præcisè reſpondendum eſt ſicut ad duo præmiſſa reſponſum eſt.

Ad quintum, quia importat aliquas difficultates,vide reſponſionem in ſecundo,diſt.ſecunda de loco Angelorum contra Gregorium.

Contra

18. Contra secundum dictum instatur, probando quòd ex absoluto, & respectiuo possit per se fieri vnus conceptus, quia totum, & principale fundamentum huius dicti est, quia tunc talis conceptus simul esset respectiuus, & absolutus, & sic non esset neque respectiuus, neque absolutus. Et ego multipliciter insto. Primò, quia ex natura contrahibili, & hæcceitate fit vnus per se conceptus, quiditatiuus, quia vnum singulare, quod recipit prædicationem superiorum in *quid*, & tamen hæcceitas nullo modo pertinet ad quiditatem, nec aliquo modo dicit *quid*, vt patet à Doctore *in secundo, distinctione tertia, quæst. 6.* Sic in proposito ex respectiuo, & absoluto potest fieri vnus conceptus respectiuus quamuis absolutum nullo modo dicat respectum.

Scotus in 6.d. primi dicit, quòd ex essētia, & relatione est vnū simplicissimum intelligitur id est non compositum.

Secundò instatur, quia suppositum est vnus per se conceptus positiuus, & absolutus per se in prædicamento Substantiæ, & tamen suppositum constat ex natura singulari pertinente ad prædicamentum Substantiæ, & ex negatione duplicis dependentiæ, scilicet actualis, & aptitudinalis, vt patet *in tertio, distinct. 1. quæst. 1. & infra, quæst. 19. quodlib.* & tamen negatio formaliter non dicit entitatem passiuam, nec absolutam, nec respectiuam; ergo à fortiori ex absoluto, & respectiuo poterit fieri vnus per se conceptus, cùm vtrunque dicat entitatem positiuam.

Tertiò instatur, quia ex actu per se, & potentia per se fit vnum per se, vt patet 8. *Met.* quia fit vnum simpliciter in actu, & tamen potentiale, vt potentiale, non dicit actum, multò fortiùs ex respectiuo & absoluto fiet vnum in actu, cùm vtrunque dicat actum.

8. met. con. tex. 15.

Quartò instatur, quia persona diuina dicit vnum per se conceptum, vt patet: & est vnum ens per se relatiuum, tenendo communem opinionem, scilicet quòd persona constituatur per relationem, & tamen persona constat ex absoluto, scilicet essentia diuina, & respectiuo, patet à Doctore in pluribus locis.

Quintò instatur sic, quia sicut ex cōceptu omnino indifferenti ad absolutum, & respectiuum, & ex gradu intrinseco contrahente ipsum fit vnus per se conceptus, vel determinatè absolutus, & vel determinatè respectiuus, vt patet, quia si conceptus entis, qui nec est respectiuus, nec absolutus, contrahitur per absolutum, fit conceptus determinatè absolutus; & si contrahitur per respectiuum, fit conceptus determinatè respectiuus; sic similiter videtur posse dici, quòd ex absoluto, & respectiuo constituatur per se aliquod respectiuum.

Sextò instatur, quia ex conceptu non formaliter infinito fit conceptus formaliter infinitus; patet, quia ex conceptu entis, qui non est formaliter infinitus, vt patet à Doctore *in primo, d. 8. quæst. 2.* & aliquo gradu intrinseco, puta infinitate intensiua fit vnus conceptus per se formaliter infinitus; patet, quia ex conceptu entis, qui non est formaliter infinitus, vt patet. Et tamen Doctor expressè vult supra, *quæst. 5.* quod quicquid formaliter includitur in ente infinito intensiuo, sit formaliter infinitum intensiuè; ergo videtur à fortiori, quòd si infinitum intensiuè possit constare ex aliquo non infinito, quòd etiam conceptus per se respectiuus possit constare ex absoluto, & respectiuo.

Cōceptus entis nō est formaliter infinitus.

Septimò instatur, quia respectiuum necessariò definitur per absolutum, quia per terminum qui est absolutus, vt patet à Doctore *in primo, dist. 30.* ergo non videtur repugnantia, quin etiam possit constitui cōnceptus respectiuus per respectiuum, & absolutum.

Respondeo ad istas instantias, tenendo dictum Doctoris verissimum. Ad primam dico, quòd ex hæcceitate nihil quiditatiuum constituitur, cùm nullo modo pertineat ad quiditatem, & cùm dicitur quod singulare recipit prædicationem in *quid* omnium superiorū; concedo, sed non ratione hæcceitatis sed præcisè ratione naturæ inclusæ, quæ dicit *quid* imò ipsa dicit totam quiditatiuam singularis, vt patet à Doctore *in secundo. d. 3. q. 1. & 6.* & vide singularissima, quæ ibi exposui, & adduxi. 19

Responsio ad instantias. Ad primam.

Ad secundum. Dico breuiter, quòd suppositum formaliter sumptum, prout scilicet includit illam negationem non est per se in prædicamento Substantiæ, cùm negatio nec per se, nec reductiuè sit in prædicamento cum omnia Prædicamenta sint simpliciter entia positiua, nec per consequens ipsa negatio facit, nec pertinet ad conceptum per se, sed suppositum dicitur esse per se in Prædicamento, pro quanto includit singulare prædicamenti Substantiæ, quod per se ponitur in tali Prædicamento. Sicut etiam singulare, vt singulare non recipit prædicationem in *quid*, sed si recipit, hoc est præcisè ratione naturæ inclusæ, quæ dicit propriam, quiditatem.

Ad secundam.

Ad tertium. Dico, quòd fortè concluderet si ex potentia obiectiua, & actu fieret per se vnum in actu, puta quòd homo constitueretur intrinsecè ex potentia obiectiua, quæ non est formaliter, & ex entitate actuali. Sed hoc est simpliciter impossibile. Ad Philosophum dico, quòd ipse loquitur præcisè de potentia subiectiua, vt subtiliter patet à Doctore *in secundo, distinct. 12. quæstione 1.* Et sic ex potentia per se subiectiua, cuiusmodi est materia, & ex actu per se, scilicet forma substantiali, fit per se vnum compositum. Sicut etiam ex potentia subiectiua per accidens, scilicet ex subiecto in actu, & ex actu per accidens, scilicet ex accidente fit per se vnum accidens; modò talis potentia subiectiua, siue per se siue per accidens semper est in actu, & ideò non sequitur. 20.

Ad tertiam.

Ad quartum, hoc fortè importat maiorem difficultatem. Dico tamen, quòd persona non dicit aliquod tertium resultans ex essentia, & proprietate relatiua, sed præcisè dicit ipsam essentiam cum proprietate relatiua; nec tamen erit vnum per accidens, quia relatio illa nullo modo informat essentiam, vt patet à Doctore *in primo, dist. 5. qu. 2. & 26. & in quodl. quæst. 6* nec quasi informat, nec denominat nec quasi, quòd tamen requiritur ad hoc vt sit vnum per accidēs. Dicitur tamen maximè vna, vel quia maximè perfecta, quia essentia ibi inclusa est formaliter infinita, vel maximè vna propter perfectam identitatem realem, quia essentia simpliciter sibi identificat proprietatem personalem, propter sui infinitatem.

Ad quartum.

Dico secundò, quòd tenendo quòd dicat vnum per se conceptum ex essentia, & proprietate aliam aliqualiter ab essentia, & proprietate, adhuc dico, quòd non erit [illegible]
[illegible]

respectiuum de quo Doctor loquitur *præsenti quæst.* dicit vnum conceptum per se primo modo, & per consequens quiditatiuè non potest in tali *esse*, quiditatiuo constitui per absolutum, & respectiuum, quia tūc erit ille conceptus, & quiditatiuè respectiuus, & quiditatiuè absolutus, vt patet, modò in proposito de persona tenendo quod dicat vnum per se cōceptum quiditatiuum, hoc potest dupliciter intelligi. Primo, quòd dicat conceptum per se quiditatiuum, quia includit per se aliquid quod pertinet ad quiditatem, & sic persona includit essentiam, quæ dicit quiditatem perfectissimam, sicut etiam ponitur quòd singulare creatum dicit per se vnum conceptum quiditatiuum ratione naturæ dicentis quiditatem; & hoc modo conceditur quòd quasi dicat per se vnum conceptum quiditatiuum, & tunc non est ad propositum de *vbi* vt Doctor loquitur. Vult enim ibi quòd respectiuum, & absolutum non faciant vnum per se conceptum, quiditatiuum, ita quòd vtrunque pertineat ad quiditatem ipsius. Secundò potest intelligi quòd persona dicat vnum per se conceptum quiditatiuum, sic quod proprietas pertineat ad quiditatem, sicut & essentia eo modo, quo dicimus quòd animal, & rationale constituunt hominem quiditatiuè. Responsio tamen prima videtur melior, & ad propositum magis.

Ad quintum dico breuiter, quòd non est simile, quia licèt conceptus indifferens ad absolutum, & respectiuum, non sit actu nec respectiuus nec absolutus, est tamen in potentia, quia ad vtrunque contrahibili.

Ad sextum. Dico breuiter primò, quòd sufficit quòd talis conceptus sit potentia infinitus. Dico secundò, quòd quando Doctor dicit quòd *quicquid includitur in ente infinito intensiuè est infinitum intensiuè*, hoc debet intelligi, quod inclusum in vltima actualitate, & verè realiter. De hoc vide quæ exposui ibi.s.q.5.quodl. & vide ibi singularia dubia.

Ad vltimum. Dico quòd si respectiuum definiretur per absolutum definitione quiditatiua, argumentum concluderet: sed in proposito nihil concludit, quia tantum definitur per additamentum, & per aliquid omnino extra rationem formalem respectiui, cuiusmodi est absolutum. Et hoc expresse patet à Doctore *in primo, distinctione* 30. vult quòd tantùm definiatur per additamentum, & non aliter, & sic patet.

22. *Similitudo est respectus intrinsecus.* Contra tertium dictum instatur, quòd respectus intrinsecus adueniens non necessario sequatur ad fundamentum posito termino, & accipio similitudinem, quæ secundùm Doctorem est respectus intrinsecus, & suppono duo. Primò, quòd realiter distinguatur à fundamento, & quòd sit posterior fundamento. Primum patet à Doctore *in secundo, dist.1.quæst.4.* Secundum patet per ipsum *in primo, distinct.26.* & alibi sæpe: scilicet, quòd relatio præexigat extrema, ergo sequitur quòd est posterior fundamento, & termino. Ex his arguo dupliciter. Primò sic: Deus potest immediatè causare similitudinem non concurrentibus fundamento, & termino, vt causis necessariis: ergo similitudo non oritur necessario posito fundamento, & termino. Cōsequentia patet, quia Deus causat contingenter. Tum etiam, si immediatè causatur à Deo, non oritur necessariò ex natura extremorum. Antecedens patet, quia omne posterius realiter distinctum ab alio, quod non pertinet ad eius esse intrinsecum, (quod dico propter compositum naturale, quod distinguitur realiter à partibus componentibus, & est posterius eis, quod Deus non potest immediatè causare, quia illæ partes sunt de intrinseca ratione ipsius) Deus immediatè potest causare: patet, quia ab omnibus conceditur quòd potest supplere omnem causam secundam extrinsecam, qualis est effectiua. Sed similitudo est realiter distincta ab vtroque extremo, & posterior eis, nec aliquod extremum pertinet ad eius esse intrinsecum, vt patet, ergo. Nec valet glossare illam propositionem, quod intelligitur de posteriori absoluto realiter distincto, quia Doctor expressè concedit, quòd potest immediatè causare respectum extrinsecum aduenientem, quia realiter distinguitur ab extremis, & est posterior eis; non ergo intelligitur de absoluto simpliciter. Nec valet glossare, quòd non intelligitur de respectu intrinseco, quia ego arguo quòd nullus sit intrinsecus eo modo, quo ipse ponit, qui scilicet oritur necessariò ad fundamentum posito termino.

Secundò instatur. Deus potest immediatè causare duo alba perfecta in aliquo instanti, & in eodem non causare similitudinem inter illa; ergo similitudo non oritur necessariò ex natura extremorum. Consequentia patet, quia si in illo instanti, quo ponuntur alba, non oritur, sequitur, quod non necessariò oriatur, quia in quocunque instanti ponitur causa adæquata, & necessaria alicuius effectus, & non impedita, necessariò sequitur talis effectus. Hoc patet. Antecedens probatur, quia omne absolutum realiter distinctum ab alio, & prius illo, Deus, immediatè potest causare sine illo. Sed illa alba sunt absoluta realiter distincta à similitudine, & priora illa; ergo maior huius syllogismi, Patet etiam à Doctore. Si dicatur, quòd intelligitur de priori absoluto comparato ad absolutum realiter distinctum, & prius eo, non autem vt comparato ad respectiuum. Dico, quòd hoc nihil est, quia secundum ipsum absolutum comparatum ad respectum extrinsecus aduenientem, potest Deus immediatè causare sine respectu extrinseco; patet quia potest immediatè causare ignem, & combustibile sine actuali combustione, & hoc quia illa sunt priora, & realiter distincta ab ipsa relatione, quæ dicitur formaliter combustio. Si dicatur, quod non intelligitur de absolutis comparatis ad respectus necessariò concomitantes ex natura extremorum. Et hoc est quod ego improbo, ideo oportet respondere ad instantias factas. 23

Tertiò instatur sic; & quæro à quo immediatè causatur necessariò ipsa similitudo, vt à causa totali, & adæquata, aut causatur à solo fundamento, aut à solo termino, aut ab vtroque simul: si primò, ergo posito tantùm vno albo perfecto, erit similitudo. Si dicatur, quod terminus concurrit, quæro quomodo concurrit? non vt causa, qua ponitur fundamentum totalis causa: non vt causa sine qua non, quia posita totali causa nihil aliud requiritur ad habendum effectum; hoc enim modo arguit Doctor *in primo, dist.3.qu.7.* contra Henricum qui ponebat animam esse totalé causam notitiæ, sed obiectum requirebatur, vt causa sine qua non, siue, vt *Contra Henricum.*

terminus

terminus,& hoc improbat,quia stante causa totali,nihil aliud requiritur, vide ibi. Si secundò requiratur terminus, vt causa partialis. Sed hoc non videtur, quia tunc Deitas sub ratione Deitatis esset necessaria causa dependentiæ creaturæ, quia illa nec terminatur ad Deitatem sub ratione Deitatis siue ad voluntatem diuinam, & tunc voluntas diuina concurreret necessariò ad aliquid extrà, quod Doctor omnino improbat, imò si necessariò causat ipsam relationem,sequitur quòd necessariò causet ipsam creaturam, cùm sint penitus eadem res realiter,vt patet à Doctore *in secundo, dist.* 1. *quæst.* 5. Si tertiò concurrit terminus,vt causa totalis:à fortiori sequitur illud idem inconueniens de Deo, quòd scilicet necessariò causaret aliquid ad extra.

24. *Vnde oriatur similitudo.* Quartò instatur sic,quia si similitudo necessario oritur ex natura fundamenti, & termini,ita quòd necessariò sit ad terminum, tunc quæro, aut seipsa est habitudo ad terminum, siue seipsa terminatur ad terminum;aut alia relatione terminatur ad ipsum:non primò, quia ipsa eadem vt comparatur ad fundamentum, non seipsa inhæret,sed inhærentia alia inhæreret,vt etiam patet à Doctore *in secundo, dist.*1. ergo similiter vt comparatur ad terminum non seipsa terminatur,cùm non sit maior ratio de vno quàm de alio.Et si alia terminatur illa alia erit realiter distincta à termino, ergo terminabitur non seipsa sed alia, & sic processus in infinitum. Et præcipuè si ponatur dependere à termino, sequitur quòd dependebit dependentia fundata in similitudine, & illa similiter dependebit ad terminum, ergo alia dependentia,& sic in infinitum.

Quintò instatur. Si similitudo oritur necessariò à principiis intrinsecis fundamenti, ergo realiter identificatur fundamento. Hoc patet quando enim aliquod subiectum ex sua intrinseca ratione necessariò, & adæquatè producit aliquid in seipso, illud sibi necessariò identificat realiter. Hæc videtur propositio Doctoris *in secundo,dist.*1.& sic similitudo esset realiter eadem ipsi fundamento, quia terminus non poneretur causa productiua, sed tantùm terminatiua; sicut etiam risibile identificatur realiter homini, quia necessariò oritur in ipso homine ex formali ratione intrinseca hominis.

25. Sextò instatur, priori natura non repugnat posse esse sine posteriori natura, maximè à quo realiter distinguitur. Hoc patet à Doctore in primo,in secundo,& in tertio;sed fundamentum, & terminus etiam simul sumpta, sunt priùs natura; patet,quia secundùm Doctorem *in primo, dist.* 3. *q.*5.*& in secundo,dist.prima* ad absolutum in causa sequitur absolutum in effectu,& pòst sequitur relatio causati ad causam, & è contra; ergo non repugnat fundamento,& termino simul sumptis posse esse sine relatione; ergo non necessariò oritur.

Septimò instatur, si ad fundamentum necessariò sequitur talis relatio posito termino, ergo sequitur quod posita magnitudine essentiæ diuinæ, & Patre, qui ponitur extremum æqualitatis Filij, necessariò ponitur æqualitas Filij ad Patrem, etiam Filio non producto, quia vnitas magnitudinis essentiæ est proximum, & immediatum fundamentum æqualitatis Filij ad Patrem, Si dicatur,quia requiritur Filius, ergo non oritur necessariò præcisè fundamento positis, & termino.

Octauò instatur,quia si relatio intrinsecus adueniens,necessario oritur ad fundamentum posito termino,quæro an præcisè oriatur ab illis, aut aliqua alia causa superiore concurrente:Si primò, ergo Deus non posset in intellectu suo immediatè causare notitiam intuitiuam similitudinis inter duo alba,nisi concurrentibus ipsis albis: quia si ponuntur causa immediata,& adæquata,& præcisa entitatis relationis,sequitur quòd Deus non continebit virtualiter illam, nec per consequens eius notitiam:sic enim arguit Doctor in pluribus locis. Si secundò,sequitur quod Deus poterit immediatè causare illam,quia vt sic,continebit causalitatem illorum.

Contra quartum dictum instatur, probando quod respectus extrinsecus adueniens non sit ille, qui non necessariò oritur ad fundamentum posito termino, quia si sic esset, multa inconuenientia sequerentur. Primò, sequeretur quod homo esset actu anima existente in cœlo, & corpore in terra, quod est impossibile. Probatur consequentia, quia stante vnione animæ ad corpus, de necessitate homo est.Hoc patet à Doctore *in tertio, dist.*2.*&* 22. sed stante anima in cœlo,& corpore in terra, potest stare vnio ipsorum ad inuicem, quia vnio ponitur respectus extrinsecus: patet, quia non necessariò sequitur stantibus fundamento, & termino;ergo Deus immediatè potest causare ipsam vnionem, & sic homo erit corpore existente in terra,& anima in cœlo, quod est absurdum. 26. *Contra quartum dictum.*

Secundò, sequeretur quòd stante aliquo loco, in Oriente, & aliquo corpore locabili in illo loco in Occidente,quòd Deus poterit ipsum facere in *vbi* respectu illius loci; patet,quia *vbi* secundùm ipsum est respectus extrinsecus adueniens, & si corpus existens in Occidente actu erit circunscriptum à loco existente in Oriente,& sic erit vbicaliter in aliquo loco, in quo actu non continebitur, quod est absurdum.

Tertiò, vnio naturæ ad suppositum non eiusdem naturæ est respectus extrinsecus, vt patet à Doctore *in tertio, dist.*1. *quæst.*1. ergo Deus posset vnire naturam humanam existentem in terra Angelo existenti in cœlo; patet, quia posito fundamento, & termino non oritur ille respectus ex natura extremorum; ergo Deus immediatè posset causare illam vnionem. Si dicatur ad omnia ista, quòd requiritur necessariò approximatio, hoc nihil est. Tum,quia Doctor absolutè loquitur de illis ad differentiam respectus intrinsecus aduenientis,qui necessariò oritur ex natura extremorum etiam quantumcunque distantium: si duo alba distarent in infinitum,adhuc esset similitudo actualis. Tum etiam, quia etiamsi ponerentur anima, & corpus maximè propinqua, ita tamen quod anima non informaret corpus, adhuc Deus posset causare vnionem inter illa, quia non oriretur ex natura extremorum, & tamen ex hoc non esset homo, & ex alia parte esset homo,quia partibus vnitis. 27. *Quid sit vnio naturæ ad suppositum.*

Quartò instatur, quia passio propriè accepta, quæ ponitur respectus extrinsecus, sequitur formam receptam in passo ab ipso agente, ita quod agens priùs habet respectum producentis ad formam productam, & respectum inducentis ad formam inductam, & isti respectus sunt intrinsecus, quia oriuntur necessariò ex natura extremorum, quia posita forma in materia, siue in passo ab ipso agente,sequuntur isti respectus: & passio

[illegible] propriè accepta, quæ est respectus patien[illegible] [illegible] ad agens, sequitur hos respectus, quia [illegible] pati ab agente pro quanto recipit formam ab [illegible]. [illegible] si passio non necessariò oritur [illegible] fundamentum posito termino, sequitur quòd poterit esse forma in passo ab agente, & quòd passum non formaliter pateretur, nec in ipso esset passio respectus propriè accepta, quod videtur absurdum.

28. Quintò instatur de actione propriè dicta, quæ etiam ponitur respectus extrinsecus, quia similiter illa est posterior productione formæ in passum, siue in materiam; priùs enim forma producitur, quam inducatur, saltem loquendo de forma, cui non repugnat posse per se stare; & similiter priùs inducitur, quàm intelligatur (vt dixi) passio, ergo, & priùs quam intelligatur actio, quia actio, & passio sunt simul natura, cum sint correlatiua, ergo si actio non necessariò oritur, positis fundamento, & termino, sequitur quòd stante forma inducta ab agente in materia, quòd poterit non esse actio propriè dicta.

Quæ sit actio propriè dicta.

Sextò instatur, & præsuppono dictū Doctoris *in primo, dist. 3. quæst. 5. & in secundo, dist. 1. quæst. 2.* quòd ad absolutum in causa sequitur absolutum in effectu: vnde vult ibi quòd omnis relatio necessariò sit posterior fundamento, & termino; ergo absolutum in agente immediatè attinget aliquod absolutum in passo, scilicet formam, quam sit respectus ipsius ad passum, siue ipsius ad formam productam; ergo per diuinam potentiam poterit esse forma in materia, & nullo modo erit necessariò actio, nec potentia, cùm ponuntur non necessariò oriri ex natura extremorum.

Septimò instatur, quia si respectus extrinsecus non necessariò oritur, &c. & acquiritur actione siue productione propriè, quæro à quo immediatè causatur à Deo immediatè, aut ab extremis? Si primò, ergo potest ipsum non causare, quando causat, cùm causet contingenter, & sic stante forma inducta in materia ab agente poterit Deus non causare nec actionem, nec passionem. Tum etiam, quia non omnis respectus extrinsecus immediatè causatur à Deo, vt patet, de *vbi*, quod acquiritur per motum, & de actione, & passione, & de multis aliis. Si secundò, sequitur quòd cum necessariò causetur ab extremis, & ex natura rei, vt patet de actione ignis circa lignum, & de passione in ligno, quòd erit intrinsecus, nam tunc oritur necessariò ex natura extremorum, vt patet, ergo nulla erit differentia inter respectus intrinsecùs, & extra.

Non omnis respectus causatur à Deo

29. Octauò instatur, quia sequitur quòd Deus poterit causare immediatè talem respectum, & ipsum in se conseruare, probatur, quia si talis respectus non necessariò oritur ex natura extremorum, & propria actione acquiritur, sequitur quòd productio prius ad ipsu terminatur, quam intelligatur esse in subiecto. Sed si agens maximè primum pro aliquo instanti, potest producere effectum in se, potest pro toto tempore sequente ipsum conseruare in se. Et hoc patet à Doctore *in secundo, distinct. 17. & in quarto, distinct. 43.* Si enim agens creatum pro aliquo instanti, posset producere formam in se, & non in materia, posset ipsam conseruare pro toto tempore sequenti; si enim pro aliquo instanti non necessariò dependet à materia, nec pro tempore sequenti, vt exposui in secundo, dist. 17. vide ibi. Si ergo respectus extrinsecus non necessariò oritur positis extremis, & propria actione natus est acquiri, sequitur quòd Deus posset ipsum producere in se, & non in alio. Et dixi si propria productione acquiratur, ad differentiam formæ substantialis in composito, quæ non producitur productione alia à productione totius compositi, ideò non potest pro aliquo instanti secundum Philosophum esse sine subiecto. Et quia etiam secundùm Philosophum, anima intellectiua non producitur alia productione, à productione compositi, ideò non potest pro aliquo instanti esse sine composito. Et si posset produci priùs alia productione à productione compositi posset esse sine composito. Hæc omnia patent à Doctore *in secundo, dist. 17. & in 4. dist. 43.*

Anima intellectiua non producitur secundum Philosophum.

Nonò instatur, vt conclusio magis declaretur.

Si talis respectus non necessariò oritur ex natura extremorum, & verè causatur, sequitur processus in infinitum, & ex parte passi, & agentis: patet, passio est huiusmodi respectus, & causatur ab agente in aliquo passo, ergo passum recipiendo illum patitur passione alia a prima, & illa secunda passio est respectus extrinsecus, & verè causatur in passo; ergo recipiendo illam iterum patitur passione alia ab illa secunda, & sic in infinitum, per hoc idem arguo de actione, quæ recipitur in agente, quia recipiendo illam patitur, & sicut prius.

Decimò, & vltimò instatur, quia vnio naturæ humanæ ad Verbum est respectus extrinsecus, vt patet à Doctore *in tertio, dist. 1. quæst. 1. & in quodlib. q. 19.* ergo Deus posset facere naturam humanam actu esse in Verbo, & dependere ad ipsum, & sustentari in ipso, & tamen non erit formaliter vnita Verbo, quod est valde inconueniens.

Respondeo ad instantias contra tertium dictum, præmittendo aliqua necessaria. Primò, tenendo quòd fundamentum sit totalis, & immediata causa relationis intrinsecæ, declaro quomodo terminus necessariò requiritur. Dico ergo quòd terminus non requiritur necessariò vt causa neque totalis, neque partialis ipsius relationis cum non causetur ab alio, sed requiritur propter formale *esse* relationis. quia relatio formaliter est habitudo ad aliud, ita quòd si nihil esset ad quod relatio terminaretur, relatio nullo modo esset; requiritur ergo aliud in ratione termini ad sui *esse*, cùm *esse* eius formaliter sit habitudo ad aliud in ratione termini, non quòd terminus sit de intrinseca eius ratione, quia tunc absolutum esset de quiditate relationis, sed requiritur vt aliquid extrinsecum ad quod terminetur talis habitudo, vt patet à Doctore *in quarto, d. 11.* Si vero teneatur quòd terminus concurrat actiuè, tunc oportebit saluare, quomodo Deus non sit causa necessaria alicuius ad extrà, ideò mihi videtur quòd prima via sit tutior. 30.

Responsio ad instantias.

Secundò præmitto, quod fundamentum relationis necessariò concurrit propter duo. Primò, vt immediatum, & necessarium receptiuum illius, sic quod esset simpliciter impossibile talem relationem esse sine fundamento, vt patet à

Doctore

Doctore *in quarto*, in materia de Eucharistia. Secundo, vt causa immediata, [illegible] & adæquata, ideo est impossibile [illegible] alio causari immediatè. Si dicatur quod non videtur necessariò concurrere vt causa, quia Doctor supra, *quæst.* 7. dicit quòd Deus potest producere immediatè omne causabile, non concurrente aliqua causa secunda, & si extrema relationis sint necessaria, dicit quòd concurrunt, vt effectus prior.

31. Dico primò, quòd Doctor intelligit de effectibus absolutis, qui propriè dicuntur causabiles, & non de relatiuis. Dico secundò, & magis secundùm veritatem, quòd Doctor non intelligit de effectibus comparatis ad causam præcisam adæquatam, & immediatam, quæ propriè se habet non tantum in ratione causæ effectiuæ, sed necessariò in ratione subiecti; & patet, quia Deus non posset immediatè causare risibilitatem in homine, quia tunc homo posset esse risibilis, & non risibilis, cùm Deus sit causa merè contingens. Nec valet dicere quòd ideò non potest immediatè causare, quia illa passio est eadem realiter cum ipso homine. Sed hoc nihil est. Tum, quia ideò est eadem realiter, quia causatur necessariò, & immediatè à principiis subiecti in ipso subiecto; ergo intelligitur quòd hoc prius sit causa ipsius, quàm intelligatur eadem realiter ipsi homini; in illo ergo priori Deus posset præuenire causando ipsa, si immediatè esset causabilis à Deo: accidit enim quòd producat vt eandem sibi realiter. Tum, quia posito quòd propria passio realiter distingueretur, adhuc non sequitur quòd Deus immediatè possit illam producere, quia si sic, sequitur quòd aliquando homo poterit esse non risibilis, quia Deus posset ipsã nõ producere in ipso homine, & sic non esset conclusio demonstrabilis potissimæ simpliciter necessaria. quia aliquando posset esse falsa; intelligitur ergo dictum Doctoris quòd Deus potest immediatè causare omnem effectum non concurrente aliqua causa secunda, dum talis effectus non sit talis, quòd requirat causam præcisam immediatam, & adæquatam, qui effectus formaliter, & necessario est in ipso producente. Sic est in proposito de relatione intrinsecus adueniente, quæ habet fundamentum, non tantum vt rationem proximam fundandi eam, sed vt causam præcisam immediatam, & adæquatam; ideò est impossibile quòd immediatè ab alia producatur, quàm à fundamento proprio; nec fundamentum potest immediatè producere, nisi ponantur omnia requisita ad eius *esse*, cuiusmodi est terminus, cùm sit formaliter habitudo ad terminum.

Istis præmissis, patet responsio ad duo prima
32. argumenta.

Ad primum dico, quòd quamuis relatio sit realiter distincta, & posterior fundamento, non tamen sequitur, quòd immediatè possit produci, quia eius esse immediatè, & præcisè dependet à fundamento, vt suprà dixi. Et posito, quòd non esset causata ab extremis, tamen posito hoc, non sequitur quòd Deus posset ipsam facere sine extremis, quia ipsa requirit necessariò duo extrema, vnum in ratione fundamenti, & aliud in ratione termini. Sed tunc non oriretur ex natura extremorum, quia præcisè non haberet *esse* ab extremis.

Ad secundum. Dico quod posita causa necessaria præcisa, & immediata alicuius effectus, necessariò ponitur talis effectus, sed positis fundamento, & termino, ponitur causa hoc modo respectu relationis, ideò Deus non posset facere fundamentum, & terminum sine relatione, sicut posito homine, necessariò sequitur risibilitas, sic in proposito. Et cùm instatur quia potest facere prius esse sine posteriori, à quo realiter distinguitur. Dico, quòd ista propositio non est vniuersaliter vera, & maximè quando prius ponitur causa necessaria præcisa, & adæquata posterioris, a quo posterius essentialiter dependet; & patet, quia materia, & forma etiam vnita sunt prius composito, cùm non causent ipsum, nisi vt vnita, ergo Deus posset facere materiam, & formam simul vnita existere sine composito, non sequitur, quia compositum necessario dependet ab illis, vt exposui in secundo contra Thomam Caietanum. Sic dico in proposito. Est ergo vera proposito vbi prius comparatur ad posterius realiter distinctum, & cuius non sit causa præcisa, & immediata, & necessaria. Habet etiam alias limitationes, quas vide *in secundo, dist.* 12. *qu.* 2.

Ad tertium. Dico, quòd causatur à fundamento, vt a causa totali: & cùm dicitur, quòd 33
tunc terminus non requiritur, dico, quòd necessariò requiritur, quia relatio essentialiter est habitudo ad terminum. Et ideò non est simile de intellectione, quia ipsa non est formaliter habitudo ad obiectum, ideò bene argumentum Doctoris concludit quòd si obiectu nullo modo esset causa intellectionis, sed præcise ipsa anima, quòd tunc posset causari intellectio obiecti sine obiecto præsente nec in se, nec in aliquo repræsentatiuo, quia ipsa intellectio est qualitas absoluta, nec est formaliter relatio, siue habitudo ad obiectum, vt patebit infrà q. 13. Si secundò cõcedatur quòd terminus concurrit, vt causa saltem partialis tunc oportet concedere quòd Deus ex natura rei sit causa naturalis relationis, & forte non esset inconueniens de relatione sed de absoluto. Sed hoc ego non assero, quia multa inconuenientia possent inde oriri, sed modò transeo.

Ad quartum. Dico, quod relatio seipsa est habitudo ad terminum, & seipsa terminat ad terminum vt patet à Doctore suprà q. 8. & cùm dicitur quod vt comparatur ad subiectum, non seipsa inhæret. Dico primo, quod non est simile, quia inhærentia consequitur accidens, & ideò accidens non est formaliter ipsa inhærentia ad subiectum, vt patet à Doctore *in* 4. in materia de Eucharistia, & in 7. Metaphysicæ suæ, sed vt comparatur ad terminum, seipsa est habitudo ad terminum, cùm formaliter, & realiter sit habitudo ad terminum. Dico secundò, quod aliud est loqui de accidente absoluto, & aliud de respectiuo. Primo modo accidens inhæret inhærentia realiter distincta, cùm illa sit separabilis, vt patet à Doctore *vbi suprà, & in secundo, dist.* 1. Secundo modo dico, quòd relatio seipsa inhæret saltẽ realiter, quia talis inhærentia est idem realiter cum ipsa, quia repugnat relationi esse sine termino talis inhærentiæ, vt exposui in secundo, d. 1. q. 5. Sed prima responsio est magis ad propositum, quia hîc fortè oporteret ponere quòd talis inhærentia distinguatur formaliter, sed vt comparatur ad terminum seipsa formaliter est habitudo ad terminum.

Ad quintum. Dico, quòd ratio concluderet si talis relatio non requireret aliud ad sui *esse*, sed quia relatio requirit necessariò terminum ad [illegible] cùm ipsa sit essentialiter, & formaliter habitudo ad terminum, est enim de intrinseca eius ratione esse formaliter ad aliud, vt patet à Doctore in primo.

34. Ad sextum. Dico, quòd posito quòd extrema sint prius natura relatione, tamen quia illa necessariò consequitur illa extrema ex natura rei, & sunt causa necessaria immediata præcisa, & adæquata, ideò non sequitur posse esse sine relatione. Et vltrà dico quòd licet priori, vt priori natura non repugnet posse esse sine posteriori natura, tamen concomitanter potest repugnare, sicut homini, vt homo est prior natura, non repugnat posse esse sine risibilitate, tamen concomitanter, puta, quia ponitur causa necessaria præcisa, & adæquata risibilitatis, ideò sibi repugnat posse esse sine illa Sic dico in proposito.

Ad septimum patet responsio suprà, quæst. 6. quia non tantùm requiritur immediatum fundamentum, sed necessariò requiritur extremum habens tale fundamentum, quod est ei ratio fundamentalis quo possit Filius esse æqualis Patri. Sed de hoc prolixè dictum est suprà quæst. 6.

Ad Octauum. Dico, quòd quamuis notitia relationis dependeat à notitia extremorum, tamen quia Deus virtualiter, & eminenter continet extrema relationis secundùm eorum totam entitatem, & per consequens secundùm totam cognoscibilitatem, ideò sine extremis concurrentibus potest causare in intellectu diuino notitiam relationis: non quod immediatè causet notitiam relationis, non priùs causando notitiam extremorum, quia relatio non potest aliquo modo cognosci distinctè extremis non præcognitis, sed potest immediatè causare notitiam extremorum, ipsis nullo modo concurrentibus, & per consequens notitiam relationis inter illa extrema. Et sic patet responsio ad istas instantias.

35. Ad instantias contra quartum dictum, pro maiori intelligentia præmitto aliqua. Primo, quod omnes relationes primi, secundi, & tertij modi, sunt intrinsecus aduenientes, vt patet 5. *Metaph. cap. de Ad aliquid*, vbi vult Philosophus quòd omnes istæ relationes propriè dicantur ad aliquid, & pertinere ad prædicamentum Relationis. Secundò præmitto, quòd relationes huiusmodi, quæ sunt intrinsecus aduenientes præcisè in hoc differunt à relationibus extrinsecus aduenientibus, quia illæ de necessitate oriuntur, positis fundamento, & termino, quantumcunque distantibus, dummodò sint in rerum natura: & patet discurrendo per omnes tres modos, positis producto, & producente, necessariò sequitur inter eos relatio producentis ad productum, & e contra: positis etiam duobus albis vbicunque sint, necessariò sequitur similitudo, nullo alio quouis modo requisito. Sed relationes extrinsecus aduenientes sic se habent, quòd posito fundamento, & termino in rerum natura non necessario sequitur, vt patet de actione, & passione, quia posito igne, & ligno, non sequitur in igne actio, nec in ligno passio, nec est necessarium addere quòd sint approximata, quia si actio, & passio essent respectus intrinsecus aduenientes, necessariò orirentur, etiam igne, & ligno in infinitum distantibus vt patet, de æqualitate, inter duo æqualia, quæ necessariò oritur, duabus quantitatibus positis etiam instantibus. Tertiò præmitto, quòd relatio extrinsecus, ita oritur necessariò posito fundamento, & termino, sicut relatio intrinsecus aliter tamen, & aliter, quia intrinsecus adueniens necessariò oritur positis fundamento, & termino, & nullo alio necessario requisito; & præmisso, nec approximato, nec aliquibus aliis necessario requisitis, sed extrinsecus adueniens dicitur necessariò oriri quibusdam aliis necessariò requisitis, præter fundamentum, & terminum, quæ tamen non necessario requiruntur, nec vt terminus, nec vt ratio fundamenti, sed simpliciter præexiguntur. Sicut etiam ad esse compositi necessariò prærequiritur vnio materiæ, & formæ quæ tamen nullo modo est causa compositi, vt patet à Doctore, sed quia materia, & forma non possent causare intrinsecè ipsum compositum, nisi essent priùs vnita. Sic dico in proposito, quòd positis aliquibus præter fundamentum, & terminum, necessariò sequitur talis relatio, exemplum posito igne, & ligno absolute nō necessario sequitur nec in igne actio de genere Actionis nec in ligno passio, sed inducta caliditate in ligno ab ipso igne, necessariò sequitur in ligno passio, qua formaliter patitur ab igne, & in igne sequitur actio, qua formaliter agit in lignum. Similiter positis absolute corpore, & loco materiali non necessariò sequitur *vbi*, sed posito corpore in loco naturali, vt coëxtenso realiter sequitur *vbi*. Similiter posita materia, & forma absolutè non necessariò sequitur vnio, sed posita forma in materia necessario sequitur vnio, & sic de aliis: dicuntur ergo respectus extrinsecus, prout respiciunt absolutè extrema, & dicuntur intrinsecus, prout respiciunt extrema, quibusdam præmissis, vt dispositionibus, ad quas necessariò sequuntur.

Quomodo oriantur relatio extrinsecus adueniens.

His præmissis. Respondeo ad instantias, ad primum. Dico, quòd requiritur vnio, quæ sequitur informationem formæ ad materiam, & licèt dicatur talis vnio respectus extrinsecus, vt comparatur ad extrema absolutè, non tamen dicitur extrinsecus, vt comparatur ad extrema, quorum vnum informatur ab alio: nec Deus posset immediatè causare vnionem requisitam ad *esse* hominis, nisi forma actu esset in materia, nisi dicatur quòd receptio formæ in materia est vnio, quod non videtur. Et cùm dicitur in vna conclusione, quòd respectus extrinsecus potest immediatè causari, & etiam propria causatione: hoc debet sanè intelligi scilicet, quòd potest esse nouus sine aliqua nouitate alicuius absoluti pertinentis, siue ad fundamentum, siue ad terminum. Quod dico *pertinentis ad fundamentum*, *vel ad terminum*, dico, quia actio nec passio propriè posset inesse, nisi prius aliquo absoluto causato in passo, sed illud absolutū nullo modo pertinet ad rationem proximam fundamenti, neque ad terminum, quia nec fundat passionem, nec terminat. Sed relatio intrinsecus non potest esse noua sine nouitate, vel fundamenti, vel termini, quod benè nota. 36.

Ad secundum, & tertium similiter dico per idem. De vnione naturæ humanæ ad Verbum, si vltra dependentiam actualem ad Verbum dicit alium respectum, dico quòd talis respectus oritur in natura humana ex natura rei, & cùm dicitur quòd immediatè causatur à Deo, dico quod propter hoc dicitur causari, quia ab ipso immediatè

Vnio naturæ humanæ ad verbum à quo causetur.

immediatè causatur dependentia naturæ ad Verbum, ad quam immediatè sequitur talis vnio, & hoc sufficit. Si verò talis vnio præcisè dicat dependentiam actualē ad Verbū, patet quòd à solo Deo causatur. Ad tertium dico, quòd *vbi* dicitur respectus extrinsecus prout comparatur ad extrema absolutè, & stante distantia extremorum non potest causari, sed posita coëxistentia, & cōmensuratione immediatè sequitur talis respectus, scilicet *vbi*, nisi dicatur quòd talis coëxtensio, & commensuratio dicatur *vbi*, & tunc non potest haberi stante tali distantia, imò ad hoc, vt habeatur necessariò requiritur vnum actum contineri ab alio.

Ad quartum de passione, & quintum de actione, patet responsio ex supradictis, quòd tunc inducta forma in materia nec actio, nec passio sunt respectus extrinsecus, quia tunc necessariò oriuntur, sed dicuntur extrinseci, vt comparantur ad extrema absolutè sumpta, vt suprà patuit.

Ad sextum, patet per idem.

Ad septimum, patet responsio ex supradictis, quòd stante tali dispositione necessariò causatur à fundamento posito termino, sed dicitur extrinsecus prout comparatur ad fundamentum absolutè, vt suprà dixi.

Ad octauum. Dico, quòd si Deus causat huiusmodi respectum necessariò causat in materia, siue in subiecto, & nullo modo in se, & quomodo dicatur nouus suprà patuit.

Quomodo subiectum dicatur pati. Ad nonum. Dico, quòd subiectum non dicitur pati, nisi recipiendo ab agente formam absolutam. Hoc idem dico de actione, sed de hoc aliàs prolixiùs exposui.

37. Ad vltimum patet responsio ex supradictis.

Contra quintum dictum, scilicet quòd respectus intrinsecus adueniens non potest habere propriam nouitatem in se, &c. instatur primò, relatio intrinsecus habet propriam entitatem realiter distinctam ab vtroque extremorum, ergo potest habere propriam causalitatem, ita quòd non causatur causalitate præcisè alterius extremi, quia tunc non haberet propriam entitatem realiter distinctam.

Instatur secundò, omne ens realiter distinctum ab alio consideratum secundùm propriam entitatem, aut est causatum, aut incausatum: non datur medium, loquendo de ente singulari actu existente, quia ens diuiditur per causatum, & incausatum. Sed paternitas in nobis est ens realiter distinctum ab extremis, ergo erit immediatè causata, vel incausata. Non secundum, quia esset Deus, ergo primum, & sic habet propriam nouitatem.

Tertiò instatur, noua paternitas est, aut est noua propria nouitate, aut præcisè noua nouitate vtriusque, vel alterius extremi. Si primò habetur intentum. Si secundò, sequitur quòd erit idem, vel cum vtroque extremo, vel cum altero tantùm, quia tunc habebit præcisè eandem causalitatem passiuam.

Quartò instatur sic, aliqua relatio intrinsecus adueniens realiter distinguitur à fundamento, ergo necessariò causatur propria causalitate. Antecedens patet etiam per Doctorem, *in secundo, d.*1. *q.*5. Consequentia probatur per argumentum Doctoris. quod facit *in secundo, d* 1. *in q.* an creatio sit idem quòd Angelus, & *in q. seq.* vbi dicit quòd si relatio creaturæ ad Deum esset realiter distincta, quòd tunc immediatè dependeret ad Deum, & tunc quærit de illa dependentia, an esset eadem cum prima, an realiter distincta, &c. Sufficit mihi quòd ipse vult quod si esset realiter distincta, quod dependeret in ratione causati ad ipsum Deum, ergo vult quod sit immediatè causata, si realiter distinguitur. *Nota.*

Quintò instatur; quia Doctor vult *in prolog. q. de subiecto Theologiæ*, quòd si attributa diuina essent realiter distincta ab essentia, quòd essent verè causata etiam propria causalitate; ergo & nunc vbi relatio realiter distinguitur ab vtroque extremorum, nec maior ratio videtur de vno, quàm de alio. Ex his patet quomodo habet propriam nouitatem, & causalitatem.

Respondeo ad istas instantias, præmittendo duo. Primum, quòd Doctor non negat quin habeat immediatam, & propriam causalitatem, & aliam à causalitate vtriusque extremi, vt patet *in secundo, dist.*1. per illud argumentum, quod feci nunc. Sed negat quòd possit immediatè produci non priùs producto aliquo absoluto in altero extremorum pertinente ad rationem extremi, puta vel ad rationem fundamenti, vel termini, vt suprà dixi. Secundò præmitto, quòd ex quo habent propriam causalitatem modo prædicto præsupposito fundamento, & termino, ita habent propriam nouitatem, priùs tamen habita nouitate alicuius absoluti pertinentis ad alterum extremorum. Ex his præmissis patet responsio ad omnes instantias; nec oportet aliter soluere eas, præter quartam; quæ importat maiorem difficultatem, quam tamen vide in secundo, dist. 1, in illa quæst. *An creatio Angeli sit idem ipsi Angelo.* 38.

Aliæ difficultates sequentes pro nunc omitto; ne sim tædio legentibus, nec nimis prolixus videar.

QVÆSTIO XII.

Vtrùm rei creatæ sit idem respectus ad Deum, vt creantem, & Deum vt conseruantem.

S. Bonauen. 2. *dist.* 2. *quæst.* Scot. 1. *d.* 2. *q.* 1. *à n.* 19. *&* 2. *d.* 2. *q.* 6. *&* 4. *dist.* 8. *q.* 1. *& quæst. de vnitate Dei quæst.* 4.

Xpeditis his, quæ quæsita erant de Deo, sequuntur aliqua quæsita de creaturis; & primò de omnibus in communi, deinde de quibusdam in speciali. De omnibus in communi fuit vnum quæsitum, & est istud: Vtrùm rei creatæ sit idem respectus ad Deum, vt creantem, & Deum vt conseruantem? 1.
Argum. Arguitur quod non: aliquid potest creari, & non conseruari, igitur tantùm potest habere respectum ad Deum, vt creantem, & nunquam habere respectum ad Deum vt conseruantem: igitur non est idem respectus. Probatio primi antecedentis: res in instant creationis non conseruatur: quia non indiget conseruatione, nisi quando potest non esse, & de se tendit ad *non esse*, sed dum creatur non potest non esse, nec tunc tendit ad *non esse*, cùm tunc accipiat *esse*: nihil igitur conseruatur, nisi quod manet post instans creationis suæ, sed Deus potest aliquid creare, quod non maneat post instans creationis suæ, quia non est contradictio, quòd tantummodò habeat *esse* in vno instanti, & in illo creetur.

Ratio opp. Contrà: eiusdem simplicis ad idem simplex non est nisi idem respectus realis: nunc autem Dei creantis, & conseruantis eadem est voluntas, quâ formaliter creat, & conseruat; & ipsa existentia rei creatæ, & conseruatæ eadem est: igitur respectus est idem rei creatæ, & conseruatæ ad Deum, vt creantem, & conseruantem.

Hic sunt tria videnda, primò de eo, quod principaliter quæritur, scilicet si idem sit respectus realis in creatura ad Deum vt creantem, & conseruantem: Secundò, de eo, quod tangit primum argumentum, si simul posset dici res creari, & conseruari? & ista difficultas magis tangit modum loquendi. Tertiò, de quodam annexo, quod tangit idem argumentum, scilicet si posset aliquid creari, quod tamen non conseruetur post instans creationis.

COMMENTARIVS.

1. a AN *rei creatæ sit idem respectus ad Deum, vt creantem, & ad Deum vt conseruantem?* id est, an creatio passiua, puta Angeli, & conseruatio passiua eiusdem, sint idem, siue importent eundem respectum; & similiter an creatio actiua Angeli, & conseruatio actiua eiusdem dicantur idem, vel aliquo modo differant.

SCHOLIVM.

Eundem esse respectum creaturæ ad Deum creantem, & conseruantem. Probatur, quia existentia creaturæ permanentis eadem est in creatione, & in conseruatione, & terminus, id est, velle *Dei, omnino idem, & habitudo eiusdem rationis, & essentialis: ergo respectus omnino vnus. Singulas partes optimè & clarè probat. Si dicas cum D. Bonauent. relationes creaturæ ad Deum creantem, & conseruantem fundari super creatione, & conseruatione passiuis: & has esse easdem non esse manifestius eo quod quæritur. Contrà, quia relationes secundi modi non fundantur super actione, & passione; sed hæ sunt dispositiones ad fundandum.* De quo 4. *d.* 13. *q.* 1. *Secundò, creatio, & conseruatio non sunt passiones: quia passio supponit passum. De quo* 2. *dist.* 2. *q.* 4. *&* 4. *d.* 14. *q.* 1. *à n.* 29. *Ad aliam obiectionem D. Bonauen. ex Augustino explicat, quomodo creatura omnis dicitur semper esse in* fieri *à Deo, quia semper ab eo dependet, non tamen per nouum, & nouum* fieri *quoad permanentia. Vide Doct. de hoc* 2. *d.* 1. *quæst.* 4. *&* 5. *& de identitate creationis, & conseruationis, d.* 2. *q.* 1. *n.* 21.

De

DE primo [h] dici poteſt, quòd idem eſt reſpectus creaturæ ad Deum vt creantem & conſeruantem: & hoc probatur ſic: eiuſdem re, & ratione ad idem re, & ratione non eſt dependentia eſſentialis, niſi vnica eiuſdem rationis; exiſtentia autem creaturæ permanentis eſt eadem omnino in creatione, & conſeruatione: & ex parte termini eſt omnino idem re, & ratione, ſcilicet *velle* diuinum, & habitudo non ſolum ad creantem, & conſeruantem eſt habitudo dependentiæ eſſentialis, & eiuſdem rationis: igitur, &c. Maior probatur, ſi eſſent plures dependentiæ omnino eſſentiales inter extrema omnino eadem, ſicut dependentia creaturæ ad Deum vt ad efficientem, & vt ad finem: tamen iſtæ videntur eſſe alterius rationis: ſi enim eſſent eiuſdem rationis, eſſent ſibi incompoſſibiles in eodem, & ſecundum idem: quia quando aliquid dependet ad aliud aliqua dependentia, ſi illa ſit ſufficienter terminata, non dependet ab eo alia dependentia eiuſdem rationis: quia tunc vtraque illarum ſine alia terminaretur, & dependeret tali dependentia, & non dependeret, & hoc, dependentiâ ſufficienter terminatâ. *Vnica eſt dependentia eſſe naturæ eiuſdē formaliter, ad idem formaliter. Dependentiæ eſſentiales, eiuſdem rationis ſunt incompoſſibiles in eodem.*

3. c Minor habet tres partes. Prima, ſcilicet quod idem ſit *eſſe* rei permanentis in creatione, & conſeruatione, Probatur quia in hoc eſt differentia permanentis à ſucceſſiuo: quia ſucceſſiuum, dum manet, ſemper habet aliud & aliud *eſſe*, ſicut aliam, & aliam partem: ſed permanens habet ſemper idem *eſſe*, nec variatur ſecundùm partem, & partem: quia tunc eſſet ſucceſſiuum: nec ſecundùm totum, & totum: quia tunc in quolibet alio, & alio inſtanti habet totaliter aliud, & aliud *eſſe*: quod eſt abſurdum. Secunda pars minoris [d], ſcilicet quod *velle* diuinum omnino idem eſt ratio terminandi habitudinem rei creatæ, & conſeruatæ, probatur: quia *velle* diuinum reſpectu cuiuſcunque volibilis ſemper manet idem, illud autem eſt ratio proxima intrinſeca terminandi quodcunque extrinſecum. Tertia pars minoris, ſcilicet quòd vtraque habitudo eſt habitudo dependentiæ eſſentialis, De creatione eſt manifeſtum de conſeruatione probatur: quia ad illud dependet res eſſentialiter in eſſendo quod eſt ſibi ratio habendi *eſſe*: talis eſt conſeruatio [e] cauſæ conſeruantis. Iuxta illud Auguſtini 4. ſuper Gen. *Creatoris namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtutes, cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ, quæ virtus ab eis, quæ creata ſunt regendis, ſi aliquando ceſſaret; ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret, neque enim ſicut ſtructor ædium, cùm fabricauerit, abſcedit, atque alio ceſſante, atque abſcedente, ſtat opus eius: ita mundus nec ictu oculi ſtare poteſt, ſi ei Deus regimen ſubtraxerit.* Hæc ibi. *Idē eſt eſſe permanētis in creari & conſeruari, ſecùs de ſucceſſiuo. Nihil manere poteſt Deo ſubtrahente concurſum.*

4. f Diceretur hîc, quòd fundamentum relationis creaturæ ad Deum, vt creantem, non eſt abſolutè exiſtentia rei creatæ: ſed ipſa creatio paſſiua. Conſimiliter fundamentum relationis creaturæ ad Deum conſeruantem non eſt exiſtentia creaturæ abſolutè: ſed ipſa conſeruatio paſſiua. Hoc probatur per Philoſophum 5. *Metaph. c. de Ad aliquid*, vbi vult, quòd relationes ſecundi modi fundātur ſuper actionem, & paſſionem; nunc autem licèt abſoluta exiſtentia creaturæ ſit eadem in primo *nunc* eſſendi, & deinceps: tamen creationem, paſſionem, & conſeruationem paſſionem eſſe eadem, non eſt manifeſtius quàm illud, quod quæritur [g]. *S. Bon. lib. 2. diſt. 2. Tex. 20.*

Hîc dici poteſt [h] quòd Philoſophus 5. *Meta.* non intelligit, quòd actio, & paſſio ſint proxima fundamenta relationum ſecundi modi: quia relatio non manet, fundamento non manente: manet autem relatio ſecundi modi, non manente actione, vel paſſione: ſicut aliquis manet pater, non manente generatione. Quod autem dicit relationem de ſecundo modo fundari ſuper actionem & paſſionem, intelligendum eſt, non tanquam ſuper fundamentum proprium, vel ſuper rationem proximam fundandi, ſed tanquam ſuper diſpoſitionem mediam inter fundamentum proprium, & ipſam relationem, ipſa autem potentia actiua, & paſſiua poſſunt poni fundamentum immediatum relationis ipſius actionis, & paſſionis; & licèt requiratur actio, & paſſio media, non vt ratio fundandi relationem, ſed vt quoddam præuium ad hoc, vt ipſa in fundamento tali fundetur. *Relatiō non manet fundamentō non manente. Vide in 4. d. 13. q. 1.*

5. Specialiter autem in propoſito non videtur concedendum, quòd aliqua paſſio ſit ratio fundamentalis huius habitudinis, quam habet creatura ad Deum, vt creantem, vel conſeruantem: quia nunquam propriè eſt paſſio, niſi quando eſt aliquod paſſum recipiens formam ab agente: quia ſecundùm Philoſophum 5. Met. *Potentia actiua eſt principium transmutandi aliud, inquantum aliud*; igitur potentia paſſiua eſt principium tranſmutandi ab alio: talis tranſmutatio non inuenitur, niſi vbi eſt paſſum recipiens eam ab agente: in conſeruatione & creatione non eſt ita ſed totum creatum, & totum conſeruatum eſt totaliter à creante, & conſeruante, non ſic vt *Tex. 17. Idem 9. Met. t. 2.*

aliquid eius, vt passum recipiat formam ab agente.

S. Aug. [illegible] super Gen. cap. [illegible] habetur expresse

Hic obiicitur per illud Augustini 2. super Genes. vbi vult, quòd *aër non est factus lucidus à Sole, sed fit lucidus*: alioquin recedente Sole, remaneret lucidus: æquè autem videtur quæcunque creatura dependere à Deo in *esse*, sicut aër à Sole in illuminato *esse*, quod ipse intelligit per lucidum *esse* à Sole: igitur nulla creatura respectu Dei est facta in *esse*, sed continuè fit in *esse*: & per consequens *esse* creaturæ est in continuo *fieri*.

Tex. 15 57. & 58.

Productio personæ diuinæ quomodo semper in fieri.

Respondeo, Philosophus 5. *Phys.* dicit quòd aliqua sunt in *fieri*, quæ non habent completum *esse*: sicut successiua, & per oppositum aliquid dicitur in facto *esse*, quando sic habet *esse* completum, quòd non dependet in essendo ab aliquo extrinseco; creatura autem semper in essendo æquè dependet à Deo in *esse*, quia æquè semper ab ipso per idem *velle* ipsius habet idem *esse*; & hoc modo posset dici, quòd productio personæ diuinæ semper est in *fieri*, quia nunquam ista persona potest habere *esse* nisi accipiendo actualiter à producente, & tamen *esse* personæ est maximè permanens; hoc modo *esse* creaturæ, licèt sit permanens, tamen respectu Dei, à cuius volitione actuali semper æquè dependet, semper est quasi in *fieri*, hoc est, actu dependens à causa dante *esse*: & nunquam in *facto esse*, hoc est, in actu separato & independente à quocunque alio non tamen est in *fieri* nouo, & nouo, sed per oppositum illi est in *facto esse*, hoc est, in *esse* completo accepto sine aliqua nouitate addenda. 6.

COMMENTARIVS.

2. b DE *primo articulo*. Dicit Doctor quòd *est idem respectus realis creaturæ ad Deum, vt creantem, & conseruantem.* Intendit enim probare quòd sit præcisè vna realis dependentia ad Deum creantem, & conseruantem, id est, quòd relatio dependentiæ, quâ Angelus creatus dependet ad Deum creantem, & relatio dependentiæ, quâ idem Angelus dependet ad Deum, vt conseruantem, sunt in re idem, ita quòd præter opus intellectus nullo modo differunt, etsi fortè ratione, vt patebit in secundo articulo. Aduerte etiam, quòd ista, scilicet creatio passiua Angeli, & dependentia formalis, quâ Angelus dependet ad Deum creantem, important idem; similiter conseruatio passiua, & dependentia, quâ Angelus dependet ad Deum vt conseruantem, idem penitus important. Et omnia ista in re sunt præcisè vna relatio realis, & hoc Doctor vnico argumento satis euidenti intendit probare: Arguit ergo sic: *Eiusdem re, & ratione ad idem re*, &c. Vult dicere, quòd omnis habitudo fundata in eodem fundamento in se, nullo modo nec re, nec ratione distincta, & terminata ad terminum omnino idem, & nullo modo in se, nec re, nec ratione distincta, est eadem re, & nullo modo præter opus intellectus distincta. Exemplum, si sint duo alba, vt quatuor, habitudo, siue similitudo, erit in re tantùm vna fundata in vno albo, & terminata ad aliud, & erit tantùm vna alia fundata in alio albo, & terminata ad primum album. Et ratio est, quia habitudo dicitur variari secundùm speciem, termino variato, vel fundamento, vel vtroque simul, & similiter dicitur variari præcisè secundùm numerum, vel termino variato, vel fundamento, vel vtroque simul. Si ergo sit penitus idem fundamentum re, & idem terminus re, habitudo fundata in illo fundamento, & terminata ad illum terminum erit tantùm vna. Et quòd dicit, *quòd habitudo rei creatæ ad creantem, & rei conseruatæ ad Deum conseruantem, est habitudo dependentiæ essentialis*, hoc patet, quia omnis res, quæ habet *esse* ab alio in illo instanti, quo accipit *esse*, dependet essentialiter ab illo. Et similiter res, quæ conseruatur ab aliquo, vt conseruatur, dicitur dependere essentialiter ab illo. Aduerte tamen, quòd si conseruare rem non diceret aliquam actionem respectu rei conseruatæ, vel eandem continuatam, vel aliam, & aliam pro quocunque instanti res habet *esse*, tunc creatura, quæ dicitur conseruari, nullo modo dependeret essentialiter ab ipso conseruante. Sed de hoc vide quæ prolixè cum bonis dubiis exposui *in 2. dist. 2. q. 1.* de mensura Angelorum. *Nota.*

3. His declaratis, probatur maior à Doctore, & pro exemplo, sit creatura, quæ includit habitudinem ad Deum, vt creantem, & conseruantem *A*, omnino indistinctum re, & ratione, & terminus huius habitudinis, qui est Deus sit *B*. Tunc sic: si inter *A* & *B* essent plures dependentiæ essentiales, quæ sunt extrema omnino eadem. (Sicut sunt dependentiæ ad Deum, vt ad efficientem, & vt ad finem, quæ videntur dependentiæ alterius rationis propter aliqualem diuersitatem termini, scilicet Deus, vt effectus, & Deus, vt efficiens,) tunc istæ viderentur esse alterius rationis, quod non videtur, quia inter extrema omnino eadem non possunt esse duæ dependentiæ essentiales alterius rationis, vt suprà patuit: ergo si essent plures, essent eiusdem rationis, & tales inter eadem omnino extrema sunt simpliciter incompossibiles. Probatur, quia quando aliquid dependet ad aliud aliqua dependentia, si illa sit sufficienter terminata, non dependet ab eo dependentia alia eiusdem rationis, quia tunc vtraque illarum sine alia terminaretur, & dependeret tali dependentia, & non dependeret, & hoc dependentia sufficienter terminata. Si enim *A* sufficienter dependet à *B*, & per consequens dicat vnam dependentiam essentialiter fundatam in *A* & terminatam ad *B*, si alia ponitur in *A* eiusdem rationis, & terminata ad idem *B*, sequitur vel quòd bis dependeret, & per consequens idem causatum iterum causetur stante ipso primo causato, vel simul dependeret, & non dependeret; patet, quia posita dependentia sufficiente

ciente ad *B* perfectè, & sufficienter dependet *A* ad *B*,& circumscripta alia dependentia, quâ necessariò sufficienter dicitur dependere ad *B*,tunc *A* non dependeret, & sic posita vna dependentia,& alia circunscripta,simul dependeret,& non dependeret, & tali ratione sæpiùs Doctor vtitur, vt patet *in primo,dist.2.parte* 1.*quæst.*1.*de vnitate Dei,& parte secunda, quæst.* 4 Patet ergo illa maior, scilicet quòd eiusdem re, & ratione ad idem re, & ratione est tantùm vna dependentia essentialis.

4. c *Minor probatur, quæ habet tres partes,* &c. *sed permanens semper habet idem* esse, *nec variatur secundùm partem,& partem,* quia tunc esset successiuum semper in successiuo, vna pars succedit alteri, ita quòd quando noua pars,puta motus, aduenit, prior desinit, & sic nunquam successiuum habet nec omnes, nec duas partes simul, sed semper vna succedit alteri. Si ergo permanens variatetur secundùm partem, & partem,id est,quòd nunquam haberet omnes partes suas simul, sed vna succederet alteri, permanens non esset permanens, sed successiuum, nec permanens variatur secundùm totum,& totum,quia tunc in quolibet alio,& alio instanti haberet simpliciter aliud, & aliud *esse*, quòd est absurdum, patet ergo quomodo idem *esse* permanens, puta Angelus, manet simpliciter idem in illo instanti, in quo creatur, & in toto tempore sequenti, in quo conseruatur. Si enim in tempore immediato ad instans, in quo creatur totaliter desineret esse, & in aliquo instanti illius temporis iterum crearetur, & in tempore immediato annihilaretur & sic successiuè quamuis Deus hoc posset facere,tamen esset absurdum, quia nunquam pro aliquo tempore post instans creationis conseruaretur;si ergo permanens in tempore immediatè sequente ad instans creationis conseruatur; patet quòd idem *esse*, quod fuit in instanti creationis, quòd erit simpliciter idem in tempore sequenti,in quo conseruatur, & si non esset idem non diceretur conseruari res, quæ in primo instanti creatur in tempore immediatè sequente, sed vel noua res crearetur, vel prima creata in illo tempore desineret esse.

5. d *Secunda pars minoris*, &c. *Illud autem est ratio proxima intrinseca terminandi quodcunque extrinsecum*; & patet, quia est ratio causandi quodcunque extrinsecum: ergo & ratio terminandi,vt suprà patuit q.8.

e *Talis est conseruatio causæ conseruantis iuxta illud Augustini*, &c. Ex ista auctoritate expresè patet quomodo conseruare rem dicat actionem ipsius conseruantis, ita quòd quando Deus conseruat rem illam,vel actione continuata, vel alia, & alia actione, ponit ipsam rem in eodem *esse* quod prius habuit in instanti creationis suæ, & si per aliquod instans cessaret, & non poneret eandem rem in *esse*,statim annihilaretur. Et de hoc prolixè dixi in secundo, distin. 2. q.1. vide ibi.

f *Diceretur hîc*. Hîc Doctor respondet ad illam maiorem,vt magis declaretur, quando dicitur in minore quòd existentia creaturæ est immediatum fundamentum talis dependentiæ essentialis,quòd hoc non videtur verum,quia fundamentum dependentiæ essentialis creaturæ ad Deum creantem,est creatio passiua,&c.

g *Et conseruationem passionem esse eadem, non est manifestius, quàm illud quod quæritur,* oporteret ergo probare quòd creatio, passio, & conseruatio passio, sint eadem res, si postea vult inferre quòd respectus creaturæ ad Deum creantem,& Deum conseruantem sint idem,quia propter vnitatem fundamenti, & termini probatur identitas respectus. Sed diceretur fortè quòd creatio passio,& conseruatio passio, non sunt penitus idem re, & sic non erit idem fundamentum,imò aliud,& aliud,& per consequens respectus fundatus erit alius,& alius.

h Dicit Doctor quòd Philosophus, 5. Metaph. non intelligit quòd actio, & passio sint proxima fundamenta relationis secundi modi, &c. *Nota. Quomodo maneat relatio.*

6. In ista litera nota primo, quando dicit quòd *actio, & passio sunt præuia*, hoc potest habere duplicem intellectum. Primum, quòd quando generatur aqua, sit aliqua actio prior aqua genita, ita quòd terminetur prius ad aliquid quàm intelligatur aqua genita. Secundum, quòd ipsa actione acquiratur,& generetur ipsa aqua. Primus intellectus est verus, actio terminatur proprie ad passum,puta ad materiam aquæ,nam ipsa materia dicitur pati ab agente,pro quanto ab ipso recipit formam aquæ, sic tamen intelligendo, quòd priùs forma inducitur in materiam,& post immediatè resultat relatio passio in ipsa materia, quæ terminatur ad agens, agens enim habet respectum producentis ad formam productam, & habet alium respectum, scilicet agentis ad passum.De istis respectibus vide prolixè in 4.in materia de Eucharistia, & sicut passio est prior aqua producta,siue genita, quia est respectus fundatus in materia aquæ secundùm quòd ipsa materia recipit formam ab agente. Ex hoc patet quomodo passio est dispositio præuia ad relationem genitam ad generans,quâ genitum dicitur essentialiter dependere ad generans,& ista relatio est posterior, & manet manente generante, & genito, sed non est sic de actione, & passione. Secundus intellectus de virtute sermonis non est verus, quia in producto non est aliqua relatio prior ipsa productione passiua, quæ est relatio dependentiæ essentialis ad ipsum producens. *Actio & passio quomodo sint præuia.*

Secundò nota, quòd quando dicit quòd *fundamentum proximum actionis, & passionis est potentia actiua,& passiua*,talis potentia actiua non accipitur formaliter,& pro respectu,sed formaliter, & pro fundamento talis respectus, vt patet à Doctore *in* 1. *dist.*7. Hoc idem dico de potentia passiua,vide ibi Doctorem. Tertiò nota,quomodo intelligatur illa definitio potentiæ actiuæ, & passiuæ data à Philosopho, vide Doctorem *in* 1.*dist.*2. *parte* 2.*q*.3. & vide quæ ibi exposui exponendo responsiones ad principalia argumenta. *Quid fundamentum actionis, & passionis.*

i *Respondeo, Philosophus tertio Physi. dicit quòd aliqua sunt in fieri, quæ non habent completum,* &c. Quod dicit Philosophus de facto esse permanente nullo alio extrinseco,&c. intelligit,quòd licèt non dependeat ab extrinseco producente, semper tamen dependet ab ipso Deo, quia, vt dicit Doctor, effectus præcisè dependet à generante pro illo instanti, in quo accipit *esse* à generante, sed in toto tempore sequenti immediatè dependet à Deo. Vide in secundo, dist. 2. quæst.4.

SCHO

SCHOLIVM.

Creatio significat dependentiam creaturæ à Deo, cum respectu ad non esse immediatè præcedens, conseruatio eâdem dependentiam significat, sed cum respectu ad esse immediatè præcedens, & isti respectus sunt rationis, & per consequens distinguuntur à dependentia quæ est realis. Propter hos respectus rationis, quod dicitur creari, non dicitur conseruari, nec è contra. Vide Doct. 2. d 2. q. 1. & 4.

DE secundo [k] articulo dico, quòd cum isto respectu creaturæ habentis *esse* ad Deum, vt à quo habet *esse*, possunt concurrere diuersi respectus. Idem enim *esse* quandoque immediatè succedit *non esse* opposito, sicut in instanti, in quo res incipit esse: quandoque autem non immediatè succedit ipsi *non esse*, sed quasi eidem *esse* vt priùs habito, ita intelligendo, quòd licèt non sit ista prioritas in ipso *esse* secundùm se, tamen dicitur esse in ipso per comparationem ad aliud prius secum coëxistens. Primus respectus, qui scilicet est ipsius *esse* ad *non esse* præcedens, non est realis: quia non est ad terminum positiuum. Secundus autem, qui est ipsius *esse* ad *esse* idem quasi præëxistens, vel magis cum alio priori existens, non est realis, pro quanto est eiusdem ad idem. Respectus autem ipsius *esse* ad causam, à qua est, est realis: igitur neuter illorum dictorum respectuum est idem illi. Contingit tamen eadem voce multa distincta aliqualiter importari. Sicut ergo potest imponi aliquid ad significandum dependentiam ipsius *esse* ad causam non præcisè, sed vt est cum respectu ad *non esse* immediatè præcedens, & sic significat hæc vox, *creari*, vel *creatio*, quia ibi non tantùm notatur dependentia rei ad causam in essendo, sed vltra hoc, in accipiendo tunc primo illud *esse* post *non esse*. Potest etiam aliqua vox imponi ad significandum illam dependentiam, vt est cum secundo respectu, scilicet vt est ipsius *esse* ad seipsum quasi præhabitum, & sic imponitur hæc vox, *conseruari*: vbi non tantùm notatur dependentia in essendo, sed cum hoc habitudo illius *esse* quasi ad idem *esse* vt præhabitum. 7.

Respectum creaturæ ad Deum comitantur respectus esse, *ad* non esse, & esse *ad præcedens* esse, *qui nō sunt idem primo respectui, quia ambo sunt rationis. 1. Met. t. 13.*

Pro tanto igitur non est verum dicere de creatura, quòd creatur propriè, nisi in primo instanti: quia non nisi in illo habet immediatum ordinem ad *non esse* præcedens: nec est verum dicere, quòd conseruetur, nisi post primum instans: quia non nisi tunc habet immediatum ordinem ad seipsum, quasi præhabitum. Propter igitur istos distinctos respectus rationis importatos per *creari*, & *conseruari*, non prædicatur vnum de re, quando aliud prædicatur; respectus tamen ille, qui est ad causam, semper manet idem: & si iste præcisè significaretur duabus vocibus, vtraque simul verè prædicaretur de eodem: sicut hoc quod est esse ab alio dante *esse*: & hoc quod est accipere *esse* ab alio, præcisè significant illam habitudinem, non intelligendo ibi dare, vel accipere nouitatem: nec illam important, quia verum est dicere, quòd Filius accipit deitatem à Patre, & Pater dat ei, & communicat deitatem: & ista duo semper simul prædicantur de eodem. 8.

Propter dictos respectus rationis, creari *non dicitur de quo dicitur conseruatio, nec è cōtra.*

Nec curo disputare de significato huius vocis *creari*, an per se significet respectum ad creationem, & connotet respectum ad *non esse* præcedens, an è conuerso, illum per se significet, & illum connotet ad causam, an vtrunque significet: & tunc non significat præcisè conceptum per se vnum, sed duos respectus, & vnus est realis, & alius rationis: qui non faciunt conceptum per se vnum, quia quodcunque istorum trium detur: hoc saltem saluatur, quòd vterque respectus aliqualiter importatur; præcisè tamen propter illum, qui est rationis, negatur idem simul creari, & conseruari.

De tertio principali dico [l] quòd non est contradictio aliquod ens tantummodò in vno instanti habere *esse*: ipsum enim instans raptim transit, ita quòd non est nisi, vt ita loquar, instantaneè; vel si dicas instans secundùm substantiam semper manere idem, si illud dicatur esse substantia mobilis, cùm illa substantia non sit per se terminus alicuius continui de Genere Quantitatis; sequitur, quòd illud, quod vocas instans secundùm substantiam, non est terminus continuans per se partes temporis. Saltem instans secundum *esse* non manet, sed raptim transit, & ita oportet dicere de mutatione, & per consequens de instanti, quod est per se mensura mutationis: non autem videtur maior contradictio de re permanente, quòd non nisi in vno instanti habeat *esse*, quàm de ipso instanti, vel mutatione: quia etsi res permanens possit habere idem *esse* non præcisè per instans, sed permansiuè: & instans, vel mutatio non possit: tamen 9.

Instans tātùm instātaneè durat, & idē est possibile de re permanente.

permanens

permanens totum *esse* suum habet in instanti vno: quia in hoc distinguitur contra successiuum: non est ergo contradictio, si illud *esse* vltra hoc instans non habeat.

10. [n] Contra hoc videtur Aristoteles 8. Physic. vbi ait: *Opponuntur*, inquit, *generatio, & corruptio, quare si impossibile est simul mutari secundum* † *oppositas, non erit continua mutatio, sed erit medium ipsorum tempus.* Et in fine cap. *Penitus inconueniens videtur, si factum necesse est mox corrumpi, & nullo tempore permanere.*

Tex. co. 61. al. O pos. Tex. 62.

Præterea Inferiùs *in eodem* 8. vult, quòd non est accipere vltimum in *esse* ipsius corrumpendi, sed primum in *esse* generandi, & cum hoc etiam primum in *non esse* corrumpendi; *signum*, inquit, *vtrique commune est, & primo, & posteriori, huius autem finis, illius autem principium, res autem semper posterioris passionis est.* & idem paulo pòst, *ipsius temporis in quo fiebat, factum est in vltimo signo.*

Tex. 63. Tex. 69.

Præterea [o]. Si res creata tantummodò habeat *esse* in instanti: tunc in illo verum est dicere, res ista incipit esse quia tunc primò est, & simul verum est dicere: res ista desinit esse, quia tunc vltimò est, nunc autem repugnantia videtur esse, quòd simul res incipiat esse, & desinat esse.

11. [p] Ad primum, intentio Philosophi est ibi, quòd solus motus localis potest esse continuus, & perpetuus, & nullus alius motus, nec etiam mutatio; & hoc probat, quia omnes alij motus, & mutationes sunt ex oppositis in opposita, *vt generationis*, inquit, *& corruptionis* esse *&* non esse *termini sunt, alterationis autem contrariæ passiones*, &c. Si igitur aliquis istorum motuum, vel mutationum posset esse perpetuus, & continuus hoc non esset ab eodem termino *à quo* ad eundem terminum *ad quem*: quia in motu sic simpliciter vno vera est ista propositio 6. Physic. *mutatio autem neque vna infinita*: esset ergo illa continua perpetuo modo per continuam reflexionem a termino in terminum; puta si motu finito moueretur à calido in frigidum, cessaret alteratio, quantùm est in istis terminis, nisi statim esset reflexio à frigido in calidum; sed in tali reflexione motus prior, & posterior, cùm sint oppositi, non possunt continuari, nec facere vnum motum continuum: cuius probatio est, quia tunc mobile simul moueretur motibus, vel mutationibus oppositis.

Solus motus localis secundum Phil. potest esse perpetuus.

Tex. 91.

Quare alij motus perpetui esse nequeunt explicatur.

12. Hæc consequentia probatur, quia in motu continuo verum est dicere à principio motus, quòd mobile mouetur ad vltimum terminum, sicut si vltimus terminus motus continui est calor, verum est dicere de mobili in principio motus, quòd calefit: si igitur calefactio posset continuari frigefactioni, à principio totalis motus continui esset verum dicere, quòd mobile calefit, & frigefit. Et propter consimilem rationem probat ibi, quòd non potest continuari corruptio generationi, vt sit vna mutatio: quia tunc à principio mutaretur oppositis mutationibus: quia corruptione, & generatione: nam in quacunque vna mutatione, siue continua, verum est dicere, quod à principio mutatur ad vltimum terminum: ille autem est terminus generationis: igitur à principio mutatur mutatione generationis, & tamen tunc per positum, mutatur mutatione corruptionis. quia illa ponitur præcedere, vt continuanda generationi, istud autem nihil est contra hoc, quod dictum est, rem in vnico solo instanti, scilicet creationis habere *esse*, quia non concedo, quòd illi creationi possit continuari annihilatio, vt sit vna mutatio: quia tunc secundùm argumentum Philosophi, quando creatur, verum est dicere, quòd annihilatur: sed tantummodò concedo, quòd creationem consequitur annihilatio.

Motus oppositi non possunt continuari; alias mobile a principio oppositis moueretur motibus, vt calefactione, & frigefactione, generatione, & corruptione.

13. Et si arguitur, quòd tam annihilatio [r], quàm creatio est in instanti: quia vtraque est à virtute infinita, quæ non potest agere in tempore: vt videtur Philosophus probare 8. *Phys.* igitur in proposito, vel erunt in eodem instanti, quod est inconueniens Philosopho, scilicet idem sic mutari oppositis mutationibus, vel erunt in diuersis instantibus, & tunc illa instantia erunt immediata, quod etiam est inconueniens apud Philosophum.

Tex. 79. & circiter.

Ad hoc dico, quod ratio Philosophi, quæ tacta est, scilicet quòd idem non potest simul mutari mutationibus oppositis, probat corruptionem non posse continuari generationi: sed cum hoc est alia conclusio vera, scilicet quod generationem non potest immediatè sequi corruptio, sed illius est alia ratio: hæc, scilicet quòd vtraque est in instanti, & non simul in eodem vt patet: erunt igitur in alio, & alio instanti: sed non sunt duo instantia sibi immediata.

Corruptio non potest sequi generationem, quia sit in instanti, & hoc non est immediatum alteri.

Hæc probatio , quæ est secundùm intentionem Philosophi, licèt non ibi ponat eam, non est contra propositum nostrum: quia ista res creata, quæ non manet nisi per instans creationis, annihilatio eius non est in instanti, sed in tempore habito instanti

4. & 6. Phys.

stanti creationis: siquidem post instans non est aliquid in tempore indiuisibiliter immediatum, sed diuisibiliter tali, scilicet immediatione, quâ continuum terminatum est immediatum suo termino: & hoc modo [t] motus est immediatus vltimo quietis, quia post illud statim est motus, sicut diuisibile post indiuisibile, quod est principium.

Annihilatio non necessario fit in instanti.

Cum igitur arguitur [u], quòd annihilatio est in instanti: negandum esset de annihilatione in casu, in quo loquimur, & hoc semper referendo mentionem ad instans temporis, nec in illo dicatur propriè esse creatio, & annihilatio, siue magis cum illo. 14.

Non inconuenit Deū, & creaturam æquali mensura agere.

Et cùm probatur [x], quia *virtus infinita non agit in tempore.* Illam propositionem Philosophus non concederet, nisi de virtute infinita naturali necessitate agente, quia de alia non est inconueniens illud, ad quod ipse deducit, scilicet quòd virtus finita, & infinita agunt in æquali mensura. Theologi autem non concedunt Deum agere naturali necessitate circa creaturam.

Deo necessariò agente, an aliquid solo instăti vno esse possit.

Sed nunquid tenendo Deum agere naturali necessitate, non posset concedi aliquid posse manere tantùm per instans, cùm mutatio sic tantùm maneat, etiam secundùm Philosophum.

Quære responsionem.

ADDITIO. aliorum. ☞

Ad istud consequenter respondeo ad casum, quod si Deus produceret aliquid: aut produceret illud sine causis secundis, quod Philosophi non admitterent, & tunc possibile esset illud tantùm durare per instans, sicut & Dei actio tantùm per instans duraret. Si autem produceret mediantibus causis secundis, sic non videtur concedendum, quòd illud posset tantùm per instans durare, loquendo de re permanente: secus est de indiuisibilibus, vt de mutatione, & instantibus etiam secundùm Philosophum, quæ tantùm per instans durant.

Sed probabilius est simpliciter in tali casu tenere negatiuam, loquendo de permanentibus: quære 8. dist. 1. qu. vltima ad finem.

COMMENTARIVS.

7\. *Effectus à quo dependeat. Creari quid dicat.*

k DE *secundo articulo* principali, in quo videndum est, an eadem res simul possit dici creari, & conseruari. Dicit Doctor primò, quòd creari vltra respectum, quem importat ad Deum creantem, dicit respectum ad *non esse* immediatè præcedens ipsum *esse* creaturæ, quod *non esse* præcedens opponitur contradictoriè ipsi *esse* creato; & iste respectus est respectus tantùm rationis, quia licèt fundetur in ente reali, scilicet in ipso *esse* creaturæ, quia tamen terminatur ad *non esse* præcedens immediatè, est relatio rationis, quia relatio realis semper est inter extrema realia, & oritur ex natura extremorum, & res propriè, vt dicit istum respectum rationis, siue secundùm illum respectum dicitur propriè creari, quia notatur ipsam procedere à *non esse* simpliciter ad *esse*. Dicit secundò, quòd si res creata in primo instanti in tempore sequenti comparetur ad seipsam, vt in primo instanti, talis comparatio est relatio rationis, quia est comparatio eiusdem ad seipsum, licèt vt in alio, & alio instanti, quia iste respectus dicitur respectus, quo formaliter dicitur creatura conseruari, quia secundum illum respectum comparatur, vt habet *esse* in tempore sequenti ad seipsam, vt accipientem *esse* in primo instanti; pro primo ergo instanti, in quo accipit *esse* immediatè post *non esse* tantùm dicitur creari, & in toto tempore sequenti, in quo accipit idem *esse*, sed non immediatè post *non esse* præcedens, sed tantùm post *non esse* mediatè præcedens dicitur conseruari. Tertiò dicit, quòd relatio creaturæ, quâ ad Deum comparatur, siue vt creantem, siue vt conseruantem, est relatio verè realis, quia est dependentia essentialis, & realis, quâ ipsa creatura realiter, & essentialiter dependet ab ipso Deo, quæ relatio est idem realiter ipsi creaturæ, vt probat Doctor *in secundo, dist. 1. q. 5. & distin. 2.* Et est in re eadem penitus dependentia, quâ creatura dependet ad Deū, vt creantem, & vt conseruantem, quia ipsa in quocunque instanti, semper à Deo accipit idem *esse*, siue in primo, siue in toto tempore sequenti, & per consequens eadem penitus relatio realis dependentiæ. Ista tamen relatio secundùm intellectum potest diuersificari, ita quòd eadem relatio prout consideratur in primo instanti, in quo creatura accipit *esse* post *non esse* immediatè præcedens, dicitur creatio passiua; in quantùm verò consideratur prout creatura accipit *esse* post *non esse* mediatè tantùm, dicitur conseruatio *non esse* immediatè ad *esse* dicitur creare: prout vero producit eandem re de *non esse* mediato ad *esse* dicitur conseruare. Et si in Deo esset relatio realis ad creaturam, esset tantùm vna relatio, quâ diceretur creare, & conseruare, sed diuersificaretur secundùm alium, & alium respectum modo prædicto. Quartò dicit, quòd relatio rationis in creatura, quâ dicitur creari, & quâ dicitur conseruari, non identificatur realiter rei creatæ, tamen quia nulla relatio rationis potest esse idem realiter enti reali. Tum quia relatio, quæ terminatur ad *non esse* immediatè præcedens, tantùm est in creatura pro primo instanti, quo accipit *esse* post *non esse* immediatè; similiter relatio, quâ dicitur conseruari, in quocunque instanti, post primum instans semper variatur & sic realiter non potest identificari. Quintò dicit quòd contingit eadem voce multa distinctè aliqualiter importari. Et litera clara est vsque in finem articuli.

Relatio creaturæ ad Deū est realis.

l *De tertio articulo principali*, in quo videndum est, an creatura possit præcisè per vnum instans

stans durare, ita quòd tanto nullo primo instanti, in quo accipit *esse* immediatè post *non esse* duret, sic quòd in tempore immediato ad illud instans desinat esse. Dicit Doctor absolutè quòd sic, & quòd nulla apparet ex hoc impossibilitas, quia hoc patet de instanti temporis, quòd tantùm habet *esse* pro illo instanti, quo est, sed etiam de mutatione instantanea, quæ tantùm per instans habet *esse*; modò non videtur maior contradictio de re permanenti, quòd non nisi in vno instanti habeat *esse*, quàm de ipso instanti, vel mutatione quia etsi res permanens non possit habere *esse* idem præcisè per instans, sed permansiuè (& instans, vel mutatio possit manere per instans, imò necessariò tantùm per instans manet) tamen permanens totum suum *esse* habet in instanti vno, quia in hoc distinguitur contra successiuum, quia successiuum non potest esse in instanti; non est ergo contradictio si permanens non habeat *esse* vltra primum instans, in quo accipit *esse*.

9. m Nunc Doctor arguit, probando quòd creatura permanens non possit præcisè durare per instans, & primò probat auctoritate Philosophi, qui ait 8. Phys. *Opponuntur* (inquit) *generatio*, &c. Vult dicere, quòd generatio, & corruptio non possunt esse simul, scilicet, quòd si res in instanti *A* generetur, in tempore immediatè non poterit corrumpi, aliter duæ mutationes oppositæ erunt simul: nam generari, & corrumpi sint duæ mutationes, & si de eodem simul possent verificari in eodem instanti, sequeretur quòd duæ mutationes oppositæ de eodem verificari possent; est ergo necesse quòd inter rem genitam, & eandem corruptam cadat tempus medium, id est quòd post instans, in quo generatur, duret aliquid tempus, & in vltimo instanti illius temporis poterit corrũpi.

8. Physic. context. 61.

n *Et idem paulò pòst ipsius temporis, in quo fiebat factum est in vltimo signo.* Dicit Philosophus, quòd res permanens non habet vltimum instans sui *esse*, sed benè habet primum instans sui *esse* & habet primum instans sui *non esse*, & non habet vltimum instans sui *non esse*, quæ omnia prolixè exposui in secundo, dist. 2. q. 1. vide ibi, non enim superiùs declarata, & prolixè exposita amplius repeti debent.

o *Præterea, si res creata tantummodo habeat esse in instanti*, Si enim habet *esse* in instanti *A.* tunc incipit esse, patet, quia verum est dicere in isto instanti est, & in tempore immediato ante illud instans, non fuit; ergo incipit esse. Et si in tempore immediato ad illud instans desinat esse, sequitur quòd simul desinat esse; patet, quia verum est dicere, in isto instanti est, & in tempore immediato ad illud instans non erit; ergo desinit esse, & sic benè sequitur quòd si tantùm per instans duret, quòd simul incipiet esse, & simul desinet esse, quod est impossibile.

10. p Respondet Doctor ad primum, quòd intentio Philosophi ibi est, quòd solus motus localis potest esse continuus, & perpetuus, &c. Pro maiori intellectu huius literæ est notandum, quòd in motu, puta intensionis continuo, vt cũ mobile mouetur ad calorem in toto illo motu à principio vsque ad vltimum instans, illius motus semper est verum dicere mobile calefit, & in vltimo instanti cessat motus ille, & tunc illius caloris acquisiti, in vltimo instanti datur primum instans sui *esse*, vt patuit *in secundo, di.* 2. *q.* 9. Tunc vltrà, si modò motus ille intensionis non terminetur ad aliquod *mutatum esse*, in quo calor sit perfectè acquisitus, si continuetur ille motus intensionis motui frigefactionis, ita quòd mobile moueatur per medietatem horæ ad calorem, & per aliam medietatem ad frigiditatem, ita quòd sit simpliciter vnius continuus intensionis, tunc sequitur quòd mobile simul fiat calidum, & frigidum; patet, quia motus calefactionis in aliquo instanti non est terminatus, sed semper continuatur frigefactioni; ergo simul calefit, & frigefit, imò si iste motus est perpetuus, & hoc tantùm per reflexionem (quia motus calefactionis non potest esse perpetuus, quia mobile non potest perpetuò moueri ad calorem; aliquando enim cessaret ille motus; non enim agens posset calefacere mobile, neque intensiuè in infinitũ, neque extensiuè in infinitũ, vt patet) sequitur quòd mobile in principio motus calefit, & frigefit: patet per exẽplum, pono quòd *A.* moueatur ad calorẽ per medietatem hora, & per aliam medietatem moueatur ad frigiditatem, ita quòd motus ad calorem continuetur in actu ad frigiditatem, & per tertiam medietatem moueatur reflectendo ad calorẽ, & per quartam medietatẽ moueatur ad calorem, ita quòd totus ille motus sit vnus continuus, patet quòd esset verum, quòd mobile à principio totalis motus calefit, & frigefit; si enim motus, ad calorem, & ad frigiditatem, & post ad calorem sit vnus continuus motus, patet per propositionem præmissam quòd erit verum dicere mobile *A.* in principio motus calefit, & frigefit. Et sic patet quòd idem motus continuus erit simul ad opposita, quod est impossibile.

Nota.

Sunt ergo duo in ista litera. Primum quòd motus alterationis, puta intensionis, vnus, & idem numero non posset perpetuari, nisi simul calefactio continuetur frigefactioni, & tunc talis motus esset ex oppositis, scilicet frigefactione intensiua, & calefactione intensiua; nec hoc solùm sufficeret ad perpetuandum motum intensionis, nisi talis motus continuaretur, & perpetuaretur per reflexionem à termino in terminum, ita quòd *A.* moueatur à calido ad frigidum, & à frigido ad calidum, & pòst à calido in frigidum, & sic continuè, quæ omnia sunt absurda. Secundum est, quòd si motus calefactionis continuaretur motui frigefactionis, ita quòd esset vnus tantùm motus numero, tunc sequeretur quòd mobile in principio totalis motus, simul frigefieret, & calefieret, vt patet per illam propositionem. Patet ergo quomodo motus alterationis non posset perpetuari, & hoc, quia talis est à contrario in contrarium, vt suprà patuit. Sed non est sic de motu locali, qui potest perpetuari, vt patet quia si virtus duret in infinitum applicata alicui orbi, mouebit illum motu infinito continuo, & hoc extensiuè. Et de facto, secundùm Philosophum Intelligentia applicata orbi, mouet illum localiter motu continuo, & ille motus erit perpetuus. 11.

q *Et propter consimilem rationem probat ibi, quòd nõ potest cõtinuari corruptio generationi, &c.* Quod patet per exemplum, quòd pono materia in instanti *A.* mutetur ad formam ignis, & in tempore immediato, vel in alio instanti mutetur dependentiæ formam ignis, ita quod ipsa mutatio, quæ est generatio, continuaretur

retur mutationi, quæ est corruptio, & tantùm sit vnica mutatio, patet quòd illa mutatio constat ex duabus mutationibus oppositis, scilicet generatione, & corruptione, & deberet perpetuò continuari; non posset autem continuari, nisi per continuam reflexionem termini *à quo*, & termini *ad quem*, ita quòd moueatur, siue mutetur ob *esse* in *non esse*, & à *non esse* ad *esse*, & immediatè post ab *esse* in *non esse*, & sic continuè reflectendo, & sic talis mutatio componeretur continuè ex mutationibus oppositis, quod est impossibile; imò in quacunque vna mutatione, siue continua; verum est dicere quòd à principio mutatur ad vltimum terminum; ille autem est terminus generationis; igitur à principio mutatur mutatione generationis, & tamen tunc per positum, mutatur mutatione corruptionis, quia illa ponitur vt continuanda generationi. Et sic patet intentio Philosophi.

Sed in proposito nihil est contra, quod dictũ est, rem in vnico solo instanti creationis, habere *esse*, quia non concedo quòd illi creationi possit continuari annihilatio, vt sit vna mutatio, quia tunc secundùm argumentum Philosophi, quando creatur, verum est dicere quòd annihilatur, quia si creatio & annihilatio sunt præcisè vna mutatio, & quando res mutatur ad aliquid, semper est verum dicere quòd fit illud ad quod mutatur, & sic esset verum dicere quòd *A*. quando creatur annihilatur, vt suprà patuit. Sed tantummodò concedo quòd creationem sequitur annihilatio, quia ponendo quòd *A*. præcisè duret per illud instans, in quo creatur, tunc in tempore immediato ad illud instãs, annihilatur, & creatio nõ est vna mutatio cũ annihilatione, imò duę mutationes, quia creatio est mutatio *A*. non esse immediatè ad *esse*, & annihilatio est mutatio ab *esse* in *nõ esse* immediatè.

12. r Doctor instat, probando quòd si res præcisè duraret per instans, quòd tunc creatio, & annihilatio essent in instanti, quia vtérque est à virtute infinita, quæ non potest agere in tempore, vt videtur Philosophus probare 8. *Physic.* igitur in proposito creatio, & annihilatio, vel esse in eodem instanti, quod est inconueniens Philosopho.

8. Physic. con-tex. 79. *6. Physic. con-tex. 61.*

Respondet Doctor quòd ratio Philosophi tacta, scilicet quòd idem non potest simul mutari mutationibus oppositis, probat corruptionem non posse continuari generationi, sic, quòd corruptio, & generatio eiusdem sit vna mutatio numero continua, vt suprà patuit, imò necessariò sunt duæ mutationes oppositæ. Est etiam apud Philosophum alia conclusio vera, scilicet, quòd generationem non potest immediatè sequi corruptio, idest, posito quòd generatio ligni, & corruptio eiusdem non sint vna mutatio continua, sed duæ mutationes, adhuc illæ duæ mutationes sic se habent, quòd corruptio ligni non potest immediatè, sequi generationem ligni, & huius est alia ratio à prædicta, qua probatur quòd non sunt vna mutatio. Ratio enim, qua probatur quòd non sint vna mutatio continua est, quia talis mutatio esset corrupta ex oppositis, & sic esset verum dicere, quòd in quocunque instanti *A*. est genitum, vel generatur, quòd *A*. corrumpitur, vt suprà patuit. Et ratio, quòd immediatè corruptio non potest sequi, est, quia vel generatio, & corruptio simul essent in eodem instanti, vel in alio, & alio instanti, ita quòd generatio esset in vno instanti, & in instanti immediato esset corruptio, & sic darentur duo instantia immediata; patet hoc, quia apud Philosophum generatio fit præcisè in instanti, & corruptio similiter. Si ergo corruptio ligni fit in instanti, & talis corruptio immediatè sequitur generationem ligni, quæ similiter fit in instanti, aut ergo corruptio ligni est in eodem instanti, in quo & generatio ligni; & tunc sequitur quòd erit verum dicere lignum in illo instanti, quo generatur, corrumpitur, patet, quia in eodem instanti, quo est generatio, est etiam corruptio: si in alio instanti in mediato instanti generationis, ergo dantur duo instantia immediata, quod est impossibile apud Philosophum, 4. & 6. Physicorum.

s *Hæc probatio, quæ est secundùm mentem Philosophi*, &c. Patet, quia in tempore non est aliquid indiuisibile nisi instans; nam quælibet pars temporis est diuisibilis in infinitas partes; si ergo tempus immediatè sequens instans creationis, esset immediatum illo instanti secundùm aliquid indiuisibile, tunc esset immediatum secundùm aliquid instantis, & sic instans esset immediatum instanti; est ergo immediatum secundùm aliquid diuisibiliter, scilicet secundùm aliquam partem temporis, quæ etiam est diuisibilis in infinitas partes. Sicut etiam dicimus quòd continuum terminatum ad punctum, est immediatum pũcto secundùm aliquid sui diuisibile, & non secundùm aliquid indiuisibile, quia in continuo non est aliquid indiuisibile nisi punctus. Et sic si continuum esset immediatum puncto secundùm aliquid indiuisibile, tunc esset immediatum puncto secundùm aliquem punctum, & sic punctus esset immediatus puncto, quòd est contra Philosophũ 6. *Physic.* De hoc vide Doctorem in secundo, dist. 2. quæst. 9. & singulares difficultates ibi adductas, & expositas. 13.

t *Et hoc modo motus est immediatus vltimo quietis, quia post illud statim est motus, sicut diuisibile post indiuisibile, quod est eius principium*: instans enim quietis, siue immutationis, est instãs terminans quietem, quæ opponitur motui, puta si *A* moueatur per horam, vltimum instans illius horæ, siue *mutatum esse*, quod mensuratur illo vltimo instanti est terminus motus, sic quòd totus ille motus immediatè terminatur ad illud *mutatum esse* secundùm aliquid diuisibile, & non secundùm aliquod indiuisibile, quia cùm in motu non sit aliquid indiuisibile, nisi *mutatum esse*, si secundùm illud esset immediatum vltimo *mutato esse*, tunc essent duo *mutata esse* immediata, quod est contra Philosophum, 6. *Physic.* Et si post illud vltimum *mutatum esse* terminans motum vnius horæ, ipsum *A*. quiescat per aliam horam, tunc illa quies, quæ mensuratur tempore vnius horæ propriè opponatur motui præcedenti. Et vltimum instans illius horæ mensurantis quietem dicitur instans quietis, siue instans immutationis. Si modò *A*. immediatè post illud instans, in quo quietabatur sub calore, moueatur ad frigus, motus ille, qui immediatè sequitur instans quietis, erit necessariò diuisibilis. Et cùm dicit, *sicut diuisibile post indiuisibile, quod est eius principium*, hoc non debet referri ad motum, qui immediatè sequitur instans quietis, non enim illud instans quietis est princi 14.

principium motus immediatè sequentis, quia tunc sequeretur quòd in motu daretur aliquod primum, aut prima pars motus, aut prima mutatio; principium enim motus est mutatio cõtinua; si ergo illud instans esset principium, vel aliquid mensuratum illo instanti esset principium motus, illud non posset esse nisi *mutatum esse*, & sic in motu daretur primum *mutatum esse*, quod est contra Philosophum, 6. *Physic.* qui vult quòd ante quodlibet moueri est *mutatum esse*, & ante quodlibet *mutatum esse* est aliquod moueri, hoc idem patet à Doctore *in secundo, dist.* 2.*q*.9. & vide ibi singulares difficultates. Intelligit ergo Doctor absolutè quòd sicut continuũ non successiuum, sed permanens immediatè terminatur ad punctum indiuisibile, & alia pars permanentis, quæ immediatè sequitur, est immutata post illud punctum, & sic punctus est principium partis sequentis, & finis præcedentis. Sic est in motu, qui terminatur ad *mutatum esse*, si motus continuetur, erit finis partis motus præcedentis, & principium partis immediatè sequentis. Est tamen differentia in continuo permanenti, & continuo successiuo, quia in continuo permanente datur primum indiuisibile, puta punctus initians ipsum continuum permanens, datur etiam vltimum indiuisibile terminans. Sed in motu datur vltimum *mutatum esse* terminans, sed non datur primum *mutatum esse* initians. Et similiter in tempore datur vltimum instans terminans tempus, & non datur primum instans initians ipsũ tempus. Et sicut in continuo permanenti datur punctus continuans, qui est principiũ vnius partis, & finis alterius, imò infinita puncta continuantia, cùm ibi sint infinitæ partes, & inter quascunque duas partes datur punctus mediãs, & continuans: Sic pariformiter dicendum est de mutato esse continuante partes motus, & de instanti cõtinuante partes temporis. Hæc omnia subtiliter, & prolixè cum multis dubiis adiunctis, sunt pertractata in secundo dist. 2. q. 9.

16. u *Cum igitur arguitur, quòd annihilatio esset in instanti*, Vult dicere, quòd loquendo de instanti temporis, de quo intelligit argumentum contra, scilicet, quòd creatio, & annihilatio fiunt in instanti, dicit quòd si creatio est in instanti, annihilatio eiusdem non erit in instanti nec in eodem, in quo est creatio; quia tunc esset verum dicere quòd *A*. quando creatur, annihilatur, nec in alio instanti immediato ad instans creationis, quia tunc instans esset immediatum instanti, vt procedit ratio; sed annihilatio esset in tempore immediato ad illud instans, vt suprà patuit. Si verò non acciperetur instans temporis, sed instans æui, posset concedi quòd in vno instanti æui esset creatio, & in alio instanti æui immediato, esset annihilatio, tenendo quòd sit successio in huiusmodi instantibus, non successio continua, sed successio raptim transeundo, vt prolixè expositum est in secundo, *dist*. 2. *q*. 1. vel si teneatur, quòd æuum præcisè dicat vnum instans indiuisibile. De quo vide suprà, in secundo, ideo Doctor restringit se ad instans temporis, quia si *A* creatur in instanti in tempore immediatè sequenti annihilabitur, posito quòd *A*. tantùm duret per instans.

x *Et cùm probatur, quia virtus infinita non agit in tempore.* Dicit Doctor quòd illam propositionem non concederet Philosophus, nisi de virtute infinita naturali necessitate agente, Patet, quia si virtus infinita agat in tempore vnius anni, posset illa virtus finita in tãtũ augeri, quòd ageret inæquali tempore, quia quantò virtus esset maior: tantò in minori tempore ageret, concludit ergo quòd si virtus infinita moueret cœlum, quòd ipsum moueret in instanti, & sic motus esset in instanti, quæ propositio Philosophi est pertractata prolixè à Doctore *in* 1. *dist*. 2. *q*. 1. respondendo ad principalia argumenta, vide ibi, & benè sequitur quòd si est infinita, & agat de necessitate naturæ, quòd tunc ageret in instanti, quia tunc ageret secundùm totam virtutem, & conatum, Sed Theologi non concedunt Deum agere naturali necessitate, & ideò posse agere in tempore, & sic in tempore immediato ad instans creationis potest rẽ annihilare. *An virtus infinita agat in tempore.*

y *Sed nunquid tenendo Deum agere naturali necessitate, non posset concedi aliquid posse manere tantùm per instans, cùm mutatio sic tantùm maneat, etiam secundùm Philosophum.* Dico quòd non posset manere, nisi daretur generatio, & corruptio, vel simul in eodem instanti, vel in alio, & alio instantibus immediatis; mutatio verò præcisè durat per instans, quia sibi formaliter repugnat durare nisi tantùm per instans. Sicut etiam continuum successiuum necessariò durat per tempus, ita mutatio necessaria tantùm per instans. Sed non est sic de permanentibus, vt patet. *Opinio Theologorum.*

S C H O L I V M.

In hac litera sunt pulchra dicta Philosophica, de quibus vide Doct. 2. *d*. 2. *q*. 9 *à nu*. 3. *&* 8, *Phys. Primum dictum naturaliter nihil producitur vt statim desinat, quia corruptiua non statim vincunt generans, alius non generaret. Secundum, corruptum non habet vltimum sui* esse, *sed primum* non esse *naturaliter. Tertium, genitum naturaliter habet primum sui* esse *simul cum primo* non esse *corrupti. Quartum, in oppositis sibi succedentibus non est dare vltimum præcedentis cum primo consequentis. Quintum, in rapi m transeuntibus, vt sunt instantia, & mutationes, est dare vltimum, & primum* esse. *Sextum, quæ virtute diuina fiunt, & desinunt, possunt incipere, & desinere in tempore, vel in instanti. Septimum, incipit pro negatione præteriti, & positione præsentis, & desinit propositione præsentis & negatione futuri, simul dicuntur, de re vno instanti durante. In his dictis habet omnia de inceptione, & desitione permanentium. Vide eum locis citatis.*

Vide 1. d. 2. q. 4. Vide 1. cæ. t. 138.

AD aliam auctoritatem Philosophi illa requirit alium intellectum, etiam ab vtroque prædictorum: quia, scilicet natura nihil producit, vt statim corrumpatur: nec quod necesse est mox corrumpi, sicut ipse dicit: quia natura producens sic influit ad conseruationem producti, quòd possit per tempus aliquod manere: ita quòd corruptiua, vel non sunt approximata, vel non vincunt virtutem generantis, & conseruantis generatum: quia tunc generans impediretur generare: nec ex illo potest haberi aliqua impossibilitas respectu potentiæ diuinæ: sed tantùm impossibilitas secundùm causas naturales inter se comparatas. 15.

Naturaliter, corruptum non habet vltimum sui esse, sed primum nõ esse cũ primo esse geniti.

Ad aliud dico, [a] quòd in generatione, & corruptione naturali corruptum non habet vltimum sui *esse*: quia tunc haberet qualitates conuenientes, saltem in tali gradu, in quo possent stare cum forma illius: & si sic non subitò abiicerentur: nec igitur corrumpendum subitò corrumperetur; & sicut corruptum [b] non habet vltimum sui in *esse*, sic habet primum in *non esse*: quia cum *esse* geniti concurrit *non esse* corrupti genitum autem in instanti generationis habet *esse*: quia tunc forma eius est in materia, & habet tunc primum *esse*: quia tunc forma immediatè succedit priuationi, & sicut genitum habet primum in *esse*: sic corruptum habet primum in non *esse*; sed si aliqua virtute conseruaretur [c] aliquod ens in *esse*, in aliquo instanti vltimo, ibi tunc non esset dare primum *non esse*: sic esset de illa creatura permanente, quæ non haberet *esse*, nisi per instans. Vniuersaliter autem dico, [d] quòd in succedentibus sibi inuicem, siue sint opposita priuatiuè, siue contradictoriè, siue quasi contrariè: quia ambo sunt positiua: nunquam est dare vltimum præcedentis, & cum hoc primum consequentis: quia tunc opposita essent in eodem instanti, vel duo instantia immediata: semper tamen alterum est dare, scilicet vel vltimum prioris, vel primum posterioris: quia diuisibile non est immediatum nisi indiuisibili: & succedentia sibi inuicem, sunt opposita immediata.

Res durans vno instanti, habet vltimum esse, & primum esse simul.

16. Cùm igitur illa, quæ accipiunt *non esse* post *esse*, quædam sunt raptim transeuntia, quædam permanentia naturaliter genita, vel corrupta; quædam autem possunt esse entia permanentia virtute diuina producta, vel corrupta. In primis, scilicet raptim transeuntibus est dare tam vltimum, quàm primum in *esse*: quia illud instans, in quo solo habent *esse*, & ideò nec est dare primum, nec vltimum in *non esse*: quia tam in toto tempore terminato ad hoc instans, quàm in toto tempore sequente hoc instans, habent *non esse*. In secundis autem est dare primum in *esse*, sed non vltimum: & similiter in *non esse* est dare primum, & non vltimum: sicut expositum est priùs pro intentione Philosophi. In aliis autem, quæ per virtutem diuinam producuntur, vel destruuntur, potest esse vterque istorum modorum: & etiam tertio modo scilicet quòd sit ibi dare vltimum in *esse*, & non primum in *non esse*: quia illius virtus potest in quemcunque modum successionis vnius ad alterum; qui non includit contradictionem.

Quæ desinunt sunt in triplici differentia.

Ad aliud dico, quòd *incipit* dupliciter exponitur: vno modo cum positione præsentis, & negatione præteriti: sic scilicet, est, & non priùs fuit: alio modo per negationem præsentis, & positionem futuri, sic, non est, & erit.

Similiter *desinit* dupliciter exponitur.

Incipit, & desinit, *dupliciter exponuntur.*

Dico igitur, quòd secundùm vnum modum exponendi verum est quod simul aliquid incipit, & desinit: quia raptim transiens incipit. Hoc est, est, & non fuit: & desinit esse: hoc est, est, & non erit; vbi vtrobique affirmatur esse, & negationes istæ hinc, & inde, scilicet *non fuisse*, & *non fore* non sunt oppositæ, præcisè autem repugnantiam importãt incipere, & desinere secundùm istos intellectus, in quibus est aliquid idem affirmatum, & negatum: vel opposita aliqua includuntur.

Ad argum.

Quomodo aliquid possit creari, & non conseruari.

Ad primum argumentum principale patet ex secundo articulo principali: quo modo primum antecedens est verum scilicet quòd aliquid potest creari & nunquam conseruari. Hoc enim tantummodò ex ratione alterius, & alterius respectus importati in hoc, quod est creari, & conseruari, scilicet respectus ad oppositum, scilicet ad *non esse* præcedens, quantùm ad creationem, & ad ipsummet *esse*, vt præhabitum, quantùm ad conseruationem; qui duo respectus sunt tantùm respectus rationis. Primus est respectus negatiuus: quia ad *non esse*: & nullus talis est realis. Secundus est eiusdem ad idem præhabitum: sicut primus ad idem *esse* non habitum, non est autem verum ratione respectus ad causam. Et cùm infertur; igitur potest habere respectum ad Deum creantem, & tamen nunquam habere respectum ad Deum conseruantem, concedi potest, si vniformiter accipiatur: hoc est, quòd Deus nunquam dicatur conseruare

co[illegible]d quantùm ad totum, quod importatur per *conseruare*: si autem intelligatur, quòd nunquam habebit ad Deum respectum illum, quem importat hoc, quod est conseruari à Deo, qui est respectus dependentiæ ad causam in essendo, neganda est consequentia: quia etsi nunquam habeat respectum dependentiæ cum illo alio, qui est quasi successionis ad seipsum: tamen illum, qui est dependentiæ necessariò habebit: & tunc in vltimo consequenti non potest plus concludi, nisi quòd totum. quod importatur per illum terminum, *creari*, non est idem toti, quod importatur per *conseruari*, scilicet duplex respectus hîc, duplici respectui ibi, quod verum est: quia licèt ille, qui communiter vtrobique importatur, sit omnino idem: tamen aliter, qui importatur in hoc, quod est creari; alius est ab illo altero, qui importatur per hoc, quod est conseruari

COMMENTARIVS.

17. a *AD aliud dico, quòd in generatione &c.* Vult dicere Doctor quòd si lignum corrumpédum haberet instans sui *esse*, in quo, scilicet esset, tunc in illo instans haberet qualitates conuenientes tali formæ ligni, puta in tanto gradui, quem sibi necessariò determinat, modò illæ qualitates non abijcerentur subitò, & immediatè, vt patet, & sic sequeretur quòd lignum corrumpendum, non subito, & in instanti corrumperetur, sed in tempore habito, & sic esset verum dicere lignum in instanti *A* est, & immediatè post hoc non erit, & sic in tempore immediato corrumperetur; modò corruptio semper fit in instanti; ergo non datur vltimum instans corrumpendi.

b *Et sic vt corruptum non habet vltimum instans sui esse, sic habet primum instans sui non esse, &c.* Hoc patet, quia ex quo generatio est in instanti, quo forma inducitur in materia, genitum est, & tunc sic exponitur per positionem de præsenti, & negationem de præterito, genitum in isto instanti est, & in tempore immediato non fuit, ergo incipit esse. Et quia in eodem instanti, in quo forma geniti inducitur in materia, forma corrumpendi expellitur à materia (aliter simul in eodem instanti essent duæ formæ repugnantes) sequitur quòd ipsum corrumpendum non sit, & sic datur primum instans sui non esse, siue primum instans, in quo non est; patet, quia in toto tempore præcedéti fuit & in isto instanti non est; ergo datur primum istans, in quo non sit. Et sic exponitur per negationem de præsenti, & positionem de præterito *A nunc*, siue in isto instanti, non est, & in tempore immediato fuit, ergo *A* desinit esse.

c *Sed si aliqua virtute conseruaretur &c.* patet, quia si *A* habet vltimum sui *esse*, in illo instanti non corrumpitur, quia tunc in eodem instanti simul esset, & non esset; nec in alio instanti immediato, quia tunc daretur instans immediatum instanti, ergo corrumperetur in tempore immediato ad illud vltimum instans, in quo haberet *esse*, & si in tempore corrumpitur sequitur quòd non habet primum instans sui *non esse*, quia tunc in instáti esset corruptum, & non in tempore. Et sic concedo quòd si creatura tantùm per instans duraret, quòd haberet vltimum instans sui *esse*; patet, quia tantùm in tempore immediatè sequenti desineret esse vt suprà patuit, nec etiam haberet primum instans sui *non esse*, quia præcisè haberet *non esse* in tempore.

d *Vniuersaliter autem dico &c.* Expono istam literam præmittendo exemplum de priuatè oppositis contrariè, contradictoriè, priuatio formæ in materia, & forma: esse simpliciter, & non esse simpliciter; forma substantialis aquæ, & forma substantialis terræ. Prima in eodem subiecto priuatiuè opponuntur. Secunda contradictoriè. Tertia quasi contrariè, quia inter formas substantiales, non est, propriè contrarietas. Dicit ergo, quòd in huiusmodi sibi inuicem succedentibus non est vltimum præcedentis, & cum hoc primum consequentis: patet de priuatè oppositis, quia si materia in isto vltimo instanti est priuata forma, ita quòd in illo instanti sit priuatio, & postea detur primum instans, in quo forma sit, aut dabitur illud idem instans, in quo est priuatio formæ, & tunc in eodem instanti erit forma, & priuatio eius; aut dabitur aliud instans immediatum, & tunc erunt duo instantia immediata; aut in tempore immediato & tunc non habebit aliquod inst ns *sui esse*, sed præcisè in tempore. Similiter si datetur vltimum instans formæ non posset dari primum instans, priuationis oppositæ immediatè sequentis, & arguatur sicut prius. Et de contradictoriis idem patet, quia si daretur vltimum instans non esse *A* puta, quòd non omne *A* duret per annum, & in vltimo instanti illius anni, tunc *A* non posset habere primum instans sui *esse*, quia aut haberet in eodem instanti, aut in alio immediato; aut in tempore immediatè sequenti, & arguatur vt priùs. Et similiter si *A* haberet vltimum sui *esse*, tunc *non esse* sequens non posset habere primum instans sui *esse*, & arguatur vt priùs. Similiter patet de quasi contrariis sibi inuicem succedentibus, & sint forma terræ, & forma aquæ, ita quòd forma aquæ succedat formæ terræ in eadem materia. Si forma terræ haberet vltimum instans sui *esse*, tunc forma aquæ immediatè succedens non haberet primum instans sui *esse*; patet, quia forma aquæ succedens, aut haberet esse in eodem instanti, in quo habet esse forma terræ, & tunc in eodem instanti materia simul esset sub forma terræ, & sub forma aquæ; aut haberet forma aquæ esse in alio instanti immediato, & tunc essent duo instantia immediata; aut haberet esse in tempore immediato, & tunc non haberet primum instans sui *esse*. 18. Exemplum

Si dicatur, quòd haberet *esse* in alio instanti, non immediato, sed mediato. Contra, quia túc sequitur quòd forma terræ nó haberet esse in aliquo vltimo instanti, sed in tempore. 19

Sequitur in litera *semper tamen alterum est dare* scilicet, vel vltimum prioris, vel primum posterioris, *& nunquam vtrumque simul* scilicet, vltimum instās prioris, & primū posterioris. Si enim datur vltimum instās formæ terræ, primum instās nō poterit dari formæ aquæ immediatè succedētis, vt supra patuit. Et si datur primum instās formæ aquæ succedētis formę terræ, vltimū instans formæ terræ præcedentis dari non poterit, propter rationem superius factam, quia scilicet tūc oporteret dari duo opposita simul in eodem instāti, vel duo instantia immediata, vt patuit. Et assignat rationem quare in oppositis inuicem succedentibus, si datur primum posterioris, non dabitur vltimum prioris. Sed si datur vltimum prioris oppositi, non dabitur primum posterioris oppositi, & si datur primum posterioris oppositi, non dabitur vltimum prioris oppositi: ratio, quia diuisibile non est immediatum, nisi indiuisibili, si enim *A* habet vltimum sui *esse*, ad illud instans vltimum immediatè sequitur tempus diuisibile. Si etiam datur primum instans formæ succedentis, illud instans immediatè sequitur tempus, in quo fuit forma præcedens, & sic patet quomodo diuisibile est tantùm immediatum indiuisibili, & similiter indiuisibile est tantùm immediatum diuisibili, & non indiuisibili. Et addit, quòd succedentia sunt immediatè opposita, succedentia dico sibi inuicem, & per consequens, si vnius succedentis datur vltimum instans sui *esse*, immediatè alterius succedentis non dabitur primum instans sui *esse*, & si illius posterioris succedentis priori datur primum instans sui *esse*, tūc prioris non dabitur vltimum instās sui *esse*.

e *Cùm igitur illa, quæ accipiunt* non esse *post* esse, *quædam sunt raptim transeuntia*, &c. Exemplum, quòd mutatio siue instās habeat primum sui *esse*, quia verum est dicere in hoc instanti est, & in tempore immediato non fuit; ergo habet primum instans sui *esse*. De vltimo instanti patet, quia verum est dicere quòd in isto instanti est, & in tempore immediato non erit, ergo habet vltimum instans sui *esse*. Sed non habet primum instans sui *non esse*, patet, quia tunc esset verum dicere in isto instanti non est, & in tempore immediato fuit: sed hoc est falsum, ergo non habet primum instans sui non esse; nec similiter habet vltimum instans sui *non esse*, quia tunc esset verum dicere in isto instanti, non est, & in tempore immediato ad hoc instans erit; sed hoc est falsum, quia mutatio, nec instans possunt esse in tempore. Et hoc est quod Doctor dicit, scil. *ideò non habent nec primum nec vltimum sui* non esse &c. *In secundis*, scilicet permanentibus virtute naturali, *est dare primum inesse, sed non vltimum*. De primo patet, quia verum est dicere, quòd genitum in isto instanti est, cùm generatio fit in instanti, & in tempore immediato non fuit, ergo habet primum sui *esse*. De secundo patet, quia si corrumpendum haberet vltimum sui *esse*, in illo instanti vltimo haberet qualitates conuenientes, & dic vt suprà. Addit quòd huiusmodi *permanentia habent primum instans sui non esse, & non habent vltimum instans sui non esse*. Primum patet, quia de corrupto verum est dicere, nunc non est, & in tempore immediato fuit; ergo corruptum habet primum instans sui *non esse*. Secundum patet, quia si haberet vltimum sui *non esse*, esset verum dicere, genitum in isto instanti non est, in tempore immediato erit; hoc autem est falsum, quia generatio non est in tempore, sed præcisè in instanti. *In alijs autem, quæ virtute Diuina producuntur* & accipio Angelum, & dicatur *A*. potest primò habere primum sui *esse*, quia verum est dicere, quod *A* nunc est, & in tempore immediato non fuit; ergo habet primum sui *esse*, potest etiam habere vltimum sui esse, quia verum est dicere Angelus nunc est, & immediatè post hoc non erit, quia Deus (vt supra patuit) potest ipsum in tempore immediato annihilare; ergo habet vltimum sui *esse*; & si habet vltimum sui esse, non poterit autem habere primum sui *non esse*; patet, quia ad vltimum inesse immediatè sequitur tempus, & sic non habebit primum instans sui *non esse* cùm in tempore immediato ad instans, in quo habet vltimum sui *esse*, corrumpatur vel annihiletur. Si tamen non haberet vltimum sui *esse*, poterit habere primum sui *non esse*, quia Deus post aliquod tempus potest in vltimo instanti illius temporis annihilare, & tunc esset verum dicere *A* nunc non est, & in tempore immediato fuit; ergo habet primum sui *non esse* potest etiam habere vltimum sui non esse, quia si Deus in isto instanti non creet Angelum, sed in tempore immediato ad illud instans creet, quia hoc potest facere, tunc habebit vltimum sui *non esse*, quia verum non esset dicere, *A* in isto instanti, non est, & in tempore immediato pòst, scilicet hoc instans erit; ergo habet vltimum sui *non esse*. Et ratio istorum est, quia virtus diuina potest in quemcunque modum successionis vnius ad alterum, qui non includit contradictionem. Sed in modis prædictis nulla apparet contradictio: esset bene contradictio quod *A* haberet vltimum sui *esse*, & immediatè post hoc haberet primum sui *nō esse*, vt supra patuit. Esset etiam contradictio, quòd *A* haberet vltimum sui *non esse*, & quòd haberet primum sui *esse*, patet, quia si haberet primum sui *esse*, non haberet in eodem instanti, quo habet vltimum sui *non esse*, & tunc est verum dicere quòd *A* in eodem instanti sit, & non sit, aut in alio instanti, & tunc essent duo instantia immediata. Et aliquis alius modus posset inueniri, quem modò transeo.

Ad aliud de *incipit*, & *desinit* dicit, quòd dupliciter exponitur, nam *incipit* exponitur per positionem de presenti, & negationem de præterito, & tunc habet primum sui *esse*, vt *A* in isto instanti est, & in tempore immediato non fuit, ergo *A* incipit esse. Secundò, per negationem de præsenti, & positionem de futuro, & hoc quando habet vltimum sui *non esse*, vt *A* nunc non est, & in tempore immediato post hoc erit, ergo incipit esse. Similiter *desinit* exponitur dupliciter, primò, per negationem de præsenti, & positionem de præterito, vt quando habet primum sui *non esse*, vt *A* in isto instanti non est, & in tempore immediato fuit, ergo desinit esse. Secundò, per positionem de præsenti, & negationem de futuro, & hoc quando habet vltimum sui *esse*, vt *A* in isto instanti est, & in tempore immediato post hoc non erit; ergo *A* desinit esse. Dicit ergo Doctor quòd raptim transeuntia quæ præcisè durant per instans exponunt, & per *incipit*, & *desinit*, per *incipit*, vno modo tantùm, scilicet per positionem de præsenti, & negationem de præterito, vt instans

Exemplum.

Deus potest annihilare Angelum.

De incipit & desinit dupliciter exponitur.

stans nunc est, & in tempore immediato non fuit; ergo incipit esse; sed non potest exponi per negationē de præsenti, & positionem de futuro, quia non valet, instans nunc non est, & in tempore immediato erit, quia repugnat instanti esse in tempore. Similiter exponitur per *desinit*, vno modo scilicet per positionem de præsenti, & negationem de futuro, vt mutatio, vel instans nunc est, & in tempore immediato non erit, ergo desinit esse. Sed non potest exponi per negationem de præsenti, & positionem de præterito, quia non sequitur, instans nunc non est, & in tempore immediato ante hoc fuit; non sequitur, quia instans nec mutatio sunt in tempore. Et sic concedo, quòd si Angelus tantùm per instans duraret, quòd haberet primùm, & vltimum sui *esse*, & simul inciperet esse per positionem de præsenti, & negationem de præterito, & desineret esse, exponēdo *desinit* per positionem de præsenti, & negationem de futuro, eodem modo præcisè, vt dixi de raptim transeuntibus. Hæc exposui pro iunioribus, & inexpertis.

Ad argumentum principale. Doctor facit vnum argumentum in principio quæstionis, probando quòd respectus ad Deum, vt creantem, & conseruantem, non sit idem, quia respectus ad Deum, vt creantem separabilis est à respectu ad Deum, vt conseruantem. Et ratio huius est, quia si creatura tantum duret per instans, sicut potest, tunc tantùm erit respectus ad Deum, vt creantem, cùm in primo instanti tantùm creetur, & nullo modo habebit respectum ad Deum, vt conseruantem; patet, quia dicitur conseruari tantùm post primum instans creationis, vt suprà patuit, ergo.

Responsio Scoti. Respondet, & responsio stat in aliquibus dictis. Primò, si creatura tantùm durat per instans, tunc in ipsa est vnus respectus realis ad Deum, vt creantem; & est alius respectus rationis, qui fundatur in ipsa, & terminatur ad *non esse* immediatè præcedens, vt supra patuit. Secundò, si verò creatura duret per aliquod tempus vltra primum instans creationis, dicit quòd ipsa habet eundem respectum realem ad ipsum Deum causantem, & dantem *esse* pro tempore sequenti, & est realiter, simpliciter idem respectus realis, siue eadem dependentia realis, quæ est ipsius, vt ad Deum creantem; quia in re pro quocunque instanti eadem creatura realiter ponitur in *esse*, & creatur; respectus tamen qui fundatur in ipsa, vt existente in tempore sequenti, & terminatur ad ipsam, vt existentem in primo instanti, bene est alius à primo, & verè separabilis; sed realis dependentia semper est eadem quantumcunque duret. Et de hoc patuit aliqualiter suprà; sed clariùs in difficultatibus, quas in secundo, *dist.* 2. *q.* 1. posui.

Dubia. Circa multa dicta in hac quæstioue insurgunt non nulla dubia. Primò circa hoc, *eiusdem re, & ratione ad idem re, & ratione non est dependentia essentialis, nisi vnius, & eiusdem rationis.*

Secundò circa hoc, *existentia creaturæ permanentis est eadem omnino in ratione, & conseruatione & ex parte termini est omnino idem re, & rarratione, scilicet velle diuinum, & habitudo non solùm ad creantem, sed ad conseruantem est habitudo dependentiæ essentialis, & eiusdem rationis*

Tertiò circa hoc, *velle diuinum omnino idem est ratio terminandi habitudinem rei creatæ, & conseruatæ, quia velle diuinum respectu cuiuscunque volibilis semper manet idem.*

Quartò circa hoc, *persona diuina semper est in* fieri, *quia nunquam ista persona potest habere* esse, *nisi accipiendo actualiter à producente.*

Quintò circa hoc, *respectus qui est ipsius esse ad* non esse *immediatè præcedens, non est realis, quia non ad terminum positiuum, & respectus qui est ipsius* esse *ad* esse *idem, quasi præexistens, vel magis cum illo priori existens non est realis, pro quanto est eiusdem ad idem, respectus autem ipsius* esse *ad causam à qua est, est realis.*

Sextò circa hoc, *res permanens potest esse præcisè per instans.*

Septimò circa hoc, *instans, & mutatio tantùm durant per instans.*

Octauò circa hoc, *permanentia habent primum sui* esse, *& primum sui* non esse, *& habentia vltimum sui* esse, *non possunt habere primum sui* non esse.

Nonò circa hoc, *in generatione, & corruptione naturali, corruptum non habet vltimum sui* esse, *quia tunc haberet qualitates conuenienses, saltem in tali gradu, in quo possent stare, & sic, non subitò abycerentur.*

Decimò contra hoc, *& raptim transeuntibus est dare tam primum quam vltimum, scilicet in* esse, *sed non est dare primum & vltimum in* non esse, *quia non habent nec primum sui* non esse, *nec similiter vltimum sui* non esse.

Contra primum instatur multipliciter, probando quòd eiusdem re, & ratione, ad idem omnino re & ratione, sit multiplex dependentia essentialis. Et primo sic: eadem creatura, puta Angelus, omnino indistincta re, est fundamentum dependentiæ essentialis causati ad causam; finiti ad finem; mensurati ad mensuram, quæ dependentiæ terminantur ad aliquid omnino idem re, & ratione: ergo ejusdem re, & ratione, ad idē re, & ratione, est multiplex dependentia essentialis. Consequentia patet, quia illæ depēdētiæ sunt ex natura rei distinctæ, vt patet. Antecedens probatur quoad omnes illas dependentias essentiales. De prima patet quia idem Angelus omnino re, indistinctus essentialiter, dependet dependentia causati, quia immediatè creatur à Deo, quæ dependentia terminatur ad ipsum Deum omnino indistinctum. De secunda patet, quia idem Angelus omnino indistinctus est ens finitum ordinatum ad vltimum finem, & sic idem Angelus dependet ab vltimo fine, vt a causa finali, quæ dependentia immediatè terminatur ad eundem Deum omnino indistinctum, quia omnino idem sub eadem ratione formali est causa efficiens, & causa finalis omnium, loquendo de primo efficiente, & vltimo fine, hoc patet à Doctore *in primo, dist.* 2. *q.* 1. Similiter tertia patet, quia idem Angelus indistinctus à parte rei est perfectio limitata, & per consequens necessariò includens imperfectionem, & omne imperfectum essentialiter dependet à perfecto, & mensuratur ab eo, & talis dependentia mensurati, scilicet secundùm perfectionem immediatè terminatur ad vltimum perfectum, & vltimum perfectum est simpliciter idem à parte rei cum primo efficiente, & vltimo fine, vt probat Doctor *in primo, dist.* 1. *q.* 1. Cum ergo istæ dependentiæ essentiales ad inuicem differant etiam præter omne opus intellectus, *Nota.*

sequitur quòd in eodem indistincto ex parte rei fundantur immediatè plures dependentiæ essentiales, quæ etiam terminantur ad idem omnino indistinctum à parte rei. Et dico *indistinctum à parte rei*, quia non est necesse ponere indistinctum ratione, quia dependentia realis, & essentialis requirit præcisè extrema realia, non enim variatur ex natura rei propter variationem respectus rationis, siue in fundamento, siue termino. Et hoc dico, quia fortè posset responderi, quòd licèt idem Angelus ex parte rei sit fundamentum omnino indistinctum respectu harum relationum essentialium, tamen secundùm alium, & alium respectum rationis fundat aliam, & aliam relationem. Et similiter licèt sit idem terminus ex parte rei omnino indistinctus, tamen secundùm alium, & alium respectum est ratio terminandi aliam, & aliam relationem essentialem. Sed hoc, vt dixi, non impedit, quia hic loquimur de alia, & alia relatione reali, & illa semper requirit tam fundamentum proximum, quàm terminum ex natura rei.

Secundò principaliter instatur, quia eiusdem omnino indistinctum à parte rei ad idem indistinctum à parte rei possunt esse plures relationes reales, & ab inuicem realiter distinctè; ergo non videtur impossibile quòd etiam possint plures dependentiæ ex natura rei ab inuicem distinctæ. Consequentia videtur nota, quia quæcunque relatio realis æquè requirit extrema realia, & realiter distincta, æquè etiam videtur repugnantia, quòd inter duo alba præcisè sint plures similitudines, sicut quòd inter *A* & *B* sint plures dependentiæ essentiales eiusdem rationis: & similiter videtur æquè impossibilile, quòd inter duo alba sint plures relationes reales alterius rationis; puta, quòd inter ea sit relatio similitudinis, & dissimilitudinis, vel æqualitatis, sicut quòd inter *A* & *B* sint plures dependentiæ, vel eiusdem rationis, vel alterius rationis. Antecedens probatur, quia productum vuiuocè includit relationem essentialis dependentiæ, quia dependet vt causatum ad causam; includit etiam relatione similitudinis, quia idem productum est simile producenti: includit etiam relationem æqualitatis, quia productum vniuocè est æquale secundùm perfectionem essentialem ipsi producenti: includit etiam relationem realem idétitatis, cùm sit idem ipsi producenti saltem specificè, & è cõtra; & omnes istæ relationes differunt ab inuicé præter opus intellectus vt patet.

Si dicatur quòd non est impossibile plures relationes alterius rationis fundari in eodem indistincto ex parte rei, & terminari ad idem, ex parte rei omnino indistinctum. Sed est impossibile quòd plures eiusdem rationis sint in eodem omnino indistincto, & ad idem omnino indistinctum. Contrà, quia relationes alterius maiorem distinctionem requirunt in fundamento, vel in termino, quàm relationes eiusdem rationis; patet, quia Philosophus, *quinto Met. cap. de ad aliquid* assignat distincta fundaméta respectu relationum primi, secundi, tertij modi, vt patet; ergo sequitur quòd relatio primi modi, & secundi modi magis repugnent in eodé fundaméto, quàm duæ relationes eiusdem modi; & sic non videtur valere illa responsio, vt patet intuenti.

An sint distincta fundamenta respectu relationum

Tertiò principaliter instatur, quia videtur maior repugnantia simpliciter, quòd in eodem respectu eiusdem, possint fundari duæ relationes oppositæ, quàm quòd in eodem indistincto ad aliud indistinctum possint fundari duæ relationes essentiales dependentiæ eiusdem rationis, patet, quia non ita formaliter repugnant, sicut relationes oppositæ. Sed in eodem pænitus indistincto, & respectu eiusdem, fundantur plures relationes oppositæ, vt patet de intellectu mouente se ad sui cognitionem, qui tunc simul fundat relationes oppositas, scilicet relationem mouentis ad mobile, & relationem mobilis ad seipsum mouentem, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. q. 7.* Hoc idem patet de voluntate mouente se, in quo tunc fundantur duæ relationes oppositæ, vt patet à Doctore *in primo, dist. 2. parte secunda. q. 3. & dist. 26. & in secundo, dist. 26.* ergo si duæ tales possunt esse in eodem respectu eiusdem, multò magis possunt esse duæ eiusdem rationis in aliquo vno indistincto, quæ non terminentur ad illud idem; sed ad aliud, sicut, in primo, vbi ponitur idem omnino indistinctum esse fundamétũ, & terminum.

Quartò instatur, est magis impossibile quòd idem dependentia essentiali, & reali dependeat à seipso, ita quòd immediatè fundet relationem essentialis dependentiæ, quæ etiam terminetur ad seipsum, quàm quòd idem habeat plures relationes essentiales dependentiæ ad aliud terminatas, siue quòd quàm simul dependeat ab alio pluribus dependentijs eiusdem rationis; patet, quia primum includit manifestam repugnantiam apud omnes scilicet, quòd idem à se essentialiter dependeat; secundum verò non ita manifestam repugnantiam cùm ab aliquibus negetur illa propositio Doctoris, scilicet, quòd idem non possit dependere ab alio pluribus dependentijs, vt patet in primo Ochan. Sed idem realiter potest à se ipso dependere dependentia reali, & essentiali; patet, quia mobile, vt mobile essentialiter dependet à motore, vt patet. Sed idem omnino indistinctum potest mouere se ipsum, vt probat Doctor *in primo, dist. 3. q. 7.* & in *2. dist. 2. q. 10. & dist. 25. q. vnica.*

Quintò instatur, & redit quasi in idem, quia simpliciter videtur maior impossibilitas quòd duæ relationes reales, & realiter oppositæ, simul possint esse inter extrema omnino ex parte rei indistincta, quàm quòd duæ relationes eiusdem rationis fundentur in vno terminentur ad aliud, realiter & essentialiter distinctum; patet, quia de natura relationis realis est, vel quòd præexigat duo extrema realiter distincta, vel quòd efficiat extema realiter distincta. Sicut sunt relationes originis in diuinis constituentes personas diuinas; sed non est de ratione formali quòd duę relationes essentialis dependentiæ eiusdem rationis possint esse in eodem, quia si idem actu à pluribus depéderet, haberet plures eiusdem rationis. Sicut etiam in eodem albo simul possunt esse plures similitudines eiusdem rationis, licèt ad plura alba.

Respondeo ad omnes instantias pręmittendo aliqua. Primũ quòd Doctor in præsẽti cõclusione loquitur tãtũ de pluribus depédentiis eiusdem rationis ad idé omnino indistinctum; non quòd illæ sint formaliter ad inuicé repugnãtes, sed quia inferũt incompossibilia, quia inferũt, idé simul posse esse, & non esse, vt patet in litera,

Responsio Doctoris.

quia

quia si *A* essentialiter dependet à *B.* pluribus dependentiis,& sufficienter ab vtraque seorsum sumpta, sequitur quòd *A* vel sit bis causatus, vel simul sit causatus,& non causatus, quæ sunt incompossibilia. Secundum est, quòd istud dictum Doctoris non dicitur simpliciter impossibile ex hoc, quòd idem dependeat pluribus dependentiis totalibus,& sufficientibus ab eodem: Sed est simpliciter impossibile, quòd idem simul dependeat pluribus dependentiis eiusdem rationis, & totalibus à pluribus, non tamen essentialiter ordinatis, vt exposui *in primo, dist. 2. parte prima, q. 1.* quia si sic dependeret, sequeretur illud idem impossibile, quod Doctor hîc infert, vt patet ab ipso *in primo, di. 2. q. 1. & q.* de vnitate Dei, & in secundo, & quo. & in tertio, d. 1. & alibi sæpe. & hoc Doctor intendit.

Nota. Tertium præmittendum non tamen pro nunc multum immorandum est, quòd fortè idem omnino ex parte rei, indistinctum, potest fundare plures relationes essentiales depẽdẽtiæ alterius & alterius rationis, terminatas præcisè ad aliud omnino ex parte rei indistinctum, quia dicit Doctor in litera: *Sic si essent plures dependentiæ omnino essentiales, inter extrema omnino eadem, sicut dependentia creaturæ ad Deum, vt efficientem, & vt ad finem, tamen istæ videntur esse alterius rationis. Si enim essent eiusdem rationis, essent sibi incompossibiles in eodem, & secundum idem*, Ex quo videtur non esse apud ipsum incompossibile esse plures relationes dependentiæ essentiales alterius rationis in eodem, & terminatas ad aliud omnino indistinctum. Et hoc videtur mens Doctoris. His præmissis, patet responsio ad duas primas instantias, pro quanto concludunt compossibilitatem plurium relationum essentialium eiusdem rationis ad aliud omnino indistinctum, quia hoc non videtur impossibile, nec esse contra conclusionem præmissam, quia ipsa loquitur tantùm de dependentiis eiusdem rationis. Et cùm vltrà probatur quòd videtur maior repugnantia, quòd plures sint alterius rationis in eodem, cum Aristoteles assignet diuersa fundamenta. Dico, quòd omnes relationes, quæ fundantur in creatura ad Deum, vt relatio causati ad causam primam; relatio finiti ad vltimum finẽ; relatio mẽsurati ad primã mensurã; sunt relationes præcisè tertij modi, cùm non sint mutuæ, & hoc patet à Doctore *in primo distinct. 3. q. 5. art. 1.* contra Henricum, vide ibi, modò relationes tam primi modi, quàm secundi modi, sunt relationes reales, & mutuæ, vt patet ibi à Philosopho.

30. Si dicatur, quòd hoc posito adhuc non soluitur ratio, quia idem potest ab eodem indistincto dependere pluribus dependentiis alterius rationis; patet, quia aliquis effectus productus à Sole, vt à causa totali, potest dependere, & dependentia causati, & dependentia mensurati perfectionaliter; licèt ergo istæ relationes, vt comparatæ ad Deum, sint relationes tertij modi, quia Deus non refertur relatione reali ad creaturam, vt probat Doctor *in primo d. 30.* tamen vt comparatæ ad creaturam, quæ potest referri relatione mutua, erunt secundi modi, scilicet relationes causati ad causam; & relationes similitudinis, & æqualitatis primi modi, & mensurati ad mensuram tertij modi. Dico ergo quòd huiusmodi relationes non fundantur immediatè super eodem fundamento proximo, & sub eadem ratione considerato; nam relatio causati ad causam fundatur, vel in supposito producto, vel in termino formali; sic quòd productio passiua magis requirit distinctionem fundamenti à producente, siue à ratione formali producentis; relatio verò mensurati fundatur immediatè super magnitudine fundamenti, ita quòd causatum, vt absolutè consideratur habere *esse* ab alio, fundat relationem producti ad producens, vt verò consideratur habere talem magnitudinem perfectionis fundat relationem mensurati, & sic non ponitur præcisè idem fundamentum proximum. Si volumus etiam hoc appliquare relationibus creaturæ ad Deu, dico, quòd non ponitur præcise idem fundamentum proximum, siue eadem ratio fundandi. Ratio enim fundandi relationem dependentiæ causati ad causam primam in ipsa creatura est existentia absoluta ipsius creaturæ, prout ab alio accipit *esse.* Ratio verò proxima fundandi relationem finiti ad vltimum finem est entitas, vt sic limitata. Et si possent in ea distingui illæ entitates certum esset quòd secundùm aliam, & aliam entitatem fundaret aliam, & aliam relationem.

Dico vltrà, quòd posito quòd plures relationes dependentiæ essentialis possent esse in eodem fundamento proximo, & sub eadem ratione formali, adhuc non sequitur quòd duæ dependentiæ eiusdem rationis possint esse in eodem omnino indistincto ex natura rei, quia ad secundùm sequitur incompossibilitas, quia vel idem esset bis productum, vel simul esset causatum, & in causatum, vt suprà patuit. Sed ad primum, nullum istorum sequitur, quia bene posset poni quòd idem omnino indistinctum ex natura rei esset productum, puta ab *A* & esset mẽsuratum perfectionaliter ab ipso, & sic de aliis.

Ad secundum tenendo opinionem Philosophi, diceretur quòd inter Franciscum productum, & ipsum producens non esset propriè, nec similitudo, nec æqualitas, quia similitudo fundatur super qualitate, & æqualitas super quantitate, vt patet *5. Met. c. de Ad aliquid*, tamen ponendo similitudinem, & æqualitatem transumptiuè in aliis Prædicamentis, vt patuit *in q. 6. huius*, tunc dico quòd fundamentum proximum æqualitatis producti ad producens est vnitas magnitudinis perfectionalis in vtroque extremo, vnitas dico specifica. Et fundamentum proximum similitudinis est vnitas perfectionis accidentalis in vtroque extremo, proximum verò fundamentum identitatis est vnitas naturæ inter producens, & productum; vnitas scilicet specifica. Sed fundamentum proximum productionis passiuæ ad producens est entitas producti absolutè considerata pro quanto à producente accipit *esse*, ad quod *esse* sic acceptum, sequitur talis relatio dependentiæ. Et de istis prolixè dictum est supra. q. 6.

Ad tertium. Dico quòd si in eodem respectu 31.
eiusdem in se, & absolutè considerato essent *Opinio Arist.* duæ relationes oppositæ esset simpliciter repugnantia: si enim in eodem albo absolutè considerato essent simul similitudo, & dissimilitudo *Quid sit fundamentum proximum æqualitatis* respectu eiusdem albi sequerentur incompossibilia, scilicet quòd idem simul esset, & non esset cum similitudo, & dissimilitudo necessario requirant diuersa fundamenta; quia similitudo fundatur super vnum, & dissimilitudo super pluribus

pluribus, vt patet *quinto, Met.* Simile propriè fundatur super vnitate specifica qualitatis, vt exposui *in secundo, dist.3.q.1.* Dissimile verò super pluralitate specifica qualitatis, vt patet. Similiter si idem respectu eiusdem absolute consideratum, & non respectu alicuius tertij dependeret à se, siue fundaret relationes oppositas, scilicet mobilis, & mouentis; non causando aliquid in seipso esset repugnantia; modò in proposito idem intellectus respectu tertij realiter distincti dicitur mouens, & mobilis moués, pro quanto causat actum intelligendi in seipso, & mobilis pro quanto recipit illum. Similiter, voluntas dicitur mouens se, pro quanto in se causat actum, & dicitur mobilis pro quanto recipit, & sic iste relationes oppositæ non insunt absolutè, sed tantùm respectu alicuius tertij realiter distincti causati ab eodem, & similiter ab eodem recepti.

Ad quintum argumentum. Ad quartum. Dico quòd ratio concluderet si idem absolutè, & secundùm se essentialiter dependeret ab eodem, sicut quòd idem seipsum causaret, quia hoc est impossibile. Sed quòd idem quasi virtualiter à seipso dependeat, puta respectu alicuius tertij causati, & recepti, nullum apparet impossibile; & sic hoc modo mobile potest dependere à seipso. Sed quando dicit quòd idem non potest dependere pluribus dependentiis eiusdem rationis, puta causati ad causam, intelligit quòd secundùm se dependeat, & non secundùm aliquod accidens sibi.

Ad quintum. Dico quòd tales relationes si ponuntur in eodem semper sunt respectu alicuius realiter distincti, vt quando idem mouet se, hoc est præcisè, quia causat aliquid realiter distinctum à se, & illud idem causatum recipit, & sic hoc modo dicitur fundare relationes oppositas, de hoc vide in secundo, dist.25.q.vnica.

32. *Contra secundum dictum.* Contra secundum dictum instatur, & primò contra primam partem, probando quòd non sit eadem existentia respectu creantis, & cōseruantis ex natura rei; illa non sunt pœnitus idem ex natura rei, quæ præter opus intellectus possunt fundare duo contradictoria. Sed existentia creaturæ, vt comparatur ad creantem, & ad conseruantem potest fundare duo contradictoria ex natura rei: ergo. Maior est Doctoris *in primo dist.2. parte 2 q.1. & in secundo, dist.1.q.5.* Minor probatur, supponendo quòd instantia æui habeant *esse* præter opus intellectus, & vnum immediatè succedat alteri, tenendo opinionem quam videtur tenere Doctor *in secundo dist.2.qu.1.* & quòd talia instantia insint formaliter æuiterno, tunc sic *A* vt creatur ex natura rei conuenit præcisè vnum instans æui, quod non conuenit sibi, vt conseruatur; patet, non enim in eodem instanti æui, in quo accipit primò *esse*, dicitur conseruari, sed præcisè in aliis instantibus sequentibus, vt etiam patet à Doct. ergo ex natura rei aliquid sibi conuenit, vt creatur, quod repugnat, vt conseruatur; ergo in creatione, & cōseruatione nō est omnino eadē existētia præter omne opus intellectus indistincta.

Secundò ex eodem medio instatur, quia in primo instanti, in quo creatur aliquid præter omne opus intellectus necessariò cōuenit, quod in toto tempore immediatè sequenti, in quo dicitur conseruari, non necessariò competit; ergo vt creatur, & conseruatur, non est penitus eadem existentia ex natura rei. Consequentia patet, quia illa non sunt penitus eadem ex natura rei, quando ex natura rei aliquid conuenit vni, quod non conuenit, siue repugnat alteri. Antecedens probatur, quia *A* quando creatur, est necesse esse, ita quòd est impossibile quòd in illo instanti, in quo creatur, non habeat *esse* existentiæ, quia *omne quod est quando, est necesse est esse*, primo Periher. in fine, & vltrà, si in illo instanti in quo accipit *esse*, non conueniret sibi necessariò esse, sequeretur quòd in eodem instanti posset non esse, quod est simpliciter impossibile, quia tunc de eodem simul verificarentur duo contradictoria, quia tunc in eodem instanti, simul esset, & non esset. *Nota.* Sed in tempore immediatè sequenti ad instans creationis, non conuenit sibi necessariò esse; patet, quia Deus in tempore immediatè sequenti potest ipsam annihilare, vt probat Doctor præsenti quæst. & in secundo, dist.2.q.1. potest enim præcisè durare per instans, in quo creatur, & sic tantùm haberet primum, & vltimum instans sui *esse*, vt suprà patuit.

Tertiò instatur sic ex eodem medio, quia in primo instanti, in quo accipit *esse*, & in quo dicitur creari præter omne opus intellectus, conuenit sibi habitudo realis ad ipsum Deum creātem, & in tempore immediatè sequenti, in quo dicitur conseruari, non conuenit eadem habitudo ad Deum creantem; ergo existentia creaturæ in creatione, & conseruatione non est penitus eadem ex natura rei. 33. Consequentia patet, quia aliquid ex natura rei conuenit sibi in illo instanti, in quo verè creatur, quod non conuenit in tempore, in quo dicitur conseruari, vt suprà patuit. Antecedens probatur, quia in primo instanti, in quo verè creatur præcisè realiter dependet dependentia reali ad ipsum Deum, ita quòd talis dependentia pro illo instanti, quo creatur, necessariò sibi conuenit, cùm sit idem realiter ipsi creaturæ, vt probat Doctor *in secundo, dist.1.q. illa an creatio Angeli sit idem, quod existentia Angeli*, & similiter *dist.2.q.1.* Sed talis habitudo, siue realis dependentia, non conuenit necessariò ipsi creaturæ pro tempore immediatè sequenti, in quo dicitur conseruari; patet, quia tunc potest non esse, sicut & ipsa existentia creaturæ.

Quartò instatur sic: Si eadem est existentia creaturæ, quando creatur, & quando conseruatur, tunc sequitur, quòd ipsa bis producatur, & bis habeat *esse*, supponendo, quòd conseruare realiter sit idem, quòd creare realiter, siue idem quod efficere illud idem esse, vt patet à Doctore *in secundo, dist.2. q.1.* & hoc idem supponit in præsenti, q. tunc sic, in primo instanti creatur, *Conseruare idem est quòd creare.* & immediatè accipit *esse* à Deo, & in tempore immediatè sequenti conseruatur, quæro quomodo conseruatur, si conseruatur quia in illo tempore accipit per verā actionem diuinam illud idem *esse*, quod habuit in primo instanti, & verè tunc dicitur creari sicut Doctor concedit. ergo creatura idem *esse* bis accipit, & bis creatur, quod videtur omnino impossibilem, non enim est intelligibile, quòd *A.* habens nunc verum *esse*, quod iterum accipiat illud idem *esse*, siue eadem actione, qua primo habuit *esse*, siue alia, & alia actione, quia producere *esse*, est illud simpliciter producere de *non esse* ad *esse*; si enim prēfuit quomodo iterū potest de nouo esse, ipso nō priùs destructo, sed eodē simpliciter manēte?

Quintò

34. Quintò instatur, quòd non sit eadem existentia in creatione, & conseruatione omnino indistincta secundùm ratione, vt supponit ipse, & vt accipit minorem sub maiori. Nam maior propositio fuit ista: *eiusdem re, & ratione ad idem re, & ratione, est vnica dependentia essentialis eiusdem rationis*. Et minor fuit ista: *Sed existentia creaturæ in creatione, & conseruatione est vna re, & ratione*, &c. Probo modo quòd non sit vna ratione, hoc patet per ipsum, qui vult quòd etsi creatio passiua, & conseruatio sint idē ex natura rei, tamen ratione distinguuntur, quia existentia creaturæ, vt creatur propriè includit respectum rationis ad *non esse* immediatè præcedens, & vt conseruatur includit respectum ad seipsam, vt accipientem *esse* in primo instanti, & isti respectus sunt alij & alij, quia & termini alij, & alij; nam terminus primi respectus est *nihil* immediatè præcedens, & terminus secundi respectus est existentia creaturæ, vt habens *esse* in primo instanti, vel ponitur nihil non immediatè, sed mediatè præcedens.

Sextò instatur sic; illa non sunt penitus eadem ratione, quæ possunt fundare duo contradictoria secundùm rationem, siue per actum collatiuum intellectus. Hæc patet à Doctore. Sed creaturæ existentia, vt comparatur ad Deū, vt creantem, & ipsa eadem vt comparatur ad Deum, vt conseruantem, includunt contradictoria secundùm rationem; patet, quia vt ipsa comparatur ad Deum, vt creantem, includit respectum rationis ad ipsum Deum, vt dantem *esse* immediatè post *non esse*; & vt comparatur ad Deum, vt conseruantem dicit respectum ad Deum, vt dantem *esse* post esse, vel vt dantem *esse* post *non esse* mediatè, & isti respectus sunt necessario alij, & alij; ergo ipsa existentia creaturæ non est omnino eadem secundùm rationem in creatione, & conseruatione.

35. Septimò instatur contra secundam partem conclusionis, probando scilicet quòd non sit idem velle diuinum, saltem ratione respectu creaturæ, vt creatæ, & conseruatæ. Et instatur sic: nihil est omnino idem ratione, quod potest includere diuersa, comparationes passiuas per actum intellectus diuini; patet ista, quia alia, & alia comparatio passiua dicit alium, & alium respectum rationis, vt patet à Doctore in pluribus locis. Sed intellectus diuinus comparando Deum ad creaturam, & vt creantem, & vt conseruantem, siue comparando ipsum *velle* diuinum necessariò comparat secundùm, aliam, & aliam comparationem: probatur ista, quia est impossibile idem eadem comparatione passiua comparari ad diuersos terminos, vt patet; sed creatura, vt conseruata differt à seipsa, vt creata, saltem secundùm rationem; ergo vt sic, dicit quasi duos terminos; sunt enim distincta *esse* cognita; patet, quia vt cognoscitur habere *esse* immediatè post *non esse* distinguitur ab alio *esse* cognito, quo cognoscitur habere *esse* immediatè post *esse*, siue habere esse mediatè post *non esse*. Si ergo intellectus diuinus comparat idem *velle* diuinum ad existentiam creaturæ secundùm aliud, & aliud *esse* cognitum in ea, sequitur quòd alio respectu comparat *velle* diuinum ad creaturam cognitam habere *esse* immediatè post *non esse*, siue vt dantem ei *esse* immediatè post *non esse*, & alio respectu comparat, vt dans ei *esse* immediatè post esse, siue mediatè post *nō esse*; ergo velle diuinum, vt sic necessario includit alium, & alium respectum, & sic non erit idem omnino indistinctum re; & ratione.

Octauò instatur, & redit quasi in idem, quòd prius, supponendo vnum, scilicet quod respectus rationis, non tantùm potest causari per actum intellectus, sed etiam per actum voluntatis, vt patet à Doctore *in primo dist.* 45. Tunc sic, quando aliquid alia & alia comparatione passiua comparatur, illud necessariò includit aliū, respectum rationis; quia comparatio passiua, siue *esse* comparatum dicit respectum rationis: Sed voluntas diuina comparando *velle* suum, quo vult existentiam creaturæ esse immediatè post *non esse*, & similiter, quo vult eandem existentiam esse immediatè post *esse* præhabitum, siue mediatè post *non esse* comparat ipsum secundum alium, & alium respectum, hoc patet. *Respectus rationis quomodo causetur.*

Nono instatur, supponendo dictum Doctoris in pluribus locis, quod *esse* cognitum, vt cognitum, dicit præcisè respectum rationis, & similiter *esse* volitum, vt volitum. Tunc sic; includens necessariò aliud, & aliud *esse* cognitum necessariò includit alium, & alium respectum rationis, patet; sed *velle* diuinum, vt dans *esse* creaturæ immediatè post *non esse*, & vt dans *esse* immediatè post *esse*, siue mediatè post *non esse*, includit, vel includere potest aliud, & aliud *esse* cognitum; patet, quia aliter cognoscitur *velle* diuinum, vt dat *esse* immediatè post *non esse*, & aliter cognoscitur vt dat *esse* mediatè post *non esse*, siue immediatè post *esse*; ergo non erit idem *esse* cognitum, & per consequens non erit idem *velle* omnino indistinctum secundùm rationem. *Instantia.*

Decimò instatur contra tertiam partem, scil. quòd conseruari, siue relatio creaturæ ad Deū, vt conseruantem non sit relatio dependentiæ essentialis, quia relatio dependentiæ essentialis, qua ipsa secundùm suum *esse* dicitur dependere ad aliud essentialiter, à quo accipit *esse* immediatè, fundatur in *esse* absolutè, pro quanto illud immediatè causatur post *non esse*, quia si præhabuisset *esse*, non diceretur propriè dependere ad aliud essentialiter, vt patet; modo relatio creaturæ, vt conseruatæ non est huiusmodi; patet, quia non fundatur in existentia, nisi præcisè, vt priùs habente *esse*, scilicet per creationem; ergo relatio creaturæ ad Deum conseruantem non est essentialis dependentia.

37. Respondeo ad omnes instantias, præmittendo aliqua. Primò, quòd illa propositio Doctoris, scilicet *quæ possunt fundare duo contradictoria*, &c. intelligitur absolutè, sic quòd realiter potest conuenire vbi simpliciter, & absolutè repugnat alteri, & non comparando ad diuersa; & patet, quia eidem lapidi in vno tempore potest sibi competere *esse* simpliciter album, & in alio sibi repugnat; patet, quia in isto tempore, quo non ponitur actu esse niger potest esse albus, & tamen albedo sibi in alio tempore repugnabit, puta in illo tempore, quo actu ponitur sub nigredine, & tamen erit idem omnino lapidis ex natura rei; quicquid ergo absolutè potest competere vni præter opus intellectus. absolutè non repugnabit illi præter opus intellectus. Sicut dicimus quòd essentia diuina distinguitur ex natura rei à proprietate, quia præter opus intellectus necessario cōuenit essentiæ *Responsio.*

commu-

cõmunicab litas,& illa necessariò repugnat proprietati. Sic dico in proposito de instanti æui, nã quodcunque instans æui, quod conuenit alicui omnino indistincto ex natura rei, ei etiã absolutè poterit cõuenire, licèt vnũ instãs cõueniat pro vna duratione, & non cõueniet pro alia duratione. Et sic patet responsio ad primã instãtiã.

Ad secundam. Dico breuiter, quòd illud idem *esse* in primo instanti non conuenit creaturæ necessariò, sic, quòd in illo instanti sit necessariò; patet, quia in eodem instanti, quo creatur, potuit simpliciter non creari, quia voluntas diuina etiam in eodem instanti, quo elicit actum, adhuc consideratur vt prior natura actu elicito, vt patet à Doctore *in 1.d.39.& dist.* 40. hoc idẽ patet de voluntate nostra *in 2.di.25.* & per cõsequens in eodem instanti, in quo ipsã creat, adhuc intelligitur vt prior natura ipsa creata, & per cõsequens quãdo creat potest ipsã nõ creare; ergo non conuenit sibi *esse* necessariò pro illo instanti, verũ tamen est quòd quãdo in instanti puta *A.* in quo intelligitur iam habere *esse*, & actu existere, quòd tunc pro illo instanti necessariò est, quia tunc habet primum instans sui *esse*, quia verum est dicere in isto instanti, est, & immediatè ante hoc non fuit. Et propositio Philosophi, scilic. *omne quod est*, &c. est prolixè exposita *in 1.dist.39.* & aliqualiter *in 2.dist.1.* vide ibi. Et cùm infertur quòd in tempore immediato potest non esse, concedo, eodem modo, sicut & in primo instanti, quia sicut in primo instanti potuit non esse, & in illo instanti, quando est iam necessariò est, quia in illo instanti, vt iam est non potest non esse, sic in eodem tempore quo ponitur in *esse*, potuit non poni; sed vt præcisè consideratur in illo tempore immediato habere *esse*, & actu esse, tunc necessariò est, quia vt est in tali tempore in illo tempore non potest non esse, & tamen immediatè post illud potest non esse, & sic debet intelligi propositio Philosophi, quòd præcisè quando est, vt est non potest non esse; si enim est in instanti *A.* vt est in illo instanti non potest non esse: similiter vt cõsideratur esse in tẽpore *B.* vt est in tali tẽpore non potest non esse.

38. Ad tertium. Dico quòd eadem habitudo realiter conuenit creaturæ ad Deum vt conseruantem, quæ conuenit eidem ad Deum vt creãtem, quia ex quo est eadem realiter ipsa habitudo realis cum natura creata, stante eadem existentia omnino ex parte rei indistincta, semper stat eadem habitudo realis; modò existentia creaturæ semper est eadem, & ad Deum creantem, & ad Deum conseruantem. Et cùm probatur quòd non est eadem, &c. dico quòd non diuersificatur illa habitudo realis secundùm alium, & alium respectum rationis, quia vt est ad Deum, vt dantem *esse* immediatè post *non esse*, dicit alium respectum à seipsa, vt considerata ad Deum, vt dantem *esse* immediatè post *esse* siue mediatè post *non esse*.

Nota.

Ad quartum. Dico quòd bis accipere *esse*, est propriè accipere illud idem *esse*, immediatè post *non esse*, sic quod *A.* immediatè accipiat *esse* post *non esse*, ita quòd *non esse* immediatè præcedat ipsum *esse*, & illud idem *A.* accipiat idem *esse* post illud idem *non esse* immediatè præcedẽs, & hoc est manifestè impossibile. Sed in proposito in tempore immediatè sequenti dicitur accipere idem *esse*, quid priùs fuit, quia si Deus illud idem non poneret in *esse* annihilaretur, est ergo idem *esse* pluries positum. De hoc vide quæ exposui in secundo dist. 2. q. 1. vbi eandem difficultatem addnxi.

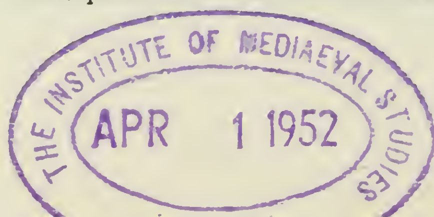
Ad quintum, & sextum. Dico concedendo quòd non sit eadem existentia omnino indistincta secundùm rationẽ, vt comparatur ad Deum, vt creantem, & vt conseruantem; & concedo illam rationem. Sed expono illam propositionem, non enim intelligit Doctor quòd existentia in creatione, & conseruatione non possit diuersificari secundùm alium, & alium respectum; sed intelligit quòd ipsa existentia omnino indistincta re, & ratione, sit immediatum fundamentum dependentiæ essentialis ad Deũ vt creantem, & conseruantem. Et quamuis sint plures respectus rationis, tamen illi respectus non sunt ratio, nec proxima, nec remota fundandi huiusmodi dependentiam essentialem; sed sola existentia creaturæ, quæ simpliciter est eadem quantumcunque duret. Et sic debet intelligi dictum Doctoris.

Ad septimum, octauum, & nonum simul respondeo, concedendo absolutè illas tres rationes, nec sunt contra verũ sensum propositionis. Intelligitur enim propositio, sic, scil. quòd est idẽ *velle* diuinũ respectu conseruationis, & creationis passiuè, id est, quòd dependentia essentialis ad Deũ, vt creantẽ, & vt conseruantẽ, terminatur simpliciter ad idem *velle* diuinũ omnino indistinctum re, & ratione, id est, quòd quamuis in tali *velle* sint plures respectus rationis, tamẽ illi respectus nullo modo sunt ratio, nec proxima, nec remota terminandi talem dependentiam creaturæ ad Deum, sed est ipsum *velle* diuinum absolutè consideratum.

Ad decimum. Dico vt dicit Doctor declarãdo illã partẽ cõclusionis, quòd ideò dicitur essentialis, qa p ipsã creatura accipit *esse*, & nõ est necesse quòd accipiat immediatè post *nõ esse*, vt patet.

Contra tertiũ dictũ instatur. Probando quòd *velle* diuinum non sit ratio formalis terminandi relationẽ creaturę, quia ex hoc sequuntur plura inconuenientia. Primum est, quia sequitur quòd creatura necessariò creetur, probatur sic, supponendo duo dicta Doctoris. Primũ, quid est ratio formalis terminandi dependentiam causati ad causam est ratio formalis causandi, hoc patet à Doctore *suprà q.8.* Secundũ est, quòd quamuis *velle*, vel *nolle* liberè eliciatur, tamen ipso posito non agit liberè, vt patet à Doctore in secundo, & tertio, sola enim volũtas est quæ liberè agit. Tũc sic; nullus actus volũtatis diuinæ est ratio formalis causandi aliquid liberè, vt patet per secundũ prępositũ; sed si est ratio causandi, erit simpliciter ratio causandi necessariò: sed velle diuinũ est ratio causandi creaturã; patet, quia est ratio terminandi eius dependentiã, vt patet per primum præsuppositum; ergo velle diuinum erit ratio causandi creaturam merè necessariò, & sic creatura habebit necesse esse. *Creatura non necessario creatur.*

Respondeo, concedendo rationẽ istã cũ suis præsuppositis. Sed dico, quòd dictum Doctoris debet sanè intelligi, nõ.n. vult quòd *velle* absolutè cõsideratũ sit ratio formalis causãdi, sed qa voluntas diuina per *velle*, quo vult creaturã esse, liberè vult ipsã, ideò dicit Doctor quòd est ratio terminãdi, & per consequẽs ratio causãdi, tamen in veritate, sicut etiã patet suprà q.8. sola volũtas est ratio causãdi, & similiter terminãdi, & multo

& multoties Doctor accipit *velle* pro voluntate, sicut etiam aliquando accipit voluntatem pro ipso *velle*. Sed de hoc aliàs.

Voluntas accipitur pro voluntate & è contra.

Contra quartum dictum instatur, probando quòd secunda persona non accipiat *esse* à prima pro quocunque instanti, quia sequerentur duo inconuenientia. Primum, quòd tunc diceretur conseruari, quia in secundo instanti comparatur ad seipsam, vt accipientem *esse* in primo instanti, sicut etiam patet, de creatura, quæ dicitur conseruari in tempore immediatè sequenti ad instans, in quo creatur. Secundum est, quia persona secunda in primo instanti, quo accipit *esse* à prima, est simpliciter necesse esse: ergo pro instantibus sequentibus non accipit amplius *esse*, quia tunc non fuisset in primo instanti, simpliciter necesse esse: patet, quia si per impossibile non produceretur in *esse* in secundo instanti, tunc non esset: ergo.

Ad primum. Dico, quòd conseruari propriè dicit dependentiam essentialem, qualis non est in secunda persona.

Conseruare quid dicat.

QVÆSTIO XIII.

Vtrùm actus cognoscendi, & appetendi sint essentialiter absoluti, vel essentialiter relatiui?

Scot. 1.*d.3.qu.7.à nu.37.& qu.9.nu.10.& d.6.nu.3.& 4. d.12.3. ad 5. & d.11. q.2. nu.5. & d.15. quæst.1.& d.49. quæst. 1. 2. 6.*

DE creaturis in speciali tantummodo quærebatur de creatura viuente: & hac vita sensitiua, & intellectiua: & erat quæstio communis omni viuenti hac vita, vel illa, & erat ista: Vtrùm actus cognoscendi, & appetendi sint essentialiter absoluti, vel essentialiter relatiui? Arguitur quòd relatiui: quia talis actus non potest intelligi, nisi cointelligendo terminum: absolutum autem potest intelligi, non cointelligendo aliquid in ratione termini: igitur, &c. Prima probatur: quia non potest intelligi quòd sit visio, nisi sit alicuius visibilis vel obiecti. Minor de se est manifesta.

Argum.

Contrà, talis actus est qualitas; omnis autem qualitas est forma simpliciter absoluta quia genera sunt impermixta: ergo, &c.

5. Phy. & 5.& 10.& 14.Met.

Quæstio ista non quærit de actu terminato ad cognitionem tanquam ad terminum, quo scilicet actu producitur, vel educitur, vel inducitur ipsa cognitio: sed quærit de actu cognoscendi: qui, scilicet est ipsa cognitio actualis, ita quòd iste actus, si dicatur actio, non intelligitur, quòd sit de Genere Actionis: quia ipsa est semper ad terminum aliquem accipientem aliquo modo *esse* per ipsam actionem: sed intelligitur quòd sit actio, hoc est, operatio, qua agens tanquam actu vltimo perficitur. Et breuiter ad cautiùs loquendum in tota ista quæstione, intelligitur hoc nomen *actio* pro actione de Genere Actionis: quæ scilicet est actio productiua: vel saltem aliquo modo faciens ad *esse* termini per ipsam ponendi: & hoc nomen *operatio*, intelligitur pro actu intrinseco, quo ipsum operans perficitur vltimatè.

Explicatur titulus quæst.

Actio, & operatio differũt & quomodo.

Item, licèt quæstio generaliter posset intelligi de respectu ad obiectum, vel subiectum: tamen argumenta videntur restringere eam ad primum intellectum.

Est igitur intellectus quæstionis primò tractandus iste: An actualis cognitio sit essentialiter relatiua ad obiectum cognitum, & similiter de actuali appetere.

Vbi tria sunt videnda. Primò, quòd in omni intellectione, & generaliter operatione quacunque, de qua loquimur, est aliqua entitas absoluta. Secundò, qualiter illud absolutum habeat aliquam relationem ad obiectum sibi annexam. Tertiò, an illa relatio sit actui isti essentialis.

SCHOLIVM.

In omni intellectione (idem est de aliis operationibus,) est alia entitas absoluta. Primo, quia vltima perfectio viuentis non est relatio, quia hæc non appetitur summè naturaliter, vel electiuè; at operatio est talis vltima perfectio ex variis locis Phil. & quia in ea consistit beatitudo, ex Aug. ergo non est relatio tantùm. Secundò, ad relationem non datur actio nisi mediatè, media, scilicet productione absoluti; at operatio producitur nullo alio absoluto producto. Tertiò, nõ necessariò sequitur relatio actualis ad obiectum, vel potentiam operatiuam. ergo hæc non sunt proximũ fundamentũ illius relationis, nec aliud potest esse, quàm operatio: ergo hæc est absoluta, vel saltem non est relatio ad obiectum, & consequenter nulla alia, quia de ista maximè verificari id posset.

Quære Occam quodl. 1 q. 18.

PRima concluſio [a] probatur tripliciter. Primò ſic: vltima perfectio ſubſtantiæ viuæ non eſt ſola relatio: operatio eſt huiuſmodi perfectio ſubſtantiæ viuæ, quæ nata eſt operari, puta viuentis vita ſenſitiua, vel intellectiua: igitur operatio non eſt ſola relatio, igitur, &c. Maior probatur, quia ſola relatio non ſummè appetitur appetitu naturali, & electiuo naturæ perfectiſſimè appetentis; ſed vltima perfectio naturæ viuentis à tali natura ſummè deſideratur deſiderio naturali; de quo intelligi poteſt illud Auguſt. 13. de Trin. cap. 4. *Beati omnes eſſe volumus*; quod ſemper verum eſt: ſiue de beatitudine acta cogitemus, ſiue non: & tamen ſine actuali cognitione non eſt in nobis actuale *velle* voluntatis. Ibidem etiam vult [b] quòd quicquid aliud quiſquam latenter velit, ab hac voluntate communi non recedit, deſideratur etiam ſummo deſiderio electiuo voluntatis benè diſpoſitæ. Minor probatur etiam per Philoſophum. 1. & 10. *Ethicorum*, vbi vult, quòd felicitas, quæ eſt finis vltimus naturæ intellectualis & per conſequens ſummè deſiderabilis, eſt operatio optima, vel conſiſtit in operatione optima. Idem vult 12. *Metaphyſica*, c. 6. vbi de Deo loquens dicit, quòd *ſi non intelligat, quid vtique eſt inſigne?* Et ſtatim pòſt. *ſi non eſt hoc, quod ſua intelligentia, ſed potentia, non eſt vtique optima ſubſtantia*: Per intelligentiam intelligit actualem intellectionem: nam ad probationem dictæ conſequentiæ ſtatim ſubdit: *per intelligere enim et honorabile ineſt.*

Operatio eſt vltima perfectio viuentis. & cap. 8.

Com. 9 & inde. Com. 7. & 8. & inde. Tex. 51.

Idem habetur 9. *Metaph.* c. 7. vbi vult, [c] quòd actus eſt prior potentia, non ſolùm tempore, & ratione, ſed etiam ſubſtantia: hoc eſt perfectione, vnde in probatione illius membri, quòd actus prior eſt ſubſtantia, exemplificat ipſe, vt vir puero, & homo ſpermate; & concluſionem ſic intellectam ibi probat: quia gratia actus tanquam finis ſunt alia ordinata ad actum: ſicut declarat ibi in multis exemplis.

Tex. 13. & 15.

Similiter auctoritates multæ de fine vltimo, & ſummè deſiderabili, qui eſt beatitudo, ſiue dicant de cognitione, ſicut illa Auguſt. *Viſio eſt tota merces.* Siue loquantur de dilectione, ſicut de Doctrina Chriſtiana; *ſumma merces eſt, vt ipſo perfruamur*; ſaltem in hoc omnes conueniunt, quòd finem vltimum, & maximè deſiderabilem dicunt eſſe operationem, vel in operatione conſiſtere.

1. Trin. c. penult. Finis vltimus formalis in operatione cõſiſtit.

Secundò probatur concluſio principalis [d] ſic: Relatio propriè dicta non eſt noua ſine nouitate alicuius abſoluti prioris, & hoc in ſubiecto, vel in termino: operatio autem poteſt eſſe noua ſine nouitate cuiuſcunque alterius prioris abſoluti in ipſo operante; ſine etiam cuiuſcunque alterius abſoluti nouitate in termino: igitur operatio non eſt præciſè relatio propriè accipiendo relationem: igitur, &c. Maior probatur, tum per Philoſophum 5. *Phyſicorum*, vbi negat motum in Ad aliquid, & expreſſiùs *in* 7. vbi vult, quòd ad virtutem, & malitiam non eſt alteratio: quia ſunt ad aliquid, *Hæc autem, quæ ad aliquid neque generationes ſunt, neque generatio eſt ipſorum, neque alteratio omnino*: Hæc ille. Tum per rationem: quia relatio propriè dicta neceſſariò ſequitur extrema ſimul poſita, & ita non poteſt eſſe noua ſine nouitate alicuius extremi. Minor probatur, quantùm ad primam partem: quia illud, quod exit de potentia accidentali ad actum, non recipit aliquam formam nouam priorem ipſa operatione: quia tunc non fuiſſet priùs in potentia accidentali, ſed eſſentiali. Secunda pars minoris eſt manifeſta. Patet enim quòd nihil abſolutum aduenit viſibili: quando videtur actu. Nec intelligibili, quando intelligitur actu; & conſimiliter de aliis.

Relatio nõ fit per ſe.

Tex. 10. Tex. 17. & circiter. Tex. 17

Quod eſt in potentia accidentali ad actum, non recipit formã priorem operatione.

Prætereà. Omnis relatio realis [e] fundamentum ſuum proximum, vel rationem fundandi proximam neceſſariò conſequitur, vel concomitatur: & hoc, poſito termino: nunc autem ipſam potentiam operatiuam non neceſſariò concomitatur relatio actualis ad obiectum: igitur ipſa potentia non eſt proxima ratio fundandi talem relationem: igitur ſi ponatur aliqua relatio actualis operantis ad obiectum, oporteret dare ſibi pro fundamento, vel ratione fundandi proxima, aliquid poſterius ipſa potentia: & quaſi medium inter ipſam potentiam, & illam relationem: tale quid non videtur poſſe poni, niſi ipſa operatio: nunc autem illud, quod eſt proximum fundamentum relationis, vel proxima ratio fundandi eam, aut eſt abſolutum, iuxta illud 7. de Trin. cap 1. *Omne, quod relatiuè dicitur, eſt aliquid excepto relatiuo*: aut ſaltem non eſt præciſè illa relatio, cuius eſt fundamentum, vel ratio fundandi. Igitur operatio non eſt præciſè relatio operantis ad obiectum: & pari ratione operatio non eſt præciſè aliqua relatio. 5.

Ex hac concluſione ſic probata concluditur vlteriùs propoſitum ſic. Si hæc

operatio esset præcise respectus, tunc esset relatio: quia respectus, quem Philosophus concedit aliquo modo conuenire operationi, est propriè de Genere relationis, & pertinet ad tertium modum relatiuorum: vt patet ex 5. *Metaphys.* cùm igitur operatio non sit præcise relatio, vt probant rationes iam positæ: sequitur quòd non sit præcise respectus, & per consequens est ibi aliqua entitas absoluta: quod est propositum in isto articulo. *Operatio non est præcise respectus.* *Tex. 20.*

COMMENTARIVS.

1\. a PRima conclusio probatur tripliciter. Primò, sic: *Vltima perfectio* (accipiendo perfectionem, quæ est in actu secundo) *substantia viua non est sola relatio. Sed operatio est huiusmodi vltima perfectio*, quâ, supple, coniungitur optimo: igitur talis operatio non est relatio. *Maior probatur, quia sola relatio non summè appetitur appetitu naturali*, hoc est inclinatione naturali, quæ non est operatio, vt patet à Doctore *in 2. dist. 6. q. 2. & in 4. dist. 49.* quæstione illa, an quis velit necessariò beatitudinem, *vel appetitu* electiuo, id est, actu elicito voluntatis *natura summè appetentis.*

b *Ibidem etiam vult quòd quicquid aliud quisquam latenter velit ab hac voluntate communi*, scilicet desiderio naturali, *non recedit, desideratur etiam summo desiderio electiuo bene disposito*, id est, actu voluntatis elicito, & si voluntas sit benè disposita, tunc actu elicito vult ipsam beatitudinem, & summè vult eam, licèt non necessariò. *Minor probatur* (scilicet quòd vltima perfectio substantiæ viuæ sit operatio optima, & dicitur *operatio optima* propter hoc, quia terminatur ad optimum appetibile,) *per Philosophum*, &c. *Idem habetur 9. Metaph. cap. 7. vbi vult quòd actus sit prior potentia, non solùm tempore, & ratione*, id est, definitione, quia potentia definitur per actum, *sed etiam substantia*, id est, perfectione, vnde in probatione illius membri, quòd actus est prior potentia: substantia enim perfectione, Exemplificat ipse, *vt vir puero, & homo spermate*, quia vir est perfectior puero, & homo perfectior spermate, *& conclusionem sic intellectam*, scilicet, quòd actus est prior potentia perfectione *ibi probat, quia gratia actus tanquam finis sunt alia ordinata ad actum*, & per consequens erit prior secundùm perfectionem potentia, & omnia ordinata ad actum sunt quasi in potentia ad actum. Sed felicitas substantiæ intellectualis est vltimus actus, siue vltima operatio, ad quam homo ordinatur: ergo vt sic, erit prior perfectione, cùm sit vltimus finis, ad quem natura intellectualis ordinatur, & per consequens non erit essentialiter relatio, sed entitas absoluta. *Inclinatio non necessario præsupponit cognitionem.*

d *Secundò principaliter probatur eadem conclusio sic*; *Relatio propriè dicta non est noua, sine nouitate fundamenti, vel termini*, vt patet per Philosophum 5. Phys. vbi negat motum ad relationem: quæ auctoritas exposita est suprà, q. 12. *Sed operatio potest esse noua, sine nouitate fundamenti, & termini.* De fundamento patet, quia illud, quod exit de potentia accidentali, siue propinqua ad actum, non recipit aliquam formam nouam priorem ipsa operatione, quia tunc non fuisset priùs in potentia accidentali, sed essentiali, sicut etiam patet de intellectu quando recipit speciem intelligibilem ante actualem intellectionem, quia respectu speciei intelligibilis est in potentia essentiali, siue remota ad operandum, & recepta specie intelligibili est in potentia accidentali, siue propinqua ad operandum, vt declaraui *in 1. dist. 3. q. 6.* Sequitur ergo quòd quando intellectus immediatè exit ad operationem, quòd tunc nihil noui recipit vltra illam operationem; & sic patet quomodo potest esse noua, sine nouitate in fundamento. Secunda pars minoris est manifesta, patet enim quòd nihil absolutum aduenit visibili, quando videtur actu, nec intelligibili, quando intelligitur actu; & similiter de aliis: ergo talis operatio non est essentialiter, siue formaliter relatio. *Nota.*

e Tertio principaliter arguitur ad idem, quia omnis relatio realis propriè accepta necessariò, & ex natura rei consequitur, posito fundamento proximo, & termino. Sed intellectio non necessariò consequitur positis potentia intellectiua, & obiecto etiam approximatis, & nullo modo impeditis, patet. Si dicatur quòd fundamentum proximum est aliquid medium inter potentiam, & operationem, quod est posterius ipsa potentia: sed patet, quòd tale quid non potest dari, nisi ipsa operatio: quod enim est proximum fundamentum aut est absolutum iuxta illud 7. de Trin. cap. 2. *Omne quod relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo*, quæ auctoritas est exposita in primo, dist. 1. q. 2. & in q. 1. quodlib. Vide ibi, aut præcisè non est illa relatio, cuius est fundamentum, vel ratio fundandi, patet quòd operatio non erit præcisè illa relatio cuius ponitur fundamentum, vel ratio fundandi, quia fundamentum, vel ratio fundandi relationem necessariò distinguitur ab illa, cùm necessario præsupponatur illi: igitur operatio non est præcise relatio ad obiectum.

In isto articulo circa tria principaliter occurrunt aliqua dubia. Primum, non videtur quòd prima ratio concludat propositum, scilicet, quòd operatio sit entitas absoluta, ex hoc, quòd vltima perfectio substantiæ viuæ non est sola relatio, & vltima perfectio est felicitas, instatur probando quòd vltima perfectio substantiæ viuæ non sit necessariò entitas absoluta. Et primò sic: præsupponendo quod dicit Doctor *in primo, distin. 2. parte 2. quæst. 1.* probando per dictum Philosophi 12. Metaph. Deum esse intelligentem, quia vltima perfectio eius est in actu secundo, quo perfectè vnitur obiecto perfectissimo, puta obiecto beatifico, ita quòd tota eius perfectio est coniungi tali obiecto. Suppono secundò, quod ipse dicit *in quarto, distin. 49. quæst. 2.* quòd beatitudo consistit in operatione, quæ coniungit immediatè obiecto beatifico, & breuiter ex hoc potentia dicitur perfectè beata quando actu vnitur, siue coniungitur obiecto beatifico. Tunc arguo sic: quantò potentia immediatiùs attingit obiectum beatificum, *2.* *Quare Ochã quodl. 1 q. 18.* *Vbi beatitudo consistat.*

tantò est perfectior, loquendo de eius perfectione vltimata. Sed si ponitur operatio relatio formaliter, quia attingitur obiectum beatificum, tunc potentia operans per ipsam immediatiùs attingit illud; ergo talis operatio magis debet poni formaliter relatio, quam entitas absoluta. Maior est nota ex præsuppositis; ex hoc enim dicitur vltima perfectio substantiæ viuæ, quia per ipsam coniungitur obiecto perfectissimo: ergo quantò immediatiùs, tantò erit vltima eius perfectio. Minor similiter patet, quia ponendo operationem entitatem absolutam, tunc potentia per ipsam non attingit immediatè obiectum, sed ponendo ipsam esse relationem operantis ad obiectum, immediatè per illam attingit obiectum, cùm ipsa immediatè terminetur ad illud vt ad terminum.

Secundò ex eodem quasi medio instatur. Sicut se habet perfectio creaturæ vltimata, vt consistit in actu primo, sic se habet perfectio eius secunda vltimata, quæ consistit in actu secundo. Sed perfectio prima vniuscuiusque consistit in hoc quòd magis appropinquat primo enti, siue enti perfectissimo, vt patet à Doctore *in quarto, dist.* 12. & quantò magis ei appropinquat secundùm suam entitatem essentialem, tantò essentialiter erit perfectior: ergo eius perfectio secunda vltimata tanto erit perfectior, quantò immediatiùs attingit obiectum perfectissimum. Sed præcisè immediatè attingitur per relationem operantis, quæ immediatè terminatur ad obiectum perfectissimum & per te, & per Philosophum, talis perfectio secunda vltimata consistit in operatione: ergo illa operatio erit formaliter relatio.

3. *Quomodo Deus sit præsens creaturæ.*

Confirmatur, quia intellectus quamuis habeat Deum perfectè præsentem in ratione entitatis, siue tantùm entitatiue, eo modo, quo dicitur perfectè præsens omni creaturæ, ex hoc non est beatus, vt patet. Et posito etiam quòd talis intellectus habeat habitum perfectissimè inclinantem ad ipsum, adhuc non erit beatus, quia vt sic, non immediatè attingit illud in ratione obiecti perfectissimè attingibilis. Cùm ergo præcisè attingatur per aliquid, quod immediatè terminatur ad illud, & illud non potest poni nisi respectus, siue relatio operantis, & per operationem immediatè accipitur, & vt est entitas absoluta non immediatè terminatur ad illud; ergo operatio erit formaliter relatio, quæ terminatur ad illud.

Quartò instatur sic: Sicut se habet materia prima ad formam perfectissimam virtualiter cótinentem perfectionem omnium aliarum formarum (si aliqua talis esset dabilis, & hoc quantùm ad perfectam repletionem suæ capacitatis, siue quoad eius vltimam perfectam quietem.) sic se habet potentia beatificabilis ad obiectum vltimatè beatificum; patet ista similitudo quia vtrobique fit comparatio ad vltimam perfectionem secundam. Sed materia prima dicitur perfectissimè quietari, ex hoc quòd immediatè suo modo attingit formam perfectissimã, siue ex hoc, quòd perfectissimè vnitur illi: sed non perfectissimè vnitur, nisi mediante vnione fundata in materia, & terminata ad formam illam; ergo & potentia beatificabilis erit perfectè beata, & quietata ex hoc, quòd perfectissimè vnitur obiecto beatifico, & hoc non contingit nisi per relationem fundatam in illa, & terminata immediatè ad tale obiectum.

Quomodo materia quietatur.

Sed communiter conceditur, & specialiter à Doctore *in 4 dist.49 q.2.* quòd vltima perfectio naturæ beatificabilis consistit in operatione, quâ vnitur obiecto beatifico, & non immediatè per ipsam vnitur, nisi ponatur quòd sit formaliter relatio.

Quintò instatur sic, appetitus naturalis ponitur perfectissimè quietari in obiecto eius perfectissimo, ex hoc solo quòd perfectè coniungitur illi, & non per aliquam entitatem absolutam mediam, vt patet, ergo hoc idem erit de appetitu rationali. 4.

Sextò instatur sic; quia Doctor in secundo articulo probat quòd operatio, vt ponitur entitas absoluta, non erit vltima perfectio substantiæ viuæ, nisi pro quanto includit relationem terminatam ad obiectum beatificum; ergo debet poni operatio circa obiectum beatificum esse relationem mediam inter potentiam operantem, & obiectum circa quod est operatio; magis ergo concluditur ex illa ratione Doctoris quòd vltima operatio substantiæ viuæ sit formaliter relatio, quàm entitas absoluta.

Confirmatur ratio ista sexta, quia ponendo operationem circa obiectum beatificum esse entitatem absolutam, & necessariò includere relationem ad tale obiectum, ad hoc vt dicatur vltima perfectio substantiæ viuæ, est simpliciter ponere vltimam felicitatem hominis esse ens per accidens, quia dicit operationem cum relatione, siue entitatem absolutam cum relatione.

Confirmatur iterum, quia si operatio substantiæ viuentis elicita circa obiectum beatificum non dicitur vltima perfectio eius, nisi pro quanto includit relationem immediatè terminatam ad tale obiectum, sequitur quòd talis relatio erit magis perfectio eius vltima; tum, quia immediatiùs per ipsam substantia viuens attingit obiectum; tum, quia operatio sine ista non est vltima perfectio, & cùm ista ponitur vltima perfectio; ergo illa relatio erit magis vltima perfectio. Ad euitanda ergo ista inconueniẽtia videtur melius ponere operationem substantiæ viuentis esse formaliter relationem, quàm entitatem absolutam.

Nonò instatur sic: quia si vltima perfectio substantiæ viuæ ponitur entitas absoluta, & illa non immediatè attingit obiectum, vt suprà patuit, magis ergo videtur ponere ipsam in aliqua entitate absoluta perfectiore, puta in aliquo habitu perfectissimo: quia tunc magis illo perficitur quã aliqua operatione absoluta, & ex illa, vt absoluta, nullo modo attingit obiectum: sed ponitur tantùm perfectio intrinseca, & denominans. Et si vltra ista requiritur aliquid aliud quo immediatè attingitur obiectum, illud erit præcisè relatio.

5. *Operatio substantiæ viuentis quid.*

Decimò, & vltimò, patet de aliis, quæ suo modo quietantur in obiectis eorum quietatiuis: nam lapis in centro perfectissimè quietatur, loquendo de quiete pertinente ad naturam eius, & non dicitur perfectè ibi quietari, nisi pro quanto vnitur illi, quod præcisè fit mediante relatione fundata in ipso, & terminata immediatè ad centrum: ergo similiter videtur dicendum in proposito: & sic magis videtur esse ponendum operationem hominis perfectam circa obiectum beatificum esse formaliter relationem, quam entitatem absolutam.

Respondeo ad istas instantias, præmittendo aliqua.

Responsio ad instantias. aliqua. Primò, quòd aliquid alteri vniri potest multipliciter intelligi. Primò, quòd vniatur sibi vt perfectioni eius intrinsecæ, qua formaliter perficitur, sicut materia vnitur formæ, ita quòd talis vnio præcisè terminatur ad formam, vt est eius simpliciter perfectio. Hoc modo nulla potentia substantiæ viuæ dicitur vniri obiecto eius, quia obiectum, vt obiectum, non ponitur perfectio intrinseca potetiæ, cuius est obiectum; & si aliquando contingat aliquod obiectum intrinsecè perficere potentiam, tamen sub ratione, qua est obiectum actu intelligibile, non perficit eam formaliter, & sic potentia beatificabilis nullo modo est vnibilis obiecto beatifico, vt perfectioni eius intrinsecæ, sed vt perfectioni extrinsecæ, vt patet à Doctore *in quarto, distin.* 49. *quæst.* 1.

6. *Aliquid vniri obiecto potest intelligi dupliciter.* Secundò præmitto, quòd aliquid vniri obiecto, vt perfectioni extrinsecè, potest dupliciter intelligi, vel quòd vniatur naturaliter, puta quia habent naturalem inclinationem ad illud, sicut graue vnitur centro; vel quòd vniatur attingendo illud, in ratione verè à tali potentia perceptibili, ita quòd talis potentia verè percipiat illud in se, vel in aliquo repræsentatiuo. Primo modo, potest vniri mediante sola relatione, quæ terminetur ad illud. Sed secundo modo, est impossibile vniri mediante sola relatione, quia nulla relatio, vt relatio, præcisè est perceptiua formaliter obiecti: isto secundo modo ponitur potentia substantiæ viuæ vniri obiecto, vt perceptibili ab ipsa actu suo elicito.

Tertiò præmitto, quòd licèt relatio immediatè possit terminari ad obiectum perfectum, ita quòd præcisè terminetur ad ipsum in ratione entitatis perfectissimæ, non tamen terminatur sub illa ratione, quâ actu est intelligibile, vel amabile à potentia; sed præcisè terminatur ad ipsum, vt ad terminum talis relationis; sed operatio, quæ ponitur vltima perfectio substantiæ viuæ, terminatur ad obiectum, vt per ipsam à potentia eius est intelligibile, & verè perceptibile, & per consequens talis operatio non est præcisè relatio de genere Relationis, cùm per ipsam præcisè habeat obiectum, vt terminus relationis, & non vt perceptibile.

Nota. Quartò præmitto, quòd non est de ratione operationis substantiæ viuæ coniungi obiecto in ratione perceptibilis, quòd includat aliquam relationem ad ipsum, nec realiter, nec rationis: patet in Deo vbi intellectio diuina perfectissimè, & immediatissimè attingit essentiam diuinam in ratione obiecti verè beatifici, & verè perceptibilis à potentia, cuius est talis operatio, quæ nullam includit relationem, nec realem, nec rationis ad ipsam terminatam, vt patet à Doctore *in quodlib.* q. 15. sed quando operatio distinguitur ab obiecto, tunc includit relationem ad ipsum, sed hoc accidit. Et posito quòd ipsa relatio requiratur vt aliquid necessariò præuium, non tamen aliquid tribuit operationi, vt dicatur formaliter perceptiua obiecti: sicut etiam vnio partium essentialium necessariò requiritur vt quoddam præuium composito essentiali, & tamen nullo modo est de essentia compositi. Sic in proposito dico, non enim potentia per intellectionem actu percipit obiectum, nisi talis intellectio actu terminetur ad ipsum: sed ipsam intellectionem actu terminari est ipsam dicere aliquam relationem ad ipsum; requiritur ergo talis relatio, vt dispositio præuia, sed nullo modo pertinens ad *esse* formale operationis.

Quintò præmitto, quòd ex quo dantur gradus perfectionales in operationibus, ita quòd vna intrinsecè est perfectior alia, & non præcisè ratione termini, vel fundamenti, sicut vna relatio dicitur intendi, vel remitti, sequitur quòd perfectio vltima intrinseca substantiæ viuæ, quæ ponitur operatio circa perfectissimum obiectum, erit entitas absoluta intrinsecè, & formaliter sic perfecta, aliter non diceretur talis substantia viua perfectè beata beatitudine formaliter inhærente. Et vltrà sequeretur quòd omnes beati in patria, saltem illi, qui sunt eiusdem speciei, essent simpliciter æqualiter beati beatitudine formali, & inhærente; patet, quia si visio Deitatis in se esset formaliter relatio, certum est quòd non potest formaliter nec intendi, nec remitti, cùm intensio, & remissio relationis sit præcisè ratione, vel fundamenti, vel termini; sed in patria remanet semper idem obiectum, & eadem potentia æquè intensa, & sic visio omnium eiusdem speciei esset simpliciter æqualis, si ipsa poneretur præcisè relatio; ex quo ergo ponitur substantia, viuens verè beata, & beatitudo extrinseca, & intrinseca, beatitudo intrinseca erit aliquid absolutum. Et vltrà, sicut omnis substantia creata suo modo est perfectibilis vltimatè aliqua forma absoluta, vt patet de elemētis, quia ignis, formaliter perficitur calore, aqua frigiditate, corpora mixta suis coloribus, &c. à fortiori perfectio vltimata substantiæ viuæ, loquendo de perfectione intrinseca inhærente debet poni aliqua entitas absoluta in se formaliter perfecta, quam perfectionem habet principaliter ab obiecto, vt à causa extrinseca, & quia perfectio vltimata talis substantiæ ponitur operatio circa obiectum eius perfectissimum, vt supra patuit per Philosophum, & Augustinum meritò talis perfectio debet esse entitas absoluta. *5. Phys. text. 10.*

His præmissis respondeo ad argumenta.

8. Ad primum dico, quòd maior est vera quando immediatiùs coniungitur obiecto in ratione perceptibilis, ita quòd ei coniungatur percipiendo illud: Si est potentia perceptiua, siue cognitiua, vel si est appetitiua actu elicito, vera est, si coniungitur ei attingendo illud in ratione amabilis, siue fruibilis. Et tūc minor est falsa, scilicet, quòd mediante relatione coniungatur ei modo prædicto, quia per relationem præcisè non attingit in ratione obiecti perceptibilis & beatificatiui, sed tantum per actum intelligendi, vel volendi, non vt ponuntur præcisè relationes, sed vt qualitates absolutè. Vnde Doctor *in 4. dist.* 49. vult, quòd potentia potest dupliciter coniungi obiecto beatifico, scilicet formaliter, hoc est, coniūctione formali, quæ ponitur relatio; & fundamētaliter, hoc est, actu elicito potentiæ beatificabilis. Secundo modo est beatitudo formaliter, non primo modo.

Ad secundum. Dico concedendo maiorem rectè intelligendo ipsam, quia non habetur, nisi quòd potentia, vt beatificabilis non coniungitur immediatiùs, quàm per operationem, vt entitate absolutam, quæ ponitur actus secundus; sicut & creatura non coniungitur immediatiùs, quàm per aliquam entitatem absolutam in ipsa, quia homo immediatiùs appropinquat Deo per intellectualitatem, quàm per substantiam, vel quàm per viuens absolutè: & in hoc consistit perfectio hominis in actu primo. Si verò intelligatur de coniunctione formaliter, siue de propinquitate formaliter,

tet, quæ ponitur relatio, concedo quòd homo immediatiùs coniungitur Deo per relationem, quæ immediatè terminatur ad ipsum, sic dicendo coniunctione coniungitur, siue appropinquitate appropinquat, sicut & potentia beatificabilis coniunctione coniungitur. Sed sicut in tali relatione formaliter non consistit vltima perfectio hominis intrinseca in actu primo, sed simpliciter in actu secundo, sic & vltima perfectio potentiæ beatificabilis non consistit in aliqua relatione, qua immediatiùs coniungitur, sed simpliciter in actu secundo absolutè, qui actus est operatio formaliter perceptiua obiecti.

Ad confirmationem. Dico quòd requiritur coniunctio perceptiua obiecti, quæ est in sola operatione actuali, vt suprà patuit; & ideò non sufficit sola præsentia obiecti in ratione obiecti intelligibilis, sed requiritur quòd sit præsens in ratione obiecti actu perceptibilis à potentia, cuius est tale obiectum: & vltra requiritur quòd vt sic præsens actu attingat percipiendo illud, quod non potest fieri per aliquam relationem formaliter, neque per habitum etiam perfectissimum, quia per illum tantùm habitualiter coniungitur.

9. *Quomodo satietur potentia beatificabilis.* Ad quartum. Dico quòd ratio concludit pro me, quia vltima perfectio intrinseca, & inhærens materiæ non est vnio media inter ipsam, & formam, sed est præcisè ipsa forma, quæ verè perficit. Sic vltima perfectio naturæ beatificabilis, quæ consistit in actu secundo, erit aliqua perfectio absoluta inhærens formaliter illi, & non relatio quæ nullam addit perfectionem formaliter. Et hoc est quod dicit Doctor *in primo, dist. 1. q. 1.* quòd sicut materia satiatur intrinsecè aliqua forma finita, sic potentia beatificabilis satiatur intrinsecè, & formaliter aliquo finito, scilicet ipsa operatione, qua attingit obiectum beatificum, & extrinsecè non satiatur nisi aliquo formaliter infinito.

9. Ad quintum de aptitudine naturali. Dico quòd appetitus naturalis ad beatitudinem non satiatur, nec quietatur illa naturali inclinatione, quia cùm semper, & necessariò, & summè habeat eam, vt patet à Doctore *in quarto, distin. 49.* *Quomodo appetitus naturalis non satietur.* necessariò pro quocunque instanti esset summè beatus. Sed dicitur satiari, quando habet illud, ad quod summè inclinatur eo modo, quo natum est haberi; non potest autem haberi, vt perfectio intrinseca, cùm primum ens nullius creati possit, esse perfectio intrinseca: sed tantùm natum est haberi, vt cognitum in cognoscente, siue vt amatum in amante, quod præcisè fit per actum, quo attingitur. Et appetitus naturalis est ad habendum summum bonum, vt summè sibi commodum, & summè sibi delectabile, & per consequens inclinatur etiam ad actum, qui immediatè potest attingi, vt summum delectabile, & sic vltima perfectio eius intrinseca erit entitas absoluta, videlicet perfectissima operatio, & perfectio eius extrinseca erit summum delectabile.

Ad sextum. Dico quòd Doctor non vult ibi quòd talis relatio media aliquo modo pertineat ad formalem rationem beatitudinis formalis, & inhærentis, cùm ponat eam simpliciter in operatione perfectissima, quæ formaliter, & intrinsecè dicitur operatio verè perceptiua obiecti; siue est illud, quo formaliter potentia attingit obiectum percipiendo illud, licèt actu per ipsam absolutè acceptam non attingat illud: requiritur ergo præcisè, vt dispositio præuia: Sicut etiam humanitas non potest immediatè esse a corpore organico, & anima intellectiua, vt absolutè sumptis, quæ tamen sunt tota eius perfectio intrinseca essentialis, sed prærequiritur vnio eorum ad inuicem, quæ tamen nullo modo pertinet ad perfectionem intrinsecam, & essentialem ipsius hominis. Sic Doctor intelligit in proposito.

Ad confirmationem. Dico quòd vltima felicitas hominis non erit ens per accidens, quia non ponitur aggregatum ex operatione, & relatione, sic quòd hoc totum sit felicitas hominis, sed ponatur præcisè ipsa operatio circa obiectum beatificum, & relatio media ponitur præcisè, vt dispositio. Sicut materia, & forma sunt verè causæ per se compositi, & tamen non causant nisi priùs vnitæ; non enim forma causat vt vnita, ita quòd vnio aliquo modo pertineat ad rationem causandi, sed dicitur causare vt vnita: sic intelligendo actu non causat, nisi priùs vniatur. Sic in proposito. 10. *Vltima hominis felicitas non erit ens per accidens. Materia, & forma quomodo causent.*

Ad aliam confirmationem, patet responsio ex superiùs dictis.

Ad nonum. Dico quòd vltima perfectio substantiæ viuæ non ponitur absolutè in entitate absoluta perfectiore, sed præcisè ponitur quæ est actus secundus, quo substantia viua possit actu attingere obiectum beatificum: & sic benè concedo quòd ponitur in actu secundo perfectissimo, qualis est operatio circa obiectum, & sic debet Doctor intelligi.

Ad decimum, & vltimum, patet responsio ex dictis in illis præambulis. Similiter ex dictis respondendo ad obiectiones. Et sic patet resolutio dubiorum.

Secundo principaliter dubitatur de ratione secunda, quæ principaliter consistit in hoc, quòd non potest esse relatio de generatione relationis noua, nisi propter aliquid nouum absolutum, vel in fundamento, vel in termino: sed intellectio potest esse noua stante præcisè eodem fundamento, & termino. Instatur, probando quòd relatio propriè dicta possit esse noua nullo absoluto nouo pertinente ad rationem fundamenti, vel termini. Et primò sic; æqualitas potest esse noua nullo absoluto priùs acquisito, & pono casum, quòd modò sint duæ quantitates inæquales, ita quòd vna sit cubitalis, & alia bicubitalis, & post illa, quæ est bicubitalis fiat cubitalis per ablationem partium; tunc istæ duæ quantitates essent æquales, ita quòd æqualitas erit noua, & tamen nullum absolutum nouum est priùs acquisitum, vt patet: per ablationem enim partis nihil absolutum nouum causatur in eo, cui fit ablatio, vt patet experimentaliter. 11.

Secundò instatur, quia similitudo potest esse noua sine nouitate alicuius extremi, & præsuppono quòd ratio proxima fundandi similitudinem est vnitas qualitatis, cùm similitudo fundetur super vno, vt patet *5. Met. cap de Ad aliquid*: fundatur ergo super vnitate specifica alicuius qualitatis, puta super vnitate albedinis: sicut ergo albedo est ratio formalis fundandi similitudinem ad aliud album, ita albedo in alio albo est ratio formalis terminandi similitudinem, ita quòd non est ratio formalis terminandi, vt actu existens, ita quòd existentia in ipsa sit ratio formalis terminandi, vel fundandi, sed entitas formalis, & quiditatiua. Sed talis fuit ab

æterno,

æterno, & tamen ab æterno non fuit similitudo, sed ex tempore, quia causato alio,& alio albo in *esse* existentiæ fit noua,& noua similitudo, & tamen quicquid pertinet ad rationem formalem fundandi, & terminandi similitudinem fuit ab æterno, cum omne ens secundùm *esse* quiditatiuum sit æternum.

Nota. Tertiò instatur, quia si non potest esse noua sine nouitate alicuius absoluti, sequitur quòd in diuinis similitudo,æqualitas,& identitas,sint pœnitus idem, quia erit præcisè idem fundamentum,& eadem ratio fundandi, scilicet. vnitas essentia perfectissima, & vltra sequitur quòd vna nullo modo erit prior alia,& si vna est prior, & alia posterior,stante eodem præcise fundamento, & termino,sequitur quòd vna potest esse noua sine nouitate extremi.

12. Quartò instatur, & pono quòd sint duo alba vnum vt quatuor,& aliud vt octo, inter quæ est aliqualis similitudo,& post album vt octo fiat album vt quatuor,tunc inter illa erit perfecta similitudo, & tamen non erit aliquod absolutum de nouo acquisitum, & illa erit noua, vt patet, Tum etiam, quia quæro, aut ista similitudo est eadem quæ priùs, aut alia?non primò, quia illa fuit imperfecta;si alia habetur propositum, scilicet, quòd nullo absoluto acquisito sit noua relatio. Et vltrà,quæro de illa similitudine, quæ erat albi vt octo ad album, vt quatuor, & pòst fit album vt quatuor,posito quòd illa imperfecta,quæ erat fundata in albo vt octo,non sit:quæro modò quomodo album vt quatuor remanens,sit simile alteri albo vt quatuor?aut noua similitudine, & habetur propositum:aut antiqua, ergo simul album vt octo fuit simile albo vt quatuor perfecte, & imperfectè; imperfecte, quia album vt octo, perfectè,quia album vt quatuor.

Quinto instatur,& pono quod nunc sit perfecta similitudo inter album *A* & album *B*:& *B* annihiletur, & post idem *B* reparetur stante eodem *A*:tunc inter *A* & *B* erit vera similitudo,& tamen erit præcise idem fundamentum, & idem terminus,vt patet intuenti.

Respondeo ad primum, quòd dictum Doctoris debet intelligi, scilicet quòd non possit esse noua relatio, nisi facta aliqua nouitate in extremis,& hoc acquirendo vel nouum absolutum,vel deperdendo aliquod absolutum prius. Dico secundò, quod fieri nouum absolutum potest pro nunc dupliciter intelligi,vel quod totaliter de nouo acquiratur vel quod habeat nouum modum essendi, & sic quantitas cubitalis separata a quantitate bicubitali est per se existens, & habet rationem totius;sed vt existens in quantitate bicubitali habet præcisè rationem partis, & sic non est noua relatio,nisi nouo absoluto acquisito aliquo istorum modorum:prima tamen responsio magis videtur ad propositum.

Ad secundum dico primò, quod posito quòd existentia non requiratur nec vt ratio formalis terminandi, nec vt ratio formalis proxima fundandi relationem; requiritur tamen vt conditio requisita, & hoc sufficit. Dico secundò, & melius, quod nunquam est similitudo realis actualis inter aliqua extrema, nisi ratio formalis terminandi in vno extremo, & ratio formalis fundandi relationem similitudinis in altero extremo,sint in actu:nec est noua nisi sint noua,& cùm dicitur quod fuerunt ab æterno:dico quod albedo secundùm suum *esse* reale actuale, & essentiale non fuit ab æterno, fuit bene tamen secundum *quid*: scilicet secundùm *esse* cognitum, vel possibile, vt patet à Doctore *in primo,dist.*36. & vide singulari quæ exposui *in secundo,dist.*3 *q* 1. modo non est ratio formalis terminandi,vel fundandi similitudinem realem actualem,nisi sint inesse essentiali actuali,ad quod immediate sequitur actualis existentia,vt gradus intrinsecus.

Ad tertium patet responsio ex his, quæ exposui supra quæst. 6.quodl.vbi similis difficultas posita est.

Ad quartum, patet responsio ex dictis ad primum argumentum.

Ad quintum. Dico, quòd redeunte eodem extremo, redit simpliciter eadem similitudo, vt patet à Doctore *in tertio, distinct.* 8. *& in quarto, dist.*43. vide ibi multa ad hanc materiam pertinentia.

Tertio principaliter dubitatur de tertia ratione principali, quæ consistit in hoc, quòd ad fundamentum proximum posito termino necessario sequitur relatio intrinsecus adueniens. sed operatio non est huiusmodi,&c. Instatur primò, quia ad prius essentialiter non videtur necessariò sequi posterius, à quo tale prius nullo modo dependet. 13.

Instatur secundo, quia adhuc non est probatum quod stante perfecta præsentia obiecti potentiæ,quod non necessario sequitur operatio,sicut stante perfecta præsentia visibilis potentiæ visiuæ, & amoto omni impedimento videtur necessario sequi visio.

Tertiò instatur, quia operatio est in continuo fluxu, quia continue fit, ergo formaliter relatio.

Quartò instatur, contra hoc quod dicit,quod poneretur operatio relatio intrinsecus adueniens. Contra, tum quia communiter ponitur actio immanens. Tum,quia *tertio de Anima* intelligere est pati,ergo videtur quod sit passio.

Respondeo ad primum, patet responsio supra, quæst.11.

Ad secundum, patet responsio à Doctore *in* 4. *distinct.*49. quia Deus potest suspendere omnem actionem.

Ad tertium, patet responsio in primo, dist. 3, quæst. vltima in responsioue ad vltimum argumentum principale, & etiam in præsenti quæstione.

Ad quartum patet responsio hic in præsenti, quæst.artic.secundo.

Ad vltimum vide responsionem ad illam auctoritatem Philosophi datam à Doctore *in primo, distinct.* 3. *quæst.* 7. *& etiam in secundo, distinct.*3.&c.

Quando in concretis est prædicatio, &c. De ista regula à concretis per se primo modo ad abstracta, quæ tenet præcise, quia concretum non est verum de concreto ratione subiecti, sicut album est dulce,est præcise verum ratione subiecti, in quo tam albedo, quam dulcedo fundantur, vt patet in lacte,& ideo non est vera præcise ratione extremorum, sicut hic, *album est coloratum*, est præcisè vera, quia albedo includit formaliter colorem. Si dicatur hæc est vera primo modo, *albedo est color*,& tamen non sequitur,ergo albedineitas est coloreitas, siue quiditas albedinis est quiditas coloris, & tamen a [illegible] concretis per se primo modo ad abstracta. Dico, quod prima est vera, quia etsi albedo non concernat 14.

 subiectum.

subiectum, nec similiter color, vtrunque tamen concernit suppositum propriæ naturæ, & ideò vnum prædicatur de alio in primo modo: secunda verò est falsa, quia neutrum concernit suppositum propriæ naturæ, imò est totaliter abstractum, ideò non potest vnum de alio formaliter prædicari cùm vt sic, sint vltimatè abstracta. Sed de hac materia vide quæ prolixè exposui in 1. d. 5. q. 1. Semper tamen tenet à concretis, per se primo modo ad abstracta, vbi abstracta concernunt supposita propriæ naturæ.

Ibi etiam illud verbum Philosophi idem bis diceretur exponit sic: *intellectus*, id est, actus intelligendi non refertur ad intelligentem scilicet ad potentiam intellectiuam, sed ad intellectum id est, obiectum, quia si ita esset, scilicet quod simul referretur ad obiectum, & potentiam, tunc intellectus constitueretur per intelligentem, id est, quod actus intelligendi esset relatio per intelligentem, vt per terminum, imò videtur esse è conuerso scilicet, quod intelligens, vt intelligens constituatur in tali *esse* per actum intelligendi; ex quo sequeretur, quod illud, quod constituitur per aliud, constituat illud, sicut ipse arguit, quod intellectus si diceretur ad intelligentem, constitueretur per ipsum, ita intelligit, quod constituitur per intelligibile ad quod dicitur: non autem constitueretur per illud, si esset in se aliquod absolutum, quia absolutum non includit necessario, quod sit ad aliud, vt ad terminum, sicut relatiuum includit, vt patet, & sic patent illæ rationes, quæ postea soluentur.

SCHOLIVM.

Arguitur tripliciter operationem dicere relationem realem. Primò, quia vltima perfectio naturæ perfectissimæ dicit respectum realem ad perfectissimum obiectum, id est, ad vltimum finem cui annectit. Secundò, ad operationem, puta intelligere, non datur noua mutatio ex Philos. Tertiò, operatio infertur ad obiectum tertio modo relatiuorum, ergo relatio est ei substantialis, quia sic alteri extremo conuenit, ex Phil. hic ait n. 7. à concretis primo modo per se inferri prædicationem ad abstracta vt in exemplis intelligitur, quando non est vltima abstractio, quæ ab omnibus abstrahit: vt ergo teneat hæc regula, illa abstracta debent concernere propria indiuidua. Vnde hæc non tenet, humanitas est animalitas, de quo 1. d. 5. quæst. 1.

DE secundo articulo principali tria sunt videnda. Primò arguitur, quòd in operatione necessariò est aliqua relatio realis ad obiectum. Secundò, dicetur qualiter hoc sit intelligendum. Tertiò, videbitur de rationibus ad istud probandum positis. Primum ostenditur tripliciter, & hoc correspondenter triplici probationi positæ in primo articulo. Primò ex ratione perfectionis, quæ fuit medium in prima ratione Arguitur sic: vltima, & summa perfectio naturæ operatiuæ non potest esse sine reali relatione ad obiectum perfectissimum, circa quod ipsa nata est operari: operatio autem est summa perfectio talis naturæ: igitur, &c. Maior probatur, quia si summa perfectio naturæ viuæ diceretur aliquid, vt est ad se, ipsa substantia rei hoc modo esset summa perfectio, quia substantia est perfectio quocunque suo acccidente, secundùm Aristotelem 7. *Metaph.* Si igitur concedatur beatitudinem creaturæ esse accidens illi naturæ beatificabili, & cum hoc summam esse eius perfectionem: hoc non potest poni, vt est aliquid ad se, sed præcisè, inquantùm connectit, siue coniungit fini vltimo simpliciter, scilicet obiecto extrinseco, quod per ipsum attingitur: ipsa igitur relatio ad ipsum obiectum est formalis ratio, propter quam beatitudo dicitur summa perfectio. 6.

Vltima perfectio naturæ perfectæ dicit relationem ad obiectum perfectissimum. Tex. 4.

Quis dicendus beatus? Vide inquit Phys. 4. Topic. c. 15.

Confirmatur hoc per illud Augustini 13. *de Trin. cap.* 5. vbi aliis definitionibus beatitudinis reprobatis, concludit, quasi pro vera definitione. *Beatus igitur non est, nisi qui habet omnia, quæ vult, & nihil mali vult.*

Prædicatio in concretis per se primo modo, infert prædicationem in abstractis, non loquitur de vltimate abstractis de quo 1. q. 5. q. 1.

Ex hoc arguitur, quando in concretis est prædicatio per se primo modo, sequitur quòd abstractum prædicatur de abstracto: patet in exemplo; album est coloratum per se primò, & per consequens non ratione subiecti, sed ratione formæ & ideò hæc est vera, *albedo est color*: igitur si hæc est vera primo modo; *beatus habet quicquid benè vult*, sequitur quòd beatitudo est (vt ita dicam) habitio cuiuscunque benè voliti; nunc autem habitio, vel *habere* videtur per se importare relationem. 7.

Prætereà. Iuxta secundùm medium, scilicet de nouitate absoluti, arguit sic. Ad formam absolutam nouam potest esse per se mutatio: ad operationem, puta *intelligere*, vel huiusmodi, non potest esse per se mutatio: igitur, &c. Maior probatur: quia forma absoluta potest acquiri subiecto non tantùm per accidens, scilicet ad acquisitionem alterius, sed per se propria acquisitione, quia potest primò per se succedere suæ propriè priuationi. Minor probatur per Philosophum 7. *Physic.* dicentem.

dicentem: *Neque in intellectiua parte animæ alteratio, sciens enim maximè ad aliquid dicitur*, & multa ibidem tam in litera Philosophi quàm in commento videtur esse ad hanc intentionem. Tex. 20

Præterea. Iuxta tertium medium, scilicet de distinctione relationis & fundamenti eius, arguitur sic. In cuius substantia est relatio illud non est aliquid absolutum; sed in tertio modo relatiuorum in substantia vnius extremi, scilicet mensurati, est relatio; operatio enim refertur ad obiectum illo tertio modo: igitur, &c. Maior probatur: quia absolutum non includit in sua ratione essentiali, relatiuum: quia tunc esset per se ad alterum: per illud respectum inclusum, & esset per se non ad alterum, sed ad se; quia ponitur absolutum. Minor patet per Commentatorem 5. *Metaphysicæ*, vbi vult, quòd in tertio modo relatiuorum relatio est in substantia alterius extremi tantùm, sicut in ratione intellectus, & non in ratione intellecti, vel intelligibilis: *relatio*, inquit, *non est in substantia intellecti, sicut est in substantia intellectus:* igitur, &c. Ibi etiam illud verbum Philosophi, *idem bis diceretur*, exponit sic: intellectus non refertur ad intelligentem, sed ad intellectum: quia si ita esset, tunc intellectus constitueretur per intelligentem, & videtur esse è conuerso. Ex quo sequeretur, quòd illud quod constituitur per aliud, constituat illud: sicut ipse arguit, quòd intellectus, si diceretur ad intelligentem, constitueretur per ipsum: ita intelligit quòd constituitur per intelligibile, ad quod dicitur, non autem constitueretur per illud, si esset in se aliquod absolutum.

Operatio refertur ad obiectum tertio modo relatiuorũ. Com. 20.

SCHOLIVM.

Pro solutione trium rationum allatarum ostendit dari notitiam intuitiuam, & abstractiuam in intellectu, de quo 1. distinct. quæst. 2. & 2. dist. 3. quæst. 9. & 3. dist. 14. quæst. 3. Ad primum contra hoc docet, licet sensus non abstrahat ab hic, & nunc, intellectum sic abstrahere & intueri etiam sicut sensus. Ad secundum docet intuitiuam & abstractiuam specie distingui, quia motiuum illius est res in se existens; huius vero aliquid in quo res habeat esse cognoscibile, siue sit causa virtualiter continens siue effectus eius, vt species.

8. Circa secundum in isto articulo distinguo de operatione, & est distinctio manifestior in actu cognoscendi, potest tamen poni fortè in actu appetendi.

Aliqua ergo cognitio est per se existentis, sicut quæ attingit obiectum in sua propria existentia actuali. Exemplum de visione coloris, & communiter in sensatione sensus exterioris. Aliqua etiam est cognitio obiecti, non vt existentis in se, sed vel obiectum non existit: vel saltem illa cognitio non est eius, vt actualiter existentis. Exemplum, vt imaginatio coloris, quia contingit imaginari rem, quando non existit, sicut quando existit. Consimilis distinctio probari potest in cognitione intellectiua. Hoc probatur primò, quia patet quòd aliqua potest esse intellectio non existentis; aliqua etiam potest esse obiecti existentis, vt existentis: quia talem habebit beatus de obiecto beatifico alioquin posset aliquis esse beatus in obiecto, esto per impossibile, ipsum non esset existens, de quo dicitur habere claram visionem, siue facialem: propter hoc, quòd actus eius cognoscendi tendit in illud, vt in se præsens in propria existentia actuali. Secundò probatur idem, quia quicquid est perfectionis in cognitione, magis potest competere cognitioni intellectiuæ, quàm sensitiuæ: nunc autem posse attingere obiectum in se realiter perfectionis est, vbi non vilesceret potentia attingentis propter imperfectionem obiecti: ergo intellectus potest habere actum, quo sic attingat obiectum in sua reali existentia, saltem illud obiectum quod est nobilius tali intellectu, vel æquè nobile. Et si concedatur de intellectu nostro, ipsum, scilicet posse habere talem actum cognitionis, quo attingat rem, vt existentem in se, pari ratione potest hoc concedi de quocunque obiecto: quia intellectus noster est potentialis respectu cuiuscunque intelligibilis.

Beatitudo est de obiecto vt existens est. Quod est perfectionis in cognitione, magis conuenit intellectiuæ quàm sensitiuæ.

Contra istam distinctionem arguitur primò per hoc, quod intellectus noster in cognoscendo abstrahit ab hîc, & nunc, & pari ratione ab omni conditione existentis vt existentis: igitur non competit sibi aliquid per se intelligere, vt existens.

5. Metap. t. non habere commentum.

Præterea. Si sint duæ tales intellectiones possibiles intellectui nostro, tunc pari ratione eiusdem obiecti poterunt esse duæ tales. Quæro tunc quomodo distinguerentur,

rentur, non numero tantùm, quia duo accidentia eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto simul, nec specie: quia siue actus cognitionis accipiat speciem, à potentia, siue ab obiecto, cùm hic sit eadem potentia, & idem obiectum, non poterit, poni differentia specifica.

Intellectus cognoscit, quicquid cognoscit sensus, & sub quacunque ratione cognoscit.

Ad primum illorum dici potest, quòd distinctio, quæ ponitur communiter inter cognitionem intellectiuam, & sensitiuam ex parte obiecti, puta, quòd intelligimus vniuersale: sentimus singulare, & quæcunque distinctio alia isti correspondens, non debet intelligi tanquam inter potentias disparatas ex æquo, sicut est distinctio visus in videndo colores: ab auditu in audiendo sonos, sed debet intelligi distinctio intellectus à sensu, sicut potentiæ superioris cognitiuæ ab aliqua cognitiua subordinata sibi, & per consequens, quòd potentia superior potest cognoscere aliquod obiectum, vel sub aliqua ratione: quod obiectum, vel sub qua ratione potentia inferior non potest cognoscere, non tamen è conuerso, quòd inferior possit aliquod obiectum, vel sub aliqua ratione cognoscere, quin superior possit etiam perfectiori modo obiectum illud cognoscere, & sub eadem ratione cognoscibilitatis ex parte obiecti: & sic potest concedi, quod intellectus potest cognoscere obiectum non vt hîc, & nunc: quia sub ratione quiditatiua absoluta: sensus autem non potest sic cognoscere obiectum: quia est virtus limitata ad cognoscendum ipsum sub ratione existentis: sed non propter hoc intellectus determinatur ad cognoscendum obiectum sub modo opposito: quia indifferens est ad cognoscendum ipsum sub vtroque modo.

Existentia potest cognosci abstractiue. De hac cognitione duplici, vide 3.q.2.

Ad secundum concedi potest, quòd sint duæ cognitiones eiusdem obiecti simul, 10. sic quòd non distinguatur obiectum ab obiecto, sicut essentia ab existentia: quia licèt inter ista sit aliqua distinctio obiecti, tamen non sufficiens ad propositum: quia etiam ipsa existentia potest cognosci cognitione abstractiua. Sicut enim essentiam, sic existentiam possum intelligere, licèt non sit realiter extra intellectum. Dicentur igitur cognitiones distinctæ, & hoc secundùm speciem propter rationes formales motiuas hinc, inde: quia cognitione intuitiua res in propria existentia est per se motiua obiectiuè, in cognitione autem abstractiua est per se motiuum aliquid, in quo res habet *esse* cognoscibile: siue sit causa virtualiter continens rem, vt cognoscibile, siue vt effectus, puta species, vel similitudo repræsententatiuè continens ipsum, cuius est similitudo.

COMMENTARIVS.

15. *Dubia & primò de sensatione.*

f Circa *secundum.* Pro maiori declaratione huius literæ insurgunt aliqua dubia. Et primò de sensatione sensus exterioris, quia cognitio intuitiua non fit per aliquod repræsentatiuum, sed per præsentiam obiecti in se: modò cognitio sensitiua exterior causatur à sensu, & à specie sensibili existente in organo, vt patet à Doctore *in quodlib. quæst.* 15. imò si species sensibilis non esset in organo sensus, nulla esset sensatio exterior, vt patet. Tum etiam, quia si in tali sensatione requiritur præsẽtia obiecti existẽtis, vt existens in actuali existentia, aut requiritur vt causa effectiua talis sensationis; aut vt præcisè terminatiua: non primò, quia tunc non poneretur species causa effectiua. Tum etiam, quia non videtur, quòd sensibile distans puta per milliare possit immediatè immutare sensum ad sui sensationem: non secundò, quia si tantùm requiritur vt terminus, & nullo modo vt causa effectiua posset esse perfecta sensatio ipsius, etiam ipso non existente: patet, quia causa totalis illius esset sensus, & species sensibilis, & causa receptiua immediata esset ipse sensus. Sic enim arguit Doctor *in primo, dist.* 3. *quæst.* 7. contra Henricum qui ponebat animam esse totalem causam intellectionis, vide ibi.

Responsio. Respondeo primò, quòd fortè non videtur inconueniens sensibile extra esse causam partialem sensationis exterioris. & cùm dicitur, quòd non potest immediatè immutari potentiam distantem nisi immutet medium. Dico, vt dixi *in secundo, dist.* 9. de locutione Angelorum, vide ibi. Dico secundò, & fortè meliùs, quòd talis sensatio causatur à sensu, & specie sensibili, & tunc requiritur obiectum, vt actu existens in propria existentia. Et cùm dicitur, quòd sufficit causa totalis sensationis, quæ est species cum sensu, & causa receptiua eiusdem sensationis per rationem Doctoris contra Henricum. Dico, quòd ratio illa ibi valet; & non hîc, quia hîc species sensibilis repræsentat ipsum sensibile cum conditionibus materialibus; ibi verò non; & ideò si sensibile non esset in se præsens nulla est sensatio. De hoc vide Doctorem *in primo, d.* 3. *q.* 6. Et de hoc aliàs erit sermo prolixior.

16. *Dubium.*

Secundò dubitatur, ibi, *posse attingere obiectum in se realiter perfectionis est, vbi non vilesceret potentia attingens propter imperfectionem obiecti*, hoc videtur dubium, quia aut ponitur obiectum causa motiua potentiæ ad sui visionem, aut præcisè terminatiua. Si primò, patet quòd potentia etiam vilesceret recipiendo notitiam intuitiuam ab obiecto perfectissimo, quia tunc se haberet in potentia receptiua, etiam posito quòd illud obiectum esset formaliter infinitum. Vnde si essent duo formaliter infinita, & realiter distincta, & vnum moueret aliud ad sui notitiam, illud aliud vilesceret, quia tunc non tantùm se haberet in potentia receptiua, quod est imperfectionis: sed etiam dependeret ab illo alio in recipiendo

recipiendo perfectionem ab illo. Si secundò, tunc nihil recipit ab obiecto. Si enim notitia diuina terminaretur ad obiecta secundaria, sicut etiam fortè terminatur propter hoc non dicitur imperfecta. Et quod addit, quòd *intellectus potest habere actum, quo attingat obiectum in sua reali existentia, saltem illud obiectum, quod est nobilius tali intellectu, vel saltem æquè nobile*, hoc videtur dubium, quia ipse Doctor vult expressè *in secundo, dist. 3. quæst. vltima, & in 4. dist. 45.* quòd Angelus potest intuitiuè cognoscere, puta lapidem, ita quòd lapis concurrat effectiuè saltem partialiter ad huiusmodi notitiam, & tamen lapis est valde ignobilior intellectu Angeli. Et hîc non oportet multùm insistere cum ipse expressè hoc asserat.

17. *Responsio.* Respondeo ad primam obiectionem, & dico quòd posito quòd intellectus vt receptiuus perfectionis ab alio, aliquo modo vilesceret, quia esset potentialis ad illud: quia tamen intellectio nobilioris obiecti, sic intellectum perficit, quòd ipse intellectus quietatur, & perficitur in tali obiecto, ideò quantùm ad hoc non diceretur vilescere, sicut si haberet ab obiecto ignobiliori. Dico secundò, & magis ad mentem Doctoris, quòd hîc Doctor non loquitur secundùm opinionem propriam de notitia intuitiua respectu cuiuscunque intellectus creati, quia multi negant quòd intellectus Angeli possit acquirere notitiã intuitiuã alicuius inferioris, quia non est potentialis ab aliquo inferiori, vt patet *in secundo, dist. 3. & in 4. dist. 45.* Et ideò Doctor dicit quòd potest saltem habere intuitiuam respectu obiecti perfectioris, vel æqualis, quia hoc modo non videtur vilescere ratione obiecti, cùm sit vel nobilius, vel æque nobile. Et quia intellectus noster est potentialis respectu cuiuscunque obiecti, ideo potest habere notitiam intuitiuam respectu cuiuscunque obiecti intelligibilis. Et tamen secundùm rei veritatem, & secundùm intentionem Doctoris etiam quilibet intellectus Angelicus est potentialis respectu cuiuscunque obiecti intelligibilis, vt patet à Doctore *in secundo, dist. 3. quæst. 11.* si etiam tertiò volumus aliter dicere, possumus dicere, quòd Doctor hîc loquitur de intellectu ex natura intellectus, quia vt sic nullam necessariò includit imperfectionem, cùm sit perfectio simpliciter, quòd talis intellectus vbi inuenitur perfectissima ratio intellectus (sicut est de intellectu diuino, vbi inuenitur perfectissima ratio intellectus) potest habere notitiam intuitiuam respectu cuiuscunque obiecti, dummodo non vilesceret propter imperfectionem obiecti, quia si moueretur ab aliquo ente creato, tunc reciperet perfectionem ab illo. Nec valet dicere quòd etiam vilesceret ab alio infinito realiter distincto. Dico, quòd hoc verum est, sed Doctor præsupponit incompossibilitatem plurium infinitorum, vt patet *in primo, dist. 2. quæst. 1. partis primæ, & quæst. de vnitate Dei.* Sed quando obiectum est simpliciter idem potentiæ, tunc potentia non vilescit respectu illius, quia nullo modo est in potentia receptiua, quia talis notitia esset perfectè idem realiter illi potentiæ. Sed si obiectum etiam infinitum, esset realiter distinctum à potentia, & moueret illam ad sui notitiam intuitiuam, tunc causaret necessariò notitiam realiter distinctam, & ab obiecto, & à potentia vt clarè exposui *in primo dist. 2. & in quæst. de vnitate Dei.*

Et quòd dicit Doctor hîc, respondendo ad primam obiectionem, quod *sensus necessario est obiecti existentis, vt existens, & per consequens vt habentis esse hic, & nunc*, videtur satis dubium, quia videtur quòd sensatio non terminetur ad singulare, vt singulare, cùm nulla potentia etiam intellectiua pro statu isto cognoscat aliquod singulare sub ratione propria, vt patet à Doctore, & tamen si notitia sensitiua, sic terminetur ad existens, vt actu existens, & cum omnibus conditionibus materialibus, videtur quòd terminetur ad singulare sub ratione propria singularitatis.

Respondeo, vt dixi *in 2. d. 3.* vide ibi singularem glossam pro ista materia.

Nota etiam in ista responsione, quòd Doctor vult, quòd intellectus, cùm sit potentia superior sensu, quòd possit intelligere omne obiectum sensus, & præcisè etiam sub eisdem conditionibus, sub quibus etiam sensus cognoscit, & non è contra, quia intellectus potest cognoscere, & plura obiecta numero, & idem obiectum sub alia, & alia ratione quibus rationibus nullo modo cognoscit sensus, vt patet intuenti.

S C H O L I V M.

Docet in actu cognoscendi intuitiuo esse duas relationes reales ad obiectum, vna est mensurabilis ad mensuram altera est vnionis, seu attingentiæ. Quod istæ distinguantur, patet, quia in aliis inuenitur prima sine secunda, & è contra vt in exemplis. Quod sint reales, patet: quia requirunt extrema existentia, & distincta, ad quorum positionem necessariò resultant. Explicat optimè relationem rationis, & qualiter relatio mensurabilis fit realis, quod contingit, quando entitas mensurabilis participatur, seu accipitur à natura.

11. Ista distinctione [h] actus cognoscendi supposita potest dici, quòd primus, scilicet, qui est rei existentis in se necessariò habet annexam relationem realem, & actualem ad ipsum obiectum: & ratio est, quia non potest esse talis cognitio nisi cognoscens habeat actualiter ad obiectum talem habitudinem, quæ necessariò requirit extrema in actu, & realiter distincta, & quæ etiam naturam extremorum necessariò consequitur. *In intuitiua est realis ad obiectum. In eodem est relatio realis attingentiæ.*

In speciali autem videtur esse duplex relatio actualis in isto actu ab obiectum. Vna potest dici relatio mensurati, vel verius mensurabilis ad mensuram. Alia potest dici relatio vnientis formaliter in ratione medij ad terminum, ad quem vnit. & ista

ista relatio medij vnientis specialiori nomine potest dici relatio attingentiæ alterius, vt termini vel tendentiæ in alterum, vt in terminum.

S. Decimo Metap.

Ista autem distinctio duarum relationum, scilicet, mensurabilis ad mensuram, & attingentiæ ad terminum, satis videtur esse manifesta, quia vtraque ab altera separari potest: sicut in essentiis, superior habet rationem mensuræ respectu inferioris: nec tamen semper inferior habet respectu superioris relationem attingentiæ, de qua loquimur: actus etiam voluntatis, vel intellectus totaliter causantis obiectum videtur habere relationem tendentiæ respectu eius, vt termini intellectionis, vel volitionis, siue ista relatio sit realis, siue tantùm rationis, non tamen talis intellectio, vel volitio habet respectu talis obiecti relationem mensurabilis, sed magis relationem mensuræ.

12. Metap. t. 20. Vide 2. d. 4.

De prima relatione [i] scilicet mensurabilis, loquitur Aristoteles 5. *Metaphysicæ*, quòd illa propriè pertinet ad tertium modum relatiuorum. Vbi sciendum est, quòd aliquid mensurari est intellectum de eius quantitate determinata per aliud certificari, ita quòd mensurari importat respectum ad intellectum, cui fit certitudo; & ad mensuram, per quam fit certitudo. Prima non est realis: sicut nec scibilis ad scientiam. Secunda est causati non in *esse*, sed in *cognosci* ad causam in *cognosci*, & hæc est relatio realis quantùm est ex parte dependentiæ causati ad causam, quæ dependentia est ratione extremorum, & non tantùm per actum intellectus comparantis hoc ad illud, tamen quia ista habitudo dependentiæ, non quidem ipsius cognitionis ad causam cognitionis, quæ benè est realis; sed dependentiæ obiecti, vt cogniti, ad obiectum, vt per quod cognoscitur, est inter extrema, non vt habentia *esse* reale, sed tantùm vt habentia *esse* cognitum; ideò ista habitudo non est simpliciter realis: nec tamen est ita purè relatio rationis, sicut est illa, quæ est vniuersalis ad singulare: vel illa, quæ est contradictorij ad contradictorium: quia Aristoteles non dicit relationem in tertio modo esse mensurati ad mensuram, sed esse mensurabilis, hoc est apti nati mensurari ad mensuram, hoc est, aptam natam mensurare. Quod sic potest intelligi: sicut enim ex dictis patet, mensurari actualiter est actualiter pendere in *cognosci*, ita mensurabile dicit aptitudinalem, vel potentialem dependentiam in *cognosci*, vel dicit dependentiam in cognoscibilitate. Vnumquodque autem se habet ad cognoscibilitatem, sicut se habet ad entitatem; igitur per mensurabile intelligitur illud substratum, ratione cuius hoc est mensurabile, & illud est entitas causata, vel participata, vt sic in tertio modo relatiuorum, per hoc, quòd est aliquid dici, vt mensurabile ad mensuram, intelligitur dici tanquam dependens in entitate ad illud, à quo participat entitatem vt sic sit relatio simpliciter realis ex parte mensurabilis in tertio hoc modo: quia illud intelligitur ens per participationem, vel imitationem respectu alterius.

Quomodo relatio mensurationis ad mensuram est realis.

2. Met. t. 4.

Quando mensurabile in entitate dependet à mensura, eius relatio est realis.

Vlteriùs ad propositum, [k] cùm aliquid possit multipliciter participare perfectionem ab alio, actus cognoscendi sic participatiuè se habet respectu obiecti, sicut similitudo respectu cuius est. Non dico similitudo per communicationem eiusdem formæ, sicut est albi ad album, sed similitudo per imitationem, sicut est ideati ad ideam.

Actus cognoscendi se habet sicut similitudo respectu cuius est.

COMMENTARIVS.

18. *Notitia intuitiua quid.*

h IN *ista distinctione*. Occurrit dubium de notitia intuitiua scilicet, quod illa dicitur intuitiua, quæ est existentis, vt existens actuali existentia, ita quòd sit in se præsens in actuali existentia, quæro, aut existentia præcisè requiritur, vt ratio formalis terminandi notitiam intuitiuam: aut vt ratio formalis mouendi intellectum ad notitiam intuitiuam; aut nec sic, nec sic, sed tantùm vt conditio obiecti, siue vt dispositio obiecti. Et instatur, pro nullo istorum modorum potest poni ipsa existentia. Non primo modo. Et arguitur sic, primò, quia ratio formalis terminandi est ratio, quiditatiua, vt patet à Doctore *in primo, dist. 1. qu. 2.* vbi dicit de fruitione, quòd ratio formalis terminandi talem actum, est ratio quiditatiua, hoc idem videtur de visione obiecti. Sed existentia non est ratio, quiditatiua: patet, quia est intrinsecus quiditatis.

Prima instantia.

Secundò instatur, quia si existentia lapidis est ratio formalis terminandi notitiam intuitiuam ipsius, sequitur quòd intellectus diuinus non cognouerit eam ab æterno intuitiuè, quia non fuit existens ab æterno. Sequitur etiam quòd beatus non cognoscat eam intuitiuè in Verbo, cùm ibi non existat. *Secunda.*

Tertiò instatur, quia sunt multa entia, quæ non habent propriam existentiam, vt entia rationis, vt priuationes, negationes, & huiusmodi, quæ tamen intuitiuè cognoscuntur ab intellectu diuino: patet, quia quicquid cognoscit, intuitiuè cognoscit, cum cognitio abstractiua sit imperfecta. *Tertia.*

Quartò instatur, & pono, per possibile, vel impossibile, quòd essentia lapidis, vt prior existentia sua sit realiter præsens intellectui, & non per aliquam speciem, sed in se præsens, certum est quòd tunc *Quarta.*

tunc non cognoſcitur abſtractiuè, quia cognitio abſtractiua fit per aliquid repræſentatiuum,vt patet à Doctore ſi ergo intuitiuè cognoſcitur, ſequitur quòd intuitiua non terminatur ad exiſtentiam, vt exiſtentia.

Quinta. Quintò inſtatur, quia Doctor hic vult quòd in cognitione intuitiua res in propria exiſtentia moueat obiectiuè;ergo non requiritur exiſtentia præcisè vt ratio terminandi.

Sexta. Sextò inſtatur, quia Doctor *in 4.diſt.10.q.5.* dicit quòd non requiritur obiectum vt exiſtens, vt præcisè in ratione termini,ſed requiritur vt ſit motiuum, vide ibi.

Septima. Septimò inſtatur,quia ſicut ratio formalis obiecti,quietatiui voluntatis,eſt ratio perfectiſſima, quæ eſt ratio quiditatiua, ergo ſimiliter ratio formalis terminandi viſionem beatificam erit ratio quiditatiua, quia in tali intellectus beati perfectè quietatur.

Octaua. Octauò inſtatur, quia Doctor hic dicit quòd intuitiua,& abſtractiua ſunt eiuſdem obiecti, ſic quòd nõ diſtinguitur obiectum ab obiecto, ſicut eſſentia ab exiſtentia;quia licèt inter iſta ſit aliqua diſtinctio obiecti;tamen non eſt ſufficiens ad propoſitum,quia etiam ipſa exiſtentia poteſt cognoſci cognitione abſtractiua; ſicut enim eſſentiam, ſic & exiſtentiam poſſum intelligere,licet non ſit realiter exiſtentem. Hæc ibi, ex quo ſequitur quòd ſicut exiſtentia poteſt cognoſci intuitiuè, & abſtractiuè, ſic & eſſentia poteſt cognoſci intuitiuè, & abſtractiuè; ergo exiſtentia non erit præciſa ratio terminandi.

19. *Ratio formalis cauſandi quid.* Deinde inſtatur,contra ſecundum membrum, probando quòd exiſtentia non ſit ratio cauſandi cognitionem intuitiuam.Et primò ſic:Ratio formalis cauſandi eſt entitas quiditatiua, ergo non exiſtentia. Antecedens patet à Doctore *in primo, diſt.3. quæſt.6. & alibi ſæpe.* Conſequentia patet, quia exiſtentia non pertinet ad quiditatem, cùm ſit gradus eius intrinſecus; & per conſequens poſterior.

Secundò inſtatur, quia Doctor *in primo,diſt.3.quæſt.7.* probat quòd ſi obiectum non concurreret actiuè ad cognitionem,quòd cognitio non ſpecificaretur ab obiecto, nec vna diſtingueretur ſpecie ab alia. Sed talis ſpecificatio non poteſt eſſe ab exiſtentia, vt exiſtentia, patet, quia exiſtentiæ non diſtinguuntur ſpecie, cùm ſint gradus intrinſeci; diſtinguuntur enim concomitanter, videlicet, quia quiditates quarum ſunt, ſunt diſtinctæ ſpecie.

Tertiò inſtatur, quia ſi exiſtentia lapidis neceſſariò requiritur ad notitiam intuitiuam, vt ratio mouendi, ſequitur quòd beatus non poterit intuitiuè ipſum cognoſcere in Verbo, quia vt ibi lapis non exiſtit propria exiſtentia, & tamen ipſum vt ibi intuitiuè ipſe beatus cognoſcit.

Quartò inſtatur,quia non eſt ratio terminandi notitiam intuitiuam;ergo nec ratio cauſandi.Antecedens patet ſuprà.Conſequentia probatur per Doctorem *ſuprà q.8.*vbi vult quòd ratio formalis cauſandi aliquid, ſit etiam ratio formalis terminandi, & ècontra.

Relationes nõ mouēt intellectū formaliter,licèt moueant fundamentaliter. Quintò inſtatur, quia ſunt multa entia,quæ habent propriam exiſtentiam, quæ tamen nullo modo poſſunt mouere intellectum, vt ſunt relationes reales, quæ non poſſunt mouere intellectum,vt patet à Doctore & tamen cognoſcuntur intuitiuè.

Sextò inſtatur,quia ſi exiſtentia eſſet ratio formalis mouendi, ſequeretur quòd non poſſet de obiecto haberi notitia intuitiua perfectiſſima, quia notitia intuitiua quiditatis in ſe eſt nobilior notitia intuitiua exiſtentiæ eiuſdem; modò ratio mouendi in obiecto eſt ratio perfectiſſima, & ſic ſi exiſtentia eſſet ratio mouendi, eſſet ratio perfectiſſima.

Septimò inſtatur ſic: obiectum ſecundùm ſuam entitatem quiditatiuam realem actualem eſt cognoſcibile intuitiuè, & tunc quæro à quo cauſatur partialiter talis notitia intuitiua? aut a quiditate obiecti, aut ab eius exiſtentia. Si primò, habetur propoſitum, quia tunc exiſtentia non erit ratio formalis cauſandi. Si ſecundò, contrà, quia tunc exiſtentia contineret virtualiter quiditatem obiecti; patet, quia contineret virtualiter eius notitiam intuitiuam; ergo & eius entitatem, patet per Doctorem *in primo, diſt.3. qu.1. & in 2. diſt.3.*

Octauò inſtatur,quia reſpectu cognitionis intuitiuæ ſenſus exterioris, exiſtentia obiecti ſenſibilis extra non eſt ratio formalis mouendi ſenſum exteriorem ad ſenſationem, vt ſuprà patuit; ergo nec ſimiliter reſpectu cognitionis intuitiuæ reſpectu intellectus,cùm non videatur maior ratio hîc, & ibi, vt patet.

Deinde inſtatur contra tertium membrum, videlicet probando quòd non requiritur exiſtentia vt conditio obiecti, nec in ratione mouendi, nec terminandi, quia conditio talis obiecti ponitur propriè ſingularitas, vt patuit *in primo, diſt.3. q.6.* Tum etiam, quia ſi obiectum in ſe, vt prius exiſtentia eſt ratio mouendi, vel terminandi, & ſit perfectè præſens potentiæ, patet quod nihil aliud neceſſariò requiritur ad hoc, vt habeatur notitia intuitiua, Tum etiam patet quòd contra hoc facit ratio Doctoris *in primo, diſt.3. quæſt.7.* contra Henricum ponentem animam intellectiuam eſſe totalem cauſam intellectionis.

Si dicatur quòd illa diuiſio non eſt ſufficiens; quia oportet addere, aut quiditas eſt ratio terminandi, & exiſtentia ratio cauſandi, aut ècontra, ſcilicet aut quiditas erit ratio cauſandi, & exiſtentia ratio terminandi. Dico, quòd hoc nihil eſt, quia in cognitione intuitiua, quod ponitur ratio cauſandi notitiam, tale ponitur etiam ratio terminandi, vt patet ex multis dictis Doctoris.

Reſpondeo ad omnes inſtantias,præmittendo aliqua. Primò, quòd eſſentia rei ſecundùm ſuam entitatem realem actualem eſt prior exiſtentia reali actuali, ita quòd talis eſſentia eſt vera res habens *eſſe* ſimpliciter, & verum *eſſe* actuale, vt diſtinguitur contra *eſſe* poſſibile, ſiue potentiale, ſiue contra *eſſe* eius obiectiuum;& ſimpliciter eſt perfectior ſua exiſtentia reali actuali, ita quod non eſt imaginandum quòd lapis ſecundùm ſuam entitatem quiditatiuam actualem extra intellectum præcisè dicatur vera res ratione exiſtentiæ eius: imò ſi, per impoſſibile, talis exiſtentia non eſſet, eſſet vera res realiter, & ſimpliciter. De hoc vide quæ prolixe expoſui *in ſecundo diſtinct.3. quæſt. prima*, vbi multa ſingularia adduxi de eſſentia, & exiſtentia. Secundò præmitto,quòd eſſentia lapidis,vt habẽs *eſſe* actuale, & prius ipſa exiſtẽtia actuali,eſt perfectiſſima ratio mouẽdi intellectum ad ſui notitiã intuitiuã, & ſimiliter ratio terminãdi.Et ſi per impoſſibile, eſſet 20. *Reſponſio ad omnes inſtantias.*

esset separata ab omni existentia, adhuc esset perfecta ratio tam mouendi, quàm terminandi. Tertiò præmitto, quod de eadem quiditate, vt priore existentia, potest haberi notitia abstractiua,& intuitiua aliter,& aliter, si erit in se simpliciter præsens propria præsentalitate,tunc moueret intellectum ad notitiam sui intuitiuam, & tunc illa intuitiua esset obiecti in se præsentis habentis verum *esse* reale actuale, etiam posito, per

Nota. impossibile,quòd actu non existeret.Si verò non esset in se præsens, sed in aliquo repræsentatiuo, puta in specie intelligibili, tunc mediante illa specie posset haberi notitia abstractiua illius, & tunc talis notitia non requirit quòd obiectum habeat *esse* actuale, sufficit enim habere *esse* potentiale: hoc idem de existentia, quando enim est in se præsens secundùm suum *esse* actuale, tunc habetur notitia intuitiua; quando verò est tantùm præsens non in se, sed in aliquo repræsentatiuo, tunc de ea potest haberi notitia abstractiua. Sicut enim essentia potest considerari secundùm *esse* potentiale,& secundùm *esse* actuale, & sic similiter est existentia secundùm *esse* tantùm possibile, siue obiectum, & est illa,quæ ponitur gradus intrinsecus quiditatis habentis præcisè *esse* potentiale, & obiectiuum; est etiam existentia secundùm *esse* actuale, & est quando ponitur gradus intrinsecus quiditatis secundùm *esse* actuale. De hoc vide in secundo, dist. 3. quæst. 1. respondendo ad quæstionem principalem.

21. Quartò præmitto, quòd essentia,puta lapidis, quando est in se præsens intellectui secundùm suum *esse* actuale,causat notitiam intuitiuam sui, specie distinctam à notitia abstractiua eiusdem; non vt in se præsentis, sed præsentis in aliquo repræsentatiuo.

Quintò præmitto, quòd quiditas lapidis non potest esse præsens in se intellectui secundùm *esse* actuale,quin necessariò sit præsens secundùm *esse* existentiæ, cùm sit modus eius intrinsecus, non tamen existentia erit ratio nec mouendi, nec terminandi, nec conditio obiecti necessaria, sed vt gradus intrinsecus necessariò consequens ipsam quiditatem: patet, quia si talis existentia, per impossibile, non esset, adhuc quiditas, vt in se præsens, posset intuitiuè cognosci. Quãdo ergo Doctor dicit quòd *notitia intuitiua est obiecti existentis, vt existens est*, non intelligit quòd existẽtia actualis obiecti sit ratio formalis, vel mouendi,vel terminandi,nec quòd sit cõditio necessariò requisita, vel in ratione mouendi, vel in ratione terminandi respectu notitiæ obiecti secundùm *esse*, quiditatiuum eius actuale,sed intelligit sic, quod est impossibile esse præsens secundùm *esse* reale,quin necessariò sit præsens secundùm *esse* existentiæ actuale. His præmissis, patet responsio ad instantias. Ad primam contra primum membrum diuisionis, concedo quòd existentia non est ratio terminandi,sed ipsa essentia secundùm *esse* actuale.

Ad secundam, patet, & dico breuiter, quia posset esse argumentum etiam de quiditate secundùm *esse* reale, quòd etiam secundùm tale *esse* non est ratio formalis terminandi notitiam intuitiuam intellectus diuini, sed præcisè est essentia diuina, ita quòd non terminatur ad lapidem, sed mediatè terminatur ad lapidem, vt in essentia diuina relucentem, vt patebit infrà, *qu.* 14. *art.*3.

Ad tertiam patet, & quomodo illa cognoscat Deus intuitiuè exposui in primo, d.39. vide ibi quædam singularia.

Ad quartam, concedo argumentum illud, si casus esset possibilis, sed est simpliciter impossibilis.

Ad quintam dico, quòd hîc Doctor non vult quòd existentia sit ratio mouendi, sed benè vult *Existentia nõ est ratio mouendi,* quod nunquam res actu moueat ad notitiam intuitiuam nisi actu existat,non quòd existentia sit aliquo modo ratio formalis, sed ipsa res secundùm *esse* suum actuale;vt prior existentia actuali, est tamen impossibile ipsam mouere, nisi actu existat, propter necessariam concomitantiam existentiæ ad rem.

Ad sextam concedo argumentum rectè intellectum,nam ipsa entitas quiditatiua actualis non necessariò requiritur vt sic sit presens,vt præcisè, sed requiritur vt mouens,& actu non mouet,nisi quando existit propter concomitantiam necessariam, modo prædicto.

Ad septimam concedo argumentum illud. Et vltrà dico, quòd benè concludit,si existentia non ponatur ratio quiditatiua primi obiecti, modò ponitur de relatione eius extrinseca, & formali, vt patet à Doctore *in primo, distinct.*2. *quæst.*1. *& 5. qu.*1. *art.*1.

Ad octauam, patet responsio ex præmissis.

Ad primum contra secundùm membrum diuisionis concedo illud. 22.

Ad secundum similiter concedo.

Ad tertium, dico vt dixi ad secundùm contra primum membrum diuisionis.

Ad quartum,dico quòd existentia non est ratio terminandi notitiam intuitiuam ipsius essentiæ, sed est ipsa essentia, est tamen ratio terminandi notitiam suimet, quia ipsa immediatè terminatur ad existentiam cùm dicitur quòd tunc esset ratio mouendi. Dico breuiter quòd quidi- *Quiditas actualis est ratio mouendi.* tas actualis est ratio mouendi intellectum ad notitiam,non tantùm sui intuitiuam,sed etiam omnium virtualiter contentorum in ea,& sic est ratio mouendi intellectum ad notitiam intuitiuam ipsius existentiæ, quia continet eam vt gradum sibi intrinsecum, & tamen illa notitia immediatè terminatur ad existentiam. Concedo tamen quòd ipsa quiditas sicut est ratio mouendi, siue causandi notitiam existentiæ, quòd etiam est ratio terminandi depẽdentiam eius,vt scilicet causati ad causam, & sic intelligitur propositio Doctoris vt patuit suprà quæst. 8. vide quæ ibi exposui.

Ad quintum dico, quòd sufficit quòd talia entia virtualiter contineantur in aliquo, quod possit mouere, vt exposui *in primo, distinct.*3. *quæst.* 3. Concedo tamen quòd existentia non est ratio mouendi, nec similiter quiditas actualis talium entium, sed virtualiter continens talia entia, est ratio causandi notitiam intuitiuam eorum, & quantùm ad *esse* eorum quiditatiuum actuale, & quantùm ad *esse* existentiæ.

Ad sextum, patet quid dicendum.

Ad septimum, patet similiter responsio ex supradictis.

Ad octauum, patet responsio ex his, quæ dixi ad illud dubium de sensatione, vide ibi.

Si volumus tenere tertium membrum diuisionis, scilicet, quòd existentia sit conditio requisita, sic intelligendo, quòd res ipsa actu non moueret

moueret intellectum ad sui notitiam intuitiuam, nisi actu existeret, quia omnis motio realis, & omnis actio realis necessariò præsupponit existentiam rei mouentis, & agentis; & similiter nihil potest terminare dependentiam realem alicuius, nisi actu existens, non quòd existentia sit aliquo modo ratio terminandi, sed tantùm necessariò præsupposita ipsi rationi terminandi, sicut etiam Doctor *in primo, dist.36.& in tertio, dist.2.* dicit quòd creatio terminatur ad existens, vt existens, non quòd existentia actualis sit ratio formalis, siue terminus formalis creationis; imò est simpliciter ipsa natura secundùm entitatem suam realem actualem, ad quam concomitatur existentia realis actualis, vt gradus intrinsecus, sic dico in proposito.

Nota. Ad primam rationem, dico quòd licèt singularitas sit conditio agentis, siue producentis, & similiter conditio producti, quia nihil est producens, nisi actu singulare; nec similiter, nihil est productum nisi vt singulare, non tamen ipsa sola dicitur conditio agentis, sed etiam existentia actualis, est conditio requisita, quia nisi res actu existeret, actu non posset agere: imò existentia est magis intrinseca naturæ, quàm singularitas, cùm existentia sit gradus eius intrinsecus, non sic singularitas.

Ad secundùm dico, quòd existentia in obiecto requiritur vt aliquid necessariò præsuppositum, quia est impossibile intelligere naturá actu mouere, nisi actu existat. Dico secundò, quòd fortè existentia requiritur vt conditio mouentis, etsi fortè non requiratur, vt conditio rationis formalis mouendi. Argumētum verò Doctoris *in primo dist.3. q.7.* benè concludit, quia præsupponit ipsam materiam esse totalem causam intellectionis obiecti, ita quòd non ibi deficiat, nec quantùm ad rationem formalem agendi, nec quantum ad ipsum agens.

23. *Primum dubium.* Adhuc occurrit dubium. In hoc quod dicit Doctor quòd *cognitio intuitiua, & abstractiua respectu vnius, & eiusdem obiecti differunt specie:* instatur sic, primò præsupponendo quòd *A* sit obiectum intellectus, tam respectu notitiæ abstractiuæ, quam intuitiuæ, & instatur sic: idem inquantùm idem semper natum est facere idem, ergo idem obiectum, & sub eadem ratione formali non potest esse causa duarum specierum, & maximè quando illud obiectum est simpliciter limitatum; quòd dico propter Solem, qui propter sui illimitationem potest esse causa plurium specierum; modò lapis est obiectum omnino limitatum; ergo ab ipso non possunt esse duo actus specie distincti,

Secundum. Secundò instatur. Actus distinguuntur per obiecta, vt patet *secundo de Anima*, ergo respectu eiusdem obiecti non possunt esse plures actus specie distincti, quia si distinctio obiectorum necessariò infert distinctionem actuum, ergo vnitas obiecti necessariò infert vnitatem actus. Valet consequentia per locum ab oppositis. *t.33.& 36. & inde.*

Si dicatur, quòd hoc non est verum, quia eiusdem obiecti sunt plures actus distincti specie: patet, quia visio eiusdem visibilis, & est imaginatio, & intellectio, quæ differunt specie, & tamen omnes sunt omnes eiusdem obiecti, & sub eadem ratione formali, quia potentia cognitiua superior cognoscit idem quod & inferior, & sub eadem ratione formali, vt suprà patuit. Restringo ergo rationem non comparando duas potentias adinuicem respectu eiusdem obiecti. Arguitur ergo sic: eiusdem potentiæ simpliciter comparatæ ad idem obiectū, non possunt esse plures actus specie distincti, cùm actus necessariò distinguantur per obiecta, ergo vbi idem obiectum ad eandem potentiam comparatum necessariò erit idem actus.

Tertiò instatur sic: præsupponendo dictum Doctoris, quòd eadem existentia potest cognosci intuitiuè, & abstractiuè, vt suprà patuit; ergo eiusdem existentiæ numero possunt esse duæ notitiæ specie distinctæ. Consequens falsum, quia existentia propriè non dicit vnitatem specificam, cùm tantùm concomitetur naturam specificam, ergo nec cognitio eiusdem habebit vnitatem specificam, aliter actus cognoscendi non haberet vnitatem an obiecto. *Tertium.*

Quartò instatur, præsupponendo dictum Doctoris *in primo, dist.1. q. 4* quòd diuersa approximatio obiecti non variat rationem formalem actus, licèt possit variare, quantùm ad intentionem, & remissionem: ignis enim calefaciens lignum, magis & minus approximatus non variat calefactionem in se formaliter, sed magis approximatus, magis intendit eam, & minus intendit. Cùm ergo obiectum in cognitione intuitiua, & abstractiua intelligatur magis, & minùs approximatum, siue magis & minùs præsens potentiæ cognitiuæ, patet quia respectu intuitiuæ est in se præsens, respectu verò abstractiuæ non est in se præsens, sequitur quòd notitia non variabitur quantùm ad eius rationem formalem, sed fortè quantùm ad intentionem, & remissionem, siue quia vna erit perfectior, puta intuitiua, & alia imperfectior, scilicet abstractiua, vel vna certior, scilicet intuitiua, & alia incertior, scilicet abstractiua. *Quartum.*

Quintò instatur, quia sequitur quòd eiusdem conclusionis possunt esse plures scientiæ specie distinctæ; patet, quia notitia intuitiua obiecti vltimatè continet virtualiter notitiam intuitiuam conclusionis, quia virtualiter continet notitiam intuitiuá primi prædicati, & per consequens notitiam intuitiuam propositionis immediatæ, & immediata mediatam, vt patet *in prolog. quæst. tertia*, ergo vltimatè continet intuitiuam conclusionis, continet etiam abstractiuam eiusdem conclusionis, modo prædicto, ergo eiusdem conclusionis demonstratæ possunt esse plures scientiæ specie distinctæ, quod nullo modo videtur. Si dicatur, quod eadem conclusio potest demonstrari per plura media, & sic ex pluralitate mediorum potest variari scientia conclusionis. Dico, quòd hoc posito, non tamen concesso, nihil est contra rationem, quia ratio præcisè procedit de eodem medio intuitiuè, & abstractiuè cognito. 24. *Quintum.*

Sextò instatur; quia sequitur quòd idem intellectus simul poterit cognoscere idem obiectum intuitiuè, & abstractiuè, si differet specie, sicut ipse arguit, quia licèt secundùm opinionem aliquorum, duæ notitiæ numero distinctæ eiusdem obiecti non possint simul esse in eodem intellectu, & tamen non est inconueniens de distinctis specie, & sic sequitur quòd idem intellectus cognosceret simul idem perfectè, & imperfectè, quòd est absurdum. *Sextum.*

Septimò instatur, & pono casum, quòd paternitas cognoscatur intuitiuè, & abstractiuè, & notitia *Septimum.*

titia intuitiua, & abstractiua eiusdem paternitatis per te differunt specie, tunc quæro a quo intuitiua habet vnitatem specificam: non à paternitate, patet, quia a quo non habet entitatem, ab eodem non habet vnitatem, non à fundaméto, & termino, quia tunc notitia nõ distingueretur propter distinctionem obiectorum; nec diceretur propria notitia talis obiecti, si ab eodem non haberet vnitatem.

25. *Octauum.* Octauò instatur, & quæro, à quo causatur notitia abstractiua lapidis? non à lapide in se præsente, quia vt sic præsens, tantùm causat notitiam sui intuitiuam; non ab aliquo continente virtualiter ipsum lapidem, vt Doctor videtur dicere, quia quæro de illo continente, quomodo causat? aut causat vt in se præsens, & tũc vt sic, sicut causat notitiam, sui intuitiuam, ita & omnium virtualiter contentorum, cùm, vt sic, sit agens per modum naturæ; si causat non vt in se præsens, quæro quomodo vt sic possit causari? aut causatur à specie intelligibili, & hoc non, quia tunc effectus virtualiter contineret causam, ex quo enim ponitur secundùm Doctorem effectus obiecti, & continens virtualiter notitia obiecti, continet etiam virtualiter entitatem obiecti, vt patet a Doctore *in primo, dist.* 3. *q.* 1. sequitur quòd si talis notitia abstractiua causatur à tali specie, quòd ipsa species cõtinebit virtualiter obiectum, & sic effectus virtualiter continebit entitatem causæ: quod est impossibile.

Nonum. Nonò instatur, ponendo quòd abstractiua causetur à specie intelligibili, vt tenet Doctor *in primo, dist.* 3. *quæst.* 6. *&* 8. *& dist.* 17. *& in* 2. *dist.* 3. *& in* 4. *dist.* 10. *& in quodlib.* tunc sic: si species talis causat, certum est quòd in causando supplet vicem obiecti, & tunc quæro aut supplet vicem obiecti habentis *esse* simpliciter, & reale, aut præcisè supplet vicem obiecti habentis tantùm *esse* possibile? Si primò, sequitur quòd causabit notitiam intuitiuam illius, quia illud idem obiectum si immediatè causaret, causaret notitiam sui, si ergo hoc modo supplet, & perfectè supplet, sequitur quòd illa notitia erit intuitiua. Si secundò, ergo talis notitia non poterit esse obiecti habentis *esse* simpliciter, sed præcisè, vt habentis *esse* secundùm *quid*, & possibile, cuius oppositum experimur.

Decimò instatur de notitia abstractiua existẽtiæ, vt existentia distinguitur ab essentia, à quo immediatè causatur? non à specie intelligibili ipsius existentiæ, cùm non habeat propriam speciem, vt videtur, quia gradus intrinsecus rei non habet propriam speciem aliam à specie rei, cuius ponitur gradus, quia tunc videretur habere propriam, & distinctam formalitatem, quod est contra Doctorem *in primo, dist.* 8. *quæst.* 2. *respondendo ad principalia argumenta.* Nec causatur à specie intelligibili ipsius rei essentialis, siue quiditatiuè, quia ipsa species præcisè repræsentat obiecti quiditatem, & non existentiam illius, vt patet; ergo videtur impossibile quòd respectu ipsius existentiæ, vt existentia, possit esse notitia intuitiua, & abstractiua.

26. *Responsio ad omnia dubia primo ad primum.* Respondeo ad istas instantias, ad primam dico primò, quòd illa propositio Philosophi potest primò sic exponi: idem manens idem, & sub eadem dispositione tam respectu sui, quàm respectu passi, natum est facere idem, & sic ignis manens idem, & semper æquè dispositus, & circa idem passum, semper natus est producere similem, vel eundem effectum, tamen variatur, secundùm aliam, & aliam dispositionem, & circa aliud passum, fortè poterit aliud in specie producere: hoc saltem est verum de agente illimitato, cuiusmodi est Sol. Secundò potest exponi, quòd propositio est vera de agente per modum naturæ, & limitato ad effectus eiusdem speciei, quia de illimitato non est verum, quia idem Sol sub eadem ratione formali potest producere plura specie distincta. Tertiò potest exponi, quòd idem manens idem non solùm sub eisdem dispositionibus, & circa idem passum, sed manens etiam idem sub eadem actione non potest facere nisi idem numero, quia eadem productione in creaturis præcisè idem numero producitur, est etiam hoc verum in diuinis. Applicando ad propositũ, dico, quod hîc variatur & agens & ratio agendi, nam in cognitione intuitiua agens est obiectum in se præsens, & existens, & ratio agẽdi est quiditas actualis obiecti, vt dixi suprà. Sed in cognitione abstractiua, est species intelligibilis, vt tenet ipse Doctor & ratio agendi est entitas quiditatiua ipsius speciei: licèt ergo respectu eiusdem obiecti quiditatiuè accepti secundùm entitatem quiditatiuam, etiam actualem, sit cognitio intuitiua, & abstractiua non tamen vtraque ab eodem causatur.

27. *Ad secũdum.* Ad secundum. Dico primo quòd eiusdem obiecti ad eandem potentiam comparati, non possunt esse plures notitiæ intuitiuæ specie distinctæ, nec plures abstractiuæ specie ~~distinctæ~~, sed non est inconueniens respectu eiusdem, ponere plures specie distinctas, quarum vna sit intuitiua, & alia abstractiua. Dico secundò, quòd eiusdem obiecti eodem modo dispositi, & eodem modo se habentis, non possunt esse plures specie distinctæ. Sed respectu notitiæ intuitiuæ obiectum est in se præsens in sua actuali existentia, & vt sic, non potest esse nisi notitia intuitiua. Sed respectu notitiæ abstractiuæ non est in se præsens, sed in alio repræsentatiuo, & vt sic, non potest haberi nisi notitia abstractiua. Dico etiam tertiò, quòd Philosophus loquitur de obiectis causatiuis actuum, quia actus debent distingui per obiecta, eo quòd accipiunt entitatem, & per consequens vnitatem ab illis, vt patet à Doctore *in primo, distinct.* 3. *quæst.* 7. vbi probat obiectum habere actiuitatem respectu cognitionis, quia cognitio, vt inquit, ibi specificatur ab obiecto: in proposito dico, quòd vbi est idem obiectum formale causatiuum notitiæ sui, quòd non potest causare notitias specie distinctas; loquendo de notitiis eiusdem obiecti (quod dico propter obiecta in eo virtualiter contenta, quia quot obiecta specie distincta virtualiter continentur, tot notitias specie distinctas potest causare, vt exposui *in* 1. *d.* 1. *q.* 3.) Sed in proposito respectu notitiæ intuitiuæ obiectum motiuum est ipsa res in se actu existẽs, & in se præsens. Sed respectu notitiæ abstractiuæ est species intelligibilis immediatum motiuum, licèt partiale.

Ad tertium. Ad tertium. Dico breuiter, quòd illæ notitiæ distinctæ specie non est inconueniens, quòd distinguantur specie, licèt existentia non sit propriè species, sicut etiam eiusdem obiecti necessariò sunt distincti actus specie, scilicet, actus intuitiuus, & abstractiuus, quia tales notitiæ à quocunque causentur, non sunt natæ causari, nisi vt specie distinctæ.

Ad

28. *Ad quartum* Ad quartum, patet responsio, quia hîc ponitur aliud, & aliud causatiuum, siue motiuum, & propositio Doctoris intelligitur de eodem causatiuo circa idem passum magis, & minùs approximatum. Et sic concedo quòd idem obiectum in se præsens in sua actuali existentia, quantò magis approximatur potentiæ in ratione obiecti intelligibilis, tantò notitia intuitiua erit intensior. Et sic debet intelligi propositio Doctoris.

Ad quintum. Ad quintum. Dico, quòd si accipiatur scientia propriè dicta, quæ causatur per discursum syllogisticum; illa propriè est in cognitione abstractiua; cùm sit de vniuersalibus. Si verò accipiatur scientia prout est certa, & infallibilis notitia, & euidens & de obiecto necessariò, concedo quòd eiusdem conclusionis potest esse notitia intuitiua, & abstractiua. Cùm dicitur, quòd est inconueniens esse plures scientias specie distinctas respectu eiusdem conclusionis. Dico, quòd erit inconueniens de pluribus scientiis abstractiuis specie distinctis, vel de pluribus intuitiuis specie distinctis.

Ad sextum. Ad sextū. Dico, quòd intuitiua, notitia paternitatis haberet vnitat specificā à fundamēto, & termino continentibus ipsam virtualiter, sicut & entitatem, vt exposui, *in primo, dist.* 3. *q.* 3. & hoc sufficit, Philosophus enim loquitur de obiectis motiuis, vt dixi suprà.

Ad septimū. Ad septimum. Dico, quòd non simul stant notitia intuitiua, & abstractiua eiusdem obiecti, quia quando obiectum est in se præsens, tunc agit ad sui notitiam intuitiuam inquātùm potest, & tunc impedit speciem intelligibilem agere respectu notitiæ abstractiuæ eiusdem obiecti. Dico secundò, quòd fortè non est impossibile, quòd idem simul cognoscatur intuitiuè, & abstractiuè, & quod secundùm vnam cognoscatur perfectè, & secundùm aliam imperfectè, esset inconueniens quòd ipsum simul cognosceret abstractiuè distinctè, & confusè, sed de hoc aliàs erit sermo prolixior.

Ad octauum. Ad octauum. Dico, quòd causatur à specie intelligibili. Cum infertur, quòd tunc ipsa contineret virtualiter obiectum. Dico, vt dixi *in secundo, distinct.* 3. *quæst.* 9. vide ibi singularia dubia.

Ad nonum. Ad nonum. Dico, quòd propriè non supplet vicem obiecti, quia sequeretur quòd obiectum in se posset huiusmodi notitiam causare, vt exposui *in prolog. quæst.* 3. vide ibi. Et si aliquo modo licèt impropriè, suppleat vicem obiecti, supplet absolutè, quia illa species potest causare notitiam obiecti, siue existentis, siue non existentis.

Ad vltimū. Ad vltimum. Dico primò, quòd potest causari species intelligibilis existentiæ ab aliquo continente virtualiter ipsam existentiam, & tunc non sequitur quòd habeat propriam formalitatem. Dico secundò, quòd illa notitia potest causari à specie intelligibili ipsius rei continentis suo modo virtualiter propriam existentiam.

29. *11. met. contex. 10.* i *De prima relatione, scilicet mensurabilis, loquitur Aristoteles.* Et quia hæc litera vsque ibi: *secundus actus cognoscendi*, est satis difficilis, ideò primò declaro ipsam per conclusiones; secundò exponam eam de verbo ad verbum. Sit ergo prima conclusio, quòd aliquid mensurari est intellectum de eius quantitate determinata per aliud certificari, & patet per exemplum, sit quantitas aliqua, quæ ignoretur quantùm sit longa, tunc poterit intellectus certificari per aliam quantitatem priùs sibi notam, puta per quantitatem cubitalem, & tunc per replicationem quantitatis cubitalis sibi notæ tandem poterit certificari quantitas priùs ignota, vel etiam si aliqua quantitas sit sibi nota per illam notam superponendo ignotæ ignota poterit cognosci. Hoc idem dico de mensurabili secundùm perfectionem, puta si ignoratur perfectio asini per aliquam perfectionem sibi notam, poterit perfectio asini cognosci, puta si cognoscatur, quòd homo in genere animalium sit perfectissimum animal, tunc per ipsum hominem notum poterit cognosci perfectio asini per appropinquitatem ad perfectionem hominis.

Sequitur secunda conclusio, scilicet mensurati importat respectum ad intellectum, cui fit certitudo, & ad mensuram, per quam fit certitudo. Exemplum mensuratur actu *A* per *B*, ita quòd intellectus certificatùr de *A* per *B*, tunc *A* vt actu sit totum intellectui per *B* habet respectum ad ipsum intellectum, & ad ipsum *B*, sic intelligendo, quòd intellectus priùs cognoscit *A* mensurabile, & *B*, quod ponitur mensura; sed *A*, est sibi ignotum, puta quoad eius perfectionem, & tunc comparando *A* ad *B*, per *B* priùs cognitum certificatur de ipso *A* priùs cognito, vt ergo intellectus certificatur de *A*, ipsum *A* dicitur tunc actu mensurari, quando intellectus actu de ipso certificatur; & sic *A* vt actu mensuratur, dicit relationem ad intellectum, cui fit certitudo, & est relatio certificati ad illud, cui fit certitudo. Dicit etiam relationem ad *B* per quod certificatur, & est relatio certificati ad *B* certificans. *Exemplum*

Tertia conclusio. Prima relatio, scilicet mensurati ad intellectum, siue certificati de eius quantitate ad intellectum, cui fit certitudo, est relatio rationis, saltem non est realis, sicut nec relatio scibilis ad scientiam; & patet, quia relatio certificati ad id, cui fit certitudo, fundatur immediatè super *esse* cognitum ipsius certificati, siue super *A* vt priùs cognitum: modò relatio realis semper est inter extrema realia, & oritur exnatura extremorum, sed non sic est in proposito. Secunda relatio, quæ est mensurati ad mensuram est relatio causati non in *esse* sed in *cognosci* ad causam in *cognosci*. Exemplum, asinus in re non causatur ab homine, & tamen quantitas virtualis asini, quoad eius certitudinem dependet à quantitate virtuali hominis, ita quòd intellectus certificatur de quantitate asini per aliam quantitatem prius cognitam virtualem, scilicet per quantitate hominis priùs sibi notam: quantitas ergo asini quoad mensurari, siue, quoad certificari apud intellectum dependet à quantitate virtuali hominis non in *esse* absolutè, sed in *certificari*; & sic ipsa quantitas virtualis hominis non absolutè mensurat quantitatem asini, sed, vt priùs nota: id est, quòd talis quantitas, vt absolutè sumpta, non certificat intellectum de quantitate asini sed certificat vt cognita, & per consequens mensurari, siue certificari apud intellectum aliquem per aliud, est ipsum dependere in *cognosci*, siue in *certificari* ab illo alio, vt à causa in *cognosci*. Hoc idem patet de scientia, & scibili: non enim intellectus actu certificatur de quantitate virtuali notitiæ, nisi per obiectū, cuius *Exemplum.*

 est

est talis notitia, ita quòd notitia illa dicitur actu mensurari ab obiecto, & certificari apud intellectum, quando intellectus priùs cognoscit per actum reflectum illam notitiam, & comparat eam ad obiectum priùs cognitum, quod ponitur mensura eius,& tunc talis notitia actu mensuratur, quando intellectus certificatur de eius quantitate virtuali; & obiectum actu mensurat notitiam, quando vt cognitum certificat intellectum de quantitate notitiæ. Dicitur ergo notitia vt actu mensuratur relatione rationis ad intellectum, cui fit actualis certitudo; & dicit relationem rationis ad obiectum, pro quanto actu mensuratur, siue per illud apud intellectum certificatur.

31. Quarta conclusio sequens est ista: Et hoc est relatio realis quantùm est ex parte dependentiæ causati ad causam quæ dependentia est ratione extremorum, non tantùm per actum intellectus comparantis hoc ad illud, tamen quia ista habitudo dependentiæ non quidem ipsius cognitionis, quæ benè est realis, sed dependentiæ obiecti, vt cogniti ad obiectum,& per quod cognoscitur est inter extrema, non vt habentia *esse* reale, sed tantùm vt habentia *esse* cognitum; ideò ista habitudo non est simpliciter realis, nec tamen est ita purè relatio rationis, sicut illa, quæ est vniuersalis ad singulare, vel illa, quæ est contradictorij ad contradictorium. Vult dicere Doctor in ista litera primò, quòd relatio notitiæ vt causatæ ad obiectum causans ipsum absolutè, est relatio verè realis, quia est inter extrema realia, & realiter distincta comparando ergo absolutè notitiam ad obiectum, vt per ipsum causatam, est relatio verè realis; comparando etiam ipsam, vt mensurabilis ad obiectum, est etiam realis, quia est perfectio verè participata à perfectione obiecti, & verè imitatur perfectionem obiecti; ex parte tamen obiecti, vt est causa effectiua ipsius, dicit relationem realem, vt causātis ad notitiam, vt causatam, & sic inter illa est relatio realis mutua. Vt verò obiectum comparatur notitiæ, vt quantitas virtualis participata à notitia, quam ipsa notitia nata est imitari, vt imperfectum perfectum, tunc tantùm est ex parte notitiæ relatio realis ad obiectum, ècontra non est relatio realis. Secundò dicit, quòd habitudo obiecti, vt cogniti, puta notitiæ, vt cognitæ ad obiectum, scilicet, vt per quod cognoscitur, vt per quod certificatur quantitas notitiæ, est inter extrema non habentia *esse* reale, sed tantùm, vt habentia *esse* cognitum; patet, quia notitia, vt certificatur apud intellectum de eius quantitate dependet simpliciter *in cognosci* ab ipso obiecto cognito, quia vt sic, certificat intellectum de quantitate notitiæ. Sequitur, *& ideo ista habitudo*, scilicet mensurati ad mensuram, *non est simpliciter realis habitudo*, scilicet, certificati ad illud, per quod fit certitudo, nec tamen est ita rationis, sicut est illa, quæ est vniuersalis ad singulare, quia prima est tantùm habitudo obiecti cogniti ad obiectum cognitum. Secunda verò est secunda intentio, quæ vel est præcisè comparatio vnius cogniti ad aliud cognitum, vel aliquid derelictum ex tali comparatione, vt aliàs exposui. Nec similiter est ita rationis, sicut est illa, quæ est contradictorij ad contradictorium, quia prima est semper inter extrema positiua, quia inter rem mensurabilem, & ipsam mensuram, vt cognitam est, hæc verò habet vnum extremum purum nihil.

32. Sequitur quinta conclusio, in qua Doctor ostendit quòd relatio, quæ pertinet ad tertium modum relatiuorum, de qua intendit Aristoteles 5. *Metaph.* non est mensurati ad mensuram, quia relatio mensurati actu ad mensuram actu, est tantùm ratio rationis, cùm sit inter extrema vt cognita, & vltrà est relatio mutua, quia mensuratum refertur ad mensuram; sed illa quæ est tertij modi, & est realis in altero extremorum,& non est mutua, quia non realis in vtroque extremo, sed in altero tantùm. Est ergo relatio mensurabilis hoc est, apti nati mensurari ad mensuram, hoc est, aptam natam mensurare, quod sic potest intelligi ex dictis, quia sicut mensurari actualiter est actualiter dependere in *cognosci*, ita mensurabile dicit aptitudinem; vel potentialem dependentiam in *cognosci*; vel dicit dependentiam in cognoscibilitate, vnumquodque autem se habet ad cognoscibilitatem, sicut ad entitatem. Vult dicere, quòd ex quo actu mensurari, puta *A*, scilicet notitia, per *B*, scilicet per obiectum, est actu certificari apud intellectū per *B*, ita quòd *A* & *B* habent *esse* cognitum, & dependent in *cognosci*, quia *A* non mensurat actu, siue non certificat actu intellectum de quantitate *A*, nisi vt cognitum ab intellectu; nec similiter *A* actu certificatur de sua quantitate apud intellectum, nisi vt actu cognitum: *A* ergo, vt actu mensuratum habet *esse* cognitum, *A* verò, vt præcisè mensurabile per *B* est aptum natum mensurari, seu certificari apud intellectum per ipsum *B*:& similiter *B* dicitur mensura aptitudinaliter, quia est aptum natum certificare intellectum de quantitate *A*: *A* ergo vt mensurabile, fundat relationem realem ad *B*, & non ècontra, non enim *B*, esset aptum mensurare *A* nisi *A* realiter dependeret à *B*, siue nisi realiter dependeret à *B* in participando ipsum *B*, siue imitando perfectionem *B*. Sicut ergo *A*, realiter dependet secundùm entitatem à *B*, saltem dependentia imitationis, siue dependentia participationis ab ipso *B*, ita dependet secundùm cognoscibilitatem ab ipso *B* & per consequens *A* est aptum natum mensurari ab ipso *B*: hoc est, aptum natum certificari apud intellectum de eius quantitate per ipsum *B*, vt suprà exposui.

33. Sequitur in litera. *Igitur per mensurabile intelligitur illud substratum, ratione cuius hoc est mensurabile*, &c. Hîc tamen aduerte, quòd ens participatum, siue per participationem dependens ab alio, potest comparari ad illud vt causatum ad causam, loquendo de causa creata, vel vt simpliciter, vt participatum ad illud, à quo participat. Primo modo est relatio realis mutua. Secundo modo, est tantùm relatio realis in substantia vnius extremi, scilicet in ente sic dependente per participationem. Exemplum in genere animalium, pono quòd homo causet aliquod animal præter hominem, tunc animal causatum dependet ab homine dupliciter. Primò, est dependentia causati ad causam effectiuam: secundò est dependentia in participando perfectionem hominis. Primo modo est relatio realis mutua. Secundo modo est relatio tantum in vno extremo, scilicet mensurabilis ad mensuram, & aliquando istæ dependentiæ separantur; aliquando enim est dependentia causati ad causam sine dependentia

12. *met. tex.* 20.

Exemplum.

dependentia menſurabilis ad menſuram, vt patet in cauſatis vniuocè; homo enim genitus ab homine dependet dependentia cauſati, non autem dependentia menſurabilis, quia non eſt natus non menſurari ab alio homine, cùm ſit æque perfectus, & hoc loquendo de menſura rei, quia vnus ex natura rei non eſt menſura perfectionalis alterius: poſſet tamen eſſe menſura non ex natura rei, ſed quaſi per accidens, puta ſi quantitas virtualis Socratis eſſet mihi ignota, & quantitas Platonis nota, nunc per quantitatem Platonis notam poſſem certificari de quantitate Socratis ignota, ſed hoc non eſſet menſura ex natura rei, quia menſura ex natura rei eſt notior menſurato ex natura rei. De hoc vide Doctoré *in ſecundo, diſt.* 2. *q.* 3. *&* 4. Aliquando etiam eſt præcisè dependentia menſurabilis ad menſuram ex natura rei, ſine dependentia cauſati ad cauſam; patet, quia multa animalia realiter ſunt menſurabilia, & dependentia, vt menſurabilia ab homine, qui ponitur perfectiſſimum animalium, & tamen non ſunt cauſata ab ipſo homine; patet etiam, quia multa inferiora ſecundùm perfectionem, ſunt menſurabilia à ſuperioribus, quæ tamen nullo modo cauſantur ab illis, vt omnia inferiora comparata Angelis, ſic, quòd Angelus eſt menſura ex natura rei reſpectu omniu generabilium, & corruptibilium, & omnia huiuſmodi generabilia, & corruptibilia verè dependent, vel dependentia imitationis, vel participationis, & tamen nullo modo dependent, dependentia cauſati, cum non cauſentur ab Angelo. Aliquando eſt vtraque dependentia, ſcilicet menſurabilis ad menſuram, & cauſati ad cauſam, vt patet de notitia in nobis, quæ dependet ab obiecto, vt cauſatum à cauſa ſaltem partialiter, & vt menſurabile ad menſuram. Et etiam omnia creata dependent à Deo, vt cauſata ad cauſam, & vt menſurabilia ad menſuram, tamen ex parte Dei nulla eſt relatio realis ad creaturam, vt patet *in primo, diſt.* 30. imò omnes relationes creaturæ ad Deum ſunt tertij modi, cùm non ſint mutuæ, vt patet à Doctore *in primo, diſt.* 3. *quæſt.* 5. contra Henricum vide ibi.

Quomodo omnia creata dependeant à Deo.

54. k *Vlterius ad propoſitum.* Hìc ſpecialiter intendit declarare quomodo notitia ſit menſurabilis ab obiecto, & quomodo includit relationem realem ad illud. Dicit ergo: *Vlterius ad propoſitum, cùm aliquid poſſit multipliciter participare perfectionem ab alio actus cognoſcendi*, &c. Nota in iſta litera aliqua. Primò, quòd non quælibet participatio perfectionis ab alio dicit dependentiam menſurabilis ad menſuram, quia cauſatum vniuocè participat effectiue perfectionem cauſæ vniuocæ & tamen non eſt menſurabile ex natura rei ab illa, nec ſimiliter participatio perfectionis ab alio æquiuocè dicit dependentiam præcisè menſurabilis, quæ ponitur relatio tertij modi, ſed vltrà dicit etiam dependentiam cauſati: & hæc eſt relatio ſecundi modi, loquendo de cauſa creata; benè tamen eſt verum, quod vltra illam eſt etiam dependentia menſurabilis ad menſuram ex natura rei, quia cauſa æquiuoca eſt ſuperior ſecundùm entitatem effectu ſuo, & ſic ex natura rei nata eſt etiam ipſum menſurare. Poteſt enim, vt cognita certificare intellectum de quantitate virtuali ſui effectus æquiuocè producti.

Secundò nota, quòd actus cognoſcendi poteſt participare perfectionem obiecti multipliciter. Aliquando enim obiectum eſt perfectius actu cognoſcendi, vt patet de ſubſtantia, & vt ſic, poteſt eſſe animæ intellectualis; & hoc modo dependere, & per ſubſtantiam certificari de ſua quantitate virtuali, & vt ſic, includit relationem realem ad ipſum obiectum, quæ præcise eſt tertij modi. Aliquando etiam participat perfectionem obiecti æquiuocè, tamen partialiter, quia non ponitur obiectum cauſa totalis actus cognoſcendi, vt patet à Doctore *in primo, diſtinct.* 3. *qu.* 7. *& infra, quæſt.* 15. & vt dicit dependentiam cauſati ad cauſam, eſt relatio ſecundi modi, quia etiam obiectum refertur realiter ad actum, vt cauſa ad effectum, ſed de talibus participationibus non loquitur hìc Doctor, quia non ſunt communes omni actui intelligendi, non enim omne obiectum eſt cauſatiuum ſui actus, vt patuit *in primo, diſt.* 3. *quæſt* 3. nec ſimiliter omne obiectum eſt eſſentialiter perfectius ſuo actu intelligendi imò multoties actus eſt perfectior: patet de albedinis intellectione, quæ eſt eſſentialiter perfectior albedine, cum ſit qualitas ſpiritualis.

Nota.

Tertiò dicit Doctor quòd actus intelligendi propriè dicitur menſurabilis ab obiecto, pro quanto ipſum imitatur, ſicut ideatum imitatur ideam: eſt enim cognitio ſimilitudo obiecti, & magis, quàm ſpecies intelligibilis, vt patet à Doctore *in primo, diſt.* 3. *quæſt.* 6. Sicut etiam perfectio ideati cognoſcitur per ideam, ita perfectio actus intelligendi per obiectum: pro quanto ergo omnis actus intelligendi eſt imago, ſeu ſimilitudo ſui obiecti, & hoc per imitationem, ſicut poſterius imitatur ſuum prius, pro tanto dicitur menſurabilis ab obiecto, & includere relationem realem ad ipſum, & non econtra. Si volumus etiam dicere quòd actus intelligendi, & menſurabilis ab obiecto, pro quanto eſt ſimile ſimilitudine imitationis, quod ſufficit, quòd imitetur vel obiectum, ad quod immediatè terminatur talis actus, vel quod imitetur aliud obiectum quod virtualiter continet obiectum proprium, & hoc dico, quia talis imitatio includit imperfectionem in iſto actu, & perfectionem in obiecto, quod eſt imitabile, & nulla obiecta ſunt realiter imperfectiora ſuis actibus intelligendi, vt dixi ſuprà, ideò non videtur fortè, quòd illi actus ſic dependeant, & ideò ſufficit quòd ſaltem dependeant ab alio virtualiter continere, & tale communiter ponitur perfectius. Poteſt tamen dici quòd etſi actus ex natura rei, ſit aliquando perfectior obiecto proprio, tamen vt eſt ſimilitudo obiecti ſecundum imitationem erit imperfectior, & vt ſic, erit menſurabilis; ſicut etiam ideatum realiter, licèt ſit perfectius idea, etiam denominatione intrinſeca, quia idea hominis ponitur præcisè eſſe cognitum hominis ab æterno, vt patet à Doctore *in primo, diſt.* 35. tamen homo, vt imitatur ipſam ideam erit imperfectior, & ſic menſurabilis ab idea, ſuo tamen modo, ſic in propoſito.

35.

Idea hominis habet eſſe cognitum.

SCHOLIVM.

Primum dictum in hac litera in l. Notitia abstractiua non est relatio realis ad obiectum, quia hæc requirit realem terminum existentem. Secundum, habet relationem realem potentialem mensurabilis ad illud, quia si esset existens haberet realem. Tertium, habet relationem realem potentialem attingentia ad illud, quia si esset existens, non attingeretur in se per illam. Quartum, in abstractiua est relatio actualis rationis, quia non oportet terminum existere. Ponit aliam relationem rationis per reflexionem, & vtriusque distinctionem. Quintum, relatio rationis necessario concomitatur abstractiuam. Hic accipit relationem rationis lato modo, prout comprehendit extrinsecam etiam denominationem. Hanc iuxta mentem Doctoris sequi puto necessariò actum abstractiuum, à quo sic denominatur obiectum. Et idem est de aliarum potentiarum actibus: de relatione rationis stricta non loquitur Doctor, quia talis necessario sequitur ens reale.

Abstractiua notitia nō dicit relationem realem ad obiectum.

Secundus actus cognoscendi l, qui scilicet non est necessariò existentis, vt existentis, non necessariò habet relationem actualem ad obiectum, quia relatio realis actualis non requirit per se terminum realem, & actualem; tamen iste secundus actus potest poni habere ad obiectum relationem realem potentialem, & hoc primam, de qua in præcedenti membro dictum est, scilicet mensurabilis, vel dependentiæ: non autem secundam, scilicet vnionis, vel attingentiæ. Potest etiam ista cognitio habere ad obiectum relationem rationis actualem, sed illam necessariò requirit ad hoc, quòd sit ipsius obiecti. 13.

Dicit relationem potentialē ad illud & quomodo.

Sunt ergo hîc quatuor declaranda. Primum, quòd cognitio abstractiua habet relationem realem potentialem, & aptitudinalem, scilicet mensurabilis ad obiectum, etiam non existens. Hoc probatur, quia illud quod habet relationem actualem ad terminum existentem, & quantùm est ex parte sui semper vniformiter se habet ad illum, habet relationem aptitudinalem ad illum terminū, quando non est existens; operatio est huiusmodi, m quia est aliquid mensurabile per obiectum, hoc est, aptum natum in entitate sua dependere ad obiectum, hoc in speciali tali dependentia, qualis est eius, quod est similitudo per imitationem, vel participationem ad illud, cuius est similitudo. Hæc omnia quantùm est ex parte fundamenti essent in actu, si terminus esset in actu.

Quare abstractiuo non cōuenit relatio realis potētialis attingētiæ ad obiectum.

In abstractiua est relatio actualis rationis.

Secundum n scilicet de relatione attingentiæ ad terminum, qui attingitur, potest dici, quòd cognitioni abstractiuæ non conuenit talis relatio realis, vel aptitudinalis. Probatur, quia non conuenit fundamento, quantùm est ex parte eius, nec sibi competeret in actu, si terminus poneretur in actu, quia terminus non est natus per illum actum attingi, vt actu existens. 14.

Tertiū, scilicet de relatione o rationis in cognitione abstractiua, potest dupliciter intelligi. Vno modo sic, quando terminus non habet *esse* reale, sed tantùm *esse* in intellectu, tunc ad ipsum non potest esse nisi relatio rationis, quia non potest relatio verius habere *esse*, quàm terminus ad quem est: nunc obiectum, quod terminat cognitionem abstractiuam non oportet habere *esse*, nisi in intellectu: igitur, &c.

Alius potest esse intellectus talis: actus intelligendi obiectum abstractiuè potest intelligi actu reflexo: cùm enim ista intellectio sit similitudo naturalis obiecti per obiectum cognitum, potest illa cognosci reflectendo, & intellectus sic cognoscens istam cognitionem potest comparare ipsam ad obiectum: ipsa autem sic comparata ad actum intellectus, refertur relatione rationis.

Inter istas duas relationes rationis p vna est differentia. Nam secunda sicut potest esse obiecti non existentis, sic potest esse cognitionis non existentis, si tamen illa cognitio sit intellecta, & per intellectum comparata. Prima autem relatio non potest esse nisi actus existentis, & non vt obiecti cogniti per aliquem actum reflexum, nec per intellectum comparati. Ex hac differentia sequitur alia, scilicet quòd secunda relatio est rationis, quantùm est ex parte vtriusque extremi. Prima quantùm est ex parte obiecti, est rationis; quantùm autem est ex parte actus, est realis. 15.

realis: quia videtur sequi naturam actus, & non tantum competere illi actui, vt obiecto intellecto, vel comparato.

Contra hoc ensreale non requirit tanquam ad naturam eius consequens, vel concomitans aliquod non reale: igitur actus cognoscendi realis non habet relationem rationis consequentem ipsum ex natura sui.

Respondeo, per actum cognitionis obiectum habet *esse* cognitum, & ideo potest naturam actus sequi aliqua habitudo, quæ sit ad obiectum, vt habens tale *esse*.

Ex hoc patet quartum quomodo scilicet relatio rationis necessario concomitatur, quia hoc verum est de prima relatione rationis: nam sine secunda posset cognitio ipsa esse sicut actus rectus sine reflexo consequente, & multò magis posset obiectum terminare actum illum absque hoc, quòd haberet relationem rationis ad actum. Secunda contingenter causatur post actum intellectonis rectæ. igitur non fuit in obiecto necessaria ratio terminandi illum actum. *An relatio rationis necessariò concomitetur naturâ realem.*

COMMENTARIVS.

36. l *Secundus actus cognoscendi, qui scilicet non est necessario existentis*, &c. Tota hæc litera declaratur à Doctore per quatuor. Primò ostendit qualiter cognitio abstractiua habet relationem realem potentialem, & aptitudinalem, scilicet mensurabilis ad obiectum, etiam non existens. Hoc probatur, *quia illud, quod habet relationem actualem ad terminum existentem, & quantum est ex parte sua vniformiter se habet ad illum, & habet realem aptitudinalem ad illum terminum, quando non est existens.* Patet de causa, & effectu; quotiescunque enim causa est, & effectus similiter est, tunc causa habet relationem realem actualem ad effectum, & ècontra: quia causa nata est sic semper referri ad effectum quando effectus est; sed quando effectus non est, tunc est apta nata referri realiter ad illud, & sic dicit relationem realem aptitudinalem. Dicitur relatio realis aptitudinalis, quia si sit in actu erit realis actualis. *Declaratio literæ per quatuor.*

m Sed notitia est huiusmodi, loquendo de abstractiua, *quia ipsa est aliquid mensurabile per obiectum, hoc est, aptum natum in entitate sua dependere ad obiectum*, &c. Aduerte tamen, quòd quando Doctor dixit suprà de prima relatione, scilicet mensurabilis ad mensuram, quæ est notitiæ intuitiuæ, quæ necessariò requirit existentiam obiecti, illa est realis actualis, quia actualis dependentia secundùm similitudinem imitationis; hæc autem non est realis actualis necessariò, quia non est necesse obiectum actu existere, cùm notitia abstractiua possit esse tam existentis, quàm non exiltentis; & si obiectum actu existeret, tunc ad illud esset relatio realis actualis mensurabilis, scilicet notitiæ ad mensuram, scilicet ad obiectum actu existens, & sicut prima scilicet intuitiuè est relatio notitiæ intuitiuæ mensurabilis, id est, aptæ natæ mensurari, scilicet talis notitia, siue aptæ natæ certificari apud intellectum per obiectum actu existens tanquam per mensuram, vt aptum natum mensurare, seu certificare intellectum de notitia modo præexposito; sic similiter respectu notitiæ abstractiuæ, quando obiectum est actu existens; tunc est relatio realis actualis ipsius notitiæ, vt mensurabilis, id est, aptæ natæ certificari apud intellectum per obiectum actu existens modo præexposito, & differentia est inter intuitiuam, & abstractiuam, quia intuitiua actu non potest esse, quin includat necessariò relationem realem actualem, vt mensurabilis ad obiectum actu existens, vt ad mensuram: abstractiua verò non necessariò includit relationem realem actualem, vt mensurabilis ad obiectum, vt mensuram, quia nec necessariò requirit existentiam actualem obiecti, vt suprà patuit: includit tamen necessario relationem realem aptitudinalẽ ad obiectum actu non existens, quia si actu existeret, necessario includeret relationem realem actualem, scilicet mensurabilis ad obiectum, vt mensuram. *Primum declarandum.* *Aduerte hic.*

37. n Secundum declarandum est *de relatione attingentiæ ad terminum, qui attingitur*, &c. Doctor hîc vult quòd notitia abstractiua non includat relationem vnionis, siue attingentiæ ad obiectum, vt actu existens, quia abstractiua notitia, vt huiusmodi non terminatur ad obiectum, vt actu existens, nec attingit ipsum, vt actu existens: quia tunc non esset abstractiua: si ergo relatio actualis vnionis ad obiectum terminata, siue relatio attingentiæ non est, nec potest esse realis, sequitur quòd relatio aptitudinalis vnionis, siue attingentiæ, non erit relatio realis aptitudinalis, vt suprà exposui. Concedit tamen Doctor quòd notitia abstractiua includit reale aptitudinalem, scilicet mensurabilis, quia si obiectum esset actu existens, tunc esset ad illud relatio realis actualis, scilicet mensurabilis ad mensura, vt supra patuit. *Secundum declarandum.*

o Tertium declarandum, quod diuiditur in duo, est *de relatione rationis in cognitione abstractiua.* Et dicit sic Doct. quòd relatio rationis potest dupliciter intelligi in cognitione abstractiua. Primò, quòd terminus, siue obiectum non habeat *esse* reale, sed tãtùm *esse* in intellectu, scil. vel sicut cognitum in cognoscente, vel sicut repræsentatu in suo repræsentatiuo, vt quando præcisè habet *esse* in specie intelligibili ipsum repræsentante, tuc ad ipsum non potest esse, nisi relatio rationis, quia relatio nõ potest habere verius *esse*, quam terminus ad quem est; nunc autẽ obiectum, quod terminat cognitionem abstracti-â non oportet habere *esse*, nisi in intellectu aliquo prædictorum modorum, scilicet vel sicut cognitum in cognoscente *Tertium declarandum.*

ſcente vel ſicut repræſentatum in repræſentatiuo.

Secundò, poteſt intelligi ſic, ſcilicet, quòd actus intelligendi abſtractiuè obiectum poteſt intelligi actu reflexo, quia intellectus poteſt reflecti ſuper illum actum cognoſcendo illum, vt patet, cum enim iſta intellectio abſtractiua ſit ſimilitudo obiecti, vt ſupra patuit, per obiectum cognitum poteſt cognoſci reflectendo, & intellectus cognoſcens, ſic iſtam cognitionẽ poteſt ipsã comparare ad obiectum, ſcilicet prius cognitum; ipſa autem notitia abſtractiua ſic per intellectum comparata refertur relatione rationis ad obiectum cognitum.

38. p Deinde dicit *quòd inter iſtas duas relationes rationis eſt vna differentia, nam ſecunda ſicut poteſt eſſe obiecti non exiſtentis, ita poteſt eſſe cognitionis non exiſtentis, ſi tamen illa cognitio ſit intellecta, & comparata per intellectum.* Hoc patet, quia tranſeunte notitia abſtractiua obiecti, adhuc ipſa non exiſtente poteſt abſtractiuè cognoſci, ſicut etiam obiecto non exiſtente, poteſt abſolutè cognoſci, & tunc ipſa non exiſtente, & tamen cognita poteſt comparari ad obiectum cuius erat, & vt ſic comparata, includit relationem rationis ad ipſum obiectum terminatam. Sed prima relatio rationis non poteſt eſſe niſi actus exiſtentis, non vt obiecti cogniti per aliquem actum reflexum, nec per intellectum cõparantem; patet quia intellectus per illam notitiam abſtractiuam actu intelligit, & attingit obiectum, & ſic illa relatio vnionis, ſiue attingentiæ erit neceſſariò in actu abſtractiuo actu exiſtente, & hoc eſt quod dicit.

q *Ex hac differentia ſequitur alia, ſcilicet, quòd ſecunda relatio eſt rationis quantùm eſt ex parte vtriuſque extremi*: patet, quia ipſa fundatur in actu abſtractiuo, vt cognito, ſiue exiſtat, ſiue non, & terminatur ad obiectum, vt cognitum, ſiue ſic exiſtens, ſiue non, vt ſuprà patet. *Sed prima quantùm eſt ex parte obiecti eſt rationis*, quia, vt ſuprà patuit, non terminatur ad illud, vt exiſtens, ſed vt repræſentatum in ſpecie intelligibili, vel vt habens *eſſe* cognitum; & quantùm eſt ex parte actus, eſſet realis, quia videtur ſequi naturã actus, & non tantùm competere illi actui, vt obiecto intellecto, vel comparato. Aduerte tame quod multiplex apud Doct. eſt relatio rationis; vel relatio rationis diſtinguitur cotra relatione reale, eſt enim relatio rationis, quæ merè cauſatur per actũ collatiuũ intellectus, vt omnis ſecũda intentio. Eſt etiã relatio rationis omnis cõparatio relicta in obiecto comparato, à quacunque fiat talis comparatio, ſiue ab intellectu, ſiue à voluntate, ſiue ab imaginatiua, ſiue à quacunque alia potentia collatiua, de quibus vide Doctorem *in primo, diſt.* 45. & communis talis comparatio ſemper eſt inter extrema priùs cognita: non enim intellectus comparat aliqua duo ad inuicem, niſi præcognoſcat illa. Adhuc omne *eſſe* cognitum, vt cognitum, & omne volitum, vt volitum, & omne ſenſatum, vt ſenſatum poteſt dici relatio, ſiue ens rationis, vt patet etiam à Doctore in primo; omnis etiam relatio, quæ immediatè fundatur in ente rationis, eſt rationis, licèt terminetur ad ens reale. Et etiam omnis relatio quæ immediatè nullo intellectu conſiderante, fundatur in ente reali, & terminatur ad ens non habens *eſſe* reale actuale, poteſt dici relatio rationis, & hoc loquendo de relatione actuali, ſicut eſt in propoſito. Et etiam omnis relatio, quæ ex natura rei fundatur in ente reali, & terminatur ad nihil, eſt rationis, vt ſuprà patuit. Poteſt tamen dici realis ratione fundamenti realis, ad quod ex natura rei concomitatur, quia tamen non terminatur ad ens reale actuale, dicitur relatio rationis, vt præciſè diſtinguitur contra relationem realem, quæ eſt inter extrema realia.

Multiplex relatio.

r *Contra hoc*: Doctor intendit probare quòd relatio rationis non concomitetur actum realem cognoſcendi, quia ens reale non requirit tanquam ad naturam eius conſequens, vel concomitans aliquod non reale, igitur actus cognoſcendi realis non habet relationem rationis conſequentem ipſum ex natura ſui. 39.

Reſpondet, quòd per actum cognitionis obiectum habet *eſſe* cognitum, & ideo poteſt naturam actus ſequi aliqua habitudo, quæ ſit ad obiectum, vt habens tale *eſſe*, ſcilicet cognitum.

Ex hoc patet quartum, quomodo, ſcilicet relatio rationis neceſſariò concomitatur, &c. Et vult dicere breuiter, quod actus rectus cognoſcendi abſtractiuè neceſſariò includit relationem rationis, quæ terminatur ad obiectum cognitum per illum actum cognoſcendi, ita quòd obiectum cognitum eſt præciſa ratio terminandi talem relationem. Et relatio rationis, quæ fundatur in actu recto cognoſcendi abſtractiuè, quæ cauſatur per actum collatiuum intellectus comparantis actum cognitum ad obiectum cognitum, & terminatur ad obiectum cognitum; non oritur neceſſariò, nec neceſſariò concomitatur ad talem actum; patet, quia talis relatio fundatur in actu, vt cognito actu reflexo: modò poteſt eſſe talis actus abſolutè abſque hoc quòd cognoſcatur actu reflexo, & poſito etiam quòd cognoſcatur actu reflexo, adhuc talis relatio non neceſſariò concomitatur illum actum cognitum: patet, quia illa cauſatur per actum collatiuum intellectus comparantis ipſum actum cognitum ad obiectum cognitum. Si igitur non neceſſariò concomitatur, ſequitur quòd nec obiectum cognitum neceſſariò includet relationem rationis ad actum cognitum, quia talis relatio in obiecto cognito cauſatur per actum collatiuum intellectus comparantis obiectum cognitum ad actum cognitum, & ſic tandem patet quomodo obiectum cognitum non terminat primam relationem rationis ſub ratione talis comparationis ad actum cognitum, cùm illa non ſit neceſſariò in tali obiecto, vt terminatiuo rationis actus cognoſcendi abſtractiuè.

Nota.

SCHO

SCHOLIVM.

Respondet ad argumenta posita num. 6. & 7. ex doctrina iam probata. Ad primum, operatio quæ est vltima perfectio, seu beatitudo, habet annexam relationem realem, quia tendit in obiectum & existens, ipsa tamen est perfectior hac relatione, & si per impossibile esset sine ea, bearet, quia beatitudo Dei de facto est sine relatione. Connectere ergo formaliter obiecto beatifico non est formalis beatitudo, & idem est habere illud obiectum, si habere *dicit formaliter respectum.*

16. NVnc tertiò in isto articulo respondendum est ad argumenta facta in prima parte huius articuli pro quanto videntur minùs includere.

Ad primum, concedo quòd operatio, quæ est vltima perfectio naturæ operantis, necessariò habet annexam relationem, puta si loquamur de operatione beatifica hominis, vel Angeli, illa necessariò est existens, quia si sit cognitio, est intuitiua, si sit volitio, est necessario concomitans intuitionem; sed cùm dicitur, quòd ipsa est vltima perfectio præcisè inquantum connectit cum obiecto; dico quòd vltima perfectio potest intelligi, vel aliqua summa perfectio per se vna, vel perfectio integrata ex illa, & omnibus necessariò concomitantibus. Primo modo dico, quòd operatio est vltima perfectio, & est simpliciter perfectior quocunque concomitante ipsam: etiam illa relatione, quam formaliter importat connexio, quia si possem habere operationem beati, sine illa relatione essem beatus: non autē essem beatus, si haberē relationem sine operatione. Istud patet de beatitudine Dei, quæ formaliter consistit in operatione, secundùm illud Philosophi duodecimo Metaphysicæ, vbi de eo loques ait: *Si non intelligat quid est insigne, & venerabile, sed se habet quemadmodum, si dormiens, siue intelligit, & non est hoc, quod sua intelligentia,* scilicet actualis intellectio, *non est vtique optima substantia.* Et probat consequentiam: *per intelligere enim ei honorabile inest,* & tamen beatitudo eius non requirit relationem rationis inter operationem, & obiectum: quia etsi possit intellectus eius comparare actum suum ad obiectum, tamen ista comparatio, siue relatio rationis non includitur in ipsa operatione, quæ operatio, secundum se, est beatifica: non enim videtur rationabile, quòd magis Deus sit beatus formaliter aliqua operatione includente relationem rationis, quàm beatitudo Angeli includat aliquam talem relationem. Beatitudo tamen creata necessariò requirit relationem ad obiectum, sed realem; & hoc, quia non potest habere maiorem vnitatem cum obiecto, quàm vnitatem relationis. Operatio autem Dei habet cum obiecto veram vnitatem, & identitatem, & ideò ibi nulla requiritur relatio ad hoc, vt ipsa sola, & absoluta sit plenè beatifica.

Operatio quæ est vltima perfectio, habet necessariò annexā relationē realem.

Tex. 51

17. In hoc patet vna excellentia beatitudinis diuinæ super creatam, quia illa, vt absoluta, est plenè vltimum bonum eius: beatitudo creata non est vltimum, nisi cum relatione annexa. Quando igitur dicitur, quòd est vltima perfectio, inquantùm præcisè connectit cum obiecto, reduplicatio ista potest intelligi fieri, vel ratione relationis, vel ratione fundamenti proximi. Primò negandum est: quia ipsa formalis ratio relationis non est sibi ratio essendi vltimam perfectionem. Secundo modo concedendum est, quòd inquantùm connectit, hoc est, inquantùm est fundamentum proximum connectens, sic est perfectio vltima. Per idem patet ad illam confirmationem. *Beatus est, qui habet,* &c. Si enim *habere* intelligatur ibi importare relationem; tunc vel est descriptio per illud, quod necessariò concomitatur operationem beatificam, vel hoc nomen *beatitudo* non importat præcisè absolutum, sed cum respectu ad obiectum. Si autem per se *habere* intelligatur operatio, quia obiectum habetur: iuxta illud Augustini 83. quæst. quæst. 35. *habere Deum nihil aliud est, nisi nosse,* tunc *habere* beatificum non importat per se relationem, sed illa tantummodò concomitatur.

Operatiō beat inquantum connecti, fundamentaliter, non formaliter.

Contra hoc, [t] non est contradictio absolutum separari à relatione, sicut prius à
18. posteriori, & maximè quando non est relatio dependentiæ essentialis: igitur si operatio beatifica sit absoluta, posset per potentiam diuinam separari à relatione illa, & tunc esset beatus, non tamen connectens obiecto.

Præterea. Posterius generatione est perfectius secundùm Philosophum 9. *Metaph.* sed relatio, si est aliud ab operatione absoluta, est posterior generatione; igitur, &c. *Tex. 15*

Ad primum alibi.

Potest

Additio aliorum. *Potest dici sicut etiam in 4. distinct. 46. Doctor dicit, quod licèt beatitudo non includat essentialiter respectum attingentiæ ad obiectum, necessariò tamen requirit, vt sit perfecta, & completa beatitudo, ideò habens operationem illam sine tali relatione, non esset verè, & complete beatus. Quare in 4. dist. 10. qu. finali, & hîc suprà distinguendo de vltima perfectione ad illud argumentum.*

Ad secundum, illa propositio Philosophi debet intelligi procedendo in eodem ordine: quia si in alio ordine, vel genere sit aliquid posterius generatione, non oportet, quòd sit perfectius. Si enim accidens esset perfectius forma substantiali; & tantùm isto modo est relatio posterior absoluto: non enim in eodem ordine aduenit tanquam proprium complementum absoluti, sed absoluto in se habente propriam perfectionem completam ex illa perfectione, consurgit relatio. 18.

COMMENTARIVS.

40. *Quid sit habere Deum.* t *Contra hoc.* Hîc instat, probando quòd operatio beatifica non sit formaliter entitas absoluta, quia tunc aliquis posset esse beatus, & non formaliter connexus Deo.

Ad primum. Dico, quod subiectum relationis quamuis sit priùs ipsa non potest separari stante termino, sicut album non potest separari a similitudine stante alio albo, & sic stante, siue existente obiecto beatifico, & actu intuitiuo illius obiecti non potest actus separari à tali relatione connectente. Et posito quòd possit separari, concedo quòd tunc non esset beatus, quia beatus habet actum intuitiuum, quo attingit obiectum beatificum, sed non posset tunc attingere.

u *Ad secundum. Illa propositio Philosophi debet intelligi procedendo in eodem ordine.* De hac propositione vide Doctorem in quarto, dist. 12.

SCHOLIVM.

Ad secundum, nu. 7. etsi videatur Aristoteles illo loco dicere quòd ad scientiam non datur motus, tamen secundùm Commentatorem loquitur in opinione aliorum, id est, Platonis, cui ab ipso, & ab Augustino tribuitur, quòd tenuerit addiscere, non esse aliud quàm reminisci. Secundo, esto illa verba secundùm illam propriam sententiam dixerit, tantùm voluit non dari immediatè alterationem ad scientiam, quia præcedit alteratio sensuum, & productio specierum; & hanc fuisse eius intentionem subtiliter ostendit. Tertiò, quòd loquitur de alteratione, quæ fit motus, vel in subiecto mobili ab agente Physico, & neutrum habet locum in præsenti, Fateor, hoc non haberi ex textu.

Quare Ocham vbi supra. Com. 20. 7. Physic. AD secundum argumentum [a] quod accipitur ex 7. *Physic.* si diceretur, quòd Aristoteles omnia illa dicit non secundùm opinionem propriam, sed secundùm opinionem Platonis videtur posse haberi ex Commentatore, vbi in fine commenti, *Aristoteles* (inquit) *intelligit in hoc loco, non quòd hæc sit opinio eius, sed intendit declarare vim opinionis huius.* Hæc ille. Sententia etiam in se videtur illa, quam imponit Augustinus Platoni *in 12. de Trin.* & Aristoteli *primo Posteriorum,* scilicet quòd *addiscere* non sit nisi *reminisci*; ait enim sic: *Acquirere cognitionem in principio, non est generatio neque alteratio, hoc enim fit sciens, & intelligens, quando anima eius quiescit, & firmatur, quemadmodum quando surgit à somno.* Et Commentator exponit, & in alia translatione apparet illa eadem sententia, quòd non mutatur anima in prima acceptione scientiæ: sicut nec mutatur, quando post impedimentum somni, vel ebrietatis potest vti scientia, quâ priùs non potuit vti. 19.

In trãslatione Arabica.

Explicat Aristotelẽ subtilissimè Tex. 15. Tamen potest aliter dici, [b] quòd si Aristoteles ista dixerit secundùm propriam opinionem, hoc fuit quòd motum, & mutationem non dixit per se esse ad aliquam formam, nisi quæ potest propria acquisitione acquiri, & ideò ad nullam formam dixit esse motũ, quæ tantum acquiritur alia acquisita, sicut est de relatione. Vnde vult ibi, quòd in qualitatibus illis nõ est alteratio, quæ fiunt cùm quædam alterantur, hoc est alteratio fit in aliis: *densata enim, aut rarefacta,* &c. Et post, *Sicut sanitas frigidorum, & calidorum commensuratio quædam est, & ideò sanitas non est proprius terminus alicuius alterationis, sed aliqua alia alteratio terminatur ad aliquem gradum calidi, vel frigidi, & tunc ipsum est commensuratum aliis qualitatibus corporis, & sic est sanitas.* Si autem hoc esset manifestum, scilicet quòd scientia, vel actu considerare, esset sola relatio, satis pateret, quòd secundùm intentionem Aristotelis ad illam non esset mutatio, vel alteratio, sed probatum [c] est in primo articulo, quòd operatio non est sola relatio, & pari ratione, vel maiori, nec habitus scientiæ.

Tex. 17.

Vnde

20. Vnde videtur aliquid vltra addendum, ſcilicet quòd Ariſtoteles non concedit alterationem eſſe ad aliquam qualitatem, niſi quæ poteſt primò acquiri, ſic quòd ipſa non tantùm conſequatur per accidens ad formam inductam, ſicut relatio, ſed nec eius inductio neceſſariò ſequatur inductionem alicuius formæ prioris. Et tunc iſta concluſio eius non eſt vera, niſi de alteratione immediata [d] primo alterandi in illo ordine: & ſic ad ſcientiam, vel conſiderationem non eſt aliqua alteratio immediata primo alteranti in illo ordine: quia primum tale eſt obiectum extrà, cognitio autem in intellectu non immediatè cauſatur ab obiecto, vt extrà, ſed ab aliquo intrà, quia intelligimus, cùm volumus, non autem ſentimus, cùm volumus, *ſecundo de Anima*: quia ad intelligendum habemus obiectum intrà; ad ſentiendum requiritur obiectum extrà. Tex.55. & 60 vide 3. de anima t.c.8. & alibi.

21. Quòd autem intelligat de tali alteratione, de qua dictum eſt, probatur; quia parùm ante concedit ſenſum alterari, dicens, & *ipſi ſenſus alterantur, patiuntur enim:* actio enim ipſorum [e] motus eſt per *corpus, patiente aliquid ſenſu*: hic autem negat partem intellectiuam alterari, & videtur aſſignare pro ratione, quia notitia intellectiua accipitur non immediate ab obiecto extra, quod eſt primum alterans in iſto ordine, ſed mediante cognitione ſenſitiua. Vnde ad probandum, quod nulla mutatio eſt ad ſcientiam, ait: *Ex ea enim quæ eſt ſecundùm partem experientiæ* [f] *vniuerſalem accepimus ſcientiam*. Et ſic illud verbum ibidem, *ſciens maximè ad aliquid dicitur*, debet intelligi ſic, *ad aliquid* id eſt, ad obiectum intrà, & non immediatè ad obiectum extrà, quod eſt primum alterans, & iſta concluſio ſic particulariter intellecta de alteratione prima ſufficit ad propoſitum ſuum ibi, quia concluſionem illam, ſcilicet quòd mouens & motum ſimul ſunt, intendit probare inductiuè in ſingulis motibus, & ſpecialiter in alterationibus, videtur habere inſtantiam de illis qualitatibus, quæ non immediate inducuntur à primo alterante, quia ibi alteratum [g] etſi ſimul ſit cum proximo alterante, non tamen cum primo in illo ordine, de quo manifeſtius eſt, quòd ipſum ſit alterans. Tex.12. Tex.10. Tex.20. Tex.11. & circiter.

Tertio modo poſſet dici, [h] quòd dictum Ariſtotelis eſt intelligendum de alteratione, quæ eſt motus: vel ſi eſt indiuiſibilis, eſt mutatio terminatiua, vel continuatiua motus, vel ſaltem, quæ eſt ſubiecti mobilis, vel mutabilis, & ab aliquo agente naturali. Nullum iſtorum inuenitur in parte intellectiua: quia ipſa eſt indiuiſibilis, & ita non ſuſceptiua motus, qui requirit ſubiectum diuiſibile. Ipſa etiam quia indiuiſibilis, ideo non eſt localiter præſens alicui agenti naturali: quia non replet locum: agens autem Phyſicum non eſt actiuum niſi in paſſiuum ſibi localiter præſens. Senſus autem per oppoſitum poteſt dici alterari, & quia ibi compoſitum quantum recipit, & quia ab agente naturali; cui eſt localiter præſens. Tertia explicatio Philoſophi.

Iſtud tertium dictum videtur ſatis verum, ſed non videtur poſſe haberi ex textu Ariſtotelis ibi.

COMMENTARIVS.

41. Quare Ochã quodl.18. a AD *ſecundum argumentum* principale. Doctorem exponit illam propoſitionem Philoſophi acceptam ex 7.Phyſic. quæ talis eſt. *Neque in intellectiua parte animæ eſt alteratio, ſciens enim, maximè ad aliquid dicitur.* Et recitando literam Doctoris exponam eam vbi opus erit expoſitione. Dicit ergo primò; quòd Philoſophus fortè omnia illa dicit non ſecundùm opinionem propriam, ſed ſecundùm opinionem Platonis, vt patet per *A*. vbi in fine com. Sententia ergo Platonis ſecundùm Philoſophum, & eius Commentatorem fuit quòd anima nihil addiſcit de nouo, ſed quicquid ſcit, priùs ſciuit: ſi ergo ſcientia non poteſt eſſe noua in homine, ſequitur quòd ad ipſam non poſſit eſſe generatio, nec alteratio, quia omne acquiſitum in aliquo per generationem, vel alterationem, eſt nouum in illo, cùm tam generatio, quàm alteratio ſit à priuatione ad habitum, & priuatio ſemper eſt prior duratione habitu, & ſic patet quomodo ſecundùm opinionem Platonis, in nobis ad ſcientiam non ſit nec generatio, nec alteratio, & quando homo actu ſcit, puta hominem eſſe riſibilem, non acquirit illam de nouo: ſed aliquando impeditur, vt per ſomnum, & ebrietatem, vel per aliquid aliud, & amoto impedimento, ſtatim reminiſcitur, vt quando anima firmatur, & quieſcit, per quod intelligitur amotio omnis impedimenti. cap.vltimo primo poſt contex.4.

b Secundò aliter Doctor exponit Philoſophum dicens: *Tamen poteſt aliter dici, &c.* Vult dicere, quòd illa qualitas, quæ immediatè ſequitur ad aliud per alterationem acquiſitum, non acquiritur per alterationem, & ponit exemplum de ſanitate, quæ proprie non dicitur acquiri per alterationem, quia ſanitas eſt commenſuratio calidorum, & frigidorum, & ideo ſanitas non eſt proprius terminus alicuius alterationis, ſed aliqua alia alteratio ad aliquem gradum calidi, vel frigidi, & tunc ipſum calidum, vel frigidum erit commenſuratum aliis qualitatibus corporis, & ſic eſt ſanitas; alteratio ergo erit ad aliquam qualitatem, [illegible] ſequitur ſanitas, & Contex. [illegible]

.. timitas non dicitur terminus proprius alterationis.

41. c *Sed probatum est in primo articulo, quòd operatio non est relatio sola; & pari ratione, vel maiori, nec habitus scientia*, quia habitus scientiæ propriè ponitur in prædicamento. Qualitatis. *Unde videtur aliquid addendum*,&c. Vult dicere breuiter, quod aliqua forma immediatè concomitatur per accidens, quia scilicet non acquiritur propria acquisitione, sic, quòd *non esse* immediatè præcedat *esse* illius,& sic relatio dicitur acquiri tantùm per accidens,quia necessario sequitur ad fundamentum,posito, & termino, ita quòd licèt producatur à fundamento posito termino, non tamen de nouo, quia priuatio eius nullo modo præcessit positis fundamento, & termino, & ideò dicitur acquiri per accidens; aliqua verò forma dicitur,acquiri per se, sed non propriè per alterationem vel generationem; quia licèt *non esse* eius immediatè precedat *esse*,quia tamen non potest aliquo modo immediatè acquiri non aliquo alio prius acquisito, ideò non dicitur propriè terminus alterationis, sed illud prius acquisitum per alterationem ponitur terminus alterationis.

Quomodo forma dicatur acquiri.

d *Et hoc modo ad scientiam*, scilicet habitualem, *vel considerationem*, scilicet actualem, *non est aliqua alteratio immediata primo alteranti in illo ordine,quia primum tale*,scilicet alterans, *est obiectum extra*,puta color. *Cognitio autem in intellectu non immediatè causatur ab obiecto extra vt extra*, &c. *quia ad intelligendum habemus obiectum intra*, scilicet per speciem intelligibilem, per quam intelligimus obiectum abstractiue,de qua hîc Philosophus loquitur,quia de intuitiua, quæ est obiecti extra; vel nihil, vel parum loquutus est. Habita ergo præsentia obiecti per speciem intelligibilem, statim intellectus intelligit cùm vult, quia tunc habet omnia requisita ad intellectionem. Et quomodo ista auctoritas. *Intelligimus cùm volumus*, intelligatur, vide quæ exposui in secundo dist.9.q.2.& in dist. 42. Non autem sentimus cùm volumus, quia *ad sentiendum requiritur obiectum extrà*, & ideò non est in potestate nostra sentire cùm volumus.

2. de Anima tex.55.6. & 6.

e *Actio enim ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu*; & patet, quia sensus,puta visus, alteratur à corpore visibili extra, recipiendo ab illo speciem sensibilem, & inquantùm ab illo recipit,dicitur ab illo pati,passione tamen perfectiua,& non corruptiua;& sic dicitur alterari,& simul recipiendo sensationem.

f *Ex ea enim quæ est secundum partem experientia vniuersalem accipimus scientiam*, id est, quòd ex illa experientia, quæ accipitur secundùm partem animæ sensitiuam,accipimus pòst vniuersalem scientiam, id est, quòd scientia in parte intellectiua necessariò præsupponit notitiam sensitiuam.

g *Quia ibi alteratum etsi simul sit cum proximo alterante non tamen cum primo in illo ordine, de quo manifestius est,quòd sit ipsum alterans.* Proximum mouens intellectum possibilem, est intellectus agens,& species intelligibilis obiecti, quod immediatè mouet intellectum possibilem ad cognitionem obiecti; & proximum mouens intellectum possibilem respectu speciei intelligibilis, quam immediatè recipit est phantasma, & intellectus agens, vt patet à Doctore *in primo dist.3.q.8.* & infrà patet *q.15.* & hoc modo loquendo,mouens, & motum simul sunt, sed mouens remotum intellectum possibilem tam respectus speciei intelligibilis,quàm intellectionis est obiectum extrà, quod immediatè mouet aliquem sensum,quo moto mouetur virtus phantastica, quâ motâ mouetur intellectus possibilis. De ordine istius motionis vide quæ exposui *in primo dist.3.q.prima, & secunda, & tertia*. Vult ergo Philosophus quod ad notitiam intellectiuam non sit alteratio, nec mutatio, pro quanto non immediatè mouetur, nec alteratur intellectus possibilis à primo alterante, id est, ab obiecto extrà, quod vt sic, non potest immediatè nec alterare, nec mouere intellectum possibilem, & quia obiectum extra immediatè mouet sensum, ideò concedit sensum alterari,& mutari sub ipso obiecto extrà. *Nota.*

h *Tertio modo posset dici*, &c. Declaro aliqua in ista litera. Quid sit motus, patet *tertio Physic.* mutatio indiuisibilis continuatiua motus sunt *mutata esse*, quæ continuant motum, sicut puncta lineæ, quæ continuant lineam, & instantia in tempore, quæ continuant tempus, ita quòd sicut instans continuans semper est principium vnius partis temporis, & finis alterius,sic mutatio,siue *mutatum esse*,quid ponitur continuatiuum motus est principium vnius partis motus, & finis alterius, vt exposui *in secundo d. 2. q.1.* Sed mutatio terminatiua motus est illa, quæ immediatè terminat motum:semper enim motus terminat ad aliquid indiuisibile,scilicet ad mutationem, vel *mutatum esse*, sicut tempus vnius horæ terminat ad vltimum instans illius horæ, Sed est aliqua mutatio,quæ nec est continuatiua, nec terminatiua alicuius motus: patet,quia generatio substantiæ est mutatio,& tamen non est continuatiua,nec terminatiua motus, vt patet à Doctore *in secundo, d. 2.q.4.* Similiter quando aliquid quiescit per aliquod tempus, & in vltimo instanti illius temporis mutatur, talis mutatio,nec est continuatiua motus, cùm non sit principium alicuius motus, quia in motu non est prima mutatio,vt patet *6.Phys.*nec est terminatiua motus,quia illam vllus motus præcessit & de his vide quæ exposui *in secundo.d.1.q.4. & 9.* Cùm ergo anima intellectiua non sit receptiua motus propter sui indiuisibilitatē,sequitur quòd non erit receptiua mutationis,nec continuatiuè,nec terminatiuè motus, quia recipiens talem mutationem secundùm quam dicitur mutari necessariò est recipere ipsum motum, cùm sit impossibile talē esse in aliquo sine motu, vt patet. Sed posito quòd sic non possit moueri,vel mutari,poterit tamē immediatè mutari mutatione,quæ nō est, nec continuatiua, nec terminatiua motus, sed aliqua alia mutatione transeunte immediatè à priuatione ad habitum. Dicit Doctor,quòd etsi hoc sit possibile,tamen non est possibile quòd sic immediatè mutetur ab agente naturali,quod est secundùm Philosophum agens corporale,& quòd non possit sic immediatè mutari probat per hoc,quod tale agens nunquam in agit, passum nisi approximetur sibi localiter, loquendo de loco corporali, & circumscriptiuo, & sic oportet quòd tam agens naturale,quàm passum, sint in loco circumscriptiuè,si debeant sic localiter approximari; modò anima intellectiua non potest esse in loco circumscriptiuo. 43. *Declaratio litteræ.*

SCHO-

SCHOLIVM.

Ad tertium nu. 7. explicat, quomodo relatio tertij modi dicitur esse in substantia tantùm alterius extremi, & relatio primi, & secundi in vtróque extremo; & quòd in ista sit mutuitas respectus, & non in illa: neque sequitur intentum argumenti relationem includi in operatione, vel ipsam esse absolutum, sed tantùm habetur absolutum fundare relationem.

22. AD tertium potest dici, [i] quòd in tertio modo relatiuorum sic conceditur relationem esse in substantia alterius extremi tantùm: sicut in duobus primis modis conceditur relationem esse in substantia vtriúsque extremi. Vnde dicit ibi Commentator: *relatio est duobus modis, aut relatio est in substantia vtriúsque extremi relati, aut in substantia alterius tantùm*, nunc autem in duobus primis modis non includitur relatio essentialiter in vtroque extremo: imò vtrunque secundùm se est absolutum; sed dicitur ibi relatio esse in substantia vtriusque extremi, vt in fundamento proximo, siue ratione fundandi, & sic in tertio modo est tantùm in substantia alterius extremi. Hoc planius habetur in alia translatione: vbi sic habetur: *secundùm numerum, & potentiam dicta ad aliquid, hoc est primo, & secundo modis, omnia sunt ad aliquid, eo quòd ipsum, quod est alterius dicituripsum quidem, sed non eo, quòd aliud ad illud: Mensurabile verò, & sensibile & intellectuale eo, quòd aliud ad ipsum dicitur, & aliud dicuntur.* Vult dicere, quòd relatiuum primis duobus modis per se dicitur ad aliud, & non tantùm eo, quòd aliud refertur ad ipsum. In tertio modo tantùm [k] vnum extremum est per se fundamentum relationis: reliquum verò dicitur ad aliud, solùm, quia aliud est eius.

Relatio tertij modi est in substantia alterius extremi, aliæ relationes in vtroque extremo.

[Noua.

Hic breuiter dici potest, quòd hæc est differentia istorum, quia in primis duobus est relatio mutua, ita quòd in vtroque extremo est ratio fundandi relationem vnam, & ratio terminandi relationem aliam. In tertio modo est relatio non mutua, sed ratio fundandi relationem est tantùm in vno extremo, & in alio ratio terminandi eandem.

Quid relatio mutua, & non mutua.

Quod autem additur ibi de illo, quòd *bis diceretur idem*, &c. potest Commentator ibi sic intelligi, quòd aliquid dicatur constitui per illud, ad quod essentialiter dependet, licèt illud non sit intrinsecum illi; & sic constituitur per illud, quod est mensura eius: si igitur intellectus diceretur ad intelligentem, vt ad mensuram, constitueretur hoc modo per ipsum, sed intelligens constituitur per intellectum, vt per formam suam; igitur erit circulus in constitutionibus, licèt non eodem modo constituendi: & hoc est impossibile: dum tamen vtrunque constitutum dependeat per se à constituente: quia non potest esse circulus in per se dependentiis; & hoc potest intelligi per illud dictum Commentatoris, ibi; *idem diceretur bis, & tunc idem erit causa, & causatũ eiusdem*, sed faciliùs exponitur litera Aristotelis ibidẽ secundùm aliam trãslationem: quia si intellectus diceretur ad intelligentem, vt ad mensuram, & cùm dicitur ad intelligibile, vt ad mensuram, idem vt mensurabile erit bis dictum, ad vtrunque duorum, vt ad mensuram, quod est inconueniens de duobus disparatis, scilicet quòd vtrunque sit completè mensura eiusdem.

Explicat comment & Phil.

Melior explicatio Arist.

COMMENTARIVS.

44. AD tertium dicit Doctor quòd *in tertio modo, relatiuorum sic conceditur relationem esse in substantia, &c.*

Nota.

i *In tertio modo tantum vnum extremum est per se fundamentum relationis, reliquum verò dicitur ad aliud solùm, quia aliquid est eius*, id est, quia aliud refertur ad ipsum: sicut mensura solùm dicitur ad mensurabile, quia mensurabile tefertur ad mensuram. Breuiter dici potest, quòd hæc est differentia istorum modorum, quia in primis duobus est relatio mutua, ita quod in vtroque extremo est ratio fundandi relationẽ vnã, & ratio terminandi relationẽ aliã; in tertio modo est relatio nonmutua, quia ratio fundandi relationem est tantùm in vno extremo, & in alio ratio terminandi eandem.

Sunt aliqua in ista litera, declaranda per solutionem aliquorum dubiorum. Primò ergo dubitatur de hoc, quòd *cognitio intuitiua, quæ est rei existentis, vt existens, est necessariò habet annexam relationem realem, & actualem ad ipsum obiectum.*

Primum dubium.

Secundò dubitatur in hoc, quod *actus cognoscendi dicitur mensurabilis ab obiecto, vt à mensura eius per hoc quod est similitudo obiecti secundùm imitationem sicut est similitudo ideati ad ideam.*

Secundum dubium.

Tertiò. Dubitatur in hoc, quòd *cognitio abstractiua habet relationem realem potentialem, seu aptitudinalem, scilicet mensurabilis etiam ad obiectũ non existens. Et ad obiectũ actu existens habet relationẽ realẽ actualẽ mensurabilis ad mensuram.*

Tertium dubium.

Quartò dubitatur in hoc quod dicit, quòd *cognitioni abstractiuæ non conueniat relatio attingen-*

Quartum dubium.

[illegible] abstractiuè tales, quia non conueniunt [illegible] ex parte eius, nec sibi conueniret in actu si terminus poneretur in actu quia terminus non est natus per illum actum attingi, vt actu existens.

Quintum dubium. Quintò dubitatur in hoc, *per actum cognitionis obiectum habet esse cognitum, & ideò potest naturam actus sequi aliqua habitudo, quæ sit ad obiectum, vt habens tale esse.*

Sextum dubium. Sextò dubitatur in hoc quòd *relatio fundata in notitia abstractiua, huius ponitur relatio rationis sequi naturam actus, sic quòd intellectu non comparante, nec actum cognoscente sequitur necessario relatio rationis ad obiectum cognitum.* Et hæc dubia pro nunc sufficiunt, &c.

45. Contra primum instatur, probando quòd cognitio intuitiua non includit necessariò relationem realem actualem ad obiectum, & hoc loquendo de relatione vnionis, siue attingentiæ. Et primò sic: præsupponendo aliqua. Primò, quòd cognitio intuitiua necessariò est rei existentis, ita quòd est impossibile esse cognitionem intuitiuam, nisi sit rei existentis, vt existentis, quia hoc est de formali ratione ipsius, vel saltem necessariò competit sibi, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 1. *q.* 2. *dist.* 8. *q.* 3. *in secundo, d.* 3. *in quarto dist.* 10. *&* 49. *in quodl. q.* 7. *&* 13. *&* 14. *Relatio identificatur realiter fundamento.* Secundò suppono dictum Doctores *in secundo, dist.* 3. *q.* 5. quòd illa relatio identificatur realiter fundamento, cui fundamento simpliciter repugnat esse sine termino, vt patet de dependentia creaturæ ad Deum, quæ realiter identificatur ipsi creaturæ, quia est simpliciter impossibile esse creaturam sine Deo, vt termino. Istis præsuppositis arguo, sic per argumentum ducens ad impossibile; cognitio intuitiua necessariò includit relationem realem actualem attingentiæ ad obiectum existens, vt existens; ergo talis relatio realiter identificatur tali notitiæ: cõsequens est impossibile; ergo & antecedens. Consequentia probatur per secundum præsuppositum, & per primum, quia si est impossibile talem notitiam esse sine termino, vt patet per primum præsuppositum; ergo relatio erit realiter idem illi, vt patet per secundum præsuppositum. Falsitas consequentis patet, quia Deus potest absolutè conseruare in intellectu notitiam, quæ ponitur qualitas absoluta sine obiecto existente actu; potest enim conseruare visionem in oculo, nullo visibili existente, vt etiam patet per Doctorem. Sed si notitia intuitiua necessariò includeret talem relationem, vt eandem sibi realiter esset simpliciter impossibile ipsam posse conseruari obiecto actu non existente.

Secundò instatur. Et præsuppono quòd intellectus cognoscat per actum reflexum intuitiuè actum rectum, quam immediate terminatur ad obiectum primum, siue ille actus rectus sit intuitiuus, siue abstractiuus, non curo, cùm vterque in se sit qualitas absoluta actu existens in intellectu quando cognoscitur intuitiuè per actum reflexum, cùm cognitio intuitiua sit necessariò existentis, vt suprà dixi. *Quæ sit cognitio intuitiua.* Tunc arguo sic: Si notitia intuitiua necessariò includit relationem realem ad obiectum existens; ergo actus reflexus intuitiuus necessariò includit relationem realem ad actum rectum. Consequens est falsum, quia sequuntur inpossibilia. Primo sequitur quòd infiniti actus actualiter existentes simul possunt esse in eodem intellectu; patet, quia si actus reflexus necessariò includit relationem realem ad actum rectum, ergo actus necessariò actu erit stante reflexo; & actus similiter reflexus potest intuitiuè cognosci per alium actum reflexum, cùm sit ita qualitas absoluta, sicut actus rectus; ergo ille actus secundus reflexus necessariò includit relationem realem ad primũ actũ reflexum; & primus non potest esse sine actu recto, & secundus reflexus non potest esse sine primo reflexo; ergo stante secundo reflexo simul stant, & alij, sed secundus reflexus potest ita intuitiuè cognosci per alium reflexum sicut & alij præcedentes, ergo procedendo infinitum, sequitur quòd actu possent esse infinitæ cognitiones intuitiuæ in eodem intellectu, & simul infinitę relationes reales. *Actus reflexus quid.* Sequitur secundò quòd Deus non posset in intellectu conseruare actum reflexum sine actu recto, quod videtur inconueniens.

46. Tertiò instatur, quòd si cognitio intuitiua necessariò includit relationem realem actualem attingentiæ ad obiectum realiter distinctum actu existens, sequitur quòd notitia intuitiua in Deo, quæ intuetur lapidem actu existentem, necessariò includet relationem realem attingentiæ ad ipsum lapidem; consequens est impossibile, vt patet à Doctore *in* 1. *dist.* 3. vbi probat esse impossibile Deum realiter referri ad creaturam. Nec valet dicere, quòd non intuetur lapidem, vt actu existentem, quia Deus cognoscit omnem creaturam etiam secundùm omnem conditionem existentiæ, vt ostendit Doctor *in* 1. *dist.* 37. Nec similiter valet dicere quòd à sola essẽtia diuina mouetur immediatè ad cognitionem cuiuscunque obiecti, vt patet à Doctore *in prologo q. pen. & d.* 39. *primi, & in* 2. *dist.* 3. *& in quodl. q.* 5. *&* 14. quia hoc non impedit, quia loquimur hîc de relatione attingentiæ, siue vnionis, & non de relatione dependentiæ, qua notitia dependet ab obiecto in *esse*; notitia enim causatur ab obiecto; sed relatio attingẽtiæ præsupponit primam dependentiam, vt patet; ipsa ergo notitia priùs in se suo modo causata ab obiecto, necessariò includit aliam relationem realem, scil. attingentiæ, & per consequens notitia intuitiua in Deo, qua intuetur creaturam actu existentem, necessariò includet relationem realem vnionis, vel attingentiæ ad ipsam.

Quartò instatur sic: præsupponendo duo, primò, quòd omne habens propriam existentiã potest intuitiuè cognosci, & per consequẽs posset esse terminus intuitiuæ cognitionis. Secundò præsuppono, quòd omnis relatio realis actualis saltem realiter distincta à fundamento, & termino, sit verum ens reale habens propriam existentiam, & hoc patet, expresè à Doctore *in* 2. *dist.* 1. *q.* 5. *vel* 4. vbi probat relationem habere verum *esse* præter omne opus intellectus, & præter *esse* fundamenti, & termini. *Relatio habet verum esse.* Tunc arguo sic; cognitio intuitiua potest esse respectu relationis realis actu existentis propria existentia; ergo talis notitia necessariò includit relationem realem actualem terminatam ad ipsam relationem: consequens est falsum; ergo illud ex quo sequitur, scilicet, hoc quòd notitia intuitiua necessariò includit relationem realem ad obiectum actu existens. Antecedens patet per præsupposita. Consequentia patet per conclusionem Doctoris, quòd relatio realis necessariò includitur in notitia intuitiua

respectu

reſpectu obiecti actu exiſtentis. Falſitas conſequentis probatur, quia tunc relatio realis haberet pro termino immediato relatione realem, quod eſt contra Doctorem *in primo diſt.* 30.

47. Quintò inſtatur, quia ſequeretur quòd idem actus intuitiuus ſimul includeret ſaltē tres relationes reales attingentiæ, vel vna relatio realis ſimul eſſet ad tres terminos, quorum vtrunque eſt falſum. Oſtenditur ſequela, quia pono quod quis actu recto intuitiuè cognoſcat lapidem, & actu reflexo intuitiuè potentia reflectat ſe ſuper actum rectum, & ſuper relationem realem viſionis, ſiue attingentiæ fundatam in actu recto, & ſuper obiectum primum, ſcilicet lapidem; patet quia vel actus reflexus neceſſariò ſimul includeret tres relationes reales ad illa tria obiecta, vel quòd vna ſola reali refertur ſimul ad illa tria. Et quòd conſequens ſit falſum, patet, quia ponendo tres tales relationes ſequitur quòd idem actus ſimul erit vnitus tribus obiectis, tribus relationibus realibus, quod non videtur. Sequitur etiam quòd illæ tres eſſent realiter idem illi actui, & probatur ſicut ſupra probatum eſt in primo argumento. Si vero ponatur tantùm vna relatio in ipſo actu reflexo ad illa tria obiecta, ſequitur quòd vna, & eadem relatio habebit ſimul tres terminos, & cùm relatio neceſſariò dependeat à termino ſimul à tribus dependebit, & ſic poſito vno illorum verè dependebit relatio, & remoto non dependebit; ergo ſimul dependebit, & non dependebit, vt patet per argumentum Doctoris quod ſæpè in pluribus locis facit. Sic dicatur, quòd alio actu potentia reflectitur ſuper actum primum, & rectum, ſuper relationem, & ſuper obiectum. Contrà, quia tunc ſequitur quòd quis vno actu reflexo non poterit cognoſcere ſe cognoſcere, quod non videtur, nec communiter tenetur, quia eodem actu reflexo ſuper actum rectum ſcio me ſcire, & me intelligere. Sed de hoc aliàs.

Nota.

Sextò inſtatur, quia ex hoc videtur ſequi quòd actus, quo intueor relationē realē incluſam neceſſariò in actu recto beatifico, ſic actus magis beatificus quā actus rectus. Et arguo ſic; Ille actus eſt ſimpliciter magis beatificus, quo potentia immediatè attingit obiectum beatificum (& loquor non de relatione, ſed præciſè de actu intuitiuo,) ſed actu reflexo, quo potentia intuitiuè cognoſcit relationem attingentiæ realem incluſam in actu recto, & immediatè terminatam ad obiectum beatificum, ipſa potentia immediatiùs attingit obiectum beatificum, quàm mediante actu recto; ergo actus reflexus per illam relationem erit magis beatificus, quod eſt falſum. Maior eſt nota apud Doctorem *præſenti quæſt.* & *in* 4. *diſt.* 49. Minor probatur, quia cognoſcens relationem immediatè terminatam ad obiectum beatificum, immediatè cognoſcit obiectum beatificum, vt patet à Doctore *infrà q.* 14. *articulo tertio*, ſequitur ergo quòd actus reflexus, vel erit magis beatificus, vel ſaltem æquè beatificus, cùm æquè immediatè potentia attingat obiectum beatificum ipſo actu reflexo ſicut actu recto.

An actus reflexus ſit magis beatificus quàm actus rectus.

48. Septimò inſtatur ſic: Et quæro an potentia actu recto circa obiectum beatificum immediatè percipit obiectum, an mediante relatione reali attingentiæ. Si primò ſequitur quòd talis actus rectus intuitiuus non neceſſariò includit relationem realem ad ipſum obiectum, patet, quia talis relatio viſionis ponitur vt potentia vniatur obiecto attingēdo illud. Si ſecundo, ergo ſequitur quòd oportet potentiam prius attingere illam relationem, & ſic erit proceſſus in infinitum; quia quæro, aut illam immediate attingit aut mediate. Si primo, non eſt maior ratio de attingenda iſta, & illa qua attingit obiectum. Si ſecūdò, ergo mediāte alia ralatione, & quęro de illa alia, & ſic proceſſus in infinitū.

Octauò inſtatur. Et quæro de viſione beatifica, aut illa viſio, & formaliter abſolutè accepta eſt actus ſimpliciter, & per ſe beatificus, aut eſt actus beatificus in quantùm includit relationem illam. Si primò, habetur propoſitum, quia vt ſic, non includit neceſſariò relationem realem. Si ſecundò ergo viſio illa erit actus beatificus tantum per accidens, & non per ſe, quia viſio vt vnita, dicit tantùm vnum per accidens, & ſic actus beatificus non erit vnus per ſe.

Nono inſtatur ſic, quia ſi actus intuitiuus, vt actus beatificus includit neceſſariò relationem realem attingentiæ terminatam ad obiectum beatificum, ergo aliquis poterit ex puris naturalibus cognoſcere obiectum beatificum in ſe, conſequens eſt impoſſibile, vt patet à Doctore, *q.* 1. *prologi* & *diſt.* 3. *primi*, & *in* 2. *diſt.* 3. *q.* 9. & *infrà q.* 14. *quoli. art.* 2. Conſequentia probatur, quia aliquis Angelus ex puris naturalibus poterit intuitiuè videre in Angelo habente actum beatificum, & ipſum actum beatificum, & relationem neceſſariò incluſam in tali actu beatifico, & per conſequens terminum illius relationis, qui eſt obiectum beatificum; patet, quia naturaliter poteſt videre quicquid realiter, & formaliter eſt in Angelo, vt etiam videtur patere ſecundum Doctorem *in* 2. *diſt.* 9. *de locutione Angelorum.*

Nota.

Decimò inſtatur ſic, quia ſequitur quòd viſio diuina in intellectu diuino terminata ad eſſentiam diuinam neceſſariò includet ſaltem relationem rationis terminatam ad ipſam eſſentiam, quod eſt falſum, & contra Doctorem vt patet præſenti q. Quòd autem ſequatur, patet per illam vulgatam propoſitionem Doctoris *in prologo q.* 3. & *ſingulariter q.* 1. *quol* ſcilicet. *Qualis eſt ordo inter aliqua vbi realiter diſtinguuntur, talis eſt vbi ſola ratione diſtinguuntur*; modò ſi viſio in intellectu diuino eſſet realiter diſtincta ab eſſentia diuina, neceſſariò includeret relationem realem attigentiæ ad ipſam; patet per concluſionē Doctoris ſcilcet, quòd cognitio intuitiua neceſſario includit relationē ad obiectum actu exiſtēs, & realiter diſtinctū. Sequitur ergo, quòd ex quo viſio diuina in intellectu ſaltem ratione diſtinguitur ab eſſentia diuina, quòd vt ſic neceſſariò includat relationem rationis neceſſario terminatā ad ipſam eſſentiam diuinam; quod eſt ſimpliciter impoſſibile apud Doctorem: ergo talis concluſio nō videtur vera. 49.

Quomodo viſio diuina, diſtinguatur ab eſſentia diuina.

Secundò principaliter inſtatur contra ſecundum dictum, probando quòd actus cognoſcendi non dependeat ab obiecto in ratione menſurabilis. Et præſuppono primò, quòd dependere ab alio ratione menſurabilis, & ſpecialiter ſecundum ſimilitudinem imitationis ſit ſimpliciter imperfectius ipſa menſura. Hoc patet, quia aliter non imitaretur menſuram. Secundò præſuppono, quòd actus intelligendi præciſè dicitur menſurabilis ab obiecto, cui eſt ſimilis

similis per imitationem. Istis præsuppositis arguo sic primò: Si actus intelligendi est mensurabilis ab obiecto, cui est similis per imitationem, sequitur quòd actus intelligendi relationem realem erit vere mensurabilis a tali relatione, & sic perfectius simpliciter dependebit ab imperfectiori simpliciter, quod est impossibile. Patet consequentia, quia actus ille vere est similitudo relationis, vt obiecti, & per imitationem, cùm vt sic, sit posterior ipsa, quia actus præsupponit obiectum, cuius est.

Secundò instatur, quia sequitur quòd vnus actus reflexus sit verè mensurabilis ab alio actu reflexo, quod est falsum. Tum, quia sunt eiusdem speciei, vt patet, & per consequens vnus non imitatur essentialiter alium, quia tunc vnus esset essentialiter perfectior, & alius essentialiter imperfectior. Tum, quia non videtur quòd vnus actus sit similitudo per imitationem alterius actus eiusdem rationis, sicut nec vnum album est simile alteri per imitationem, maximè si illa duo alba sint æquè intensa. Probatur consequentia, quia primus actus reflexus potest esse obiectum immediatum respectu alterius actus reflexi, qui est verè obiectum intelligibile, cùm sit qualitas absoluta, imò per se intelligibile, & per se contentum sub adæquato obiecto intellectus.

50. *Notitia intuitiua est perfectior abstractiua.*

Tertiò instatur, quia sequeretur quòd actus intelligendi intuitiuus esset verè mensurabilis ab actu intelligendi abstractiuo, qui essentialiter est imperfectior; patet, quia notitia intuitiua est perfectior abstractiua, vt patet à Doctorem *præsenti*, *q. & in 4. dist.* 49. Et intuitiua, etiam respectu eiusdem obiecti, differt specie ab abstractiua, vt patet *præsenti*, *q. & in 3. dist.* 3. *& in 2. dist.* 25. *& in 4. dist.* 49. Et sic intuitiua erit specificè, & essentialiter perfectior abstractiua, & per consequens perfectius specificè erit verè mensurabile ab imperfectiori specificè, quòd videtur simpliciter impossibile. Consequentia probatur, quia pono quòd aliquis intellectus intelligat lapidem non vt existentem, & quòd pòst intelligat actu reflexo illam intellectionem abstractiuam, vt existentem, ita quòd talis actus reflexus immediatè terminetur ad ipsam, vt existentem; ergo vt sic, erit ille actus reflexus intuitiuus terminatus ad actum verè abstractum, & per consequens erit mensurabilis ab illo.

Quartò instatur sic, quia sequitur quod eadem albedo, quantùm est ex parte sua, poterit esse mensura ex natura rei infinitarum vnionum simul, & sic infinitæ visiones, si actu essent, actu dependerent, vt mensurabiles ab eadem albedine, & per consequens ipsa albedo esset quasi infinitæ perfectionis, quia esse mensuram talem dicit formaliter perfectionem in tali mensura, cùm vt sic, sit verè imitabilis; ergo quantò plurium ponitur ex natura rei mensura tantò erit perfectior; & licèt actu non sit mensura infinitorum, tamen est æquè perfecta, si ex natura sua ponitur sic mensura; sicut si actu poneretur mensura; quia quod actu non sit mensura non est propter defectum ipsius mensuræ, cùm sibi ex natura sua competat, sed propter defectum mensurabilium, quæ actu non sunt posita.

51. Quintò instatur sic, quia sequitur quòd actus intelligendi, ita erit mēsurabilis ab illo obiecto, à quo nullo modo dependet, siue ad quod nullo modo terminatur, sicut erit mensurabilis, ad quod immediatè terminatur. Et pono quòd sit visio, siue cognitio intuitiua respectu vnius albedinis, ita quòd præcise terminetur ad illam albedinem numero. Tunc sic: quælibet alia albedo est æquè essentialiter perfecta, sicut illa ad quam actus terminatur: ergo ille actus ita erit similis per imitationem cuilibet alteri, & æquè mensurabilis à qualibet alia, quid est falsum. Nec valet dicere quòd cùm est similis illi, ad quam terminatur, quia ab illa sola dependet in essendo ideò illam solam imitatur. Contrà, quia quòd actus intelligendi non sit causatus immediatè ab obiecto cuius est actus, puta quòd causetur immediatè à voluntate diuina, tunc sequitur quòd non erit illi obiecto similis per imitationem, quia ab illo non dependeret in essendo; sufficit ergo, quòd terminetur ad obiectum, & tamen ex hoc quòd terminatur ad obiectum non dicitur mensurabilis, vt patet, quia priùs dependet in ratione mensurabilis, quàm intelligatur terminari obiecto, siue vniri. Sequitur ergo quòd ille actus ita erit mensurabilis ab albedine non intellecta, sicut ab albedine intellecta.

Tertiò principaliter instatur contra tertium, probando quòd notitia abstractiua respectu obiecti actu existentis non dependet dependentia mensurabilis ad mensuram, sic quòd nō sit talis relatio realis, & arguitur sic primò: Omnis notitia, quæ mensuratur ab obiecto dependet ab illo, ita quòd est dependentiæ essentialis ad illud; sed notitia abstractiua nullo modò dependet ab obiecto existente extrà; ergo non mensuratur, siue non est mensurabilis ab illo. Maior est nota, quia mēsuratum, vel mensurabile secundùm perfectionem, siue secundùm quantitatem virtualem necessariò dependet à mensura dependentia essentiali. Minor patet, quia talis notitia, nec in *causari*, nec in *esse* aliquo modo dependet ab obiecto actu existente, quia ipso non existente potest verè ab alio causari, & verè existere, patet; ergo non dependet ab illo dependentia reali actuali.

Secundò instatur, notitia abstractiua eo modo est mēsurabilis ab obiecto, quo ponitur eius similitudo per imitationem; sed talis notitia non ponitur similitudo obiecti existentis aliquo modo: ergo non est mensurabilis ab illo. Maior patet per Doctorem qui vult quòd ideò notitia sit mensurabilis ab obiecto inquantùm est similitudo eius per imitationem. Minor patet, quia notitia abstractiua est præcisè similitudo per imitationem ipsius quiditatis absolutè sumptæ: & quòd existat actu, vel non existat, accidit ei; ergo ipsa notitia non includit relationem realem actualem mensurabilis ad ipsum obiectum actu existens. 52. *An notitia abstractiua sit mensurabilis ab obiecto.*

Tertiò instatur sic: Illud quod est ratio formalis immediatè causandi notitiam abstractiuam est ratio formalis mensurandi illam: sed species intelligibilis est ratio formalis immediatè causandi, partialiter tamen ipsam notitiam abstractiuam; erit ratio formalis mensurandi, siue terminandi dependentiam notitiæ mensurabilis ad ipsam; ergo non obiectum actu existens. Maior patet, quia etiam in Deo illud, quod ponitur etiam ratio formalis causandi creaturam, ponitur etiam ratio formalis mē-

surandi;

ſurandi ; & patet etiam, quia in cauſante entitas perfectiſſima ponitur ratio terminandi dependentiam eſſentialem ipſius naturæ, vt menſurantis.

Quartò inſtatur ſic ; aut notitia eſt menſurabilis actu ab obiecto non exiſtente, vt exiſtente ; aut ab obiecto, vt priore exiſtentia. Si primò , contra, quia exiſtentia ; vt exiſtentia non eſt ratio formalis terminandi dependentias mēſurabiles, & hoc ſecundùm quantitatem virtualem, vt patet in ſimili à Doctore *in primo, diſt.* 1. *q.* 2. Si dicatur , quòd exiſtentia requiritur vt conditio obiecti. Contrà, quia ipſe tantùm ponitur gradus intrinſecus , qui præſupponit entitatem perfectam in ſe, vt ſuprà patuit. Si ſecundò , tunc habetur intentum , ſcilicet quòd obiectum exiſtens, vt exiſtens, non poteſt terminare huiuſmodi dependentiam , ſed præcisè terminans erit quiditas abſolutè ſumpta ipſius

53. obiecti.

Relationes in diuinis non dicunt perfectionem.

Quintò inſtatur ſic : notitia abſtractiua poteſt eſſe alicuius obiecti actu exiſtentis, & nullam perfectionem dicentis , vt patet de cognitione abſtractiua alicuius relationis realis , & præcipuè de notitia relationis diuinæ, quæ nullam perfectionem dicit ; ergo ſequitur quòd talis relatio poterit terminare dependentiam ipſius notitiæ abſtractiuè, vt menſurabilis, quod nullo modo videtur poſſibile, quia tunc dependeret à tali relatione.

Quartò principaliter inſtatur contra quartum , & intendo probare primò quòd notitia abſtractiua poteſt includere relationem realem aptitudinalem , vel potentialem ad obiectum, loquendo de relatione attingentiæ , & arguo ſic. Si obiectum actu exiſteret, poſſet notitia illa ad illud terminare : ergo quando actu non exiſtit, ſequitur quòd includat relationem realem aptitudinalem. Conſequentia patet, per ipſum Doctorem qui hoc modo probat relationem realem aptitudinalem, vt patet in litera. Antecedens probatur , quia ipſe concedit quod notitia abſtractiua poteſt eſſe tam obiecti exiſtentis, vel non exiſtentis , vt patet ab ipſo *in* 1. *&* 2. *diſt.* 3. *& in* 4. *diſt.* 10. *&* 49. *& in quodl. q.* 7. *& præſenti q.* Si ergo poteſt includere relationem realem actualem vnionis , ſiue attingentiæ ad obiectum, ſequitur quòd quando obiectum actu non exiſtit, quod tunc includit relationem potentialem , ſiue aptitudinalem realem attingentiæ ad obiectum. Poſſet etiam multipliciter inſtari contra hanc concluſionem , tamen, ne ſim tædio legentibus omitto alia dubia ſe-

Notitia abſtractiua poteſt eſſe obiecti exiſtentis, vel non exiſtentis.

54. quentia.

Reſpondeo ad obiectiones , primò contra primum dubium. Et præmitto aliqua. Primò, quòd relatio vnionis, ſiue attingentiæ fundata in notitia intuitiua, abſolutè loquendo, non terminatur ad exiſtentiam , ſic quòd exiſtentia ſit præciſa ratio formalis terminandi, quia vt ſuprà expoſui, in primo articulo , entitas quiditatiua in ſe præſens etiam vt prior exiſtentia, poteſt intuitiuè cognoſci, ſic quòd talis entitas actualis perfectè præſens eſt ratio formalis terminandi notitiam intuitiuam. Solùm ergo exiſtentia in creatura quando eſt in ſe præſens, eſt ratio formalis terminandi notitiam intuitiuam ſui, quia exiſtentia poteſt intuitiuè, & abſtractiuè cognoſci, vt ſuprà patuit. Secundò præmitto, quòd relatio attingentiæ fundata in notitia intuitiua, ita quòd notitia illa eſt ratio formalis fundandi , & terminata ad obiectum exiſtens, ita quòd exiſtentia eſt ratio formalis terminandi , quando ipſa intuitiuè cognoſcitur, vel entitas prior exiſtentia , quando intuitiuè cognoſcitur, non eſt ſic intrinſecus adueniens, quod poſitis abſolutè fundamento, & termino ſequatur talis relatio , ſicut ſimilitudo ſtatim oritur poſitis fundamento, & termino , etiam quantumcunque diſtantibus, quia poſita notitia in nobis reſpectu lapidis, & poſita diſtantia maxima non ſequitur relatio attingentiæ, quia tunc intellectus noſter attingeret intuitiuè obiectum quantumcunque diſtans, quod non eſt verum. Poteſt enim Deus immediatè cauſare in me notitiam intuitiuam vnius animæ exiſtentis in cœlo, & tamen non videbo illam Sed benè eſt inconueniens , quòd ego habeam notitiam intuitiuam alicuius obiecti includentem relationem attingentiæ ad illud , & quòd non videam illud. 55

Videtur ergo requiri non tantùm obiectum exiſtens, ſed etiam in ſe præſens præſentia debita, & tunc ſtante præſentia obiecti , notitia intuitiua neceſſariò includit relationem attingentiæ terminatam ad obiectum exiſtens, non quòd præſentia obiecti ſit ratio formalis terminandi huiuſmodi relationem, ſed requiritur vt conditio requiſita in obiecto ; ſtante ergo præſentia obiecti, ſtat illa relatio , & potentia neceſſariò videt illud obiectum amoto alio impedimento : quod dico , quia benè poſſet eſſe obiectum præſens, & actus intuitiuus, & tamen non videretur, quia Deus poſſet hoc impedire: hoc patebit *infrà q.* 14. *artic. vlt.* non tamen abſolutè intelligendo : ſed ſic intelligendo, quod ſi ego in intellectu alterius videam actum intuitiuum terminatum ad aliquod obiectum, vt oſtendit Doctor *infrà, q.* 14. Sed ſi ego habeo verè intuitiuum reſpectu alicuius obiecti in ſe debitè præſentis, & quòd non videam illud, videtur impoſſibile ſtante actu, & præſentia obiecti. Et ex hoc videtur ſequi quòd relatio attingentiæ fundata in notitia intuitiua , & terminata ad obiectum in ſe præſens , non ſit realiter idem illi notitiæ , quia non repugnat notitiam illam actu eſſe obiecto non præſente, imò non exiſtente ; quia Deus poteſt conſeruare omne abſolutum ſine alio, à quo non dependet neceſſariò ſimpliciter, & dixi *à quo non ſimpliciter neceſſariò dependet* , quia non poſſet conſeruare totum eſſentiale ſine partibus, quod tamen eſt abſolutum, quia intrinſecè dependet ab illis. Poſſet etiam conſeruare omne accidens abſolutum , ſine ſubiecto , quia non ſimpliciter neceſſariò dependet à ſubiecto in eſſendo ; & ſimiliter poſſet conſeruare omnem effectum abſolutum cuiuſcunque cauſæ ſecundæ ſine cauſa ſecunda extrinſeca, quia à nulla ſimpliciter neceſſariò dependet, ſic quòd repugnet ipſi poſſe eſſe ſine tali cauſa ſecunda : à ſola enim cauſa prima ſimpliciter neceſſariò dependet in *eſſe*, & in *conſeruari* ; patet ergo quomodo poſſet conſeruare notitiam intuitiuam reſpectu lapidis, ipſo lapide non exiſtente , & per conſequens patet quòd relatio attingentiæ non eſt realiter idem tali notitiæ.

Deus poteſt conſeruare omne abſolutum ſine alio.

Si etiam teneretur quòd ſtante notitia intuitiua reſpectu lapidis, & ipſo lapide actu exiſtente quantumcunque diſtante, neceſſariò ſe-

Nota.

quitur relatio attingentiæ, siue vnionis, & quod tamen potentia habens talem notitiam non videret lapidem ita distantem, forte non esset impossibile hoc ponere: quia illa relatio oritur tantum ex natura extremorum quantumcunque distantium; sed visio actualis requirit potentiam obiecti in se. Forte etiam posset dici, quòd stante notitia intuitiua alicuius obiecti in se existentis, quòd potentia habens illam necessariò videret, etiam quantumcunque distans, quia diceretur quòd requiritur debita præsentia obiecti ad causandum notitiam intuitiuam, ita quòd lapis quantumcunque distans non posset immediatè mouere intellectum distantem ad sui notitiam intuitiuam. Si tamen Deus immediatè causaret notitiam intuitiuam lapidis quantúcũque distantis in aliquo intellectu, intellectus ille notitia illa intuitiue cognosceret lapidem. Quicquid sit de istis.

57. *Responsio ad rationem primam.* Respondeo ad rationem primam, negando quòd relatio attingentiæ sit realiter idem cum notitia. Cùm probatur, quia repugnat notitiæ intuitiuæ posse esse sine termino actu non existente negatur, quòd non possit esse, imò posset actu existere obiecto annihilato, quia in *esse*, & in *conseruari* à solo Deo simpliciter dependet, vt suprà patuit.

Ad secundum admitto casum, scilicet quòd quis potest actu reflexo cognoscere intuitiuè actum rectum, siue ille actus rectus sit intuitiuus, siue abstractiuus. Et cùm infertur, quòd sequuntur impossibilia, negatur. & cum probatur primò, quia sequitur quòd essent actu infiniti actus simul, negatur. Posito enim quòd potentia actu reflexo cognoscat actum rectum, & alio reflexo illum reflexum, & sic in infinitum, non tamen sequitur quòd possint simul esse actus infiniti, sed possent esse infiniti in infinitum successiuè, sed nunquam simul actu infiniti, vt aliàs exposui. Et hoc non est inconueniens etiam apud Doctorem & Augustinum. Cùm etiam probatur per hoc, quòd actus reflexus includit necessariò relationem realem ad actum rectum terminatam, & per consequens stante actu reflexo, necessariò erit actus rectus, & sic de secundo actu reflexo, qui similiter necessariò includet relationem realem ad actum primum reflexum, & sic in infinitum. *Nota.* Dico primò, quòd actus reflexus non includit sic necessariò relationem realem ad actum rectum, sic quòd sit impossibile ipsum esse non existente actu recto, quia certum est quòd Deus potest conseruare actum reflexum, cùm sit qualitas absoluta actu recto non existente; tamen potentia per illum actum reflexum non cognosceret intuitiuè actum rectum, quia non esset, nec aliquid aliud cognosceret per illum actum reflexum. Eodem modo dico de secundo actu reflexo, quòd Deus posset ipsum conseruare sine primo actu reflexo. Dico secundò, quòd etiam posito quòd actus reflexus primus non possit esse sine recto, nec secundus reflexus sine primo reflexo, & sic ascendendo in infinitum; quòd adhuc non sequitur illud impossibile, scilicet, quòd erunt infiniti actus simul, sed benè concedo quòd erunt Infiniti in infinitum ita quòd

58. in infinitum, erit vnus post alium.

Ad secundum inconueniens, cùm infertur quòd Deus non posset conseruare actum reflexum, sine recto. Dico, quòd hoc non sequitur, quia non pono actum reflexum necessariò simpliciter in *esse*, & *conseruari* dependere ab actu recto, vt supra patuit.

Ad tertium dico primò, quòd posito quòd Deus intueatur lapidem in se existentem, ita quòd talis notitia terminetur propriè ad lapidẽ in se existentem, & præsentem, quòd adhuc nõ sequitur quòd talis notitia includat relationem realem attingentiæ, quia non refertur realiter relatione reali ad extra. Sicut etiam non sequitur causa effectiua in creaturis necessariò includit relationem realem ad effectum, ergo & Deus, qui est causa prima omnium, includit relationem realem ad effectum, non sequitur. Et quare in creatura, & non in Deo? Vide causam assignatam a Doctore *in primo, dist.* 30. Dico secundò, & magis ad rem, quòd notitia intuitiua in Deo non terminatur ad creaturam, vt in se actu existentem; patet, quia ab æterno ita perfectè intuitiuè cognouit lapidem in se non existentem, sicut & nunc cognoscit. *Notitia intuitiua in Deo non terminatur ad creaturam.* Dico ergo, quòd notitia intuitiua Dei non terminatur ad creaturam, vt in se existentem, & in se præsentem, sed terminatur ad essentiam diuinam, in qua intuitiuè videt quicquid videt, vel terminatur ad lapidem, vt præcisè relucentem in essentia diuina. & sic non sequitur quod infertur.

Ad quartum concedo præsupposita illa; & concedo quòd relatio realis potest Intuitiuè cognosci; *Relatio realis potest intuitiuè cognosci.* & concedo quòd talis notitia necessariò includit relationem realem attingentiæ terminatam ad relationem. Et cùm infertur, quòd relatio tunc non habebit absolutum pro termino, quod est contra Doctorem *dist.* 30. Dico, quòd non intelligit, quòd relatio realis semper habeat pro termino aliquod absolutum, & hoc loquendo de termino immediato, sufficit enim quòd terminetur ad aliquod absolutum mediatè, vel immededitate. Et hoc patet etiam apud Doctorem qui vult quòd vna relatio realis possit fundari in alia, & terminari ad aliam, sicut patet de proportionalitate, quæ fũdatur in vna proportione, & terminatur ad aliã, vt exposui in primo. Est benè inconueniens apud Doctorem quòd relatio realis non habeat pro fundamento absolutum, sicut ipse sæpe adducit Augustinum 7. de Trin. *Omne quod relatiuè dicitur est aliquid excepta relatione.* Intelligit ergo quòd omnis relatio realis necessariò præsupponit fundamentũ reale, & hoc mediatè, vel immediatè, hoc idem intelligit de termino.

Ad quintum concedo casum, quòd potentia reflectat se super actum rectum, super relationem attingentiæ actus recti, siue fundatam in actu recto & super obiectum actu recto intuitiuè cognito. 59. Dico, quòd non eodem actu reflexo, quo cognoscit actum rectum cognoscit relationem attingentiæ, & obiectum actus recti; sed vnò actu reflexo cognoscit actum rectum; & alio cognoscit relationem; & alio obiectum. Si enim eodem actu, quo cognoscitur actus rectus cognosceretur obiectum actus recti, & relatio attingentiæ, sequeretur quòd Angelus, qui intuitiuè cognosceret actum intuitiuum, & beatificum in intellectu alterius, quòd simul cognosceret obiectum beatificum, quod est contra Doctorem vt patebit infrà *q.* 14. respondendo ad principale argumentum. *Nota.* Nec similiter sequitur, quòd cognoscat illam relationem attingentiæ cognoscendo

cendo ipsum actum rectum, vt similiter patet à Doctore vbi suprà. Dico ergo, quòd alio actu cognosceret actum rectum, & relationem attingentiæ, & ipsum obiectum, & sic non sequitur inconueniens. Dico secundò, quòd posito casu, scilicet, quòd potest eodem actu reflexo intuitiuè cognoscere actum rectum, obiectum in se, & relationem, quod non est inconueniens in illo actu simul fundari tres relationes reales terminatæ ad tria obiecta, sicut etiam in eodem albo possunt fundari plures similitudines terminatæ ad plura alba, sic est in proposito.

Ad sextum concedo illam propositionem, scilicet, quòd ille actus est magis beatificus, quo attingitur immediatiùs obiectum beatificum, sed negatur, quod actu, quo attingitur relatio attingentiæ, sit huiusmodi: patet, quia ille immediatè terminatur ad relationem illam, quæ nullo modo ponitur obiectum beatificum. Actus verò rectus immediatè terminatur ad obiectum beatificum, sic quòd potentia illo actu primo, & immediatè percipit obiectum beatificum in se. Alio verò actu primo, & immediatè percipit relationem attingentiæ, immo non potest habere notitiam illius relationis, nisi priùs cognoscat obiectum beatificum in se, quia priùs cognoscitur terminus relationis, quàm relatio, vt patet à Doctore *in prologo q. penul. & in 1. dist. 8. & in quoli. quæst. 14.*

60. *Nota.* Ad septimum dico primò, quòd potentia actu intuitiuo perficit obiectum etiam posito per impossibile, quòd non esset relatio media quia non est de ratione actus, quòd includat huiusmodi relationem, vt suprà patuit. Cùm infertur, ergo actus ille non includit necessario relationem attingentiæ. Dico quòd non includit necessariò, vt est actus perceptiuus obiecti, sed includit tantum ex natura rei; quia posito tali actu, & obiecto præsente necessariò includit relationem vnionis, qua actus vnitur obiecto, & obiectum similiter vnitur actui relatione reali præter obiectum beatificum: quod non includit relationem realem ad extrà; & illa relatio vnionis ex parte actus dicitur relatio actiua attingentiæ, quâ scilicet actus realiter attingit obiectum, & ex parte obiecti dicitur relatio attingentiæ passiua, qua obiectum attingitur realiter. Dico secundò, quòd posito quòd potentia mediante actu immediatè non percipiat obiectum, sed tantùm mediante relatione attingentiæ, non sequitur tunc quòd oportet ipsum prius attingere illam relationem, quia sufficit dicere quòd non attingit obiectum mediante actu, nisi pro quanto actu vnitur obiecto.

Ad octauum patet responsio ex supradictis. Dico enim quòd actus beatificus, vt prior tali relatione est formaliter beatificus, nec includit ipsam in sua ratione formali ad hoc vt dicatur beatificus, vt patet de actu beatifico diuino. Actus tamen beatificus in creatura includit eam, non vt aliquid pertinens ad formalem rationem actus beatifici; sed includit ex natura extremorum, inter quæ oritur necessario talis ratio vnionis, quando realiter distinguntur, & sic potentia vnitur formaliter obiecto per talem relationem.

Ad nonum patebit responsio infrà, *q. 14.* respondendo ad principale argumentum.

Ad decimum patebit responsio aliàs, quia talis relatio non includitur in ratione actus beatifici, vt supra patuit, & infra patebit.

Ad instantiam contra secundum dictum. Sed pro maiori intelligentia præmitto aliqua. Primò, quod aliqua est mensura perfectionalis, quâ mensuratur quantitas perfectionalis alterius, & illa est simpliciter alterius rationis à mensurato, & loquor de mensura perfectionali qua mensuratur propriè perfectio quiditatiua alterius. Et hoc modo species perfectissima in genere mensurat, quiditatiuè species contentas in tali genere, quia tunc cognoscitur perfectio quiditatiua asini per perfectionem quiditatiuam hominis, & talis mensura semper est perfectior mensuratio. Et hoc modo albedo in genere coloris mensurat omnes species coloris. Et similiter perfectissima operatio mensurat omnes species perfectionum, & sic de aliis generibus. Aliqua etiam est mensura perfectionalis, sed non essentialis, & quiditatiua, quia per illam non mensuratur quiditas, sed mensuratur aliquid ejusdem speciei tantùm secundùm gradus intentionis. Et sic intensissima albedo mensura esset omnium aliarum albedinum, quantùm ad earum perfectionem intensissimam, & talis mensura est simpliciter perfectior mensurato non essentialiter, & quiditatiuè, sed tantùm secundùm intentionem formæ. Alia est mensura, quæ nec quiditatiuè mensurat, neque præcise secundùm intensionem in eadem specie, sed mensurat aliquid, vt est similitudo imitatiua illius, id est, quòd tale quid præcise dicitur mensurari, vt imitatur aliud per quandam similitudinem, dicitur quòd imago Cæsaris est similitudo Cæsaris per imitationem, quia est similitudo essentialiter posterior nata tantum repræsentare Cæsarem, & habet ab ipso Cæsare, quòd sit similitudo ejus pro quanto tantùm imitatur ipsum. Modò non est necesse talem mensuram esse simpliciter perfectiorem ipso mensurato, licèt fortè sit perfectior secundum quid.

61

Duplex mensura.

Quomodo mensura sit perfectior mensurato.

62. Sic dico in proposito, quòd intellectio pura albedinis est mensurabilis præcise ab ipsa albedine, vt ab aliquo imitabili secundùm similitudinem imitationis, & sic intellectio albedinis hoc modo est mensurabilis, quia vt similitudo eius necessariò est posterior ipsa albedine, & necessariò imitatur illam, ipsam repræsentando. Et ideò dicitur similis per imitationem, quia à quocunque causetur semper est nata ipsum per similitudinem imitari, vt essentialiter posterius suum prius, quia actus intelligendi, vt huiusmodi, est posterior essentialiter obiecto, quod imitatur: sed non est sic vnum album similitudo alterius per imitationem quia vnum album, vt huiusmodi, non est essentialiter posterius alio, nec natum imitari aliud secundùm similitudinem imitationis, quia ita aliud est simile illi, & sic idem respectu eiusdem est prius, & posterius. Et hoc est quod dicit Augustinus in quæst. de duobus ouis, quæ quamuis sint omnino similia, tamen vnum non est imago alterius, siue vnum non est similitudo alterius per imitationem, quia vnum ex sua ratione non videtur magis esse posterius essentialiter, & imitari aliud, quàm è contra. Sed actus intelligendi ex sua ratione formali natus est esse posterior essentialiter suo obiecto, & natus est esse similis per imitationem, imò ex natura sua imitatur

tatur obiectum cuius est,& est naturalis similitudo obiecti, non accipiendo similitudinem pro relatione, sed pro re nata imitari modo prædicto,à quocunque causetur. Vnde si intellectio lapidis esset immediatè causata à Deo in intellectu nostro, illa ex natura sua esset similis obiecto per imitationẽ,quia ex sua natura nata est esse essentialiter posterior, & imitari ipsam albedinẽ,siue lapidem.Posito enim quòd Deus nunc crearet in me notitiam lapidis intuitiuam lapide non existente, & in tempore habito crearet lapidem in esse existentiæ, adhuc illa non esset similitudo lapidis,per imitationem, quia ex ratione sua nata esset esse posterior essentialiter ipso lapide,& similiter nata esset ipsum imitari, & esse similem modo prædicto, quia licèt de facto sit prior, tamen hoc accidit sibi, cùm hoc non conueniat ei ex natura talis notitiæ. Modò talis mensura non est semper perfectior secundùm suam entitatem ipso mensurato; patet, quia albedo est essentialiter imperfectior notitia eius. Potest tamen dici perfectior pro quanto ipsa notitia nata est esse similitudo eius per imitationem. Secundò premitto,quòd quodlibet obiectum natum intelligi per se est mensura respectu notitiæ eius, quia eius notitia est eius similitudo per imitationem,quia ex natura sua essentialiter posterior,licèt non mensuretur ab illo,quia non est de ratione obiecti quòd causet notitiam,imò accidit ei,sed de ratione eius est quòd possit ipsam terminare, & vt sic, necessariò est prius ipsa notitia & præsupponitur illi,vt assignabile per imitationem ab eius actu intelligendi. Nisi fortè dicatur quòd notitia non dicitur similitudo per imitationem cuiuscunque obiecti, sed præcisè illius obiecti à quo in essendo dependet, quod tamen non credo esse verum,quia tunc multa essent obiecta quæ non essent hoc modo mensura suorum actuum,imò omnia illa quæ non sunt motiua intellectus quod non videtur.

Albedo est imperfectior notitia eius.

63. Istis præmissis,patet respõsio ad obiectiones.

Ad primam, concedo præsuppositum, loquendo de mensura primo, & secundo modo, sed non tertio modo:& sic concedo quòd notitia relationis absolutè est perfectior ipsa relatione, tamen secundùm *quid* potest dici imperfectior pro quanto imitatur secundùm similitudinem ipsam relationem.

Ad secundam de actu reflexo. Dico primò, quòd fortè intelligitur de obiecto, quod non est operatio cuiusmodi est actus reflexus. Dico secundò,quòd fortè non est inconueniens ponere vnum actum reflexum esse mensuram,hoc modo respectu alterius actus reflexi. Cùm dicitur, quòd sunt eiusdem speciei. Dico quòd quamuis in re sint fortè eiusdem speciei,tamen vt vnus habet rationem obiecti intelligibilis, & alius habet rationem actus intelligendi,vnus potest esse similitudo alterius per imitationem, quia vt est actus intelligendi obiectum necessariò ex natura talis actus imitatur obiectum, vt posterius suum prius.

Nota. Ad tertiam, concedo quòd actus abstractiuus, vt habet rationem obiecti intuibilis, est mensura actus intuitiui, quia notitia intuitiua, vt sic, est essentialiter posterior actu abstractiuo habente rationem obiecti,vt suprà dixi.Nisi fortè diceretur quòd non intelligitur de actu intelligendi quòd sit mensura,vt dixi priùs, tamen quia etiam actus intelligendi per se continetur sub obiecto intellectus,& est per se intelligibilis, melius videtur dicendum, quòd etiam actus intelligendi,vt habet rationem obiecti intelligibilis,quòd sit mensura actus intelligendi,qui ad ipsum terminatur.

Ad quartam, quòd non est inconueniens eandem albedinem esse mensuram hoc modo, infinitarum visionum si essent actu, quia hoc non arguit perfectionem simpliciter, quia illæ visiones essent eiusdem speciei,& ideò perfectio quæ sufficit ad mensurandum vnam, sufficit ad mensurandum aliam. Secus si illæ visiones essent alterius speciei,quia tunc eadem perfectio finita in albedine forte non sufficeret. Tum etiam,quia non est necesse talem mensuram esse perfectiorem mensurato simpliciter, sed tantùm secundùm *quid*,vt supà dixi.

Ad quintam,& vltimam.Dico breuiter,quòd præcisè illud indiuiduum est mensura notitiæ, quæ ad ipsum terminatur,& quamuis duo indiuidua sint eiusdem rationis ratione naturæ, in qua conueniunt, tamen hæcceitates illorum sunt simpliciter primo modo diuersæ, vt patet à Doctore in primo in pluribus locis, & per consequens quælibet nata est intelligi propria intellectione, vt patet à Doctore *in 2. dist.* 7. *quæst. vlt. siue* 11. Vbi Doctor vult,quòd indiuiduum habet propriam entitatem additam ipsi naturæ. Et de hoc vide Doctorem & ea quæ exposui in secundo.

Ad instantias tertij dicti. Ad primam dico, quòd mensuratum secundùm similitudinem imitationis non dependet propriè ab obiecto eo modo quo mensuratum quiditatiuè dependet;tamen concedo quòd aliquo modo dependet cùm ipsum imitetur.Sed cùm dicitur,quòd non dependet ab obiecto extrà, quia notitia abstractiua non erit respectu obiecti extrà existentis.Dico,quòd aliud est notitiam terminari ad obiectum, & aliud est ipsam dependere in ratione mensurabilis,quia benè concedo,quòd non terminatur ad obiectum, vt actu existens, tamen in ratione mensurabilis dependet ab obiecto existente,quia est similitudo obiecti;quiditatiuè tamen non refertur ad illud relatione reali,nisi vt actu existens;non quòd existentia sit ratio formalis terminandi illam relationem, sed natura secundùm *esse* quiditatiuum reale actuale,quod *esse* nunquam est sine actuali existentia,vt dixi in simili de notitia intuitiua. 64.

Indiuiduum habet propriam entitatem.

Ad secundam concedo illam propositionem scilicet,quòd eo modo est mensurabilis ab obiecto,quo ponitur eius similitudo per imitationem: & concedo quòd est similitudo obiecti secũdùm *esse* quiditatiuũ obiecti,ita quòd obiectum secundùm *esse* quiditatiuum ponitur talis mẽsura nõ tamẽ realiter refertur relatione reali ad quiditatem obiecti, nisi illa quiditas habeat verum *esse* reale actuale, quod haberi non potest sine actuali existentia,illud *esse* quiditatiuum reale actuale intelligitur prius ipsa existentia actuali,vt exposui *in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 1. Nota tamen quòd quiditas præcisè considerata secundùm *esse* quiditatiuum possibile, & obiectiuum non ponitur mensura realis notitiæ abstractiuæ, sed vt habet *esse* reale actuale ponitur hoc modo mensura, & vt sic notitia dicitur actu dependere in ratione mensurabilis

Esse non est sine actuali existentia.

surabilis, & includere realem relationem terminatam ad ipsum.

Ad tertiam negatur illa maior, quia non ponitur esse mensura actus intelligendi, quia est ratio formalis causandi, cùm hoc sibi accidat; sed quia est simpliciter imitabile secundùm similitudinem ab actuali notitia, vt suprà dixi. Si tamen teneatur quòd illud sit ratio formalis terminandi talem dependentiam quod etia est ratio causandi. Dico, quòd & si obiectum actu existens non sit causa immediata causandi notitiam abstractiuam; est tamen causa remota, vt exposui *in 1.dist.3.* Prima tamen responsio videtur melior, & magis ad propositum.

Ad quartam, patet responsio ex dictis respondendo ad primam instantiam, quia existentia non ponitur ratio formalis terminandi, nec conditio obiecti, sed ipsa natura secundum *esse* quiditatiuum reale actuale; quia tamen nunquam tale *esse* est sine actuali existentia, ideò communiter dicimus quòd terminatur ad existens inquantùm existens: non quod ly *inquantum* stet reduplicatiuè, sed tantùm specificatiuè quæ differentia, patet aliàs.

Ad quintam, patet responsio ex supradictis quomodo etiam relatio potest dici mensura actus cognoscendi.

Ad instantiam contra quartum dictum patet, ex supradictis in præsenti, quæst. quia siue obiectum existat, siue non existat, relatio attingentiæ fundata in notitia abstractiua, vt abstractiua, nunquam terminatur ad obiectum existens, vt existens, vt patuit suprà.

65. *Opinio Ocham. Duplex notitia incomplexi.* De ista autem notitia intuitiua, & abstractiua sic inquit Ocham in prologo quæst. 1. Dico ergo quantùm ad illum articulum, quòd incomplexi est duplex notitia, quarum vna potest esse intuitiua, & alia abstractiua: vtrùm tamen alij velint vocare talem notitiam intuitiuam non curo, quia hoc solùm intendo probare principaliter, quòd de eadem re intellectus potest habere duplicem notitiam incomplexam specie distinctam. Sciendum autem quòd notitia abstractiua potest accipi dupliciter. Vno modo, quòd sit respectu alicuius abstracti à multis singularibus, & sic cognitio abstractiua non est nisi cognitio alicuius vniuersalis abstrahibilis à multis de quo dicetur postea: & si vniuersale sit vera qualitas existens in anima subiectiuè, quod potest teneri probabiliter. cōcedendum est quòd illud vniuersale possit videri intuitiuè, & quòd eadem est notitia intuitiua, & abstractiua illo modo recipiendo abstractiuam, & sic non distinguitur ex opposito. Aliter accipitur cognitio abstractiua secundùm quòd abstrahit ab existentia, & non existentia, & ab aliis conditionibus, quæ contingenter accidunt rei, vel prædicatur de re; non quòd cognoscitur aliquid per notitiam intuitiuam, quod non cognoscatur per notitiam abstractiuam; sed idem totaliter, & sub eadem ratione cognoscitur vtraque notitia.

66. Sed distinguitur per illum modum, quòd notitia intuitiua rei est talis notitia, virtute cuius potest sciri vtrùm res sit, vel non: si scit quòd sit res, statim iudicat intellectus rem esse, & euidenter concludit eam esse, nisi fortè impediatur propter imperfectionem illius notitiæ; & eodem modo si esset perfecta talis notitia, per potentiam diuinam conseruatam de re non existente, virtute illius notitiæ incomplexæ cognosceret euidenter illam rem non esse. Similiter notitia intuitiua est talis, quòd quando aliqua cognoscuntur, quorum vnum inhæret alteri, vel vnum distat ab altero loco, vel alio modo se habet ad alterum, statim virtute illius notitiæ incomplexæ illarum rerum sciret si res inhæreret, vel non inhæreret, si distet, vel non distet, & sic de aliis veritatibus contingētibus; nisi ista notitia sit nimis remissa, vel sit aliquod impedimentum. Sicut si Socrates in rei veritate sit albus, illa notitia Socratis, & albedinis, virtute cuius potest euidenter cognosci, quòd Socrates sit albus, dicitur notitia intuitiua. Et vniuersaliter omnis notitia incomplexa termini, vel terminorū, seu rei, vel rerū, virtute cuius potest euidenter cognosci aliqua veritas contingens, maximè de præsenti, est notitia intuitiua. Abstractiua autem est ista, virtute cuius de re contingenti non potest sciri euidenter vtrùm sit, vel non sit; & per illū modū notitia abstractiua abstrahit ab existētia, & non existentia, quia per ipsa non potest euidenter sciri de re existente, quòd existit, & de non existēte, quòd non existit: per oppositū ad notitiam intuitiua. Similiter, quòd notitiā abstractiua nulla veritas contingens, maximè de præsenti, potest euidēter cognosci, sicut de facto patet, quòd quando cognoscitur Socrates, & albedo sua in absentia sua, virtute illius incomplexæ notitiæ nōn potest sciri quòd Socrates est, vel non est, quòd est albus, vel nō albus, vel quòd distat realiter à tali loco, vel non; & sic de aliis veritatibus contingētibus; & tamen certū est quòd illæ veritates possunt euidenter cognosci, & omnis notitia complexa terminorum, vel rerum significatū, vltimatè reducitur ad notitia incomplexam terminorum, vel rerū significatarum; ergo isti termini, vel res, vna alia notitia possunt cognosci, quàm sit illa, virtute cuius non possunt euidenter cognosci tales veritates contingentes. Et illa notitia est intuitiua, a qua incipit experimentalis notitia; quia vniuersaliter ille, qui potest accipere de aliqua veritate contingenti experimentū, & mediante illa de veritate necessaria habet aliquam notitiam incomplexa de aliquo termino, vel de re, quam non habet ille, qui non potest sic experiri; & ideò sicut secundum Philosophum *primo Met.* in proœmio, scientia illorum sensibilium, quæ accipitur per experientiam, de qua ipse loquitur, incipit à sensu, & à notitia intuitiua sensitiua istorum sensibilium; ita vniuersaliter notitia scientifica istorum purè intelligibilium, accepta per experientiam, incipit à notitia intuitiua illorum intelligibilium.

Est tamen sciendum, quòd aliquādo propter imperfectionem notitiæ intuitiuæ, quia est valde imperfecta, & obscura, vel propter alia impedimenta ex parte obiecti, vel propter alia impedimenta potentiæ cognitiuæ, potest accidere quòd nullæ, vel paucæ veritates contingentes de re, sic intuitiuè cognita possint cognosci.

Ex istis possunt sequi aliquæ conclusiones. Prima, quòd abstractiua, & intuitiua notitia nō differunt, quia abstractiua potest indifferenter esse existentis & non existentis; præsentis, & nō præsentis: intuitiua autem tantùm præsentis, & existentis realiter: quam differentiam ponunt aliqui qui loquuntur de illa materia. Nec 67. *Notitia abstractiua, & intuitiua nō differunt quo modo.*

secundò

ſecundò differunt, quia abſtractiua non attingit obiectum in ſe ſub perfecta ratione, ſed tantum ſub quadam diminuta ſimilitudine. Intuitiua autem attingit obiectum in ſe ſub perfecta ratione, ſicut dicit quidam Doctor *quoli.q.6.* Nec tertio differunt per rationes motiuas formales, quòd ſcilicet in cognitione intuitiua res in propria exiſtentia eſt motiua per ſe obiectiue, in cognitione abſtractiua eſt aliud motiuum, in quo res habet *eſſe* cognoſcibile, ſiue ſit cauſa virtualiter continens ipſam rem, vt cognoſcibilem, ſiue ſit effectus, puta ſpecies, & ſimilitudo repræſentatiue contines ipſam rem, cuius eſt ſimilitudo, ſicut dicit idem *in quoli.quæſt.*12. Nec quarto differunt, quia notitia intuitiua neceſſario habet annexam relationem realem, & actualem ad ipſum obiectum, vt eſt præſens in propria exiſtentia. Abſtractiua autem non habet admixtam talem relationem ad ipſum obiectum, quamuis habeat relationem potentialem, ſcilicet menſurabilis, & dependentiæ, non autem vnionis, & præſentiæ, ſicut idem dicit ibidem. Nec quinto differunt, quia in cognitione intuitiua obiectu eſt præſens in propria exiſtentia. In abſtractiua autem obiectum eſt præſens in aliquo perfecte repræſentante ipſum ſub ratione propria, & per ſe cognoſcibile, ſicut dicit idem *in quol. quæſt.*14. *in lib.*4. *diſt.* 10.*quæſt.*8.

68. *Nota* Primum patet per principia iſtorum, quæ credo eſſe vera in hac parte. Nam *in lib.*3. *diſt.* 14.*quæſt.*1. probat quòd nulla forma neceſſario eſt præuia in intellectu prior ipſa viſione ſic, quia ſi aliqua forma eſt præuia ipſa viſione aut ſe habet ad viſionem in ratione cauſæ efficientis; aut in ratione cauſæ materialis. Si primo modo, ergo poteſt fieri ſine ea, quia quicquid poteſt Deus per cauſam efficientem mediatam, hoc poteſt immediatè. Si ſecundo modo, tunc iſta forma, ſi per ſe eſſet, tunc per ſe poſſet recipere illam viſionem. Ita arguendo in propoſito, aut iſta res exiſtens, & præſens habet ſe in ratione cauſæ efficientis ad notitiam intuitiuam, vel in ratione cauſæ materialis, aut formalis, vel finalis. Si primum detur, ergo poteſt fieri ſine ea, quia quicquid poteſt Deus per cauſam efficientem mediatam, poteſt per ſe immediate.

Nec ſecundo modo, quia tunc re exiſtente, & deſtructo intellectu, poſſet recipere illa notitiam ſubiectiuè. Similiter manifeſtum eſt quòd illa notitia intuitiua non eſt ſubiectiue in re intuitiua.

Nec tertio modo manifeſtum eſt, nec quarto modo, quia omnis notitia poteſt eſſe quocunque fine (excepto primo) deſtructo; quia nulla res requirit plus exiſtentiam finis ſecundi, quam efficientis ſecundi. Si dicatur quòd obiectum requiritur in ratione obiecti terminantis. Contrà, aut obiectum inquantùm terminans habet rationem cauſæ eſſentialis, vel non. Si ſic, arguo ſicut prius: ſi non, tunc arguo ſicut arguunt iſti alij, omnis effectus ſufficienter dependet ex ſuis cauſis eſſentialibus, ita quòd illis poſitis, omnibus aliis circunſcriptis, poteſt ſufficienter poni effectus. Si ergo obiectum inquantum terminans non habet rationem cauſæ eſſentialis reſpectu notitiæ intuitiuæ, ergo ſi obiectum inquantum terminans, deſtruatur ſecundum omnẽ ſui exiſtentia realem, poteſt poni notitia intuitiua; ergo ipſa re deſtructa, poteſt poni ipſa notitia intuitiua, & ita notitia intuitiua per ſe, & neceſſariò non plus eſt exiſtentis, quam non exiſtentis: nec plus reſpicit exiſtentiam, quam non exiſtentiam &c per modum prius declaratum. Abſtractiua autem nec reſpicit exiſtentiam, nec non exiſtentiam, quia per eam non poteſt haberi iudicium quòd res exiſtit, vel non exiſtit.

Secundum patet, quia idem totaliter, & ſub eadem ratione ex parte obiecti, eſt obiectũ intuitiue, & abſtractiuè, hoc patet, quia nulla eſt res ſaltem in iſtis inferioribus, nec aliqua alia ratio ſibi propria, ſub qua poteſt res intuitiuè cognoſci, quin illa cognita poteſt intellectus dubitare vtrùm ſit, vel non ſit, & per cõſequẽs quin poſſit cognoſci abſtractiue; ergo omne illud, & ſub eadem ratione, quod erit obiectum intuitiue, poteſt eſſe obiectum abſtractiue: & manifeſtum eſt quòd quicquid reale poteſt cognoſci abſtractiuè, poteſt etiã cognoſci intuitiuè. Similiter ſecundum iſtos alibi, Deitas ſub ratione Deitatis poteſt cognoſci abſtractiuè, ſed iſta eſt perfectiſſima ratio Dei. Similiter ſecundum eos exiſtentia poteſt etiam cognoſci abſtractiuè. 69.

Tertium patet per argumenta contra primam differentiam, quia Deus poteſt per idem totaliter cauſare vtranque notitiam, nec oportet quod res moueat in propria exiſtentia per ſe obiectiue, ſicut probatum eſt.

Quartum patet per illud, quòd relatio realis ſecundum eos non poteſt terminari ad nõ ens, obiectum autem, notitiæ intuitiuæ poteſt eſſe non ens, ſicut probatum eſt, & poſt probabitur.

Quintum patet per idem, quia ad notitiam intuitiuam non requiritur quòd res ſit præſens in propria exiſtentia, ſicut probatum eſt.

Ideò dico, quòd notitia intuitiua, & abſtractiua ſeipſis differunt, & non penes obiecta, & penes cauſas ſuas quaſcunque, quamuis naturaliter notitia intuitiua non poſſit eſſe, ſine exiſtentia rei, quæ eſt vna cauſa efficiens notitiæ intuitiuè, vel mediata, vel immediata, ſicut aliàs dicetur. Notitia autem abſtractiua poteſt eſſe naturaliter ipſa re ſimpliciter deſtructa. Et ſi ſic intelligat ponens prædictas differentias, veritatem videtur habere quantùm ad iſtam notitiam, quamuis in aliquibus, quæ ſpectant ad alias difficultates non contineat veritatem, de quibus dicetur in locis ſuis. *Notitia intuitiua & abſtractiua ſeipſis differunt.*

Nota. Ex iſtis ſequitur quòd intuitiua notitia, tam ſenſitiua quàm intellectiua poteſt eſſe de re nõ exiſtente: & hanc concluſionem probo aliter, quàm priùs, ſic: omnis res abſoluta diſtincta loco, & ſubiecto ab alia re abſoluta, poteſt per diuinam potentiam exiſtere ſine illa, quia non videtur veriſimile quod ſi Deus vult deſtruere vnam rem abſolutam exiſtentem in cœlo, neceſſitetur deſtruere vnam aliam rem exiſtentem in terra, ſed viſio intuitiua, tam ſenſitiua, quàm intellectiua eſt res abſoluta diſtincta loco, & ſubiecto ab obiecto viſo; ergo illa viſio poteſt manere, ſtella deſtructa & multa alia ibi dicit de notitia intuitiua, & abſtractiua.

Sed quia improbatio iſtius opinionis ſatis poteſt elici ex his, quæ dixi ſuprà in dubiis, ideò ad præſens non intendo illam aliter improbare.

SCHO

SCHOLIVM.

Relatio tripliciter comparatur ad abſolutum, contingenter, vt ſimilitudo in albo; neceſſariò, vt creatura ad Deum; identicè, vt in relatione diuina comparata ad eſſentiam. Hic etiam negat identitatem formalem inter relationes, & eſſentiam. Oſtendit clarè operationem non poſſe eſſe vnum per ſe, ſi relationem includit.

64. DE tertio articulo principali dico, quòd relatio poteſt tripliciter ſe habere ad abſolutum. Vno modo contingenter, & per accidens, vt ſimilitudo ad albedinem. Alio modo neceſſariò, vt relatio creaturæ ad Deum. Tertio modo ſecundùm veram identitatem: ſicut in Diuinis relatio perſonalis ſe habet ad eſſentiam: ſed non videtur, quod † poſſibile ſit amplior identitas, quæ propriè dicatur identitas eſſentialis, quia nec relatio poteſt eſſentialiter includi in abſoluto: quia idem eſſet eſſentialiter ad ſe, & eſſentialiter ad alterum, nec abſolutum, & relatio poſſunt includi in aliquo per ſe vno, ſic per ſe vno, quod ſit vnius generis, & ipſius ſit proprius conceptus per ſe vnus, & quod ipſum ſit per ſe in vno genere: quia ſicut in rebus non poteſt fieri vnum per ſe ex diſtinctis, niſi illa ſe habeant ſicut proprius actus, & propria potentia in eodem genere, vt patet per Philoſophum 8. *Metaphyſ.* ſic non poteſt aliquid eſſe habens per ſe conceptum vnum, & cum hoc per ſe includens diſtincta, niſi conceptus vnius ſit per ſe potentialis, & alterius actualis per ſe determinans illum potentialem; relatio, & abſolutum non poſſunt habere tales conceptus, quorum vnus ſit per ſe determinabilis, & alius per ſe determinans, quia ſi aliquis conceptus abſtractus ſit indifferens, poteſt contrahi per conceptum abſolutum, quouſque ſit determinatiſsimus ſub genere relatiuo: neuter igitur eſt per ſe contractiuus, vel determinatiuus alterius: quia vterque ſine altero natus eſt habere conceptum determinatiſsimum in propria coordinatione.

Relatio poteſt tripliciter ſe habere ad abſolutum. *Al.* poſſibilis. *Tex. 15. & circiter.* *Vide 6. Topico. c. 10.*

Ex his ad propoſitum, in actu cognoſcendi, de quo quæritur, eſt aliqua entitas abſoluta, vt probatum eſt in primo articulo. Ibi etiam eſt aliqua relatio, vt probatum eſt in ſecundo articulo. Et ex iſto vltimo habetur, quod abſolutum, & relatiuum non poſſunt conſtituere aliquid per ſe vnum, nec ſaltem vnius generis, quod ſcilicet habeat conceptum per ſe vnum.

Summa quæſtionis huius.

Ex his ſequitur, quod actus cognoſcendi, vel non eſt aliquid per ſe vnum vnius generis; vel non per ſe includit illa duo, quæ probata ſunt ibi concurrere. Videtur autem probatum in primo articulo, quod eſſentialiter includat abſolutum, & præcipuè in prima ratione: igitur videtur, quod actus talis non ſit eſſentialiter relatiuus, ſicut per ſe includens relationem. Vel ſi dicatur, quod eſt quoddam totum includens ambo illa: tunc non eſt aliquid per ſe vnum eſſentialiter relatiuum, ſed vnum per accidens eſſentialiter includens alteram partem, ſicut diceretur impropriè, quod homo albus eſt eſſentialiter albus, hoc enim impropriè dicitur, quia nihil eſſentialiter propriè dicitur de eo, quod non eſt in ſe aliquid vnum eſſentialiter, ſicut nihil poteſt eſſe verum de eo, quod eſt in ſe falſum: ſicut eſt illud, cuius ratio includit repugnantia: quod quia non eſt in ſe poſsibile, ideò nihil dicitur de ipſo poſsibile, vel ſibi eſſe poſsibile: ſic in propoſito, quod non eſt per ſe vnum, nihil poteſt ei eſſe verè, vel per ſe idem.

Operatio vel non eſt per ſe vnum, vel non includit relationem. *De ratione in ſe falſa nihil verè dicitur.*

SCHOLIVM.

Operationem eſſe qualitatem primò, quia non eſt relatio, ex articulo primo; nec actio, vel paſſio, quia nihil horum poteſt eſſe vltima perfectio agentis. Secundò, quia mutatio actiua, & paſsiua eſt ad aliquem terminum accipientem eſſe per illam, & operatio non eſt ad vllum terminum talem. Tertiò, agens non eſt ſimpliciter perfectius actione, quia potiùs per eam perfectionem communicat perfectionem ſuam aliis: ſed operatio eſt perfectio operantis: ponit operationem in prima vel tertia ſpecie Qualitatis, & hîc admittit paſsiones ſpirituales, quales ſunt dolor, gaudium: de quo 3. diſtinct. 15. à num. 8. obiicit quatuor loca Ariſtotelis & duas rationes. Habet idem aſſertum, eaſdem rationes, quas hîc ponit 1. diſtinct. 3. quæſt. 8. à num. 31.

SEd quæratur, ſupponendo operationem eſſe per ſe vnam, & per conſequens vnius generis, ad quod genus pertinebit. 25.

Operatio eſt qualitas de qualitate 1. d. 3. q. 6. n. 31.

Poteſt dici, quòd per ſe eſt in genere Qualitatis. Hoc probatur diſcurrendo per genera. Patet, quod non eſt in genere Subſtantiæ, & ſimiliter de omnibus aliis generibus, præter quàm de Qualitate Relatione, & Paſſione. Non eſt autem relatio, vt probatum eſt in primo articulo: nec actio nec paſſio. Probo primò per medium commune, illud, ſcilicet quod poſitum eſt in primo articulo, quia ſicut nulla relatio, ita nec vlla actio de genere Actionis, nec paſſio de genere Paſſionis eſt perfectio vltima agentis, vel operantis: hæc operatio eſt perfectio, &c.

T. c. 17. Potentia actiua quid? paſſiua quid?

Præterea, actio eſt tranſmutatio [k] alterius, inquantùm alterum, ſicut potentia actiua ſecundùm Phil. 5. Metaph. *eſt principium tranſmutandi aliud, in quantùm aliud.* Paſſio etiam eſt tranſmutatio ab altero, inquantùm alterum: operatio autem cognoſcendi, vel appetendi nec eſt tranſmutatio alterius, nec tranſmutatio ab altero. Quod, licèt videatur *eſſe* manifeſtum, tamen probari poteſt: quia tranſmutatio tam actiua, quàm paſſiua eſt neceſſariò ad aliquem terminum accipientem *eſſe* illa tranſmutatione: quia ſecundùm terminum formalem paſſum ſe habet aliter nunc, quàm prius: Operatio autem non eſt ad aliquem terminum accipientem *eſſe* per ipſam; imò eo modo, [l] quo habet terminum *ad quem*: nec eſt productiua termini *ad quem*, nec eductiua de potentia paſſi: nec inductiua in paſſum, ſed præſupponit terminum: Omnis autem actio de genere Actionis, vel eſt productiua termini, vel eductiua, vel inductiua, imò eo ipſo, quo actio talis ponitur in Diuinis puta generatio, vel ſpiratio, per ipſam aliquis terminus accipit *eſſe*, ſcilicet ſuppoſitum genitum, vel ſpiratum.

Omnis actio producit, inducit, aut educit. Actio autem non perficit.

Tertio ſic: agens actione de genere Actionis nunquam eſt ſimpliciter perfectius per illam, imo ex perfectione ſua complete agit communicando alteri perfectionem; nunc autem operatio eſt perfectio ſimpliciter operantis: relinquitur igitur tandem, quod illud abſolutum, quod eſt in operatione ſit aliquid de genere Qualitatis.

Et ſi quæratur in ſpecie. Vno modo poteſt dici, quòd diſcurrendo per ſpecies illius generis rationabilius videtur ponendum, quòd ſit in prima ſpecie: quia in nulla alia poteſt poni. Patet de ſecunda, & de quarta: de tertia etiam patet, ſi in illa non ſit niſi qualitas ſenſibilis, ſicut videtur haberi in Prædicamentis, & etiam quod videtur innui 7. Phy. In illa etiam prima ſpecie videntur poni omnes qualitates ſpirituales, ſiue ſint in *eſſe* quieto, ſicut ſunt habitus: ſiue in *fieri*, ſicut ſunt operationes: niſi forrè diceretur, quod operationes pertinent ad tertiam ſpeciem Qualitatis; & quòd ſint paſſiones ſpirituales, & quod Philoſophus mentionem ibi fecit expreſsè de paſſionibus corporalibus tanquam manifeſtioribus. Et per illas debent intelligi paſſiones ſpirituales: licèt autem in anima ſit diſtinguere operationem proprìè dictam à paſſione, cuiuſmodi eſt delectatio, vel triſtitia in voluntate (quia operatio tendit quaſi in terminum operationis: paſſio autem, quaſi à termino in ſubiecto, ſicut triſtitia à triſtabili in voluntate) tamen in hoc conueniunt ſpiritualis operatio & paſſio: quia vtraque eſt in *fieri* in ſubiecto, & pro tanto vtraque poſſet dici paſſio pertinens ad tertiam ſpeciem. Quicquid autem dicatur circa hoc de prima ſpecie, vel tertia: hoc ſaltem videtur probabile, quod operatio ſit in genere Qualitatis.

T. c. 20. Operatio in prima ſpecie qualitatis vel tertia 1. d. 3. q. 6. n. 31.

T. c. 16. Contra hoc videtur illud Phil. 9 Metaphyſicæ, *quorum* inquit, *non eſt aliquod aliud opus præter actionem, in iſtis exiſtit actio, vt viſio in vidente, & ſpeculatio in ſpeculante.* Hæc ille. Intentio ſua eſt diſtinguere inter actionem tranſeuntem, & immanentem: vult igitur ibi, quod aliqua actio ſit immanens, ſicut exemplificat de viſione & ſpeculatione: tamen conſtat, quod iſtæ ſunt operationes: igitur operatio eſt actio, ſecundùm eum. 26.

Item Phil. 3. de Anima. *Intelligere quoddam pati eſt.*

T. c. 1. S. 12. & 18. vide com 123. & de anima. T. c. 10.

Item 10. Ethic. cap. 2. dicit ſic: *Non tamen ſi non qualitatum eſt delectatio, propter hoc neque bonorum. Neque enim virtutis operationes ſunt qualitates, neque felicitas,* Hæc ibi.

Item 7 Phyſ. *ſciens & cognoſcens dicuntur ad aliquid,* vbi Commentator, *dignius æſtimatur eſſe de c. ad Aliquid, quàm de Qualitate,*

Præterea. Per rationem, abſolutum non diſtinguitur ſpecificè per aliquid extrinſecum, ſed per propriam differentiam intrinſecam ſibi, & abſolutam: nunc autem operationes diſtinguuntur ſpecificè per obiecta diſtincta ſpecie: quia operationes circa diſtincta ſpecie magis diſtinguuntur, quàm operationes, quæ ſunt circa obiecta eiuſdem ſpeciei, iſtæ autem diſtinguuntur numero, igitur illæ habent maiorem differentiam, quàm numeralem, & ita ſpecificam.

Præterea.

Præterea Operatio habet propriam perfectionem, & nobilitatem ab obiecto, vt videtur ſatis manifeſtum. Et probatur per illud 10. Ethic. cap. 4. *ſecundum vnumquodque optima eſt operatio optimè diſpoſiti ad potentiſſimum eorum, quæ ſunt ſub ipſa*, hoc eſt circa obiectum optimum talis operationis.

COMMENTARIVS.

70. *Quæ ſit actio.* k *Actio eſt tranſmutatio alterius inquantum alterum*, id eſt, quòd actio eſt tranſmutatio alterius, ſcilicet paſſi inquantum eſt ſimpliciter aliud ab agente, & dicitur actio tranſmutatio, non quòd paſſum tranſmutetur per illam, ſed quia agens reſpicit paſſum inducens formam abſolutam in illud, ſecundum quam dicitur verè tranſmutari à priuatione illius formæ ad illam formam, ad quam formam oritur in genere actio reſpectus, quâ agens refertur ad paſſum. Non enim actio reſpectus eſt prius termino producto in paſſo. Similiter paſſio eſt poſterior, quæ immediatè fundatur in paſſo: præſupponit enim terminum productum ab agente in paſſo. *Nota.* Cùm ergo dicitur quòd *actio eſt principium tranſmutandi aliud inquantùm aliud.* Si accipitur formaliter pro actione reſpectus, poteſt dici principium formale, quo ſcilicet tranſmutans tranſmutat, ſiue quo agens agit formaliter: ſicut album eſt ſimile formaliter ſimilitudine, ſed fundamentaliter eſt ſimile albedine, ſic agens actione formaliter agit, ſed fundamentaliter agit potentia actiua fundamentaliter accepta. Simile dico de paſſione. Sed operatio, ſiue actus intelligendi, vel appetendi, non eſt huiuſmodi. Probatur, *quia tranſmutatio tam actiua, quàm paſſiua neceſſario eſt ad aliquem terminum accipientem* eſſe *illa tranſmutatione, quia ſecundùm terminum formalem paſſum ſe habet aliter quàm prius.* Vult dicere quòd tranſmutatio relatio tam actiua, quam paſſiua neceſſariò præſupponit aliquem terminum de nouo accipientem *eſſe* à principio tranſmutatiuo; & non habetur ille terminus per tranſmutationem, quæ ponitur reſpectus: patet, ille terminus eſt quia abſolutum, tunc abſolutum non habet *eſſe* per reſpectiuum, ſed ſicut dicimus quòd genitum accipit *eſſe* per generationem actiuam formaliter acceptam, ſcilicet vt eſt relatio ex hoc ſolo, quòd talis generatio terminatur tantùm ad productum, non quòd productum accipiat *eſſe* per ipſam, quia vt ſæpè dictum eſt, ad abſolutum in cauſa ſequitur abſolutum in effectu; prius eſt productum, quàm relatio producentis; ſicut actio formaliter accepta ad paſſum, quòd priùs accepit terminum nouum, & niſi in paſſo eſſet terminus de nouo productus, tunc non eſſet actio noua, nec paſſio noua. Vtraque ergo eſt ad aliquem terminum accipientem de nouo *eſſe* in paſſo, id eſt, quòd actio terminatur ad paſſum, pro quanto paſſum recipit nouum terminum abſolutum ab agente, & paſſio ſimiliter eſt ad agens, pro quanto paſſum aliquem terminum abſolutum de nouo recipit ab agente. *Expoſitio literæ.* Et ſic iſta litera debet intelligi. Modò actus intelligendi non eſt ad aliquem terminum accipientem *eſſe* per ipſum, id eſt, quòd neceſſariò præſupponit in paſſo, ſcilicet in intellectu poſſibili, aliquem terminum abſolutum productum in intellectu poſſibili, ſecundùm quem aliter ſe habeat aliter nunc quàm priùs: patet, quia intellectio nihil præſupponit, niſi obiectum ad quod terminatur, & intellectum, in quo recipitur. Non enim poſito etiam quocunque abſoluto, etiam nouo in intellectu poſſibili ponitur intellectio, ſicut ponitur paſſio, poſito termino nouo in paſſo ab agente. Sequitur:

l *Imo eo modo quo habet terminum* ad quem eſſe. 71. *Pro declaratione literæ.* Pro intelligentia huius literæ declaro aliqua. Primo iſta diſtinguuntur ab inuicem, ſcilicet potentia productiua termini, potentia eductiua termini de potentia paſsiua, & potentia inductiua termini in paſſum. Prima reſpicit terminum abſolute, ſicut generatio quæ reſpicit genitum ſiue productum, accipiendo *generationem*, vt eſt productio ſimpliciter, illa enim habet tantùm productum pro termino, vt patet a Doctore *in primo, d. 2. & 5. q. 2.* Secunda neceſſariò reſpicit paſſum, in quod agat, vt omnis potentia actiua creata, quæ neceſſariò præſupponit aliquod paſſum, quod eſt in potentia ad terminum: educere enim formam de potentia materiæ neceſſariò præſupponit materiam, vt receptiuam talis formæ, & ſic potentia eductiua termini de potentia materiæ, eſt potentia quæ neceſſariò præſupponit materiam, vt receptiuam talis termini, quæ ſi non præſupponeretur eſſet impoſsibile producere talem formam, cùm neceſſario producat illam in materia. Sed potentia inductiua eſt, quæ inducit terminum in materia, & hæc poteſt ab aliis ſeparari, quia Deus poteſt immediate inducere formam in materia, & illam non neceſſariò educere de potentia materiæ: patet, quia poteſt creare animam nulla præſuppoſita materia, & poteſt creare corpus organicum, & inducere animam in illud. Sed in creaturis iſta non videntur realiter ſeparari, loquendo de termino formali, qui recipitur in materia, quia producens formam neceſſario præſupponit materiam, & ſic educit eam de potentia materiæ; & ſimiliter eam neceſſariò inducit in materiam, cùm non poſsit producere eam vt per ſe ſtantem.

Secundò nota, quòd actio, vt eſt formaliter productio, eſt relatio intrinſecus adueniens, cum ſit reſpectus producentis ad productum. 72. *Actio, vt productio quid.* Similiter actio, vt eſt formaliter inductio in creaturis, eſt reſpectus intrinſecus, quia eſt reſpectus inducentis ad inductum: inducta in materia forma neceſſariò reſultat relatio inducti ad inducens, & è contra, reſpectus inducentis ad inductum. & hoc modo non accipitur propriè actio, vt eſt de genere Actionis, cùm ſit reſpectus extrinſecus: tamen quicquid ſit, ſiue actiua productiua, ſiue eductiua, ſiue inductiua, ſiue ſit reſpectus extrinſecus, ſiue intrinſecus, omnino habetur propoſitum de actu intelligendi, quòd non ſit actio aliquo iſtorum modorum.

Tertiò nota, quòd actio dicitur productiua, pro quanto terminatur ad productum, id eſt, quòd producto poſito in *eſſe* à producẽte, neceſſariò oritur in producẽte actio, ſiue productio, quæ terminatur ad productũ, & ſic eſt poſterior producto. Et actio dicitur inductiua, pro quanto terminatur ad terminum inductum, ita quòd poſito termino in

in materia, statim in agente oritur relatio inducentis ad terminum inductum, & sic est posterior termino producto. Et dicitur actio eductiua pro quanto terminatur ad terminum, vt eductum de potentia materiæ, & sic præsupponit terminum iam eductum, & sic dicitur relatio educentis ad terminum eductum. Et sic omnis talis actio necessariò præsupponit terminum nouum, vel productum tantùm, vel inductum, vel eductum. Sed intellectio, vt huiusmodi, non est productiua termini: patet, quia ipsa non terminatur ad prius productum ab intellectu, in quo est formaliter, nec est inductiua termini in passum: patet, quia ipsa non terminatur ad aliquem terminum absolutum inductum ab intellectu, in quo est in aliquod passum: nec similiter est eductiua termini; patet, quia non terminatur ad aliquid priùs eductum de potentia materiæ per intellectum, in quo est formaliter, sicut actio productiua terminatur ad productum à principio productiuo, in quo est, & quod formaliter denominat. Cùm ergo intellectus tantùm præsupponat obiectum circa quod operatur, & nihil producit, ad quod intellectio formaliter terminetur, vt ad productum, vel eductum, vel inductum ab ipso intellectu, qui denominatur formaliter à tali intellectione, sequitur quòd nullo modo erit actio de genere Actionis. Nec similiter passio, cùm illa præsupponat aliquid priùs productum in passum ab agente ad quem refertur, vt supra patet.

73. *Operatio in quo Prædicamento sit ponenda.* Deinde Doctor postquàm probauit quòd operatio est qualitas absoluta, quærit in qua specie Qualitatis sit ponenda. Et duo dicit. Primum, quòd videtur poni in eadem specie, in qua est habitus generatus ex illis actibus: & quia talis habitus ponitur in prima specie Qualitatis, ideò videtur etiam quòd operatio sit in eadem specie ponenda. Qualitas enim spiritualis, siue sit in *esse* quieto, vt habitus, siue in *fieri*, vt operatio actualis, quæ etiam potest poni dispositio ad habitum, cùm ad operationem frequenter elicitam sequatur habitus. Secundum est, quòd si teneatur Aristotelem posuisse in tertia specie etiam operationes spirituales, quòd fortè poterit poni operatio in tertia specie, in qua ponuntur passiones, siue passibiles qualitates: sed Aristoteles ibi mentionem facit de passionibus corporalibus tanquàm manifestioribus: licet autem in anima sit distinguere operationem propriè dictam, cuiusmodi est delectatio, vel tristitia in voluntate quia operatio tendit quasi in terminū operationis, scilicet in obiectum, quod est terminus operationis. Passio autem quasi à termino causata est in subiecto, sicut tristitia à tristabili, causatur in voluntate, & tamen in hoc conueniunt, scilicet spiritualis operatio, & passio, quia vtraque est in *fieri*, vt in subiecto: patet, quia passio concomitatur operationem stante operatione, puta cum actu amoris circa delectabile stat delectatio sequens: & similiter stante actu nolitionis de obiecto nolito, & posito stat tristitia, ipsis non stantibus, nec delectatio nec tristitia stant, sicut ergo operatio habet *esse* in *fieri*, sic & passio sequens, & pro tanto vtraque posset dici passio, pertinens ad tertiam speciem; quicquid autem dicetur circa hoc de prima specie, & tertia hoc saltem videtur probabile, quòd operatio sit in genere Qualitatis.

Contra hoc videtur illud Philosophi. Hîc Doctor per auctoritates, & per rationes intendit probare quòd operatio non sit qualitas absoluta. *9. Met. tex. 16.* Et patet primò per auctoritatem adductam, per quam Philosophus intendit probare, & distinguere inter actionem transeuntem, & immanentem. Vult igitur ibi quòd aliqua actio sit immanens, sicut exemplificat de visione, & speculatione, tamen constat quòd istæ sunt operationes: igitur operatio est actio secundùm eum.

SCHOLIVM.

Soluit argumenta allata numero præcedenti. Ad primum, docet operationem dici actionem, & actum secundum, quia duabus conditionibus conuenit cum actione, id est, quòd sit semper in fieri, *& tendat in obiectum. Deest tamen ei tertia, & substantialis conditio actionis, quæ est habere terminum per eam productum: de quo 1. d. 3. q. 7. ad 1. Negat actionem immanentem, vt sumitur pro operatione, esse actionem nisi æquiuocè; declarat tamen actionem de genere Actionis diuidi vniuocè in immanentem, & transeuntem: de quo 1. d. 3. q. 6. n. 32. & 4. d. 11. q. 2. n. 5. Ad secundum, explicat id,* Intelligere est quoddam pati, *id est, receptio intellectionis; de quo 1. d. 3. qu. 6. ad quartum, & q. 7. num. 37. Ad tertium, explicat quo sensu negat Aristoteles virtutis operationes esse qualitates. Ad quartum, quomodo sciens dicitur ad aliquid. Ad quintum, optimè explicat id,* actus distinguuntur per obiecta, *idque duplici via, & clarè.*

AD ista. Ad primum, operatio habet duas conditiones, in quibus conuenit cum actione. Prima est, quod semper est in *fieri*, non dico successiuo, quia operatio est indiuisibilis, sed sic in *fieri*, quod in continua dependentia ad causam eandem, & secundùm idem: sicut dependentia rei conseruatæ ad causam conseruantem: de qua dictum est priùs in quadam quæstione habita de ista materia. Secunda conditio est, quod operatio transit in obiectum, sicut in terminum: licèt non accipiat *esse* per ipsam: quia præsuppositum in suo *esse*; & propter istas duas conditiones potest operatio dici actio, sicut propter istas significatur grammaticè per verbum actiuum: & propter easdē dicitur operatio actus secundus, & ita ista distinctio actionis sic intellecta in transeuntē & immanentē non est generis in species, sed vocis in significationes. Nam actio transiens est vera actio de genere Actionis, actio immanens est qualitas: sed æquiuocè dicitur actio propter conditiones prædictas. 27.

1. d. 3. q. 7. ad 1. *Operatio qua ratione dicitur actio & actus secundus.*

Alio

Alio modo potest [n] aliud de genere Actionis diuidi in actionem immanentem, & transeuntem, sicut superius in inferiora. Nam non solum ad formam inductam per motum in passum aliud ab agente, est actio de genere Actionis, sed etiam ad formam inductam per mutationem in ipsomet agente. Illa enim forma absoluta, cùm sit noua, est terminus alicuius actionis propriè dictæ, per quam accipit *esse*: quando igitur forma terminans actionem est extra ipsum agens: tunc actio illa transit; quando verò forma illa est in ipso agente: tunc actio est immanens. Distinctio [o] istorum duorum modorum intelligendi actionem immanentem, patet: quia illud, quod secundùm primum intellectum dicitur actio immanens; hîc dicitur terminus actionis immanentis, secundùm alium intellectum; & quod in alio secundo intellectu dicitur actio, communiter intelligimus per hoc, quòd est *elicere*: quando dicimus, quòd potentia elicit operationem, & per hoc, quod est *dicere*, quando dicimus quòd memoria, siue suppositum per memoriam dicit Verbum; & per *spirare*, quando dicimus, quòd per voluntatem spirat quis amorem. *Actio de genere Actionis diuiditur in immanentem & transeuntē.*

28. Iste secūdus intellectus de ista distinctione actionis immanentis, & transeuntis, licèt sit verus: non tamen est de intentione Philosophi, sicut primus, vt patet ex eo, quod dicit 9. Metaph. *non est aliud opus præter actionem*: opus vocat operatum, præter autem illam actionem, quâ inducitur, vel educitur operatio, est aliquod opus, hoc est, terminus operantis, puta ipsamet operatio: & sequitur ibi: *In istis existit actio, vt visio in vidente*, vbi satis exprimit, quòd visionem vocat actionem immanentem, non autem aliquam aliam, cuius visio sit terminus *Tex. 16. Philosophus vocat operationē actionem immanentem.*

Ad secundum potest dici, quòd sicut esse album est habere albedinem tanquam formam: sic sentire, vel esse sentientem, est habere sensationem sicut formam. Vnde si obiectum, vel Deus causaret effectiuè sensationem, non diceretur sentire; sed ipse sensus in quo subiectiuè, recipitur sensatio. Est igitur recipere, vel habere sensationem & sic intelligere recipere intellectionem: quia licèt intellectus, secundùm aliquam operationem causaret in se intellectionem: tamen non diceretur intelligens in hoc, quod causat sed bene denominaretur aliquo modo à verbo significante talem actionem, vel causationem: vtpote si esset impositum tale verbum, *intelligifico*; quod igitur dicitur, *intelligere est pati*, non probat quòd sit per se de genere Passionis: sed quòd formaliter denominat per hoc, quòd recipitur in aliquo subiectiuè: vt sit sensus: intelligere est recipere intellectione: & recipere est quoddam pati. *Idem 3. d. 1. q. 7.*

29. Ad aliud 10. *Ethic.* dici potest [p] vno modo quòd operationes virtutis dicuntur actiones elicitiuæ operationum propriè dictarum, & illæ actiones bonæ sunt: quia generatio boni est bona, illæ autem operationes actionis non sunt qualitates, sed propriè sunt de genere Actionis. Iste intellectus videtur posse haberi à Commentatore, qui ad probationem illius: *neque virtutis operationes qualitates sunt*, dicit sic: *si quidem operatio motio est operatiua: motio autem non est qualitas*: Hæc ille. Operatiua motio potest dici motio ad operationem. *2. Topicorum c. 24*

Et si obiiciatur per hoc, quod dicit, *neque felicitas*, potest dici, quòd sicut nomen operationis sumitur hîc minùs propriè pro actione terminata ad operationem propriè dictam: sicut felicitas potest impropriè sumi pro actione terminata ad ipsam: & sufficit Aristoteli accipere operationes virtutis, & felicitatem, pro illis, pro quibus sufficienter potest instare contra hanc propositionem: *omne bonum est qualitas*, contra quam intendit facere instantiam. *Operatio sumitur pro actionē ad eam terminata.*

Aliter potest dici [q] ad illam auctoritatem, quòd intendit ibi tantùm de qualitatibus in *esse* quieto, cùm dicit: *neque virtutis operationes qualitates sunt*: quod apparet per hoc, quòd negat ibi istam consequentiam: delectatio non est qualitas: igitur non est bona: & probatur quòd non sequitur per illā instantiam, *neque enim virtutis*, &c. Antecedens enim in ista consequentia non est verum, nisi de qualitate permanente: nā delectatio verè est qualitas sed in *fieri*: igitur sufficit sibi instare de illis quæ hoc modo nō sunt qualitates: sicut nec delectatio est qualitas, scilicet non in *fieri*. Quòd autē delectatio verè sit qualitas, probatur ex dictis ibidem: nā intendit probare quòd delectatio non est motio: *omniū, inquit, motionū propriè videtur esse velocitas, & tarditas, vel in se, vel in comparatione ad aliud: Delectationi autē nullā horū existit, transponere in delectationē velociter vel tardè est: non est autē velociter delectari*: vult dicere, quòd delectatio nō est velox, & ideò non est motus: sed contingit velociter transponi, vel transmutari ad eā: igitur potest esse terminus trāsmutationis velocis: igitur potest esse terminus motus: sed secundùm Philosophum 5. *Physic.* motus non potest esse per se ad actionem, & *Delectatio est qualitas.* *Vide 6. & 8. Physic.* *Tex. 10*

passionem: igitur ipsa delectatio non est actio, nec passio: & tunc discurrendo per genera relinquitur tandem quod est qualitas. Illi igitur qui fecerunt istam consequentiam supposuerunt tanquam verum: *omne bonum qualitas habens esse quietum*, delectatio non est talis, igitur, &c.

Vita et operatio secundum Phil.

30. Et ad istam maiorem tactam in enthymemate, respondet Philosophus per instantiam de operatione virtutis. Quòd autem non omnis operatio sit actio propriè dicta, probatur per illud ibidem, cap 5. *Appetere*, inquit, *delectationem, existimabit quis vtique omnes*: quod probat subdens. *Quoniam & viuere omnes appetunt: vita autem operatio quadam est*: hæc ibi: quomodo vita, vel *viuere* posset dici actio de genere Actionis.

Vide 3 d.1.q.3.

Ad aliud de 7. *Physic.* litera Philosophi, secundùm ea, quæ dicta sunt in secundo articulo, intelligenda est sic: quia scientiæ necessariò annexa est relatio ad obiectum intrà: & ita non est à primo alterante immediatè: nec per consequens ad ipsam est prima alteratio: sed illud quod Commentator addit exponendo, *quod dignius est, quod sit de ad Aliquid, quàm de Qualitate*: potest habere alium intellectum; de quo dicetur respondendo ad argumentum principale.

Actus quomodo distinguuntur per obiecta. T. c. 33. & 36. & inde.

Ad primam rationem [1] diceretur, quòd actus distinguuntur per obiecta, quantùm ad manifestationem: quia manifestior est distinctio obiectorum, quàm actuum, & ex illa tanquam ex manifestiori innotescit ista.

Et confirmatur hoc: quia *secundo de anima*, sicut vult Philosophus, quòd actus distinguuntur per obiecta: imò magis, quòd obiecta sunt præuia ipsis actibus, propter quod oportet priùs tractare de distinctione obiectorum, quàm actuum: ita etiam vult, quòd potentiæ distinguuntur per actus: Hoc autem non est essentialiter, quia actus est essentialiter posterior potentia: & posterius non est per se ratio distinguendi prius: igitur nec ibi illud aliud, scilicet de obiectis in comparatione ad actus, debet intelligi de distinctione essentiali.

31. Aliter potest dici, quòd à quo aliquid habet entitatem, ab eo habet vnitatem, & per consequens distinctionem: causatum igitur sicut habet entitatem à quacunque causa per se, ita vnitatem, & distinctionem, & etiam quodcunque dependens ab illo, à quo dependet essentialiter, & maximè verum est hoc, quando dependet ab aliquo tanquam à causa propria, siue termino proprio suæ dependentiæ: quia quando communiter terminat dependentiam eius & alterius, non ita accipitur vnitas eius, & distinctio, secundùm vnitatem & distinctionem talis termini dependentiæ: nunc autem actus dependet ab obiecto tanquam à termino proprio suæ dependentiæ. Concedi

Actus distinguuntur per obiecta, vt per aliqua extrinseca à quibus dependent. Operatio licèt non sit relatio, tamen accipit perfectionē ab obiecto.

igitur potest, quòd actus distinguuntur per obiecta, sicut per aliqua extrinseca, à quibus actus dependet dependentia essentiali, & propria: non tamen distinguuntur per illa, sicut per formalia distinctiua: nec etiam quod est ad propositum, sicut per terminos relationis inclusæ in actibus. Et cùm dicitur quòd absoluta distinguuntur per intrinseca: Verum est tanquam per formalia distinctiua. Si autem acciperetur, quòd non distinguuntur per extrinseca, concedendum esset, sic intelligendo sicut per correlatiua, & per se terminos relationis: quia absolutum non requirit extrinsecum vt per se correlatiuum, nec per se terminum relationis: possunt tamen absoluta distingui per aliqua extrinseca, sicut causata per causas proprias, siue per illa, ad quæ habent propriam dependentiam in entitate, & vnitate, & talia sunt obiecta respectu operationū.

Ad aliam rationem patet per idem: quia actus etsi non sit essentialiter relatiuus, cùm tamen sit per se medium vniens potentiam tali obiecto: dicitur perfectior ex maiori perfectione obiecti, sed istam perfectionem non habet ab illo tanquam à principio intrinseco, sed sicut à causa extrinseca, vel saltem ab aliquo extrinseco, quod terminat dependentiam eius essentialem.

COMMENTARIVS.

74 1 AD *ista*. Respondet Doctor ad omnes obiectiones, & respondendo exponam literam vbi necesse erit. Dicit ergo, quòd operatio habet duas conditiones in quibus conuenit cum actione. Prima est, quòd semper est in *fieri*, non dico successiuè, quia operatio est indiuisibilis, sed sic in *fieri*, quòd in continua dependentia ad causam eandem, & secundùm idem, sicut dependentia rei conseruatæ ad Deum conseruantem, de qua dictum est priùs *q.1.quodl.& in 2.d.2.q.1*. Vide quæ ibi exposui. Est ergo operatio, puta intellectio obiecti in continua dependentia ad causam eandem, puta ad intellectum, & obiectum quæ integrant vnam totalem causam, vt patebit infrà *qu.* 15. & suprà patet *in primo, d.3.q.7*. Et si ista causa per aliquod instans cessaret, non esset illa intellectio. Secunda conditio est, quòd operatio trasit in obiectum, sicut in terminum,

num, licèt non accipiat *esse* per ipsam, quia præsupponit in suo *esse*, id est, quòd operatio non est ad obiectum, vt productum à potentia, cuius est operatio, sic quòd dicatur operatio productiua, pro quanto necessariò terminatur ad productum, vt productum, quia si etiam illud obiectum nullo modo esset productum, nec à potentia operatiua, nec ab aliquo alio, adhuc transiret in illud, vt ad terminum præsuppositum: dicitur enim actio productiua, vt suprà dixi, pro quanto terminatur ad productum à potentia, cuius est talis actio, non quòd verè accipiat *esse* per illam tanquam per aliquid prius verè dans *esse*, cùm productum priùs habeat *esse*, quam intelligatur productio respectus, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. q. 3. & in secundo, dist. 1. q. 3.* Dicit ergo, quòd propter istas duas conditiones operatio potest dici actio, sicut propter istas significatur Grammaticè per verbum actiuum, quia *intelligo, volo, video* sunt verba actiua. Et propter ea operatio dicitur actus secundus, vt distinguitur contra actum primum; nam actus primus propriè est in *esse* quieto, & non tendit in aliud, vt patet de principio productiuo, & de forma quæ est ratio formalis producendi, vt de intellectu; actus verò secundus est in continuo *fieri*, & semper tendit in aliud, vel in aliud, vt obiectum, vt operatio, vel in aliud, vt productum, vt actio productiua. Et ita ista distinctio actionis sic intellecta in transeuntem, & in immanentem, non est generis in species, sed vocis in significationes, nam actio transiens est actio de genere Actionis; actio immanens est qualitas, si æquiuocè dicitur *actio* propter conditiones prædictas.

Operatio quomodo possit dici actio.

75. *Actio diuiditur in transeuntem, & immanentem. Quando actio est transiens, & immanens.*

n *Alio modo potest actio de genere Actionis diuidi in transeuntem, & in immanentem, sicut superius in inferiora.* Vult dicere Doctor quòd quando productum realiter per veram productionem, siue actionem recipitur in ipso producente, talis actio, siue productio, est immanens, quia est ad terminum non receptum in aliquo extra ipsum agens, sed simpliciter est ad terminum receptum in ipso agente; & hoc modo omnis operatio naturæ viuentis quæ ponitur qualitas absoluta, verè per actionem de genere Actionis producitur in ipso agente, & dicitur produci per talem actionem ex hoc, quòd terminatur ad illam qualitatem verè productam, & vt productam, vt dixi suprà. Quando verò agens producit formam in passo extra ipsum agens, vt quando ignis producit calorem in ligno quia calor recipitur in passo extra ipsum agens, actio terminata ad illud, dicitur transiens, eo quòd est ad terminum extra agens receptum.

o *Distinctio istorum duorum modorum intelligendi actionem immanentem, &c.* Et licet omnia ista sint clara, tamen pro iunioribus expono aliqualiter literam. Cùm dicit primò, quòd *actio est ad formam inductam in passum per motum, &c.* Intelligit quòd siue inducatur in passum aliud ab agente per motum, vt qualitas, & quantitas, quæ ab agente naturali inducuntur per motum, siue inducatur per mutationem tantùm, vt forma substantialis in materia per ipsum generans, semper dicitur actio transiens. Similiter si generans in seipsum inducat formam, siue per motum, vt ignis, qui fortè in seipso producit calorem intendendo ipsum, siue per mutationem, vt quando inducit formam in ipso in instanti semper dicitur actio immanens, sic quòd actio immanens propterea respicit terminum, vt inductum in ipso agente, siue per motum, siue per mutationem, & actio propriè transiens respicit terminum, vt inductum in aliud passum ab agente, & hoc siue per motum, siue per mutationem. Deinde prima distinctio, quæ ponitur æquiuoci in æquiuocata, quando operatio dicitur actio immanens sic ponitur, quia est qualitas in ipso operante, sic quòd nullo modo tendit in productum, vt suprà patuit; actio verò de genere Actionis necessario tendit in terminum accipientem de nouo *esse* ab ipso agente. Actio ergo pro operatione est qualitas, & in genere Actionis.

Secundo modo actio de genere Actionis quæ necessario tendit in aliud, siue receptum in agente, siue in alio passo semper dicitur transiens, quia saltem transit in terminum de nouo accipientem *esse*, siue ille terminus sit in agente, siue in alio ab agente, modo absoluto, & respectiuo non ponitur aliquid limitatum dici vniuocè, & sic hoc nomen actio proprie conuenit actioni de genere Actionis, & impropriè operationi, pro quanto operatio aliqualiter conuenit cum actione propter illas duas conditiones: ideò est diuisio æquiuoci in æquiuocata, cum ibi non diuidatur actio de genere Actionis, imò actio de genere Actionis, præcisè ponitur pro vno membro diuisionis, & aliud membrum non est actio de genere Actionis, nisi tantum transumptiuè propter aliquas conditiones conuenientes sibi. Sed secunda diuisio actionis est vniuoci in vniuocata, quia ibi actio propriè de genere Actionis diuiditur in transeuntem, & immanentem, ita quòd vtraque est proprie actio de genere Actionis; quia vtraque respicit passum, quod verè mutatur secundùm aliquam formam absolutam receptam in ipso passo ab agente, & tantùm in hoc differunt, quia transiens respicit terminum, vt inductum ab agente in aliud passum ab ipso agente. Sed immanens respicit terminum, vt inductum in ipsummet agens, vt in passum. 76.

Actio quomodo sit qualitas.

p *Ad aliud de 10. Ethic.* Declaro duo in ista litera. Primò, quomodo actio elicitiua dicatur bona: hoc non debet intelligi, quòd illa actio elicitiua sit propriè generatiua boni, siue operationis bonæ, cùm illa necessariò sit posterior, sicut respectus est prior termino *ad quem*; sed dicitur bona ex hoc, quòd terminatur ad actum bonum. Sicut etiam cum dicitur cuius generatio est bona, ipsum quoque bonum; si intelligitur de generatione, quæ est relatio ex hoc dicitur bona formaliter, quia immediatè fundatur in generante bono, & terminatur ad genitum habens bonitatem à generante. Sic dico; quod actio elicitiua, quia immediatè fundatur in potentia operatiua bona, & terminatur ad actum habentem suam bonitatem à potentia operante, dicitur bona; potentia autem dicitur bona in operando pro quanto elicit actum conformiter rationi rectæ, vt patet *in prolog. q. vlt. & in primo, dist. 17. & in 2. dist. 7. 40. & 41. & infrà q. 17.* Pro quanto ergo est elicitiua actus conformiter se habens rationi rectæ dicitur bona, & per consequens actus, vt sic elicitus, erit formaliter bonus bonitate scilicet morali, & per consequens actio elicitiua, quæ fundatur in tali potentia sic operatiua, & terminatur ad actum, vt sic elicitum, dicitur bona moraliter, & hoc potiùs denomi- 77.

Declaratio in litera.

 natione

natione extrinſeca; non enim formaliter dicitur bona moraliter, cum ſola operatio, vel habitus
Aduerte. cauſatus dicatur ſic bona, vel bonus. Aduerte etiam, quod operatio virtutis, ſiue operatio virtuoſa, vt ſic, non eſt quiditas abſoluta, quia vt ſic, includit neceſſariò reſpectum ad rationem rectam, vt patet a Doctore *in locis praallegatis*, ſed ſufficit quod operatio illa in ſe ſit qualitas, licèt poſtea poſſit circumſtantionari diuerſis reſpectibus, & ſic patet quomodo actio elicitiua operationis virtutis, ſiue operationis virtuoſæ, dicitur bona. Et dicitur operatio virtutis, vel quia in ſe formaliter eſt recta, vel quia elicita à virtute, vel quia generatiua virtutis, tamen non eſt de ratione actus virtuoſi, quòd ſit à virtute, nec quòd ſit generatiuus virtutis, vt patet à Doctore *in quarto, diſt.* 40. *q.* 2. Et vide quæ expoſui *in prolo. quæſt. vltima.*

78. *Quomodo omne bonum ſit qualitas.* Secundum declarandum eſt de propoſitione illa: *omne bonum eſt qualitas*, contra quam inſtat Ariſtoteles ſic arguendo: Si omne bonum eſt qualitas, ergo operatio virtutis erit qualitas, quia operatio virtutis eſt bona: conſequens falſum; ergo & antecedens, ſcilicet omne bonum eſt qualitas. Dico, quòd ſufficit Ariſtoteli ad improbandum illud antecedens, accipere pro operatione virtutis ipſam actionem elicitiuam, quæ terminatur ad actum virtutis, ſic inferendo ex illo antecedente, ſcilicet omne bonum eſt qualitas, ergo actio elicitiua actus virtutis erit qualitas, cùm ſit bona, vt ſuprà patuit. Conſequens eſt falſum, ſcilicet, quòd illa actio elicitiua ſit qualitas, imò eſt actio de genere Actionis, vt ſuprà patuit. Et ſimiliter poteſt argui de actione elicitiua felicitatis. Si omne bonum eſt qualitas, ergo operatio felicitatis erit qualitas, accipiendo *operationem felicitatis* pro actione elicitiua felicitatis. Et patet quòd conſequens eſt falſum, quia actio elicitiua felicitatis eſt actio de genere Actionis.

q *Aliter poteſt dici ad illam auctoritatem.* Hic Doctor dat aliam reſponſionem ad illam auctoritatem 10. Ethic. cap. 2. Et dicit quòd Philoſophus intendit tantùm de qualitate in *eſſe* quieto. *Cùm dicit neque virtutis operationes qualitates ſunt*, ſcilicet in *eſſe* quieto, quod apparet per hoc, quòd negat ibi iſtam conſequentiam, *delectatio non eſt qualitas, igitur non eſt bona.* Et probat quòd non ſequitur per illam inſtantiam, *neque enim virtutis operationes ſunt qualitates, neque felicitas.* Antecedens enim in iſta conſequentia non eſt verum, niſi de qualitate permanente. Nam delectatio verè eſt qualitas, *Quomodo delectatio ſit qualitas.* ſed in *fieri*; igitur ſufficit ibi inſtare de illis quæ hoc modo non ſunt qualitates, ſcilicet permanentes, ſicut nec delectatio eſt qualitas ſcilicet permanens, non ſequitur, ergo delectatio non eſt qualitas permanens, ergo non eſt bona, quia ſtat ipſam eſſe bonam, & tamen non eſſe qualitatem permanentem. Et ſimiliter ſi intelligitur in illo primo antecedente, ſcilicet quòd *omne bonum eſt qualitas permanens*, ſtatim poteſt ſubinferri, operationes virtutis ſunt bonæ. Et ſimiliter delectationes conſequentes operationes virtutis ſunt bonæ, ergo ſunt qualitates permanentes, non ſequitur, quia ſunt qualitates tantùm in *fieri*, vt ſuprà patuit.

r *Ad primam rationem*, dicit Doctor primò, quòd actus diſtinguuntur per obiecta tanquam per manifeſtiora, quia diſtinctio obiecto- 79. *Declaratio ſubtilis, & pulchra.* rum eſt manifeſtior diſtinctione actuum, tamen intrinſecè actus diſtinguuntur per ſuas rationes formales intrinſecas, & abſolutas. Dicit ſecundò, quòd actus diſtinguuntur per obiecta originatiuè, & effectiuè; patet, quia actus dependent ſaltem partialiter ab obiectis in entitate, ergo & in vnitate, & diſtinctione; quia à quo quis habet *eſſe*, ſiue entitatem, ab eo habet vnitatem, & diſtinctionem. Sed non diſtinguuntur per obiecta formaliter, & intrinſecè, ſed per rationes proprias diſtinguuntur formaliter, per obiecta autem diſtinguuntur extrinſecè. Et de hoc vide in ſimili Doctorem *in primo, diſt.* 7. 13. & 27. Præterea addit, quòd ſi acciperetur, quòd non diſtinguuntur per extrinſeca, concedendum quidem eſſet, ſic intelligendo, ſicut per correlatiua, & per ſe terminos relationis, quia abſolutum non requirit extrinſecum, vt per ſe correlatiuum, nec per ſe terminum correlationis. Poſſunt tamen diſtingui per aliqua extrinſeca. Sicut cauſata diſtinguuntur per cauſas proprias, ſiue per illa, ad quæ habent propriam dependentiam in entitate, & vnitate, talia ſunt ſubiecta reſpectu operationum. Nam intellectio diſtinguitur à viſione, quia *Intellectio diſtinguitur à viſione.* intellectio eſt in intellectu, vt in proprio ſubiecto, & viſio eſt in potentia viſiua, & ſic viſio, & intellectio dicuntur diſtingui per diuerſa ſubiecta; licèt etiam poſſint diſtingui per diuerſas cauſas extrinſecas, tanquam per obiecta, à quibus dependent, ac etiam cauſantur.

SCHOLIVM.

Hic docet operationem vitalem ſeparari poſſe ab obiecto. Ad primum, ait illam poſſe concipi, non cointelligendo obiectum, ſi vox imponeretur ad ſignificandam entitatem abſolutam tantummodò, ideò autem nunc ſemper cointelligi obiectum, quia ſic vox ad ſignificandum impoſita eſt. Explicat optimè quomodo relatio, quæ tantùm eſt poſſibilis, denominat fundamentum, vel obiectum, ac ſi actualis eſſet, & qualis eſt iſta relatio: Habet pulchram, & valde ſubtilem doctrinam circa hæc: vide Leuch. & Tarta.

Vide 7. Met. & 12. d. 4. DE quarto principali dici poteſt, quòd illa qualitas, quæ, vel eſt operatio, vel includitur in operatione, non habet relationem ad ſubiectum magis eſſentialem, 32. quàm aliæ qualitates: & ideò ſi ponatur alias non eſſe eſſentialiter relatas ad ſubiectum; de quo non eſt modò quæſtio, nec iſta ponetur eſſentialiter relata ad ſubiectum.

ſ Quòd ſi dicatur iſtam eſſe in *fieri*, & per hoc eſſentialius dependere à ſubiecto, quàm alias, quæ ſunt in *facto eſſe*, vel in *quieto eſſe*.

Reſpondeo:

Reſpondeo: iſtud non variat dependentiam ad ſubiectum, ſed tantùm variat modum eſſendi ipſius formæ in ſe, vel ſaltem in comparatione ad cauſam dantem *eſſe*.

Ad argumentum principale [t] dici poteſt, quòd ſi aliqua vox imponeretur ad præcisè ſignificandum entitatem abſolutam, quæ eſt operatio, vel in operatione, & per ſe in genere Qualitatis: ſignificatum illius vocis poſſet intelligi non cointelligendo obiectum in ratione termini; ſed communiter voces impoſitæ ad ſignificandum operationem, important relationem, vel principaliter, vel connotando: & ratio eſt, quia operatio communiter intelligitur ſub reſpectu tendente ad obiectum, & ſub modo, quo intelligitur, ſub eo communiter ſignificatur. *Significatu operationis poſſet concipi non cointelligendo obiectum.*

Exemplum, ſpecies intelligibilis eſt qualitas abſoluta; quod ſaltem oportet eos concedere, qui ponunt ſpeciem eſſe formalem rationem intelligendi, ſcilicet per ſe principiatiuam actus, & tamen communiter vocatur ſimilitudo obiecti: non quòd illa ſit relatio, quam per ſe importat hoc nomen *ſimilitudo*: ſed quia ipſa ex natura ſua eſt quædam forma imitatiua, & repræſentatiua obiecti; ideò dicitur ſimilitudo talis, ſcilicet per imitationem, & etiam cùm ſignificatur per hoc nomen *ſpecies*, adhuc non ſignificatur ſub ratione abſoluti præcisè, ſed includendo illam relationem, ſub qua communiter intelligitur. Vnde etiam ſpecies dicitur alicuius obiecti ſpecies. Conſimiliter eſt de vocibus ſignificantibus operationem. al. *tendentis.*

u Et ſi arguas: aliqua operatio, puta illa quæ non eſt obiecti, vt exiſtentis, non habet ad obiectum niſi relationem potentialem: nunc autem oportet cointelligere obiectum tanquam terminum actualis relationis: quia qui intelligit actum cognoſcendi, oportet vt cointelligat obiectum non tantùm vt cognoſcibile, ſed vt actu cognitum: igitur *cognoſcere* importat relationem actualem.

Reſpondeo, relatio, quæ, quantùm eſt ex parte fundamenti, eſſet actualis, & propter non entitatem termini, eſt poſſibilis: ipſa denominat frequenter fundamentum, vel ſubiectum, quaſi actualiter ineſſet. *Videns actum an ideò videt obiectum eius.*

Exemplum: conceditur quòd anima ſeparata non eſt tantùm inclinabilis ad corpus, ſed quod inclinatur ad corpus, & tamen non eſt ibi actualis inclinatio quia terminus non eſt in actu: ſed pro tanto actualiter denominat, quia quantùm eſt ex parte animæ, actualiter ineſſet. *Anima ſeparata non eſt actu inclinata ad corpus, quod non eſt.*

33. Conſimiliter dicitur, quòd ſcientia practica dirigit, licèt non ſit actualis directio ſecundùm eam: Puta quando nulla alia potentia ab intellectu operatur, nec dirigitur ſecundùm eam.

Conſimiliter dicitur, quòd albedo eſt menſura omnium colorum: & ſic de primo in quolibet genere reſpectu poſteriorum: licèt quandoque non ſit actualis menſuratio propter defectum termini. 10. *Met.* 1 *cap.* 7.

Conſimiliter [x] poteſt dici hìc, quòd quia relatio operationis ad obiectum ſemper, quantùm eſt ex parte eius, ineſſet actu, ideò ſub ratione eius, quaſi actualiter inhærentis, operatio intelligitur: & ſic ſignificatur: & ſic obiectum cointelligitur, vt terminans actualem dependentiam. *Operatio intelligitur quaſi cum actuali relatione ad obiectũ etiam non exiſtens, & quare?*

Iſtud, quod dictum eſt, verum eſſet ſi cointelligeretur ſemper obiectum ſub ratione menſuræ: quia relatio menſurabilis eſt ibi potentialis, vt priùs dictum eſt: nunc autem intelligendo operationem, oportet cointelligere obiectum, tanquam illud quod attingitur per operationem.

y Veriùs igitur videtur eſſe dicendum, quòd oportet obiectum cointelligi tali actui vt terminum attingentiæ vnionis in actu, quàm vt terminum dependentiæ, vel menſurabilis: iſta autem attingentia eſt relatio rationis in actu abſtractiuo: ſed quia ſub ratione illius relationis attingentiæ communiter intelligitur, & hoc attingentiæ actualis: licèt illa non ſit actualitas realis: ſed actualitas relationis rationis: & ideò communiter operatio ſignificatur ſub tali relatione actuali, & oportet obiectum cointelligi, vt terminans talem relationem actualem.

z Hinc patet, quòd illud Ariſtotelis in Prædicamentis, *nihil prohibet idem in pluribus generibus enuntiari*, non eſt verum de aliquo per ſe vno: ſed de aliquo vno per accidens: quod etiam quandoque vno nomine ſignificatur: ſicut fortè hoc nomen *ſcientia*: ſed non propter hoc eſt vnum propriè, quod eſt vnum ſecundùm definitionem, ſecundum illud 7. Metap. cap. 3. *Definitio verò eſt, non ſi nomen rationi idem ſignificet, omnes enim rationes eſſent vtique definitiones*, & probando conſequentiam, ſubdit: *Erit enim nomen, quod cuilibet rationi idem, quare & Ilias definitio erit.* Et ex hoc poſſet intelligi [a] dictum Auerrois 7. Phyſ. *Dignius eſt*, inquit, *quod ſit de c. ad Aliquid, quàm de* *C. de Qualitate ad finem.* al. *enumerari.* *Tex.* 13. *Com.* 10.

Qualitate: quod fortè verum est quantùm ad illud, quod formalius est in significato nominis impositi ambobus, vel illi toti per accidens: quod est absolutum sub respectu.

Tex.20. Idem in præsenti de qualitate ad finem. Ex hoc etiam fortè potest intelligi illud 5. *Metaph.* quòd aliqua dicuntur ad aliquid secundùm genus, *vt medicina*, inquit, *eorum est, quæ ad aliquid, quia ipsius genus scientia videtur esse eorum, quæ ad aliquid*, nomen fortè speciei imponitur præcisè ad significandum qualitatem, & propter hoc non dicitur ad proprium correlatiuum. Nomen autem generis non imponitur præcisè ad significandum genus, siue qualitatem, sed ad significandum ipsam sub respectu.

COMMENTARIVS.

80. s QVod *si dicatur operationem esse in fieri*, &c. Respondet *hoc non variat dependentiam ad subiectum, sed tantùm variat modum essendi ipsius formæ in se, vel saltem in comparatione ad causam dantem esse*, quia *esse* suum absolutum est in continuo *fieri*, sicut etiam *esse* absolutum creaturæ: aliæ verò qualitates, vt comparantur ad causam propriam, & particularem habent *esse* in *esse* quieto, tamen vt comparantur ad primam causam conseruantem, semper sunt in continuo *fieri*. Et hoc patet à Doctore *in secundo, dist.2. quæst.* 4. vbi vult quòd causatum tantùm pro illo instanti quo accipit *esse* à causa sua particulari dependeat, & in tempore immediatè sequenti à Deo conseruetur: modò creaturam conseruari est ipsam continuè à Deo fieri, & poni in *esse*, vt patet à Doctore *in secundo, distin. 2. quæst.* 1. Et vide ibi quæ exposui. Sed operationes non solùm sunt in continuò *fieri* à prima causa vniuersali, sed etiam à causa propria particulari.

Creaturam conseruari quid?

81. t *Ad argumentum principale.* Arguitur in principio quæstionis, probando quòd actus sit essentialiter relatio, vel relatiuus, quia talis actus non potest intelligi, nisi cointelligendo terminum; absolutum autem potest intelligi, non cointelligendo aliquid in ratione termini, ergo, &c.

Nota. Respondet Doctor & responsio stat in hoc, quòd licèt operatio secundùm *dici* videatur sic importare relationem ad obiectum propter nomen sic impositum, tamen secundùm *esse* nullam essentialiter includit relationem ad obiectum. Et aduerte cùm dicitur, quòd operatio, vt est qualitas, non tendit in obiectum in ratione termini, quia tendere formaliter ad aliud in ratione termini, ipsum terminantis, ita quòd sit impossibile ipsum *esse*, nisi sit tendentia formaliter in terminum talem, est essentialiter relatio, vel relatiuum. Sed operatio benè tendit in obiectum, vt obiectum, quia per illam cognoscitur obiectum, non tamen est essentialiter tendentia in illud, vt in terminum terminantem, quia si, per possibile, obiectum actu non esset, adhuc à Deo in intellectu posset operatio conseruari, & habere verum *esse*, quod tamen esset impossibile, si esset essentialiter tendentia in obiectum, vt in terminum terminantem illam.

An operatio vt qualitas tendat in obiectum.

Deinde nota, cùm dicit de specie intelligibili secundùm eos, qui ponunt eam etiam rationem formalem actus intelligendi, hîc non nominat opinionem propriam, qui expresè tenet quòd species intelligibilis est ratio formalis producendi actum intelligendi partialis; tum, quia etiam concurrit simul potentia, & hoc patere potest ex intentione sua *in primo, dist.3. quæst.6. & 8. & in dist.17. & in secundo, dist.3. quæst.9 & 10. & dist. 9. & in 4. dist.10. & in quodl. præsenti q.* Ponendo ergo talem speciem esse rationem formalem producendi actum intelligendi, erit necessariò entitas absoluta, quia nulla entitas relatiua potest esse ratio formalis producendi aliquid, & maximè absolutum, vt patet per Doctorem in pluribus locis, & per Philosophum 8. Phy. tex. com.10. Nota etiam, cùm dicit quòd *species intelligibilis est similitudo obiecti, & hoc per imitationem*, quia ex hoc videtur sequi: quòd ipsa sit mensurabilis ab obiecto, & per consequens includere relationem realem ad obiectum, relationem scilicet mensurabilis ad mensuram, quod conceditur, & tunc dicit relationem realem ad obiectum, quando actu existit: quando verò actu non existit dicit tantùm relationem mensurabilis potentialem, siue aptitudinalem realem: & dic pariformiter sicut dictum est de notitia abstractiua obiecti, quæ dicit relationem realem ad obiectum non existens, aptitudinalem tamen, & ad obiectum actu existens dicit relationem realem actualem mensurabilis ad mensuram. Aduerte etiam quòd aliter actus intelligendi est similitudo obiecti secundùm imitationem, & aliter species intelligibilis. De hoc vide quæ exposui in primo, dist.3. q.6. & 7.

Quomodo species intelligibilis sit similitudo obiecti.

u *Et si arguas.* Hîc instat, probando quòd operatio includat essentialiter relationem ad obiectum, & maximè hoc probat de aliqua operatione. 82.

Respondet Doctor quòd *relatio quæ quantùm est ex parte fundamenti esset actualis*, quia & fundamentum actuale, &c. *Quia terminus non est in actu*, scilicet corpus, posito quòd corpus sit corruptum, *sed pro tanto actualiter denominat, quia quantùm est ex parte animæ, actualiter inesset*, sed non inest actu, quia terminus non est actu existens. *Consimiliter dicitur, quòd scientia practica dirigit, licèt non sit actualis directio secundùm eam, puta, quando nulla alia potentia ab intellectu actualiter operatur, nec dirigitur secundùm eam*: non enim scientia practica semper actu dirigit potentiam ad praxim, quia hoc non est de ratione habitus practici, sed sufficit quòd sit directiua, vt patet à Doctore *in prolog. q. vltima*, & tamen conceditur quòd dirigit in praxim, quod verum est quantùm est ex parte fundamenti, quod actu est positum, & si terminus esset in actu, tunc directio esset in actu.

x *Similiter potest dici hîc, quòd quia relatio operationis ad obiectum*, &c. Doctor hîc duo dicit. Primum, quòd loquendo de relatione mensurabilis

ſurabilis ad menſuram, quæ ponitur relatio realis actualis in menſurabili, ſi menſura eſt actu exiſtens, quòd intelligendo actum intelligendi, ſiue ipſam operationem ex quaſi ſignificato nominis, videtur intelligere relationem menſurabilis quaſi in actu: non quòd actu inſit quando menſurat, ſcilicet obiectum non eſt actu exiſtens, ſed quia quantùm eſt ex parte fundamenti, ſcilicet ipſius actus menſurabilis, illa relatio actualis ineſſet, quia nihil deficit ex parte fundamenti; & realiter ineſſet actu, ſi obiectum, quod ponitur menſura, eſſet in actu exiſtens, & ideò propter defectum termini non intelligit ibi verè talem dependentiam realem actualem, ſcilicet menſurabilis ad menſuram, ſicut patuit in aliis exiſtentiis ſuprà poſitis: quia intelligendo animam, quaſi intelligo ipſam actu inclinari ad corpus, quæ tamen actualis inclinatio non eſt quando corpus actu non eſt, ſed intellige ibi actualem inclinationem quantùm eſt ex parte fundamenti, ſcilicet ipſius animæ. Secundum eſt, quòd loquendo de relatione vnionis, ſiue attingentiæ ad obiectum, & hoc in actu cognoſcendi abſtractiuè, quæ neceſſariò includit relationem rationis, ſcilicet relationem attingentiæ, non poteſt intellectus actu intelligere actum cognoſcendi abſtractiuè, nec actu cointelligit ipſum obiectum tanquam illud, quod attingitur per operationem ipſius potentiæ, ſcilicet intellectus, & hoc patet tali exemplo, ſiue ſimilitudine, ſcilicet, Si cognoſco actum intelligendi abſtractiuè, intelligo quòd eſt actus, ſiue operatio circa obiectum, ergo cointelligo ipſum obiectum, quod quidem per talem operationem attingitur. *Nota.*

Verius igitur videtur eſſe dicendum, quòd oportet, obiectum cointelligi tali actui, quàm vt terminum attingentiæ, vel quàm vt terminum menſurabilis. Et hoc manifeſtè patet, quia operatio attingentiæ, qua mediante intellectus attingit obiectum, requirit illud, quod attingitur, & in cognitione abſtractiua, non oportet quòd ipſum obiectum actu exiſtat; & hoc patet, quia talis operatio non terminatur ad obiectum, vt exiſtens, vt ſuprà patuit; ſi operatio vt menſurabilis non habet ſemper obiectum exiſtens, vt menſuram, vt ſuprà patuit. Ideò poteſt actu intelligi operatio, & non cointelligi obiectum vt exiſtens, ſed non eſt ſic de relatione attingentiæ, ſiue vnionis.

z *Hinc patet quòd illud Ariſtotelis.* Vult dicere quòd tunc eſt verè definitio quando nomen, id eſt definitum ſignificat idem, quòd ratio, ſiue definitio; vt homo ſignificat humanitatem, & animal rationale præcisè ſignificat idem quòd homo; ideò homo ponitur verè definitum, & animal rationale ponitur ratio eius, ſiue definitio. Vnum verò per accidens, quod neceſſariò includit plura alterius, & alterius generis, vel ſignificat plura immediatè, vt hoc nomen album, quod ſignificat albedinem, & hominem, cui ineſt albedo, vel ſaltem vnum ſignificat, & aliud connotat, & ſic album ſignificat albedinem, & connotat ſubiectum, & hoc eſt magis verum, quàm ponere ipſum plura ſignificare, & hoc patet à Doctore *in lib. Prædicamentorũ.* Et ratio huius eſt quia ex ſubiecto, & accidente non poteſt fieri vnum per ſe, vt patet 8. *Met. t.* 15. ſed tantùm vnũ per accidens, nunquam enim ex pluribus diuerſorũ generum poteſt fieri vnum ens per ſe in re, nec per conſequens in conceptu, quia vnitas conceptus per ſe ſemper ſumitur ab vnitate per ſe in re. Si ergo vnum per accidens non poteſt per ſe ſignificare vnum, ſed vel duo, vel vnum ſignificare, & aliud quidem connotare, ſequitur quòd non poteſt propriè definiri, quia definitio, & definitum idem ſimpliciter ſignificant. Et hîc licèt poſſem nonnulla adducere, propter multa mihi occurrentia, tamen quia facilia ſunt, non oportet multùm immorari. Et quod dicit de ſcientia, quæ vno nomine ſignificatur, vt patet, & tamen plura importat, quia ſcilicet importat entitatem abſolutam de genere Qualitatis, & relationem ad ſcibile, & hoc vel actualem realem, vt ad ſcibile actu exiſtens, & hoc loquendo de ratione menſurabilis ad menſuram. Vel importat relationem rationis ſcilicet vnionis, ſiue attingentiæ ad obiectum, quia notitia abſtractiua tantùm dicit relationem rationis ad obiectum, vt ſuprà patuit, & propriè ſcientia eſt notitia abſtractiua, vt aliàs expoſui. Scientia ergo erit in diuerſis generibus, quia vt includit qualitatem, erit per ſe in genere Qualitatis, & vt includit relationem actualem realem menſurabilis, erit per ſe in genere Relationis, & vt includit relationem rationis, erit tantùm reductiuè in genere Relationis, tenendo quòd relatio rationis tantùm ſit reductiuè in genere Relationis, vt Doctor videtur tenere *in Prædicamentis.* Et cùm dicit, quòd ſcientia ratione qualitatis eſt per ſe in genere Qualitatis, intelligo quòd illa qualitas, vel conceptus illius ſit per ſe in tali genere. Hoc idem dico de relatione. Si verò accipiatur ſcientia vt includit ſimul vtrunque, tunc ratione qualitatis eſt reductiuè in genere Qualitatis, & ratione relationis realis, eſt reductiuè in genere Relationis.

Cap. de qualitate ad finem.

Scientia eſt in diuerſis generibus.

a *Ex hoc etiam fortè poſſet intelligi illud* 5. *Met.* Vult dicere breuiter, quòd nomen ſpeciei ſcientiæ, ſcilicet medicina, quæ ponitur ſpecies ſcientiæ, imponitur præcisè ad ſignificandum qualitatem, & non imponitur ad ſignificandum qualitatem ſub reſpectu ad aliud, nomen verò generis, ſcilicet ſcientiæ, quæ ponitur genus, non imponitur ad ſignificandum præcisè qualitatem, ſed imponitur ad ſignificandum qualitatem ſub reſpectu ad aliud, ſcilicet ad obiectum.

5. Met. cont. tex. 20

Medicina eſt ſpecies ſcientiæ.

In iſto articulo ſunt multæ difficultates, quas modò cauſa breuitatis tranſeo.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm anima suæ naturali perfectioni relicta possit cognoscere Trinitatem personarum in Diuinis.

Alens.3.q.2.art.3. D. Thom. 1.p.q.12.art.4.& q.85 art.1. Scot. 3.d.23.& 24.

Onsequenter quæritur de his, quæ pertinent specialiter ad creaturam habentem vitam intellectualem. Et primò de his,quæ sunt communia homini, & Angelo. Deinde de his; quæ sunt homini propria. Communia sunt ista, intellectus, & voluntas. De intellectu fuerunt quæsita duo; vnum de obiecto; aliud de causa actiua actus intelligendi. Primum fuit; Vtrùm anima suæ naturali perfectioni relicta possit cognoscere Trinitatem personarum in Diuinis. Et idem potest quæri de Angelo. Videtur quòd sic: quia qui potest cognoscere aliquem actum cognoscendi, potest etiam cognoscere obiectum, vt est obiectum illius actus: nunc autem anima vel Angelus, ex sua perfectione naturali potest cognoscere actum beatificum alterius animæ vel Angeli: & obiectum illius actus est Deus trinus: igitur, &c. Probatio maioris, actus est naturalis similitudo obiecti: actus etiam per se tendit in obiectum: igitur qui cognoscit illum actum propter vtranque conditionem prædictam, sequitur quòd cognoscat obiectum. Probatio minoris, potentia non impedita, sed suæ naturali perfectioni relicta, potest cognoscere quodcunque contentum sub suo obiecto, primo, siue adæquato, alioquin non esset sibi adæquatum: sed obiectum adæquatum commune tam Angelici intellectus, quàm nostri,est ens in communi,vel saltem ens limitatum, actus autem beatificus creaturæ continetur sub isto obiecto primo. 1.

Argum.

Ratio opp.

Contra: obiectum supernaturale non potest creatura cognoscere ex perfectione sua naturali:quia tunc non esset sibi supernaturale:nunc autem Trinitas est obiectum supernaturale,imò obiectum beatificum: igitur, &c.

SCHOLIVM.

Pro resolutione quæstionis præmittit aliqua. Primum, etsi anima habeat in omni statu perfectionem omnem naturalem sibi intrinsecam; tamen in supremo statu, nempe gloriæ, tantummodò habet supremam naturalem perfectionem completam, ob amotionem impedimentorum; quia tunc tantùm non dependet à sensibus & phantasia in propriis operationibus plusquàm si esset separata: de quo 1.d.3.q.3.& 2.d.3.q.8. ad primum principium,n.13.& d.11.num.4. aliàs autem sic dependet siue hoc sit ex peccato,siue non,vt ibi Doctor tradit. Et hoc sensu quæritur de anima,hac quæst. quia quòd in statu naturæ destitutæ non possit intelligere Trinitatem dictum est q.1. Prologi. An verò posset in statu naturæ institutæ, qualiter datum fuit Adæ, eam cognoscere, constabit ex 2. art. Secundum, cognoscere stare potest dupliciter. Primò cognitione producta ab anima cognoscente. Secundò, cognitione recepta in ea. Tertium, cognitio perfecta est,qua attingitur obiectum secundùm propriam eius perfectionem: imperfecta,quâ tantùm in communi conceptu,vel per accidens, vt quando Deus cognoscitur, non vt in se, sed sub ratione attributali 1.dist.3.q.1. Quartum, cognitio immediata est, quæ habetur de aliquo obiecto nullo alio obiecto mediante; cognitio mediata, quæ ècontra habetur. Exemplum primi: quando essentia diuina cognoscitur:secundi,cognitio de obiectis secundariis,quæ cognoscuntur à Beatis per essentiam priùs cognitam. His præmissis tria quærit Doct.circa hanc quæstionem.

Vocat vltimã naturalem perfectionẽ animæ,quam habet,quia tunc non dependet à sensibus.

AD intellectum quæstionis a aliqua præmittantur. Primò,de perfectione naturali animæ vel Angeli. Anima humana, etsi in quocunque statu, siue scilicet naturæ institutæ, siue destitutæ,siue restitutæ,habeat eandem perfectionem naturalem, intelligendo de illa, quam ex necessitate naturæ requirit:tamen ad perfectionem naturalem supremam in solo tertio statu attingit, in quo non tantùm habebit supernaturalem perfectionem gloriæ, sed etiam perfectionem supremam ipsius naturæ. Posset igitur intelligi quæstio vel de illa perfectione naturali,quæ semper habetur:vel de ista 2.

illa suprema: & tunc in primo intellectu bene propriè dicitur anima relicta, &c sed in isto secundo intellectu, magis proprie quæritur hoc modo: An anima ad perfectionem naturalem supremam reducta, ex ista perfectione possit sic cognoscere Trinitatem.

Secundò, præmitto, quòd animam posse cognoscere aliquod obiectum, vno modo potest intelligi ipsam posse recipere illam cognitionem; alio modo ipsam posse attingere in illam cognitionem; & hoc, vel ex se sola, vel saltem ex concursu causarum, quæ natæ sunt concurrere naturaliter ad illum effectum. Istorum membrorum secundum infert primum: sed non è conuerso: quia ad primum sufficit nuda capacitas, quomodo lapis per oppositum non potest cognoscere, quia repugnat sibi recipere illum actum.

Animæ dupliciter cognoscere posse obiectu, scilicet cognitione à se producta, vel à Deo accepta.

Ad secundum autem requiritur, b quòd tali capacitati correspondeat aliqua causa actiua naturaliter; quia verò difficultas est principaliter in secundo membro quæstionis, ideò de primo breuiter expediendo posset concedi, quòd si intellectus possibilis ex propria potentia receptiua cuiuscunque intellectionis, ita quòd licèt requiratur aliquod præuium intellectioni: non tamen tanquam potentia receptiua, vel ratio recipiendi, sicut superficies ponitur ratio recipiendi colorem: tunc quodcunque ens, quod habet in natura sua intellectum ponibilem, potest ex natura sua cognoscere quodcunque cognoscibile, hoc est recipere cognitionem eius, quantùm est ex parte sui.

c Tertiò, præmitto quòd cognitio intellectiua, de qua est quæstio, potest intelligi perfecta, aut imperfecta: & intelligo ad propositum, non de perfectione intensiua, sed de perfectione ex parte obiecti: quòd scilicet illa intelligatur perfecta, qua attingitur obiectum sub perfecta ratione suæ cognoscibilitatis; hoc est, per se propria & distincta; & per oppositum, imperfecta dicatur illa, qua attingitur tantùm per accidens, vel tantùm in aliquo conceptu communi, vel confuso.

Cognitio obiecti perfecta & imperfecta explicantur.

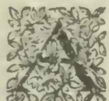
d Item, cognitio distincta vel est mediata, vel immediata. Dico immediatam, quando obiectum non mediante aliquo alio obiecto intelligitur, per quod, vel in quo intelligatur: ita quòd hìc excluditur medium cognitum, non autem medium, quod esset præcisè ratio cognoscendi, vel intelligendi.

Cognitio distincta mediata & immediata.

Ex istis sequitur, quòd ad solutionem quæstionis tria sunt videnda. Primò, de cognitione imperfecta: secundò, de cognitione perfecta immediata. Et tertiò, de cognitione mediata, & in quodlibet istorum, ad quam potest anima vel Angelus attingere ex perfectione naturali vno modo, vel alio intellecta.

Tria resoluenda

COMMENTARIVS.

I. a D intellectum huius quæstionis aliqua præmittit Doctor. Primò de perfectione animæ, vel Angeli. Nota, quòd perfectio suprema naturalis animæ est, quod sic sit soluta à corpore, quòd in operãdo nullo modo indigeat corpore, nec sẽsu in corpore, imò vt sic, sic pfectè erit disposita ad intelligendũ, sicut si haberet perfectionẽ naturalem intrinsecã, & hoc ponatur in corpore glorioso, tamen ad operandum operationes sibi proprias nullo indiget corpore, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. quæst. 3.* Et non intelligitur quòd anima in illo statu habeat aliquam perfectionem naturalem intrinsecam, & positiuam, quam priùs non habuerit. Sed erit in perfectione suprema propter amotionem omnium impedimentorum, quia vt est alligata corpori pro statu isto, non potest distinctè intelligere aliquod merè intelligibile, vt patet à Doctore *in primo dist. tertia, quæst. tertia,* & specialiter in secundo, dist. 11. Sed vt in supremo statu poterit ex puris naturalibus intelligere omnia merè intelligibilia, etiam cognitione intuitiua præter ipsum Deum, cuius causa assignabitur in secundo articulo. Dicit ergo Doctor quòd *posset intelligi quæstio vel de illa perfectione naturali quæ semper habetur; vel de illa suprema,* &c. Primus intellectus respicit animam absolutè etiam pro statu naturæ destitutæ. De ipsa, scilicet, quòd in statu naturæ destitutæ non potest ex puris naturalibus cognoscere Trinitatem probauit Doctor *in prima quæstione prologi.* De ipsa vt in statu naturæ institutæ patebit in secundo articulo, vbi probatur quòd nec etiam vt in statu supremo. Ergo multò minùs nec in statu naturæ institutæ, in quo fuit Adam ante peccatum. Secundus intellectus est de ipsa, vt præcisè in statu naturæ restitutæ, siue vt in statu supremæ perfectionis naturalis. Et licet propriè status naturæ restitutæ sit status gloriæ, non tamen quæstio intelligitur de anima, vt actu beata, quia vt sic, actu videt Trinitatem. Sed ipsa vt est in suprema perfectione naturali modo præexposito.

Suprema perfectio naturalis animæ.

Triplex status.

Quid sit, status naturæ restitutæ

b *Ad secundum requiritur quòd tali capacitati correspondeat aliqua causa, etiam naturalis, quia vero difficultas est in secundo membro, quæst.* (quia in primo membro ostensum est in prolog. quæstion. prima quomodo intellectus noster, etiam pro statu isto, potest naturaliter recipere cognitionem cuiuscunque obiecti) *dico de primo* [illegible]

tus possibilis est propria potentia receptiua cuiuscunque intellectionis, ita quod licèt requiratur aliquid praeuium intellectioni, &c. Et quod dicit de illo praeuio, dicit quia in cognitione abstractiua requiritur species intelligibilis, vt probat *in primo, dist. tertia, quaest. sexta*, quæ tamen species nec recipit illam intellectionem, nec est ratio recipiendi, vt alias exposui. Et forte in cognitione intuitiua substantiarum separatarum secundùm aliquos, oportet ipsam animam eleuari per lumen supernaturale. De quo *in primo, dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 49.* Sed quicquid sit, illud non requiritur nec vt medium receptiuum, nec vt ratio recipiendi, quia tunc ipso lumine separato ab intellectu, formaliter intelligeret, quia intellectio esset formaliter in illo, quod est impossibile.

Duplex cognitio intellectiua. c Tertiò præmittit, quòd *cognitio intellectiua de qua* est quæstio, *potest intelligi* dupliciter, scilicet, *perfecta aut imperfecta*; *& intelligo ad propositum non de perfectione intensiua* quantùm ad subiectum, id est, in se considerata, vt habens *esse* subiectiuum, *sed de perfectione ex parte obiecti*, &c. Modo in proposito, quando concipitur præcisè per aliquod quasi sibi accidens, vt cum concipitur Deus non in se, & distinctè, sed sub aliqua ratione attributali, vt expositum est in primo, *dist. 3. quaest. 1.* Et concipitur in conceptu communi, & confuso, vt cùm concipitur in ente, vt concipiendo summum ens, vt explanatum est in primo, dist. 3. quæst. 1. & infrà patebit præsenti quæstione.

Cognitio distincta est duplex. d Quartò præmittit, quòd *cognitio distincta est duplex*, *mediata scilicet*, *vel immediata*, &c. Exemplum secundi quando obiectum cognoscitur per obiectum cognitum de passione, quæ cognoscitur per obiectum, vt cognitum, & similiter relatio cognoscitur per extrema, vt cognita, & omnia obiecta secundaria cognoscuntur per essentiam diuinam, vt cognitam; patet quando cognoscuntur ab intellectu diuino, & similiter talia obiecta cognoscuntur in ipsa, vt cognita, vt infrà patebit. Exemplum primi patet, quia essentia, vt essentia, cognoscitur ab intellectu diuino immediatè, ita quòd non requiritur aliud, vt priùs cognitum, tamen aliquando aliquid cognoscitur mediante alio, non vt cognito, sed vt ratione formali cognoscendi, vt cùm cognoscitur immediatè homo, mediante tamen ratione formali ipsius, loquendo de cognitione distincta, ita quòd ratio formalis erit ratio causandi talem cognitionem, & ratio terminandi huiusmodi cognitionem. *Essentia, vt essentia cognoscitur ab intellectu.*

S C H O L I V M.

Posse intellectum etiam pro hoc statu habere cognitionem imperfectam horum terminorum, Deus est trinus, *non autem perfectam. Ratio primi, quia in quocunque transcendente abstracto à creatura cognita cognoscitur Deus confusè, sicut homo cognoscitur cognito animali; si verò limitetur transcendens ad aliquam specialem perfectionem, v. g. summi, infiniti, haberi potest conceptus Deo proprius & vltimus: iste, id est, entis infiniti est perfectissimus, qui pro hoc statu haberi potest de Deo. De quo Doct. 1. dist. 3. quaest. 2. nu. 17 Ratio secundi dabitur in articulo secundo. Quòd verò cognitio horum terminorum naturaliter acquiritur, probat primò; quia fidelis, & infidelis contradicunt de illa propositione,* Deus est trinus, *& non tantùm de voce. Secundò, fides non est ad notitiam terminorum, sed eam præsupponit. Tertiò, abstractio entis ab hoc ente; & summi ab hoc summo, est naturalis, & connexio horum non repugnat: ergo concipi potest.*

Tex. 21. DE primo [e] Intellectus secundùm Philosophum *tertio de Anima*, habet duplicem operationem, scilicet intelligentiam simplicium, & intelligentiam compositorum, scilicet componere & diuidere intellecta; & prima potest esse sine secunda, & non sic è conuerso, &c. 3.

Duplex intellectus operatio, apprehensio, & compositio. Primò igitur videndum est de prima cognitione. Dico quòd anima ex perfectione naturali etiam quam habet in isto statu, qui est inter tres status infimus, potest habere intellectionem imperfectam istorum terminorum, *Deus & trinus*: non autem perfectã: potest enim ex cognitione huius entis abstrahendo, cognoscere ens secundùm se, & sic de bono; & hoc isto modo, quem tangit Augustinus 8. de Trin. cap. 3. *Bonum hoc & bonum illud, tolle hoc, & illud, & vide ipsum bonum, si potes. Ita Deum videbis*, & ibidem inferiùs, satis patet quomodo non solùm potest cognosci Deus in isto quasi confuso conceptu boni: sed in conceptu quodammodò proprio: si intelligitur bonum per essentiam, vel bonum summum. Vnde ait inferiùs, *Si poteris sine illis, quæ participatiuè bona sunt perspicere ipsum bonum, cuius participatione sunt bona, perspexeris Deum.*

Cognoscens verum per essentiam, habet cognitionem propriam Dei. Consimiliter per hoc verum potest intelligi ipsum verum, & secundùm Augustinum ibidem cap. 1. *Deus veritas est, cùm dicitur veritas, mane si potes in intellectione veritatis, & si intelligas veritatem, non tantùm in communi, sed per essentiam, iam habes conceptum quodammodò proprium Deo.*

Breuiter dico, quòd quodcunq; transcendens per abstractionẽ à creatura cognita, potest in sua indifferentia intelligi: & tũc cõcipitur Deus quasi cõfusè, sicut animali intellecto,

intellecto, homo intelligitur. Sed si tale transcendens in communi intelligitur sub ratione alicuius specialioris perfectionis, puta summum, vel primum, vel infinitum, iam habetur conceptus sic Deo proprius, quod nulli alij conuenit.

Consimiliter abstrahendo à numero propriè accepto: qui scilicet est quantitas discreta: rationem propriæ discretionis; haberi potest conceptus eius, quod est Trinitas: & istum modum acquirendi cognitionem simplicem istorum terminorum, *Deus*, *& trinus*, sufficit natura animæ, etiam in hoc statu.

4. Quod probatur primò: quia fidelis & infidelis contradicentes sibi de hac propositione: *Deus est trinus, & vnus*: non tantùm contradicunt sibi de nominibus, sed de conceptibus: quod non esset, nisi vterque in intellectu suo haberet conceptum terminorum. *Fidelis & infidelis cõtradicũt in hac, Deus est trinus, & vnus*

Hoc secundò probatur: quia fides, quæ distinguit istum ab illo, cùm non sit habitus inclinans ad assentiendum ex notitia terminorum, non est ratio noscendi terminos, sed præsupponit eorum notitiam.

Tertiò potest idem ostendi, quia abstractio entis ab hoc ente, & summi ab hoc summo in sensibilibus est naturalis, & ista duo sibi coniuncta non habent repugnantiam: propter quod ratio ista, *ens summum*, non est ratio in se *falsa*, sicut loquitur Philosophus 5. *Metaphys. cap. de Falso*, quòd illa ratio est in se falsa, cuius partes includunt repugnantiam, & illa non potest concipi aliquo actu simplici intellectus: & per oppositum, ista, *ens summum*, potest vno actu concipi: quia alterum istorum non repugnat alteri. *Tex. 34* *Quid ratio in se falsa*

f Restat vlteriùs videre, qualiter anima habens notitiam de prædictis terminis, scilicet *Deus & trinus*, possit ex natura sua cognoscere veritatem huius propositionis, *Deus est trinus*, & cùm possit intelligi de cõplexione haberi notitia credulitatis, vel scientiæ, & hoc vel scientiæ *propter quid*, vel *quia*; videndum est, quæ istarum possit haberi de isto complexo: *Deus est trinus*. Dico quòd prima, scilicet notitia credulitatis, saltem acquisitæ, potest haberi etiam modò ex naturalibus. Hoc probatur, quia secundùm Augustinum 11. de Ciuit. cap. 3. *Ea quæ remota sunt à nostris sensibus, quoniam nostro testimonio scire non possumus, de his alios testes requirimus, eisque credimus, à quorum sensibus remota esse vel fuisse, non credimus*, & Idem 15. de Trinit. cap. 12. *Absit vt scire nos negemus, quæ testimonio didicimus aliorum. Alioquin nescimus esse oceanum; nescimus esse terras, atque vrbes, quas celeberrima fama commendat.* *Scimus quæ alio[illegible] didicimus*

COMMENTARIVS.

3. e DE primo articulo præmittit vnum, scilicet, quod intellectus secundum Philosophum 3. de Anima habet duplicem operationem, scilicet intelligentiam simplicium, & intelligentiam complexorum, scilicet componere, & diuidere intellecta, & prima potest esse sine secunda, & non èconuerso. Componere enim extrema in propositione affirmatiua præsupponit extremorum cognitionem, & similiter diuidere, vt in propositione negatiua. Et hanc diuisionem præmittit Doctor, quia stat, quòd intellectus cognoscat extrema alicuius propositionis, & quòd tamen non sit certus de veritate propositionis. Stat enim, quòd intellectus cognoscat summum ens, & similiter summã Trinitatem, & quòd tamẽ dubitet an sit aliquod ens, etiam summum, quod sit trinum, & vnum. Et ideò Doctor diuidit hunc articulum in duos, in primo quærit de simplicium intelligentia, in secundo de complexorum intelligentia. *Intellectus habet duplicẽ operationem.*

4. f De secundo principali, in isto primo articulo, scilicet de complexione terminorum, vbi *videndum est qualiter habens notitiam de prædictis terminis*, &c. videndum est quæ istarum posset haberi de isto complexo: *Deus est trinus*. An scilicet habita naturaliter cognitione terminorum, scilicet *Dei, & trini* possit quis naturaliter scire euidenter *propter quid* hanc, *Deus est trinus*. Et posito quòd non *propter quid*, an euidenter possit illa demonstrare demonstratione *quia*. Vel an possit certitudinaliter credere hanc. ita quòd de illa complexione via naturali possit habere fidem acquisitam. Dicit Doctor primò, quòd notitia credulitatis potest haberi etiam via naturali. Et hoc probat, & antequam adducat probationem, pro maiori intelligentia præmitto aliqua. Primò, quòd credens alicui de aliqua complexione, necessariò priùs habet in se notitiam terminorum, scilicet illius complexionis. Docens enim veritatem huius: *Deus est trinus, & vnus*, non potest immediatè causare notitiam terminorum, nec notitiam complexionis, sed benè intellectus præhabens notitiam terminorum à doctore extra potest excitari ad componendum istam. *Deus est trinus*, quia composita, statim cognoscit illam. Sed quia illa non est euidens ex terminis, ideò non assentit firmiter illi tanquam veræ ratione terminorum; nec similiter assentit illi firmiter propter aliquam complexionem immediatam priùs notam, in qua virtualiter contineatur, sicut conclusio demonstrationis *propter quid* virtualiter continetur in præmissis per se notis, cùm non cognoscat intellectus pro statu isto naturaliter aliquam immediatam, in qua virtualiter contineatur ista, vt suprà *in prologo, quæst. prima*, ostensum est; potest ergo assenti- *Notitia credulitatis potest haberi via naturali.*

re firmiter illi complexioni, vt veræ, quia credit testimonio alterius ipsam complexionem firmiter asserenti, tanquam veram. Sicut si haberem notitiam horum terminorum *albedinis*, & *Papæ*, sic in communi possem in me formare hanc cõplexionem. *Papa est albus*, tamen firmiter non assentirem huic vt vero, quia non esset mihi nota euidenter ex terminis; possum tamen assentire illi vt firmiter veræ. Possum etiam firmiter credere alteri mihi asserenti illam veram tantùm, puta, quia credo firmiter hunc esse veridicum, & si asserat ipsam esse veram, quia ipse vidit oculis propriis Papam actu album, & sic similiter possum assentire illi vt veræ, quia firmiter credo testimonio fide digno. Sic in proposito. Et quomodo doctor extra doceat intellectum nostrum, vide quæ exposui *in secundo, dist.* 11. Secundò præmitto quòd quando dicit Doctor de ista: *Deus est trinus*, ita quòd ex naturalibus potest terminos cognoscere, non debet intelligi, quòd cognoscit istos terminos in se, nec intuitiuè, nec abstractiuè; quia tunc cognosceret ipsum Deum distinctè; & sic complexio posset esse sibi nota, etiam *propter quid* naturaliter vt ostensum est, *in prolog. quæst.* 1. Sed cognoscit aliquod ens in confuso, quod nominat *Deum*, & sic format hanc complexionem, *aliquod ens est trinum, & vnum*, ignorando tamen illud ens in se, sicut exposui, *q.*1. *&* 3. *prolog.* ista enim, *aliquod ens est trinum, & vnum*, etiam terminis sic confuse conceptis, est verè credita. Ideo habitis terminis, potest in se formare complexionem istam: *Deus est trinus, & vnus*, & assentire illi vt veræ, quia credit firmiter alicui testimonio, cui plenam adhibet fidem, & sic ex frequentatis actibus potest in se generare habitum fidei acquisitum, qui inclinet promptè, faciliter, & expeditè ad actum credendi.

Actus credendi quid. Tertiò præmitto, quòd actus credendi propriè non est actus intelligendi, quo actu intelligit ipsam, *Deus est trinus*: sed est actus assentiendi, quo firmiter assentit illi vt veræ, & vt est actus acquisitus ex puris naturalibus est actus assentiendi firmiter illi, vt veræ, non absolutè, sed quia firmiter credo testimonio alterius ipsam firmiter asserenti, vt veram: non quòd aliquo modo mihi demonstret illam, quia tunc non assentirem illi propter testimonium fide dignum, sed propter propositiones priùs notas, & euidentes. Probat ergo Doctor quomodo quis potest naturaliter habere fidem acquisitam, quia secundùm Augustinum 11. de Ciuit. Dei, cap. 3. *Ea quæ remota sunt à nostris sensibus quoniam nostro testimonio scire non possumus, de his alios testes requirimus.*

S C H O L I V M.

Explicat primò quomodo viator audita communi Ecclesiæ doctrinæ potest acquirere fidem mysteriorum, de quo 3. *d.*23. *n.*4. *Secundo, necessarium esse infusam fidem, ad quam nemo naturaliter attingit, ibid. n.* 4. *&* d.25. *q.*1. *vide ibi Scol. n.*2. *vbi probatur necessitas fidei infusæ ad salutem, contra quosdam. Quod ait hominem se disponere ad fidem, non loquitur de proxima dispositione, sed de remota, nempe de fide acquisita, quæ communiter ad infusam disponit, quia* 7. *d* 9. *q.*2. *n.*14. *docet nullum agens naturaliter producere vltimam dispositionem ad formam supernaturalem. Vide Scholium nostrum* 4. *d.*14. *q* 2. *n.*14. *vbi explicuimus similem loquendi modum Doctoris; ex quo malè intellecto, quidam iuniores attribuerunt ei, quòd intenderit vltimam dispositionem ad gratiam ex naturalibus posse haberi, quod quam longè sit ab eius mente, ibi ostendimus ex variis locis eius. Quod ait, quando vtraque fides est in eadem anima, vnum & eundem actum elici, iuxta inclinationem vtriusque; sic puto intelligendum, quòd fides humana de Deo Trino, & vno, v.g. eliciendo actum acquisitum, inclinat dispositiuè ad actum fidei infusæ, circa idem obiectum, qui tamen elicitur à fide infusa tantùm. Huic etiam fauet, quod habet* 2. *distinct.*42. *quæst.*4. *num.* 10. *Quãdo potentia variis operationibus agit circa idem obiectum: eius actus intendi, & firmari circa illud. Si dicas fortè fidem acquisitam coefficere actum infusæ fidei, sicut species intelligibilis, licèt naturalis concurrit ad eundem; Respondeo non occurrere, quo efficaciter repellatur, qui sic poneret, sed Doctor nihil hîc dicit de concursu habituum ad actus, an scilicet efficiantur necnè; de quo latè agit* 1. *d.*17. *q.*2. *n.*8. *& q.*3. *n.*61.

Testimonio Ecclesiæ standum firmissimè. EX his, & similibus auctoritatibus eius habemus, quòd credere possumus testimonio aliorũ, etiam tã firmiter, vt illud *credere* dicatur apud eũ *scire*: igitur magis possumus, & magis debemus credere testi magis veraci, & adhuc magis communitati, quàm personæ singulari: nunc autem Ecclesia Catholica est communitas maximè vera, quia illa maximè veritatem commendat, & mendacium repræhendit: igitur eius testimonio certissimè credi potest. Et præcipuè in illis, in quibus illa plus damnat mendacium: puta de his, quæ sunt fidei, & morum. 5.

Potest quis naturaliter assentire iis quæ docet fides. Potest igitur viator ex natura sua, audita & intellecta communi doctrina Ecclesiæ firma credulitate assentire his, quæ ipsa docet de fide, & moribus. Inter quæ principale est de Trinitate in Diuinis. De ista credulitate acquisita videtur accipi illud ad Roman. 10. *Fides ex auditu*, scilicet sanæ doctrinæ Christi, de qua subdit: *Auditus autem per verbum Christi.* De ista etiã potest accipi illud Augustini contra epistolã fundamẽti, *B. Ego*, inquit, *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ auctoritas compelleret.*

Sed

Sed vltra istam fidem acquisitam g habemus fidem infusam, & ad illam habendam, licèt possit homo ex naturalibus se disponere, non tamen ex natura intrinseca: nec etiam concurrentibus quibuscunque causis naturaliter motiuis, intellectus ad eam potest attingere: quia illam solus Deus infundit, qui non est causa naturaliter motiua alicuius intellectus causati. *Hæc eadem rius habetur 85. & 24. dist. 3.*

Comparando fidem infusam & fidem acquisitam ad actum credendi, in hoc conueniunt, quòd quando insunt eidem animæ, actus vnus & idem credendi elicitur secundùm inclinationem vtriusque: quia quando sunt duæ formæ, quæ naturaliter inclinant ad actum in eodem operante, vtraque quantùm est de se, necessariò, & semper inclinat ad actum: & ideò quandocunque actus elicitur, elicitur secundùm inclinationem vtriusque. Et si per hoc, quod est actum credendi inniti fidei isti, intelligatur actum elici secundùm inclinationem eius, tunc concedendum est quòd actus credendi innitur vtrique fidei. *Actus fidei innititur fidei acquisitæ & infusæ.*

COMMENTARIVS.

g Sed vltra istam fidem acquisitam habemus fidem infusam, &c. Hîc aduerte quando Doctor dicit, quòd quis potest naturaliter se disponere ad fidem infusam, hoc non debet intelligi sic absolutè, quasi homo ex puris naturalibus possit immediatè producere dispositionem, quæ ex natura rei sit dispositio ad illam, quia non est verum, sed sic intelligitur, quòd Deus ordinauit aliquos actus esse dispositionem ad fidem infusam, ad quos actus homo ex puris naturalibus attingere potest. Sicut clarè exposui *in quarto, distinct.* 14. *quæst.* 2. quomodo ex puris naturalibus potest se disponere ad gratiam, vide ibi, & etiam in secundo, dist. 5. quæst. 2. quæstio est de Reportatis Parisiis.

Quomodo conueniunt fides infusa, & fides acquisita. h Deinde Doctor comparat fidem infusam, & acquisitam inuicem. Et primò ponit conuenientiam, & secundò differentiam. Primò dicit quòd *comparando infusam acquisitæ, quo ad actum credendi, in hoc conueniunt, quod quando insunt eidem animæ, actus vnus, & idem credendi elicitur secundùm inclinationem vtriusque,* non quòd vnus eliciatur secundùm acquisitam, & alius præcisè secundùm infusam, quasi sint duo actus credendi; sed tantùm est vnus & idem: ita actus credendi elicitus à potentia non elicitur quin ad eundem semper vtraque fides incliner, quando simul insunt illæ fides. Et hoc ostendit, *quia quando sunt duæ formæ quæ naturaliter inclinant ad actum in eodem operante, vtraque quantùm est de se, necessariò, & semper inclinat ad actum. Et ideò quandocunque actus elicitur, secundùm inclinationem vtriusque.* Patet, quia si in eodem oculo essent duæ formæ inclinantes ad actum videndi præcisè circa idem visibile, potentia visiua agens secundùm illarum formarum inclinationem ad actum videndi præcisè produceret vnum actum videndi respectu eiusdem visibilis, sic, quòd vtraque præcise inclinaret ad illum eundem actum, imò si essent mille, tantùm ad vnum inclinarent. An modò isti habitus fidei acquisitæ, & infusæ vltra inclinationem habeant etiam actiuitatem respectu actus credendi, hoc non est præsentis speculationis. Vide tamen quæ dicit Doctor in primo, dist. 17. de habitibus.

Sequitur in litera. *Et si per hoc, quod est actum credendi inniti fidei isti, intelligatur actum elici secundùm inclinationem eius, tunc concedendum est quòd actus credendi innititur vtrique fidei,* quia actus ille credendi elicitur à potentia secundùm inclinationem vtriusque fidei, quando simul insunt potentiæ.

SCHOLIVM.

Ponit aliquot differentias inter fidem infusam, & acquisitam. Prima est, quòd ex fide acacquisita sine infusa, sæpè elicimus actum credendi, non è contra. Primum patet, quia discredens vni articulo, credit alios sola fide acquisita. Secundum patet, quia fides acquisita est applicatio infusæ, ad credendũ, & ideò fides hæc est ex auditu. Loquitur Doctor de lege communi, iuxta quam priùs credit quis fide acquisita, Doctorem, Pastorem, Prædicatorem rerum fidei, vera dicere, quæ credit proposita ab eo fide infusa, esse à Deo dicta. Constat de puero baptizato, & inter infideles ædificato, quod sine Doctore, cui priùs fide acquisita crederet, nunquam fide infusa credet, iuxta communem legem: si tamen Deus suppleret vicem Doctoris, quod potest, haberetur actus, fidei infusæ, sine acquisita, quod contingit in particularibus reuelationibus. Ratio est, quia fides infusa inclinat ad ea quæ nullam habent euidentiam ex terminis, nec includunt euidentiam connexionis eorum. Si dicas idem esse de acquisita, negatur: tum quia generatur ex actibus, & sic quandam euidentiam habet experientiæ, & iuxta hoc conuenit cum scientia, quæ habet obiectum sibi præsens, licèt per spem, quia ex ipso genita est. De quo optimè Doctor 3. distinct. 25. quæst. 2. num. 11. Si autem daretur acquisita, per accidens infusa, idem esset de ipsa, ac de absolutè infusa, quia non haberet præsentiam credibilis, esto haberet terminorum species sine prædicatore, vel Doctore, iuxta illud Rom. 10 Quomodo credent ei quem non audierunt, &c. *Vide Doct. 3. d. 23. n. 5. & 13. & dist. 25. qu. 1. num.* 11.

Hereticus in vno articulo dissidens aliis credit, sed non ex fide diuina 3.d.23.n.24 puer baptizatus nõ elicit actu credendi ex sola fide infusa 3.dist. 23.n.11.

EST tamen differentia vna quantùm ad hoc, quod est actum elicere, ista scilicet quòd est fide acquisita, etiam si sola insit, potest dici actus credendi, sicut credimus certis articulis testimonio fide digno asserentis, ad quos tamen non inclinat aliqua fides infusa. Hæreticus enim in vno articulo dissentit, aliis articulis credendo, non ex fide infusa, cùm illa non possit stare cum hæresi in quocunque articulo, sed ex fide solùm infusa non potest quis elicere actum credendi, & hoc de lege communi: licet Deus fidei infusæ assistendo, posset mouere intellectum ad assentiendum actualiter illi, ad quod fides illa inclinat; sed tunc fortè non ex sola inclinatione fidei istius eliceretur actus ille; sed ex motione diuina, & multò magis de lege communi ex sola fide infusa non potest haberi actus credendi. Hoc patet de puero baptizato; quia si posteà nutriretur in deserto, vel inter infideles, & nullam haberet doctrinam de credendis, nunquam actum rectum credendi eliceret. Et ratio est, quia fides infusa inclinat ad credendum ea, quæ non habent euidentiam ex terminis, nec includunt aliquam euidentiam connexionis terminorum, si termini sint apprehensi ex sensibus. 6.

Contrà, nec fides acquisita includit talem euidentiam.

Responsionem quære alibi.

Additio aliorum.

Respondeo, sicut haberi potest in 3. distinct. 23. & 24. Fidem infusam nobis inesse, est tantùm creditum, ideo nullo modo euidentiam facit. Acquisitam experimur nobis inesse. qua mediante obiecta credibilia sunt per auditum præsentia, & sic aliquo modo euidentia: licet proprie neutra sit ex obiecto euidens. Per infusam sine acquisita non potest quis exire in actum, vt patet statim superius; euidentia habet acquisita ex testimonio reuelantis, siue prædicantis.

SCHOLIVM.

Differentia secunda inter fidem acquisitam & infusam, quòd illi communiter potest subesse falsum, huic non; quia illa innititur testi fallibili, hæc infallibili: si tamen Deus immediatè aliquid reuelaret alicui, nec dedisset auxilia supernaturalia, posset naturaliter elicere actum Fidei, cui non posset subesse falsum, sed tunc oporteret habere euidentiam de attestante, qua habitâ, constaret immutabiliter verum esse, quod reuelat. Vide Doctorem 3. d. 23 num. 15. & 18. Explicat bene quomodo fides acquisita, quando simul cum infusa inclinat ad actum, non potest tendere in falsum. Differentia tertia, quia non experior me exire in actum fide infusa: est contra de acquisita, quia percipio me videre hæc reuelata esse à Deo ex testimonio Dei, consequenter experirer verum esse quod credo, quod repugnat. Hic etiam tangit, an fidelis, licèt non experiatur, credat tamen fide infusâ, se habere infusam: (de quo vide Scholium 3. dist. 23. ad num. 17. Vbi pro hoc aliquot adduxi authores,) quomodo etiam infusa dependeat ab acquisita, licèt fallibili. Vide ibi Scolium ad num 6. vbi dixi non requiri conditionem esse infallibilem, quod respectu primò venientium ad fidem clarum est, quia propositio Ecclesiæ quoad hos, non est conditio, sed vnum credendorum.

Quære ad hoc in prolog. Reportatio nũ, & infra hic differentia 3.

ALia differentia est, quantùm ad hoc, quòd est actum inniti fidei: quia fides infusa non potest inclinare ad aliquod falsum, inclinat autem virtute luminis diuini, cuius est participatio; & ita non nisi ad illud quod est conforme illi lumini diuino: actus igitur credendi inquantum innititur ista fidei, non potest tendere in aliquod falsum. Sed fides acquisita communiter innititur assertioni alicuius testis, qui posset deficere, & ideò illa fides non tribuit actum credendi, inquantùm sibi innititur, quòd non possit sibi subesse falsum: frequenter tamen non sibi subest falsum: quando scilicet testis, cuius testimonio innititur in testificando illud fit verax. Et dixi, *communiter*, quia Deo immediate reuelanti, posset quis credere credulitate acquisita: nisi aliud non fit verum reuelari à Deo, quàm actum credendi, vel noscendi causari immediatè à Deo in eo, cui fit reuelatio. Et quandocunque ad idem inclinat fides infusa, & acquisita, tunc necessariò acquisitæ non subest falsum: non quòd hæc necessitas sit ex ipsa fide acquisita, sed ex infusa concurrente cum ipsa ad eundem actum. Innititur igitur actus credendi fidei infusæ tanquam regulæ certæ, & omnino infallibili, à qua actus habeat, quòd non possit esse falsus: 7.

Acquisita quãdo cum infusa inclinat ad ad actum, non potest subesse falsum.

sed

ſed innititur àcquiſitæ tanquam regulæ minùs certæ: quia non per illam repugnaret actui, quòd eſſet falſus, vel circa falſum obiectum.

Contra iſtam differentiam poteſt argui ſic, quando ad eundem actum concurrit regula fallibilis, licèt cum regula infallibili, iſte actus non eſt infallibilis. Probatur per ſimile, quia ex duabus præmiſſis, quarum vna eſt neceſſaria, & alia contingens, non ſequitur concluſio neceſſaria Et ratio eſt, quia quod dependet ex pluribus, non poteſt eſſe perfectioris conditionis quocunque illorum: nunc autem quicunque actus credendi ad hoc quòd eliciatur, dependet à fide acquiſita mouente: igitur ſi illa ſit fallibus, nunquam actus elicitus erit ex principio tali, quin ſibi poſſet ſubeſſe falſum.

8. Reſpondet ad quodcunque inclinat lumen fidei infuſæ, illud eſt determinatè verum, ſi autem ad idem inclinet ſimul aliud, quod quantùm eſt de ſe, poſſet inclinare in falſum, non ab illo alio, vt tale, ſed ab iſto lumine haberetur, quòd in illo actu non ſit deceptio. *Quare acquiſita cũ ſimul cum infuſa tendit in actũ non poteſt tendere in falſum.*

Tertia differentia poſſet poni, quæ conuenit cum prima, quæ ſcilicet eſt, quòd non percipio me inclinari in actum per fidem infuſam, ſiue ſecundùm illam elicere actum, ſed tantùm percipio me aſſentire ſecundùm fidem acquiſitam, vel eius principium, ſcilicet teſtimonium, cui credo: quia ſi perciperem me habere actum ſecundùm fidem infuſam, & cum hoc ſcirem quòd ſecundùm fidem infuſam non poteſt haberi actus niſi determinatè verus: perciperem quòd actus meus non poſſet eſſe falſus, quia ex hoc ſequitur quòd perciperem quòd obiectum actus non poſſet eſſe falſum, & tunc ſcirem illud, id eſt, infallibiliter cognoſcerem illud eſſe verum, quod nullus experitur in ſe, vt credo, quantumcunque aliquis habeat vtrãque fidẽ & ſecundũ vtramque aſſentiat: tantũmodò igitur credimus in vniuerſali, quòd tẽdẽs in aliquod complexum ſecundùm inclinationem fidei infuſæ, in hoc non poſſet errare: quis autem & quando ſecundùm eam tendit, nec ipſemet tendens ſcit, nec alius, nec aliquis certitudinaliter experitur.

l Contra hoc 13. de Trinit. cap. 1. *Non ſic videtur fides in corde, in quo eſt ab eo cuius eſt: ſed eam tenet certiſsima ſcientia, clamatque conſcientia*, & pòſt: *Illud quod credere iubemur, videre non poſſumus: ipſam tamen fidem quando eſt in nobis, videmus in nobis.* *Quomodo videmus fidẽ in nobis.*

Reſpondeo: intelligit ſic fidem videri, quomodo concedit animam ſemper ſe noſcere: non quòd ſemper ſit actus elicitus: ſed quia ſemper eſt perfecta præſentia obiecti actu intelligibilis Vnde ſubdit ibi, *rerum abſentium præſens eſt fides*, &c ita quòd generaliter illud, ad quod habet anima potentiam accidentalem propinquam noſcendi, hoc Auguſtinus dicit eam noſcere. *Noſcere nõ dicit ſemper actum noſcendi.*

n Aliter diceretur, quòd accipis fidem pro actu credendi, de qua ibidem paràm poſt dicit: *Aliquando rebus falſis accomodatur fides*: hoc eſt, aliquis actus credendi.

COMMENTARIVS.

6. k RESpondet ad quodcunque inclinat lumen fidei infuſæ, illud eſt determinatè verum. Sed non eſt ſic de concluſione illata ab vna de neceſſariò, & alia de contingenti, quia veritas concluſionis, & euidens vnio extremorum in concluſione eſt præcisè ab vnione extremorum in præmiſſis; & quia extrema in præmiſſis non habent ſimpliciter neceſſariam connexionem, licèt vna præmiſſa ſit de neceſſario, & alia de contingenti. Sicut hic, omne animal currit; omnis homo eſt animal: nam in iſtis præmiſſis maior, & minor extremitas non haberent ſimpliciter neceſſariam connexionem, vt patet, quia *currit*, & *homo* non neceſſariò connectuntur: ideò in concluſione non ſequitur neceſſaria connexio; non enim maior vnitas extremorum poteſt concludi in cõcluſione, quàm in præmiſſis, vt expoſitũ eſt *in 1. d. 2. p. 1. q. 1. reſpondendo ad primum argumẽtum principale.* concluſio enim præcisè ſequitur ex præmiſſis, pro quanto extrema concluſionis connectuntur in præmiſſis. Sed in propoſito, actus, qui eſt ab inclinatione fidei infuſæ eſt neceſſariò, & determinatè verus, & ideò quicquid aliud concurrit cum fide infuſa, ſemper ille actus erit determinatè verus, etiam poſito quòd fides acquiſita inclinaret ad actum, cui poſſet ſubeſſe falſum, quia potentia nunquam eliceret talem actum prout eſſet ſecundùm inclinationem fidei acquiſitæ, ſed præcisè eliceret ſecundùm inclinationem fidei infuſæ, & ideò nunquã poſſet talis actus eſſe fallibilis, ſiue falſus: non enim veritas actus eſt præcisè propter connexionem habituum inclinantium, ſicut veritas concluſionis eſt præcisè propter connexionem extremorum in præmiſſis, & ideò patet quomodo ſimilitudo illa non tenet.

Quis autem, & quando ſecundùm eam tendit, nec ipſemet tendens ſcit, nec alius, nec aliquis certitudinaliter experitur. Sicut etiam patet de habente habitum charitatis infuſæ, & charitatis acquiſitæ, quamuis ſciat ſe elicere actum ſecundùm charitatem acquiſitam, quia percipit ſe promptè, expeditè, faciliter, & delectabiliter illũ elicere, quæ ſunt conditiones habitus acquiſiti, *Duplex charitas.*

& non infusi, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 12. tamen antequam scit, & hoc de lege communi, se elicere actum secundùm habitum charitatis infusum, quia tunc esset certus se esse in charitate, sed tantùm scit in vniuersali, scilicet quòd actus elicitus, secundùm inclinationem charitatis infusæ est verè meritorius, & dignus vita æterna, vt patet *in primo, distinct.* 17. Sic dicendum est in proposito.

l *Contra hoc.* Arguit Doctor autoritatibus Augustini probando quòd habens fidem infusam cognoscat se habere illam, & per consequens percipiat se operari secundùm illam.

Respondet, quòd intelligit sic, fidem videri quomodo concedit animam semper se noscere Hîc tamen aduerte, quòd communiter quando obiectum est actu præsens potentiæ in ratione obiecti actu intelligibilis, quòd ipsa potentia statim potest exire in actum, quia tunc ipsum obiectum, vt sic præsens cum potentia, sunt perfecta memoria fœcunda, & per consequens ex hac expositione autoritatis, sequitur quòd intellectus non tantùm pro statu isto potest cognoscere ipsam fidem in se, sed etiam ipsam animam, quod tamen Doctor negat *hîc* de anima, *& suprà in prolog. quæst.* 1. *& in primo, dist.* 3. *quæst.* 3. Et quòd memoria perfecta sit quando obiectum est præsens perfectè in ratione obiecti actu intelligibilis ipsi potentiæ, patet à Doctore *in primo, dist.* 2. *parte* 1. *quæst.* 3. *dist.* 3. *quæst.* 7. *& in secundo, dist.* 1. *qu* 1. *dist.* 3. *quæst.* 10. *& dist.* 9. & in pluribus aliis locis. vide quæ ibi exposui. Dico ergo, quòd Doctor accipit hîc obiectum esse præsens vt actu intelligibile, non quòd immediatè pro statu isto possit mouere potentiam, quia bene sequeretur quòd posset actu intelligi. Sed sic est præsens præsentia reali, quòd si intellectus non esset alligatus statui isto, statim posset illud intelligere, quia solutus ab isto statu (quem Deus ordinauit, scilicet statuendo quòd intellectus non possit immediatè moueri à merè intelligibili, etiam perfectissimè præsenti, nec etiam ab aliquo sensibili immediatè, vt patet *in primo, dist.* 3. *qu.* 3. nullum esset impedimentum quin actu posset illud intelligere, Dico ergo quòd fides est sic realiter præsens intellectui in ratione obiecti intelligibilis, quòd quantùm est ex parte sua non posset esse magis præsens, & actu quantùm in se est, esset in maxima propinquitate ad mouendum intellectum ad sui notitiam; & similiter intellectus posset immediatè concurrere vt altera partialis causa ad actum intellegendi, ita quòd nec ex parte intellectus, nec ex parte obiecti est aliquod impedimentum, nisi præcisè ordinatio voluntatis, quæ ordinauit quòd pro statu isto nullo modo possit immediatè moueri, nec à seipso, nec ab aliquo merè intelligibili, vt patet dist. 3. primi.

Quando memoria perfecta quid.

n *Aliter diceretur.* Dat Doctor aliam responsionem? ad autoritatem dicit quòd Augustinus accipit *fidem* pro actu credendi, de qua ibidem parũ pòst subdit: *Aliquando* (inquit) *rebus falsis accomodatur fides, hoc est aliquis actus credendi,* & sic eliciens actum fidei, potest ipsum actu reflexo cognoscere; tamen credo quòd prima responsio magis sit ad mentem Augustini.

SCHOLIVM.

Trinitatem non posse sciri à nobis scientia quia, *seu à posteriori, quia nullus effectus deducit in notitiam causæ necessariæ ad eius* fieri, *vel* esse, *& tantùm voluntas Dei necessaria est ad omnes effectus, & quantùm ad hoc, non refert quòd sit in Vnitate, vel Trinitate, quia vt habet Doctor* 1. *dist.* 4. *qu* 2. *hæc est primò vera,* Deus creat, *non vt supponit pro vllo supposito. Neque etiam potest sciri scientia* propter quid, *seu à priori, quia notitia proprietatis, non habetur nisi per conceptum proprium eius, cuius est proprietas, & talem non habemus de Deo pro hoc statu* 1. *d.* 3. *q.* 2. *&* 3.

n DE scientia autem *quia*, dico quòd non potest aliquis modò ex naturalibus attingere ad sic intelligendum Trinitatem in Diuinis: quia non potest scire illud de causa per effectum demonstratione *quia*; quo circunscripto remanet in causa quicquid est necessarium ad causandum; sed circunscipta, per impossibile, Trinitate, haberetur quicquid necessarium est in Deo ad causandum creaturam: quia & principium formale causandi perfectum, & completum, & suppositum habens illud principium formale perfectum, vt patet in quadam quæstione præhibita de hoc mota: videtur autem ad causationem sufficere suppositum perfectum habens principium formale perfectum. 9.

A posteriori non cognoscitur Trinitas.

o De scientia verò *propter quid*, dico quòd non potest anima modò ex naturalibus attingere ad sciendum *propter quid*, Deum esse trinum, quia notitia eius, quod est propriissimum subiecto, non continetur virtualiter primò, & euidenter, nisi in per se, & proprio conceptu subiecti, vel in ipso subiecto sic concepto; esse trinum, est huiusmodi respectu Dei: igitur non potest sciri *propter quid* de Deo, nisi habito tali cõceptu Dei; sed talis non habetur pro statu isto de lege communi. Sicut patet in prima conclusione, quia fuit de simplici notitia terminorum. Probatio maioris: quia tale proprium, aut sciretur de subiecto proprio, & per se concepto, & tunc patet veritas illius maioris; aut sciretur de subiecto concepto in vniuersali, vel distinctè, & de ipso sic concepto non potest sciri *propter quid* nisi per se cõceptum illius proprium & distinctum. Exemplum, esse primam figuram non potest sciri *propter quid* de aliqua

A posteriori non cognoscitur Diuinitas.

qua figura in communi, nisi per medium proprium, scilicet per rationem † circuli nec mirum, quia prædicatum proprium ad hoc, quòd sciatur *propter quid*, requirit medium proprium. De isto *sciri propter quid*, veræ essent duæ primæ conclusiones: quæ quæsitæ sunt suprà in quæstione de omnipotentia, sed non sunt hîc ad propositum: quia hîc tantùm quæritur de notitia possibili modò hîc haberi ex naturalibus.

Al triãguli primo posterioru. 1. c. 13.
Quæst. 7. n. 4.

COMMENTARIVS.

8. *Quomodo intellectus non posset cognoscere Trinitatem.*

n SEcundò Doctor in isto primo articulo ostendit quomodo intellectus noster pro statu isto, nec etiam pro quocunque statu, accipiendo ipsum intellectum merè pro potentia naturali (nullo, supernaturali concurrente) non possit cognoscere Trinitatem, nec demonstrare demonstratione *quia*; non enim potest scire illud de causa demonstratione *quia*, quo circumscripto remanet in causa quicquid est necessarium ad causam; sed circunscripta, per impossibile, Trinitate, haberetur quicquid necessarium est in Deo ad causandum creaturam, quia & principium formale causandi perfectum, & completum, & suppositum habens illud principium formale perfectum. Videtur autem ad causationem sufficere suppositum perfectum, habens principium formale perfectum. Et nota quòd si hic Doctor per impossibile circunscribat omnes personas Diuinas, quòd tunc accipit suppositum perfectum pro aliquo per se stante simpliciter, licèt non incommunicabiliter, & sic Deus est suppositum perfectum, quia simpliciter per se stans, licèt tamen communicabiliter. Et hoc est, quod dicit Doctor. *in primo. d.4. q.2.* quòd hæc est primò vera, *Deus creat*, prout ly *Deus* non supponit pro aliqua persona, sed pro hoc Deo singulari, & tunc ratio formalis creandi in ipso Deo esset voluntas eius, vt patuit *in secundo, d.1. qu. 1. & quodl. q.7.* Si autem intelligit quòd sola persona Patris maneat, adhuc ipse Pater posset creare ita perfectè sicut & nunc creat, quia esset suppositum perfectum habens perfectum principium creandi, scilicet voluntatem perfectissimam De hoc vide Doctorem *in secundo, d.1 q.1.* Sed in proposito per effectum, vt effectus est, deuenitur præcisè in cognitionem causæ, pro quanto dependet ab illo: Modo effectus non dependet ab eo vt trino, sed à Deo vt vno, vt patet *in prolog. q.1.* ergo sequitur quòd intellectus per notitiam effectus non cognosceret Trinitatem.

o De tertio principali in isto articulo, scilicet de scientia *propter quid* dicit quod *non potest modò anima ex puris naturalibus attingere ad Deum trinum propter quid.* Et circa hæc omnia scilicet, *quia & propter quid*, vide quæ exposui in qu. 1. prolog.

9. *Nonnulla dubia. Primum*

In litera huius primi articuli occurrũt nõnulla dubia. Primò in hoc: Anima ex puris naturalibus potest ex cognitione huius entis abstrahendo cognoscere ens in se. Et similiter ex cognitione huius boni potest cognoscere bonum in se. Et similiter abstrahendo à numero proprie accepto qui est quantitas discreta, rationem propriè discretionis, haberi potest conceptus eius, quod est Trinitas. Et similiter quodcunque transcendens per abstractionem à creatura cognita potest in sua differentia intelligi, & tunc concipitur Deus quasi confusè, sicut animali intellecto, homo intelligitur.

Secundum. Secundò dubitatur in hoc, quòd quando simul insunt fides acquisita, & infusa ipsi animæ actus vnus, & idem credendi elicitur secundùm inclinationem vtriusque, quia quando sunt duæ formæ quæ naturaliter inclinant ad actum in eodem operante, vtraque quantùm est de se, necessariò, & semper inclinat ad actum, & ideò quandocunque actus elicitur secundùm inclinationem vtriusque.

Tertium. Tertiò dubitatur in hoc, quòd ex sola fide infusa quis non potest elicere actum credendi, & hoc de lege communi, quia fides infusa inclinat ad credendum ea, quæ non habent euidentiam ex terminis, nec includunt aliquam euidentiam connexionis terminorum si termini sint apprehensi ex sensibus.

Quartum. Quartò dubitatur in hoc: fides infusa nõ potest inclinare ad aliquod falsum, quia inclinat virtute luminis diuini, cuius est participatio & ideò non nisi ad illud, quod est conforme illi lumini diuino. Et fides acquisita potest inclinare ad aliquod falsum.

Quintum. Quintò dubitatur in hoc, quòd quandocunque ad idem inclinat fides infusa, & acquisita, tunc necessariò acquisitæ non subest falsum, non quòd necessitas sit ex ipsa fide acquisita, sed infusa concurrente cum ipsa ad eundem actum.

Sextum. Sextò dubitatur in hoc, quòd non percipio me inclinari in actum per fidem infusam, siue secundùm illam elicere actum, sed tantùm percipio me assentire secundùm fidem acquisitam, vel eius principium, scilicet testimonium, cui credo.

Septimum. Septimò dubitatur in hoc, quòd non potest aliquis ex puris naturalibus cognoscere Trinitatem demonstratione *quia*, circunscripta, per impossibile, Trinitate, haberetur quicquid necessarium est in Deo ad causandum creaturam

Octauum. Octauò dubitatur in hoc, quòd anima ex puris naturalibus non potest scire *propter quid* Trinitatem de ipso Deo.

10. *Contra primum.* Contra primum, & primò contra primam partem, probatur quòd anima ex puris naturalibus non potest ex cognitione huius entis abstrahendo cognoscere ens in se. Et primò instatur sic: quæro à quo immediatè causatur cognitio entis in se ex cognitione huius entis, puta huius albi? aut immediatè causatur ab hoc albo cognito, aut ab hoc albo absolutè, aut à quiditate albedinis, vt priore sua hæcceitate, & hoc aut cognita, aut absolute sumpta, aut specie intelligibili albedinis, aut specie intelligibili entis in se. Hæc diuisio videtur sufficiens; sed nullo istorum modorum causatur cognitio entis in se. Non primò, quia pro statu isto nullum singulare immediatè mouet intellectum, nec ad notitiam sui, nec aliorum. Tum etiam, quia vt

Singulare nō mouet intellectum. vt cognitum habet *esse* tantùm secundùm *quid* album etiam absolute acceptum non est præsens intellectui, nec secundùm se, loquendo de albo singulari, nec secundùm aliquam speciem propriam, quia pro statu isto non habetur species intelligibilis singularitatis sub ratione propria. Non secundò, quia quiditas, vt cognita, habet *esse* diminutum, & per consequens, vt sic, non potest mouere intellectum nec ad sui, nec aliorum notitiam. Nec similiter ipsa quiditas absolutè sumpta, quia vt sic, non est præsens intellectui. Non per speciem intelligibilem, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. quæst. 6.* & vt sic, habet *esse* tantùm diminutum, quia tantùm *esse* repræsentatum. Nec tertio, quia si species intelligibilis albi causat partialiter notitiam entis in se, hoc non est possibile, nisi priùs in eodem intellectu causet notitiam omnium aliorum, quæ immediatius se habent ad album, quia semper priùs causat notitiam perfectiorem quàm possit, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. quæst. 2.* & sic priùs causaret notitiam albi, coloris, qualitatis, absoluti, & sic ascendendo, quod tamen non videtur. Tum etiam, quia species propria albi est eadem ipsi albo, patet, quia per ipsam tantùm ipsum album est præsens, & nihil aliud, aliter idem simul esset repræsentatiuum magis, & minùs communis, quod non videtur secundùm Doctorem *in primo, distinct. 3. quæst. 6.* contra Henricum. Non quartò, quia tunc quæro, a quo illa species entis in se sit causata, non à fundamento, quia tunc illud posset causare plures species diuersorum obiectorum. Tum etiam, quia si sic, sequeretur quod non posset causare speciem entis in se, nisi priùs; vel simul causaret species omnium superiorum ipsius albi, quia cùm sit causa merè naturalis, semper producens speciem propinquioris primo obiecto, scilicet albo. Tum etiā, quia non ponitur causari aliqua species intelligibilis, nisi respectu obiecti sensibilis modò ens in se non est possibile, vt patet; ergo non potest pro statu isto causari species intelligibilis propria ipsi enti in se

11. Secundò instatur sic: si conceptus entis potest abstrahi ab hoc ente, quæro, aut abstrahitur ab aliquo posteriori hoc ente, aut ab aliquo priori, ita quòd sit in re aliquid, à quo abstrahitur. Non primò, quia propriè talis conceptus abstractus non esset quiditatiuus. Non secundò, quia tunc in re, puta in Francisco, esset entitas absoluta prior substantia corporea, viuente, sensitiua, & rationali, sed hoc non videtur, quia quæcunque entitas pertinens ad *esse* Francisci, videtur, quòd sit substantia, aliter ex non substantia esset substantia, quod est impossibile.

Tertiò instatur sic; si ab hoc ente, puta Francisco, potest abstrahi ens in se, siue absolute, tūc sequeretur quòd in Francisco essent plures singularitates constituentes ipsum in *esse* singulari, quia à Frācisco, vt hoc ente, abstrahitur ens, vt ab hac substantia abstrahitur substantia absoluta, vt ab hoc corpore abstrahit corpus, vt ab hoc animali abstrahitur animal, & ab hoc homine abstrahitur homo. Istæ consequentiæ patent per Doctorem *in quarto, distinct. 1. quæst. 1. & dist. 8. & in primo, dist. 2. parte 2. quæst. 1.* quia potest considerari Franciscus, vt suppositū entis: suppositum substantiæ, corporis, animalis, hominis, &c. Si dicatur quod non est inconueniens esse plures singularitates, vt patet de composito substantiali per se vbi partes habent propriam singularitatē. Saltem insto de pluribus suppositis, quia si à Frācisco possunt huiusmodi conceptus abstrahi, sequitur quòd idem Franciscus poterit considerari, vt suppositum entis, vt suppositum substantiæ, & sic de aliis descendēdo, & vt est suppositum entis non intelligitur tunc suppositum substantiæ, patet, quia vt supposito entis nō repugnat perfectio simpliciter, sed benè repugnat, vt supposito substantiæ generatæ, vt patet per Doctorem *in primo, dist. 2. parte 2. quæst. 1. & distinct. 8. q. 2. & in quodl. q. 1. 5.* *An supposito repugnet perfectio simpliciter.*

12. Instatur quartò, quia quæro de illo ente in se abstracto quid sic? aut est actus intelligendi, quo ipsum intelligo, aut idolum fabricatum, per intellectum, aut res concepta. Si primò, hoc non videtur. Tum, quia ille actus nō prædicatur in *quid*, vt patet. Tùm, quia quæro, ad quid terminatur ille actus, aut terminatur ad ens in se, vt prius omni alio pertinēte ad *esse* Francisci, & tūc sequitur quòd tale ens erit potentiale ad substantiam, corpus, viuens, animal, & rationale cùm vltimatè ab omnibus istis perficeretur, & tūc quærit, quomodo contrahitur, aut terminatur ad ipsum Frāciscum, siue ad ens, & tunc sequitur quòd non consequitur ens, vt in se, sed præcisè vt in Francisco, & vt sic, non est commune alicui. Si secundò, patet quòd non. Tum, quia illud idolum non prædicatur in *quid* de Francisco, nisi accipiatur ab aliquo pertinente ad quiditatem Francisci prius ipso Francisco, & tunc vt prius, quæritur de illo quod sit, an ens absolutè, an substātia, &c. Tum, quia intelligere illud idolum in se non est intelligere ens in se. Si tertiò; & hoc non, quia res vt concepta, est tantùm vnum ens per accidens, & tale non prædicatur in *quid*. Si dicatur, quòd accipitur pro re conceptibili habente *esse* præter omne opus intellectus, & tunc arguitur vt priùs.

Quintò instatur, & quæro de ipso ente in se, vt est commune Deo, & creaturæ, vt dicit hîc Doctor, pro quo accipitur? aut pro conceptu, aut pro actuali intellectione, & arguitur vt prius, aut pro re, fide pro realitate præter omne opus intellectus, & tunc sequitur quòd Deus, & creatura nō tantùm conueniunt in conceptu, sed etiam in vera realitate, quòd est contra Doctorem *in 1. d. 8. q. 2.* qui dicit quòd quamuis Deus, & creatura conueniant in conceptu communi, non tamen conueniunt in aliqua realitate.

Sextò instatur, quia posito, quod ens possit in se considerari abstrahendo ipsum ab hoc ente cognito, & vt sic abstracto concipitur Deus quiditatiuè, confusè tamen sic concipiendo, aut concipitur homo quiditatiuè, quia concipitur sub prædicato dicto in *quid* de ipso homine. Sed hoc non sequitur, quia oporteret prius probare, quòd ipsum ens natum sit conuenire ipsi Deo quiditatiuè, sed hoc non potest probari. Tum, quia tale ens est posterius Deo, vt patet à Doctore *in primo, dist. 8. quæst. 2.* Tum, quia illud, à quo acciperetur non esset in Deo in vltima actualitate, sicut nec conceptus dictus in *quid* de pluribus, nam quicquid est in Deo præter opus intellectus est simpliciter in vltima actualitate, vt patet per Doctorem in pluribus locis.

Secundò instatur contra aliam partem de numero, vbi dicit quòd *abstrahendo rationem numeri discreti potest haberi conceptus terminatus.* 13.
Hoc non videtur ad propositum, primò, quia personæ

sonæ diuinę non numerantur, vt probat ipse in *in primo dist.* 24. Posito ergo quòd possit abstrahere rationem numeri discreti, puta à numero ternario trinitatem, & sic posito, quòd concipiam illam, illa tamen non conuenit Trinitati diuinæ, sicut conceptus entis Deo conuenit, & prædicatur in *quid* de Deo, & sic possum intelligere quòd aliquod ens est primum abstrahendo primitatem ab ente, & coniungendo ipsi enti; sed non sic videtur de Trinitate, quia accipiendo Trinitatem sic abstractam non est verum, quòd aliquod ens summum sit sic trinum, vt patet.

Secundò instatur sic quærendo de isto prædicato, scilicet *trinum*, vt cùm dico, *aliquod ens est trinum*, quid intelligitur per ly *trinum*? aut præcisè actus cognoscendi, quo cognoscitur trinitas numeri discreti, aut intelligitur ipsa trinitas numeri discreti abstracta ab ista, & ista trinitate discreta; aut aliquis conceptus, qui dicatur huiusmodi trinitas. Non primò. Tum, quia intellectio illa verè non prædicatur, significatum enim rei prædicatur. Tum etiam, quia quæro ad quid terminatur talis intellectio; si ad trinitatem numeri discreti, illa non conuenit Deo trino, vt intelligere Deum trinum; aut alteri trinitati, puta personarum in eadem natura, si illa non abstrahitur à numero discreto, vt patet. Non secundò, vt patet, quia illa non conuenit Deo trino, de quo loquimur in proposito. Non tertio, quia quæro, quid correspondet illi conceptui? Tandem oportebit inuenire aliquod abstractum ab aliquo alio, quàm à numero discreto de genere Quantitatis.

Deinde instatur contra aliam partem, in qua dicitur quòd cognoscendo ens in sua indifferentia, cognoscendo Deum confusè, sicut concepto animali in se, concipitur homo confusè. Contrà, quia nihil concipitur cófusè, quod concipitur sub conceptu distinctissimo. Sed concipiendo Deum, vt præcisè in ente concipitur sub conceptu distinctissimo; ergo Deus, vt in ente conceptus, non concipitur confusè. Maior est nota, quia subiectum includit prædicatum. Minor patet, quia conceptus entis est coceptus in se distinctissimus, imò non potest concipi nisi distinctè, vt patet à Doctore *in primo dist.* 3. *q.* 2. qui vult quòd cognitio distincta primò, & principaliter incipiat à conceptu entis. *Conceptus entis est distinctissimus.*

14. *Distinctio de conceptu entis.* Respondeo ad omnes obiectiones, præmittendo aliqua necessaria. Primò præmitto, quòd conceptus entis in se potest abstrahi ab hoc éte cognito, hoc potest multipliciter intelligi. Primò, quòd hoc ens, puta hæc albedo, vt hæc sit immediatè cognita ab intellectu, & vt sic cognita, potest abstrahere ens in se; & hic sensus est falsus, quia talis non potest primò, immediatè cognosci ab intellectu pro statu isto. Secundò, quòd hæc albedo immediatè moueat sensum exteriorem, & post imaginationem, sic, quòd albedo extrà causet speciem sui sensibilem in organo visus, & illa eadem species causet speciem sensibilem in imaginatiua, quæ dicitur phantasia, & sic potentia visiua cognoscit albedinem in se præsentem per speciem sensibilem impressam in organo visus, & virtus imaginatiua per ipsum phantasma cognoscit eandem albedinem etiam non præsentem, & post phantasma vna cum intellectu agente causat speciem intelligibilem in intellectu possibili, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 3. *quæst.* 8. *& infra quæst.* 15. & sic tandem cognoscitur primò ipsa albedo per illam speciem intelligibilem, quâ intellectâ potest hæc albedo intelligi, non tamen sub ratione propria singularitatis, vt patet à Doctore in primo. Et hoc modo potest intelligi dictum Doctoris, scilicet, quòd ab isto ente, puta ista albedine, quæ vt singularis, non tamen sub ratione propria singularitatis, primò apprehenditur à sensu exteriori, & immediatè, pòst à sensu interiori, & vltimò ab intellectu, sic tamen, quòd intellectus primò apprehendit eam in se quiditatiuè, & pòst vt singularem, cofuse tamē. Et hoc modo ab ente sic cognito, potest abstrahi ens in se.

Secundò præmitto, quòd tenendo, (vt credo esse verum, imò necessarium secundum opinionem Doctoris) ist m veritatem, scilicet, quòd in cognitione abstractiua non concurrat obiectum intelligibile, sed tantùm species intelligibilis, vt aliàs exposui; potest sustineri primò, quòd eadem species intelligibilis quæ immediatè causatur à phantasmate, vt primum, & immediatè representatiuum ipsius albedinis, possit non tantùm partialiter causare notitiam abstractiuam ipsius albedinis, sed etiam quòd possit partialiter causare notitiam omnium essentialiter, & virtualiter contentorum in ipsa albedine, & sic potest immediatè causare cognitionem omnium superiorum, & sic causare cognitonem entis in se, & etiam omnium passionum virtualiter contentarum, vt exposui *in primo, dist.* 3. *q.* 2. *&* 3. & aliqualiter *in secundo, dist.* 3. Secundò potest sustineri, quòd quodliber essentialiter contentum in ipsa albedine habeat propriā speciem intelligibilem, ita quòd color habeat propriam, & sic ascēdendo vsque ad ens inclusiuè. Et similiter quòd omne naturaliter conceptum habeat propriam speciem intelligibilem. Sed omnes istæ species ordinatè causantur ab intellectu agente, & ab ipso phantasmate. Vel fortè vna species causat aliam, vt puta species intelligibilis albedinis causat speciem coloris, & alias aliorum superiorum. Sed hoc non ita assero. Istis præmissis, cùm dicitur, tenendo opinionem Doctoris, scilicet, quòd singulare non immediatè mouet, patet responsio ex primo præambulo quomodo singulare moueat, & quomodo non moueat. Et cùm dicitur de quiditate in se, concedo quòd ipsa nō mouet, cùm tantùm habeat *esse* diminutum. Cùm dicitur de specie intelligibili. Dico, quòd tenendo primum modum de ipsa specie, quòd ipsa immediatè mouet ad notitiam albedinis in se, & immediatè pòst ad notitiam coloris, & sic ascendēdo, & hîc non ponendo aliud impedimentum, puta imperium voluntatis, de quo *in secundo, dist.* 9. *& dist.* 42. vide quæ ibi exposui. & tunc habita cognitione entis in se, potest intellectus, saltem imperio voluntatis, firmare se in cognitione entis in se, & hoc sufficit. Potes etiam dicere, vt dixi in primo. Tenendo etiam secundum modum, scilicet, de pluralitate specierum intelligibilium, potest dici quòd ordinatè causantur ab ipso fundamento, & intellectu agente, & tunc voluntas potest modò vti vna specie intelligibili, modò alia, sicut exposui *in primo, dist.* 3. *& in dist.* 9. Et hoc vide quæ dixi *in primo, dist.* 3. *quæst.* 2.

15. *In cognitione abstractiua non concurrit obiectum intelligibile. Species mouet, & non obiectum in specie.*

An singulare moueat.

Pluraliter specierum a quo & quo causantur.

Ad secundum dico breuiter, quòd conceptus entis potest abstrahi ab aliquo, quod est actu in Francisco priùs, sicut etiam animal abstrahitur ab ali- 16.

ab aliquo priori in Franciſco puta à ſenſitiuo, vel aliquo alio. Et cú infertur, quòd túc in Franciſco eſſet aliquid pertinens ad *eſſe* ipſius, quòd nó eſſet formaliter ſubſtãtia. Dico, quòd oportet hoc cócedere; nec ſequitur quòd ex nó ſubſtãtia ſit ſubſtantia, imò ſi Franciſcus eſt ſubſtantia ſit ex ſubſtãtia, quia ſit ex ente, vt cótracto ad ſubſtantiam. Dico ergo, quòd ens, vt aliquo modo prius ſubſtantia creata, eſt ſuo modo potentiale ad vlteriores differentias, vel modos intrinſecos, non tamen eſt ita potentiale, ſicut res, à qua accipitur animal, ſiue conceptus animalis ad animam intellectiuam, à qua accipitur conceptus rationalis, cum ſint diuerſæ res, ſed fortè eadem res inducit aliquam realitatem quiditatiuam, à qua accipitur conceptus entis, ſicut fortè ab eadem albedine accipiuntur diſtincti conceptus, ita quòd ab vna realitate albedinis accipitur conceptus coloris, & ab alia priore conceptus qualitatis, & ab alia adhuc priore accipitur conceptus entis, & ſicut conceptus coloris acceptus ab vna realitate in albedine eſt contrahibilis ab alio conceptu contractiuo, ſiuè determinatiuo accepto ab vltima realitate albedinis, ita quòd realitas, à qua accipitur cóceptus coloris, eſt ſuo modo potétialis ad realitatem, à qua accipitur cóceptus differétiæ, puta cóceptus diſgregationis; ſic pariformiter videtur dicédú, quòd realitas, à qua accipitur cóceptus qualitatis ſit ſuo modo potentialis ad realitatem, à qua accipitur cóceptus differentiæ cótractiuus, ſiue determinatiuus ipſius conceptus qualitatis ad colorem. Sic ſimiliter poteſt probabiliter dici, quòd realitas, à qua accipitur conceptus entis in ſe, ſit ſuo modo potentialis ad realitatem, à qua accipitur conceptus contractiuus, ſiue determinatiuus ipſius conceptus entis, ſiue ille conceptus contractiuus ſit differentia, ſiue gradus intrinſecus, ſiue modus aliquis alius, de hoc non curo. Et ſic patet quomodo nullum eſt inconueniens in eadem re ponere plures realitates quiditatiuas, & ad quiditatem rei verè præter omne opus intellectus pertinentes.

Inuehit in illos, qui poſſunt gradum ſenſitiuum diſtinctum realiter ab intellectiuo.

17. Ad tertium. Dico primò, quòd eſſe plures ſingularitates partiales in aliquo, non tantùm nó eſt incóueniens, ſed eſt neceſſe illud ponere, vt patet in compoſito ſubſtantiali ex materia, & forma, vbi materia habet propriam ſingularitatem aliam à ſingularitate compoſiti, & aliam à ſingularitate formæ; & ſimiliter forma habet propriam aliam à præmiſſis. Et hoc patet à Doctore *in ſecundo, diſt. 3.* ſic non videtur inconueniens, quòd vniformiter ſint plures ſingularitates, quia plures entitates partiales; eſſet tamen inconueniens, imò ſimpliciter impoſſibile, quòd in eodem ſingulari poſſint eſſe plures ſingularitates totales, vel vltimatæ, quia tunc eſſet ſingulare duabus ſingularitatibus cópletiuè, & æquè perfectè ab vna ſicut à duabus, & ſic ſimul poſſet eſſe ſingulare, & non ſingulare, quia circúſcripta vna, & poſita alia eſſet, quia ſingularitas eius eſſet, & non eſſet, quia alia circúſcripta. Hæc cóſequentia patet à Doctore in pluribus locis. In propoſito tamen dico quòd non eſſent tot ſingularitates quot entitates, ſiue realitates in Franciſco, niſi eſſent ibi realiter diſtinctæ; & patet, quia hæc albedo eſt tantùm vnum ſingulare, & præciſè vna ſingularitate, & non pluribus, & tamen diſtinguuntur in ea plures realitates, vt ſuprà patuit, ſed quia non diſtinguuntur ibi realiter, ſed tantùm vel ex natura rei, vel formaliter, ideò non dicunt diſtinctas ſingularitates. Poteſt tamen vnico verbo dici quòd tot ſunt ibi ſingularitates, quot ſunt realitates pertinentes ad quiditatem, ita quòd ſi illæ entitates diſtinguuntur abinuicem realiter, ſimiliter & ſingularitates diſtinguuntur realiter: ſi formaliter, formaliter; ſi præciſè ex natura rei, ſic ſunt diſtincta ſingularia ex natura rei; & ſic concedo quòd eo modo quo diſtinguuntur in albedine realitates, eo modo ſunt tot ſingularia, & tamen erit hæc albedo tantùm, videlicet ſingulare totale, & vltimatum; & ſic patet quomodo hæc albedo poteſt verè conſiderari vt ſingulare entis, vt ſingulare coloris, vt ſingulare qualitatis, vt ſingulare albedinis, & hoc loquédo ex natura rei, & non tantú cóceptibiliter, vt ſuprà patuit.

Et cùm vltra infertur de ſuppoſito, puta, quòd Franciſcus poteſt conſiderari vt ſuppoſitum talis, &c. Dico, quòd non accipit ibi Doctor ſuppoſitum prout eſt incommunicabile, & vt *quo*, & vt *quod*, de quo ipſe loquimur, *in primo, d. 2. p. 2. q. 1.* ſecundùm quòd vt ſuppoſitum dicit negationem duplicis dependentiæ, ſcilicet actualis, & aptitudinalis, de quo Doctor *in tertio, diſt. 1. q. 1. & infrà in quodl. quæſt. 19.* Sed accipit ſuppoſitum pro ſingulari entis, id eſt, quòd perfectio ſimpliciter eſt melior in quodlibet ente, quàm ſuum incompoſſibile. Et ſicut eſt melius ſimpliciter animam eſſe ſapientem ſimpliciter, quàm includere ſuum incompoſſibile, & tamen anima non eſt propriè ſuppoſitum: Similiter eſt melius ſimpliciter hunc colorem, vt eſt ſingulare entis, habere ſapientiam infinitam, quàm habere ſuum incompoſſibile, quia vt ipſe color præciſè conſideratur vt ens, ſibi non repugnat talis perfectio, licèt ſibi repugnet vt eſt ſingulare coloris. Et quòd Doctor non accipiat ibi ſuppoſitum propriè, de quo ſuprà, patet, quia ipſe concedit quòd eſt melius ſimpliciter Deum habere intellectum, & voluntatem, & ſapientiam, quàm habere eorum incompoſſibilia; & tamen ipſe Deus, vt Deus, non eſt ſuppoſitum alicuius, accipiendo ſuppoſitum modo præexpoſito. 18.

Quomodo accipiatur ſuppoſitum.

Ad quartum. Dico primò, quòd fortè non erit inconueniens dicere ipſum ens in ſe eſſe actum intelligendi, quo intelligo Franciſcum, vt ens abſolutè. Cùm inſtatur, quòd talis actus non prædicatur in *quid*. Dico, quòd prædicari in *quid* de alio poteſt dupliciter intelligi, vel quia eſt de quiditate illius de quo prædicatur; vel quia accipitur ab aliquo pertinente ad quiditatem ſubiecti, de quo prædicatur, & hoc accipiendo *ſubiectum* non pro termino, nec pro actu intelligendi, quo intelligo Franciſcum, ſed pro ſignificato, & pro re Franciſci. Primo modo concedo quòd non prædicatur in *quid*, quia nullus actus intelligendi eſt de quiditate alicuius ſubiecti. Secundo modo prædicatur in *quid*, quia ille actus intelligendi accipitur ab entitate quiditatiua in Franciſco, & hoc modo non videtur fortè inconueniens. Cùm ſecundò infertur, ad quid terminatur ille actus intelligendi? Dico, quòd ad entitatem quiditatiuam in Franciſco. Et cùm dicitur, quòd talis entitas erit potentialis ad vlteriores entitates. Dico primò, quòd ſi ponatur quòd entitas abſolutè in Franciſco nullo 19.

Prædicari in quid poteſt accipi dupliciter.

modo

modo præter opus intellectus intelligitur ex natura rei prior, quòd tunc terminatur ad Franciscum, vt præcisè consideratum sub ratione entis. Dico tamen, & melius, quòd terminatur ad realitatem quiditatiuam suo modo priorem omni alia realitate in Francisco, sicut in albedine distinguuntur realitates, vt suprà patuit. Dico secundò, quòd secundùm aliquos posset concedi quòd ens in se, quod ponitur prædicari in *quid* de decẽ Prædicamentis, ponitur quoddam dolum fabricatum ab intellectu, quod tamen dicitur prædicari in *quid*, non quòd sit de quiditate illius, de quo prædicatur, sed quia accipitur ab aliquo pertinente ad quiditatem subiecti.

20. Dico tertiò, & melius primo, & secundo modo, & magis ad mentem Doctoris quòd ens in se, vt ponitur commune Deo, & creaturæ, accipitur pro aliquo conceptibili, ita quòd in Frãcisco sunt ex natura rei distincta conceptibilia. Potest enim concipi vt homo, vt animal, vt corpus, vt substantia, vt ens, ita quòd in ipso est alia, & alia realitas, à quibus accipitur alius, & alius conceptus; & sicut ab vna accipitur conceptus substantiæ, ita ab alia accipitur conceptus entis, aliter Franciscus non posset verè considerari, siue intelligi, vt singulare hominis, vt singulare animalis, vt singulare substantiæ, & vt singulare entis. Et vt intelligitur singulare substantiæ, præcisè non intelligitur vt singulare corporis; nec similiter vt præcisè intelligitur singulare entis, non intelligitur singulare substantiæ, nec corporis. Et concedo breuiter, quia realitas, à qua præcisè accipitur conceptus entis, si esset realiter distincta ab aliis realitatibus perficientibus Franciscum, quòd verè realiter perficeretur ab illis, sicut & nunc quando genus, & differentia accipiuntur ab alia, & alia re realiter distinctis, quòd res, à qua accipitur genus realiter perficitur à re, à qua accipitur differentia. Sed si realitas, à qua accipitur conceptus entis, non distinguitur ab aliis realitatibus realiter aliquo alio modo, tunc dico quòd eo modo, quo distinguitur à posterioribus realitatibus, eo modo dicitur perfici ab illis, vt patet suprà copiosissimè de realitatibus in albedine. Et dixi *de realitate entis in creaturis tantùm*, quia in Deo non pono aliquam realitatem priorem, à qua accipitur conceptus entis, cùm omnis realitas diuinæ essentiæ sit ibi in vltima, & perfectissima actualitate, & per consequens nullo modo est in potentia, nec quasi in potentia ad aliam; imò existentia essentiæ diuinæ quæ est in vltima, & perfectissima actualitate, ponitur de intellectu quiditatiuo ipsius, vt patet à Doctore *in primo, dist. 2. parte 1. quæst. 2. dist. 25. & in quoli. q. 1. art. 1.* Et sic patet responsio.

In Deo non ponitur realitas aliqua prior.

21. Ad quintum dico, quòd conceptus entis prout accipitur à creatura, accipitur ab aliqua realitate quiditatiua in ipsa creatura. Et sic propriè dicitur ille conceptus prior Francisco, pro quanto accipitur ab aliquo priori in Francisco. Et similiter dicitur prædicari in *quid*, & esse de quiditate Francisci, pro quanto accipitur à realitate pertinente realiter ad *esse* quiditatiuum Francisci, eo modo quo etiam ponimus animal, siue hominem actu prædicari in *quid* de pluribus, non quòd conceptus hominis sit simul de quiditate illorum, quia illud, quòd sic prædicatur, ponitur vnus conceptus numero in se formaliter, sed quia accipitur ab entitate pertinente ad essentiam Francisci &c. ideò dicitur de illis prædicari in *quid*. Et de hoc vide quæ exposui per longum tractatum *in secundo, dist. 3. q. 1.* vbi de hac materia extant singularia dubia. Sed loquendo de conceptu entis prout dicitur prædicari in *quid* de Deo. Dico, quòd talis conceptus nullo modo accipitur ab aliqua entitate in Deo quiditatiua perfectibili, vel quasi perfectibili vlteriori entitate pertinẽte ad entitatem ipsius, quia in Deo præcisè est vna entitas essentialis, & quiditatiua, quæ est natura merè intellectualis, quæ; vt consideratur prior omni suo attributo, & omni gradu intrinseco, est simpliciter indistincta, & singularissima, ita quòd non est ibi considerare aliquã realitatem aliquo modo contrahibilẽ, & perfectibilẽ quiditatiuam, cùm sit vna tantùm omnino præter omne opus intellectus indistincta, imò sic est vna, & indistincta, quòd ex se formaliter est *hæc*, & nullo modo est *hæc* per hæcceitatem aliquo modo distinctam præter opus intellectus, & sibi vt priori aduenientem, est enim in vltima actualitate, & perfectissima & de se formaliter *hæc*, & in tali priori nullam penitus pono distinctionem; & hæc omnia possent probari ex diuersis dictis Doctoris *in primo, dist. 2. parte 2. & dist. 5. q. 2. & dist. 28. & in quol. q. 1.* & in pluribus aliis locis. Concedo ergo quòd conceptus entis non accipitur ab aliqua realitate priore aliquo modo in essentia diuina, sed accipitur immediatè ab ipsa essentia omnino indistincta, & sic talis conceptus nullo modo ponitur de quiditate Dei, quia conceptus, qui propriè ponitur de quiditate illius, de quo prædicatur in *quid*, accipitur ab aliquo pertinente ad *esse* quiditatiuum illius, sic tamen quòd illud de quo prædicatur, includat aliquid aliud præter realitatem, à qua accipitur conceptus dictus in *quid*, sicut patet de homine, qui prædicatur in *quid* de Francisco, quia Franciscus vltra naturam humanam, à qua accipitur conceptus hominis, includit etiam propriam singularitatem contractiuam humanitatis. Patet ergo quomodo conceptus entis nullo modo ponitur de quiditate Dei, prædicatur tamen in *quid* de ipso Deo, quia accipitur ab ipso Deo præcisè, vt priori omni attributo, & omni gradu intrinseco, qui Deus, vt sic, nihil aliud significat, nisi naturam diuinam singularissimam perfectissimè existentem, & in vltima, & perfectissima actualitate, quæ sic tantùm dicit *esse* quiditatiuum, & præcisè vnum omninò, præter omne opus intellectus indistinctum.

Not. hic pulcherrimè quomodo cõceptus entis prædicetur in quid de Deo.

Ex his apparet quomodo Deus, & creatura conueniunt in conceptu entis, & non in aliqua realitate communi, quia nihil reale est aliquo modo commune Deo, & creaturæ, sed præcisè est conceptus, qui non accipitur ab aliqua realitate potentiali Deo, & creatura; sicut dicimus quòd conceptus hominis accipitur ab aliqua natura communi Francisco, & Ioanni, id est, ab humanitate indifferente ad singularitatem Francisci, & singularitatem Ioannis, vt diffusè exposui *in secundo, distin. 3. q. 1.* Sed an decẽ Genera conueniãt quiditatiuè in conceptu entis, accepto ab aliquo cõmuni ex natura rei ipsis generibus. Dico, quòd non haberem 22.

Quomodo Deus & creatura conueniant.

hoc pro inconuenienti, quòd tale commune ſit diuerſimode determinabile. Sed omittatur pro nunc cum non multùm faciat ad propoſitum noſtrum; ſufficit enim ad propoſitum noſtrum habere quod conceptus entis prout prædicatur in *quid* de aliqua creatura, quòd accipitur ab aliqua realitate quiditatiua ipſius. Sed prout prædicatur in *quid* de Deo, præcisè accipitur ab ipſo Deo pænitus indiſtincto.

Nota Ad ſextam, & vltimam inſtantiam, ad hanc partem pertinentem. Dico breuiter, quod ſufficit quòd ille conceptus entis poſſit accipi ab ipſo Deo omnino indiſtincto dicente perfectiſſimum *eſſe* quiditatiuum, & ſic concedo, quòd poteſt abſtrahi ab ipſo immediatè, & nó ab aliquo priore in Deo, vt ſuprà expoſui; & ſic concipiendo ens in ſe, tamen abſtractum a creatura, concipitur quiditatiuè ipſe Deus, non in ſe quiditatiuè, ſed in aliquo conceptu quiditatiuo, id eſt, quòd concipiendo aliquid in ſe, quod natum eſt prædicari de alio in *quid*, concipio illud aliud quiditatiuè, id eſt, quòd præcisè concipio prædicatum natum dici in *quid* de illo, & ſic concipiendo ens in ſe concipio Deum quiditatiuè, id eſt, concipio aliquid in ſe, quod natum eſt prædicari in *quid* de Deo, non tamen quòd ſit de quiditate eius, ſed quia natum eſt abſtrahi ab ipſo Deo, qui dicit perfectam entitatem quiditatiuam. Sed de creatura prædicatur in *quid*, & eſt de quiditate eius modo præexpoſito.

23. *Trinitas poteſt accipi nō in ſe, & in conceptu.* Ad inſtantias contra ſecundam partem de numero &c. Pro maiori intelligentia præmitto aliqua. Primò, quòd accipiendo Trinitatem non in ſe, ſed in conceptu, puta, quòd tres perſonæ accipiantur pro tribus conceptibus diſtinctis, forte hoc modo iſti conceptus poſſunt numerari. Sed de hoc dictum eſt *in primo, diſt.* 3 *q.* 5. de veſtigio Trinitatis, & *diſt.* 24. Accipiendo tamen perſonas proipſis ſignificatis, certum eſt quòd non numerantur propter cauſam à Doctore aſſignatam *in* 1. *diſt.* 24. Secundò præmitto, quòd Doctor non intelligit propriè de numero, ita quod cùm dico *aliquod ens eſt trinum*, non intelligit de numero ternario propriè ſumpto, ſed intelligit de numero eo modo, quo poteſt intelligi, poni; & quia numerus eſt primò nobis notus ex diuiſione continui, & ex aggregatione vnitatum, ſecundùm quas numeramus, ideò ab ipſo numero propriè accepto abſtraho rationem diſcretionis, quæ ponitur communis omni numero, ſiue propriè, ſiue impropriè accepto. Et tertiò præmitto, quòd Doctor non accipit hîc Trinitatem ſic abſolutè, ſed ſicut ab hoc ente abſtraho rationem entis in ſe, & ab hoc numero rationem numeri in ſe, & ab hac vnitate rationem vnitatis in ſe, & ab hoc ſuppoſito rationem ſuppoſiti in ſe, & ab hoc ſummo rationem ſummi in ſe, & coniungendo omnia iſta, formo hác propoſitionē; *aliquod ens ſummū eſt trinum & vnū*, id eſt, aliquod ens ſummum vnum, & idem perfectè eſt in tribus ſuppoſitis, ſiue aliqua natura ſumma omnino in ſe vna, & indiuiſa eſt ſimpliciter, & perfectè in tribus ſuppoſitis realiter ab inuicem diſtinctis, & ſic patet intentio Doctoris, & per conſequens patet etiam reſponſio ad illa duo argumenta.

24. Ad inſtantias contra aliam partem. Dico breuiter quòd Deus nullo modo dicitur diſtinctè cognoſci per conceptum entis, quia tunc dicitur aliquid diſtinctè cognoſci, quando cognoſcitur ſecundum omnia pertinentia ad *eſſe* illius, & ſic albedo diſtinctè cognoſcitur quando cognoſcitur ſecundùm omnes realitates, à quibus accipitur alius, & alius conceptus, & ſic non poſſet diſtinctè concipi in re, niſi concipiatur ſecundùm realitatem, à qua accipitur conceptus entis, nec per conſequens conceptus albedinis poſſet diſtinctè concipi, nec omnes conceptus pertinentes ad conceptum eius conciperentur; & ſic oportet quòd concipiatur primò conceptus entis. Sed in Deo non ſunt hujuſmodi realitates, vt ſuprà patuit, ſed tantùm vna realitas quiditatiua omnino indiſtincta, quæ ex natura rei, vel totaliter ſcitur, vel totaliter ignoratur, & vt ſic nullo modo eſt reſolubilis in aliquid prius, & per conſequens non diceretur aliquo modo diſtinctè cognoſci per conceptum entis, & vt ſic, eſt non tantùm ſummè ſimplex, ſed etiam ſimpliciter ſimplex. Si verò accipiatur Deus non ex natura rei, ſed pro conceptu, tunc fortè conceptus entis includitur in tali conceptu, & per conſequens poſſet ille conceptus diſtinctè cognoſci per diſtinctam cognitionem omnium pertinentium ad eius conceptum, & quia conceptus entis ſic pertinet: tunc cognitio diſtincta eius primò incipit à conceptu entis. Sed poſtea eſt difficultas, *Dubium.* vtrùm ab vna, & eadem re omnino præter opus intellectus indiſtincta, poſſunt eſſe plures conceptus quiditatiui: pro nunc omitto hanc difficultatem, aliàs tamen prolixè pertractandam. Ad propoſitum tamen dico, quòd quamuis conceptus entis in ſe ſit omnino diſtinctus, nec poſſit in ſe confusè concipi confuſione partium actualium, eſt tamen confuſus confuſione partium potentialium, quia contrahibile ad omnia inferiora, & ſic cognoſcendo aliquid, vt præcisè in tali conceptu concipitur confusè. Dico tamen breuiter, quòd in propoſito dicitur aliquid *Reſponſio* cognoſci diſtinctè, quando in ſe cognoſcitur, & non præcisè, vt in alio, & per conſequens dicitur Deus tantùm confusè concipi, vt præcisè concipitur in ente. Dicitur autem diſtinctè *Quid ſit diſtinctè concipi.* concipi quando in ſe perfectè concipitur, & cognoſcitur. Ex his patet reſponſio ad illas duas inſtantias, nec oportet nunc aliter reſpondere.

Deus non diſtinctè cognoſcitur per conceptum entis.

Deus non diſtinctè cognoſcitur per cōceptum entis.

Secundò principaliter inſtatur contra ſecundam concluſionem, probando quòd idem actus non eliciatur à fide infuſa, & acquiſita. Et primò ſic: habitus ſpecie diſtincti neceſſariò inclinant ad actus ſpecie diſtinctos. Patet iſta, quia ſicut actus diſtinguuntur ſpecie ex obiectorum ſpecifica diſtinctione, ſic ſimiliter habitus videntur vt ſpecie diſtincti, præcisè inclinare ad actus ſpecie diſtinctos. Sed fides infuſa, & acquiſita ſunt habitus ſpecie diſtincti; patet quia ſupernaturale, vt huiuſmodi ſpecie diſtinguitur à naturali, ſicut etiam corruptibile, & incorruptibile. Tum etiam, quia ſi eſſent eiuſdem ſpeciei, poſſet habitus infuſus cauſari à cauſa naturali; patet, quia ſi vnum indiuiduum poteſt naturaliter cauſari; etiam quotlibet eiuſdem rationis poterit naturaliter cauſari; ergo eſt impoſſibile quòd vnus, & idem actus credendi ſit ſimul ſecundùm inclinationem vtriuſque habitus.

Secundò inſtatur ſic; plures habitus acquiſiti

Secundò instatur sic: plures habitus acquisiti specie distincti, etiam loquendo de habitibus fidei, non possunt simul inclinare ad vnum, & eundem actum; ergo nec multò minùs habitus acquisitus, & habitus supernaturaliter infusus. Consequentia patet. Tum, quia supernaturalis, & naturalis minùs conueniunt, quàm duo naturaliter acquisiti. Tum etiam, quia naturaliter acquisiti habent euidentiam ex testimonio creato, cui firmiter creditur, non sic supernaturalis. Antecedens patet, quia respectu huius articuli *Deus est trinus & vnus*, potest causari habitus inclinans ad actum respectu illius conclusionis, siue articuli. Et respectu huius articuli. *Verbum caro factum est*, potest acquiri alius habitus à Deo præcisè inclinans ad assentiendum huic articulo, *Verbum caro factum est*, & tamen isti habitus fidei nullo modo inclinant ad eundem actum, imò præcisè ad distinctos actus.

Nota.

Tertiò instatur sic, quia si isti duo habitus inclinant ad eundem actum eliciendum à potentia, inclinant etiam ad cōditiones secundùm quas elicit actum, aliter non inclinarent potentiam ad actum eundem eliciendum. Sed præcisè habitus fidei acquisitus inclinat potentiam ad promptè, faciliter expeditè, & delectabiliter actum eliciendum, & non habitus infusus: patet, quia istæ sunt conditiones præcisè habitus acquisiti ex frequentatis actibus, vt patet à Doctore *in primo dist.* 17. vbi vult quòd habitus charitatis non habeat has conditiones; ergo sequitur quòd isti habitus non inclinant ad eundem habitum.

26. Quartò instatur, & pono casum quòd quis acquisiuerit habitum fidei valde intensum de aliquo articulo includēte falsitatem, puta, quòd incliner potentiam ad assentiendum huic, *Deus non est trinus & vnus*, & pòst stante illo habitu, infundatur habitus fidei inclinās ad assentiendum huic: *Deus est trinus & vnus*, quia hoc non repugnat: licèt enim habitus fidei infusus non stet cum actu, quo quis assentit huic: *Deus non est trinus & vnus*, sicut nec charitas cum actuali peccato mortali, tamen stat cum habitu, sicut & charitas stat cum habitu vitioso, quia non statim habitus vitiosus deletur, infusa gratia, vt patet à Doctore *in 4. dist.* 14. *q.* 1. hoc stante, patet quòd non sequitur quòd eliciatur actus idē secūdùm inclinationem vtriusque habitus, imò inclinant ad actus oppositos; & tamen isti duo habitus sunt in eodem operante.

Quintò instatur. Et pono quòd habitus siue naturalis, siue supernaturalis concurrat actiuè ad actum, vt videtur tenere Doct. *in primo dist.* 17. *& in* 3. *dist.* 27. Ita quòd non tantùm inclinent ad actum, sed partialiter concurrant, vt duæ causæ partiales. Sed duo habitus specie distincti non possunt causare vnum, & eundem actum specie, & multò minùs vnum numero: patet, quia sicut duo obiecta specie distincta non possunt esse duæ causæ partiales integrantes vnam, siue non integrantes respectu vnius actus specie, vt patet *in primo dist.* 3. *q.* 7. ergo nec habitus specie distincti, quales sunt habitus infusus, & acquisitus.

Sextò instatur per argumentum à maiori; si de quo magis videtur inesse, & non inest, ergo nec de quo minus. Sed magis videtur, quòd duo habitus, solo numero differentes, possint inclinare potentiam ad eundem actum eliciendum, quàm duo habitus specie distincti: Patet ista maior; sed duo habitus solo numero differentes, puta habitus, quo distinctè cognosco Franciscum, & habitus, quo distinctè cognosco Ioānem (habitualiter tamen) non possunt inclinare intellectum ad vnam cognitionem numero, vt patet; ergo. Sicut se habent duæ species intelligibiles specie distinctæ in eodem operante ad actum intelligendi, sic se habent habitus fidei infusus, & habitus fidei acquisitus in eodem operante ad actum assentiendi. Patet similitudo, quia æque species ponuntur duæ formæ in eodem operante respectu actus, sicut & habitus illi. Tum etiam, quia illæ species ponuntur quasi habitus, vt patet à Doctore *in primo dist.* 3. *q.* 6. Tum etiam, quia ponuntur in eodem operante vt causæ partiales actus cognoscendi, sicut illi habitus ponuntur in eodem operante vt causæ partiales actus cognoscendi, sicut illi habitus ponuntur in eodem operante causæ partiales actus assentiendi. Nec videtur neganda ista similitudo: sed duæ species intelligibiles non possunt concurrere ad vnum, & eundem actum cognoscendi, quando specie distinguuntur, vt patet: ergo nec isti habitus specie distincti, vt suprà probaui, quòd specie distinguuntur. Et posito quòd specie nō distinguantur, adhuc stat ratio, quia duæ species intelligibiles solo numero differentes, vt species intelligibilis Francisci, & species Ioannis, quæ solo numero differunt non possunt causare vnum, & eundem actum numero intelligendi, vt patet *in secundo d.* 3. vide quæ ibi exposui, sic erit in proposito de istis habitibus.

Respondeo ad istas instantias. Ad primum concesso quòd distinguantur specie illi habitus, non sequitur conclusio, quia maior est falsa, loquēdo de duobus habitibus, quorum vnus est infusus, & alius acquisitus, comparando eos ad vnum, & idem obiectum: sicut in proposito fides infusa respicit simpliciter idem obiectum, quod & fides acquisita. Et sic duæ formæ in eodem operante respicientes idem penitus obiectum, & inclinantes potētiam ad illud idem, videntur semper inclinare ad eundem actum. Et cùm probatur de habitibus acquisitis specie distinctis. Dico, quòd non est simile, quia causantur ab actibus specie distinctis, qui actus distinguuntur specie propter distincta obiecta, à quibus causantur, & sic necessariò, vt sic specie distincti, respiciunt distincta obiecta, specie distincta, & per consequens habitus causati ab illis actibus dicuntur specie distingui ab obiectis specie distinctis, quæ immediatè respiciūt, & per consequens non possunt inclinare potentiam ad vnum, & eundem actum, vt patet. Si tamen per possibile, vel impossibile illi habitus specie distincti inclinarent potentiam ad idem simpliciter obiectum. Dico, quòd potentia eliceret præcisè vnum actum secundùm inclinationem vtriusque habitus. 27 Responsio ad instantias.

Ad secundum, concesso antecedente, negatur consequentia, quia plures habitus acquisiti specie distincti necessariò inclinant ad plura obiecta complexa, forte specie distincta, vt patet in exemplis, & per consequens non possunt inclinare potentiam ad vnum, & eundem actum respectu vnius, & eiusdem obiecti complexi. Sed habitus infusus semper [illegible]

ad idē obiectu,ad quod inclinat fides acquisita, ideò inclinant potentiā ad eliciendum eundem actum circa idem obiectum complexum. Nota tamen,quòd loquendo de habitibus acquisitis, non videtur quòd vnus,& idem habitus inclinet ad assentiēdū pluribus obiectis complexis, quia vnus habitus potest esse præcisè causatus ex pluribus actibus, assentiendi huic complexo: *Deus est trinus,& vnus,* ita quòd præcisè inclinat potentiam ad eliciendum actum circa illud complexum, & respectu huius complexi : *Christus mortuus est,*potest causari alius habitus ex frequentatis actibus assentiendi illi complexo , & cùm habitus semper inclinet ad similes actus, sequitur quòd præcise inclinabit ad actum respectu eiusdem complexi, & sic videtur ponere plures habitus acquisitos respectu alterius,& alterius complexi:potest tamen dici vnus habitus acquisitus aggregatus ex omnibus habitibus acquisitis. Sed habitus fidei infusus videtur tantùm vnus inclinans ad omnes articulos,& concurrens cum omnibus aliis habitibus acquisitis,sicut charitas infusa ponitur tantum vnus habitus , & potest concurrere ad omnes actus aliarum virtutum in voluntate existentium. Et sic videtur quòd idem habitus fidei infusus habeat aliā,&aliā inclinationē ad alium,& alium articulū, & semper simul inclinet potentiam ad eliciendum actum circa idem complexum,circa quod habitus acquisitus inclinat , ita quòd quando vnus habitus acquisitus inclinat ad actum circa aliquem articulum , semper infusus inclinat ad eundem actum.

28. Ad tertium dico,quòd habitus infusus absolute inclinat potentiam ad eliciendum eundem actum,ad quem inclinat habitus acquisitus,non tamen sequitur quòd potentia inclinata eodem modo eliciat actum,vt vtitur habitu

Nota. infuso,sicut quādo vtitur habitu acquisito,quia vt vtitur habitu tantùm infuso , tantùm elicit actum absolutè;vt verò vtitur habitu acquisito , tunc elicit eundem actum faciliter promptè , &c.quia istæ sunt præcisè conditiones habitus acquisiti. Dico secundò quòd potentia præcisè vtitur habitu infuso,quando vtitur habitu acquisito , & elicit actum præcisè, secundùm quòd inclinat ad actum eliciendum, sed tam acquisitus quàm infusus tantùm inclinat ad actum assentiendi,& non vnus magis inclinat, quàm alius,cùm vterque inclinet per modum naturæ;sed facilitas,& promptitudo operandi est à voluntate sic habituata , & hoc accidit.

Ad quartum patet responsio, quia loquimur præcisè de habitu infuso,& acquisito, qui respiciunt idem obiectum complexum , & non aliud , & aliud , sicut ponitur in argumento.

Ad quintum. Dico breuiter,quòd non est simile, quia duo obiecta specie distincta necessariò causant actus specie distinctos, & hoc est ex natura obiectorum. Sed isti habitus præcisè vt respiciunt idem complexum inclinant ad eundem actum , & sunt præcisè in eodem operante.

Ad sextum de speciebus intelligibilibus, & de distinctis habitibus numero patet , responsio ex suprà dictis , quia non sunt respectu eiusdem obiecti.

Tertiò principaliter instatur,contra tertiam conclusionem , probando quòd etiam ex sola fide infusa quis potest elicere actum credendi, & arguitur sic primò: Quicquid ponitur ratio formalis eliciendi aliquē actum,si sit in supposito debito , illa potest immediatè elicere actum,patet ista a Doctore *in primo dist. 2. par. 2. q. 3. & dist. 7.*& in multis aliis locis,& specialiter *in q. 13. quolt.*Sed intellectus habens fidem infusam est ratio formalis eliciendi actum credendi, tenendo secundùm veritatem quòd habitus concurrat actiuè ad actum, patet, quia tunc intellectus , & habitus fidei infusus sunt duæ causæ partiales integrantes vnam totalem, & sufficientem respectu actus eliciendi:patet, quia nihil aliud requiritur ex parte principij actiui. Si etiam ponatur habitus inclinans, & potentia causa totalis eliciēdi actum assentiendi,adhuc habetur propositum , quia ille habitus inclinat potentiam ad eliciendum actum credendi per modum naturæ, & necessariò, vt patet à Doctor in simili *in primo dist. 17. & in 4. dist. 49. q. prima:*habito ergo perfecto inclinatiuo ad actum credendi in potentia nata elicere actum credendi vt causa totali , potest immediatè elicere actum illum, ad quem talis habitus fidei infusus inclinat, & hoc præhabita cognitione terminorum. & complexione eorum. Si enim fidei habitus infusus inclinat ad actum assentiendi huic complexo : *Deus est trinus, & vnus,*siue *aliquod ens est trinum, & vnum,*& intellectus habens talem habitum,prius cognoscat terminos illius complexionis, & actu percipiat illam complexionem,& habitus infusus necessariò,& per modum naturæ, & determinatè inclinet ad illum actum,quia intellectus non potest tunc vti tali habitu inclinatiuo ad assentiēdum huic complexo:*Deus est trinus,& vnus,* non videtur,& alio in contrarium.

Ex sola fide infusa , quis potest elicere actum credendi.

Primum dubium.

Secundo instatur , idem manens idem semper natum est facere idem,remoto omni impedimento tam ex parte obiecti , quàm ex parte sui. Sed fides infusa est simpliciter eadem ante habitum acquisitum , quæ & post habitum, & ante habitū acquisitū nullum apparet impedimentum,non ex parte obiecti, quia potest esse circa idem obiectum,puta,*aliquod ens est trinū, & vnum,*nec ex parte habitus infusi; patet quia est æquè dispositus ante habitum acquisitum sicut pòst ; patet , quia habitus acquisitus non ponitur vt dispositio habitus infusi , quia tunc acquisitus non attingeret eundem terminum, quia dispositio propria non est ad eundem terminum attingendum, ad quem est agens principale ; nec ponitur habitus acquisitus,vt causa particularis concausans habitui infuso ; patet, quia sic ponitur causa partialis habitus infusus; ergo sicut habitus acquisitus sine infuso potest inclinare potentiam ad actum eliciendum , sic è contra,habitus infusus,sine acquisito. 29. *Secundum.*

Tertiò instatur sic:potentia operatiua habēs duas formas circa idem obiectum, quarum vna non est determinatiua alterius , & æquè inclinant ad actum eliciendum circa idem obiectū, & secundùm vtriusque inclinationem , potest elicere actum,sequitur quod sicut per acquisitam solam potest actum credendi elicere , ergo & per solam infusam cùm non appareat maior ratio de vna,quàm de alia. *Tertium.*

Quartò

Quartum. Quartò instatur, & pono casum quòd quis habeat habitum fidei infusum, & non acquisitum, & assentiat tunc huic complexo: *aliquod ens est trinum, & vnum*, quæro an potentia eliciat hunc actum assentiendi secundùm inclinationem habitus infusi, aut non? non secundò, quia ponis quòd habens habitum fidei infusum, nunquam elicit actum credendi, nisi eliciat secundùm inclinationem fidei infusæ. Si primò, ergo habens solum habitum infusum potest elicere actum credendi secundùm inclinationem illius habitus.

Quintum. Quinto instatur sic: habitus acquisitus nihil facit ad habitum infusum; ergo potentia æquè benè potest elicere actum secundùm inclinationem habitus infusi, sicut secundùm inclinationem habitus acquisiti. Consequentia patet, quia si habitus infusus in nullo dependet ab acquisito, & est æquè inclinans, & fortè magis inclinans, quia non ita potest secundùm infusum solum sine acquisito, sicut potest secundùm acquisitum sine infuso. Antecedens patet, quia infusus in nullo dependet, nec secundùm *esse*, nec secundùm inclinationem, quæ est idem sibi; patet, quia immediatè creatur à Deo, & æquè benè potest esse circa idem obiectum complexum.

30. Sextum. Sextò instatur sic: fides infusa æquè inclinat ad credendum ea, quæ habent euidentiam ex terminis, & includunt aliquam euidentiam connexionis terminorum, si termini sint apprehensi ex sensibilibus, sicut fides acquisita; ergo potentia habens tantùm habitum infusum, æquè potest elicere actum, secundùm inclinationem eius, sicut secundùm inclinationem habitus acquisiti. Consequentia patet per Doctorem, qui ponit potentiam habentem habitum acquisitum posse elicere actum secundùm inclinationem illius habitus, eo quòd inclinat ad credendum ea, quæ habent euidentiam ex terminis, &c. Antecedens probatur, quia habens fidem infusam potest ex suis naturalibus à sensibilibus abstrahere ens in se, & vnitatem, & trinitatem coniungendo ad inuicem, vt suprà patuit, & potest formare idem complexum ex eisdem terminis, sicut si haberet fidem acquisitam. Hoc patet per experientiam, possum enim formare hoc complexum, *aliquod ens est trinum, & vnum*; cùm ergo fides infusa æquè respiciat in eodem idem complexum ex eisdem pænitus terminis, quod respicit fides acquisita, sequitur quòd fides infusa ita inclinet ad credendum ea quæ habent euidentiam; ex terminis, sicut & acquisita.

Septimum. Septimò instatur sic; sicut se habet voluntas ad habitũ charitatis infusum respectu actus meritorij, & similiter ad habitum infusum spei respectu actus sperandi, sic se habet intellectus ad habitum fidei infusum respectu actus credendi. Patet similitudo, quia istæ potentiæ comparantur ad habitus supernaturales; sed voluntas adulti habens solum habitum charitatis infusum, sine aliquo acquisito potest meritoriè diligere proximum; ergo secundùm inclinationem charitatis, quia aliter non esset meritorium, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. Hoc idem patet de habitu spei infuso; ergo similiter erit dicendum de habitu fidei infuso, cùm non videatur maior ratio de vno, quàm de alio.

Octauò instatur sic per argumentum à fortiori; intellectus potest elicere actum credendi sine aliquo habitu neque infuso, neque acquisito; patet, quia potest assentire huic complexo, *aliquod ens est trinum, & vnum*, quia potest immediatè credere testimonio fide digno, vt suprà patuit, ergo quòd fortiori idem intellectus habens solum habitum infusum potest assentire tali complexo, & non assentiet, nisi secundùm inclinationem habitus infusi, cùm nullus alius habitus sit ibi, ergo, &c. Octauum.

Nonò instatur sic; actus credendi magis dependet ab habitu infuso, quàm ab habitu acquisito; ergo potentia magis potest elicere actum secundùm habitum infusum, quàm secundùm habitum acquisitum; ergo si potest cum solo acquisito, multò fortiùs poterit cum solo infuso. Consequentia est nota, quia si potest esse à solo acquisito, à quo minùs dependet, à fortiori potest esse à solo infuso, à quo magis dependet. Antecedens probatur, tum quia habitus infusus se habet, vt causa magis vniuersalis, quàm habitus acquisitus, quia vnus, & idem habitus acquisitus non respicit omnes articulos, imò quot sunt articuli distincti, tot sunt habitus acquisiti distincti, vt suprà patuit. Sed vnus, & idem habitus infusus respicit, & inclinat ad omnes articulos, vt suprà patuit. Tum etiam, quia actus credendi est infallibiliter verus, vt præcisè est ab habitu fidei; ergo simpliciter magis dependet ab habitu fidei infuso. Nonum.

Decimò instatur, quia intellectus habens duos habitus ex imperio voluntatis potest vti vno ad agendum, & non alio; patet in simili, quia idem intellectus habens plures species intelligibiles ex imperio voluntatis, poterit vti vna, & non alia, vt patet à Doctore *in secundo, dist.* 9. ergo similiter in proposito habens habitum fidei acquisitum, & habitum fidei infusum, poterit vti vno, & non alio; ergo sicut imperio voluntatis potest vti habitu acquisito ad eliciendum actum credendi sine habitu infuso, è contra videtur quòd intellectus imperio voluntatis possit, vti infuso sine acquisito. Decimum.

Respondeo ad omnes istas obiectiones præmittendo priùs aliqua pro maiori intelligentia. 31. Responsio ad omnes obiectiones.
Primo præmitto quòd potentia habituata, & agens, vel secundùm solam inclinationem habitus, vel etiam ponendo habitum concurrere partialiter ad actum vt credo esse verum, secundùm intentionem Doctoris, *in primo, dist.* 13. *& in tertio, dist.* 27. semper potentia est principale agens, ita quòd ipsa non agente, siue actum eliciente, nullus habitus, quantumcunque intensus, posset aliquo modo elicere actum; sed potentia agente ipsa potest vti habitu ad agendum, vel sequendo præcisè eius inclinationem, id est, eliciendo illum actum, ad quem talis habitus inclinat, vel etiam vltra inclinationem, vtendo illo habitu, vt causa partiali respectu actus; hoc patet à Doctore *in primo, dist.* 17. potentia enim sola cum obiecto potest elicere actum circa obiectum, sed non ita perfectum eliceret sine habitu, sicut cum habitu, agendo semper æquali conatu, vt probat Doctor *in primo, dist.* 17. *& in tertio, dist.* 27.

Secundò præmitto, quòd potentia determinatè vtitur habitu acquisito ad eliciendum actus secundùm illum habitum, quia ille

habitus est euidens non immediate, sed mediantibus actibus ex quibus generatur, qui actus dicuntur euidentes terminatiue ex hoc, quod terminantur ad complexum, puta hoc, *aliquod ens est trinum* euidens ex terminis non sic absolute intelligendo, quia si terminaretur ad complexum euidens ex terminis tunc ille actus nó esset actus credendi, quia fides de obiecto complexo non stat cum euidentia illius, vt patet à Doctore *in prol. q. penult. & melius in tertio, dist.* 14. Sed illud complexum non est euidens ex terminis, cùm sit propositio mediata, vt patet *in prol. q. prima*, quæ nata est fieri euidens per aliam immediatam, vt patet à Doctore *vbi supra & quæst præsenti, art.* 1. nec per actum fidei fit potentiæ euidens mediatè, quia tunc potentia haberet aliam immediatam euidentem ex terminis, & vltra actus fidei non stat cum euidentia obiecti, siue mediatè, siue immediatè, vt patet à Doctore *in tertio dist.* 24. Nec similiter hoc complexum, *aliquod ens est trinum*, est euidens ex terminis euidentia experimentali, vt patet. Dico tunc, quòd hoc complexum, *aliquod ens est trinum*, præcisè dicitur euidens ex terminis, pro quanto assentio illi complexo affirmato ab aliquo, cui indubitanter credo: pro quanto ergo testis fide dignus asserit illud complexum esse verum, pro tanto assentio illi complexo, & sic complexum illud dicitur euidens ex terminis, non absolutè, vt suprà patuit; sed dicitur euidens, quia assertum affirmatur esse verum, prout constat ex illis terminis, & hoc modo illi termini habent aliquam euidentiam connexionis, quia firmiter assentio illi complexo ex illis terminis, quia sic asserto, & affirmato; complexum ergo illud non includit euidentiam connexionis terminorum absolutè, sed complexum, vt assertum, vt verum à testimonio fide digno, cui firmiter credo, vt sic includit euidentiam connexionis terminorum, quæ euidentia est à testimonio fide digno. Et quia fides acquisita generatur ex frequentatis huiusmodi actibus, ideò ipsa inclinat ad ea, id est complexa, quæ habent euidentiam ex terminis, & euidentiam connexionis terminorum modo præexposito. Quia ergo intellectus experitur se elicere multos actus, quibus firmiter assentit tali complexo, & tandem experitur per frequentationem actuum elicere alios actus promptè, faciliter, expeditè, & delectabiliter, ideò experitur se habere talem habitum fidei acquisitum, & per consequens secundùm inclinationem, talis habitus elicit actum credendi, quia ille habitus est generatus ex pluribus actibus assétiédi, quos experitur in se, & si nullus actus assentiendi firmiter tali complexo non præfuisset in tali intellectu, & idem habitus quem nunc habet, acquisitus ex pluribus actibus esset immediatè causatus à Deo in illo intellectu, intellectus ille non eliceret actum assentiendi illi complexo, quia propter talem habitum non firmiter crederet, vt patet. Meritò ergo dicit Doctor quòd intellectus habens tantùm fidem infusam, non eliceret actum credendi secundùm inclinationem illius, quia nunquam firmiter assentiret huic complexo, *Deus est trinus & vnus*, & hoc est, quia fides infusa non inclinat ad illa complexa, quæ habent euidentiam ex terminis, modo præexposito: nec per fidem infusam scit intellectus tale complexum esse assertum à

Vnde generetur fides acquisita.

Deo, nec ab aliquo teste fide digno, ideò propter illam non elicit actum credendi, sed bene propter habitum acquisitum elicit actum credendi, quia multos præcedentes, causantes ipsum habitum, præhabuit, quibus firmiter assentiebat illi complexo.

Tertiò præmitto, quòd habens fidem acquisitá, & infusam quando elicit actum fidei circa complexum verum, elicit secundùm inclinationem vtriusque; sed quando elicit secundùm fidem acquisitam, experitur se elicere secundùm illam propter cautam superiùs dictam; sed quando elicit secundùm inclinationem fidei infusæ, nullo modo experitur se elicere secundum eius inclinationem, sed tantùm credit in vniuersali, quòd habens fidem infusam quando elicit actum credendi, quòd semper eliciat secundum inclinationem eius. 33.

Responsio ad primum dubium.

Istis præsuppositis. Respondeo ad primam instantiam, concedendo maiorem: ad minorem dico, quòd quamuis intellectus cum fide infusa sit ratio formalis producendi actum credendi, si haberet obiectum suo modo præsens, scilicet complexum, vt assertum, & affirmatum tanquam verum à testimonio fide digno, cui firmiter credo, tamen ad tale complexum non inclinat fides infusa, imò ipsa inclinat ad illud verum, vt est à Deo verum, cùm sic inclinet, vt est participatio lucis diuinæ, & pro quanto conformatur illi lumini.

Ad secundū.

Ad secundum concedo illam propositionem: Idem manens idem, &c. & similiter concedo, quòd fides infusa maneat eadem, & ante acquisitam, & post acquisitam, & concedo quòd acquisita nihil addit infusæ, nec est dispositio eius, & sic concedo quòd ipsa infusa semper inclinat ad actum assentiendi obiecto complexo, non tamen vt asserto ab aliquo teste naturaliter noto, cui firmiter credo, sed inclinat ad illud, vt est immediatè ab ipso Deo, qui nec potest fallere nec falli cùm in inclinando ad huiusmodi actum conformetur lumini diuino, vt dixi, & quia non est notum intellectui hoc complexum esse immediatè reuelatum à Deo tanquam verum, ideò non elicit actum secundùm inclinationem fidei infusæ quando sola inest. Et quamuis eliciat actum secundùm fidem infusam, quando elicit secundùm acquisitam, tamen nescit se elicere actum secundùm infusam, quia tunc secundùm illum actum assentiret firmiter illi complexo, vt immediatè reuelato à Deo; sed præcisè secundum actum assentit complexo, vt asserto ab aliquo testimonio fide digno.

Ad tertium.

Ad tertium, patet responsio ex his quæ dixi ad secundum argumentum.

Ad quartum.

Ad quartum, admitto casum illum, quia est possibilis, & cùm postea infertur, ergo potest elicere actum secundum inclinationem fidei infusæ, & non secundùm acquisitum. Dico primò, quòd quando habet acquisitam causatam ex pluribus actibus, vt dixi, experitur se elicere secundùm inclinationem illius, & experitur se assentire complexo affirmato, vt verò à testimonio fide digno, cui credo, & hoc quia priùs firmiter assensit illi complexo, aliquibus actibus assentiendi praecedentibus ipsum habitum, & ipsum causantibus. Et ideò concedo quòd quando elicit actum priorem habitu acquisito illo actu firmiter assentit complexo, vt sic testificato, 34.

testificato, & concedo quòd etiam elicit illum actum secundùm inclinationem fidei infusæ, sed hoc non est sibi notum, vt suprà patuit, & sic concedo quòd tunc non inest ex hypothesi, intelligit, ergo Doctor quòd quando habet habitum solum fidei infusæ, quòd non elicit actũ præcisè secundùm inclinationem illius, id est, quòd illo actu firmiter assentiat complexo secundum quod est elicitus secundòm inclinationem fidei, quia tunc assentiret illi complexo, vt immediatè reuelato à Deo; sed illo actu priore habitu acquisito, assentit complexo, vt testificato, &c. Si ergo potentia non eliceret talem actum, nullum eliceret, & quando illum elicit, ad illum fides infusa inclinat, & dico eodem modo, sicut quando concurrit infusa cum acquisita.

Ad quintum Ad quintum, patet responsio ex dictis ad secundum argumentum.

Ad sextum. Ad sextum, negatur quòd fides infusa æquè inclinet ad credendum ea, quæ habent euidentiam ex terminis, quia non inclinat ad complexum, vt testificatum testimonio fide digno alicuius creaturæ rationalis, vt suprà patuit.

Ad septimũ. Ad septimum. Dico idem esse de charitate, & fide infusa, & de hoc magis patebit in tertio, dist.26.& in primo, dist.17.

Ad octauum Ad octauum, patet responsio, quia benè concedo quòd intellectus potest immediatè elicere actum credendi alicui complexo præhabita cognitione illius complexi, quia potest firmiter assentire illi ex testimonio fide digno asserente illud, vt verum, sed ex hoc non sequitur quòd possit immediatè elicere ex sola inclinatione habitus infusi, cùm ille inclinet ad actum assentiendi complexo, vt immediatè à Deo reuelato, vel testificato, vt suprà patuit.

Ad nonum. Ad nonum. Dico, quòd posito quòd actus credendi magis dependeat ab habitu infuso, quo ad *esse* absolutum, non tamen vt est actus firmiter assentiendi obiecto complexo testificato modo præexposito, imò vt sic, simpliciter dependet à potentia, & habitu acquisito, vt suprà patuit, & ideò aliquam conditionem ille actus habet ab habitu acquisito, quam non habet ab habitu infuso, & similiter aliquem habet vt est ab habitudo infuso, quam non habet ab acquisito, vt suprà patuit.

35. Quartò principaliter instatur contra quartam, probando quòd fides infusa non inclinat ad aliquod falsum, quòd nec etiam fides acquita potest inclinare ad aliquod falsum, quando simul concurrunt ad eundem actum. Et arguo sic, primò, Idem actus credendi simul est secundùm inclinationem vtriusque fidei, scilicet acquisitæ, & infusæ, aut ergo ille idem actus elicitur ab vtráque fide circa idem obiectum complexum, aut circa aliud, & aliud. Si secundò, hoc non videtur quia tunc non esset idem actus; non enim eodem actu assentitur pro statu isto diuersis obiectis complexis, siue diuersis articulis fidei. Si primò, habetur propositum, quia tunc elicitur simpliciter circa obiectum complexum verum, & tunc actus ille erit infallibilis, prout innititur fidei acquisitæ, sicut etiam quando innititur fidei infusæ.

Secundò instatur, quia actus credendi dicitur verus, & infallibilis non ex se formaliter, cùm sit incomplexus, & in incomplexo non est veritas, nec falsitas formaliter, sed fortè virtualiter, de quo expositum est in primo, & aliqualiter in secundo; est ergo infallibilis denominatione extrinseca, eo quòd terminatur ad obiectum complexum formaliter verum, & infallibiliter verum. Sed est impossibile quòd sit idem actus numero secundùm inclinationem vtriusque fidei, scilicet acquisitæ, & infusæ, qui terminetur ad idem obiectum complexum; ergo si est infallibilis, quia elicitur secundùm inclinationem fidei circa hoc complexum, *Deus est trinus, & vnus*, sequitur quòd erit æquè ininfallibilis, quando elicitur secundùm inclinationem fidei acquisitæ, quia ita inclinat ad idem obiectum complexum formaliter verum, sicut fides infusa.

Tertiò instatur, & præsuppono dictum Doctoris, *in primo, dist.*17. quòd quando sunt duæ causæ partiales concurrentes ad eundem actum, non erit substantia actus ab vna, & intensio aactus ab alia sicut dicebat vna opinio ibi improbata; sed simpliciter ab eodem est substantia, & intensio actus, ita quòd tam ab vna causa partiali est substantia, & intensio actus, quam ab alia partiali, licèt actus sit perfectior ab vna, quàm ab alia: hoc stante, arguitur sic à simili; si actus assentiendi est tam secundùm inclinationem fidei acquisitæ, quàm infusæ, & similiter intensio eius secundùm vtriusque inclinationem, sequitur quòd etiam veritas, seu infallibilitas actus, quæ concomitatur actum, erit secundùm vtriusque fidei inclinationem.

Quartò instatur, quia actus credendi, vt innititur fidei infusæ, & vt elicitur secundùm inclinationem fidei infusæ, est necessariò infallibilis, quia necessariò circa obiectum verum, & vt innititur fidei acquisitæ, siue vt elicitur secundùm inclinationem fidei acquisitæ potest esse fallibilis; ergo idem actus credendi numero, erit necessariò infallibilis, & non necessariò infallibilis, quia necessariò infallibilis, vt innititur fidei infusæ, & non necessariò infallibilis, vt innititur acquisitæ fidei, hoc autem est incõueniens de vno, & eodem actu. Sicut si idem simul produceretur a causa necessaria partialiter, & ab alia liberè, & contingenter, & diceretur quòd simul haberet necesse esse, & contingens esse. Sic in proposito. 36.

Quinto instatur. Et pono casum quòd quis eliciat actum credendi huic complexo, *Deus est trinus, & vnus*, secundùm inclinationem vtriusque fidei, & quòd ille idem actus continuetur à potentia circa idem obiectum complexum per horam, & quòd in medietate horæ deperdatur habitus infusus, puta per peccatum mortale, & per aliam medietatem continuetur à potentia præcisè secundùm inclinationem fidei acquisitæ, tunc quæro de illo actu, an sit infallibilis necessariò, an non: Si primò, patet quòd non est infallibilis ex habitu infuso, quia tunc sibi non potest inniti, cùm sit annihilatus ex hypothesi, ergo erit necessariò infallibilis, prout innititur fidei acquisitæ. Si dicatur, quòd non est necessariò infallibilis desinente habitu infuso. Contra, quia tunc sequitur quòd manente præcisè eodem actu, & circa idem obiectum, simpliciter erit mutatus de infallibilitate in oppositum eius, quod videtur omnino inconueniens, vt patet intuenti. Sequitur ergo quòd idem actus credendi, prout innititur vtrique fidei, erit necessariò infallibilis.

57. *Responsio ad omnes instantias.* Respondeo ad omnes instantias, præmittendo aliqua. Primò præmitto, quòd actus intelligendi dicitur habere veritatem, & infallibilitatem ab obiecto, quando ab ipso obiecto, vt sic dependet, sicut actus intelligendi hominem esse risibilem, est necessariò verus, & infallibilis, eo quòd dependet ab obiecto necessariò vero, & infallibili, quia est impossibile tale complexum posse falsificari; aliquando est verus, sed non necessariò, vt quando dependet ab obiecto non necessariò verò, sed contingenter vero, sicut actus intelligendi, quo intelligo hominem esse album, quod complexum potest aliquando falsificari: hoc idem dico, de actu assentiendi, quo assentit vero necessario, vel vero contingenter. Secundò præmitto, quòd quando duo habitus inclinant ad idem obiectum complexum, sub eadem præcisè ratione ex parte obiecti, ita quòd sit penitus idem obiectum, & præcisè eadem ratio formalis in obiecto, tunc actus elicitus à potentia secundùm inclinationem vtriusque si erit infallibilis vt innititur vni habitui, erit similiter infallibilis vt innititur alteri habitui; patet, quia tota veritas & infallibilitas actus est à veritate obiecti complexi; patet, quia si haberem duos habitus inclinantes ad assentiendum alicui complexo necessariò, & euidenti ex terminis, sicut hoc complexum est *Totum est maius sua parte*, tunc illi habitus inclinarent ad eliciendum actum euidentem circa tale complexum, & sic actus asserendi esset ita euidens prout innititur vni habitui, sicut & alteri, cum vterque inclinet ad idem obiectum complexum & sub eadem ratione, à quo obiecto est euidentia actus, sic dico in proposito de actu credendi, sine de actu assentiendi complexo vero. Tertiò præmitto, quòd obiectum fidei infusæ, (siue sit necessarium, siue contingens, quia sunt articuli necessarij, vt illi de Trinitate; & contingentes; vt illi qui sunt ad extrà) non ponitur illud obiectum verum præcisè, quia inclinat ad illud, vt in se verum, & euidens, quia tunc non esset fides, sed est obiectum verum, quia reuelatum esse verum ab ipso Deo immediatè, quamuis enim articuli fidei sint veri, nõ tamẽ assentimus illis, vt veris ex natura rei, sed assentimus quia firmiter assentimus alicui homini, vel communitati fide digne firmiter asserenti illum articulum esse verum. Fides ergo infusa, & fides acquisita præcisè inclinant ad actum assentiendi eidem verò, sicut huic: *Verbum est incarnatum*, non tamen præcisè inclinat ad assentiendum sub eadem ratione formali, quia infusa inclinat ad actum assentiendi illi vero, vt reuelato à Deo, & asserente illud esse verum, cui firmiter credendum est tanquam illi, qui nullo modo potest fallere, nec falli, & ideò illi actui assentiendi, vt præcisè innititur fidei infusæ, non potest sub esse falsum. Sed fides acquisita inclinat ad illud, idem verum, sub alia tamen ratione, quia assentit illi non ex euidentia terminorum, quia tunc non esset fides, sed præcisè assentit illi, quia firmiter assentit alicui homini, puta Apostolis, vel Ecclesiæ asserenti illud complexum esse verum, & quia tale testimoniũ ex natura sua posset aliquando errare, vel decipere idem talis actus assentiendi, prout innititur fidei acquisitæ, non est infallibiliter verus; & ideò, vt sic, non repugnat posse subesse falsum, licèt communiter non subsit, maximè quando credit Ecclesiæ asserenti, quæ, vt creditur, regitur à Spiritu Sancto.

Articuli necessarij, & contingentes.

Istis præmissis, patet responsio ad obiectiones. Ad primam concedo quòd idem actus elicitur secundùm inclinationem vtriusque fidei, & circa idem obiectum materiale, quia circa idem complexum; sed non sub eadem ratione formali, quia actus credendi, vt est secundùm inclinationem fidei infusæ, est id quo assentit complexo, vt à Deo reuelato tanquam vero, & actus elicitus secundùm inclinationem fidei acquisitæ, est id, quo potentia assentit eidem vero, vt reuelato à creatura, cui firmiter assentit, vt testimonio fide digno, illud vt verum asserenti. 38. *Responsio ad primam instantiam.*

Ad secundum, patet responsio ex dictis in prima responsione ad primum argumentum, quia quamuis sit infallibilis, quia respicit tale obiectum, aliter tamen ipsum respicit, vt innititur fidei infusæ, & aliter, vt innititur fidei acquisitæ, vt suprà patuit. *Ad secundam.*

Ad tertium, concedo dictum Doctoris *in primo, dist.* 17. sed posteà negatur similitudo, quia intensio actus est intrinseca realiter actui, & non potest produci aliquis actus in *esse*, quin habeat suam intensionem, sed infallibilitas actus est præcisè, quia respicit obiectum, vt sic à Deo reuelatum, vt verum, ideò non sequitur necessariò entitatem actus, sed præcisè dicitur infallibilis, quia terminatur ad obiectum sub tali ratione consideratum. *Ad tertiam.*

Ad quartum, concedo casum illum, siue sit possibilis, siue non, non curo, & dico quòd stante tali actu elicito, & fide infusa est infallibilis, quia sibi non potest subesse falsum. Cùm dicitur, quòd tunc fides non est, cui actu innitatur. Dico quòd hoc non refert, quia præcisè dicitur actus infallibilis pro quanto est elicitus secundùm inclinationem fidei circa obiectum à Deo reuelatum; stante ergo illo actu, circa idem complexum, ita quòd obiectum complexum non mutetur, semper stat infallibilis veritas actus, cui non potest subesse aliquod falsum, quia ex quo fuit infallibiliter verus, quia circa obiectum complexum à Deo reuelatum, vt verum, sequitur quòd non mutato obiecto, & stante eodem actu, quòd semper erit infallibiliter verus. *Ad quartam*

Ad quintum, & vltimum. Dico, quòd ille actus erit necessariò verus, circa idem obiectũ non mutatum, quia vt innititur fidei infusæ terminatur necessariò ad obiectum verum, & vt sic, non potest esse infallibilis, quia licèt absolutè possit esse fallibilis à fide acquisita tantum, tamen concurrente fide infusa cum acquisita, est necessariò infallibilis, quæ infallibilitas est præcisè, vt innititur fidei infusæ, vt suprà expositum est, & sic patet responsio ad instantias. *Ad quintam*

Alia dubia, quæ etiam important nonnullas difficultates pro nunc omitto aliis subtilius indagantibus, & fortè melius intelligentibus doctrinam Ioannis Scoti, &c.

SCHO

SCHOLIVM.

Ostendit animam, & Angelum non posse intuitiuè, vel abstractiuè, scientia immediata, seu ex terminis, atque propria, cognoscere Deum suis viribus. Ratio, quia Deus non est præsens vlli intellectui creato, naturaliter, ex 1. dist. 3. q. 2. nu. 16. quia nihil naturaliter potest agere ad extrà, sed tantùm quando vult. Quia si vult, videtur, si non vult, non videtur, *ex Ambrosio, super Lucam, vide Doct. 2. dist. 3. quæst. 9. vbi docet, siue habuerit Angelus speciem distinctè repræsentantem Deum, siue non, non potuisse illum ex naturalibus habere. Vide 1. d. 2. q. 7. & dist. 3. q. 7.*

10. DE secundo principali [p] licet notitia per se, & propria & immediata possit distingui in intuitiuam & abstractiuam; de qua distinctione priùs est habitum, tamen de vtraque videtur istâ conclusio tunc tenenda, quòd anima non potest attingere ad notitiam Dei propriam, & immediatam ex perfectione sua naturali, etiam pro quocunque statu naturæ: concurrentibus etiam quibuscunque causis naturaliter motiuis ipsius animæ ad cognoscendum; & idem diceretur de Angelo. Et ratio est: quia omnis talis intellectio, scilicet per se, & propria, & immediata requirit ipsum obiectum sub propria ratione obiecti præsens, & hoc vel in propria existentia, puta si est intuitiua; vel in aliquo perfecto repræsentante ipsum sub propria & per se ratione cognoscibilis, si fuerit abstractiua; Deus autem sub propria ratione diuinitatis non est præsens alicui intellectui creato, nisi merè voluntariè. De præsentia reali patet per illud Ambrosij super Lucam. *In eius potestate satis est videri, cuius natura non est videri, si vult videtur, si non vult videtur,* optime dicit, quòd *eius natura non est videri,* supple à creatura, quia eius natura non est causa naturaliter actiua huius visionis: nec etiam aliqua natura creata, [q] quæ est naturaliter actiua, potest esse causa huius visionis, vel perfectè præsentiæ obiecti; quia non potest continere in se perfectè essentiam illam secundùm entitatem suam; igitur nec secundùm suam intelligibilitatem. (h 6. & 13. c. 1. 2. p. 3. q. 9. & in 3. d. 14. q. 3. & super 7. Met. q. 15. & 18.) (Idem habet Aug. de videndo Deum.)

11. Per idem etiam [r] patet quòd nihil creatum potest esse causa eius præsentiæ etiam abstractiuè apud intellectum, quia non potest causare aliquid quod sit repræsentatiuum propriū, & per se diuinitatis sub propria ratione cognoscibilis; quia tale repræsentatiuum non potest causari, nisi vel ab ipsomet cognoscibili, vel ab aliquo perfectè continente ipsum sub ratione suæ cognoscibilitatis. (*Nihil creatum potest causare repræsentatiuum Dei in se* 1. d. 3. q. 2. n. 16.)

Etsi igitur Deus possit cognosci per aliquod repræsentatiuum; illud tamen non posset causari nisi immediatè ab ipso Deo illud voluntariè causante.

Contra istud [s] quicquid per se continetur sub primo obiecto naturali alicuius potentiæ, ad illud potentia potest naturaliter attingere: alioquin obiectum primum non esset adæquatum potentiæ, sed transcendens in ratione obiecti; nunc autem ens, quod est primum obiectum naturale intellectus, verissimè conuenit ipsi Deo, igitur, &c.

Diceretur [t] quòd obiectum primum naturale potest dupliciter intelligi. Vno modo, ad quod potentia inclinatur. Alio modo ad quod potentia potest naturaliter attingere, scilicet ex concursu causarum naturalium: ens in sua communitate, siue sit vniuocationis, siue analogiæ, non curo modò, etsi ponatur obiectum adæquatum cuiuscunque intellectus creati, loquendo de obiecto adæquato primo modo [u]: non tamen de obiectò adæquato secundo modo: imò sic pro quocunque statu, cuiuscunque intellectus creati præcisè, ens limitatum est obiectum adæquatum, quia præcisè illud potest attingi virtute causæ naturaliter motiuæ intellectus. (Vide var. in 1. q. 2. & hunc q. 1. & alibi sæpe. q. 1. prol. idem habetur de obiecto inclinationis & attingentiæ.)

Sed nec ens [x] adhuc in tanta communitate acceptum est obiectum naturale intellectus humani, vt videntur aliqui dicere: sed specialiter quiditas rei materialis. Ad quod ponitur talis ratio: potentia enim proportionatur obiecto; triplex autem ponitur potentia cognitiua, quædam omnino separata à materia, & in essendo & in cognoscendo, vt intellectus substantiæ separatæ: alia coniuncta materiæ, & in essendo, & in operando, vt potentia organica, sicut sensus: tertia quæ est formæ habentis *esse* in materia: sed ipsa non vtitur materia, siue organo materiali in operando, talis est intellectus noster. Isti triplici potentiæ correspondet triplex obiectum proportionatum, primæ quiditas separata omnino à materia; secundæ singulare omnino materiale; tertiæ igitur correspondet quiditas rei materialis: quæ licèt sit in materia, tamen non cognoscitur vt in materia singulari.

COMMEN

COMMENTARIVS.

39. *An anima pro quocunque poſſit attingere Trinitatem.* P DE *ſecundo articulo principali*, vbi videndum eſt de cognitione perfecta, & immediata, an ſcilicet anima pro quocunque ſtatu poſſit cognitione perfecta, & immediata attingere Trinitatem. Dicit, quòd *licèt notitia per ſe & propria & immediata poſſit diſtingui in intuitiuam, & abſtractiuam, de qua ſuprà habitum eſt.* Abſtractiua perfecta Trinitatis eſt notitia diſtincta, & immediata, quæ immediatè attingit ipſam, & non per aliud obiectum priùs cognitum, excludendo aliud in ratione obiecti cogniti, non excludendo tamen aliud in ratione formali cognoſcendi, quia ſic communiter ſpecies intelligibilis eſt ratio formalis cauſandi huiuſmodi notitiam abſtractiuam. Similiter intuitiua propria & perfecta & immediata eſt illa, quæ diſtinctè attingit ipſam Trinitatem, vt in ſe perfectè præſentem, & ipſa immediatè attingitur, excludendo omne aliud in ratione obiecti cogniti, non tamen excludendo aliud in ratione formali, ſiue aliud potens ſupplere vicem rationis formalis, & ſic Deitas eſt præciſè ratio cognoſcendi ipſam Trinitatem, & ipſa ſola, vt comparatur ad intellectum diuinum eſt ratio mouendi ad notitiam intuitiuam Deitatis, & Trinitatis. Sed vt comparatur intellectui creato voluntas diuina eſt ratio formalis mouendi; & in hoc ſupplet vicem obiecti, ſiue rationis formalis obiecti viſibilis, vt expoſui in prologo, quæſt. penultima. Et loquitur hîc de notitia ſimplici tam abſtractiua, quàm intuitiua, ſcilicet perfecta, & immediata; & non loquitur de notitia complexa mediata, & immediata, ita quòd illa dicitur incomplexa, perfecta, & immediata, quæ terminatur ad obiectum incomplexum diſtinctè, & immediatè modo præexpoſito, & illa dicitur complexa, & immediata, quæ terminatur ad complexum notum ex terminis; quia omnis propoſitio immediata eſt etiã per ſe nota, vt patet per ea, quæ expoſui *in primo, diſt. 2. par. 1. qu. 2.* notitia verò complexa eſt illa, quæ terminatur ad complexum non notum ex terminis, ſcilicet illa, quæ terminatur ad concluſionem demonſtratam. De hac complexa, ſiue mediata, ſiue immediata non loquitur in propoſito. Sed intendit de incomplexa primo modo, ſcilicet immediata, & perfecta tam intuitiua, quàm abſtractiua. Et ponit hanc concluſionem.

Notitia complexa duplex.

40. *Anima non poteſt attingere ad notitiam Dei propriam.* *Anima non poteſt attingere ad notitiam Dei propriam, & immediatam ex perfectione ſua naturali, eſſet pro quocunque ſtatu naturæ, concurrentibus etiam quibuſcunque cauſis naturaliter motiuis ipſius animæ ad cognoſcendum. Et idem diceretur de Angelo.*

Pro maiori intelligentia huius literæ declaro aliqua. Primò de cauſis motiuis animæ reſpectu notitiæ. De notitia intuitiua obiecti cauſæ naturaliter motiuæ ſunt intellectus, & obiectum in ſe præſens, vel aliquod ens creatum virtualiter continens perfectam entitatem obiecti, & iſtæ tantùm, & propriè ſunt cauſæ naturaliter motiuæ ipſius animæ cauſantes naturaliter notitiam intuitiuam obiecti, nulla enim alia cauſa videtur poſſe aſſignari, niſi intellectus, & obiectum in ſe præſens, vel aliquod creatum virtualiter continens perfectè ipſum obiectum, cùm notitia talis præciſè cauſetur ab intellectu, & obiecto in ſe præſente, vel aliquo ſupplente, vicem illius obiecti, vel ipſum virtualiter continente, & hoc patet à Doctore *in primo, diſt. 3. q. 7. & diſt. 8. quæſt. 3.* Sed cauſæ naturaliter motiuæ ipſius animæ, ſiue ipſius intellectus reſpectu notitiæ abſtractiuæ, ſunt intellectus, & ſpecies intelligibilis obiecti, quæ ſpecies intelligibilis, vel eſt cauſata ab ipſo obiecto intelligibili, ſiue immediatè, vt in intellectu Angeli, qui immediatè poteſt recipere ſpeciem intelligibilem ab ipſo obiecto, ita quod non requiritur aliud medium immediatè cauſatiuum, vt patet à Doctore *in ſecundo, diſt. 3. q. vltima, & diſt. 9.* vel mediatè, vt in nobis pro ſtatu iſto, vbi obiectum ſenſibile extrà non immediatè mouet intellectum, cauſando ſpeciem ſui intelligibilem, ſed tantùm mediatè priùs cauſando ſpeciem ſenſibilem in aliquo ſenſu exteriori, quâ cauſatâ immediatè cauſatur alia ſpecies in virtute imaginatiua, quæ dicitur phantaſma, & illa immediatè, cum intellectu agente, cauſat ſpeciem intelligibilem obiecti. Vel illa ſpecies intelligibilis eſt cauſata in nobis ab aliquo obiecto, remotè tamen virtualiter continente entitatem obiecti intelligibilis. Exemplum primi in nobis, patet de albo extrà, quod priùs cauſat ſpeciem in organo viſus, & ſpecies illa cauſat aliam in organo imaginatiuæ, quæ dicitur phantaſma, & illa immediatè cauſat ſpeciem intelligibilem ipſius albi, partialiter tamen; & ſic in cognitione abſtractiua quiditatis albedinis, iſtæ ponuntur cauſæ naturales, ita quòd immediatæ cauſæ notitiæ ſunt intellectus, & ſpecies intelligibilis, vt aliàs probaui, & mediatæ ſunt obiectum extrà, & ſpecies obiecti exteriori, & phantaſma in ſenſu interiori, ita quòd iſtæ ordinatè ſe habent modo præexpoſito. Exemplum ſecundi, poſito quòd obiectum *A* nec pro ſtatu iſto, nec pro alio habeat virtutem mouendi intellectum ad ſui notitiam abſtractiuam, ſed quòd virtualiter contineatur in aliquo ſenſibili, & dicatur *B*, tunc *B* immediatè mouet ſenſum exteriorem, cauſando ſpeciem ſui ſenſibilem, & illa cauſat aliam in ſenſu interiori, & illa cauſat ſpeciem intelligibilem primò ipſius *B* & pòſt cauſat ſpeciem intelligibilem *A* ſi poteſt habere illam, vel ſi non poteſt, tunc eadem ſpecies intelligibilis *A* cauſat vnà cum intellectu primò notitiam *A* & deinde notitiam *B* & iſtæ ſolæ ſunt cauſæ naturales notitiæ abſtractiuæ in intellectu noſtro.

Secundò nota ibi de præſentia obiecti in ſe, quòd aliud eſt loqui de præſentia obiecti reali, & in ſe, & non in ratione actu intelligibilis, & aliud de præſentia obiecti, & actu intelligibilis, quia primo modo Deus eſt perfectiſſimè præſens, cùm ſit vbique per perfectam præſentiam, ſed non ſecundo modo; tunc ſecundo modo dicitur præſens, quando actu poteſt mouere intellectum ad ſui notitiam intuitiuam. Loquendo de iſta præſentia, dico quòd hæc eſt duplex: quædam eſt formalis, & motiua quando ſcilicet obiectum in ſe formaliter præſens in ratione obiecti actu intelligibilis poteſt mouere intellectum 41.

Præſentia duplex.

tellectum partialiter cauſando notitiam ſui intuitiuam in illo intellectu. Quædam eſt præſentia tantùm formalis,& nullo modo motiua, vt quando intellectui relatio realis eſt præſens in ratione obiecti actu intelligibilis, & tamen ipſa nullo modo poteſt cauſare notitiam ſui:eſt tamen præſens virtualiter,id eſt,quòd ipſa virtualiter continetur in alio potente cauſare notitiam intuitiuam, vt puta extrema abſoluta illius relationis,quando ſunt præſentia in ſe cauſant primò notitiam ſui, deinde relationis virtualiter contentæ. Et loquendo de iſta præſentia virtuali, dico quòd quoddam obiectum continet virtualiter præſentiam alterius in ratione obiecti intelligibilis,ſic, quòd non poteſt immediatè facere obiectum virtualiter contentum eſſe præſens intellectui in ratione actu intelligibilis, niſi priùs ſit in ſe præſens in ratione obiecti actu intelligibilis, id eſt, niſi priùs ſit in ſe præſens,potens immediatè cauſare notitiam ſui intuitiuam, nunquam poſſet facere obiectum contentum virtualiter præſens,& ſic nunquam poſſet immediatè cauſare notitiam intuitiuam contenti virtualiter, niſi priùs, vel ſimul cauſaret notitiam ſui intuitiuam. Et hoc modo obiectum naturaliter motiuum per modum naturæ non poteſt facere aliud obiectum virtualiter contentum eſſe præſens potentiæ in ratione obiecti actu intelligibilis,niſi priùs fuerit in ſe præſens præſentia obiecti actu intelligibilis; & ſic non poteſt immediatè cauſare notitiam intuitiuam obiecti virtualiter contenti in aliquo intellectu, niſi priùs cauſaret notitiā ſui intuitiuam.Et ſic ſequitur quòd eſſentia diuina,quæ virtualiter continet omne obiectum, non poteſt facere aliquod obiectum contentum eſſe præſens præſentia obiectiua alicui intellectui, etiam diuino, niſi priùs ſit in ſe præſens præſentia obiectiua eidem intellectui;nec poteſt immediatè cauſare notitiam intuitiuam obiecti contenti in aliquo intellectu, niſi priùs in eodem cauſaret notitiam ſui intuitiuam, vt aliàs expoſui ſuprà in quodlibetis, & hîc, & etiam patet à Doctore *in primo,& in quodl.* Dico ſecundò, quòd quoddam continet virtualiter præſentiam alterius obiecti, ſic, quòd immediatè poteſt facere illud contentum eſſe in ſe præſens præſentia obiectiua,& tamen ipſum continens nullo modo erit præſens præſentia obiectiua, & tale continens eſt continens voluntarium, & non per modum naturæ; & ſic voluntas diuina continet hoc modo omne obiectum,ita quòd in quocunque intellectu (excepto diuino) poteſt immediatè cauſare præſentiam obiectiuam cuiuſcunque obiecti,etiam eſſentiæ diuinæ, non cauſando,ſiue non faciendo ſe præſentem tali intellectui præſentia obiectiua; & ſimiliter poteſt immediatè cauſare notitiam intuitiuam cuiuſcunq; obiecti etiā ipſius eſſentiæ diuinæ,non cauſando notitiam ſui nec intuitiuā,abſtractiuam,& hoc eſt,quia eſt obiectum merè voluntarium. Et ſic dicimus quòd Deus non ſub ratione Deitatis,ſed ſub ratione, qua eſt volens,eſt obiectum merè voluntarium reſpectu cuiuſcunque intellectus creati,ſed reſpectu ſui intellectus eſt obiectum merè per modum naturæ.

Dico vltrà quòd ipſa voluntas diuina non tantùm continet omne obiectum, voluntariè
42. cauſando præſentiam realem illius, reſpectu notitiæ intuitiuæ, ſed etiam poteſt immediatè Nota.
cauſare præſentiam cuiuſcunque obiecti, qua obiectum ſit præſens præſentia obiecti intelligibilis abſtractiuè; quia poteſt immediatè cauſare ſpeciem intelligibilem cuiuſcunque obiecti, etiam eſſentiæ diuinæ, vt patet *in ſecundo, diſt.3.q.9.* Poteſt etiam immediatè cauſare notitiam abſtractiuam cuiuſcunque obiecti, non cauſando notitiam abſtractiuam ſui,cum ſit obiectum merè voluntarium; ſecus eſt de obiecto non voluntario, ſed naturali, & mouente per modum naturæ, quia tale non poteſt immediatè cauſare ſpeciem intelligibilem alicuius obiecti, virtualiter contenti in aliquo intellectu, niſi in eodem intellectu, ſimul vel priùs cauſet ſpeciem ſui,ſiue mediatè, ſiue immediatè modo præexpoſito, nec ſimiliter poteſt immediatè cauſare notitiam abſtractiuam virtualiter contenti, niſi priùs mediatè, vel immediatè cauſet notitiam ſui.

q Deinde nota ibi; *Nec etiā aliqua natura creata, quæ eſt naturaliter actiua,poteſt eſſe cauſa huius viſionis, & perfectæ præſentiæ obi...,* *quia non* Nota.
poteſt continere in ſe perfectè eſſentiam illam ſecundùm entitatem ſuam, igitur nec ſecundùm ſuā intelligibilitatem, Hoc patet, quia potens virtualiter continere effectum proprium alicuius cauſæ, poteſt perfectè continere entitatem illius cauſæ, quia ex quo talis effectus ſequitur entitatem propriam, non videtur poſſe immediatè cauſari,niſi vel à cauſa propria,& ſibi adæquata, vel ab aliquo perfectè continente entitatem illius cauſæ, vt expoſui *in ſecundo, diſt.2.* Cùm ergo notitia propria alicuius obiecti, ſiue intuitiua, ſiue abſtractiua præciſè ſequatur entitatem obiecti ſic intelligibilis,patet,quia illa notitia non poteſt eſſe notitia alterius obiecti, ſed præciſè illius, cuius eſt, ſtatim ſequitur quòd à nullo poterit immediatè cauſari, niſi ab ipſo obiecto,vel ab aliquo perfectè continente entitatem illius obiecti. Nec ſimiliter præſentia obiectiua perfecta,quæ tunc eſt,quando obiectum actu poteſt intueri,non poteſt immediatè cauſari, niſi vel ab ipſo obiecto, vel ab aliquo perfectè continente ipſum. Et intelligo ſic, quòd cauſare præſentiam obiecti reſpectu notitiæ intuitiuæ eſt facere obiectum tale eſſe actu intelligibile intellectione intuitiua, id eſt, quòd actu poſſit immediatè cauſare notitiam illius intuitiuam; ſic ergo *A*.poſſe cauſare perfectam præſentiam *B*. in ratione obiecti actu intuibilis nihil aliud eſt,quàm *A*.poſſe immediatè cauſare notitiam intuitiuam ipſius *B*.quæ ponitur propria ipſi *B*.& ſic propria quòd nullo modo poteſt alteri competere, & ſic ſequitur quòd *A* perfectè contineret entitatem, & intelligibilitatem ipſius *B*. Quando ergo obiectum immediatè dicitur cauſare præſentiam ſui in ratione obiecti intuibilis, tunc eſt ipſum *B*. immediatè poſſe cauſare notitiam ſui intuitiuam, quia vt ſic præſens, eſt pars memoriæ perfectæ, vt expoſui *in primo,diſt.2. parte 2.q.3.& diſt.3. q.7.* exponendo titulum quæſtionis & hoc idem *in 1.diſt.3.q.8.q.& q.10.& d.10.* ſed ſi aliud poteſt cauſare præſentiam obiectiuam modo predicto obiecti actu intuibilis,hoc nihil aliud eſt, quàm poſſe actu cauſare notitiam intuitiuam illius obiecti, & per conſequens perfectè continebit entitatem, & intelligibilitatem illius obiecti. Cum ergo nulla creatura poſſit

Nulla creatura potest continere entitatem Dei. possit virtualiter continere entitatem Dei, sequitur quòd nec poterit causare præsentiam obiectiuam eius modo præexposito, nec eius notitiam.

4.3 Deinde nota ibi; *Per idem etiam patet quòd nihil creatum potest esse causa eius præsentia abstractiua apud intellectum,* &c. Proprium repræsentatiuum in cognitione abstractiua est species intelligibilis obiecti propria, vt patet à Doctore *in 1. dist. 3. q. 6. & in 2. dist. 9.* Hîc tamen nota, quòd species intelligibilis propria obiecti est duplex, quædam dicitur propria formaliter, & est illa quæ immediatè est repræsentatiua obiecti, & immediatè causatiua notitiæ obiecti; & sic omne obiectum potens habere aliquam speciem præcisè ipsum repræsentantem, dicitur habere proprium repræsentatiuum formaliter, quando actu repræsentatur per illam, & illa immediatè potest causare, partialiter tamen notitiam abstractiuam obiecti, cuius est. Alia est species obiecti propria non formalis, sed tantùm virtualis, & est quando obiectum non habet propriam speciem, quia tamen secundùm suam entitatem virtualiter continetur in aliquo obiecto habente propriam speciem, tunc illa species est propria illi obiecto contento, quia tale contentum præcisè natum est cognosci abstractiuè per illam, quamuis non sit formaliter species illius contenta. Species propria, & formalis obiecti, vel causatur ab ipso obiecto, & hoc mediatè, vel immediatè modo præexposito; vel si non causatur ab ipso obiecto, non potest tamen ab aliquo causari, nisi contineat virtualiter entitatem obiecti propter causam superiùs dictam, quia talis species est ita effectus proprius obiecti, sicut notitia intuitiua, & hoc mediatè, vel immediatè. Similiter loquendo de specie secundo modo, scilicet virtualiter, illa non potest causari, nisi vel ab obiecto, cuius ponitur species propria formaliter continente ipsum obiectum virtualiter, vel ab alio simul virtualiter continente sic vtrunque obiectum, cuius ponitur species propria formaliter, & obiectum, cuius ponitur species propria virtualiter, quia si *A.* continet virtualiter *B.* adæquatè. *C.* non posset continere virtualiter *B.* nisi etiam contineret virtualiter ipsum *A.* Et sic patet expositio huius literæ.

Species intelligibilis propria obiecti est duplex.

An anima possit cognoscere Deum distinctè. s *Contra istud.* Doctor instat, probando quòd anima possit naturaliter cognoscere ipsũ Deum, etiam distinctè, & hoc tam abstractiuè, quàm intuitiuè, & probatio est ista: *Quicquid per se continetur sub primo obiecto naturali alicuius potentia,* &c. Maior est nota, & iam probata à Doctore *in prolog. q. 1.* Minor etiã est nota, & probata à Doctore *in 1. dist. 3. q. 3.* vbi vult, quòd ens, quid ponitur adæquatum obiectum intellectus, prædicetur in *quid* de Deo. Hoc idem *dist. 8. q. 2.*

Obiectum primum naturale potest dupliciter intelligi. t *Diceretur.* Hîc Doctor respondet huic rationi, quæ etiam responsio habita est in prol. q. 1. Et dicit, quòd obiectum primum naturale potest dupliciter intelligi.

44. u *Loquendo de obiecto adæquato, primo modo,* prout, scilicet ad quod potentia habet naturalem inclinationem; *non tamen de obiecto adæquato, secundo modo,* quod, scil. sit naturaliter attingibile ex concursu causarum naturalium, *imò sic loquendo de tali obiecto attingibili naturaliter pro quocunque statu cuiuscunque intellectus creati, præcisè ens limitatum est obiectum adæquatum, quia præcisè potest attingi virtute causa naturaliter motiua intellectus,* id est, quòd omne ens creatum potest naturaliter mouere, & per modum naturæ potentiam, cuius ponitur obiectum, imò tale, vt est præsens in ratione obiecti, necessariò mouet, partialiter tamen, ad notitiam sui, & omnium virtualiter, & essentialiter contentorum, vt aliàs exposui *in primo, dist. 3. q. 3.* Sed ens illimitatum, & si moueat per modum naturæ intellectum proprium, & per consequens sic dicatur obiectum eius naturale, tamen vt comparatum intellectui creato, nullo modo est obiectum naturale eius motiuum, quia non mouet per modum naturæ, sed tantum liberè: accipitur ergo hîc obiectum naturale potentiæ, non prout *naturale* distinguitur contra *supernaturale*; sed vt distinguitur contra *voluntarium*, & sic accipitur obiectum naturale potentiæ, quod mouet per modum naturæ ipsam potentiam, vel si non possit mouere propter sui imperfectionem, saltem sufficit quòd virtualiter contineatur in alio obiecto, quod moueat potentiam per modum naturæ ad notitiam ipsius obiecti virtualiter contenti. Dico ergo, quòd loquendo de obiecto naturali, isto modo omne ens creatum mouet naturaliter intellectum creatum ad sui notitiam, & virtualiter, & essentialiter contentorum; vel si non potest formaliter mouere, saltem continetur virtualiter in alio ente creato, quod mouet naturaliter, siue per modum naturæ ad notitiam virtualiter contenti. Mouet dico ipsum intellectum creatum, saltem loquendo de omni ente creato absoluto, quia omne tale, vel formaliter mouet per modum naturæ intellectum creatum, vel virtualiter continetur in alio obiecto creato per modum naturæ motiuo intellectus creati ad notitiam illius virtualiter contenti. Et dixi *de ente absoluto*, quia sunt aliquæ relationes, quæ terminantur ad Deum, & si sint entia limitata, & per se intelligibilia, tamen non possunt mouere intellectum ad sui notitiam; nec similiter præcisè virtualiter continentur in alio obiecto creato, quod possit per modum naturæ mouere intellectum creatum ad earum notitiam, quia etiam dependet earũ notitia à termino, sicut etiã ab ipso dependet in entitate; non possunt ergo cognosci ex solo concursu causarum naturalium, cùm ad earum cognitionem requiratur cognitio termini: modo Deus non mouet intellectum creatum naturaliter, id est, per modum naturæ, nec ad notitiam sui, nec ad notitiam contentorum in eo, sed vt sic præcisè mouet intellectum proprium, vt magis infrà patebit præsenti articulo.

x *Sed nec ens adhuc in tanta communitate acceptum.* Hîc recitat opinionem D. Thomæ de obiecto adæquato intellectus humani, loquendo de intellectu ex natura potentiæ. Et dicit, quòd obiectum adæquatum intellectus huiusmodi loquendo de obiecto adæquato motiuo naturaliter, non est ens limitatum, vt est commune omni enti creato, sed est præcisè quiditas rei materialis. Et hæc opinio fuit pertractata in primo, dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 45. *Quid sit obiectum adæquatum intellectus.*

SCHO-

SCHOLIVM.

Impugnat opinionem D.Thom.dicentis quiditatem rei materialis esse obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu (de quo 1.dist. 3.q.3.& 4.dist 49.qu.11.nu.3.Vbi refutat optimè hanc opinionem, & rationem eius.) Primò, quia Beati tantùm viderunt materialia, vel acciperent aliam potentiam. Secundò, quia D.Thom.ponit dependentiam intellectus nostri a phantasmatibus, esse pœnalem, non naturalem: quod videtur D. Augustin. de quo 2. dist. 3.p.3.n. 34 & 2. d.11. q. 1. arguit quadrupliciter; Ens illimitatum esse obiectum motiuum, vel sub motiuo intellectus nostri.

12. Sed contrà arguitur [a] quia si illud intelligeretur de proprio obiecto intellectus humani, vt est talis potentia, sequeretur quòd intellectu Beati haberet quiditatem rei materialis pro obiecto adæquato: vel si non, non maneret eadem potentia quæ modò: quorum, vtrumque est falsum. *D.Thom. 1.p.sum.q. 12.ar.4. & q.85.ar.1.*

b Nec valet dicere, quòd eleuatur per lumen gloriæ. Nullus enim habitus eleuans potentiam potest habere obiectum, quod transcendat primum obiectum potentiæ, quia ille habitus non esset illius potentiæ sed vel esset in se potentia, vel faceret potentiam esse aliam ab ista; sicut haberet aliud obiectum primum.

c Dico igitur, quòd obiectum naturale, hoc ex, naturaliter attingibile adæquatum intellectui nostro, etsi pro statu isto sit quiditas rei materialis: vel fortè adhuc specialiùs, quiditas rei sensibilis, intelligendo, non de sensibili propriè solùm; sed etiam de incluso essentialiter, vel virtualiter in sensibili: tamen obiectum adæquatum intellectui nostro ex natura potentiæ non est aliquid specialius obiecto intellectus Angelici, quia quicquid potest intelligi ab vno, & ab alio: & hoc saltem concedere debet Theologus, qui ponit istum statum non esse naturalem, nec istam impotentiam intelligendi, respectu multorum intelligibilium, esse naturalem sed pœnalem. Iuxta illud 15. de Trin. 27. *Certa*, inquit, *oculis tuis interioribus lux illa monstrauit*, illa, scilicet æterna, de qua ibi locutus est. Et subdit: *Quæ igitur causa est, cur acie fixâ lucem ipsam videre non possit? nisi vtique infirmitas: & quis eam tibi fecit? nisi iniquitas?* Et de hoc suprà ibidem. *O tu anima mea, vbi te sentis esse? Vbi iaces?* Sequitur: *Agnoscis rectè te esse in hoc stabulo, quo Samaritanus ille produxit illum, quem reperit multis à latronibus inflictis vulneribus semiuiuum relictum.* *Idem obiectum intellectus animæ & Angeli. Non intelligere nisi per phantasmata, non est naturale. Luca 10.*

Tamen Philosophus, qui statum istum diceret simpliciter naturalem homini; nec alium expertus erat, nec ratione cogente conclusit, diceret fortè illud esse obiectum adæquatum intellectus humani simpliciter ex naturalibus potentiæ, quod percepit sibi esse adæquatum pro statu isto.

13. Contra ista arguitur [d] quòd ens non tantùm limitatum, sed illimitatum sit obiectum naturaliter motiuum intellectus creati, & ita ens vt est indifferens ad vtrunque, erit obiectum adæquatum naturale, scilicet per actionem causæ naturaliter agentis attingibile.

Et arguitur primò sic. Eiusdem obiecti primi accepti secundùm suam totam indifferentiam, ad potentiam, quam primò respicit acceptam secundùm suam totam indifferentiam, est idem modus se habendi in mouendo, scilicet naturaliter, vel non naturaliter; nunc autem ens illimitatum mouet naturaliter aliquem intellectum, vt diuinum: igitur simili modo mouet quemlibet intellectum. Alia est minor ista alij quod ens mouet naturaliter intellectum causatum. Et sequitur: Igitur quodlibet simili modo mouebit. Maior ista probatur, primò inducendo de potentiis, & obiectis earum primis, & per se obiectis contentis sub illis primis. Probatur secundò, quia obiectum proprium secundùm totam suam indifferentiam est adæquatum obiectũ, & respicit potentiam suam secundùm totum genus suum, vt proprium extremum: aliquis igitur est modus proprius secundùm quem hoc extremum respicit illud. Ille igitur idem modus saluabitur inter quæcunque extrema particulariter contenta sub istis primis extremis; quia particularia extrema, & se respiciunt secundùm hoc, quod includunt prima extrema, & ita se respiciunt eodem modo, quo illa prima. *Arguitur ens vt sic esse obiectũ motiuum intellectus nostri.*

Præterea. [e] Omnis actus præcedens actum voluntatis est merè naturalis; nunc autem actio essentiæ diuinæ, etiam vt est obiectum mouens intellectum creatum, præcedit actum voluntatis: igitur, &c. Probatio minoris, quia essentia, vt essentia, est obiectũ beatificum: non autem essentia vt voluntas, vel vt volens; igitur mouere ad actũ beatifi

beatificum conuenit essentiæ ratione, qua essentia est: & per consequens illa erit prior actione voluntatis.

Confirmatur, quia si per impossibile Deus non esset volens, essentia sua naturaliter moueret intellectum ad videndum ipsam: igitur & modò similiter mouebit, cùm non moueat inquantùm volens, sicut nec est primum obiectum inquantum volens.[f]

Præterea. Obiectum omne gignit notitiam actualem sui, & ista gignitio est naturalis, propter quod genitum dicitur proles secundùm Augustinum 9. *de Trin. cap. vlt.* igitur ista visio essentiæ in intellectu Beati naturaliter gignetur ab illa essentia.

Præterea. Si voluntas necessariò concurrit cum essentia in ratione principij motiui ad actum beatificum intellectus creati: quæro quis est ordo essentiæ, & voluntatis in mouendo? voluntas enim non potest dici ratio motiua potentiæ, & essentia secunda quasi virtute eius mouens. Oportet igitur dare è conuerso, scilicet quòd essentia sit prima ratio motiua, sed prima ratio motiua in mouendo tenet suum proprium modum mouendi. Non enim determinatur ad mouendum illud quod secundum est, sed determinat ipsum ad mouendum: sicut videmus, quòd actiuum naturaliter quantùm est de se, necessariò agit: in illa tamen actione, in qua subiacet voluntati, non necessariò agit: sed potest contingenter agere, & non agere, non quidem ex se: sed propter contingentiam in voluntate ad agendum.

Similiter, si voluntas in agendo [h] subiaceret principio, naturaliter actio determinaretur ab illo ad determinatè agendum.

COMMENTARIVS.

45. a *SEd si illud intelligeretur.* Hic improbat opinionem D. Thomæ dicens quòd si intelligeret de proprio obiecto intellectus humani, vt est talis potentia, sequeretur quòd intellectus Beati haberet pro obiecto adæquato quiditatem rei materialis, & tunc nullum immateriale posset naturaliter cognoscere, & sic vna anima non posset naturaliter cognoscere nec seipsam, nec aliam, cùm non contineatur sub quiditate materiali, vt patet, quod est valdè inconueniens, *vel si non, non maneret eadem potentia, quæ modò,* id est, quòd si intellectus Beati haberet aliud obiectum, quàm quiditatem rei materialis, tunc sequeretur quòd non esset eadem potentia hic, & in patria, quia eadem potentia semper manens eadem, habet idem obiectum adæquatum, cùm quæcunque potentiæ habeant suum proprium obiectum, & potentiæ distinguãtur etiam per actus, & actus per obiecta; si ergo hîc haberet vnum obiectum, & in patria aliud, tunc non esset eadem potentia hic, & in patria, quod est absurdum.

b *Nec valet dicere.* Hic Doctor improbat vnam responsionem Thomæ ad rationem contra opinantem qui dicit quòd intellectus, vt intellectus, licèt non possit attingere ad substantias separatas, tamen vt eleuatur per lumen gloriæ potest attingere ad huiusmodi substantias, & intellectus Beati est eleuatus per lumen gloriæ. Hanc responsionem Doctor improbat, quia *nullus habitus eleuans potentiam, potest habere obiectum, quod transcendat primum obiectum potentiæ,* &c. Et patet hoc, quia potentia priùs intelligatur habere habitum, habet suum obiectum adæquatum; patet, quia habitus potentiæ, quicunque sit ille, necessariò præsupponit potentiam, & obiectum, quia talis habitus potentiæ inclinat potentiam ad eliciendum actum circa obiectum, circa quod ponitur talis habitus inclinari, & sic potentia priùs habet ordinem ad obiectum sibi adæquatum, quàm intelligatur habere habitum inclinantem ipsam circa aliquod obiectum; si ergo habitus luminis gloriæ respiceret aliud obiectum, quàm obiectum proprium, quod habet ex natura potentiæ, sequeretur necessariò vel quòd talis habitus esset potentia aliqua cognitiua, habens pro obiecto substantias separatas, quod est absurdum; vel quòd non esset eadem potentia quæ nunc, quia vt nunc ex natura talis potentiæ habet præcisè pro obiecto adæquato quiditatẽ rei materialis, & tunc per illud lumẽ haberet aliud obiectum, sed distincta obiecta arguũt distinctas potentias, loquẽdo de distinctis obiectis adæquatis, vt patet intuenti. Hæc etiam responsio est improbata *in 1. dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 45.* vide ibi multa, ad istam materiam pertinentia.

c Nunc Doctor assignat obiectum intellectus ex natura intellectus, & etiam pro statu isto assignat quale sit obiectum, loquendo semper de obiecto motiuo intellectus per modum naturæ, vt suprà dixi. Vide in primo, d. 3. q. 3. vide ibi multa singularia. 46.

d *Contra ista arguitur.* Hic Doctor arguit probando quòd ens non tantum limitatum, sed etiam illimitatum, sit obiectum naturaliter motiuum intellectus creati, & ita ens, vt est indifferens ad vtrúmque, scilicet limitatum, & illimitatum, erit obiectum adæquatum naturale, scil. per actionem causæ naturaliter agentis, scil. per modum naturæ agentis attingibile. Et sic intendit probare quod etiam essentia diuina sit naturaliter, id est, per modum naturæ motiua intellectus creati, causando naturaliter notitiam sui. Et arguit sic primò: *Eiusdem obiecti primi accepti secundùm totam suam indifferentiam ad potentiam.* Declaro priùs maiorem antequam inducam probationem Doctoris. Cùm dicit: *Eiusdem obiecti accepti secundùm suam totam indifferentiam.* Hîc obiectũ acceptũ secundùm suã indifferentiã non accipitur pro illo conceptu cõmuni.

muni, puta loquẽdo de obiecto intellectus, quod ponitur ens inquãtùm ens, nõ accipitur ens pro cõceptu entis indifferenti ad omne ens; ſed accipitur ipſum pro quanto includitur in omni per ſe intelligibili, ſiue pro quanto comprehendit omne per ſe intelligibile, ita quòd non præcisè tale ens, vel tale, ſed vt includitur in omni ente, vt expoſui *in prologo q.1. & d.3. primi*. Et potentia accepta ſecundum totam ſuam indifferentiam non accipitur præcisè pro potentia in communi, ſed prout ipſa potentia includitur pro ſe in omni potentia, & vt comprehendit omnem potentiam, quæ reſpicit illud obiectum, tale obiectum ſic acceptum prout, ſcilicet includit, vel comprehendit omne intelligibile habebit eundem modum mouendi potentiam, quam primò reſpicit. Et breuiter iſta maior ſtat in vna propoſitione Doctoris *in prol. quæſt. 3. & in 2. diſt. 9.* ſcilicet, *Quando extrema alicuius proportionis comparantur ad inuicem in ratione motiui, & mobilis, ſi aliquid vnum extremi eſt motiuum alterius extremi, quodlibet contentum ſub illo extremo poterit eſſe motiuum contenti alterius extremi contenti ſub extremo primò, & adæquato.* Exemplum, ſint iſta extrema, ſcilicet calor ſit extremum motiuum, ſed aliud extremum mobile ſit calefactibile, quæ dicuntur prima extrema, ſi calor in ratione motiui reſpicit primò calefactibile in ratione mobilis, ſtatim ſequitur quòd ſi vnus calor contentus ſub calore poſſit calefacere aliquod lignum per modum naturæ, quòd etiam quilibet alius calor contentus ſub calore poſſit idem calefactibile calefacere. Et vltrà ſequitur quòd ſi aliquod calefactibile contentum per ſe ſub primo calefactibili poteſt calefieri ab aliquo calore, quòd quodlibet calefactibile contentum per ſe ſub primo calefactibili poſſit calefieri ab illo calore: & eodem modo poteſt calefieri, quia ſi vnum calefit naturaliter, & reliquum, cùm omnia participent naturam primi extremi. Sic eſt in propoſito, obiectum intellectus ex natura intellectus, & ipſe intellectus omnino indifferens ad omnem intellectum, ſunt extrema prima proportionis in ratione motiui, & mobilis, quia primum obiectum intellectus eſt motiuum per modum naturæ ipſius intellectus, & intellectus eſt mobilis ab illo obiecto, ſequitur quòd ſi aliquod ens moueat vnum intellectum per modum naturæ, quòd etiam quodlibet aliud ens contentum ſub obiecto primo eodem modo poterit mouere eundem intellectum. Et ſimiliter ſi aliquis intellectus natus eſt moueri ab aliquo obiecto, quilibet intellectus contentus per ſe ſub intellectu, poterit moueri ab eodem obiecto. Et ſic credo quòd illa maior Doctoris teneat virtute illius propoſitionis. Et maior ſic declarata probatur à Doctore ſic: primò inducendo de potentiis, & obiectis earum primis, ſiue adæquatis, & per ſe obiectis contentis ſub illis primis.

47. e Secundò arguit probando quòd Deus mouet intellectum creatum per modum naturæ & arguit ſic: *Omnis actus præcedens actum voluntatis eſt merè naturalis*, id eſt, elicitus per modum naturæ; ſed actio eſſentiæ diuinæ, etiã vt eſt obiectum mouens intellectum creatum, præcedit actum voluntatis; igitur, &c. Maior patet, quia tantùm ſunt duo modi agendi, vnus per modum naturæ, & alius per modum voluntatis, & non ſunt plures, nec etiam modus agendi indifferens, ſcilicet, qui nec ſit per modum naturæ, nec per modum voluntatis, vt extat probatum à Doctore *in primo, d. 2. parte 2. q. 4. & d. 10.* modus autem agendi per modum voluntatis eſſentialiter competit ſoli voluntati, licet participatiuè poſſit aliis conuenire, illis ſcilicet duntaxat, quæ ſubſunt imperio voluntatis, vt patet à Doctore *in primo d. 2.* Sequitur ergo quòd nullum aliud agens poteſt agere per modum voluntatis, ſic, quòd per naturam talis agentis poſſit competere. Et ſi aliquod ens aliud participatiuè liberè, ſicut aliquando intellectus imperio voluntatis elicit actũ, tamen ille actus ſic elicitus, neceſſariò eſt poſterior actu voluntatis immediatè elicito, cùm ille ſit actus imperatus, vt expoſui in prolo. q. vlt. Sed ſi actus ſit ſimpliciter prior actu voluntatis, ita quòd nullo modo eliciatur imperio voluntatis ille ſimpliciter erit elicitus per modum naturæ.

f Tertiò arguit ſic; *obiectum omne gignit notitiam actualiter ſui*, loquendo tamen de obiecto motiuo, & primo, & formaliter, vel ſaltẽ, continetur in alio virtualiter, quod mouet per modum naturæ ad notitiam contenti obiecti, ſiue obiectum formaliter, hoc eſt, ex ratione ſua formali gignat notitiam ſui, ſiue contineatur in alio mouente, ſiue gignente notitiam illius, ſemper illa gignitio erit naturalis, ſiue per modum naturæ elicita, & quòd ſit naturalis, patet, quia genitum hoc modo dicitur proles ſecundùm Auguſtinum 9. *de Trin. c. vlt.* Dicitur autem proles, ſiue filius, quia per modum naturæ productus: eſt enim de ratione prolis, quòd ſit per modum naturæ vt ſupra patuit *in primo, diſt. 2. & 10. & in tertio, diſt. 8.* igitur iſta viſio eſſentiæ, cùm dicatur proles in intellectu Beati, naturaliter gignetur ab illa eſſentia.

g Quartò & vltimò arguit probando idem. 48.
Si voluntas neceſſariò concurrat cum eſſentia in ratione principij motiui ad actum beatificum intellectus creati, &c. Igitur oportet dare è conuerſo, ſcilicet, quòd eſſentia ſit prima ratio motiua, patet. Tum, quia eſſentia eſt perfectiſſima entitas tam formaliter, quàm originaliter; non ſic voluntas, vt ſuprà patuit, *q. 1. & q. 5. & in primo, diſt. 1. q. 2. diſt. 8. q. 3.* eſt enim origo omnium perfectionum ad intrà. Tum, quia ipſa ponitur principium magis vniuerſale: cùm concurrat tam cum intellectu, quàm cum voluntate, & ſic eſt commune principium reſpectu intellectus, & voluntatis, & ideò eſſentia non mouet, nec virtute intellectus, nec voluntatis, imò magis è contra. Tum ſpecialiter, quia tam intellectus, quàm voluntas habent virtutem mouendi ab eſſentia, vt patet in locis præallegatis, & ſic eſſentia erit principale mouens.

h *Similiter ſi voluntas in agendo ſubiacet principio naturaliter actiuo, determinaretur ab illo ad determinatè agendum.* Cùm ergo eſſentia diuina ſit prima ratio motiua, & voluntas ſecunda, ſequitur quòd actio voluntatis ſubiacebit actioni eſſentiæ diuinæ, & ſic eſſentia determinabit voluntatem ad ſic determinatè agendum, & cùm ipſa eſſentia, vt eſſentia agat merè naturaliter, & per modũ naturæ, ſequitur quòd illa quæ ſimul erit à voluntate, & eſſentia, erit merè naturalis, & per modum naturæ elicita, ſicut eſt actio qua elicitur actus beatificus.

SCHOLIVM.

Pro solutione argumentorum, quæ fecit, præmittit quædam; primum, quòd primum mobile naturali motione in diuinis, est intellectus Dei; & primum mouens essentia eius; mouet autem prius ad notitiam ingenitam, post ad genitam. De quo 1. dist. 2. q. 7. nu. 4. & 22. Secundum, eadem essentia mouet naturaliter ad intelligendum omne intelligibile simplex (non loquitur de complexis) sed non potest mouere ad hæc, donec prius sit in tribus. De quo latè 2. d. 1. q. 1. Tertium, duplici motioni intellectus correspondet duplex motio voluntatis necessaria; sed non naturalis, operatiua scilicet, & productiua. Quartum, post ordinem motionis necessariæ sequitur motio contingens per voluntatem, qua facta, videt intellectus diuinus alteram partem complexionis contingentis. De quo 1. dist. 38. num. 2. & dist. 39. nu. 23. & 40. Quintum, omnem intellectionem diuinæ essentiæ, quam non causat ipsa naturaliter, causat voluntas Dei. De quo 4. dist. 49. quæst. 11. nu. 9. quia ad extrà omnia sunt immediatè à voluntate.

Digressio profundissima Theologica fundamentalis vbique notanda.

Primum mobile intellectus diuinus, primum mouens essentia diuina.

HIc intelligendum est, [i] quòd motio omnino prima in entibus est necessariò naturalis: quia omni motioni voluntatis est alia præsupposita. Et si aliqua motio in entibus est non naturalis; maximè motio voluntatis est non naturalis. 14.

Item, aliqua motio [k] potest intelligi esse ad terminum simpliciter infinitum, aliqua autem ad terminum finitum, vel ad infinitum includentem finitum: & illa, quæ est ad terminum infinitum simpliciter, est prior: quia non potest infinitum præexigere finitum. Sicut igitur loqui possumus, licèt impropriè [l] accipiendo motionem extensiuè, assignari potest ordo motionum in entibus, & sic loquendo, omnino primum mobile motione naturali, extensiuè loquendo, est intellectus diuinus, & ideò primum motiuum motione naturali est essentia diuina, vt est primum obiectum intellectus sui: igitur omnino prima motio est naturalis motio intellectus diuini à suo obiecto: & cùm naturale mouens moueat mobile inquantùm potest, illud autem obiectum potest mouere ad intellectionem actualem sui, & hoc intelligentia ingenita illius personæ, [m] in qua primò est essentia; & ad actualem notitiam sui genitam: ad vtramque naturaliter mouebit, licèt ordine quodam, quia quod est alicui principium operandi operatione immanente, & producendi productum distinctum, quodammodò est prius principium operandi.

Si dicas, quòd productio [n] immanet in diuinis sicut operatio.

Respondeo, productio non immanet quantùm ad terminum, operatio autem omnino immanet.

Similiter [o] essentia est naturale motiuum ad intelligendum quodcunque intelligibile simplex, sed non nisi priùs illa essentia sit in omnibus suis suppositis, non quidem quòd sine hoc esset defectus principij actiui; sed ex parte termini requiritur ordo. Sic igitur completa est actio merè naturalis, & ad terminum omnino primum, scilicet infinitum, vbi motio omnino prima est elicere, vel quasi elicere intellectionem in intelligentia paterna, & huic proxima est gignere verbum.

de hoc 2. d. 1. q. 1.

Motio voluntatis ad intra necessaria, non tamen naturalis est duplex operatiua, & productiua.

Hanc sequitur actio, quæ nata est esse ad terminum omnino primum, puta ad essentiam primam communicandam, quæ licèt non sit naturalis, tamen est omnino necessaria. Et hæc est motio voluntatis; & hæc quasi est duplex, scilicet ad *amare* simplex, & etiam ad amorem procedentem, & hæc duplex motio voluntatis correspondet duplici motioni naturali [p], quæ dicta est esse in intellectu ad *intelligere* & *dicere*. 15.

q Contrà: actio naturalis in eodem præcedit actionem non naturalem; nunc autem, per te, actione naturali intellectus diuinus intelligit creabile: igitur ista actio præcedit omnem actionem voluntatis, & ita spirationem Spiritus sancti.

Actio naturalis quando sequitur non naturalem.

r Respondeo, maior est vera, loquendo in eodem ordine ex parte termini, hìc autem est alius ordo ex parte primi termini, & secundi; & ideò naturalis in vno ordine sequitur non naturalem in alio ordine: prima enim distinctio ordinum attenditur ex parte terminorum; secunda ex parte principiorum quantùm ad modum principiandi.

Contrà: [s] ordo principiorum est prior ordine terminorum, sicut & principium termino: nam per principium terminus producitur, vel communicatur.

Respondeo,

Respondeo, antecedens verum est de termino totali, qui simpliciter capit *esse*; non autem de termino formali, qui solummodò capit *esse* secundùm *quid*. *An terminus quandoque prior principio.*

Completo autem toto isto processu originis respectu primi termini, scilicet essentiæ diuinæ communicandæ: sequitur ordo alius respectu termini secundi essentiæ, scilicet creabilis: & quidem essentia ipsa diuina in isto secundo ordine mouet primò ad intellectionem simplicem omnis intelligibilis; & hæc intelligentia, vt iam est in tribus suppositis, non autem mouet ad distinctam notitiam veritatis cuiuscunque complexionis, quia si moueret determinatè ad cognoscendum alteram partem in futuris contingentibus, cùm naturale mouens necessario moueat, sequitur quòd intellectus diuinus necessario intelligeret hanc partem contradictionis fore veram, & ita vel posset errare: vel oppositum non posset euenire, & tunc non esset contingens, sed necessarium illud, quod ponitur esse contingens.

16. u Si quæratur, cùm idem videatur esse ordo cuiuscunque intelligibilis ad primum intelligibile; quare primum non æquè necessariò mouet ad cognitionem cuiuscunque.

Respondeo, naturaliter mouet: & per consequens necessariò ad cognitionem cuiuscunque, quòd est possibile naturaliter, & necessariò cognosci; huiusmodi est quodcunque obiectum simplex, & etiam quodcunque complexum verum necessarium, non autem tale est aliquod complexum de existentia contingentis: quia non est natum esse determinatum ad veritatem. *al. non mouet al. si autem mouetet.*

x Et si quæras, quare non necessariò mouet ad talem cognitionem de complexo habendam, qualis posset haberi de eo?

Respondeo, aut moueret ad cognoscendum sub distinctione hoc fore, vel non fore, & hæc cognitio non est determinata de altera parte: aut si moueret determinatè ad cognoscendum alteram partem, illa necessariò esset determinata. *Ex terminatione voluntatis intellectus videt contingens, de quo 1. dist. 39. & d. 38. nu. 5*

y Completo igitur toto ordine motionis necessariæ, sequitur motio contingens; illa non potest esse per principium naturalis motionis, quia illius non est nisi necessariò mouere igitur oportet illius motionis principium ponere voluntatem. Et sit huiusmodi motio contingens ordinatè, primò ad intrà: quia nisi ipsa voluntas determinetur in se ad volendum alteram partem, nunquam determinabit aliquid ad extrà. Primò igitur determinat se ad volendum hoc fore determinate: secundò, ex hoc intellectus videns istam determinationem voluntatis infallibilem, nouit hoc esse futurum; è conuerso igitur est in motione necessaria, & contingente: quia in necessaria primum principium est natura, & ideò primò naturaliter determinatur ad propriam actionem. In contingente autem primum principium est liberum, cuius actionem in primo ordine sequitur naturalis. Completa verò motione contingente ad intrà, sequitur motio ad extrà. Illa igitur tota est contingens, & per consequens immediatè ipsius voluntatis, vt principij. Nullum igitur intellectum creatum mouet essentia vt essentia tanquam motiuum per modum naturæ, sed omne.n intellectione illius essentiæ, quam non causat aliquod creatum, causat immediatè voluntas diuina.

Per hoc patet ad argumenta iam facta in contrarium. Maior enim primi argumenti debet sic intelligi, quamcunque potentiam immediatè mobilem à tali obiecto ipsum obiectum vniformiter mouet.

COMMENTARIVS.

49. *Ordo motionum.* i Hic *intelligendum est, quòd m* . Hîc Doctor intendit declarare ordinem motionum, & quæ sit simpliciter prima motio. Et recitando literam, exponam eam. Dicit ergo quasi præmittendo vnum, scilicet, quòd *motio omnino prima in entibus, est necessariò naturalis, quia omni motioni voluntatis est alia præsupposita*; patet, quia voluntas nullo modo agit, nisi in præcognitum, id est, quòd nunquam elicit actum circa aliquod obiectum, nisi illud sit præcognitum; nec similiter elicit actum volendo aliquod complexum contingens, nisi termini saltem præcognoscantur, & sic patet quomodo motio voluntatis ad actum necessariò præsupponit aliam motionem, scilicet, motionem ad actum intelligendi, qui necessariò præsupponitur, & talis motio ad actum intelligendi necessariò præsuppositum motioni voluntatis, est simpliciter naturalis, vt suprà patuit in secunda ratione. Et si aliqua motio in entibus est non naturalis, maximè motio voluntatis est non naturalis, patet, quia sola voluntas est libera per essentiam, & per modum libertatis mouet, siue agit. *Quomodo vna motio præsupponat aliam.*

k *Item aliqua motio potest intelligi esse ad terminum simpliciter infinitum* &c. Terminus infinitus simpliciter in diuinis potest multipliciter intelligi, vel pro intellectione actuali essétiæ diuinæ, qua intellectus diuinus formaliter intelligit essentiam; vel pro volitione, vel pro essentia, quæ ponitur primus terminus formalis tam generationis, quàm spirationis diuinæ. Ter

Terminus finitus quid. Terminus infinitus quid.

Terminus finitus simpliciter sunt creaturæ, siue in *esse* obiectiuo, siue in *esse* existentiæ. Terminus infinitus includens finitum erit fortè ipsum Verbum, tenendo tamen quòd includit respectum ad creaturam, de quo suprà diximus. *q.* 8. licet hoc Doctor improbet, vt ibi patet. Dicit ergo, quòd illa motio, quæ est ad terminum infinitum, simpliciter est prior, & sic motio, quæ est ad intrà, erit simpliciter prior motione ad extra, cùm prima sit simpliciter ad terminum infinitum; secunda tantum ad terminum finitum, siue ad terminum infinitum includentem terminum finitum, puta si idea quæ ponitur *esse* cognitum rei ponatur infinita participatione, quæ tamen includit terminum finitum, vel tenendo, & melius ad propositum, quòd intellectio creaturæ, quâ Deus intelligit ipsam creaturam, & si sit in se formaliter infinita, terminatur tamen ad creaturam finitam; & similiter volitio creaturæ, qua Deus vult ipsam, licèt in se sit formaliter infinita, terminatur tamen ad creaturam volitam finitam; & iste vltimus modus videtur magis ad propositum. Dicit ergo quòd motio quæ est simpliciter ad terminum infinitum, est prior simpliciter, illa vero quæ est ad terminum finitum est posterior, vt probat Doctor subtiliter *in secundo, dist.* 1. *q.* 1. In isto præmisso secundo de termino, scilicet finito, & infinito, non fit aliqua comparatio motionis per modum naturæ, & per modum voluntatis; sed motio per modum naturæ, quæ est ad terminum simpliciter infinitum, est prior motione, quæ est ad terminum finitũ, & tamen vtraque per modum naturæ; quia motio ad notitiã essentiæ diuinæ in intellectu diuino est per modum naturæ; & similiter illa, quæ est ad genitum diuinum; sed motio per modum naturæ ad terminum finitum est motio ad creaturam in *esse* cognito, & hæc secunda necessariò præsupponit primam, vt patet à Doctore *in secundo, dist.* 1. *q.* 1. Similiter motio per modum voluntatis quæ est ad terminum simpliciter infinitum, puta ad volitionem, qua voluntas diuina vult essentiam diuinam, siue ad Spiritum sanctum, est simpliciter prior motione per modum voluntatis, quæ est ad *esse* volitum creaturarum, siue ad *esse* existentiæ earum, & sic patet litera.

Quomodo idea ponitur infinita. Quomodo intellectio creaturæ, qua Deus intelligit creaturam, sit infinita, & quomodo finita.

50. *Hic ostendit ordinem motionum.*

l *Sic igitur loqui possumus.* Hìc intendit ostendere ordinem motionum in diuinis, accipiendo tamen motionem extensiuè ad intrà, quia simpliciter loquendo propriè de motione, ad intrà nulla est motio, impropriè tamen & extensiuè ponitur non motio, sed quasi motio; nam vbi est motio propriè, ibi est receptiuum reale, & realiter receptiuum alicuius realiter distincti, vt patet in creaturis; modò nec intellectus diuinus, nec volũtas diuina aliquod recipiunt, nec quasi recipiunt, cùm ista sonent imperfectionem, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 5. *q.* 2. tamen eo modo, quo potest ibi nominari motio, suo modo nominetur, intelligendo semper excludere omnem imperfectionem, vel quasi imperfectionem.

m *Et hoc intelligentia ingenita illius personæ, in qua primò est essentia*, id est in intellectu paterno, qui intellectus, vt in Patre dicitur ingenitus, id est non communicatus Patri per productionem, sicut communicatur Filio per generationem, & Spiritui sancto per spirationem, Sequitur, *& ad actualem motionem sui genitam*, id est quòd essentia est ratio mouendi se motione naturali, scilicet communicandi se Filio genito; tunc enim essentia mouet se in motione genita, quando per generationem est ratio communicandi se genito. De quo prolixe dictum est in primo, dist. 5. q. 2. Sequitur. *Ad vtramque mouebit, licèt ordine quodam, quia quod est alicui principium operandi operatione immanente, & producendi productum distinctum, quodammodo est prius principium operandi, quam producendi.* Et hoc satis patet à Doctore in primo dist. 2. par. 2. q. 3. & in secundo, dist. 1. Cùm dicit quòd essentia, vt essentia, est primum motiuum intellectus diuini per modum naturæ; præsupponit quod prius probauit, *dist.* 5. *qu.* 1 scilicet quòd simpliciter prima entitas in diuinis est essentia, vt essentia, quæ ponitur prima in *esse* reali perfectissimo, & ideò sequitur quod ipsa sit simpliciter primum obiectum motiuum intellectus diuini. Similiter quia intellectus diuinus est simpliciter prior voluntate diuina, vt patet, sequitur quòd primum mobile ab essentia diuina erit ipse intellectus: prima enim motio essentiæ diuinæ, & omnino prima est motio ad sui notitiam, & illa non potest immediatè esse, nisi in intellectu diuino, sequitur quòd primum simpliciter mobile ab essentia diuina erit intellectus diuinus, & hoc loquendo præcise de motione essentiæ diuinæ ad operationem, comparando simpliciter operationem ad operationem. Prima operatio, & simpliciter prima, est intellectio essentiæ diuinæ; & illa est in intellectu diuino ab essentia ipsa: ergo primum motiuum naturale est essentia diuina, & primum mobile est intellectus diuinus: sed comparando ad productionem, non sequitur quòd intellectus sit priùs mobile respectu notitiæ genitæ, quam voluntas diuina respectu operationis, siue volitionis, quia volũtas priùs mouetur, quasi recipiendo volitionem essentiæ diuinæ, quàm intelligatur productio notitiæ genitæ. Sed comparando propriè productionem, ad productionem prior est productio notitię genitæ, quæ est per modum naturæ, quàm productio Spiritus sancti, quæ est per modum voluntatis, & sic debet intelligi ista litera Doctoris.

Quomodo essentia mouet se.

Essentia est prima entitas.

Intellectus Diuinus est prior voluntate Diuina.

n *Si dicas. Hic Doctor* instat, probando quòd etiam productio sit immanens, sicut & operatio ponitur immanens, vt patuit quæst. 13. Respondet, quòd *productio non immanet quantùm ad terminum, operatio autem omnino immanet.* Vult dicere, quòd actio immanens propriè est illa, cui non correspondet aliquod productum, vt terminus talis actionis, & sic operatio, scilicet intellectio, vel volitio, dicitur actio immanens, quia per ipsam non dicitur aliquid habere *esse* productum, sed productio, puta generatio diuina non dicitur immanens, quia per ipsam productum habet *esse*, ad quod terminatur, & sic distinguitur actio immanẽs ab actione transeunte secundùm vnum modorũ ponendi, de quibus visum est sup. q. 13. vide ibi quomodo distinguitur actio immanens à transeunte. 51.

Intellectio est actio immanens

o *Similiter essentia est naturale motiuum ad intelligendũ quodcunque intelligibile simplex*, &c. Hìc nota primò quod dicit, quòd ipsa essentia mouet naturaliter intellectum ad notitiã omnium intelligibilium incomplexorum, quia fortè intellectio complexi etiam necessarij, erit

ab in

ab intellectu componente terminos. Sed de hoc erunt specialia dubia. Deinde dicit quòd non potest immediatè mouere intellectū diuinum ad notitiam creaturarum, nisi priùs sit communicata tribus personis. Hoc probatum est *in 2. dist. 1. q. 1.* quia productio necessaria, qualis est diuina, præ supponitur contingenti; & quamuis productio obiectorum incomplexorum in *esse* cognito sit etiam necessaria, tamen est tantum secundùm quid, & talis præsupponit necessariam secundùm *esse* simpliciter, non quòd ex sui ratione præsupponat illam, sed quando comparantur ad inuicem, scilicet productio necessaria simpliciter, & necessaria secundùm *quid* ad idem principium productiuum vtriusque per prius est necessaria simpliciter, quàm necessaria secundùm *quid*, quòd ergo lapis non producatur in *esse* cognito ab essentia diuina, nisi priùs ipsa sit tribus communicata, hoc non est ex defectu ipsius essentiæ, quasi non possit producere notitiam lapidis, si priùs non sit communicata tribus, quia si, per impossibile, non esset tribus communicata, adhuc ipsa esset perfectissima ratio producendi notitiam lapidis. Sed ordo iste prioris, & posterioris est precisè ratione termini, quia tam productio personæ, quàm productio notitiæ lapidis, est ab eadem essentia, vt à principio formali productiuo, ita quòd non comparantur isti termini ad inuicem, scilicet persona, & notitia lapidis, vt causatum ab alio, sic, quòd productio notitiæ lapidis necessariò præsupponat personam, vt rationem formalem producendi, sed est simpliciter comparatio vnius effectus posterioris ad alium priorem, ita quòd quando causa comparatur ad duos effectus, vel quasi effectus, sic, quòd vnum immediatius respicit, & alium mediatius, non potest producere mediatius nisi producat immediatius, & tamen si per impossibile immediatius non esset, posset tamen producere mediatius, & hoc vide clariùs in secundo, dist. 1. q. 1. & vide ibi dubia aliqua ad propositum.

52. p *Hæc duplex motio voluntatis correspondet duplici motioni naturali, quæ dicta est in intellectu ad intelligere, & dicere*, id est, quòd est talis correspondentia, quod sicut motio ad *intelligere* est prior motione ad *dicere* respectu eiusdem intellectus, sic motio in voluntate ad *amare* est prior motione ad *spirare*. Et vltrà sicut ad primam motionem in intellectu immediatè sequitur prima motio in voluntate, id est quòd sicut operatio voluntatis immediatè sequitur intellectionem intellectus diuini, sic productio Spiritus sancti immediatè sequitur productionem verbi.

q *Contrà, actio naturalis in eodem præcedit actionem non naturalem.* Hic Doctor instat probando quòd productio creaturæ in *esse* cognito sit simpliciter prior omni motione voluntatis, cuius oppositum dixit suprà, quia dixit quòd essentia diuina non mouet ad notitiam creaturarum, nisi sit priùs communicata tribus, & sic est necessariò prior motio voluntatis ad intrà, quam motio essentiæ ad extrà. Et arguit sic: *Actio naturalis in eodem præcedit actionem &c.* Maior patet, quia suprà dixit quòd motio naturalis est omnino prima, sequitur quòd si in eodem sint motio naturalis & motio libera, quòd motio naturalis erit simpliciter prior motione non naturali. Et dicit in eodem operante quia in alio operante potest esse e conuerso, quia Deus ad extrà simpliciter mouet per modum voluntatis, & multæ creaturæ per modum naturæ mouent vt ignis. Deinde dicit in eodem operante, & non in eadem ratione formali operandi, quia impossibile est idem esse rationem formalem mouendi per modum naturæ, & per modum voluntatis, vt patet à Doctore *in 1. dist. 2.* sed bene idem operans potest habere duas rationes formales operandi, vnam per modum naturæ, & aliam per modum voluntatis, vt patet de eodem supposito habente intellectum, & voluntatem.

r Respondet ad hanc rationem, *quòd maior est vera loquendo de eodem ordine ex parte termini, &c.* Pro intelligentia huius literæ nota, quòd duplex est ordo motionis naturalis in diuinis, quæ præcisè distinguitur ratione terminorum sicut est motio essentiæ diuinæ respectu notitiæ suæ, & respectu notitiæ genitæ, & motio eiusdem respectu notitiæ creaturæ, quæ notitia est naturalis, vt supra patuit. Vna tamen terminatur ad terminum habentem *esse* simpliciter, & infinitum, vt illa, quæ terminatur ad notitiam essentialem, & similiter illa, quæ terminatur ad filium, siue ad notitiam genitam: alia verò terminatur ad *esse* cognitum creaturæ, siue ad *esse* obiectiuum. Istæ motiones dicuntur esse alterius, & alterius ordinis ratione præcisè terminorum, quia prima ad terminum simpliciter, alia ad terminum secundùm *quid*, & finitum. Similiter in voluntate est duplex ordo mouendi per modum voluntatis, qui præcisè distinguitur ratione terminorum; vna est, quæ terminatur ad terminum infinitum, siue ad amorem infinitum, vel ad amorem spiratum alia tantùm ad *esse* vel tantùm volitum ipsius creaturæ, vel ad *esse* existentiæ eiusdem; & sic hic ordo est duplex ratione terminorum; non enim distinguitur ratione principiorum, quia est idem principium, quia eadem voluntas tam respectu primi termini infiniti, scilicet vel amoris spirati, quàm etiam respectu secundi termini, scilicet, vel *esse* voliti creaturæ, vel *esse* existentiæ eius. Similiter est de essentia, quia est eadem, & idem principium producendi per modum naturæ, tam respectu termini infiniti, scilicet, notitiæ essentialis, vel notitiæ genitæ, quàm etiam respectu secundi termini, scilicet *esse* cogniti creaturæ; & ideò iste ordo non distinguitur penes principia, cùm sit idem omnino. Ad propositum, si fiat comparatio motionis per modum naturæ, & motionis per modum voluntatis ad inuicem in eodem ordine, id est, vt comparantur ad terminum infinitum, & primum simpliciter, tunc motio naturalis est simpliciter prior motione non naturali, siue motione per modum voluntatis, & sic motio ad notitiam essentialem est prior motione ad amorem essentialem, vt supra patuit. Aduerte etiam, quòd motio essentiæ distinguitur secundùm alium, & alium terminum, quia vt comparatur tantùm ad operationem est alia, vt comparatur ad notitiam genitam, ita quòd prima est ad terminum quasi productum, secunda verò ad terminum verè productum. 53.

Similiter dico de voluntate, in qua distinguitur duplex motio ad intrà, vna terminatur ad amorem, quasi productum, & alia ad amorem 54.

rem verè productum. Et sic adhuc isti ordines motionum præcise distinguuntur ratione terminorum. Si ergo fiat comparatio in eodem operante motionum ad inuicem, in eodem ordine, scilicet motionis naturalis ad non naturalem, comparando illas tantùm ad operationem, patet quòd motio naturalis est simpliciter prior motione non naturali, siue motione per modum voluntatis. Et similiter si fiat comparatio motionis naturalis ad motionem non naturalem in alio ordine, scilicet ad verè productum, tunc etiam motio naturalis est prior non naturali, & sic Filius est prior Spiritu sancto. Si tamen motio naturalis vnius ordinis comparetur ad motionem non naturalem, siue per modum voluntatis alterius ordinis, vt puta motio naturalis ad productionem ad motionem non naturalem ad operationem, non sequitur quòd motio naturalis in eodem operante sit prior motione alia non naturali; & patet, quia generatio Filij in diuinis non est prior, imò posterior volitione diuina, quâ voluntas Patris vult essentiam diuinam. Sic in proposito, quia motio naturalis, quæ est ad primum terminum infinitum, scilicet ad operationem intrinsecam essentiæ diuinæ, quæ est eiusdem ordinis cum motione ad operationem non naturalem est simpliciter alterius rationis, siue ordinis cum motione naturali ad notitiam creaturæ; ideo non sequitur quòd talis motio naturalis sit prior motione non naturali. Si verò motio naturalis, quæ est ad notitiam; puta lapidis, comparetur ad motionem non naturalem, quæ est ad volitionem lapidis, tunc motio talis naturalis in eodem operante est prior motione tali non naturali; patet, quia cognitio lapidis, ad quam est motio naturalis essentiæ diuinæ est prior volitione eiusdem, ad quam est motio non naturalis voluntatis diuinæ. Et sic patet quomodo motiones naturales in eodem operante, quæ sunt alterius ordinis distinguuntur ratione terminorum tantùm; & similiter motiones non naturales in eodem operante, quæ sunt alterius ordinis distinguuntur tantùm per distinctos terminos, vt suprà patuit. Et hoc est quod dicit, scilicet quòd prima distinctio ordinum attenditur ex parte terminorum, vt suprà patuit; & secunda distinctio attenditur ex parte principiorum, scilicet distinctio motionum naturalis, scilicet, & liberæ, attenditur penes principia, quia illa dicitur motio naturalis, quæ est à principio agente, siue mouente per modum naturæ, illa verò dicitur motio libera, quæ est à principio mouente per modum voluntatis.

Quomodo filius sit prior spiritu sancto.

ſ *Contrà, ordo principiorum est prior ordine terminorum, sicut & principium termino; nam per principium capit esse, siue producitur siue communicatur.* Cùm ergo principium per modum naturæ sit prius principio per modum voluntatis, sequitur quòd motio per modum naturæ sit prior motione per modum voluntatis, & sic terminos termino.

Quomodo ordo principiorum sit prior ordine terminorum.

Respondet quòd ista propositio, *ordo principiorum est prior ordine terminorum*, est vera de termino totali, qui verè producitur; sed non est vera de termino formali, qui solummodò capit *esse* secundùm *quid*; modò quia Spiritus sanctus capit *esse* simpliciter per motionem per modum voluntatis, & similiter filius per modum naturæ, benè conceditur quòd motio per modum naturæ est prior motione per modum voluntatis; sed quia motio ad notitiam lapidis est tantùm ad terminum secundùm quid, ideò motio ad Spiritum sanctum per modum voluntatis est simpliciter prior ista motione.

t *Completo toto processu originis respectu primi termini.* &c. Aduerte in hac litera primò, cùm dicit quòd *essentia diuina mouet ad intellectionem simplicem omnis intelligibilis, & hac intelligentia, vt iam est in tribus suppositis.* Si dicit, vt iam essentia est tribus suppositis, patet suprà quia essentia non mouet, nisi, vt in tribus. Si verò accipit intelligentiam, vt est actualis intellectio, sensus est, quòd talis intellectio non terminatur ad creaturas, nisi priùs ipsa sit formaliter in tribus, quia tantùm est vna intellectio in Deo, qua intelligit omnia, & non diuersificatur in se, sed tantùm secundum aliam, & aliam transitionem, siue terminationem ad aliud, & aliud obiectum, vt patet *in primo, dist.* 39. Non potest ergo intellectio diuina esse respectu creaturæ, nisi priùs eadem intellectio diuina sit formaliter in tribus suppositis, siue personis.

Nota secundò, cùm dicit Doctor quòd *essentia non mouet ad distinctam notitiam veritatis cuiuscunque complexionis*, hoc inferiùs declarabitur, respondendo ad quædam dubia circa hoc dictum.

u *Si quæratur.* Hîc mouet dubium circa dicta paulò antè, quærendo quare essentia diuina non æquè necessariò mouet ad notitiam cuiuscunque obiecti intelligibilis, cùm idem videatur esse ordo cuiuscunque intelligibilis ad primum intelligibile, ex quo enim essentia diuina ponitur adæquatum obiectum intellectus diuini in ratione motiui, vt patuit in primo, quæst. penult. prolog. & distinct. 39. & suprà in quodlib. 56. *Dubium.*

Respondet Doctor quòd *naturaliter mouet,* &c. *non autem tale est aliquod complexum de existentia contingentis, quia non est natum esse determinatum ad veritatem*, cùm repugnet contingenti, vt contingens, esse veritatis determinatæ, scilicet, necessariò. *Responsio*

x *Et si quæras, quare non mouet necessariò ad talem cognitionem de complexo habendam, qualis possit haberet de eo*, puta, quare contingens, vt huiusmodi, non est determinatè verum, vt exposui de determinatè vero, & per consequens non possit, vt sic cognosci, ex quo tamen suo modo est cognoscibile, quare essentia diuina non potest mouere ad hanc cognitionem, vt qualemcunque. *Nota.*

Respondet quòd *moueret ad cognoscendum sub disiunctione, hoc fore, vel non fore*, puta, mouet ad cognitionem huius disiunctiuæ: Antichristus erit futurus in tali tempore, vel Antichristus non erit futurus in tali tempore, non tamen mouet ad alteram partem determinatè, puta non mouet intellectum ad cognoscendum determinatè, quòd Antichristus puta foret, quia tunc, vel intellectus diuinus posset errare, puta si oppositum posset euenire; vel si oppositum non posset euenire, tunc non esset verum contingens, vt suprà patuit. Si enim moueret determinatè ad cognoscendum alteram partem, illa necessariò esset determinatè vera, & sic Antichristum fore, esset simpliciter necessariò; Sed an hoc concludat, scilicet in essentia diuina necessariò mouet ad notitiã huius *Antichristus erit*, ergo

erit, ergo hæc est determinatè, & necessariò vera, hoc apparebit in dubiis circa hanc materiam.

y *Completo toto ordine motionis necessaria, sequitur motio contingens* &c.

In ista litera nota primò, quòd licèt motionis contingentis principium sit voluntas, non tamen sequitur quòd omne volitum, vel productum sit contingēs, imò aliquod est simpliciter necessarium, vt patet de amore essentiali, & spirato in Diuinis, quæ necessariò sunt à voluntate diuina, & ratio huius est assignata à Doctore *in primo dist.* 10. & apparebit infrà *q.* 16. nec similiter sequitur, est productū necessariò, ergo per modum naturæ; quia Spiritus Sanctus est productus necessariò, non tamen per modum naturæ, vt patet *in primo, dist.* 10. *& infra. quæst.* 16.

Motio contingens fit primo ad intra.

Secundò nota, quomodo motio contingens fit primò ad intrà, quia creatura primus producitur in *esse* volito, quàm in esse reali, omnia enim quæcunque sunt volita, sunt ab æterno volita, ita quòd ex tempore nihil est volitum. De quo vide *in primo, dist.* 39. *&* 40. & prolixius *in.* 45. nam voluntati diuinæ proponuntur termini, vel opposita sub disiunctione, & tunc ipsa sola nulla ratione dictante determinat de altera parte. Et de huiusmodi determinatione, vide Doctorem *in primo, dist.* 39. & quæ exposui.

Tertiò nota, cùm dicit, quòd intellectus diuinus videns determinationem voluntatis, nouit hoc esse futurum, quia quæritur à quo immediatè causatur ista visio in intellectu diuino. Dico quòd posita tali determinatione voluntatis diuinæ, visio illius determinationis causatur ab essentia diuina, de quo vide quæ suprà exposui *in primo dist.* 39. vbi Doctor expressè dicit quòd immediatè est ab essentia diuina, &
58. hoc magis apparebit in dubiis.

Quartò nota cùm dicit in motione necessaria primum principium est naturale, hoc simpliciter non debet intelligi, quia ad Spiritum sanctum est motio necessaria, & tamen eius principium est liberum, vt patet *dist.* 10. *primi*, sed intelligitur de motione necessaria, quæ præcisè respicit principium ex sola natura principij, ita quòd circumscriptio quocunque extrinseco, necessariò produceret quicquid produceret. Sed voluntas diuina, vnde voluntas, etiam vnde diuina, non vult aliquid necessariò, & hoc ex ratione absoluta voluntatis. Sed si vult aliquid necessariò, hoc est, quia ipsa, vt formaliter infinita, comparatur ad obiectum formaliter infinitum, ideò non potest non velle illud, vt patet à Doctore *in primo dist.* 10. *& infrà q.* 16. Quando verò comparatur ad obiectum finitum, vult illud contingenter, & potest non velle. Sed principium naturale ex parte ipsius principij respectu cuiuscunque obiecti ex sua ratione necessariò producit, quicquid producit, & de isto necessario loquitur Doctor. De hac differentia, scilicet, *necessarij* quatenus sit præcisè à principio naturali, & aliud à principio libero, patet infra, *q.* 16.

Motio necessaria duplex.

Quintò nota ibi: *In contingente primum principium est liberum, huius actio in primo ordine, sequitur naturalis*, id est, quòd accipiendo contingens, vt est à principio libero, semper sequitur principium merè naturale. & patet, quia voluntas non potest contingenter velle lapidem, nisi lapis priùs à principio naturali, scilicet, essentia diuina sit productus per modum naturæ in *esse* cognito, nec similiter principium liberum potest ponere *A* in *esse* reali, nisi ipsum *A* sit priùs positum per modum naturæ in *esse*
cognito ab essentia diuina. 59

Nota etiam pro maiori declaratione instātiæ superiùs factæ de ordine principiorum, & terminorum, quòd ordo principiorum, vt comparatur ad terminos accipientes simpliciter *esse*, principium per modum naturæ est simpliciter prius principio per modum voluntatis; & sic motio vnius est simpliciter prior motione alterius, & sic motio essentiæ diuinæ per modum naturæ ad productum realiter, puta ad Filium, est simpliciter prior motione volutatis ad creaturam secundùm *esse* reale, & secundum *esse* volitum. Si modò motio per modum naturæ sit ad terminum accipientem *esse* secundùm *quid*, quia communicatur, siue producitur secundùm *quid*, puta motio per modum naturæ ad *esse* cognitum lapidis, quod *esse* cognitum est productum, siue lapidi communicatum secundùm *quid*, quia lapis, vt sic, habet tantum *esse* diminutum; loquendo de tali termino, non sequitur quòd motio naturalis ad illum terminum sit prior motione non naturali, siue libera, quæ est ad terminum simpliciter, vt illa quæ est ad Spiritum sanctum, vel amorem essentialem. Comparando ergo principium per modum naturæ ad terminum capientem simpliciter *esse* per tale principium; & similiter comparando principium liberum ad terminum simpliciter, patet quòd motio per modum naturæ est prior motione libera, & sic Filius necessariò est prior Spiritu sancto, & etiam creatura capiente *esse* reale. Si verò principium per modum naturæ comparetur ad terminum capientem *esse* secundùm *quid*, scilicet ad *esse* cognitum lapidis, & principium liberum comparetur ad terminum habentem *esse* reale, & simpliciter, & hoc ad intrà, tunc modus principiandi liberè est prior isto modo principiandi per modum naturæ. Si verò principium liberum comparetur ad extra ad terminum capientem *esse* secundum *quid*, puta ad lapidem volitum, vel capientem *esse* simpliciter reale; puta ad lapidem in *esse* reali, tunc modus principiandi liberè, & similiter motio eius libera est posterior modo principiandi per modum naturæ isto secundo modo, & similiter motio eius est posterior, vt patet.

SCHOLIVM.

Ad argumenta posita nu. 13. primum fundatur in quedam propositione Doctoris q 3 prol. & 2. d. 9. q. 4 scilic. quando extrema alicuius propositionis comparantur ad se inuicem, vt motiuum, & mobile, si aliquid vnius extremi est motiuum respectu contenti sub altero extremo, idem erit de quolibet contento huius, respectu cuiuslibet contenti illius. Exemplum de calore, &

calefa-

cilefactibili Hinc sequi videtur, si essẽtia diuina naturaliter mouet suũ intellectũ, quod similiter mouebit & creatũ. Respõdet propositionẽ hic intelligi ratione intellectus, quem essentia diuina immediatè mouet, quia naturaliter eum mouet, & non aliter, secus de intellectu, quem mouet media voluntate, qualis est omnis creatus, vt explicatum est. Quod si obiectum creatum intellectum creatum semper naturaliter moueret, ideò est, quia voluntas creata non potest elicere intellectum vllius obiecti. Ad secundum, explicat quomodo beatitudo nostra non est ab essentia, & ab obiecto motiuo, sed vt à terminatiuo: quia nihil agit ad extrà naturaliter; vnde si per impossibile non esset volens, nullum beare posset, nullumque contingens producere. Ad tertium visio nostra non est proles essentiæ, quia non mouet ad eam naturaliter. Explicat clarè quomodo voluntas est principium motiuum ad videndum essentiam, licèt hæc sit prior, quia est infinita, & perfectissimè ipsi eadem, negat visionem beatam esse Verbum, quia non gignitur naturaliter, quomodo autem gignitur Verbum, vide 1. d. 3. qu. vlt. & 2. d. 16. & 24. Ad quartum non respondet, quia ex dictis constat essentiam nullomodo mouere ad sui visionem in nobis; & sic non est ratio prima, & secunda motionis, sed tantùm terminationis.

Nunc autem [a] quantùm ad primam minorem, essentia diuina est motiua immediatè sui intellectus, sed non intellectus creati: quia intellectus diuinus est primum mobile omnino. Et ideò primò mouetur à prima forma motiua: & nihil aliud est immediatè mobile à prima forma motiua: quia nõ potest immediatè mouere, nisi primò modo motionis: & nihil aliud natum est sic moueri. Si igitur concludas, quòd essentia diuina eodem modo mouet omnem intellectum: conceditur, quem immediatè mouet; sed ille est solus intellectus diuinus: vt patet ex dictis. 17.

Obiectum creatum naturaliter suum mouet. quare?

Alia autem minor, scilicet quòd obiectum creatum naturaliter mouet, vera est de intellectu quem immediatè mouet: falsa autem esset, si aliquem intellectum moueret mediante actu voluntatis, quia illum non naturaliter moueret, sicut si voluntas mea possit liberè causare intellectionem essentiæ meæ in te. Sed isto modo fortè non est de aliqua essentia, & voluntate creata: quia quælibet essentia est immediatè motiua intellectus creati, & ideò motione naturali; nulla autem voluntas creata est motiua ad intellectionem perfectam alicuius essentiæ, vt essentia est: quia nec perfectè eam continet eminenter, vel vnitiuè, & qualitercunque sit de obiecto creato mouente intellectum naturaliter: patet prius quòd est eadem ratio de essentia diuina: quia ipsa non est immediatè motiua alicuius intellectus, nisi primi.

Essentia diuina obiectum primum non motiuum beatitudinis nostræ.

Ad aliud dico, quòd mouere ad actum beatificum non est proprius actus illius essentiæ diuinæ: neque est prius actu voluntatis: imò est propriè actus illius voluntatis. Essentia enim vt quodammodo prior voluntate, licèt sit obiectum primum, & immediatum illius visionis in ratione terminantis, tamen non est obiectum immediatum in ratione mouentis, sed tantùm mouens remotum, pro quanto mouet intellectum diuinum ad visionem præcedentem illud *velle*, quo mouetur intellectus Michaelis ad visionem.

Et per hoc patet ad confirmationem ibi positam; quia si illa essentia non esset formaliter volens, nihil omnino posset causare ad extrà, quia nihil posset causare nisi naturaliter & quodcunque extrinsecum, cùm sit formaliter possibile, non posset esse à necessario, nisi contingenter.

Visio nostra non est proles essentiæ quia non mouet ad eius genitionem.

Ad tertium dici potest, quòd essentia non habet rationem motiui ad visionem sui in intellectu creato, nisi inquantùm præsupponitur ipsam mouisse intellectum diuinum ad visionem, quæ præsupponitur ipsi *velle* diuino, motiuo intellectus creati: non igitur se habent essentia, & voluntas, vt mouens superius & inferius, propriè loquẽdo, sic intelligendo, quòd vtrumque attingat ipsum motum; sed tantùm voluntas attingit intellectum creatum: tamen præsupponit motionem intellectus diuini ab ipsa essentia, sine qua ipsa voluntas non haberet illud *velle*, quo mouet. 18.

Si arguitur contra hoc, quia voluntas, vt voluntas, non potest mouere nisi ad videndum voluntatem, vt voluntas est: non autem ad videndum essentiam, vt essentiam; nunc autem videre voluntatem, vt voluntas est, & non essentiam, vt essentia est, non est videre obiectum beatificum. Probatio minoris, quia idem est obiectum beatificum intellectus creati, & intellectus diuini: intellectus autem diuinus non beatificatur in vidẽdo voluntatẽ, vt volũtas est: quia voluntas non est primũ obiectum intellectus sui: & nõ beatificatur nisi attingendo primum obiectum. Probatio maioris, quia cùm voluntas sit quasi posterior ipsa natura: quia proprietas nõ potest esse principiũ causandi

causandi perfectam visione essentiæ, vt essentia est, quæ quodammodo est prior, & perfectior, iuxta illud Damasceni 11. *Totum*, inquit, *in seipso comprehendens habet esse, velut quoddam pelagus substantiæ, infinitum*, &c.

Ad istud dico, quòd quia voluntas est perfectè idem cum essentia: ideò potest esse principium motiuum ad videndum essentiam, vt essentia est: neganda est igitur illa maior: verum quidem est quod ibi affirmatur, scilicet quod voluntas potest esse principium motiuum ad videndum voluntatem vt voluntas est: falsum autem est, quod ibi negatur, scilicet quòd non potest esse principium ad videndum essentiam, vt essentia est. *Voluntas est principium motiuum ad videndam essentiam.*

19. Ad probationem maioris respondeo, quòd prioritas illa est quasi prioritas fundamenti: sed illud fundamentum non solùm est perfectè idem cum illo, quòd intelligitur fundari in eo; sed etiam illud habet perfectionem formalem formaliter infinitam. Propter quod perfectè identicè & vnitiuè continet perfectionem fundamenti, & propter istam rationem potest voluntas esse principium communicandi essentiam: quia ipsa est identicè omnino eiusdem perfectionis cum essentia. *Voluntas diuina continet perfectionem essentiæ.*

c Ad aliud posset dici, quòd Augustinus loquitur ibi de notitia, quæ est verbum. Vnde cùm dixisset: *Nascitur proles ipsa Trinitatis notitia*, subdit in fine capituli. *Est quædam imago Trinitatis ipsa mens, & notitia eius, quæ est proles eius, ac de seipsa verbum eius, & amor tertius.* Hæc ille. Non igitur quæcunque notitia actualis obiecti est verbum eius, sed illa sola, quæ de ipso nascitur tanquam proles: hoc est, non tantùm est naturalis similitudo eius, sed naturaliter gignitur ab ipso nascendo: notitia igitur actualis, quæ producitur immediatè per voluntatem non est verbum obiecti: quia etsi sit similitudo naturalis obiecti: non tamen est naturaliter genita. *Visio beata non est verbum, quia non naturaliter gignitur.*

Et propter istud posset dici, quòd beatus non habet verbum de Deo, quia etsi illa visio sit imago diuinæ essentiæ ipsam naturaliter repræsentans, non tamen est imago naturalis naturaliter ab ipsa procedens, sed illius essentiæ est tantùm vnicum verbum, & hoc in solo intellectu increato, in quo solo potest esse notitia ipsius obiecti naturaliter genita.

Aliter posset dici [d] ad illud 9. de Trin. cùm dicit August. quòd *omnis res quam cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui*, quòd vel intelligitur de re, quam naturaliter cognoscimus, hoc est, ex causis naturaliter motiuis intellectus nostri. Illa quidem in seipsa, vel in causis suis congenerat: hoc est naturali fœcunditate & necessitate causat in nobis tanquam naturalem similitudinem notitiam sui: & sic verbum non gignitur nisi de memoria: nunc autem obiectum, quod fit cognitum per actum voluntatis, non oportet præesse in memoria: vel saltem non agit vt præëxistens in memoria. Sic igitur modo dicto saluatur propriè ratio verbi. Cap. vlt. Loquitur August. de rebus creatis.

20. Vel si hoc, quod ait *omnis res*, extendatur etiam ad essentiam diuinam, tunc illud, quod sequitur, scilicet *congenerat notitiam sui*, debet intelligi vel formaliter pro obiecto naturaliter motiuo vel æquiualenter pro obiecto increato: quia ipsum vel perse vel per aliquid sibi idem, causat in nobis notitiam sui: quæ æquiualet in perficiendo intellectum, ac si esset proles naturaliter genita: quia est similitudo naturaliter ducens in obiectum: sicut si esset ab obiecto naturaliter expressa. *Essentia diuina generat notitiã sui in nobis, sed æquiualenter, quia per aliquid sibi idem.*

e Hinc videtur sequi, quòd essentia non est repræsentatiua sui Michaëli priùs naturâ, quàm visio eius causatur in Michaële; igitur multò magis non est repræsentatiua alicuius alterius, sed tam ipsa, quàm alia contingenter repræsentantur per actũ voluntatis: ita quòd ipsum repræsentare non est præcedens quomodocunque ipsam intellectionem obiecti, quod dicitur repræsentari.

f Sed si quæratur hîc repræsentatio quodammodò prior actuali intellectione, illa tantummodò inuenitur in memoria: & in memoria diuina nihil propriè est nisi obiectum, quod quasi tribuit actum primum, siue immediatum actui secundo, scilicet intellectioni actuali: illud autem sic actuans est præsentia completa primi obiecti, scilicet essentiæ diuinæ. *Repræsentatio prior intellectione est memoria fœcunda, 1. d. 1. q. 7. & 2. d. 3. q. 9.*

Contrà: quomodo igitur Beatus videt obiectum secundarium in ipsa essentia, si non est aliquo modo ibi repræsentatum, & non repræsentatur sibi in voluntate; quia voluntas non est speculum in quo videatur, licèt per voluntatem manifestetur?

Respondeo: lapis videtur in essentia diuina, non vt in speculo, in quo reluceat vt obiectum præsens; sed ipsa essentia se solam, & soli suo intellectui se repræsentat ante actum intelligendi: sed lapis videtur in essentia diuina, vt obiectum secundarium in primo obiecto, non quidem motiuo ad intellectionem secundi, sicut mouet intellectum *Quomodo lapis videatur in essentia.*

intellectum proprium, & sicut intellectum nostrum mouet principium ad conclusionem, sed ordine primi obiecti & secundi terminantis, quodam alio scilicet voluntate mouente ad ista duo obiecta ordine quodam actum intellectus terminantia.

COMMENTARIVS.

60. Mouere du[illegible] AD argumenta facta in isto articulo, quibus probauit quòd essentia diuina potest immediatè mouere intellectũ creatũ ad sui notitiã. Sed ante responsionẽ præmitto vnũ, quòd mouere aliud immediatè, & mouere aliud mediatè potest intelligi multipliciter. Mouere immediatè aliud patet, cum dico A immediatè mouet B, est sensus, quòd A causat aliquid, quod immediatè recipitur in B ab ipso A. & sic ignis immediatè mouet materiã ligni ad formam substantialẽ ignis, quia in tali materia disposita immediatè causat formam ignis. Sed ignis calefacit lignum mediatè, id est, mediante calore, quem habet, & sic mediante alio calefacit, id est, mediante actione alterius præcisè. Potest etiam aliter intelligi mediatè, & immediatè, sed iste modus sufficit ad propositum. Cùm dicitur de obiecto immediatè, & mediatè motiuo, nota bene; quia aut loquimur de notitia abstractiua, aut de intuitiua. De prima possumus dupliciter loqui, scilicet, vel de abstractiua in nobis pro statu isto; & tunc dico, quòd nullum obiectum immediatè mouet intellectum nostrum ad sui notitiam, nec etiam immediatè mouet ad speciem sui intelligibilem. Sed immediatè mouet sensum extrà: loquendo de obiecto sensibili, & post mouetur virtus phantastica, & vltimo phantasma producit speciem intelligibilem, vt expositum suprà art. 1. in dubijs. Vel loquimur de abstractione in intellectu soluto. Dico tunc quòd nullum obiectum mouet immediatè talem intellectum ad sui notitiam abstractiuam, quia primò causat speciem intelligibilem, quæ postea immediatè partialiter causat notitiam abstractiuam obiecti. De hoc vide Doctorem *in secundo dist. 3. q. 11. & in 4. dist. 45.*

61. Nota. De intuitiua dico quòd si obiectum sit motiuum formaliter quòd immediatè mouet intellectum, quem potest mouere. Si verò non motiuum, saltem continetur in alio virtualiter, quod mouet ad notitiam intuitiuam illius; & tale sic virtualiter contentum non dicitur mouere mediante alio, quia mouens mediante alio, non dicitur virtualiter contineri in illo; sicut ignis calefacit lignum mediante calore, non continetur virtualiter in calore, quia tunc esset essentialiter in perfectior. Sed Doctor hîc quando loquitur de obiecto immediatè motiuo amoto omni impedimento, sic accipit, quòd tale obiectum ex natura sua vnde præcisè talis entitas obiectiua, actione propria mouet intellectum ad sui, & omnium virtualiter vel essentialiter contentorum notitiam. Et tale obiectum dicitur propriè immediatè motiuũ, quia vt tale est causatiuum saltem partialiter notitiæ sui, & omnium contentorum. Et hoc patet in notitia intuitiua. In abstractiua etiam illud dicitur immediatè mouere intellectum ad speciem intelligibilem, & omnium contentorum, quòd ex natura sua potest illam causare; quòd modò non immediatè causet hoc non ex natura obiecti, sed vel propter ordinem potentiarum, vel propter peccatum, vt patet *in primo, dist. 3. q. 3.* Si enim esset proportionatè præsens, immediatè posset causare speciem intelligibilem, vt patet *in secundo. dist. 3. q. 11.* Obiectum verò dicitur mediatè mouere intellectum, quando nõ actione propria competente præcisè tali obiecto, vt tale obiectum, sed mouet actione alterius, & tunc dicitur mouere mediatè, id est, mediante actione alterius præcisè.

Aduerte etiam quòd omne obiectum motiuum intellectus quodcunque sit illud potest mouere ipsum intellectum, vel mediatè, vel immediatè, & intelligo sic quòd obiectum motiuum immediatè ex se formaliter est principium immediatè mouendi, siue causandi notitiam sui, & contentorum. Sed obiectum motiuum mediatè tantùm est illud, quod licèt ex se formaliter non sit principium mouendi immediatè, tamen in se suo modo continet aliquam entitatem, quæ sit ratio formalis immediatè mouendi, & non continet illam tantùm per accidens, sicut ignis calorem; sed sic continet illam, quòd circumscriptio omni per accidens, adhuc inest, habens ergo talem entitatem, dicitur obiectum per se motiuum intellectus, licet mediatè tantùm. Dico vltrà, quòd omne obiectum, quod est motiuum mediatè modo præexposito, alicuius intellectus est ex se formaliter, & immediatè motiuum intellectus sibi proportionati, cùm tale sit maximè intelligibile, & quòd non moueat immediatè omnem intellectum, si alium potest mouere, hoc non ex imperfectione talis obiecti, sed quia motio ad extra sibi repugnat, quia sibi repugnat agere necessariò ad extra, vt probat Doctor *in primo, dist. 8. q. vltima.*

His declaratis. Dicit Doctor ad primam rationem glossando maiorem, scilicet, quòd est vera de obiecto immediatè motiuo, quod habet eundem modum mouendi, scilicet, vel per modum naturæ, vel liberè. Et sic obiectum comparatũ ad quemcunque intellectum, quem immediatè potest mouere, præcisè habe eundem modum mouendi, patet, quia modus mouendi sequitur naturam obiecti, & sic si aliquem potest per modum naturæ mouere, etiam quemlibet alium, quem immediatè potest mouere, mouebit per modum naturæ. Et similiter si aliquem intellectum, quem mediatè potest mouere, moueat per modum voluntatis, quemlibet alium, quem mediatè mouet, mouebit præcisè per modum voluntatis, & sic patet ista propositio maior. 62. *Ad primam rationem.*

a *Nunc autem quantùm ad primam minorem essentia, &c.*

Nota aliqua in ista litera. Primò, de primo mobili simpliciter, & primo motiuo simpliciter, quod mouet tantùm per modum naturæ, vt suprà patuit, & illa sunt præcisè intellectus diuinus, & *Nota.*